

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR DOKTORI ISKOLA

dr. Pálvölgyi Ákos

**A BÜNTETÉS FELFÜGGESZTÉSE INTÉZMÉNYE TÖRTÉNETÉNEK ÉS EGYES BÜNTETŐJOGI
ALAPELVEK ÉRTÉKELÉSE A MAGYAR BÜNTETŐJOGBAN A CSEMEGI KÓDEXTŐL
NAPJAINKIG**

Doktori értekezés

Témavezető:

Prof. Dr. Gál István László
tanszékvezető egyetemi tanár

**Pécs
2017**

TARTALOMJEGYZÉK

PROLÓGUS

BEVEZETÉS ÉS FELTÉTELEZÉS

I. RÉSZ: ALAPOZÁS

1. Fejezet: Nemzetközi kitekintés 1.

1.2. Történeti bevezetés, XVIII-XIX. század

1.2.1. Jean Calas ügye és hatása a XVIII.-XIX. század jogalkotására

1.2.2. Klasszikus büntetőjogi iskola

1.2.3. Közvetítő büntetőjogi iskola

1.2.4. Habsburg Ausztria

1.2.5. Bajor Királyság

1.2.6. Poroszország

1.3. Történeti bevezetés, XIX. század második fele XX. század első évei

1.3.1. „Osztrák törvények”

1.3.1.1. „Franciscana”

1.3.1.2. „Strafgesetzbuch 1852.”

1.3.2. „Reichsstrafgesetzbuch”

1.3.3. Első összegzés - Német Szövetség és kora

2. Fejezet: Magyar jogtörténeti alapok

2.1. „Csemegi Kódex” (Btk.)

2.1.1. A Btk. megalkotásának érdekesebb jelenetei

2.1.1.1. Szemelvények az általános vitából

2.1.1.2. Szemelvények a részletes vitából

2.2. A büntetés végrehajtásának felfüggesztése a Btk. hatályba lépésétől az első novelláig

2.2.1. A Btk. egyes alapelvi kérdései

2.2.2. A Btk. büntetési rendszere

2.2.2.1. A büntetés kiszabásának elvei a Csemegi Kódexben

2.2.2.2. Egyedi mérlegelés elve és korlátai

2.2.2.3. A visszaesés

2.2.2.4. A büntetés felfüggesztése a Btk-ban, egy kérdés felvetése

2.2.3. A felfüggesztett - feltételes elítéléshez - büntetéshez vezető út, a hiányosságok azonosítása

2.2.3.1. Csemegi Károly a feltételes elítélésről

2.2.3.2. A feltételes elítélésről, mint reformtörekvésről

2.2.3.3. Az első szövegszerű tervezet a feltételes elítélés intézményéről

2.2.3.4. Francia rendelet a büntetés feltételes elengedéséről

2.2.3.5. Rezümé 1902

2.2.3.6. A bűnügyi nyilvántartás és a büntető igazságszolgáltatás Magyarországon a Btk. hatálybalépését követően

2.2.4. Második összegzés - Következő lépés a feltételes elítélés?

2.3. 1908. évi XXXVI. tc. az I. büntető novella

2.3.1. Tudományos műhely

2.3.2. Általános indokolás

2.3.3. Részletes indokolás

2.3.3.1. A felfüggesztés hatálya - főbüntetés, a felfüggesztés kizárása

2.3.3.2. A felfüggesztés hatálya - mellékbüntetés, a felfüggesztés kizárása

2.3.3.3. A felfüggesztés alkalmazásának elvei

2.3.3.3.1. Szubjektív kizárási okok és az eredményesség

2.3.3.4. A próbaidő tartama, tartalma

2.3.3.4.1. A felfüggesztés, mint kedvezmény elvesztésének szabályai, abszolút és relatív okok

2.4. A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk

3. Fejezet: Néhány gondolat a szocialista büntetőjogról

3.1. Levezető átvezető bevezetés; 1950 - 1972.

3.1.1. Btá..

3.1.2. Büntető törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény

3.1.3. 1966. évi 20. számú tvr.

3.1.4. A Büntető Törvény módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. számú tvr.

3.2. Büntetés végrehajtásának felfüggesztése a szocialista büntetőjogban

3.2.1. Büntetés végrehajtásának felfüggesztése a Btá.. alkalmazásában

3.2.2. Büntetés végrehajtásának felfüggesztése az 1961. évi Btk. alkalmazásában

3.2.3. A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. tvr. intézkedései a büntetés felfüggesztésével összefüggésben

3.3. Nemzetközi kitekintés 2.

3.3.1. Németország

3.3.2. Ausztria

3.3.3. Szovjetunió

II. RÉSZ: DISKURZUS

1. Fejezet: A büntetés végrehajtása felfüggesztésének alakulása a hatályos jogi környezetben

1.1. A Büntetés végrehajtásának felfüggesztése a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) alkalmazásában

1.1.1. Strafgesetzbuch 1975. (dStGB)

1.1.2. Österreichisches (osztrák) Strafgesetzbuch 1974. (ÖStGB)

1.1.3. Vissza a régi Btk-hoz...

1.1.4. 34 év fontosabb, a felfüggesztés intézményére is kiható módosításai

1.1.4.1. 1993.

1.1.4.2. 1998.

1.1.4.3. 2001.

1.1.4.4. 2003.

1.1.4.5. 2009.

1.1.4.6. 2010.

1.2. A Büntetés végrehajtásának felfüggesztése a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (új Btk.) alkalmazásában

1.2.1. Strafgesetz 2017.

1.2.2. ÖStGB 2017.

1.2.3. Vissza az új Btk.-hoz, 2015.

2. Fejezet: Vitaindító tényállások, és eredmények

2.1. Belovai István ügye

2.1.1. A kegyelmi jogkörrel néhány szóval

2.2. Egyszerűnek tűnő, de messzire mutató mindennapi problémák a Be. alkalmazásában

2.2.1. Körvonalazódó szabályozási akadályok

2.3. Egy inspiratív eset margóján

2.4. Egy reprezentatív fővárosi kutatás eredménye

2.4.1. A kutatás célja

2.4.2. A mintavétel reprezentativitása

2.4.3. Adatok elemzése

2.4.3.1. Szélsőséges értékek előfordulása

2.4.3.2. Átlagidő az elsőfokú ítélettől a jogerős ítéletig; a büntetőeljárás átlagos tartama

2.4.3.3. Ráadás

2.4.3.4. Értékelő összegzés

3. Fejezet: Diskurzus

3.1. Tágabb értelemben vett büntetőjog és a holisztikus szemlélet kapcsolata

3.2. Az arányosság kérdése

3.2.1. (...) az Alkotmánybíróság alkalmazásában

3.2.2. (...) és jogelméleti síkon

3.2.3. Büntetőeljárás hatálya alatt állás és annak következményei; esetleírás

3.2.3.1. A büntetőeljárás elhúzódása

3.2.4. Az arányosság relativitása – a legalitás, és oportunitás elveinek érvényesülése összevetésében

3.2.4.1. A legalitásról és az oportunitásról

3.2.4.2. Az arányosság relativitása, azaz lehet-e arányos az aránytalan

3.2.4.3. A büntetés és a végrehajtás torzulása

3.3. Két nem ide illő jogintézmény. Vagy mégis?

3.3.1. A - megelőző - pártfogó felügyelet, mint az arányosság eszköze

3.3.1.1. Kétségek és változó igények a büntetőjogi szankciók terén

3.3.1.2. Pártfogó felügyelet

3.3.1.3. Megelőző pártfogás végrehajtásának tapasztalatairól röviden

3.3.1.4. A pártfogó felügyelet és az arányosság

3.3.2. Viktimizáció, másodlagos viktimizáció

III. RÉSZ: KONKLÚZIÓ

1. Sérülékeny érdek

2. Sérülékeny alapelv

3. Tézisértékű, jogtörténeti megállapítások az arányos viszonzás tekintetében

4. Javaslatok a Jogalkalmazónak (a hatályos jog által biztosított eszközök tükrében az arányos viszonzás védelmében, a kutatás során bemutatott esetekkel összefüggésben felmerült kérdésekben)

4.1. Az arányosság sérelme okának azonosítása

4.1.1. Felvetés

4.1.1.1. Magatartás és egészségi állapot, mint a büntetés céljának megghiúsítói

4.1.1.2. Azonosítás eredménye: információhiány

4.2. Javaslatok

4.2.1. A végrehajtás átadásának lehetősége külföldi elítélt esetében

4.2.1.1. A végrehajtás átadása a konkrét eset tükrében

4.2.1.2. Végrehajtás átadása általánosságban

4.2.2. Pártfogó felügyelői vélemény beszerzése

4.2.2.1. A pártfogó felügyelői vélemény részei

4.2.2.2. A pártfogó felügyelői vélemény, mint eszköz jelentősége az arányos viszonzás során

5. Javaslatok a Jogalkotónak de lege ferenda

5.1. Megelőző pártfogó felügyelet

5.2. Másodlagos pönalizálás (pönalizáció) fogalma

5.3. A visszamenőleges beszámítás intézménye a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetés esetén, mint az arányos viszonzás eszköze

6. Záró gondolatok és a tézisekkel kapcsolatos várakozások

EPILÓGUS

ZÁRÓ GONDOLATOK

ÖSSZEFOGLALÁS

ZUSAMMENFASSUNG

SUMMARY

IRODALOMJEGYZÉK

PROLÓGUS

„Lin-csi kolostorában egy reggel ezzel a kérdéssel fordultak a Mesterhez a szerzetesek.

- Mester! Beszélj nekünk a tudásról. Áruold el, mi az és mire való?

- Nem szóltam volna még róla? – színlelte a csodálkozást Lin-csi, majd váratlanul kijelentette.

- Ne gondolkozzatok ezen, szerzetesek! Jobb lesz nektek nem tudni ezt!

- Ha volna még valami mondanivalód róla, szívesen meghallgatnánk – próbálkoztak a szerzetesek.

- Nincs több mondanivalóm - felelte határozottan Lin-csi, s már faképnél hagyta volna őket, amikor az egyik szerzetes utánaszólt.

- A *helyes* tudásról kérdezzük, apát! Útmutatást kérünk a használatához.

- Az más! Amennyiben a helyes tudásról van szó, érdemes híveim, máris a rendelkezésekre állok. Hallgassátok hát a helyes tudásról szóló tanítást! – fordult vissza a csarnokba megkönnyebbülten Lin-csi, s leült a szokott helyére.

- Helyes tudásnak azt a tudást nevezzük – kezdte -, amellyel semmi célunk a világon. A helyes tudás önmagáért van, s önmagát szemlélve a lelket gyönyörködteti. A helyes tudás óvatos, érzékeny kapcsolatot tart a világgal, nem igényli annak szoros közelségét. Sokkal inkább távolról szemléli, mintegy meglesi részleteit, s kilesi az egész bonyolult működését. Nem avatkozik a folyásába, kíváncsian és merengve szemléli, s örökön azt reméli, hogy meglátja benne a szabályt. A helyes tudást tehát csak az érdekli, amivel sohasem gyarapíthatja magát. **Csak arra kíváncsi, ami kifürkészhetetlen, de amit nem fürkészni bárgyúság. Semmi sincs, amitől elfordulna, egyformán vonzza közel és távol, mély és sekély, szépség és csúfság. Lenyűgözi a világ.** A helyes tudás sohasem hallatja hangját. Néma és hűvös, mint a csillag – fejezte be tanítását a helyes tudásról Lin-csi apát, s a szerzetesek már felkászálódtak a csarnokban, mikor hozzátette.

- Jegyezzétek meg, érdemes híveim, hogy bár semmi célunk a helyes tudással, birtoklása a legfőbb áldás. A helyes tudás birtokában nem ragadhat el a szenvedély, *nem kell félnünk sem házunk, romlásától, sem szegénységtől*, sem a megbecsülés hiányától, de még a restség szégyenletes hírétől sem. A helyes tudás birtoklása a legteljesebb szabadság, maga a földi buddhaság – szólt egykor Lin-csi apát, kolostorában, a Huo-to folyópartján.”¹

---

¹ Su-La-Ce: Reggeli beszélgetések Lin-csi apát kolostorában, Magyar Könyvklub 1999., 125-126. oldal

BEVEZETÉS ÉS FELTÉTELEZÉS

1.

“A tudományos életben mind több az „interdiszciplináris” kérdés. A társadalom életében is mind több az intézmények szokott működési körén kívül eső, azaz több intézmény hatáskörének metszéspontjain, mezsgyéjén feltorlódo gond. Az ambivalens és összetett folyamatok és lehetséges következményeik a korábbiaknál is sürgetőbben vetik fel az interdiszciplináris kutatások, vizsgálatok tartásának, összehangolásának fontosságát.²

Az a szellemi pezsgés és fejlődés, amely a tudományok helyzetét és alakulását az utolsó évtizedekben jellemezte, rányomta bélyegét a bűnügyi tudományok művelésére is. A tudományos felélénkülést itt a bűnözés elleni küzdelem eredményesebbé tételének igénye magyarázza. „Ezért fordul büntetőjogi gondolkodásunk egyre újabb ismeretterületek felé és ezért veszi igénybe a tudományos megismerés újabb és újabb eszközeit” - olvashatjuk a közelmúltban megjelent egyik tudományos munkában. Nem elégedhetünk tehát meg a tudományok által régebben kidolgozott sémák alkalmazásával, hanem újabb és újabb ismeretekre, a valóság teljesebb feltárására és sok esetben új módszerekre és eljárásokra is szükség van.”³

2.

„1. Ezek pedig azok a rendeletek, a melyeket eleikbe kell terjesztened:

(...)

12. A ki úgy megver valakit, hogy meghal, halállal lakoljon.

13. De ha nem leleskedett, hanem Isten ejtette kezébe: úgy helyet rendelek néked, a hova meneküljön.

14. Ha pedig valaki szándékosan tör felebarátja ellen, hogy azt orvúl megölje, oltáromtól is elvidd azt a halálra.

15. A ki megveri az ő atyját vagy anyját, halállal lakoljon.

16. A ki embert lop, és eladja azt, vagy kezében kapják, halállal lakoljon.

17. A ki szidalmazza az ő atyját vagy anyját, halállal lakoljon.

18. És ha férfiak összevesznek, és megüti valaki az ő felebarátját kővel vagy öklével, és nem hal meg, hanem ágyba esik:

19. Ha felkél, és mankóján kinn jár: ne legyen büntetve az, a ki megütötte; csupán fekvéséért fizessen és gyógyíttassa meg.

20. Ha pedig valaki úgy üti meg szolgáját vagy szolgálóját bottal, hogy az meghal keze alatt, büntetessék meg.

21. De ha egy vagy két nap életben marad, ne büntetessék meg, mert pénze ára az.

² VÓKÓ György: Bűnelkövetők korlátozása jogállamban, MTA Doktori értekezés 2010., 2. oldal

³ FÖLDVÁRI József: A büntetés tana, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1970., 17. oldal

22. Ha férfiak veszekednek és meglöknek valamely terhes asszonyt, úgy hogy idő előtt szül, de egyéb veszedelem nem történik: bírságot fizessen a szerint, a mint az asszony férje azt reá kiveti, de bírák előtt fizessen.
23. De ha veszedelem történik: akkor életért életet adj.
- 24. Szemet szemért, fogat fogért, kezét kézért, lábat lábért;**⁴
25. Égetést égetésért, sebet sebért, kéket kékért.
26. Ha valaki az ő szolgájának szemét, vagy szolgálójának szemét úgy üti meg, hogy elpusztul, bocsássa azt szabadon az ő szeméért.
27. Ha pedig szolgájának fogát, vagy szolgálójának fogát üti ki, bocsássa azt szabadon az ő fogáért.
28. Ha férfit vagy asszonyt öklel meg egy ökör, úgy hogy meghal: kövel köveztessek meg az ökör, és húsát meg ne egyék; de az ökörnek ura ártatlan.
29. De ha az ökör azelőtt is öklelős volt, és annak urát megintették, és még sem őrizte azt, és férfit vagy asszonyt ölt meg: az ökör köveztessek meg, és az ura is halállal lakoljon.
30. Ha pénzváltást vetnek reá, fizessen lelke váltáságáért annyit, a mennyit reá kivetnek.
31. Akár fiút ökleljen meg, akár leányt ökleljen meg: e szerint a rendelet szerint kell cselekedni.
32. Ha szolgát öklel meg az ökör vagy szolgálót: adassék azok urának harmincz ezüst siklus, az ökör pedig köveztessek meg.
33. Ha pedig valaki vermet nyit meg, vagy ha valaki vermet ás, és nem fedi azt be, és ökör vagy számár esik bele:
34. A verem ura fizessen; pénzül térítse meg azok urának, a hulla pedig legyen az övé.

⁴ „**ius talionis, lex talionis, tálío elv** büntetőjogi alapelv, mely szerint a bosszúnak, a büntetésnek ugyanolyan jellegűnek és mértékűnek kell lennie, mint amelyet a büntetendő cselekmény okozott. **Az igazságosság ősi megnyilvánulása. Általánosan ismert jogelv volt a primitív törvényhozásban, s enyhítést jelentett az igazságosság irányában. a ius talionis előtt ugyanis a fogért életet, szemért életet volt szokásban.** Az ószövetségi büntető törvények (Kiv 21) háttérében is a ius talionis áll: „életet életért, szemet szemért, fogat fogért, kezét kézért, lábat lábért, égetést égetésért, sebet sebért, horzsolást horzsolásért” (21,23-24).

Ugyanígy a Korán, Manu törvényei, a babilóniai, a hellén és a perzsa jogrendszer, a korai római jog és a barbár germán törv-ek is tartalmazták. A mai szemmel rugalmatlannak tűnő ius talionis rendkívül jelentős volt, hiszen **egyrészt korlátozva az elszenvedett jogsérelmekért vehető elégtételt, gátat szabott a határ nélküli bosszú intézményének, másrészt a kollektív felelősségről az egyéni felelősségre való átmenetet munkálta.** Az Újszövetségben Jézus a hegyi beszédben a nagylelkű ellenségszeretet parancsával emeli a ius talionis fölé az igazságosságot: „Hallottátok a parancsot: Szemet szemért és fogat fogért.

Én pedig azt mondom nektek, ne álljatok ellen a gonosznak.(..)”[(Mt5,38-42). <http://lexikon.katolikus.hu/I/ius%20talionis.html> (2017. 02. 27.)]

Fellapozva a Jogi Lexikont más megközelítéssel, de azonos definícióval találkozhatunk, ami azért is érdekes, mert a definíció végeredményben ugyanabba az irányba mutat, a tetтарыnyos büntetésre. Ezek szerint „*a tálío olyan ősi elv, amely szerint a jogsértés megtorlására úgy kerül sor, hogy a jogsértés elkövetőjét tettével azonos sérelemmel sújtják. A tálión alapuló büntetést szokták szemet szemért, fogat fogért elvnek is nevezni. A római jogban és a korai germán jogban ismert, kizárólag a megtorlás elvén alapuló büntetést (poena talionis) a kultúrállamok elutasítják.*” [Jogi Lexikon, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 1999. 570. oldal]

Szemezve a nemzetközi - világhálón található - forrásokból, megállapítható, hogy a szintén a Jogi Lexikon által alkalmazott megközelítést preferálják a következőkben: „**TALIO** from talis, signifies an equivalent, but it is used only in the sense of a punishment, or penalty the same in kind and degree as the mischief which the guilty person has done to the body of another (cf. Isidor. 5.27, “Talio est similitudo vindictae, ut taliter quis patiatur, ut fecit. Hoc enim et natura et lege est institutum, ut caedentem similis vindicta sequatur”).” [A Dictionary of Greek and Roman Antiquities, <http://www.perseus.tufts.edu> (2017. 02. 28.)]

35. És ha valakinek ökre megdöfi az ő felebarátja ökrét, úgy hogy az elpusztul: adják el az eleven ökröt, és az árát osszák meg, és a hullát is osszák el.

36. Vagy ha tudták, hogy az ökör már azelőtt öklelés volt, és nem őrizte azt annak ura: fizessen ökröt az ökörért, a hulla pedig az övé legyen.”⁵

3.

A jogállam az egyes jogágakból felépülő rendszerre épül. A rendszert az azt alkotó egyes jogágakban lefektetett elvi tételek,⁶ mint hiteles állandók teszik működőképessé, vagy éppen hiányuk működésképtelenné, avagy helytelen alkalmazásuk, értelmezésük diszfunkcionálissá. A jogállamiság, a jogállamiság elve a jog „primátusát” fejezi ki, hiszen a jogállamban megvalósul a jog uralma. Kifejezésre jut a jogi alapokon működő állam, a jog ad mértéket az államhatalom gyakorlásának.⁷ A jog fogalmát felidézve, már amennyiben a jogot meghatározó kritériumok összességét meghatározó fogalomnak tekinthetjük, azt is kijelenthetnénk, hogy végső soron a jog ad mértéket a jognak.

Elérkezünk a *milliarium aureum*-hoz, amikor elvi éllel rögzítjük, hogy a jogállamiság elvei azonban nemcsak az államot kötik, hanem minden, közhatalmat gyakorló jogalanyt, pl. helyi, kisebbségi, szakmai, egyetemi önkormányzatokat is.⁸ Ha nem elégszünk meg a példálózó felsorolással, hanem utánakeresünk, hogy mit takar a közhatalmi tevékenység, akkor érthetővé válik, hogy miért tekinthetem az értekezés szempontjából arany mérföldkőnek az előbbieket.

A közhatalmi tevékenység körülírására az új Áfa-törvény egy nyitott, az alapvető és fontosabb közhatalmi tevékenységeket tartalmazó felsorolást alkalmaz amellet, hogy egyes tevékenységeket egyértelműen kizár a közhatalmi tevékenység köréből. Az új Áfa-törvény 7. § (2) bekezdése szerint közhatalmi tevékenység különösen a **jogszabályalkotási**, az **igazságszolgáltatási**, az **ügyészi**, a **védelmi**, a **rendvédelmi**, a **külügyi és igazságügyi igazgatási**, a közigazgatási jogalkalmazói, a hatósági ellenőrzési és pénzügyi ellenőrzési, a törvényességi felügyeleti és ellenőrzési, az államháztartási, európai uniós és egyéb nemzetközi támogatás elosztásáról való döntési tevékenység.

Meg kell jegyezmem, hogy az értekezésnek nem a Talio a témája, azonban a továbbiakhoz fontos alapot jelent, különösen a Katolikus Lexikon alkalmazásában.

⁵ BIBLIA, Ószövetség, Mózes II. 21.

⁶ Vö: BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: Büntetőjog I. A 2012. évi C. törvény alapján, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2012. 61. oldal

⁷ PETRÉTEI József: Alkotmányi alapelvek az Alaptörvényben, Kodifikáció és Közigazgatás elektronikus szakfolyóirat Kodifikátor Alapítvány, 2016. 30. oldal

⁸ Prof. Dr. Herbert KÜPPER: A jogállam követelményei az Európai Unióban és Magyarország Alaptörvénye, JURA A Pécsi Tuományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, Dialóg Campus, Budapest-Pécs 2011. 2. Szám 93. oldal

4.

“A büntetőjog egészét átható elvi tételeket nevezzük a büntetőjog alapelveinek. A magyar büntetőjogi Btk.ben - a törvényszöveg szintjén - ezek az elvek általában nem találhatóak meg, de a jogszabályanyag teljes egészére jelentős hatással vannak, mivel mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás során lényegi jelentőséghez jutnak. Fontos megemlíteni azt is, hogy büntetőjogunk alapelvei a büntetőjogi jogforrásokban nem feltétlenül szerepelnek ugyan megfogalmazott rendelkezés formájában, azonban a Magyarország által is aláírt számos nemzetközi szerződés éppen a nemzeti büntetőjogok számára irányt mutató, azokra nézve kötelező elveket fogalmaz meg.”⁹

5.

Jelen értekezés bevezetője látszólag sokfelé és következetlenül tekint, azonban nincs más szándéka, mint ráhangolni egy szemléletmódra, amely véleményem szerint megadja a fő elméleti síkot, és inkább reagál arra, amire FÖLDVÁRI hívta fel a figyelmet a bűnügyi tudományok művelésével kapcsolatban. Célkitűzése látszólag egy jól ismert büntető anyagi jogi intézmény bemutatása, értékelése, azonban ennél sokkal többre, nehezebbre vállalkozik. A hazai büntetőjog kiemelkedő művelőitől kölcsönzött holisztikus szemlélettel, jogtörténeti alapozással igyekszik kérdéseket felvetni, és értékelni a jelenkor büntetőjogi jogalkalmazását.

Szűk keresztmetszetként használja föl a büntetőjogi alapelvek egy csoportját, mely akció tűnhet először inkább önkényesnek, de rávilágít, hogy az valójában reakció és megoldáskeresés.

6.

“Alkotmányos jogállamban a büntetőjog nem pusztán eszköz, hanem értéket véd és maga is értékeket hordoz: az alkotmányos büntetőjogi elveket és garanciákat. A büntetőjog a büntetőhatalom gyakorlásának törvényes alapja és egyúttal az egyéni jogok védelmének szabadságlevele is. A büntetőjog értékvédő ugyan, de szabadságlevélként az erkölcsi értékek védelme körében nem lehet az erkölcsi tisztogatás eszköze.”¹⁰

„A jogállamiság és azon belül a jogbiztonság követelményeinek teljesülését az Alkotmánybíróság különös gonddal vizsgálja az állami erőszak legális alkalmazásának területén, vagyis a büntetőhatalom gyakorlásával összefüggésben. Az Alkotmánybíróság büntetőjogi tárgyú határozataiban következetesen hangsúlyozza, hogy az állam büntető hatalma korlátozott közhatalmi jogosítvány, a büntetőjog a jogrendszer szankciós zárköve, ultima ratio lásd pl. 4/2013. (II. 21.) AB határozat, Indokolás [57]. Alapvetésként fogalmazza meg továbbá, hogy alkotmányos jogállamban az államnak nincs és nem is lehet korlátlan büntető hatalma, mivel maga a közhatalom sem korlátlan. Az alkotmányos alapjogok és

⁹ BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: i.m.: 61. oldal

¹⁰ Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) AB határozat, Alkotmánybíróság 1992/77, Budapest, 1992.03.03

alkotmányos védelmet élvező szabadságok miatt a közhatalom csak alkotmányos felhatalmazással és alkotmányos indokkal avatkozhat be az egyén jogaiba és szabadságába. A jogbiztonság követelménye a büntetőhatalom gyakorlása során csak akkor érvényesül maradéktalanul, ha a büntetőjog egyes szabályai világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára előre láthatók.

A büntetőhatalom jogállami gyakorlásának további ismérve, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás egészére – a büntethetőség feltételeitől kezdve a büntetés végrehajtására vonatkozó szabályokig – ugyanazok az alkotmányos követelmények érvényesek. A büntető anyagi jog büntetéssel fenyeget, a bíróság ezt a törvényben szabályozott eljárás során kiszabja, az állam pedig a végrehajtó szervek eljárása útján végrehajtja: így áll össze a büntető igazságszolgáltatás komplex, összefüggő szabály- és intézményrendszere. Az alkotmányos büntetőjog által szabott korlátok a büntetőjogi felelősségi rendszer valamennyi elemére és intézményére kiterjednek. Ennek megfelelően a büntető jogkövetkezményekre, illetőleg azok végrehajtására a büntető felelősségre vonás egész folyamatára alkalmazandó alkotmányos elveket - köztük a jogbiztonság követelményét - kell irányadónak tekinteni.

Az új Btk. rendszerében a törvényhozó az általános részben állapítja meg az egyes büntetési nemekre és intézkedésekre vonatkozó fő szabályokat, az azokban rejlő joghátrány jellegét, azok generális minimumait és maximumait, s részben az alkalmazhatóságuk körét és feltételeit is. Ugyanitt kerül sor a büntetés kiszabása során figyelembe veendő, a bűncselekményhez vagy az elkövető személyéhez tapadó büntetőjogilag releváns egyes körülmények körülírására. A törvény különös részében az egyes különös részi törvényi tényállásokhoz kapcsolódóan a bűncselekmények súlya szerint határozza meg a jogalkotó az alkalmazható – esetleg vagylagosan választható – büntetési nemet, valamint az adott tényálláshoz tapadó speciális szabadságvesztési minimumot és maximumot.

Erre figyelemmel állapította meg az Alkotmánybíróság, hogy „az egyes bűncselekmények természetéhez és súlyához igazodó büntetési rendszer és a büntetéskiszabás normatív előírásai együttesen szolgálják a jogállami legális büntetés funkcióját: **a szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzást.**” (1214/B/1990. AB határozat, ABH 1995, 571, 576, 577.)¹¹

7.

Ahogy az a korábbiakban láttuk, az Alkotmánybíróság több büntetőjogi tárgyú határozatában kifejtette, hogy „alkotmányos jogállamban az államnak nincs és nem is lehet korlátlan büntető hatalma, mivel maga a közhatalom sem korlátlan.”¹² Ugyanebben a határozatban olvashattuk, hogy a büntetéskiszabás normatívái együttesen szolgálják a legális büntetés funkcióját, a szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzást.

¹¹ Alkotmánybíróság 3116/2016. (VI. 21.) AB határozat

¹² Alkotmánybíróság 3116/2016. (VI. 21.) AB határozat

Mind ezekből további következtetések vonhatók le. A büntető hatalom - jogalkotó és a jogalkalmazó - korlátai között egy olyan eszközt is meg kell említeni, amelyre az Alkotmánybíróság is rámutatott, ami nemcsak korlátja, de egy időben eszköze, sőt törvényességének egyik alapja; az arányosságot.

Az arányosság büntetőjogi szerepe - fentiekre tekintettel is - vitathatatlan, ugyanakkor - a társadalmi igények változására is figyelemmel - a jogalkotásban változatos, míg a jogalkalmazásban sérülékeny.¹³

Az arányosság kérdése azonban túlmutat a büntetőjogon, hiszen olyan jelentőséggel bír a jogrendszer egésze szempontjából, amely szerepét - a gyakorlati tapasztalat szerint - a büntetőjogi alapelvek fölé helyezi.¹⁴

Jogtörténeti szempontból elegendő utalnunk a ius talionis-ra, illetőleg arra, hogy ez hogyan jelenik meg Hammurapi törvénykönyvében, vagy az Ószövetségben, a mőzesi törvényekben.¹⁵ Ebben az összefüggésben nemcsak a büntetőjogi vonulatot, hanem a jogilag szabályozott élet számos területére gondolnunk kell, hiszen nemcsak megtorlással, de kártérítéssel, kártalanítással is találkozhatunk.

A büntetőjogi felelősséget és a büntetőjogi felelősségre vonást a büntetőjog olyan intézményének kell tekinteni, amelyet koherens és egymásra utaló büntetőjogi normák egységes szellemben szabályoznak. A koherens szabályozás alkotmányos értelme az állam büntetőjogi önkényének kizárása. Ezt a célt szolgálja az Alkotmány legfontosabb alkotmányos büntetőjogi alapelve: a nullum crimen, nulla poena sine lege elve. Az Alkotmánybíróság ezt a kettős elvi tételt egységben és egymásra vonatkoztatva értelmezte: "a bűncselekménnyé nyilvánításnak és büntetéssel fenyegetésnek **alkotmányos indokon** kell alapulnia: szükségesnek, **arányosnak** és végső soron igénybe vettnek kell lennie. " (elévülési határozat, ABH 1992, 77. , 87. pp.)

Mínderre tekintettel vehetjük a bátorságot, és kijelenthetjük, hogy az arányosság esetében nemcsak a jogrendszer egészére kiható, de alkotmányos alapelvről beszélhetünk, és ennél fogva **így** épül be a büntetőjogba, nem veszítve el jelentőségét csupán alkalmazkodva a büntetőjogi jogintézményekhez.

A büntető igazságszolgáltatás komplex, összefüggő szabály- és intézményrendszere viszont azt eredményezi, hogy az arányosság sérülékennyé válik. Ezen túl egy olyan érzékeny láncszem - utalva itt a szűk keresztmetszet korábban ismertetett elvére, és szándékosan nem leggyengébb szereplőként említem -, ahol, vagy amin keresztül „folyatva” a „produktumát”, megismerszik az egész intézményrendszer működése, vagyis működésének helyessége, de legalábbis olyan következtetésekre juthatunk, amely katalizátorként működhet a jogalkotás és jogalkalmazás minőségében.

¹³ Vö.: BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: i.m.: 75. oldal

¹⁴ Vö.: BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: i.m.: 62. oldal

¹⁵ Ebben a vonatkozásban utalnom kell arra az értelmezésre, amely szerint a ius talionis érvényesülése gátat szab a korlátlan megtorlásnak, és utat nyit az egyéni felelősségre vonásnak.

8.

Hatályos büntetőjogunkban – a jogalkotásban és jogalkalmazásban - nagy szerepet kap az egyéniesítés, azaz a terhelt személyiségéhez, életkörülményeihez, a bűncselekmény elkövetését megelőző, a bűncselekmény elkövetéséhez vezető, illetőleg az azt követően folytatott életvitelét, életmódját figyelembe vevő szankcióval történő, arányos viszonzás.¹⁶ Ennek egyik jelentős eszköze a végrehajtásában felfüggesztett büntetés intézménye.¹⁷

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése alkalmas lehet az elítélt viselkedésének befolyásolására, figyelemmel arra, hogy tőle függ a kiszabott büntetés végrehajtása. Azt az elkövetőt, aki kisebb súlyú bűncselekményt valósított meg, és akivel kapcsolatban a büntetés célját a büntetés végrehajtása nélkül is el lehet érni, helytelen lenne a büntetés végrehajtásával járó hátrányokkal sújtani. Különösen igaz ez a megállapítás a rövid tartamú szabadságvesztés büntetésre.¹⁸ Hozzá kell tenni, hogy ez a fajta, az elítéltnak a saját további sorsa felett gyakorolt kontroll nemcsak a felfüggesztett büntetés esetében valósul meg, hanem, véleményem szerint minden olyan büntetési nemnél, ahol az együttműködés hiánya szabadságvesztésre történő átváltoztatásnak biztosít teret a jogalkotó.

Jelentős jogalkotási időszakon vagyunk túl, hatályba lépett az új Büntető Törvénykönyv, az új büntetés-végrehajtási kódex, és elfogadta a törvényhozó az új büntető eljárási törvényt is.

Egyelőre azonban diszfunkciót feltételezünk mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás terén, amely megmutatkozik úgy a büntetés kiszabásában, mint annak végrehajtásában. Jelenlegi

¹⁶ Meg kell azonban jegyezni, hogy a jogalkotó a büntetés felfüggesztésével kapcsolatban az egyéniesítést általános élel nem rögzíti, azonban a Btk. 85.§ (1) bekezdésből közvetetten, de kiolvasható. Más kérdés, hogy a Bvtv. nagy hangsúlyt fektet a büntetés végrehajtásának egyénre szabására és a reintegrációra például a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet és a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer bevezetésével.

Ugyancsak érdemes egy gondolat erejéig megvizsgálni a német büntető törvénykönyv (Strafgesetzbuch) az StGB 56.§ (1) bekezdésének rendelkezéseit, amelyek a (szabadságvesztés) büntetés felfüggesztésének általános szabályait rögzítik. Ezek szerint a felfüggesztésről való döntés során, figyelembe kell venni az elítélt személyiségét, (elkövetéshez képest) előéletét, az elkövetés körülményeit, az elkövetést követő életvitelét, életkörülményeit, és azokat a hatásokat, amelyek a felfüggesztéstől várhatók. „StGB 56. § (1) (...) Dabei sind namentlich **die Persönlichkeit** des Verurteilten, **sein Vorleben, die Umstände seiner Tat, sein Verhalten nach der Tat, seine Lebensverhältnisse** und **die Wirkungen** zu berücksichtigen, die von der Aussetzung für ihn zu erwarten sind.”

¹⁷ „Mindenesetben, amikor a törvény próbára bocsátás alkalmazását lehetővé teszi, a bíróság gondos vizsgálat alapján dönt arról, hogy az adott esetben a büntetés célja ezzel az intézkedéssel is elérhető-e. Ennek során egyenként és összességükben szükséges értékelni a súlyosító és enyhítő körülményeket [Btk. 80. § (1) bek.], továbbá, hogy a próbára bocsátás - az egyéni megelőzés, az elkövető társadalmi beilleszkedésének elsődleges biztosítása mellett - nem kerülne-e ellentétbe az általános megelőzés követelményével.

Ha az elkövető személyi körülményei kedvezőek (büntetlen előéletű, korábban becsületes életmódot folytatott) és a társadalomra kisebb mértékben veszélyes bűncselekményt követett el, büntetés kiszabása helyett általában próbára bocsátást lehet elrendelni.

Ilyen személyi körülmények mellett az elkövető próbára bocsátása akkor sem kizárt, ha jelentősebb társadalomra veszélyességű vagy elleni, vagy jellegénél fogva súlyosabban megítélendő (pl. erőszakos, garázda jellegű) bűncselekményt követett ugyan el, de a bűnösségének foka csekélyebb (figyelembe véve a cselekmény alkalmosságát, menthető indítékát, a kár jóvátételét, a sértett kihívó magatartását stb.).” [55. BK vélemény a felnőttkorúak próbára bocsátásáról és a büntetés végrehajtásának felfüggesztéséről]

¹⁸ BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: i.m. 486. oldal

álláspontunk azonban ennél is továbbmegy; mivel azt is feltételeznünk kell, hogy a diszfunkció egyes alapelvek szintjén is érinti hatályos büntetőjogunkat.

A jogalkotó - helyes - szándékának a gyakorlatban történő megvalósulásának megfigyelése, értékelése - legfőképp ilyen körülmények között - mindig érdekfeszítő. Hogyan változtak egyes jogintézmények - különösen a felfüggesztett büntetés és egyes általunk vizsgált alapelvek viszonyai - a jogalkotás, illetőleg a jogalkalmazás történetében? Egy - rendeltetését tekintve alkalmas - jogintézmény¹⁹ jogalkalmazói gyakorlata hogyan érvényesül a hatályos jogi környezetben? Tesztelhető-e az intézményrendszer?

Ezekre a kérdésekre - a fentiekben részletezett szemléletmóddal - keressük a választ a következőkben.

---

¹⁹ V.ö.: BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: i.m: 486. oldal

Aki a tudomány körében semmi újat nem talált is, hanem mindig csak azon ösvényen tartotta magát, melyen előtte mások jártak, legalább azáltal érdemli utódainak köszönetét, hogy az ösvényt, melyet használt, tágasabbá és járhatóbbá tette.”

(Eötvös József)

I. RÉSZ: ALAPOZÁS

„Fundamentum nélkül nincsen torony”

(Cserna-Szabó András)

1. Fejezet: Nemzetközi kitekintés

„Nézd meg az anyát, vedd el a lányát” - tartja a közmondás. Nem gondolom, hogy a jogrendszerek - tisztelet a kivételnek - között ilyen szűk „családi” kapcsolat az általános. Azonban valamely nemzeti jogrendszer, vagy a jogrendszeren belül egy jogág, de tovább megyek, egy jogágon²⁰ belül egy-egy általános érvényű, de akár különös jogintézmény is figyelemre méltó nemzetközi fejlődéstörténettel, de legalábbis előzménnyel, ebből következően rokon vonással rendelkezhet, amelynek ismerete a nemzeti jogrendszer intézményeinek, illetőleg a jogalkotó szándékának a megértését könnyítheti meg.

“Marc Ancel ama kérdését, hogy az összehasonlító jog voltaképpen tudománynak, művészetnek vagy csupán egyszerű módszernek számít-e, Zweigert-Kötz az alábbiak szerint válaszolja meg. A szerzőpáros a jogösszehasonlítás fogalmának megközelítése során első lépésként annak *szemantikai jelentéstartalmából* indul ki. Eszerint kétségtelen, hogy olyan fajta szellemi művelettel van dolgunk, amelynek tárgya a "jog" illetve az "összehasonlítás", utóbbi mint eljárás adja ezen tevékenység irányvonalát. Ez azonban még nem elegendő ismérv ahhoz, hogy elhatároljuk az olyan komparatív tevékenységektől, amelyek egy adott jogrend kereteit nem lépik túl, pl. ha a magyar polgári jog kiragadott intézményeit vetik egymással össze. A jogösszehasonlítás lényegét - talán azt is mondhatnánk, hogy *genus proximumát* - annak *nemzetközi jellege* adja. A jogösszehasonlítás tehát olyan szellemi

---

²⁰ A **jogrendszer** adott állam jogszabályainak összessége. Szűkebb értelemben, a jogszabályok rendezett összessége, meghatározott elvek szerinti tagozódása. Tágabb értelemben valamely ország jogi megoldásait jelenti, amely magába foglalja a jogszabályokat, a jogintézményeket, jogi döntések rendjét, vagyis az adott konkrét érvényes joganyagot. A jogrendszeren - mint hatályos joganyagon – belül a jogszabályok csoportosítása, megfelelő tagozódása jelentkezik. A különböző jogszabályok összefüggnek egymással, szorosan kapcsolódnak egymáshoz, és a modern jogrendszerekben **jogágakra** (jogszabálycsoportokra) tagozódnak. A jogág tehát a jogszabályok minőségileg elkülönült, meghatározott struktúrával rendelkező csoportja, amely sajátos tartalommal és módszerrel szabályozza a jogalanyok magatartását társadalmi együttélés jogilag meghatározott körében. [MOLNÁR Margit: Általános jogi és alkotmányjogi ismeretek, Pécs 1994., 25-39. oldal]

tevékenység, amely során a világ különböző jogrendjeinek rendelkezéseit hasonlítjuk össze egymással.”²¹

Le kell azonban szögezni, hogy jelen értekezésnek nem célja a jogtörténeti elemzés, csupán a kitekintés, illetőleg a meghatározott témában az esetleges hasonlóságok, vagy a különbözőségekre való rámutatás. Ahogyan nem célja a jogtörténeti elemzés, úgy a széles spektrumú kutatás sem, kizárólag szűken meghatározott jogrendszerekben, az azonos célokat szolgáló jogintézményekben, szabályozásokban keresi a hasonlatosságot, különbözőséget vagy éppen a jogintézmény hiányát, vagy annak helyettesítését.

A későbbiekben tapasztaljuk, hogy az értekezés többször él jogösszehasonlítással annak érdekében, hogy a nemzeti jogalkotást vagy jogalkalmazást jobban átlássuk, és megtaláljuk akár a viszonyítási pontokat, akár a rossz vagy éppen jó gyakorlatot.²² Hogy melyek és miért azok a jogrendszerek, amelyekre kitekintünk, illetőleg, amelyeket az összehasonlítások alkalmával sorra veszünk, a következőkben fejtem ki.

1.2. Történeti bevezetés, XVIII-XIX. század első fele

1.2.1. Jean Calas ügye és hatása a XVIII.-XIX. század jogalkotására

„1762. március 9-én Toulouse városi parlamentje Jean Calas helybeli polgárt, fia meggyilkolása miatt kerékbetörésre és máglyára ítélte. A bíróság véleménye szerint a protestáns hitű vádlott azért akasztotta fel Antoine nevű gyermekét, hogy megakadályozza áttérését a katolikus hitre. Az apa a gyilkosságot állítólag feleségével, másik fiával, annak barátjával és a szolgálóval együtt követte el. A vád kétes tanúk kétes vallomásain alapult. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy az öreg, beteges ember képtelen lett volna felakasztani a huszonnyolc éves fiatalembert – legalábbis dulakodás nélkül –, márpedig Antoine boncolási jegyzőkönyve semmilyen testi sérülésről nem tesz említést. Ráadásul az ügyben érintettek vallomása teljesen egybehangzó volt: azon a bizonyos tragikus napon – 1761. október 13-án – együtt vacsoráztak. Vacsora után a szemmel láthatóan rosszkedvű Antoine elhagyta a szobát. Egy idő múlva a másik fiú (Pierre) kikísérte barátját (Lavysse-t), így találtak rá Antoine holttestére. Azonnal fellármázták a család többi tagját, orvosért és a bíróságra rohantak. Bár az áldozat nyakán kötél nyomai éktelenkedtek, a családtagok kezdetben azt állították, hogy Antoine-t a földön találták, tehát nem önkézeivel vetett véget életének. A korabeli viszonyok ismeretében hazugságuk érthető: törvény írta elő, hogy az öngyilkosok meztelen holttestét egy lovak által vonszolta rácson a város szélére kell vinni. Szokás szerint ilyenkor az utca népe szidalmakkal illetve és kövekkel dobálta a szerencsétlen halottat és családját. Ráadásul Calasék katolikusok között élő hugenották voltak.

²¹ HORVÁTHY Balázs: A jogösszehasonlítás főbb tézisei és az európai integráció.

<http://mek.oszk.hu/03400/03435/03435.htm#4> (2017. 03. 11. 15:42)

²² A jó gyakorlatnak, vagy best practice-nak a büntetőjogi jogalkalmazás esetében játszott jelentőségét ékesen példázza az IAP Nemzetközi Ügyészek Egyesülete - melynek az Ügyészek Országos Egyesülete is tagja – által működtetett Best Practice Series, melyben a nemzetközi joggyakorlat összehangolása, illetőleg fejlesztése érdekében tesz ajánlásokat a résztvevő egyesületi tagoknak.

A per nyilvánvaló megcsúfolása a jognak és igazságosságnak. A halotti bizonyítványt meghamisították, a tanúknak tudtára adták, milyen vallomást várnak tőlük. Az ítéletet eltitkolták, és soha nem hirdették ki. Mindössze az egyházi bíró moritóriumát olvasták fel a templomok szószékeiről – egyházi átokkal sújtva az ügyről fecsegőket. A bírák fanatikusan, a tényeket eltitkolva terjesztették a „hite miatt meggyilkolt” hős verzióját.

A protestáns ifjú Calasnak egyébként esze ágában sem volt katolikus, hitre térni. Ilyen szándékáról mindenképpen tudott volna a katolikus szolgáló és a szintén katolikus harmadik fiútestvér. Nem létező bizonyítékok alapján a halottat a katolikus egyház mártírjának nyilvánították, és díszes temetésben részesítették. A nép szentnek tartotta és imádkozott lelki üdvéért.

A látszat ellenére az ítéletet a bírák nem egyhangúan hozták meg. Tizenhárom bíró közül hét szavazott az apa kivégzése mellett. A valóságban a vád nem rendelkezett kellő bizonyítékokkal, a bírák beismerték, hogy nem biztosak benne történt-e bűncselekmény. Abban reménykedtek, hogy a megkínzott vádlott majd beismerő vallomást tesz, és elárulja cinkosai nevét. Vajon mit érezhettek, amikor Jean haláltusája alatt is ártatlanságát ismételte, és kérte Istent bocsásson meg gyilkosainak. Hogy lehet, hogy a bírákban fel sem vetődött: miért ölte meg az apa hite miatt fiát, amikor jól megfért a szintén katolikus Loudvikkal, és miért vált cinkostárssá a gyilkosságban a buzgó katolikus szolgáló, ha egyszer Antoine katolikus hitre szeretett volna térni? És mi lett volna Lavysse indítéka?

A tények a vádlottak ártatlanságát bizonyítják. A bíróság, mint említettük, bűnösségük mellett tört kardot, de egyedül az apát ítélte halálra. Az anyát, a cselédet és Lavysse-t elengedték, Pierre-t száműzték. Ezt a minden szempontból igazságtalan és logikátlan ítéletet azonban nem tarthatjuk pusztán tévedésnek, vagy a lelkiismeretlen bírói gyakorlat következményének. Ugyanis egyáltalán nem az volt a fontos, milyen körülmények között halt meg Antoine. Azért ítélték halálra egy ártatlan embert, mert nem a XV. Lajos által képviselt abszolút monarchia vallását gyakorolta.²³

Jean Calas ügye túl a korszakábrázoló szerepén, nagy jelentőséggel bírt a modern büntetőjogi kodifikációk tekintetében is, hiszen ennek hatására, vagy ennek az ügynek a nyomán írta meg Cesare BECCARIA a kor büntetőeljárásainak visszásságaira is rámutató „*A büntettekről és büntetésekről*” című, nagy hatású művét.²⁴ A kor büntető igazságszolgáltatás rendszerét

²³ Marcin Jerzy WITAN: Sprawa Jana Calasa (o nietolerancji religijnej we Francji) Jean Calas pere (a XVIII. századi francia vallási intoleranciáról) *Mówia Wieki* 1993/11. (414.) 30–31. oldal, in.: KLIÓ 1994/2 <http://www.c3.hu/~klio/klio942/klio110.html> (2017. 04. 06. 9:46)

²⁴ Hatását tekintve, beszédes tény, hogy Beccaria művét a katolikus egyház intézményesen is támadta, 1766-ban felvette az *Index Librorum Prohibitorum*ba, amelyben még kétszáz évig szerepelt. [Reinhard MOOS: Der Einfluss Cesare Beccarias auf das österreichische Strafrecht. *Juristische Blätter*. Heft 2. Febr 1991. 113. Jahrgang. 70-71. oldal.]

A munka nagy hatást gyakorolt a jogászokra és felvilágosult monarchákra, republikánus államférfiakra, irodalmárookra egyaránt. Rendkívüli hatásának okait vizsgálva, először talán arra kell utalni, hogy Beccaria nem példa nélküli új gondolatokat fogalmazott meg. Alapeszméi szórványosan jelen voltak már korábban is. Ő maga említi, hogy Montesquieu mentén halad, és bevallott elvi kiindulópontja a Rousseau-féle társadalmi szerződés. Gerhard DEIMLING jelenkori büntetőjogász arról ír, hogy Beccaria azon eszményeket tette magáévá, amelyek már századok óta vezényelték a progresszív emberi gondolkodást. Azon eszméket, melyek a mű megjelenése után alig huszonöt évvel a francia forradalomhoz vezettek. [STIPTA István: Cesare Beccaria és kora, in.: TÓTH J.

francia filozófusok is heves kritikával illették, mint például Voltaire²⁵ vagy Rousseau, azonban a kritikák rendszerszerű összefoglalására olasz jogtudósok vállalkoztak, mint Gaetano FILANGIERI és BECCARIA, akik tudományos szintre emelték a büntetőjogi elméleteket. A nézeteik alapján kialakult büntetőjogi iskolát, amely nemcsak elméleti, de a gyakorlatban is alkalmazható, a büntető igazságszolgáltatást teljességgel átható nézetrendszer, klasszikus büntetőjogi iskolának hívjuk.²⁶

1.2.2 Klasszikus büntetőjogi iskola

Nem léphetünk tovább a történeti bevezetés soraiban anélkül, hogy egy gondolatnyira ne időzzünk el egyes büntetőjogi iskolák tanainál. Miután ennek az értekezésnek nem jogtörténeti elemzés a célja, kifejezetten a kutatás szempontjából fontos, a rávezetés szándékával választott iskolákat vizsgáljuk.

„Igen kevesen vizsgálták a büntetések kegyetlenségét, a bűnvádi eljárás hiányosságát, a törvényhozás azon részeit, melyek amilyen fontosak, ép annyira elhanyagoltak Európában.” (BECCARIA) *„A gyors percepció okát kutatva említhetjük sajátos módszertanát is, hiszen „igen kevesen vállalkoztak arra, hogy az alapelvekre menvén vissza, lerombolják a századok halomra gyűlt tévedéseit; hogy legalább azon erővel, melyet az igazság ismerete nyújt, mérsékeljék korlátlan folyásában azon vésszes irányú hatalmat, mely eddig a hideg kegyetlenség törvényesített mintaképe volt.”*²⁷

BECCARIA legmerészebb elvi újítása az volt, hogy elutasította a korábbi büntetőjogot uraló abszolút elméleteket és az engesztelés tanát. A vallási alapokon nyugvó felfogást alapjaiban támadta, és a vallási fogalmakat száműzte elméletéből. Elhatárolta az erkölcsi és a természeti cselekményeket egymástól, miszerint mindegyiknek elhatárolt köre van, illetőleg mindegyiket többféleképpen korlátozza az idő és a tér. Erre az eredményre kellett jutnia, amikor arányt keresett a büntetés és a bűnhődés között, amikor a büntetés enyhességét követelte és a bűnkutatás korlátozását kívánta. A kor büntetéstan felfogása - mellyel BECCARIA szakított - az engesztelésre épült. Ennek célja Isten kibékítése az ember belső rosszaságáért. Ezt a bűnös minél szigorúbb megbüntetésével lehetett elérni. Ebből eredt az is, hogy nincs olyan testi kín, amely súlyát tekintve a belső rosszal felérne, tehát olyan, amit a bűnösség kiderítésére ne lehetne alkalmazni. Az anyagi jogban ez vezetett a különösen kegyetlen büntetésekhez, az eljárásban pedig legitimálta a kínvallatást.²⁸

Zoltán: 250 éves a Dei delitti e delle pene, tanulmányok Cesare Beccariáról, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2015., 24. oldal]

²⁵ Voltaire műve a *Traité sur la tolérance* Beccaria művével egyidejűleg került fel az egyházi tiltólistára. Ebben a műben Voltaire kiáll Jean Calas mellett. [MUCSI Emese: Egy könyv kétszáz év távlatából. Világtörténet, 1987. 1. szám. 79. oldal]

²⁶ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: Összehasonlító jogtörténet, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014., 338. oldal

²⁷ HALMÁGYI Sándor: Beccaria. Magyar Igazságügy 1887. (27. köt) 17. oldal in: STIPTA István: Cesare Beccaria és kora, in.: TÓTH J. Zoltán: 250 éves a Dei delitti e delle pene, tanulmányok Cesare Beccariáról, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2015., 25. oldal

²⁸ STIPTA István: i.m, in.: TÓTH J. Zoltán: 250 éves a Dei delitti e delle pene, tanulmányok Cesare Beccariáról, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2015., 26. oldal

BECCARIA tanai között megjelenik a generális és a speciális prevenció. A hangsúlyt inkább a bűncselekmény elkövetésének megelőzésére, mint a büntetésre helyezte. Fontosnak tartotta a büntetések arányosságát olyan módon, hogy a büntetésnek az adott körülményekhez képest a lehető legenyhébbnek kell lennie. Álláspontja nélkül bűncselekményt csak törvény állapíthat meg (*nullum crimen sine lege*), és csak olyan büntetést lehet kiszabni, amelyet az elkövetés előtt, törvény állapított meg (*nulla poena sine lege*). Bűncselekmény elkövetése nélkül, nem lehet büntetést kiszabni *nulla poena sine crimine*). Elvetette az analógia alkalmazását, elutasította a visszaható hatályt.²⁹

A felvilágosodás emberképe a büntetőjogi felelősség vonatkozásában azt jelenti, hogy az ember szabad akaratából, döntésének megfelelően, az előnyöket és a hátrányokat értékelve követi azokat az igényeit, amelyek alapján saját maga számára a legjobbra törekszik. Ez a törekvés akár bűncselekmény elkövetésében is megnyilvánulhat. A bűncselekmény elkövetőjét erkölcsi és jogi felelősség terheli, mivel szabad akarata révén dönthetett volna úgyis, hogy - egyéni helyzetétől függetlenül - nem követ el bűncselekményt (indeterminista iskola).³⁰

Miután az önállóan, szabad akaratából cselekvő embert vette alapul, a klasszikus büntetőjogi iskola megkövetelte, hogy a büntetésből származó hátrányok súlyosabbak legyenek az elkövetésből fakadó előnyöknél, amelyre tekintettel elvárta, hogy a potenciális jövőbeni elkövetők az ésszerűség talaján tartózkodjanak az elkövetéstől.

A tettközpontú büntetőjogi iskola (*nulla poena sine crimine*), mint a klasszikus büntetőjogi iskola második harmadik megjelölése, az ancien régime-hez nyúl vissza, illetőleg azt tagadja meg. Hiszen az által, hogy a törvény előtti egyenlőséget tűzi ki a tett, mint objektív tény vagy körülmény és nem a személy megítélésével, az ancien régime gyakorlatát utasítja el, miszerint a kiváltságos rendek tagjai által elkövetett cselekményeket enyhébben ítélte meg az alacsonyabb rendhez tartozó elkövetőkénél.³¹

1.2.3. Közvetítő büntetőjogi iskola

Az antropológiai kutatások szerint az ember nevelésre szoruló, és nevelhető lény. Születésünkkor olyan kevés ösztönnel és képességgel rendelkezünk, hogy gondoskodás, illetve nevelés nélkül életképtelenek lennénk. A nevelők (mindenekelőtt szüleink) segítenek abban, hogy személyiségünk kibontakozhasson és elképzeléseinknek, akaratuknak megfelelően

²⁹ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: i.m., 339. oldal

³⁰ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: i.m., 340. oldal

³¹ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: i.m., 340. oldal

fejlődjön, változzon. A nevelés tehát valamilyen előrehaladást jelent, mivel közvetlenül hat a személyiség kifejlődésére, és közvetve az emberi közösségek, csoportok haladására.

A nevelés és a személyiségformálódás szükségszerűen szorosan összefügg egymással. A személyiségformálódás alapvető folyamatai a szocializáció és a perszonalizáció, melyek sokszor összekapcsolódnak a neveléssel, de el is válnak tőle. A perszonalizáció folyamán az ember önálló személyiséggé válik, megéli önmagát, míg a szocializáció során beilleszkedik a közvetlen közösségi és társadalmi környezetébe. Ez a két folyamat sem egymástól függetlenül megy végbe.³²

A XIX. század elején kialakuló új társadalomtudományok,³³ illetőleg azok kutatásai nyomán világossá vált, hogy az addigi emberkép ismét megváltozott, ahogyan a bűnözésről és a büntetőjog szerepéről alkotott kép is. A hangsúly már az ember társadalmi lény mivoltára, és a szociális környezetre helyeződött, illetőleg ezek determináló hatására. Tehát az ember individuma, a szabad akarattól történő cselekvés, háttérbe szorul.

Ahogyan a klasszikus büntetőjogi iskola a bűncselekményt kizárólag jogi kérdésnek tekintette, úgy tekintette a szociológiai csak a társadalomban, míg a biológiai az elkövető személyében keresendő oknak.³⁴

Bűnelkövetésről, illetőleg bűncselekményről azonban társadalmi környezet és bűnelkövető személy nélkül nem beszélhetünk.

Erre tekintettel szükséges az a holisztikus szemlélet, amely a (társadalmi és biológiai, stb.) jelenségeket együtt kezeli és ad komplex választ a bűnözés kérdéseire.

A közvetítő iskola megkülönböztette az egyénen kívüli és az egyénen belüli kriminológiai tényezőket, de érvényesült a holisztikus szemlélet, azaz a külső és belső tényezőket nem választotta el és nem vizsgálta egymástól külön, hanem nyomatékosította az egymásra való hatásyakorlást a bűnelkövetővé válás során.

³² Dr. BAGDY Emőke: Családi szocializáció és személyiség zavarok, Tankönyvkiadó 1977., 11. oldal

³³ A XIX. század elejére azonban világossá vált, hogy a „láthatatlan kéz”, azaz a piac szabad működése ugyan soha nem látott méretű viharos iparosodást, gazdasági növekedést idéz elő, de ebben a folyamatban a társadalom nagy tömegei elvesztik korábbi megélhetési alapjukat (földjüket), s szélsőséges nyomor fenyegeti őket. Azt az állítást, miszerint az iparosodás első szakaszában a munkásság ténylegesen elnyomorodott, elszegényedett, azóta kutatják és vitatják. Ezek a munkások ugyanakkor kiszakadtak azokból a társadalmi közösségekből, amelyek korábban védelmet nyújtottak nekik. Ennek következtében társadalmi dezorganizáció, elidegenedés lépett fel, s megnőtt a különféle deviáns viselkedések száma. Az elégedetlenség forradalmakhoz vezetett. A szociológia előfutárai, Saint-Simon, Comte és Tocqueville, valamint a tudomány három nagy klasszikusa, Marx, Durkheim és Weber a XIX. század első évtizedeitől az első világháborúig pontosan ezeket a folyamatokat próbálták megérteni, és a negatív társadalmi jelenségek elkerülésének módjait kutatták. Szociológiai munkáikat jellemzi, hogy koruk társadalmi valóságát vizsgálva igen sok tény, adatot gyűjtöttek össze, és ezek alapján próbáltak elméleti következtetéseket megfogalmazni. A társadalomkritikus megközelítés és a valóság feltárása mint kiindulópont azóta is jellemzi a szociológiát. [ANDORKA Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó 2006. 2. oldal]

³⁴ v.ö.: FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: i.m. 341-343. oldal

Az irányzat érdemei közé tartozott, hogy annak hatására előtérbe került a jogalkotás és jogalkalmazás során a tetтарыos büntetési rendszer lazítása, a büntetések egyéniesítése, a biztonsági intézkedések alkalmazása, valamint a fiatalok, mint speciális jogalkalmazást (büntetés kiszabást és végrehajtást) igénylő elkövetői csoport megkülönböztetése.

Az iskola neves képviselője Franz von LISZT³⁵ szerint a büntetésnek meghatározott céllal³⁶ kell rendelkeznie, és az alkalmi elkövetők elrettentésével, a még javítható elkövetők megjavításával, a javíthatatlanok ártalmatlanná tételével látta elérhetőnek a büntetéstől elvárható hatásokat.³⁷

1.2.4. Habsburg Ausztria

Bár az előbbieken kifejtettek értelmében nem tekinthető modern kodifikációnak, mégis az 1768-as Constitutio Criminalis Theresiana számos rendelkezése mintaként szolgált az őt követő, már valóban modern kodifikációnak számító Josephinának, amely viszont, figyelemmel arra, hogy hazánkban is hatályba léptették, hatással volt a nemzeti jogalkotásra. A Theresiana jelentősége egyértelműen abban is rejlik, hogy azon túl, hogy egységes, büntető anyagi- és eljárásjogi rendelkezéseket tartalmazó Btk.,³⁸ ismerte a felvilágosult gondolkodókat, és ennek megfelelően hangolta az ausztriai büntetőpolitikát a megrettentéstől és megtorlástól a nevelő célzat irányába.³⁹

Joseph von SONNENFELS hatására II. József eltörli a tortúrát és a halálbüntetés általános alkalmazását, és csak az emberölés esetében hagyja meg, mint legsúlyosabb büntetést. A Sanctio Criminalis Josephina (Josephinisches Strafgesetz 1787.) rögzítette a nullum crimen sine lege elvét. A Josephina 1787-ben váltotta a Theresianat, és egészen 1803-ig hatályban maradt. Törölte a halálbüntetést, illetőleg kizárólag az ún. Standrecht-ben⁴⁰ hagyta meg,

³⁵ Seine kriminalpolitischen Gedanken fanden in den Strafrechtsreformen des 20. Jahrhunderts Berücksichtigung: [Abschaffung kurzer Freiheitsstrafen, Strafaussetzung zur Bewährung, Maßregeln der Besserung und Sicherung, resozialisierender Strafvollzug, besondere Maßnahmen gegenüber dem jugendlichen Straftäter. http://www.kriminologie.uni-hamburg.de/wiki/index.php/Franz_von_Liszt (2017. 04. 24. 19:21)]

³⁶ LISZT elkötelezett híve volt a klasszikus iskola által kidolgozott nullum crimen és nulla poena elveknek. A büntető törvénykönyvet a bűnelkövetők Magna Chartájának nevezte, hiszen a törvényben foglalt elvek segítségével a törvény garanciát nyújt a vádlottaknak a bírói önkénnyel szemben. A bűncselekményt egyrésztől úgy fogja fel, mint a bűnelkövető gazdasági és társadalmi életviszonyainak szükségszerű következményét, másfelől elismeri azonban, hogy az elkövető személyének is hatása van az elkövetésre. Nézete szerint a büntetés célbüntetés (Zweckstrafe), melynek lényeges fogalmi eleme a megelőzés és a nevelés. [BALOGH Ágnes, TÓTH Mihály: Magyar büntetőjog, Általános rész, Osiris Kiadó, 2010.]

³⁷ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: i.m. 344. oldal

³⁸ Constitutio Criminalis Theresiana (Nemesis Theresiana), Maria-Theresianisches Strafgesetzbuch von 1768-87; begründete ein einheitliches Straf- und Strafprozessrecht in Österreich. E. KWIATKOWSKI: Die Constitutio Criminalis Theresiana 1903.

³⁹ Delikte wie Hexerei, Zauberei und Ketzerei sollten den Angeklagten durch die körperliche Peinigung förmlich abgerungen werden. Doch durften diese Methoden keineswegs willkürlich angewandt werden, sondern bedurften der Zustimmung der zuständigen Landesstellen. De facto wurde die Folter unter Maria Theresia abgeschafft, doch erst im Josephinischen Strafgesetz wurde dies festgeschrieben. [<http://www.habsburger.net/de/kapitel/von-torturen-und-todesstrafen> (2017. 03. 22. 16:50.)]

⁴⁰ Statáriális jog. (szerző)

bevezette a büntett és vétség kettősét, illetőleg a büntetőeljárást különválasztotta az anyagi jogi rendelkezésektől. Az eljárásjogi kérdéseket a továbbiakban az ún. Allgemeine Kriminalgerichtsordnung 1788. szabályozta. Növuma, hogy megkülönböztette a politikai bűncselekményeket a bűnözői bűncselekményektől.⁴¹ Példa értékű a büntetések rendi állástól független egyenlősége, azaz megjelenik a törvény előtti egyenlőség intézménye, lehetővé tette a büntetéseknek - az enyhítő és súlyosító körülmények figyelembe vételével való - enyhítését és súlyosítását, ami összefüggésben állt az alapesethez képest a privilegizált, illetőleg a minősített esetek megkülönböztetésével.⁴²

HAJDU Lajos szerint a Josephina az első modern értelemben vett büntető törvénykönyv, amely nemcsak az osztrák, de az egész közép-európai jogfejlődésre is nagy hatást gyakorolt.⁴³

A modern kodifikációkra ható törvénykönyvek között kell megemlíteni II. Lipót császár még toszkán nagyherceggként kiadott 1786-ös törvénykönyvét, amely a büntetés célját az elkövető megjavításában és az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzésében jelölte meg. Eltörölte a halálbüntetést, a tortúrát, a felségsértést.⁴⁴

A Josephinát követte a Franciscana (1803.), majd a Strafgesetz 1852. (ÖStGB), amely újdonságot már nem hozott a Habsburg jogalkotás, illetőleg kodifikáció soraiba, tulajdonképpen a Franciscana és Josephina „ránccfelvarrásának” is tekinthetjük, hiszen nem tett mást, mint a Josephina óta megjelent kisebb kiegészítéseket és módosításokat fogalalta kodifikálta, az eljárásjogi részek elhagyása mellett.⁴⁵

Számos, ám sikertelen kodifikációs kísérlet között az ÖStGB. 1852. egészen 1945-ig hatályban maradt.

---

⁴¹ Es war von 1. Jänner 1787 bis 1803 in Kraft. Es bestand aus zwei getrennt durchnummerierten Teilen („Kriminal-Verbrechen“ und „politische Verbrechen“). Erstmals war das komplette Strafrecht nicht mehr in einer einzigen Halsgerichtsordnung geregelt, sondern aufgeteilt auf dieses Gesetz, auf die im Jahr darauf folgende Allgemeine Kriminalgerichtsordnung, welche das Verfahren regelte (Inquisitionsprinzip), und auf die Vorschrift über das Kriminalverfahren. [http://wikivisually.com/lang-de/wiki/Josephinisches_Strafgesetz (2017. 03. 23.)]

⁴² FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: i.m. 348. oldal

⁴³ HAJDU Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntető Btk. tervezet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971. 34-48. oldal

⁴⁴ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: i.m. 348. oldal

⁴⁵ Ezt a kijelentést árnyalja Franz Von LISZT, és nem felejthetjük el, hogy olyan törvényekről van szó, amelyek részben vagy egészben, de hatályban voltak Magyarországon is, de mindenképpen kihatottak a magyar büntetőjogi jogalkotásra.

1.2.5. Bajor Királyság

Igaz, hogy a német büntető törvénykönyv⁴⁶ hatályba lépéséig 1872. január 1. napjáig kellett várni, azonban az egységes kodifikációig két fontosabb olyan törvénykönyv is hatályba lépett, amely a német jogalkotásra hatással volt.

Paul Johann Anselm FEUERBACH büntetőjogász és jogfilozófus alkotta meg a bajor büntetőtörvényt (Bayerisches Strafgesetzbuch 1813.), amellyel kettős célt kívánt elérni; egyrészt a Bajor Királyság jog- és intézményrendszerének megerősítését, másrészt a felvilágosult gondolkodást a büntetőjogba beépíteni.⁴⁷

FEURBACH szerint, az állam elsődleges feladata az igazságszolgáltatás feltételrendszerének kialakítása és működtetése, amely egy olyan külső feltételrendszer, amelyben az államnak tartózkodni kell attól, hogy az elkövető személyiségére belsőleg ható, erkölcsön alapuló büntetést szabjon ki.⁴⁸

Ebből következőleg megfogalmazza az általános elrettentés elvét. Az elkövetőnek fel kell tudnia mérni, hogy az elrettetésből származó hátrányok nagyobbak az elkövetésből fakadó előnyöknél, amely azonban csak pontosan megfogalmazott tényállások esetén valósulhat meg. A pontos tényállások lehetővé teszik a különféle következmények közötti mérlegelést is.⁴⁹

Láthattuk, hogy a bajor kodifikáció is bevezeti a „nullum crimen” és a „nulla poena sine lege” elvet (keine Strafe ohne Gesetz), illetőleg különbséget tesz a büntett, vétség és kihágások között.⁵⁰

⁴⁶ Strafgesetzbuch für das deutsches Reich, amely a ma is hatályos Strafgesetzbuch elnevezéssel. Utolsó módosítása 2017. március 10. napján lépett hatályba.

⁴⁷ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: i.m. 349. oldal

⁴⁸ „Feuerbach hatte 1806 nach seiner Versetzung in das Ministerialjustiz- und Polizeidepartement nach München sich bereits für die Abschaffung der Folter eingesetzt. Das Strafgesetzbuch von 1813 schaffte die Folter jedoch erst förmlich ab. Gleichzeitig ging es von dem Grundsatz „nulla poena sine lege“ (keine Strafe ohne Gesetz) aus. Die genau umschriebenen Straftatbestände und detailliert festgelegte Strafraumen sollten der richterlichen Willkür Einhalt gebieten. Viele Straftatbestände wurden entweder modernisiert oder gänzlich gestrichen. Feuerbach wandte sich zudem gegen allzu moralische Strafen: Das Sittlichkeitsstrafrecht wurde entschärft sowie auf die Verletzung privater Rechtsgüter zurückgeführt.” [https://www.strafakte.de/historisches/200-jahre-bayerisches-strafgesetzbuch/ (2017. 03. 30. 19:17)]

⁴⁹ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: i.m. 349. oldal

⁵⁰ Egyben kritikaként is illették FEUERBACH „egyoldalúságát”, amely bizonyos értelemben csak különös módon megkerülhető aránytalanságot hozott a büntetőjogi rendszerbe. „Einer der Hauptkritikpunkte am Feuerbachschen Gesetz war seine doktrinäre Einseitigkeit. Aus dem Gesetzmäßigkeitssatz (nulla poena sine lege) hatte Feuerbach eine strenge Bindung der Gerichte an die Gesetzeskasuistik und an die im Gesetz festgelegten Strafraumen abgeleitet. Dies stand nicht nur einer flexiblen Rechtsfortbildung im Wege, sondern führte, etwa bei verminderter Zurechnungsfähigkeit und bei Zusammentreffen mehrerer qualifizierender Umstände beim Diebstahl, zu übertrieben harten Strafdrohungen, die nur durch eine ausufernde landesherrliche Gnadenpraxis korrigiert werden konnten.” [Die Diskussion zu Reform und Ablösung des Bayerischen Strafgesetzbuches 1813 bis 1861, Vortrag von Harald MAIHOLD, https://ius.unibas.ch/uploads/publics/40614/Maihold__Reform_und_Abl_sung.pdf (2017. 03. 30. 19:42)]

Elviségéből is következik, hogy számos, korábbi főbenjáró bűncselekményt eltörölt, illetőleg kivezette a testcsonkítást, míg a halálbüntetést és a testi büntetéseket jelentős mértékben korlátozta. Az általános büntetési nem a szabadságvesztés lett, amelynek alkalmazhatóságát a törvény előtti egyenlőség elvében, társadalom minden tagjára kiterjesztette.

Megkülönböztette a végrehajtási fokozatokat, illetőleg alkalmazta a minősített esetet, a súlyosító és enyhítő szakaszokat.⁵¹

1.2.6. Poroszország

Az 1851-es Preussisches Strafgesetzbuch (PStGB) előzményeként a francia Code Penalt, illetve az 1813-as bajor büntetőtörvényt említik.

A német büntetőjog történeti fejlődése szempontjából előzményként azonban a porosz büntetőtörvényt tartják számon, amely körülménynek azért is nagy a jelentősége, mivel a büntetőtörvény a Német Birodalom egyik első olyan törvénye, amelyet a Birodalom majd' teljes területére⁵² kiterjesztettek többek között azzal a céllal, hogy az ez idáig rendkívül elaprózott (területi széttagoltság okán is) jogalkotási és jogalkalmazási gyakorlatot egységesítsék.⁵³

Kodifikációs előzményeinek is köszönhetően logikai felépítése hasonlított főleg a bajor törvénykönyvére. Büntetéstan rendszer trichotómikus, alapelveként jelenik meg a nulla poena sine lege elve. A büntetés, célját tekintve, a generális prevenciót szolgálta, nem érvényesült benne sem a tettes-központúság, sem a specializáció. A speciális prevenció, a reszocializációs megoldások vagy a büntetés felfüggesztése csak szűk körben jutott szerephez.⁵⁴

1.3. Történeti bevezetés, XIX. század második fele XX. század első évei

A XX. századot - ambivalens módon - a kiteljesedés, a megtorpanás, majd az újbóli nekirugaszkodás korának tekinthetjük, úgy a jogalkotás és jogalkalmazás, mint más

⁵¹ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs - SIKLÓSI Iván: i.m. 349. oldal

⁵² v.ö.: Franz von LISZT: Die Strafgesetzgebung Der Gegenwart in Rechtsvergleichender Darstellung, Berlin 1894. 7-8. oldal

⁵³ „Das deutsche Strafgesetzbuch ist neben dem Bürgerlichen Gesetzbuch die wohl älteste und im gewöhnlichen Rechtsgebrauch relevanteste Kodifikation eines einzelnen Rechtsgebiets im deutschen Recht. Es war eines der ersten Gesetze, das nach der Gründung des Deutschen Reichs am 13. Januar 1871 in seinem Geltungsbereich auf das ganze Reichsgebiet ausgedehnt wurde, und stellte damit einen Meilenstein der Vereinheitlichung des durch die bisherige Aufteilung in zahlreiche zum Teil winzige Einzelstaaten verursachten Rechtszersplitterung innerhalb Deutschlands dar. (...) Der unmittelbare Vorgänger des Strafgesetzbuchs für das Deutsche Reich war das Strafgesetzbuch für das Königreich Preußen, das seine Entstehung der rasanten Veränderung und Entwicklung der Gesellschaft in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts verdankte.” [http://www.juraindividuell.de/blog/die-entwicklung-des-deutschen-strafgesetzbuches/ (2017. 04. 03. 14:08)]

⁵⁴ FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs - SIKLÓSI Iván: i.m. 350. oldal

társadalomtudományok szemüvegén keresztül.⁵⁵ Egyszerre haladó és korlátozó, építő és romboló majd újraéledő, hogy aztán a XXI. század első fele ismét az útkeresésről - és reméljük, hogy csak arról és a megtalált megoldásokról - szóljon.

1.3.1. „Osztrák” törvények

A rendelkezésre álló, felkutatott források elsősorban általános jelleggel - jellemzően jogpolitikai, politikai aspektusból - tárgyalják az elsősorban jogtörténelmi jelentőségű jogalkotásokat, kommentárt nem fűzve az egyes rendelkezésekhez. Figyelemmel azonban a feltett célra, miszerint e fejezet célja egy olyan jog-környezeti felfedezés, amely - igen röviden, és összefoglaló jelleggel - rálátást enged azokra a jogtörténelmi folyamatokra, amelyekben a Csemegi Btk., mint az első magyar nyelvű átfogó büntetőjogi szabályozást megvalósító törvénykönyv gyökerezik, pillanatra félre kell tennünk a szorosan vett kutatási témát, és átadnunk magunkat ezeknek az információknak.

1.3.1.1. „Franciscana”

Bár a Franciscana a XVIII. század első felének jogalkotó gyümölcse, tekintettel azonban az osztrák kodifikáció sajátosságaira, újra szerepet kell kapnia ebben a pontban, ezúttal olyan közvetítőn keresztül, aki maga is alkalmazta számos intézményét.

Az 1803. évi Franciscana konzervatív stílusban módosított változata volt a Strafgesetz 1852., melyet FINKEY Ferenc nemes egyszerűséggel „ócskának” minősített.⁵⁶ Az osztrák törvény legnagyobb hozadéka az általánossá tett szabadságvesztés-büntetés, melynek realizálása érdekében kezdetét vette a magyarországi fegyintéztetés program.

Sarkos és erős kritika, azonban nem elégedhetünk meg ennyivel, hiszen FINKEY olyan törvényeket minősített, amelyek közül a korábbi - az 1803. évi - az elődeihez képest is haladóbb, akár modernnek is tekinthető jogintézményeket vezetett be, míg a későbbi ezeket a vívmányokat megtartotta, illetőleg Magyarországon is - részben - hatályba léptetett.

Mielőtt HILLER⁵⁷ nyomán áttekintenénk a térség XIX. századot és a XX. század első felét meghatározó „osztrák” büntető törvényeit, több körülményt is meg kell fontolnunk: a

⁵⁵ Nem ebben a kontextusban, de BALOGH Ágnes és TÓTH Mihály lényegre törően összegzi a XX. századdal kapcsolatos, és a jogalkotás és ebből következően a jogalkalmazás szempontjából releváns aggályokat. „A XX. században Európában két olyan diktatórikus rendszer is létezett, amelyben emberek tömegei pusztultak el létező és érvényes jogszabályok alapján. Akár a német Harmadik Birodalomra, akár a Szovjetunióra és a többi kommunista diktatúrára gondolunk, igaz az állítás: ezekben az államokban a törvényhozás szabályos módon törvényeket alkotott, ezek a törvények azonban túlnyomórészt igazságtalanok voltak. Felmerül a kérdés: igazságosnak kell-e lenniük a törvényeknek, vagy ez a követelmény csupán a bírósági ítéletekkel szemben merülhet fel?” [BALOGH Ágnes, TÓTH Mihály: Magyar büntetőjog, Általános rész, Osiris Kiadó, 2010.]

⁵⁶ MEZEY Barna, MAGYARINÉ HORVÁTH Ágnes: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó 2004.

⁵⁷ Dr. Karl HILLER. Von 1868 bis 1871 war er beim Landgericht Würzburg. An der Universität Heidelberg wurde er 1874 zum Dr. iur. promoviert. Später wurde er dort für Strafrecht und Strafprozessordnung habilitiert und lehrte als Privatdozent.

Franciscana 1803. megalkotására az ún. ferenci vagy kabinet abszolutizmus idején került sor, amely az 1794 – 1795-ös jakobinus mozgalmak felszámolásával vette kezdetét. A magyar jakobinus mozgalom felszámolásának körülményei és az azt követő időszak érthető módon, nem kifejezetten pozitív kritikára serkentették az elkövetkező időszak magyar jogász-gondolkodóit.⁵⁸

Az objektivitás talaján maradva ki kell emelni, hogy a Franciscana 1803. hatálybalépésétől kezdve az 1852-es büntető törvénykönyv hatályba lépéséig hatályban maradt, és Magyarországot és csatolt államait kivéve, az egész Monarchia területén érvényben volt. Az 1852. évi büntető jogszabály kisebb módosítási kísérletektől eltekintve, szinte változatlan formában egészen 1945-ig - közel száz évig - hatályos.

Ugyancsak lényeges megjegyezni, hogy míg az osztrák büntető jogalkotás már a XVIII. században ismerte, és alkalmazta a felvilágosult gondolkodás intézményeit, addig a XIX. században ezt továbbfejlesztette, és előkészítette a XX. - XXI századi trendeket. Bár a közvetítő iskola csak 1883-ban alakul meg, mégis, már az 1803-as törvényben is érzékelni lehet olyan szabályozási törekvéseket, amelyek a jövő szemléletére utalnak, és, ami még fontosabb, hogy a magyar jogalkotás irányába mutatók.

A bűncselekmény a tettes személyiségének és az őt körülvevő világnak a sajátos terméke állítja LISZT. „Meg kell jegyezni, hogy a Csemegi Károly fémjelezte korszak után a magyar büntetőjog-tudomány művelőinek többsége a közvetítő iskola irányzatát követte és az irányzat hatása a 20. század első felének jogalkotását is befolyásolta.”⁵⁹

A Franciscana felépítése hasonlatos a Nyugat-Galíciai büntető törvényhez; Két részre oszlik. Az első részben két fejezetben mindösszesen 557 szakaszban szabályozza az egyes bűncselekményeket és a hozzájuk fűzött büntetéseket és a büntetőeljárást, míg ugyancsak két fejezetben és 459 szakaszban a súlyos szabálysértéseket, a hozzájuk kapcsolódó joghátrányokat és eljárást.

1875 ging er als a.o. Professor nach Czernowitz. An der neu gegründeten Franz-Josephs-Universität lehrte er seine Heidelberger Stammfächer sowie Enzyklopädie und Methodologie der Rechtswissenschaft. Seit 1880 o. Professor, war er 1882/82, 1887/88 und 1895/96 Dekan seiner Fakultät und 1885/86 Rektor der Universität. 1885 wurde er mit dem österreichischen Berufstitel Regierungsrat geehrt.

Bei seiner profunden Kenntnis des Strafrechts und der Gesetzgebung Österreichs berief ihn die Universität Graz 1898 auf ihren Lehrstuhl. Hiller starb mit 58 Jahren im Amt. [https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Hiller (2017. 05. 22. 14:38)]

⁵⁸ „Már múlt századi történeti irodalmunk művelői (elsősorban Horváth Mihály és Fraknói Vilmos) is kiemelték a perben hozott ítéletek „Justizmord” jellegét, valamint a perítel – különösen a védelem jogait egyoldalúan korlátozó – szabálytalanságait. Felmerült az ítéletek előre megfogalmazottságának kérdése is. Az utókor értékelői előtt mindez nem vetett jó fényt a perbíró elnökére. (...) Ami a bíróságnak az udvar részéről történt – nem titkolt – befolyásolását illeti, ezt belső meggyőződése szerint sem tarthatta jogtalanak: ellenkezőleg. Saját könyvében a „potestas inspectiva” jogosítványai közé sorolja „a bírói hatalom delegálását mindazon esetekben, amikor a király maga léphet fel bíróként, továbbá az ún. Mandata-közlés eseteit, melyek vagy a bírónak, vagy az egyes bíróságoknak iránymutatásul szolgálnak”. (*Rosenmann's Staatsrecht*. 3. rész, 2. pont, 5. §.) [<http://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/MuMaTu-a-mult-magyar-tudosai-1/urmenyijozsef-64F8/az-abszolutizmus-arnyekaban-6597/> (2017. 05. 22. 15:36)]

⁵⁹ GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: Magyar Büntetőjog Általános Rész, Wolters Kluwer Kft. Budapest, 2014.

HILLER szerint, összehasonlítva az 1803-as osztrák kodifikációt a kor büntetőjogi kodifikációival, megállapítható, hogy azokhoz képest, ahogyan utal is rá, előnyt élvez, azon okból, ahogyan a jogalkotó - különösen a büntetés kiszabása, az enyhítő- és súlyosító körülmények - vonatkozásában szabályoz.

Általánosságban állapítja meg, hogy az osztrák büntető jogalkotás ebben a korszakában magas színvonalon alkalmazza a kor uralkodó, és a jogalkotásra is hatással bíró irányzatait.

Itt kell utalnunk FEUERBACH által fémjelzett pszichológiai kényszer vagy hatás elméletére.⁶⁰

HILLER álláspontja szerint a Franciscana a humanitás és igazságosság szellemében megalkotott törvény, amelyet jól ábrázol nemcsak az a körülmény, hogy a jogalkotó a terhelt hozzátartozóit a lehető legkisebb mértékben igyekszik kitenni a büntetés hátrányos következményeinek, hanem az is, hogy kifejezetten a bíróság - mint a törvényesség őrének - feladatává teszi, hogy a terhelttel szemben kiszabandó büntetés mindenkor a törvény szerint alakuljon, ebben a bíróságot semmi se akadályozhassa. Ebben a körben kiemelendő, hogy a jogalkotó ugyancsak arra sarkallja a bírót, hogy alkalmazza azon egyes tényállások esetén is a rendkívüli enyhítésre vonatkozó jogát (Milderungsrecht), tehát igazítsa a büntetés mértékét az elkövető személyiségéhez, ahol a jogszabály egyébként relatíve súlyos jogkövetkezmény alkalmazását rendeli.

Az osztrák joggyakorlat - a Franciscana hatályba lépésétől kezdve – a legteljesebb mértékben, következetesen és folyamatosan alkalmazza a rendkívüli enyhítés jogát, és ezzel a jogászság kialakította a gyakorlatba „bevéste” az első pillantásra meglepően súlyos büntetési tételekkel fenyegetett törvényi tényállások enyhítésének módját.⁶¹

Kiemelendő, hogy a jogalkotó újra bevezette az elévülés intézményét, amelyet korábban eltörölt. Ugyancsak figyelemre méltó, ahogyan a jogalkotó a társadalomra veszélyességet, mint értékelendő körülményt kezeli:

Ugyanis, a jogalkotó nagyobb szigorral fordul azon jogsértő cselekménnyel - vagy mulasztással - szemben is, ahol megállapítható az a szándék, hogy a társadalomba vetett bizalmat, biztonságot (Sicherheit im Gemeinwesen) sértse, és amelyek jellegük, súlyosságuk,

⁶⁰ a pszichológiai kényszerelmélet, mely az előbbinek módosítása, amennyiben az elrettentés súlypontját nem a büntetés végrehajtásában, hanem a büntetéssel való fenyegetésben és az ez által elérendő pszichológiai hatásban látja. [http://www.kislexikon.hu/buntetojogi_elmeletek.html#ixzz4ikL9hWOW (2017. 05. 22. 17:00)] „Anselm von Feuerbach is, a *pszichológiai kényszer elméletének* megalapítója. Elmélete szerint a bűnelkövetés érzéki örömet okoz az elkövetőnek, ezért a büntetésnek ezen vágy elfojtására kell képesnek lennie. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha a büntetés nagyobb hátrányt jelent, mint vágyának kielégítése, azaz a bűnelkövetés. Elméletének kritikusai egyrészt vitatják, hogy a bűnelkövetés motívuma döntően érzéki vágyak kielégítése lenne, másrészt hangsúlyozzák, hogy nem elsősorban a hátrány nagyságának, hanem, ahogy azt már Beccaria is hangsúlyozta, a hátrány bekövetkezése nagyfokú valószínűségének van visszatartó ereje.” [BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: i.m. 39-44. oldal]

„Der Schuldige soll kein grösseres Übel leiden, als zur Hintenhaltung der Verbrechen angedroht und vollzogen werden muss.” 10. Absätze des Kundmachungspatens des Strafgesetzes von 1803.

⁶¹ Dr. Karl HILLER: Die Geschichtlichen Grundlagen des österreichisches Strafrechts. in.: Die Strafgesetzgebung der Gegenwart in Rechtsvergleichender Darstellung. Berlin 1894. 123. oldal

vagy az elkövető személyisége okán, vagy egyéb körülményekre tekintettel akár bűncselekményeknek is minősülhetnek. Itt természetesen utal már a szabálysértésre is, hiszen, azon cselekmények és mulasztások, amelyek bűncselekmény megállapítására ugyan nem alkalmasak, azonban akár a közérkölcset, akár a társadalmat, illetőleg annak biztonságát veszélyeztetik törvény erejénél fogva tiltottak, illetőleg megakadályozásuk szükségességét törvényben rögzíti.

A büntetések körében a jogalkotó maga emeli ki, hogy a halálbüntetés (melyet visszaállított) kizárólag csak végső - rendkívül szükséges - esetben (überwiegende Gründe der Notwendigkeit), és csak a bűncselekmények - jogszabályban meghatározott - egyes eseteiben szabható ki, kizárt azonban a statárium.⁶² Ezek a cselekmények általában - a mai terminus technikus szerint - egyenes szándékkal elkövetett cselekmények, amelyek akár „a köz- akár a személyes biztonságot súlyosan fenyegetik, sértik.”⁶³

Értékelve a Franciscana jelentőségét HILLER, aki ebbéli álláspontját 1890-es években rögzítette, tehát FINKEY által kritizált Strafgesetz 1852. hatálya idején, az alábbiak szerint összegez:

Az osztrák Franciscana annak ellenére emelkedik ki valamennyi későbbi német törvény közül, hogy a jogalkotó a különös rész számos - jogbiztonságot is jelentő - fogalom meghatározásával adós maradt csakúgy, mint a Josephina esetében. Rámutat, és talán erényként is felveti, hogy a Franciscana hatályba lépést követően egészen az őt felváltó Strafgesetz 1852. hatályba lépéséig igyekezett lépést tartani a német jogtudomány fejlődésével vagy legalább követni azt.⁶⁴

A Franciscana módosításai közül kiemelendő az 1819. évi novella, amely egyes „szigorú” büntetések enyhítéséről, illetőleg hatályon kívül helyezéséről, mint például a gályarabságé, illetőleg az 1833. évi novella, ami a szigorított fegyházbüntetés eltörléséről szólt. Ugyancsak szót érdemelnek az ezt követő módosítások, amelyek már a büntetés-végrehajtást is érintették, mint például az elítéltek elhelyezése, élelmezése stb.

Ugyancsak kiemelendő, hogy az alapvető szerkezete nem változott, és ezt a felépítést vette át, vagy vitte tovább az 1852. évi törvény is.

1.3.1.2. „Strafgesetz 1852.”

A Strafgesetz 1852. Az 1852. május 27-i császári pátenssel lépett hatályba immár az egész Monarchia tekintetében.

⁶² Dr. Karl HILLER: i.m. 124. oldal

⁶³ Csak érdekességként jegyezzük meg, hogy a Franciscana a felségárulást a halálbüntetéssel fenyegetett cselekmények között az első helyek egyikén szabályozza. Ugyancsak halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmény a befejezett emberölés, rablógyilkosság, illetve a hitelpapír hamisítás. A fentiekben taglalt „lágýabb” (milde Praxis) ítélezési gyakorlatot ábrázolja, hogy az 1848-as évig kiszabott 1304 halálos ítéletből 448 ítéletet hajtottak végre, míg a többi esetben az elítélt kegyelmet kapott. Felségárulás miatt 2, míg hamisítás miatt 3 halálos ítéletet hajtottak végre. 1808. után hamisítás miatt nem hajtottak végre kiszabott halálos ítéletet.

⁶⁴ Dr. Karl HILLER: i.m. 126. oldal

Hogy FINKEY korábban idézett kijelentését megérthessük, utalni kell a hatályba lépést kísérő körülményekre, melyeket HILLER kiválóan interpretál.

Hivatalosan először csak 1849-ben merült fel egy új büntetőtörvény iránti igény. 1850. augusztus 24-én egy a császárnak címzett előterjesztésében, von Schmerling igazságügyi miniszter hangsúlyozta egy olyan teljesen új - monarchia-szerte közös - büntető törvénykönyv kodifikációja megkezdésének szükségességét, amely nemcsak a jogtudomány, és a politika aktuális állásnak, és a birodalom népessége iskolázottságának és műveltségi szintjének. Tudomásul kellett azonban venni, hogy a kor politikai környezetében és áramlataiban egy új törvénykönyv alkotmányos megalkotása tulajdonképpen lehetetlen.

Ezalatt, vagy éppen ezért a Minisztertanács (Ministerrat) 1850-ben - különösen azon tartományok tekintetében, ahol a Franciscana nem lépett hatályba - a büntetőjog ideiglenes hatályú reformját látta szükségesnek, éppen ezért indítványozta, hogy az eddig hatályban lévő törvénykönyvet valamennyi, a későbbi novellákkal bevezetett módosításokkal együtt - mindazokban a tartományokban, ahol eddig hatályban volt - újra adják ki, mindazon koronartományokban, ahol eddig nem volt hatályban, ideiglenes hatállyal, és, mint új büntetőtörvényt hirdessék ki.

Természetesen nem titkolható, hogy legalábbis furcsának tűnik, egy fél évszázados törvénykönyvnek, minden hozzá fűződő tudományos tapasztalattal, és, amely maga is reformra érett, újként történő bevezetése.

Mégis elfogadhatónak tűnik, hogy azokban a tartományokban, ahol ezidáig nem volt hatályban - Franciscana -, összehasonlítva az igen csak siralmas jogi állapotokkal, ahol nemhogy a - az igazságügyi miniszter által előadottak szerinti - szükséges reformok nem következhetnek be, de komolyabb átalakulás vagy előrelépés sem történt, egy teljességgel új büntető törvény bevezetése kevésbé vezethet eredményre, mint egy - szellemiségében, alapelveiben, gyakorlatában - öt évtizede kipróbált törvény.

Ez az elgondolás vezetett végül is odáig, hogy - von Schmerling által előkészített tervezet szerint - 1852. május 27-én a Franciscana felülvizsgált változata, Általános ausztriai büntetőtörvény címen lépett hatályba, a militarizált határvidékek kivételével a Monarchia teljes területén.⁶⁵ Ezzel az eredeti terv, amely egy átfogó jellegű büntető reformra irányult, jogi kifejezéssel élve, napolásra került, anélkül, hogy ezzel a kor neves osztrák és német jogtudósai egyetértettek volna, és amely körülményre tekintettel, a korábbi törvény pusztán felülvizsgálatával elért - a joggyakorlatban elért egységesítéssel járó - előnyök kihangsúlyozása elmaradt.⁶⁶ Magyarországon az 1861-es Országbírói értekezlet⁶⁷ az 1852-es

⁶⁵ Strafgesetz 1852. Kundmachungspatent, Artikel I.

⁶⁶ Dr. Karl HILLER: i.m. 128. oldal

⁶⁷ „Az 1860 okt. 20. kiadott és Magyarország törvényes intézményeinek helyreállítását tárgyazó legfelsőbb kibocsátványok egyike elrendelte a jogszolgáltatás ideiglenes szervezését nemzeti alapon, és az országbíró - gróf Apponyi György - elnöklete alatt választmány bízott meg azzal, hogy az anyagi és alaki törvények iránt ideiglenes tervezetet ajánljon. Az országbíró a hétszemélyes tábla biráiból és ezeken kívül a birói és ügyvédi karból megalakította a választmányt s ezt 1861 jan. 23. O.-ként egybehívta. Ekkor és a következő napon az értekezlet kimondotta a királyi Kuria teljes visszaállítását, megállapította a rábízott munkálat általános elveit és az egyes szakok szerint alválasztmányokat küldött ki. Ezek munkálatait az értekezlet ismét teljes ülésekben

büntető törvényt hatályon kívül helyezte, hatályban maradt azonban Horvátországban és Szlovéniában. 1880-ban Erdélyben - a Csemegi-Btk. hatására - is hatályát veszítette.

A Strafgesetz 1852. felépítését tekintve, eltérve a Franciscanától, elhagyja a büntetőeljárás vonatkozású részeket, és kifejezetten anyagi jogi szabályokat tartalmaz. Az általános meghatározásokat, vagy mai szóhasználattal az általános rész rendelkezéseit, amely a büntettek⁶⁸ és büntetése vonatkozásában tartalmaz rendelkezéseket, a törvénykönyv első részének 1-5. és 27. fejezetei tartalmazzák. A büntettek vonatkozó további szabályokat a második rész 1-3. és 14. fejezeteiben találunk. A vétség és szabálysértés szabályait az első rész 6-26. fejezetei, míg az egyes bünteteket, vétségeket és szabálysértéseket (kihágásokat) a második rész 4-13. fejezetei szabályozzák.

Főbb vonalakban az általános rész, hasonlóan az 1803-as törvényhez szabályozza a szándékosságot⁶⁹, a beszámíthatóság kizárásának okait, a kísérletet, a tettességet és a részességet, a halmazatot, a büntetési rendszert és a büntethetőség megszűnésének okait. Érdekes, hogy egyes kérdésekben, mint például a szándék, a kísérlet, tettesség és részesség, valamint a halmazat tekintetében visszanyúl egészen a Josephina szabályozásáig, míg a büntetési rendszer tekintetében az 1803-as és a nyugat-galíciai törvény rendelkezéseit követi. Ugyanez mondható el a bűncselekmények trichotómikus felosztása vonatkozásában, azaz a büntettek és szabálysértések szabályozása az 1803-as törvényre támaszkodik, mely egyébként a Josephináig tekint vissza. Egyebekben elmondható, hogy a törvény ezen rendelkezéseiben is megfelel, illetőleg összeegyeztethető a kor más haladó szellemiségű

---

vette vizsgálat alá és ekként feladatát 1861 márc. 4. befejezte. Az O. teljes üléseiben megállapított munkálatát a hétszemélyes tábla küldöttsége összeállította, ennek egy tagja rendszeres alakba öntötte és az országbíró azt a képviselőház elnökének megküldötte.

Az elnök a munkálatot a képviselőházzal közölvén, az abban javaslatba hozott ideiglenes törvénykezési szabályokat a képviselőház 1861 június 22-én, a főrendiház pedig 1861 július 1-i egybehangzó határozattal ideiglenes kiegészítő gyanánt használhatóknak kimondotta; és miután azokat a király is helybenhagyta, a királyi Kuria 1861 jul. 23. tartott teljes vegyes ülésében határozatilag kijelentette, hogy addig, amíg az alkotmányos törvényhozás másképp nem rendelkezik, azonnal mindennemű törvényes eljárásaiban állandó zsinórmértékül követni fogja. Az ideiglenes törvénykezési szabályok, habár törvény erejével nem bírnak, mindamellett a törvénykezésben kétségtelen jogforrássul szolgáltak és máig is szolgálnak mindazokban a részekben, amelyekben a törvényhozás utóbb másképpen nem intézkedett. Az ideiglenes törvénykezési szabályok a következő joganyagokra terjedtek: I. polgári magánjog, a) anyagi rész, annak kijelentésével, hogy a magyar polgári anyagi magántörvények visszaállíttatnak, de a közhitel, a jogfolytonosság és a helyzet szükségéi által igényelt pótlásokkal; b) alaki rész, új eljárás elég kimerítő szabályozásával; II. büntető eljárás azzal a főelvel: «a magyar büntető törvények és törvényes gyakorlat a változott viszonyokhoz idomítva, módosításokkal visszaállíttatnak; III. váltótörvény; IV. csődtörvény; V. kereskedelmi, fuvarozási és vásári törvények; VI. úrbéri, földtehermentesítési, arányossági és mezei rendőrségi ügyek; VII. bányaugy.»
 [http://www.kislexikon.hu/orszagbiroi_ertekezeslet.html#ixzz4jjjKIRh (2017. 06. 11. 23:00)]

⁶⁸ Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a törvény a „Verbrechen” kifejezést használja, ami jelent egyszerre bűncselekményt, illetőleg büntettet. Ez az anyagi büntetőjogi környezetben természetesen két külön tartalom. Álláspontom szerint a törvény alkalmazásában a büntettet kell érteni, a jogalkotó ugyanis a bűncselekményt nem definiálja külön.

⁶⁹ Itt érdemes megjegyezni, hogy a törvény az ártó szándékot szabályozza, de a bűncselekményt általánosságban nem definiálja.

törvényeivel, mint például a bajor büntető törvénnyel, vagy a későbbi Reichsstrafgesetzbuch tervezetével, amelyek egyebekben a Code Penalt követik.⁷⁰

Az 1852-es törvény rendelkezései sorában kell megemlítenünk gyermekkor⁷¹ szabályozását, a tévedést, illetőleg az „ellenállhatatlan” kényszert, továbbá a vészhelyzetet, mint kizáró okot.

A büntetőtörvény hatálya, hasonlóan a német büntető törvényekéhez ismeri a személyi és a területi hatály intézményét. A törvény egyebekben nem tesz különbséget a belföldi vagy a külföldi által elkövetett bűncselekmények között, ahogyan a belföldinek a külföldön elkövetett bűncselekményét is - e törvény szerint - büntetni rendeli, abban az esetben, ha külföldön a felelősség megállapítása és a büntetés nem történt volna meg. A törvény ismeri a kiadást (belföldi elkövető esetében is!), illetőleg a külföldi ítélet végrehajtását és a beszámítást.

A büntetések tekintetében a törvény különbséget tesz a büntett-büntetés, valamint a vétség- és szabálysértés büntetése, illetőleg az ezekhez fűzött mellékbüntetések között.

A büntett esetében kiszabható főbüntetés a kötél általi halál⁷² - és a fegyház vagy börtönbüntetés.⁷³ A szabdságelvonással járó főbüntetés magában foglalta a munka-kötelezettséget is.

⁷⁰ Utalnunk kell arra, hogy a ezek a törvények, legalábbis kodifikációk során egymásra tett hatásukban nem választhatók szét, illetőleg , hogy a Habsburg dominancia főképp a Theresiana és a Josephina tekintetében, mindenképpen érvényesül a kortárs kodifikációk esetében. V.ö.: Karl Gustav GEIB: Lehrbuch des deutschen Strafrechtes, Leipzig 1861. HILLER világít rá, hogy az 1852-es törvény tartalmaz egy olyan kitélt a beszámíthatóságot kizáró okok között, amely szabályozást valamennyi német ajkú jogalkotó figyelmébe ajánl: jelesül, az alkoholos befolyásoltság esetén az eredmény tekintetében kizáró ok az alkoholos befolyásoltság, ugyanakkor maga a befolyásolt állapot, amely miatt a bűncselekmény megtörténik, mint szabálysértés büntetendő.

⁷¹ A gyermekkor a 10. életév betöltéséig tartott. Az eddig az ideig elkövetett bűncselekményekért a gyermekkorú elkövetőt nem büntethették, legfeljebb házi fenyítést kaphatott. A kiskorúság a 11. életévtől a betöltött 14. életévig tartott. Az ebben az életkorban elkövetett bűncselekményeket, mint szabálysértést lehetett büntetni. A nagykorúság a betöltött 14. életévvél kezdődött, és ezzel együtt a büntethető felelősség is. A betöltött 14. életévtől a 20. életévig terjedő időszakra azonban az enyhébb büntetési szabályokat kellett alkalmazni, amely szerint kizárt a halál- és életfogytig tartó büntetés kiszabása, ezek helyett a szigorított szabadságvesztés büntetést 10 évtől 20 évig terjedő tartamban lehetett kiszabni. Dr. Karl HILLER: i.m. 133. oldal

⁷² A halálbüntetés kszabását a törvény 5 esetben engedte alkalmazni: **felségárulás, nyilvános erőszakétel**, amennyiben ennek eredménye a tulajdonban okozott szándékos kár, melynek során a sértett meghal, **végrehajtott emberölés, emberölés megrendelése**, amely rablógyilkossághoz vezet, **halált okozó gyújtogatás**. A törvény és kiegészítő rendeletei további különleges esetekben is engedte a halálbüntetés kiszabását, mint például a robbanóanyaggal történő visszaélés egyes eseteit. Dr. Karl HILLER: i.m. 136. oldal

⁷³ A fegyház vagy börtönbüntetés (Kerkerstrafe, ugyanis a jogi szótárak szerint is fegyház, illetve börtönbüntetést is jelent, ugyanakkor a törvény kategórikusan nem tesz különbséget, csupán jelöléssel) két mérőfok szerint fokozatba sorolt büntetésnem, egyrészt szigora, másrészt időtartama szerint. **Szigora** szerint a törvény két fokozatot alkalmaz egyszerű börtön, vagy fegyház (véleményem szerint, ez a börtön fokozat), illetőleg a szigorított börtön vagy fegyház. A szigorított fokozat esetében az elítéltet előírás szerint, vasban kellett tartani. (Ezt a rendelkezést 1867-es módosítással szünteti meg a jogalkotó, ezt követően a fegyelmi büntetéseknel alkalmazható.) A szigorításhoz tartozott a továbbiakban, hogy az elítélt kizárólag az őreivel kommunikálhatott, más személyekkel - a rendkívüli eseteket kivéve - egyáltalában nem. **Tartama** szerint a fogvatartás életfogytig, vagy határozott ideig tartott. A határozott idejű fogvatartás legfeljebb 20 évig de legalább 6 hónapig tartott. A rendkívüli enyhítési jog lehetővé tette a fogvatartás minimum tartamának - az elítélt „ártatlan családjára való humanitárius tekintettel” - rövidebb időben történő meghatározását is. A

Vétség és szabálysértés (kihágás) büntetései között szerepeltek a többiek között a pénzbüntetés, az áruk, eszközök megsemmisítése, jogok elvesztése, megvonása, fogda⁷⁴, testi fenytés, meghatározott helyről, tartományból, valamennyi tartományból vagy a császárság teljes területéről való kiutasítás, kitiltás.

A szabadságvesztés büntetés alapvetően csoportos büntetés, ahol az elítéltek csoportba⁷⁵ sorolás mellett kerültek elhelyezésre, nem szerinti megosztásban.

A vagyoni jellegű büntetések általában mellékbüntetéseként jelennek meg, és el kell határolni a pénzbüntetéstől, amely a vétség és a szabálysértés egyik főbüntetése. A törvény ugyancsak ismeri a feddést, amely csak a törvényben meghatározott esetben, kint a bántalmazás egyes eseteiben, alkalmazható büntetést.

Csak a megemlítés szintjén érdemes kitérni a becsületbeli büntetésre, amely szintén a törvényben meghatározott egyes becsületet sértő bűncselekmények jogkövetkezménye.

A kor német ajkú jogtudósai erényeként emelik ki, hogy anélkül, hogy tartalmában megváltoztatták volna, az egyes rendelkezéseket egyértelműbb, egyszerűbb megfogalmazással rögzítette a jogalkotó, került a nem egyértelmű, vagy túlságosan általános fordulatokat.

Ugyancsak itt jelenik meg az egyik legfontosabb anyagi jogi változás, ugyanis a jogalkotó a régi törvénykönyv abszolút büntetési tétel szabályozásáról áttér a relatív büntetési tételek alkalmazására számos vétség és szabálysértés esetében.

1.3.2. „Reichsstrafgesetzbuch”

A német büntető jogalkotásról egyetlen helyen beszélni nyilvánvalóan lehetetlen, és a jelen értekezésnek nem is célja. Nem mellőzhető azonban, hogy - a szintén csak kitekintő jelleggel

---

büntetési tétel, amely szerinti büntetési idő és az ahhoz fűződő joghátrányok és joghatások a jogerős ítélet kihirdetése napján kezdődött 6 hónaptól 1 évig, 1 évtől 5 évig, 5 évtől 10 évig 10 évtől 20 évig terjedő tartamban kerülhetett megállapításra. Dr. Karl HILLER: i.m. 136-138. oldal

⁷⁴ A fogda hasonlóan a szabadságvesztés büntetéshez, fokozatokra osztott. Ezek szerint megkülönböztetjük az egyszerű fogdát, ahol az elzárt a saját vagy hozzátartozói pénzéből, támogatásából eltarthatta magát, illetőleg a szigorított fogdát, ahol az intézet rendje szerinti ellátásban részesült, illetőleg munkavégzési kötelezettsége volt, csakúgy, mint a szabadságvesztésre ítéltnek. Megkülönböztetjük a fogdát az elzárás tartama - amely legalább 24 óra, legfeljebb azonban 6 hónap, de kivételesen 1,2 vagy 3 év is elrendelhető volt - szerint is. Ugyancsak az elzárás körében ismert a házi őrizet, amely járhatott őrizettel együtt.

Meg kell jegyezni, hogy sem a fogház, de sem a szabadságvesztés büntetés nem szigorítható a halálbüntetés és az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés esetén. A törvény szigorításként a koplalás, kemény fekhely, magánzárka, egyszemélyes elzárás sötét cellában, fogda esetén nehezített munka.

A magánzárka szigorítás során minden esetben figyelemmel kellett lenni az elzárt testi és szellemi állapotára, illetőleg a magánzárkában töltött időt a büntetés időtartamában a törvény szerint eltérően kellett beszámítani. Minden 2 magánzárkában eltöltött nap 3 - szabadságvesztésből - letöltött napnak számított. Dr. Karl HILLER: i.m. 138-140. oldal

⁷⁵ A csoportba sorolást jelentette a fegyelmi csoport kialakítás, ami a mai bv. intézeteknél a kockázati csoportot jelentheti.

érintett - első modern⁷⁶ egységes német büntető törvény vonatkozásában legalább a gyökereket megemlítsük.

Az egykori Német Birodalomban⁷⁷ - mely II. Ferenc császár 1806. augusztus 6-i lemondásáig Német-Római Birodalom, a birodalmi jelleg ellenére, amely inkább tekinthető egyfajta keretnek, amely azonban föderalisztikus jellegére is tekintettel, nem jelent egységes - mai szóval - törvényhozást, végrehajtást, illetőleg bírói hatalmat -, eltekintve Ausztriától, nehéz egységes büntetőjogi szabályozásról beszélni.

Annak ellenére, hogy a tartományok uralkodói az egyes rendelkezéseikhez nem kötötték magukat, illetőleg, továbbra is úgy gondolták, hogy csak és kizárólag uralkodói jogosítványuk szerint kell eljárniuk, a német jogalkotás szempontjából az első egységes büntetőtörvénynek a *Constitutio criminalis Carolina*-t tekinthetjük. Erre tekintettel azonban a *Reichstrafgesetzbuch*-hoz vezető úton talán az első mérföldkőnek is.⁷⁸

A német jogalkotási, és ezen belül a büntető jogalkotási folyamat, melynek egyik csúcspontja, amikor az Északnémet Szövetség, illetőleg a későbbi Német Birodalom egy új német büntetőtörvény megalkotását követelte az 1751-es *Codex juris Bavarici Criminalis*-sal vette kezdetét. Ide nem sorolva a *Theresianat*, illetve a *Josephinát* - de nem vitatva, sőt *kiemelve* a német jogalkotásra is tett hatásukat -, a sorban következő kodifikáció az 1813. évi, Anselm von FEURBACH által fémjelzett, Bajor Büntető Törvénykönyv. Ez a törvénykönyv tekinthető - tartalmát, nyelvezetét, és rendelkezéseit tekintve - a modern német büntetőjogalkotás mérföldkővének.⁷⁹

Bár a német jogalkotás nem pihent meg, mégis az első - bajor - módosító tervezetek csupán 1822-re álltak össze, azonban új, és hatályba is lépett törvénykönyv megalkotásáig csak 1838-ban került sor, a Szász Királyságban.⁸⁰ A szász büntetőtörvényről kijelenthetjük, hogy szintén példaértékű, és a német tartományok számára mintaként követendő kodifikáció, amelyet később kétszer 1855-ben és 1868-ban módosítottak.

A már az 1871-es törvény megalkotásakor irányadó büntetési célok tekintetében említésre méltó, hogy a szász törvénykönyvben már megjelenik - alternatív büntetésként, a szabadságelvonással járó büntetés helyett - a fizikai munka büntetés (*Handarbeitsstrafe*).⁸¹

Az 1838-as büntetőtörvény alapul szolgált a többiek között Weimar (1839), Sachsen-Altenburg (1841), Sachsen-Meiningen (1844), Schwarzburg-Sonderhausen (1845)

⁷⁶ Jelen esetben mondhatnánk, hogy utolsó is, hiszen az 1871-ben hatályba léptetett törvény, igaz, hogy több módosítást követően, de mind a mai napig hatályban van. A törvényben teret nyert jogelméleti alapokra tekintettel azonban tényként kezelhetjük, hogy a német jogalkotás szempontjából, amikor is már nem a tartományi jogalkotásról beszélünk, az első modern és egységes kodifikációval találkozunk.

⁷⁷ Német-római Birodalom 911-1806, Német Szövetség 1815-1866, Német Császárság 1871-1918

⁷⁸ Karl Gustav GEIB: *Lehrbuch des deutschen Strafrechtes*, Leipzig 1861.

⁷⁹ Dr. Karl BINDING: *Die gemeinen deutschen Strafgesetzbücher vom 26. Februar 1876 und vom 20. Juni 1872. Kommentar I. Einleitung*, Leipzig 1877.

⁸⁰ A Szász Királyság Napóleon veresége után először a Német Szövetség, majd később az Északnémet Szövetség tagja, majd a Német Császárság része.

⁸¹ Dr. Carl Georg von WÄCHTER: *Das königliche Sächsische und Thüringische Strafrecht, Einleitung*, Stuttgart 1885.

tartományok számára. Legnagyobb mértékben az úgynevezett „thüringiai” Büntető Törvénykönyv számára jelentett kiindulási pontot, amelyet azonban az 1849-es évtől számos Németország központjában elhelyezkedő tartomány - természetesen nem minden az egyes részletekre vonatkozó módosítás nélkül - átvett.

Egy gondolat erejéig érdemes megállni az 1840-es Braunschweigi Büntetőtörvénykönyvnél, már csak azért is, mert az a későbbi Reichstrafgesetzbuch rendelkezéseivel és gyakorlatával ellentétben, engedi az analógia alkalmazását a büntetések kiszabása során, és amely törvénykönyv hatása érezhető az 1869-es hamburgi büntetőtörvénykönyvben.

A teljesség kedvéért kell megemlítenünk az 1840-es hannoveri Büntetőtörvénykönyvet, amely a porosz Büntetőtörvénykönyv hatályba lépéséig maradt hatályban, ugyancsak a hosszú előkészítéssel megelőzött 1841-es Hesseni Nagyhercegség büntető törvénykönyvét, amely alapját képezte az 1849-es nassauai, az 1856-os frankfurti és az 1859-es hessen-homburgi büntető törvénykönyveknek.

A porosz büntető törvénykönyvre korábban kitértünk, azonban mégis érdemes az ott megemlítetteken túl egyes körülményekre figyelemmel lenni. Ugyanis arra, hogy a porosz törvénykönyv egyes részleteiben majdnem szó szerint, egyes részleteiben pedig alapelveiben, illetve szerkezetében például szolgált az 1852-es és a későbbiekben a türingiai törvénykönyvet teljes egészében átvevő Anhalt-Brenburgi, az 1855-ös Waldeck és Pyrmonti, az 1858-as Oldenburgi, az 1861-es Lübecki, és az 1861-es Bajor Büntető Törvénykönyveknek. 1867-ben a poroszok által 1866-ban meghódított területeken - így Schleswig-Holsteinben, Hannoverben, Hessen-Nassauban és Frankfurtban - is a porosz büntetőtörvényt vezetik be.

Fentiekben foglaltakra tekintettel, nyugodt szívvel kijelenthetjük, hogy minden adott arra, hogy a német területen egy új és egységes büntető jogalkotás és kodifikációs munka induljon el. Elég csak arra emlékeztetni, hogy a Reichsstrafgesetzbuch kodifikálása és hatályba lépése előtt 8 nagyobb büntetőjogi csoport, ezen belül 22 tartomány 18 többé-kevésbé formálisan önálló büntető törvénykönyvve, valamint a régi közös német jog nézett egymással farkasszemet.

Már az Északnémet Szövetség létrejötte előtt többször kísérleteztek egy közös büntetőtörvénykönyv megalkotásával. A porosz igazságügyi minisztérium készítette az első tervezetet. A porosz tervezet például az 1849-es német alaptörvénynek (Reichsverfassung) megfelelően a halálbüntetést elhagyta. Meg kell jegyezni, hogy ez a tervezet alaptörvény későbbi hatályon kívül kerülésével (források szerinti összeomlásával) tárgyalanná vált. Az Északnémet Szövetség létrejöttéig nem sikerült elfogadni egy egységes büntetőtörvényt, ez csak a Szövetség létrejötte után válhatott valósággá.

A Reichsstrafgesetzbuch, vagy hosszú nevén a Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich kodifikálására egy héttagú bizottság kapott megbízást, amely bizottság tagjai a büntető-törvényhozás és irodalom, a joggyakorlat valamint a (jog)tudomány területén nagy

gyakorlattal és elismertséggel bírtak. A bizottság tagjai között kell megemlítenünk az akkori porosz igazságügyi minisztert Gerhard Adolph Wilhelm LEONHARDT-ot, mint a bizottság elnökét, mellette a szász legfőbb ügyészt Friedrich Oskar von SCHWARZE-t, helyettesét Heinrich von FRIEDBERG-et, a brémai Ferdinand DONANDT szenátort, a berlini DORN ügyvédet, a kölni képviselőt Heinrich BÜRGERS-t és végül, de nem utolsósorban BUDDE fellebviteli bírósági bírót Rostockból.

A bizottság összetétele is sejteti, hogy a bizottság feladata, bár az első tervezettel kapcsolatos igények a porosz minta követését erőltették, hogy nem egy tartományi szintű, hanem egy a tartományi igényeket is tükröző szövetségi büntető törvénykönyv kodifikálása.⁸²

A törvényt első körben 1870. március-májusában tartott három olvasat alatt fogadta el az Északnémet Szövetség ülése (Bundesrat) hosszas vita után, mely vita leginkább a halálbüntetés elvetéséről, illetőleg beemeléséről szólt, ugyanis voltak tagállamok, ahol a tartományi büntető törvénykönyvben a halálbüntetést már eltörölték, voltak viszont olyanok, amelyek a halálbüntetést a legsúlyosabb bűncselekmények vonatkozásában fenntartották volna. Végeredményben a Bundesrat 1870. május 25. napján tartott végszavazásával elfogadta a büntetőtörvénykönyvet, azonban a halálbüntetés intézményét beemelte. A törvénynek, mint az Északnémet Szövetség Büntető Törvénykönyvének 1871. január 1. napján kellett volna hatályba lépnie.

Hogy milyen néven és területi hatállyal lépett végül hatályba a törvény, a történelem határozta meg, ugyanis 1871. január 1.-től már nem az Északnémet Szövetségről, hanem a Német Császárságról kell beszélnünk, amely elődjétől eltérő államforma és államberendezkedés.⁸³ Erre tekintettel a büntetőtörvény hatályba lépése is némiképp eltérő módon ment végbe, hiszen már nem az Északnémet Szövetség tagállamairól, hanem a Német Császárság teljes területéről volt szó. A Reichsstrafgesetzbuch, amely a Német Császárság teljes területére és valamennyi alattvalójára nézve 1872. január 1. napján lépett hatályba.

A Reichsstrafgesetzbuch, illetve a német jogalkotás sajátosságai között kell megemlíteni, a már XIII. század óta meglévő gyakorlatot, melyre a porosz igazságügyi miniszter a tervezet előterjesztésével együtt utalt, jelesül az elfogadott törvény 5 éves felülvizsgálatára, amely egyekben 1876-ban megkezdődött és 1881-ig tartott.⁸⁴

A Reichsstrafgesetzbuch alkalmazza a büntett, vétség, szabálysértés felsosztást. Alapelvei szinten zárja ki a büntetés kiszabásánál⁸⁵ a szokásjog és az analógia alkalmazását, illetőleg rögzíti, hogy abban az esetben, amennyiben az elkövetés és az elbírálás közötti időben a büntető jogszabályi környezet megváltozik, a bűncselekményt mindig az enyhébb szabályok szerint kell elbírálni. A törvény nemzetközi büntetőjogi együttműködési rendelkezéseket is

⁸² Karl BINDING: Der Entwurf eines Strafgesetzbuchs für den norddeutschen Bund in seinen Grundsätzen, Engelmann 1869 Leipzig, 4-8. oldal

⁸³ Az Északnémet Szövetség konföderáció, míg a Német Császárság parlamentáris monarchia.

⁸⁴ Dr. Hermann SEUFFERT: Deutsches Reich in.: Die Strafgesetzgebung der Gegenwart in echtsvergleichender Darstellung, Berlin 1894. 15. oldal

⁸⁵ Más esetben azonban nem! vö.: Dr. Hermann SEUFFERT: Deutsches Reich in.: Die Strafgesetzgebung der Gegenwart in echtsvergleichender Darstellung, Berlin 1894. 16. oldal

tartalmaz; az elkövetett bűncselekmény elbírálása szempontjából szabályozza a területiség elvét, a személyiségi alapelvet, illetőleg az aktív és passzív nemzetiségi elvet.⁸⁶

Összehasonlítás szempontjából izgalmas lehet még számunkra az általános rész gyors áttekintése, annál is inkább, mivel a ma hatályos Strafbgesetzbuch-ban is felfedezhetők egyes elemei, hiszen, a ma hatályos Strefgesetzbuch „egyenes ági leszármazója” a Reichsstrafgesetzbuch-nak.

A törvénykönyv alapvetően két részből áll, az első rész 5 fejezetben és 67 szakaszban szabályozza az általános részi rendelkezéseket, úgymint a büntett⁸⁷, a vétség és a szabálysértés intézményeit és az ezekkel kapcsolatos szabályokat. Itt kerültek rögzítésre a büntetésre (fő- és mellékbüntetés), a kísérletre, az elkövetőkre vonatkozó szabályok, valamint a halmazatra, az enyhítő- és kizáró körülményekre vonatkozó rendelkezések. Ugyancsak ebben a részben tér ki a jogalkotó a fiatalok elkövetőkre.

Főbüntetésként szabályozza a halálbüntetés⁸⁸, a szabadságvesztés büntetést. A szabadságvesztés büntetés során alkalmazza a fokozatokat, azaz a fegyház, börtön, fogház és államfogház⁸⁹ fokozatot, eltérően szabályozva a végrehajtást is. Megkülönbözteti az

⁸⁶ vö.: BELOVICS Ervin, BÉKÉS Imre, BUSCH Béla, DOMOKOS Andrea, GELLÉR Balázs, MARGITÁN Éva, MOLNÁR Gábor, SINKU Pál: Büntetőjog, Általános Rész, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft. 2014. 371. oldal

⁸⁷ A törvény rögtön az 1.§-ban definiálja a bűncselekmény hármasságát. Az időbeli hatály szabályozásánál jelenti ki, hogy csak azt a cselekményt lehet büntetni, amelyet a törvény még az elkövetés előtt meghatározott, azaz büntetendőnek nyilvánított. Nem osztom azonban azt a vélekedést, miszerint a Reichsstrafgesetzbuch már megjelenésekor szabályozta explicit szabályozta volna a „nullum crimen sine lege” elvet.

⁸⁸ A Reichsstrafgesetzbuch a halálbüntetést az Strafbgesetzbuch 1852. rendelkezéseitől eltérően szabályozza. A halálbüntetést főszabályként zárt térben a fej vételével tilóval, nyaktilóval, vagy pallossal kell végrehajtani. A gyarmatokon császári rendelettel a hálbüntetés egyéb - vágóeszköz meghatározást nem tartalmazó - eltérő végrehajtási módja is elrendelhető. Halálbüntetéssel a legsúlyosabb felségárulás büntettek fenyegetettek. (Császár személye ellen elkövetett emberölési kísérlet, fejedelem (herceg, tartományúr) ellen elkövetett ugyanilyen büntett)[Dr. Hermann SEUFFERT: i.m.: 18. oldal]

⁸⁹ Ahogyan arról már szó volt, a szabadságvesztés büntetés életfogytig vagy határozott ideig tartott. A fegyház fokozatban kiszabott határozott idejű szabadságvesztés büntetés legalább 1, legfeljebb 15 évig tarthatott. Ezen belül a legrövidebb tartam 1, 2, 3, 5, a leghosszabb tartam 3, 5, 10 és 15 év lehetett. A fegyházra ítéltnek, elítélés előtti életmódjára tekintet nélkül, de szellemi és testi képességeire figyelemmel, dolgoznia kellett. A börtön fokozatú elítélt büntetése 1 naptól 5 évig tarthatott. Halmazati vagy összbüntetés esetén a büntetés mértéke elérhette a 10 évet is. Fiatalok esetében a halálbüntetés vagy az életfogytig tartó fegyházbüntetés helyébe legfeljebb 15 év börtönbüntetést kellett kiszabni. A fogvatartás időtartamát egész napban, hétben, hónapban vagy évben kellett meghatározni. Az elítéltet bv. intézetben, képességeinek és körülményeinek megfelelően lehetett foglalkoztatni. Külső munkára csak hozzájárulása esetén küldhették. Büntetéshez további jogkövetkezmények nem fűzhettek, polgári jogaiban, jogállásában csak meghatározott körülmények megléte esetén és csak a büntetése idejére korlátozhatták.

Magánzárka mind a fegyház, mind a börtön esetében alkalmazható volt, ennek maximális tartama 3 év. Magánzárka időtartama nem rövidíthette a büntetést. Feltételes szabadság intézményét ismerte a törvény, a hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetésre ítéltet, a büntetés háromnegyed részének, de legalább egy év kitöltése után, **beleegyezésével**, feltételesen szabadlábra helyezhették. Idézem: „ennek a jó és gyümölcsöző gondolatnak elsősorban Németországban való kialakításában az érdem a Szász Tartományi törvénykönyvnek az érdeme.”

életfogytig tartó büntetést az egyéb hosszabb, illetőleg rövidebb tartamú szabadságvesztéstől. A főbüntetések körében megjelenik a pénzbüntetés, illetőleg szabályozza a feddés intézményét is, azonban ezt kizárólag a vétség, a fiatakorúak szabálysértése esetén.⁹⁰

Mellékbüntetésként, túl természetesen a szabadságvesztés büntetéshez fűződő, ipso jure hatásokon, a jogalkotó a polgári jogoktól való megfosztást, vagy azok elvonását fűzte a halál- és fegyházbüntetéshez, és bizonyos törvényi feltételek megléte esetén, a börtönbüntetéshez. A megfosztás vagy elvonás - a halálbüntetés esetét kivéve – a jogok (gyakorlásának, vagy az abból fakadó előnyök, kötelezettségek) részleges elvesztését jelentette.⁹¹ A részleges korlátozás a büntetés teljes idejére, és a büntetés kitöltését követő meghatározott időre szólt.

1.3.3. Első összegzés - Német Szövetség kora⁹²

Az 1815-ös rendezés a Német Szövetséget Habsburg-hegemónia alatt teremti meg. Az 1848-49-es forradalmak során elvetél a német egység megvalósítása forradalmi úton 1849. április 5-én Ausztria visszahívja képviselőit a frankfurti gyűlésből, IV. Frigyes Vilmos nem meri elfogadni a forradalomtól a koronát, és a visszautasítással egyidejűleg a nemzetgyűlést feloszlatja.

Utolsó dinasztikus kísérletként 1849 májusában létrejön az uniót a porosz király elnöklete alatt megvalósítani kívánó porosz, szász és hannoveri király szövetsége, amelyhez a német államok nagyrésze csatlakozik. Ausztria viszont egy centralizált, politikai egységét és különállását őrző Ausztriát kíván egészében beléptetni a Habsburg-vezetésű Szövetségbe. A döntőbírónak felkért I. Miklós a terveket (elsősorban a poroszt) elveti. Az 1850. november 29-i olmützi porosz-osztrákmszerződés a Szövetséget osztrák vezetés alatt restaurálja.

Az 1856-os párizsi békével Oroszország, mint a dinasztikus rendezés fő támasza kizorul Európából. Európa nagyszabású átrendezésének ügyét Franciaország veszi kézbe. Támogatja a román és az olasz egységtörekvéseket, a független Lengyelország tervét. Anglia és Oroszország a francia hegemóniatörekvések ellensúlyaként elfogadja a porosz vezetésű Németország lehetőségét.

Az elzárás, mint egyszerű szabadságelvonás 1 naptól 6 hétig, összbüntetés esetén legfeljebb 3 hónapig tarthatott. Rendszerint szabálysértés esetén alkalmazták, azonban előfordult vétség esetén történő megállapítása is.

Az államfogház büntetés előfordulhatott életfogytiglani és meghatározott ideig tartó büntetések esetén is. A meghatározott tartamú büntetés - ebben a végrehajtási fokozatban - 1 naptól 15 évig tarthatott.

A büntetés végrehajtásával, illetőleg annak szabályozásával kapcsolatban meg kell említeni, hogy a törvény hatálybalépésekor - sőt a XIX. század legvégén sem - még nem szabályozta egységesen, tulajdonképpen a jogalkotó azt a tartományi törvényi szinten hagyta rendezni. Ebből is alakulhatott ki az az állapot, hogy bár a szabadságvesztés büntetés és annak fokozata mindenhol a császárság területén elnevezésre ugyanaz lehetett, egy három év tartamú fegyház- vagy börtönbüntetés az egyik tartományban teljesen más büntetés lehetett, mint a másokban. [Dr. Hermann SEUFFERT: i.m.: 18-20. oldal]

⁹⁰ Ez azoknál az elkövetőknél alkalmazható, akik az elkövetés idején a 12. életévüket már betöltötték, a 18. életévüket azonban még nem.

⁹¹ Unfähigkeiten zur Erlangung gewisser Rechten. Alkalmatlanság meghatározott jogok elérésére.

⁹² Dr. GÖNCZI Katalin, Dr. HORVÁTH Pál, Dr. RÉVÉSZ T. Mihály, Dr. STIPTA István, Dr. ZLINSZKY János: Egyetemes Jogtörténet I., Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2009, 367–369. o.

A német kérdés porosz megoldása érdekében Bismarck és III. Napóleon 1865 októberében Biarritzban megállapodik Franciaország semlegességéről egy várható porosz-osztrák háború esetére, majd 1866. ápr. 8-án porosz-olasz szövetség születik az Osztrák Császárság elleni közös fellépésről. A német (porosz-osztrák) háború porosz hadüzenettel indul 1866. jún. 14-én. A Habsburgok által mozgósított Német Szövetség Poroszország kilépésével összeomlik.

A háborúba szövetségi szerződése értelmében porosz oldalon bekapcsolódik Olaszország. Az osztrák csapatok az olasz fronton ugyan győznek, a poroszoktól azonban július 3-án Königgrätz mellett megsemmisítő vereséget szenvednek. A prágai porosz (augusztus 23.) és a bécsi olasz békében (október 3.) az osztrák Habsburg Birodalom Velencétől eltekintve területet ugyan nem veszít, viszont "önként" ki kell vonulnia a Német Szövetségből - bár csatlakozása Németországhoz sokáig nem kerül le végleg a napirendről.

Az 1867-ben létrehozott Északnémet Szövetség gyakorlatilag a német nemzetállam létrejöttét jósolja.

Miért fontos ez a mi szempontunkból, hiszen a fentieknek legfeljebb közjogi és geopolitikai értelemben lehet első látásra jelentősége, illetőleg azt tanúsítják, hogy egy születő nagyhatalom háttérbe szorítja az addig domináló Osztrák Császárságot.⁹³

Mert túl a hatalmi rivalizáláson, a Német Szövetség, illetőleg a szövetség megalakulását megelőző és az azt követő közvetlen időszak a jogalkotás, közelebről a büntető jogalkotás szempontjából is jelentős korszak.

Ahogy a források is utalnak arra, a Német Szövetség elsősorban Habsburg hegemónia alatt született meg. Hogy mit takar ez a hegemónia, ehelyütt nem elemezzük, azonban ugyancsak a forrásokra utalva megállapíthatjuk, hogy az osztrák befolyás a jogalkotásban is, de legalábbis a büntető jogalkotásban mindenképpen megmutatkozik. Ez a folyamat a Theresianával, az első olyan kodifikációval kezdődött, amely ismerte, és alkalmazta a felvilágosult gondolkodás egyes vívmányait.

A térség - a német térség, és ide kell érteni a befolyás alatt álló területeket is - első egységesnek mondható és HAJDU szavaival élve, modern kodifikációja a Josephina, amely alapul, és mintául szolgált a jövő kodifikációi számára, úgy a német ajkú területeken, mint a Magyarországon.

Nem vitatható a Code Pénal későbbi hatása, hiszen abban a kor jogalkotási folyamataival foglalkozó összehasonlító művek is megegyeznek, hogy akár a német tartományi, akár az

⁹³ „Benjamin Disraeli, a brit konzervatív ellenzék vezetője 1871. február 9-én az alsóházban mondott beszédében a német egység létrejöttét a francia forradalomhoz hasonlította, olyan eseményhez, amelynek következtében megszűnt az 1648-as vesztfáliai béke óta fennálló európai hatalmi egyensúly. A megállapítás bizonyos értelemben retorikai túlzás, hiszen az egyesített Németországnak számos olyan fogyatékosága volt, amelyek eltanácsolták a hegemóniát megcélzó szerepvállalástól. Hiányzott a nemzeti kohézió, a vallási homogenitás, és kedvezőtlenek voltak a geopolitikai adottságok. Ugyanakkor számos körülmény, így az etnikai totalitásra törekvés éppen erre a szerepvállalásra ösztönzött. És az új birodalom határain belül vitathatatlanul olyan erők koncentráálódtak, olyan lehetőségek szunnyadtak, amelyek Németországot képessé tették arra, hogy akár egész Európával szembeszálljon.” [DIOSZEGI István: A német egység. A német császárság létrejötte és európai jelentősége

www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nemet_egyseg_a_nemet_csaszarsag_latrejotte_es_europai_jelentosege
(2017. 06. 29. 21:16)]

osztrák jogalkotásról van szó, a francia kodifikáció hatása mindenhol érezhető. Nem lehet azonban elvitatni, hogy a térség - elsősorban Ausztriában, a korona tartományokban, illetőleg Magyarországon - büntetőjogi „arculatát” a Josephina adta.⁹⁴

A büntető jogtudomány fejlődése és képviselői számának szempontjából nem vonható kétségbe a német dominancia, azonban ezt az előnyt nem tudta kihasználni, figyelemmel arra a tartományi széttagoltságra, amelyet a korábbiakban részleteztünk.

A Habsburg Birodalom tartományai közötti közjogi kapcsolatot az osztrák jogtörténetírás 1749-ig rendi államok monarchikus uniójának tekinti, ahol azonban az abszolutista törekvéseknek egyre jobban sikerült korlátozniuk az egyes tartományokban meglévő rendi hatalmi tényezőt. Ezeket a tartományokat olyan hatalmi szervezet kötötte össze, amely a közös tartományúron túl a központi hatóságokban (pl. Haditanács) nyilvánult meg, ezáltal - sokszor csak részben - egy közös jogi rend is megvalósult.

Ezt követte 1848-ig a differenciált föderalizmussal rendelkező monarchikus állam, ahol mélyreható szervezeti, hivatali reformok mentek végbe, amelynek keretében „általános törvények” rangjára igényt tartó központi normákat is bocsátott ki. A monarchikus unió jól szervezett állammá vált, eközben azonban a hatásköreiben tudatosan legyengített tartományokat nem számolta fel.⁹⁵

Az osztrák jog intenzív magyarországi „exportálása”⁹⁶ azonban kétélű fegyvernek bizonyult, ugyanis, amíg egyrészt a modernizációt, és az egységesítést szolgálta,⁹⁷ addig olyan mértékű

⁹⁴ „A 17. század végén, a török nagy anyagi- és véráldozatokkal járó kiűzése után a bécsi kormányzat a feldült ország állami-jogi berendezkedését az örökös tartományokban uralkodó rend felé kívánta közelíteni. Ennek jegyében dolgozta ki egy udvari bizottság gróf *Kollonits Lipót* bíboros, Udvari kamarai elnökvezetésével az új intézmények és intézkedések híres-hírhedt tervezetét, az „*Einrichtungswerk*”-et, amely mintaként melegen ajánlotta az alsó-ausztriai jogszabályokat, esetleg azok egyszerűen fordításban való bevezetését javasolva. Noha az egész tervezet realizálására nem került sor, annak gondolatkörében mozogva *Kollonits* a magyar büntetőjogba jelentős osztrák elemeket „csempészett be”. A kardinális ugyanis a latinra lefordított 1656-os alsó-ausztriai büntetőrendtartást, a jellegében a Carolinán alapuló Ferdinandeát 1696-ban *Praxis Criminalis* néven felvetette a *Corpus Iuris Hungarici*-be. A kor viszonyai közepette, a korszerű magyar büntetőtörvények hiányában a kiválóan használható *Praxis Criminalis* hamarosan átvették az úriszékek, a városi és a megyei bíróságok. Az átvételt megkönnyítette, hogy a *Praxis* a közbűncselekményeket szabályozta, így a nemesség számára politikailag nem volt veszélyes. A bírói gyakorlat útján történő részleges recepciót az sem akadályozta, hogy a *Praxis* mindig is nem alkotmányos módon létrejött szabálynak minősítették, és hivatalos átvételét az országgyűlésen elutasították. Rendelkezéseit a kor büntetőjog-tudománya feldolgozta, és azok rendkívül hosszú életűnek bizonyultak: túléltek a *Sanctio Criminalis* Josephinát, egyes szabályait még az 1852-es Btk hatályának 1861-es megszűnte után is, többek között 1864-ben illetve 1870-ben is meghivatkozták.” [KAJTÁR István, HERGER Csabáné: Egyetem állam- és jogtörténet, 2014 Dialóg Campus Kiadó, 171. oldal]

⁹⁵ KAJTÁR István, HERGER Csabáné: i.m.: 165-166. oldal

⁹⁶ Az egyetemi képzés terén a 18. század első harmadában erősen érvényesült Magyarországon az osztrák, bécsi egyetemi szervezet és a német tudomány eredményeit közvetítő osztrák jogtudomány hatása. A viszonyosság jellemezte azt a jogi felsőoktatással összefüggő elképzelést, hogy Bécsben magyar jogot, Pesten osztrák jogot is oktatva, egyenértékűvé tehetők a kiadott diplomák Magyarországon és az örökös tartományokban. Ez az elképzelés azonban csak terv maradt a 19. század első felében. [KAJTÁR István, HERGER Csabáné: i.m.: 173. oldal]

⁹⁷ vö.: dr. Karl HILLER: im. 128. oldal

ellenállást is kiváltott, és jogalkotási igényt indított el⁹⁸, amely 1848-49-et követő időszakban megtorpant ugyan⁹⁹, de az 1861-es Országbírói döntéshez vezetett.

Az Országbírói Értekezlet 1861. január 23. és március 4. között 18 ülésen fejtette ki tevékenységét. Finoman szólva, az egyes nézeteke nem minden esetben találtak egymásra. Többen kiálltak a magyar jogrendszer teljes helyreállítása, restitúciója mellett. Az átmenetet szorgalmazó nézetet, mely szerint az országgyűlés döntéséig az osztrák jogszabályok maradjanak hatályban, igazán komolyan nem kívánta senki. Deák szerint ugyanis a közhangulat „semmit sem akar, mi osztrák, semmi változást, semmit, mi octroyozás”. Felhívta arra is a figyelmet, hogy az osztrák törvények elleni gyűlölet nagyobb részben közjogi szempontokból táplálkozik, „mert gyűlölt hatalom gyűlölt időkben hozta be azon törvényeket”. Ha a magyar országgyűlés előtt hozták volna javaslatba azokat, ha nem is minden részletében fogadja el az országgyűlés, „de bizonyosan nem mondotta volna gyűlöletesnek, gyalázatosnak, rossznak, gonosznak”, és megfontolás után egyes tételeket, „a mennyire helyesek és célszerűek, helyben hagyott volna”. A többség azonban úgy látta, hogy a teljes restitúcióra egyrészt a miatt nem kerülhet sor, mert a régi magyar jog alapintézményeit az 1848-as törvényhozás hatályon kívül helyezte, maga azonban nem szabályozott. Másrészt a modernizációt is hozó osztrák jogszabályok egy évtized alatt jogviszonyok százazreit alakították ki.¹⁰⁰

Egyes elméletek szerint a Habsburg Birodalmat a Solferino-nál elszenvedett 1859-es veresége rendíthette¹⁰¹ meg annyira, amely lehetővé tette annak a jogalkotási törekvésnek a szárba szökkenését, amelynek eredménye képpen az Országbírói Értekezlet már foglalkozhatott a

⁹⁸ Az 1843-as büntető törvényjavaslatok kapcsán elmondható volt, hogy európai szintű büntetőjogi javaslatok születtek. Német fordításuk alapján *Mittermaier* úgy vélekedett, hogy „egyetlen Btk. sem bír annyi eredetiséggel, mint a magyar javaslat; a törekvés a kor haladásának, az igazság követelményeinek s a legújabb büntetőjogi nézeteknek megfelelő törvénykönyvet alkotni, e törekvés bélyegét egyetlenegy törvényhozási munka sem viseli magán oly nagymértékben, mint a magyar javaslat.” A kor magyar törvényhozója előtt ebben az időben angol, francia, német és amerikai jogi, államszervezeti megoldások álltak példaként, ezért az osztrák minta érthető módon háttérbe szorult. [KAJTÁR István, HERGER Csabáné: i.m.: 173. oldal]

⁹⁹ A centralizáló abszolutizmus hazánk jogi identitását is fel akarta számolni. Ez a törekvés már az 1849. március 4-i dátumot viselő olmützi alkotmányban is megfigyelhető. A magyar alkotmány csak annyiban maradt meg, amennyiben összhangban állt a birodalmi alkotmánnyal. Meghagyta ugyan a magyar korona országaiban a jogalkotási hatáskört a polgári jog, a büntetőjog és a bírósági jog területén a tartománygyűlések kezében, de sajátos módon egyfajta önfelszámolást várt el tőlük, hiszen feladatukká tette a jellegzetes nemzeti joganyag revízióját, hogy minél előbb megteremtsék a birodalmi jog összhangját. 1851. végén ezen túlment a Szilveszter-pátens rideg, retrográd centralizmusa, amikor egységes organikus elveket írt elő a birodalom egésze számára, és elrendelte több Btk. általános bevezetését. A Magyarországon és Erdélyben alkalmazott új joganyagnak a többszakaszos jogexport következtében két alapvető rétege alakult ki: a kifejezetten a magyar koronataromány számára kiadott osztrák jogszabályok száma a kezdeti időszakban különösen nagy volt. Erre utalt HILLER is az 1803-as büntetőtörvény revíziójával kapcsolatban.

Ebben a szakaszban ugyanis az örökös tartományok joganyagát a kormány a fejletlenebb - nemcsak - magyar viszonyokra nem tudta vagy liberális jellegük alapján nem is akarta bevezetni. Ennek lett az eredménye a Strafgesetz 1852, melyre FINKEY az ócska jelzőt aggatta. A mindenáron egységességre való törekvés előrehaladásával a birodalom egészére kibocsátott, igen tarka megnevezésű jogszabályok mind nagyobb súlya kezdett érvényesülni. [KAJTÁR István, HERGER Csabáné: i.m.: 173. oldal]

¹⁰⁰ KAJTÁR István, HERGER Csabáné: i.m.: 174. oldal

¹⁰¹ vö.: KAJTÁR István, HERGER Csabáné: i.m.: 174. oldal

magyar jog visszaállításának a gondolatával, sőt, még az addig hatályos Strafgesetz 1852.-t is hatályon kívül helyezhette.

Nem vitatható, hogy a folyamatot a nemzetközi porondon való megrendülés indíthatta be, melynek az eredménye nemcsak a jogalkotásban, de nemzetközi politikában is megmutatkozott. A Habsburg dominancia megtört, megrendült, melyet mi sem bizonyít ékebben, hogy a Német Szövetség végével megjelenő új Észak Német Szövetségi rendszerből már kiszorult, helyét Poroszország vette át.

Részben ennek a fordulatnak is köszönhetően, a Kiegyezéssel¹⁰² megalakult az Osztrák-Magyar Monarchia, az eddigiekhez képest szintén új alapokon nyugvó államszervezet, melyben Magyarország a belügyeit maga intézhette.

Számunkra ez azt jelenti, hogy eljutottunk a „magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről” szóló 1878. évi V. törvénycikkhez, ismertebb nevén a Csemegi Kódexhez.

2. Fejezet: Magyar jogtörténeti alapok

„Különösen lelkes híve volt a feltételes elítélésnek.”

(dr. Finkey Ferenc Fayer Lászlóról)

Amilyen jelentős szerepet a Kiegyezést megelőző időszak a Habsburg Birodalom - Lajtától nyugatra - eső területein a Franciscana, illetőleg később a Strafgesetz 1852. a Birodalom teljes területén - legalábbis 1861-ig -, majd ezt követően az I. Világháborúig, és azt követően Ausztriában egészen 1945-ig betöltött, olyan jelentőségeltjes - de nem feltétlen - és a nemzeti büntető jogalkotás szempontjából meghatározó számunkra a Btk..

Értékei számbavételének hangulata, túl azonban, hogy azon érdemét, miszerint a Csemegi Kódex az első magyar nyelvű, átfogó büntetőjogi szabályozást tartalmazó törvénykönyv a jogász társadalom, és általában a joggal, mint tudománnyal érintkezésben lévő társadalomtudományok művelői teljes egyetértésben elismernek, nem teljesen homogén.¹⁰³

¹⁰² „A magyar szabadelvűség beteljesülését jelentette a kiegyezés közjogi aktusa.” [MEZEY Barna: Egy jogászkarrier a 19. században. Csemegi Károly 1826-1899 Budapest Osiris 2001., 21. oldal]

¹⁰³ HORVÁTH Tibor szerint a Btk. megítélése, társadalmi-politikai és jogi értékelése az elmúlt száz év folyamán folyamatos változásokon ment keresztül. Az első Csemegi javaslatot az irodalom meglehetősen hűvösen, sőt erős kritikával fogadta, főleg amiatt, mert eltért az 1843-as törvényjavaslat megoldásaitól. A törvény elfogadása után azonban az általános elismerés hangja vált uralkodóvá. A századforduló idején az újabb büntetőjogi irányzatok hívei már éles bírálattal illették a Btk. szellemi alapállását és a kötelező tisztelet mellett egyre hűvösebben tekintettek a kodifikátorra. Jellemző, hogy Angyal Pál, a korszak nagy tekintélyű büntetőjogásza 1926-ban elhangzott emlékbeszédében hosszan tisztelgett ugyan Csemegi Károly emberi nagysága, irodalmi és bírói tevékenysége előtt, de azt is hangsúlyozta, hogy szerinte ... „kodifikatórius érdemeit sokan túlbecsülik.”, a Btk nem Csemegi zsenijéből pattant ki, csupán „receptív alkotás” a korabeli európai törvények és a tudományos irodalom alapján. Ezt folytatva FINKEY az 1843-as tervezet századik évfordulója alkalmából írt összehasonlító értekezésében fejt ki a Btk. hiányosságait. A második világháború utáni években a kritika még

Míg a kodifikátor személyét, felkészültségét a jog kortárs tudományos művelői és alkalmazói elismerték¹⁰⁴, addig a kodifikációs tevékenység eredményeként megszületett törvénykönyv, főleg a jogtudomány XX. század első felének neves művelői kritikus hangú észrevételei illették.

Bár nem soha nem lépett hatályba, neves jogtudósaink közül¹⁰⁵, mégis többen az 1843-i büntető javaslatot¹⁰⁶ tartják az első magyar, és iránymutató és korszakalkotó kodifikációnak.¹⁰⁷

A jogtudomány művelőinek egyre kritikusabb hangulata tehát inkább a XX. század első évtizedeiben figyelhető meg, amely talán már a kodifikációja idején is meglévő ellenérzéseket is felerősítő, az 1843-i büntető javaslat újrafelfedezésének - de nem a nemzetközi politikai eseményeknek - is köszönhető. Ez a kritika azonban - ha néha nyers is - elegáns, a kritikusok felkészültségéhez méltó, útkereső, és semmiképpen sem romboló túl azon, hogy véleményét áperte kifejező.

ANGYAL fogalmazott talán nyersebben, amikor kijelentette, hogy a Csemegi Kódex csupán receptív alkotás, átvétele a kor és a térség kodifikációinak. Ha összevetjük a Kódex szövegét a

élesebbé vált. [HORVÁTH Tibor: Az első magyar büntető törvénykönyv és kodifikátora: Csemegi Károly. Budapest Osiris 2001., 36. oldal]

¹⁰⁴ Csemegi Károly megfelelt e követelményeknek, hiszen a gyakorlatban szerzett tapasztalatait elméleti és történeti kutatásokkal egészítette ki. Olvasta és aprólékosan elemezte Justinianust, a Corpus Jurist, ismerte Stammlert, és Jheringet. Bár mint TARNAI János mondta: "Ő maga praktikus volt, nem művelhette hát hivatásszerűen az irodalmat, amely az embert leköti. 'Rendszeres' munkát nem hagyott ránk" - mégis kisebb dolgozatai, esszéi, a büntető törvénykönyvek hivatalos indoklásai, továbbá a curiai ítéletek tudományos elmélyültségét igazolják vissza.

Angol tudása lehetővé tette, hogy eredetiben olvassa Cromwell esszéit és a Habeas Corpus Actet. Francia kötődése nyomán tudományos műveltsége részben francia gyökerű volt. Ráadásul éppen akkor ismerkedett meg a francia tudomány és jogalkotás eredményeivel, amikor az hihetetlen aktivitásban volt. Kedvelt olvasmánya volt a Code Penal, figyelemmel kísérte a büntető-jogtudomány teoretikus és a büntető törvényalkotás praktikus változásait. A németektől tanulta a jogtudomány mélységeihez igazított szabatossgot, a szisztematikus fel-dolgozást, a precíz szűkszavúságot, a nyelvileg pontos fogalmazás igényét. Az olasz büntetőjogból megismerkedett a pápai, a nápolyi és szardíniai, majd az osztrák és a toscanai törvényekkel, innen tette magáévá a politikai célszerűség és a jogalkotás kapcsolatának tanát. Könyvtárban ott sorakoztak Beccaria, Carmignani és Carrara művei. "A tudományt, mint az államok haladásának egyik legerősebb tényezőjét tekintette". [TARNAI 1899. 17. oldal, VAVRIK Béla, Csemegi Károly emlékezete, in: Csemegi Károly emlékezete. A Magyar Jogászegylet Díszülése 1899. október 29. Magyar Jogászegyleti Értekezések Budapest, 1899. 5. oldal, in: MEZEY Barna: i.m., 23. oldal; MEZEY Barna: i.m. 23. oldal]

¹⁰⁵ pl.: Angyal Pál, Balogh Jenő, Finkey Ferenc

¹⁰⁶ Amennyiben javaslatról van szó, úgy az alatt az anyagi jogi kodifikációt értjük.

¹⁰⁷ FINKEY külön rámutat a javaslatokat előkészítő „államférfiak és jogtudósok” munkájával összefüggésben, hogy „az ő százéves munkálatuk még mindig nem avult el s ha javaslataik formailag nem emelkedtek is törvényerőre, de azok az eszmék és célok, amik őket vezették és lelkesítették, vezéreszméivé és sok részben tételes jogszabályaivá lettek mai büntetőjogunkban és ma is élesztő kovászai a magyar büntetőtudománynak.” Ugyancsak utal arra, hogy Széchenyi már 1833-ban megfogalmazza a már akkor igényként felmerült büntetőjogi kodifikáció legfontosabb alaptételeit, melyek is a bírói függetlenség, a bírói elmozdíthatatlanság, a törvény előtti egyenlőség, a bírói eljárásban az önkénykedés kizárása, az eljárás nyilvánossága, a lehető gyors eljárás, a védelem szabadsága, a szegényvédelem, mely tételek egyebekben „a modern jogállamokban éltető elemei lettek a helyes büntető bírászkodásnak.” [FINKEY Ferenc: Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából. A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, Budapest 1942. 6-12. oldal]

Strafgesetz 1852-vel, vagy a Reichstrafgesetzbuch bekezdéseivel, alapvetően igazat adhatnánk neki. De tényleg ilyen egyszerű, és ennél nem kellene árnyaltabbnak lennie a bíráltnak, annak tükrében is, hogy bár a Kodifikációt bírálták, azonban alapvetően nem alkottak újat egészen 1951-ig és 1962-ig, nem említve természetesen a novellákat.

Maga FINKEY mondta, hogy „mint minden emberi alkotás, a büntetőjogi kodifikáció is mindig magán viselte és viseli az illető kor és a társadalom uralkodó eszméit s az illető államalkotó nép vagy államfő erkölcsi felfogását és jellemvonásait.”¹⁰⁸ FINKEY árnyaltan véleményez úgy, hogy nem arra mutat rá, hogy mi hiányzik a Kódexből, hanem, hogy az 1843-i javaslat mit tartalmaz, mik a sajátosságai, mitől több ez, és nem kevesebb az.

Az összehasonlítás e módja mindenképpen izgalmas, egyrészt azért, mert az összehasonlított művek között 35 év telt el, míg az összehasonlító vélemény a Btk.hez képest 65 évvel későbbi, tehát rendelkezik azzal a rálátással, amely mindkét szöveg vonatkozásában feljogosítja a véleményalkotásra. Nem mentesül ugyanakkor attól a szubjektív elemtől, amelyet maga FINKEY emelt ki a kodifikációval kapcsolatban.

A 1843-i javaslat egyik legfontosabb elve a törvény előtti egyenlőség. Nincs többé úriszék, pallosjog. Bár az 1843-i javaslat nem emelkedett törvényerőre, ezt a vezérelvet kifejezetten élő joggá tette az 1861-i Országbírói Értekeztet.¹⁰⁹ Az egész javaslatra a humanizmus és az emberiség eszméje jellemző.¹¹⁰ Ez az átszellemültség - hasonlóan, de merészebben, mint az osztrák jogalkotásban - megjelenik az alapvető rendelkezésekben. Kihagyja a büntetési rendszerből a halálbüntetést¹¹¹, a testi és becstelenítő büntetéseket, és eltörli a kínzó vallatást. Míg az utóbbiak eltörlésével az Országos Választmány és a két Tábla egyetértettek, addig a halálbüntetés eltörlésével kapcsolatban a királyi Kúria és a Főrendi Tábla ellentétbe kerültek. A főrendi Tábla túlságosan kockázatosnak tartotta a legsúlyosabb büntetési nem kiiktatását,

¹⁰⁸ FINKEY Ferenc: i.m.: 13. oldal

¹⁰⁹ „A nemesek és nem nemesek által elkövetett bűntettek büntetési módjának, nemének és mértékének meghatározása tekintetében a nemes és nem nemes között többé különbség nem lehet és e szerint a nemnemes a nemeshez emeltetvén, a kir. Curia által az 1848. évtől fogva követett gyakorlatnál fogva is a testi büntetés alkalmazásának bűntettek miatt egyáltalán nincs helye.” [FINKEY Ferenc: i.m.: 17. oldal]

¹¹⁰ vö.: dr. Karl HILLER: i.m.

¹¹¹ Az 1843 augusztus 17-iki kerületi ülésen tehát megkezdtek a büntetőtörvénykönyv tárgyalását és Bezerédj is részt vesz a tárgyalásokban. Különösen figyelemreméltó az 1843 augusztus 18-iki kerületi ülésben mondott beszéde, melyben a halálbüntetés eltörlése mellett szólott. A lassankénti átmenetnek halálos büntetésből más rendszerre helyét s lehetőségét nem látja, itt egyszerre kell történnie mindennek: „Istennek s ördögnek egyszerre szolgálni nem lehet. (...) Hogy lehetne a javítás elvét a halálos büntetési tannal összeegyeztetni? Ha logika van a nap alatt, ily összeegyeztetést nem ismer.” A büntetést Bezerédj szerint csupán javítás céljából szabad alkalmazni s a halálos büntetés nem alkalmas a javításra. Elrettentésül nem a halálos büntetést kell alkalmazni az államnak, mert „ha a status halálos büntetés nélkül nem lenne képes a köztársaságot fenntartani, miért s mi célra lenne akkor a háromezrézes szurony”. Végül, a halálos büntetés eredménytelenségét hangoztatja, mert „négyezer év óta divatozik” s eredményei nem látszanak. Ebből le kell vonni szerinte a következtetést, mert, „ha magamat hosszas ideig bizonyos rendszer szabályai szerint gyógyítom, de sikerét nem látom, természetes, hogy más rendszerhez nyulok”.

Felszólalását azon lendületes kijelentéssel zárja be, hogy „vagy fessünk a büntető törvény lapjaira s törvényszékeink homlokára vért s írjuk fel oda a kegyetlen jelszót „szemet szemért”, vagy töröljük el a halálbüntetést”. [http://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/MagyarTortenetiEletrajzok-magyar-torteneti-eletrajzok-BE5D/bezeredj-istvan-17961856-B018/ii-kotet-B439/iii-bezeredj-es-az-184344-evi-orszaggyules-targyalasai-B640/viii-B6C6/ (2017. 07. 24. 22:01)]

amely véleményhez egyébként a királyi Kúria részéről is csatlakoztak, rámutatva arra, hogy a döntés idejében 36 megyében hirdettek statáriumot, azaz a közbiztonsági helyzet nem igazolja az eltörlés indokoltságát. Ehelyett azt javasolták, hogy a halálbüntetés kiszabásának körülményeit szigorítsák, és annak kimondását a bírák egyhangú szavazatához kössék.

Végül a halálbüntetés kérdése lekerült a napirendről, pedig abban az esetben, ha a javaslat életbe lép, kétségkívül Európa leghaladóbb szellemiségű kodifikációi közé emelkedett volna, megelőzve a legtöbb európai államot. Itt kell rámutatnunk arra, hogy a Josephina szintén kihagyta a halálbüntetést a büntetési rendszeréből, azonban annak hatályon kívül kerülése után a halálbüntetés visszakерült a kodifikációkba. Amiben tehát a Josephina és az 1843-i javaslat útkereső és úttörő próbált lenni, csupán a XIX. század második harmadában ért meg, amikor is számos európai állam törölte a halálbüntetést.¹¹²

A Csemegi Kódex fenntartotta a halálbüntetést, azonban a miniszteri indokolásban kifejezte, hogy a javaslatot betervező a fokozatos abolitio álláspontján van, vagyis a halálbüntetést „átmeneti”, jelleggel, de meghagyta a két legsúlyosabb büntett vonatkozásában. Más kérdés, hogy az átmeneti időszak, nyilván nem az akkori előterjesztőnek és jogalkotónak felróhatóan, de több mint száz évig tartott. Ebből a szempontból igazat is adhatunk BEZERÉDJ Istvánnak, aki az 1843-i javaslat tárgyalása során a halálbüntetés eltörlése érdekében szólalt fel.¹¹³

FINKEY rámutat arra, hogy a 1843-i javaslat számos olyan reformeszmét tartalmazott, tartalmaz, amely részben vagy egészben beépült az élő jogba, émelek külön jogszabályok útján, de sok rendelkezése nem jutott el a törvényi állapotba, pedig ezekre, még a százéves évforduló alkalmával is úgy gondoltak, mint olyan reformértékű intézményre, amelyek egyszerűbbé, átláthatóbbá tették volna az anyagi büntetőjogot. Itt említi meg a szabadságvesztés büntetés vonatkozásában, hogy szemben a Kódex - a biztonsági intézkedésekkel számított - hétféle fokozattal, az 1843-i javaslat, példaként véve az 1792-i javaslatot, csupán kétféle - rabságot és fogságot - szabadságvesztés büntetési nemet alkalmazott.¹¹⁴

Véleménye szerint tehát, a gyakorlat ismét átírta az elméletet, és ténylegesen a Csemegi Kódex rendelkezései helyett az 1843-i javaslat kétféle szabadságvesztés büntetése érvényesül, kifejtve, hogy sokkal célszerűbb a végrehajtás szabályait árnyalni, besorolással, eltérő végrehajtási szabályokkal, mint az anyagi jogban több kategóriát alkotni.

Nos, ezt az álláspontot - garanciális szempontból legalábbis - vitatni érdemes.

A büntetőpolitika változását meghatározó körülmények, amelyek trendként érvényesülnek akár a büntetés mértékének meghatározása során is, arra engednek következtetni, hogy az 1843-i javaslat és a Kódex összevetésekor éppen a magasabb felső határ meghatározására lehetett igény.

¹¹² FINKEY Ferenc: i.m.: 19. oldal

¹¹³ vö.: BEZERÉDJ István beszéde a halálbüntetés eltörlése érdekében . 129. lábjegyzet

¹¹⁴ Utal az 1940-es évekbeli állapotra, amikor is, szemben az elméleti síkkal, és a hatályos Btk. rendelkezésekkel, csupán fegyház és fogház állt rendelkezésre a végrehajtásra, és mindösszesen két börtön volt az országban. Így gyakorlatilag az elítéltek vagy fegyházban, vagy fogházban kerültek elhelyezésre, függetlenül az ítéletben megállapított fokozattól. [FINKEY Ferenc: i.m.: 21. oldal]

FINKEY a Csemegi Kódex negatívumaként emeli ki ugyanis a viszonylag alacsonyabb felső határt, amely még bűnhalmazat és visszaesés esetén is, és fegyház fokozatban maximum 15 évben került meghatározásra. Ezzel szemben állítja az 1843-i javaslatot, amely jóval magasabb, 24 éves felső határról rendelkezik.¹¹⁵

Nemcsak a felső határral kapcsolatban tér el a Kódex az 1843-i javaslatától, mely esetben a túl enyhe szabályozás tehát a kifogás, hanem az alsó határ, illetőleg az enyhítés korlátozása tekintetében, amellyel kapcsolatban PULSZKY Ferenc gondolatait idézzük. *“A bírói belátásnak korláthoz nem kötése mellett szóltak fel Magyarország legnagyobb jogi tekintélyeinek java része, maga az országbíró is, kik egyenesen kijelentették, hogy alig van minimum, melyet a gyakorlat egyes esetekben túlságosan súlyosnak ne találna. Ez a felfogás felel meg az emberiség folytonos haladásának, mert a minimumhoz nem kötött bíró az erkölcsöknek a civilisatio enyhülésével nem kénytelen a társadalom humanus eszméit túlságosan kemény ítéletekkel sérteni.”*¹¹⁶

FINKEY szerint a Csemegi Kódex egyik legfontosabb és legnehezebb problémája a büntetés-kiszabás kérdése, amelyben két rendszer állt egymással éles ellentétben. Egyik a törvény által meghatározott büntetési tételek rendszere, vagyis a törvényi maximum és minimum büntetési tételek rendszere, a másik a bírói szabad enyhítés rendszere, mely szerint a törvény meghatározza a kiszabható legmagasabb mértékű büntetést, azonban nem korlátozza bírót abban, hogy mindig leszállhasson a büntetési rendszer legalsó határáig.

Az 1843-i javaslat a bírói szabad enyhítés mellett foglalt állást, nem korlátozva a bírót „az igazság érvényesítésében.”

A Kódex az előbbi, vagyis a törvényi minimum és maximum rendszerét alkalmazta annak ellenére, hogy látszólag megadta a bírácoknak a rendkívüli enyhítési jogot. Azért látszólag, mert megengedi, hogy bíró figyelembe vegye a nagyszámú, vagy nyomatékos enyhítési körülményeket, de ebben az esetben csak egy fokkal enyhébb büntetést szabjon ki. FINKEY abban érzi a megkötést, és korlátozást, hogy a bíró akkor sem szabhat ki enyhébb büntetést - példaként felhozva a fegyházzal fenyegetett esetet, ahol legfeljebb hathavi börtön szabható ki - hogyha egyébként az ügy összes körülményeire tekintettel egy vagy kéthavi fogház büntetést szabna ki.

A visszaesés tekintetében az 1843-i javaslat szigorúbb szabályozást tartalmazott, lévén, hogy a Csemegi Kódex csak az egyes vagyoni elleni bűncselekmények tekintetében szabályozta

¹¹⁵ Álláspontja szerint ugyanis, akit a bíróság hosszú tartamú, esetleg életfogytig tartó szabadságvesztésre ítél, amely esetekben is az elítélt sokszor csak 10 évet tölt fegyházban, ezt követően 5 év múlva, akár szabadulhat is feltételesan, annak az esetében vajmi kevés az esély a megjavulásra, reszocializációra. Rámutat arra, hogy a jogalkotó ezt az 1940. évi XVIII. tc.-ben felismerte, és részben visszatérve az 1843-i javaslat felfogásához, a halálbüntetésre ítélték esetében, akik kegyelem útján szabadságvesztés büntetést töltenek, a feltételes szabadságot kizárta. [FINKEY Ferenc: i.m.: 23. oldal]

¹¹⁶PULSZKY Ferenc: Visszaemlékezések a büntető-törvénykönyv kidolgozására kiküldött bizottság munkálataira. 1842–43. Jogtudományi Közlöny, I. rész, 1890. nov. 21. 47. sz, 369–370., II. rész 1890. dec. 12. 50. sz., 393., III. rész 1891. jan. 23. 4. sz. 25–27

súlyosító körülményként. 1943-ban a gyakorló jogászok még mindig hiányolták a visszaesés, mint általános súlyosító körülmény szabályozását.¹¹⁷

A Kódex nem ismeri az intézkedéseket, ahogyan az 1843-i javaslat sem. Ez azért érdekes, mert FINKEY igényt fogalmaz meg akkor, amikor azt írja, hogy a bírói dorgálást, mint legenyhébb, de sokszor a felnőtt elkövetőkre is „üdvös hatású” büntetési nemet.

FAYER László a 1843-i javaslat anyaggyűjteményében leszögezi, hogy a 43-ban készített javaslatok közül az anyagi jogi rész a legsikerültebb. Ez tartalmazott a kora számára leginkább követésre méltó rendelkezést. Ennek egyik okaként arra mutatott rá, hogy a javaslatot szinte az elejétől végéig maga DEÁK Ferenc alkotta. Az 1861-i Országbírói értekezleten maga DEÁK is elismerte, hogy a javaslat „némileg a magam munkája”. Azonban ettől eltekintve is a javaslat olyan kitűnőre sikeredett, mely a maga idejében minden kétséget kizáróan az egyik legjelesebb büntető törvény lett volna Európában.¹¹⁸ Ezt az 1843-as badeni törvény szerzője MITTERMAIER, illetőleg SCHWARZE is elismeri az akkori legelőkelőbb európai büntetőjogi folyóiratban.¹¹⁹

2.1. „Csemegei Kódex” (Btk.)

Sejthetjük, hogy az „1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről” megalkotása, azaz annak képviselőházi és főrendiházi vitája, valamint megszavazása nem tekinthető zökkenőmentesnek. A tervezet - mely két évig készült, majd újabb két évig tartott az átdolgozása – négyévnyi kodifikációs tevékenységet követően, 1875-ben került az országgyűlés elé, ahol másfél éves vita után fogadták el végül, majd ezt követően az 1879. évi XL törvényt, amely a kihágásokat szabályozta.

Az 1843-i javaslat szellemisége ugyanis nemhogy újjáéledt, de el sem halt, kísértve a Btk.-t a jogalkotással kezdve a módosításokon át, a már korábban megismert tudományos véleményeken keresztül is.

Nem lehetünk azonban részrehajlók. Ténykérdés ugyan, hogy az 1843-i javaslatok mély nyomot hagytak a magyar jog- és közéletben, mindeközben nem feledkezhetünk el arról, hogy - az okokat itt nem értékelve – mégiscsak a Btk. az, amely közel 80 évig meghatározta a büntető igazságszolgáltatást.

¹¹⁷ FINKEY Ferenc: i.m.: 26. oldal

¹¹⁸ FAYER László: Az 1843-iki büntető javaslatok anyaggyűjteménye I. kötet. Magyar Tudományos Akadémia 1896. 190. oldal

¹¹⁹ SCHWARZE Friedrich Oskar (1843): Entwurf eines Strafgesetzbuchs für das Königreich Ungarn und die damit verbundenen Theile. Kritische Jahrbücher für deutsche Rechtswissenschaft. Band 14. 899–922.

2.1.1. A Btk. megalkotásának érdekesebb jelenetei

2.1.1.1. Szemelvények az általános vitából

Az átdolgozott Btk. tervezetének általános vitáját 1877. november 22. napján Perczel Béla igazságügyi miniszter felszólalása nyitotta meg. Az igazságügyi miniszter az előterjesztő képviselőjében rámutatott arra, sőt, leszögezte, hogy az előterjesztés az első magyar büntetőtörvényről szól. Természetesen utalt a korábbi kodifikációs előzményre, illetőleg annak kudarcára. Reagált az 1843-i javaslattal kapcsolatos felvetésekre, de a legfontosabb, hogy programszerűen világított arra rá, hogy tervezet megvitatása során miben kell a jogalkotónak döntést hoznia, amely szinte a törvény alapvető intézményi felépítését jelentette.

A kutatás szempontjából is jelentős időszak, és a kor jogtudósai előtt is tanúsítandó tisztelet jegyében, változtatás nélkül, idézzük fel a miniszteri felszólalás részleteit és reakcióit, melyből számunkra fontos információkat találhatunk:

„Tisztelt ház! Harmincznégy év lefolyása után a magyar törvényhozásnak ismét alkalma van egy büntetőtörvény - tervezet felett tanácskozni. Ha jelenben csak egy létező büntetőtörvénykönyvnek javításáról vagy ennek egy új törvénykönyv által való helyettesítéséről kellene gondoskodni, azon hosszú idő elteltét nem tekinthetnők veszteségnek, mert a büntetőjogi tudománynak azon idő alatt történt nevezetes fejleménye és különösen a gyakorlati életből időközben nyerendett tapasztalások csak elősegítenék egy a réginél jobb és gyakorlatiabb törvénykönyvnek létrehozását. Azonban nálunk e téren nincs mit javítani, mert büntetőtörvénykönyvvel nem birunk. Az 1848-ik évben készült s nagynevű tudósok által is jeles munkának elismert javaslat - mint tudva van - a Karok és Rendek táblája és a Főrendi tábla közt fenforgott és ki nem egyeztetetett vélemény - eltérések miatt törvénynyé nem emelkedhetett.

A Corpus Jurisban elszórtan foglalt, különböző időben keletkezett és túlélte nézetek és rendszer alapján készült törvények pedig még ha legnagyobb részt obsoletek nem lennének is, rendszeres törvénykönyvnek nem tekinthetők.”

„A mi pedig a javaslatban megállapított büntetéseket illeti, azt fogjuk találni, hogy a legsúlyosabb büntetést, a halál - büntetést két bűncselekményre, a felségsértés legsúlyosabb nemére és a gyilkosságra, - az életfogytig tartó fogság büntetést pedig öt nemű cselekményre szabja meg.

Nem ismer becstelenítő büntetést és a mellékbüntetés tartamát is időhöz köti. A büntetés egyedül a bűnöst sújtja és szándékosan az elítéltnak ártatlan hozzátartozandóira ki nem hat.

A hasonló körülmények között elkövetett hasonló bűncselekmények miatt a büntetések mindenkire nézve egyenlők.”

„Hivatva lesz a t. ház különösen határozni a felett:

Helyes-e, hogy a javaslat az 1843. javaslatnak is megfelelőleg sem kizárólag a bűnhődés, sem kizárólag az elrettentés és javítás, hanem az igazság és hasznosság egyesített elvéből indul ki?

Czélszerű-e, hogy a büntetendő cselekményeknek nélkülözhetlen osztályozása nemcsak az azokra kimérendő súlyosabb vagy kevésbé súlyos büntetéseknek alkalmazásában - mikép ez a kettős felosztást bevett büntető törvénykönyvekben történik, - hanem a büntetendő cselekmények elnevezésében is kifejezve legyen; vagyis czélszerű-e a hármas felosztás? Helyes-e a javaslatnak azon felosztása, hogy első sorban az állam s ennék intézményei, másod sorban a magányosok elleni s harmad sorban a közveszélyü büntetendő cselekmények iránt intézkedik.

A sajtó útján elkövetett, büntetésre méltó cselekmények a büntető törvénykönyvbe felveendők-e?

Helyesen fogadtatott-e a javaslatba a területesség elve a személyesség elvéből folyó némely eltérésekkel?

Elfogadhatók-e a javaslatban meghatározott büntetések nemei? különösen a halálbüntetés, az életfogytig tartó fegyház és a határozott szabadság-büntetés leghosszabb tartamának 15 évben történt megállapítása?

Kimondando-e a büntetőtörvénykönyvben a büntetések minimuma?

Megállapítandók-e a mellékbüntetések?

Elfogadható-e büntetési rendszerül az ir-rendszer közvetítő intézeteivel s a feltételes szabadságra bocsátatással?¹²⁰

---

¹²⁰ A gyakorlati tapasztalatok hatására Angliában kialakult fokozatos rendszer a XIX. század végére egész Európában uralkodó vált. A rendszer három szakaszra tagolódott. Az első, magánelzárásban letöltött fázis után az éjjeli elkülönítés és a nappali közös munkáltatás időszaka következett, végül kedvező magatartásuk esetén az elítéltek a feltételes szabadság kedvezményében részesülhettek. A Walter Crofton börtönügyi főfelügyelő nevéhez fűződő ír fokozatos rendszer ettől annyiban tért el, hogy abban a feltételes szabadságot megelőzte az ún. közvetítő intézet, amelynek célját az képezte, hogy az elítélteket a szabadulásra előkészítse és a társadalomba való beilleszkedésüket elősegítse. Hazánkban a fokozatos rendszert (az angol és az ír változat elemeit vegyítve) a Csemegi Kódex honosította meg. Utalnunk kell arra is, hogy a vegyes rendszer valósult meg az osztrák kodifikációkban is.

A korának tudományos eredményeit és nemzetközi tapasztalatait kiválóan ötvöző kódex – amely fő feladatának a büntetőjogi repressziót tekintette – és az 1879. évi XL. törvénycikk (Büntetőtörvénykönyv a kihágásokról) a szabadságvesztés öt különálló nemét határozta meg úgy, hogy azok többségében érvényesült a fokozatosság, természetesen eltérő szabályok szerint. Lásd még FINKEY i.m., mely szerint az elméletet, korántsem váltotta be a gyakorlat.

Megjegyzést érdemel, hogy a közvetítő intézetbe szállításról és a feltételes szabadságra bocsátásról szóló döntés meghozatala nem a bíróság, hanem az igazságügy-miniszter hatáskörébe tartozott. A Csemegi Kódexben testet öltő, a szabadságvesztés hazai végrehajtásának gyökeres megújítását célzó elképzelések kétségkívül előremutatóak voltak, az elképzelések kivitelezését azonban nagymértékben gátolta, hogy a rendszer egyes elemeihez (pl. a magánelzáráshoz, illetőleg a közvetítő intézethez) nem teremtődtek meg az eszközök, de emellett az egyoldalúan börtöndrillre kiképzett személyzet is alkalmatlan volt a differenciált rezsimáryalatok kifejezésére. [Vö.: FINKEY: i.m.: 23. oldal. Lásd még: LŐRINCZ József: A magyar börtönügy alakulása, a nemzetközi normák megjelenése (a XIX. század elejétől 1979-ig.) Főiskolai Figyelő, 1991. IV. szám, 312. oldal.]

A progresszivitásban rejlő előnyök kihasználását később tovább nehezítette, hogy a trianoni békeszerződés után a magyar börtönügynek - akárcsak az ország egészének - jelentős problémákkal kellett szembenéznie. A büntetés-végrehajtás feltételrendszerének meggyengülésében a legnagyobb szerepet nem is az intézetek számának csökkenése játszotta, hanem a dualizmus időszakában kialakított, s a századforduló tájára szisztematikussá tett fegyház - börtön - fogház hálózat megbomlása. [MEZEY Barna: Új határok között. Büntetés-végrehajtás a két világháború között Magyarországon. Börtönügyi Szemle, 1995. évi 3. szám 98. oldal.]

A II. világháborút követően a büntetőbíróságok a köztörvényes bűncselekményekre továbbra is a Csemegi Kódex hagyományos büntetési és végrehajtási rendszerét alkalmazták annak progresszív elemeivel együtt (a

Nem lehet szándékomban a nagyobb fontosságú kérdéseknek ezen elősorolása által a ház tanácskozásának korlátot szabni, s tudom azt is, hogy a törvényjavaslatnak nincs oly része, mely bő anyagát nem képezhetné a legkiterjedtebb vitatkozásnak; reményilem mégis, hogy a t. háznak bölcsessége és a büntető törvénykönyv szükségessége iránt való élénk érzete ezen annyi retortán keresztül ment javaslat tárgyalásánál megfogja találni a vitatkozásnak azon mértékét, mely lehetővé teszi, hogy az ország valahára egy büntetőtörvénykönyvnek birtokába jusson. (Élénk helyeslés)

Nem habozom a t. ház előtt azon véleményemnek is őszinte kifejezést adni, hogy habár fontosak voltak azon nézeteltérések, melyek 1843-ban a két tábla között fenforogtak, s a melyek miatt a büntető törvénykönyv akkor létre nem jött: azt hiszem, hogy megvitatható azon kérdés, vajon nem azon tábla tette volna az országnak a leghasznosabb szolgálatot, a mely a másik tábla nézeteit is elfogadva, egy büntető törvénykönyvnek létrehozását már azon időben lehetővé tette volna? (helyeslés)”¹²¹

Érdeemes kicsit elidőzni még a képviselőház vitájánál, hiszen a miniszteri felszólalást annak a PAULER Tivadarnak a beszéde¹²² követte, aki, mint az igazságügyi bizottság tagja, maga is részt vett a Btk. megalkotásában.

Rámutatott arra, hogy 1861-ben az országbírói értekezlet megszüntette az általános (Strafgesetz 1852.) büntetőtörvénykönyv érvényét, és a kornak megfelelő módosításokat követően behozta ismét a régi törvényeket és törvényes gyakorlatot, és így ismét „meghonosította” azon állapotot, amelyet „az igazságügyminiszter urnak helyes állítása szerint”, közel egy évszázaddal korábban már tűrhetetlennek mutatkozott. Jelesül, rögzítette azt a helyzetet, melynél fogva sem a bűncselekmény fogalmát, sem az ahhoz kapcsolódó tényállást, sem a büntetés mértékét nem szabályozza törvény; a legfontosabb kérdésekben ismét a bíró határoz, illetőleg ítél „bölcs belátása és analógia szerint”, bizonyos tekintetben tehát a bíró és törvényhozó szerepét egyesíti.

Mint a kor jogtudósai, akik ellene, vagy mellette tették le voksukat, utal arra, hogy az 1843-i büntető javaslat csak egy osztályát ismeri a jogsértő, büntetendő cselekvényeknek, és különösebb megkülönböztetés nélkül büntetteknek nevezi. Külön kiemeli, hogy a Btk. differenciál, azaz a bűncselekményeket büntettekre és vétségekre osztja föl. Büntetteknek azon szándékos jogsértéseket jelöli meg, melyek „nagyobb súlyúak, nagyobb beszámításúak”, míg vétségeknek azon szándékos jogsértéseket, melyek kisebb súlyúak valamint a gondatlan cselekményeket.

---

hagyományos büntetési rendszert ebben a periódusban érintő egyetlen érdemi változás az volt, hogy a Csemegi Kódex által bevezetett államfogház büntetést a 1946. évi XIV. törvény eltörölte).

[KABÓDI Csaba – LŐRINCZ József – MEZEY Barna: Büntetéstan alapfogalmak. Rejtjel Kiadó Budapest, 2005. 103-105. oldal]

¹²¹ PERCZEL Béla: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-309, 286-269 oldal.

¹²² PAULER Tivadar: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-309, 270-277.

Ugyancsak a kor jogásztársadalmához fordulva hangsúlyozza, hogy kétségtelen, illetőleg „alig vonta valaki azt kétségbe”, hogy a jogsértő cselekmények közt a „sértett jognak fontosságánál”, vagyis a védendő (jogi) társadalmi érdek a sértés súlyánál, valamint „a kárnak és veszélynek nagyságánál fogva” különbség létezik. Triviális, de nagyszerű példaként utal arra, hogy szándékos jogsértés a gyilkosság és a becsületsértés, és mindkettő büntetőjogi kategória. Hiszen azt senki sem vonta kétségbe, hogy „a szándékosan elkövetett gonosztett és a gondatlanságból és a könnyelműségből eredt jogsértés közt habár eredményei” - a jogsértés tekintetében – „azonosak, az akarat elhatározására és a különbség beszámítására nézve roppant nagy a különbség.”

Ha az előbbieket helytállóknak, már pedig helytállóknak, továbbá az is, véli PAULER, hogy - főszabály szerint - a súlyosabb büntetteket súlyosabban kell megbüntetni, az enyhébbeket enyhébben, akkor, ha más ok nem is indokolja, már ez is megalapozza, hogy ugyanazon büntetési nem alá tartozó bűncselekmények kollektív elnevezés alatt kerüljenek kodifikálásra: tanácsosnak tüntette föl a különbség jelzését már az elnevezésben is, mivel a büntett és vétség kifejezése alatt könnyebben felismerhetők és ugyanazon osztályra vonatkozó rendelkezések egy név alatt összefoglalhatók.

Rámutat arra, hogy „a crime és délit, a Verbrechen és a Vergehen, a büntett és vétség elnevezés” általánosságban elfogadott. Ott, ahol ezeket az elnevezéseket mégsem fogadják el, mint például a bádeni törvény, vagy az 1843-i javaslat, mégis a megkülönböztetik az bűncselekményen belüli felosztás. Mert bár az 1843-i büntető törvénykönyv anyagi részében semmilyen különbséget sem tesz az osztályozásra nézve, a harmadik részben, ahol a börtön rendszerről van szó, - a büntetés tartamához igazodóan - a végrehajtás helye szerint különbözteti meg a bűncselekményeket. Tekintettel arra, hogy a két börtön típus között az a különbség, hogy a végrehajtás tekintetében az egyik szigorúbb, a másik kevésbé szigorúbb. Tehát, ha nem is az elnevezésben, de PAULER szerint „a dolog lényegében megvan a különböztetés.” Ez az oka, hogy az igazságügyi bizottság az általános európai gyakorlatnak hódolva, a büntettek és vétségek közti különbséget elfogadta és a büntető törvénykönyvben megtartotta.

PAULER fehérvja a figyelmet arra, hogy minden büntető törvénykönyvnek legfontosabb része a büntetési rendszer. A Btk. büntetési rendszere a szabadságvesztés büntetések elméletén és annak helyes alkalmazásán alapszik. Szabályozásra került - korlátozva - a halálbüntetés, a pénzbüntetés, mint mellékbüntetések a hivatalvesztés, és a politikai jogok felfüggesztése, de a büntetési rendszer lényege a szabadság-büntetésekben áll. Megtartotta az igazságügyi bizottság a halálbüntetést is, megtartotta: mert meggyőződése, hogy az igazság szerint a legsúlyosabb büntetteket a legsúlyosabb büntetésekkel lehet és kell sújtani.

A büntetések úgyszólván lényegét azonban a szabadság-büntetések képezik, azon büntetési nem, amely Európában általában főbüntetésként elfogadott, azért, mert a szabadság-büntetések

„személyesek, arányosak, osztékonyak, példások, és egyszersmind, ha a fogházak kellőleg berendezettek, javítók.”¹²³

Rávilágít, hogy a szabadságbüntetéseknek egyik föelőnye az, hogy arányosak, azaz azokat a büntettek nagyságához idomítani és alkalmazni lehet. A szabadságbüntetések ezen előnye akkor aknázható ki a legeredményesebben, ha azokat nemcsak tartamban, de fokozatban is differenciálni lehet. És azért a javaslat szigorú fegyház mellett az enyhébb börtönt is megtartotta. A vétségekre a rendes büntetés a fogház. De van még egy neme a szabadságbüntetéseknél, amely büntetésekre és vétségekre alkalmazható, és ez az államfogház. Az osztrák kodifikációkhoz hasonlóan a sajtó vétségei miatt elítéltek külön államfogházban töltik le büntetésüket, politikai büntetettek elkövetői azelőtt sem a közönséges börtönökben, hanem várfogságban töltötték le büntetésüket.¹²⁴

A szabadságvesztés büntetéssel, illetőleg annak mértékével kapcsolatban több támadás is érte a Btk.-t, többek között a korábbiakban ezt is érintették. Utalnunk kell a jogtudomány képviselőinek következetességére, ugyanis a témát a Btk. tervezetének vitája óta az asztalon tartották, és FINKEY az 1843-i javaslatok méltatása során is sokat foglalkozott a kérdéssel. Egyrészt a büntetési tétel felső határát alacsonynak, másrészt a törvényi minimumot magasnak találták.

A kritikára PAULER válaszolt, és rámutatott arra, miért is ilyen mértékű határokat alkalmaz a tervezet.

A határozott idejű büntetés felső tartamának meghatározásakor ugyanis, elsősorban az észak-német gyakorlatot tekintették példának, mivel annak kodifikálása során, a kodifikátorok a kor szakavatottjait kérték fel annak megválaszolására, hogy a határozott büntetés esetében, melyik az a legmagasabb mérték, amely még nem veszélyezteti a büntetés tulajdonképpeni célját; tudniillik az elítélt javítását.

A kérdés mindenképpen jogos, és számos további olyan kérdést is felvet, amellyel a hatályos jogi környezetben ugyancsak foglalkozik mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó, és nem utolsósorban jelen kutatás is.

A Btk. kodifikátorai részéről azonban mindenképpen progresszív, tudományos szemléletű hozzáállást igazol.

A törvényi minimum kapcsán magyarázatot kaphatunk a törvény vitája során elhangzottakból, és annak logikáját, még akkor is, ha az 1843-i javaslat egyik legnagyobb erényeként a bírónak - az enyhítő körülmények értékelése során biztosított szinte korlátlan - függetlenségét tartották, el kell ismernünk. A visszatartó erő kérdését. PAULER azzal érvelt ugyanis, hogy,

¹²³ „S a dolog természeténél fogva mi lehet czélszerűbb, mint ha ki bűnhődik, úgy bűnhődik, hogy egyszersmind az életnek erényes folytatására vezéreltetik; ha hozzá szoktatják ahoz, hogy szabadságával kellően éljen; éljen előbb szigorúbb és utóbb enyhébb felügyelet alatt. „ PAULER Tivadar

¹²⁴ Az ilyen büntetendő cselekményeknek, - melyeknek jellemző vonása „az erkölcsi aljasság hiánya” - megtorlására rendelt büntetési nemnek tartalmát fejezi ki, a tisztességes fogvatartás. (custodia honesta)

ha a törvényi minimumot elhagyják, és úgymond azt a bíróság belátására bízzák azt igazolnák, hogy az egyes bűncselekmények súlyosságát kizárólag szubjektív szempontok határozzák meg, és figyelmen, illetőleg értékelésen kívül marad a bűncselekmény törvényi tényállásában szabályozott objektív elem, amely összességében a társadalomra veszélyességet foglalja magában.

„A törvények kihirdetésének nagy hatása abban rejlik, hogy óvja és figyelmezteti az állampolgárokat tetteiknek következményeire. Ott, ahol a minimum el van ejtve: ott ezen intő, óvó hatása a törvénynek nagy részben elenyészik, elvész.”¹²⁵

Nem zárta, nem zárhatta ki azt a körülményt, hogy a bíró ember, kiteve mindazon érzelmeknek és hatásoknak, amelyek az ítélet meghozatalakor a szubjektumra hathatnak.

„Európa, egyik leghíresebb criminalistája Rossi mondta, hogy körül kell sánczolni a bírót a törvényes minimum által oly praetensiók ellen, a melyek az érintett és más ürügyek és okoknál fogva itt egyesülnek és a bírót megingatni megkísérlik.” Végül, de nem utolsó sorban utal arra, hogy az európai kodifikációk mind a törvényi minimum meghatározása mellett tették le voksukat.

A tervezetet bírálók közül KOMJÁTHY Béla¹²⁶ foglalja össze az előterjesztő miniszter és a PAULER előadásával kapcsolatos kétségeit, melyeket a maguk nemében szintén páratlanul előrelátónak tarthatunk, a halálbüntetéssel kapcsolatos észrevételeket legalábbis mindenképpen.

Érdekességként kell utalnunk arra, hogy mennyire idegenkedett - az ellenzék mindenképpen - a honatyák jelentső része a bűncselekmények trichotóm felosztásától. Elsősorban a jogalkotási hagyományokra hivatkozva állítja KOMJÁTHY, hogy Magyarországon büntett és vétség között nem tettek különbséget, és megtámogatva magát az 1843-i javaslattal, illetőleg utalva az 1872. évi jogászyűlésre - különösebb szakmai érveket mellőzve, sőt utalva arra, hogy, ha még a gyakorlatban keresztülvihető is lenne - a felosztás elvetését javasolta. Egyetlen olyan érvet hozott fel a felosztás ellen, amelyet törvényalkotási szempontokból akár el is fogadhatnánk: a Btk. megvitatásakor a kihágásokra vonatkozó jogszabályok még nem készültek el, azokat az országgyűlés nem is láthatta, nem is tárgyalhatta.

Sokkal inkább szakmaibb érveket felvonultató észrevételekkel találkozhatunk a halálbüntetést, és a büntetés törvényi mértékével kapcsolatosan.

„Megtartandó-e a halálbüntetés vagy nem?” - kérdi KOMJÁTHY, és rögtön több oldalról szempontól közelít a kérdéshez, egyrészt, mint politikus, másrészt, mint jogász. Jogászként az intézmény célját, és hatékonyságát vizsgálja, míg politikusként a magyarországi

¹²⁵ PAULER Tivadar: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-309, 270-277.

¹²⁶ KOMJÁTHY Béla, országgyűlési képviselő. 1868. ügyvédi oklevelet nyert és Budapesten ügyvédi irodát nyitott. Főleg esküdtszéki, és bűnügyi tárgyalásoknál szerepelt. Képviselővé 1875-ben választották meg először függetlenségi párti programmal, alig egy év kivételével állandó tagja a képviselőháznak, ahol különösen az igazságügyi és hadügyi tárgyalásokon vett tevékenyen részt.

viszonyokhoz mérten annak indokoltságát. Nem zárja ki ugyanis, hogy ha más rendszerekben a halálbüntetés fölösleges, a magyar büntetőrendszerben szükséges. Vélekedésében azonban egyértelmű álláspontra jut, amely alapján a halálbüntetést nem tartja egyrészt sem célszerű, másrészt indokolt büntetési nemnek.

„Általánosságban elkárhoztatom a halálbüntetést, mert az ellenkezik mind azon feltételekkel, melyek a büntetés helyességének közös ismérvei; mert van-e valaki a házban, ki a halálbüntetésről beigazolni képes volna, hogy az megbecsülhető, helyrehozható, példás, javító és népszerű; azt pedig mindanyian elismerjük, hogy egy célszerű büntetési nemnek ezen feltételekkel bírni kell.”¹²⁷

Abból indul ki, illetőleg abból kell kiindulnia, hogy a tervezet szerint halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmény a felségsértés meghatározott módja és annak kísérlete, valamint az emberölés. Álláspontja szerint azonban sem jogi, sem politikai szempontok nem indokolják a büntetési nem ilyen feltételek közötti bevezetését, érvel azzal, hogy a rögtön ítélő bíróságokat sem ezen bűncselekmények vonatkozásában vezették be, vagyis, amennyiben szükséges a halálbüntetés megtartása, úgy azokat más - „az időnként nagy mérvben fellépő” - bűncselekmények tekintetében kell bevezetni.

Többek között a büntetés törvényi mértékével kapcsolatban rámutat arra, melyet egyebekben a javaslatot előterjesztők is hangsúlyoztak, hogy a büntetésnek az elkövetett cselekmények súlyával és jelentőségével arányban kell állnia. Erre tekintettel, a büntetés neme és mértéke minden esetben attól függ, hogy milyen mértékű büntetés szükséges a cselekmény által megsértett és védendő érdek helyreállítására. Ehhez azonban, álláspontja szerint, minden egyes bűncselekménynél vizsgálni, illetőleg ismerni kell a cselekmény elkövetéséhez vezető valamennyi körülményt, csakúgy, mint az elkövető testi-lelki viszonyait. Ezt azonban törvényben, előre szabályozni lehetetlen, és nem is indokolt. Teret nyit tehát a bírónak, rámutatva arra, hogy csak a bíró az, aki esetről-esetre képes ezeket a körülményeket vizsgálni, illetőleg a büntetés feltételeit meghatározni. Ezt a jogalkotó nem teheti meg, egyrészt azért, mert a mérlegelés bírói kompetencia, másrészt ezeket a viszonyokat előre nem lehet szabályozni. Különösen fontosnak tartotta ezeket kihangsúlyozni, hiszen alapvető követelményként értékelte: *„mert a büntető igazság megköveteli, hogy senki szigorúbb büntetéssel ne sújtassék, mint a mennyit cselekménye által kérdemlett; már pedig azt e törvényhozó előre meg nem bírálhatja.”*

Egyetértett a büntetés legmagasabb mértékének törvényi meghatározásával. Kiemelte, hogy a törvényi maximum olyan érték, amely nem azt jelzi, hogy az egyes cselekmények vonatkozásában a büntetés mértéke előre meghatározott lenne, hanem egy olyan határt, amelynek a túllépése az arányos büntetés irányti igényt sértené meg. Tehát egy olyan mértéket - „mind a tudomány, mind a tapasztalat, az emberi természetnek, az emberi

¹²⁷ KOMJÁTHY Béla: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-309, 277-283.

gondolkodásúak, a testnek, a léleknek a kellemetlen behatásokkal szemben ellenállási képességét annyira felderítették” - amellyen belül a büntetés még arányosnak tekinthető.

Ebből kiindulva, úgy véli, hogy annak elkerülése érdekében, hogy „a bűnöst a társadalom örökre elveszítse”, a büntetés mértékét határozottan szükséges törvényben rögzíteni.

Nem így gondolkodik a büntetés legkisebb mértékének meghatározásáról. *„A legkisebb mérv meghatározása azonban nem indokolható: mert lehetnek a körülményeknek oly alakulásai, melyeknek megfigyelése után, valamint a tettes személyiségnek tekintetbe vételével, bár a jogtalan cselekményt és a bűnösséget kimondani kell, de ez esetben a büntettnak nem annyira a megtorlás jellegét kell viselni, mint inkább csak azt cónstatálni, hogy a jogsértés csakugyan történt.”*¹²⁸

KOMJÁTHY szerint maga a törvényjavaslat is elismeri azt, hogy a meghatározott minimum igen sokszor túl szigorú lehet, azért bár a fegyház büntetés törvényi minimuma 2 év, az esetleg 6 havi börtönre, a 6 havi minimummal meghatározott börtön pedig 1 napi fogvatartásra változtatható. Rámutat arra, hogy, ha már ezen büntetési nemeknek legnagyobb mértékét tekintetbe véve kitűnik, hogy egyes cselekmény büntethetősége 15 évi fegyház és 6 havi börtön, illetve 10 évi börtön és 1 napi fogság közt váltakozik, sőt mind a két cselekménynek „becstelenítő hatása is lerontható”, amennyiben a hivatalvesztést és politikai jogok elvesztését sem kénytelen kimondani a bíró.

Ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy, ha a tervezet ilyen tág határokat biztosít a bíró számára, sőt megengedi, hogy további mellékbüntetések kiszabásától is eltekintsen, melyek azok az indokok, melyek a további enyhítést megakadályozhatják, *„a mi bizonyára az önkénynek sem nyithatna nagyobb tért, mint a mennyit a felhagyott téren a bíró már úgy is elkövethet.”*

KOMJÁTHY már az általános vita során rámutat egy lényeges pontra, miszerint, amennyiben a kiszabandó büntetésnek arányban kell állnia az elkövetett cselekmény súlyával, abban az esetben érthetetlen, hogy a felségárulás büntette vonatkozásában miért szabályoz úgy a javaslat, hogy a kísérlet ugyanúgy büntetendő, mint a befejezett cselekmény. Miután a kísérlet „kevesebb rosszat tartalmaz” ugyanúgy büntetni nem lehet.

Továbbmegy, nem vitatja ugyanis, hogy egyes bűncselekményeket kiemelten kell kezelni, tudniillik, ahol a védendő érdek szintén kiemelt. Nem zárja tehát ki azt, hogy a felségársértés ilyen, ahogyan erre több európai példa is rendelkezésre áll, ahogyan annak a szükségességét sem zárja ki, hogy ezeket a kísérleteket súlyosan kell büntetni. Nem tudja elfogadni, azt, hogy a kísérleti szakban maradt cselekmény esetében halálbüntetés határozzon meg a törvény.

Különös tekintettel arra, és akkor, amikor a javaslat szerint, aki a királyt testileg megsértette, és az uralkodásra éptelenné tette, adott esetben tehát, legalábbis megítélés szerint, súlyosabb cselekményt követett el, enyhébben büntették.

¹²⁸ KOMJÁTHY Béla: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-309, 277-283.

Hangsúlyozta, hogy addig, amíg az eljárási szabályokra vonatkozó tervezetet nem ismerhetik meg, az anyagi szabályokra vonatkozó tervezetet nem fogadhatják el.

ZAY Adolf elfogadta a bűncselekmény hármas felosztását. Rámutatott arra, hogy a német büntető törvény ezen elve nálunk azonban, alkalmazásában más; jelesül amennyiben a javaslat szerint a minősítést eldöntő ismérv nem a büntetési tétel, amellyel maga a törvény fenyeget, hanem a büntetés, melyet a bíró az ítéletében kiszabott. Ezek szerint ugyanis a törvény objektivitása helyett a bíró szobjektuma határozza meg a bűncselekmény minőségét, azaz büntett vagy vétség voltát. Ezt aggályosnak tartja, mert idézve szavait, *„e szerint történhetnék, hogy olyan büntény, melyet objectiv ismérvei szerint minden ember súlyos büntettnek tekint, mégis a törvényszék által vétségnek jelentetik ki, mert a bíró csak a vétségi büntetést tartotta reá alkalmazandónak az individuális könnyebbitő körülményeknél fogva.”*

CSEMEGI Károly még az általános vitában reagált, leginkább azon észrevételekre - a többire a részletes vitában tért ki -, amelyek az eljárási szabályok hiányára, a törvényjavaslat magyarságára, illetve a törvényi mértékre vonatkoztak.

Mi a bünvádi eljárás? Teszi fel a kérdést. Azzal kezdi-e a bíró, hogy vizsgál? Megadja a választ; nem. Először ugyanis annak a megállapításával kell kezdeni, hogy cselekmény, amely miatt - tegyük fel - a feljelentést teszik, büntetendő cselekmény-e. Ez pedig anyagi jogi kérdés, nem eljárásjogi. Sőt, fokozza. Ha e nélkül vizsgálati eljárást indít a bíró, hivatalos kötelességével visszaél, és ő a büntetendő.

CSEMEGI szerint itt kezdődik a polgári szabadság kérdése. Előbb meg kell határozni a büntetendő cselekmény törvényi tényállását. A bírónak és az „államhatalomnak” a feladata csak ott kezdődik, ahol a lényeges ismérvek megvannak, melyekre tekintettel a büntető törvénykönyv a büntetést kilátásba helyezi. Addig azonban nincs az államhatalomnak semmilyen beavatkozási joga.

Reagált Zsedényi Ede észrevételeire is, aki azt mondta, hogy „ez a törvényjavaslat egyesít magában egyet mást a külföldi jogtudósokból és codexekből; de hogy nem magyar.” Sok képviselő beszélt még erről első felszólalása során, azonban CSEMEGI szerint a „képviselő urak” azonban mindannyian adósak maradtak a magyarázattal; nemcsak, hogy meg nem mondták, hanem még csak nem is jelezték azt, milyennek kellene lennie. Hogyan kell a javaslat előterjesztőjének eljárnia annak érdekében, hogy a büntető törvény magyar legyen?

„Készüljön a másként kell-e a magyar lopást definiálni, mint a német lopást? Vajon más a francia rablás? más az olasz rablás? „¹²⁹

A törvényi mértéket illetően CSEMEGI röviden reflektált. A minimum tekintetében a képviselői hivatkozás az 1843-i javaslatra, ntosabban a javaslat alapján az európai példákra véleménye szerint, megalapozatlan. Rámutatott, hogy Genf volt az utolsó bázisa a minimum elhagyásának, azonban csak 1874-ig. 1874-ben elfogadott büntető törvénykönyvben már Genf

¹²⁹ CSEMEGI Károly: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-310, 308-312.

is alkalmazza a törvényi minimumot, azaz, nincs Európában olyan kodifikáció, amely ettől az intézménytől eltekintene.

Az általános vitából - illetőleg a vita során megfogalmazott kritikákból - lényeges következtetések vonhatók le, amelyek egyebekben a Btk. későbbi bírálatának is alapját képezik, mint azt láthattuk például FINKEY munkáiban is. Jelesül, hogy a vitára bocsátott javaslat nem kifejezetten magyar, inkább tekinthető receptív alkotásnak, azaz a kor és a térség kodifikációi átvevőjének, követőjének, semmint önálló műnek.

Az erre irányuló bírálatnak azonban, ahogyan olvashattuk is, maga a kodifikációért felelős CSEMEGI elmésen felelt meg, és vélekedését elfogadhatjuk korának és a későbbi korok kritikájára adott válasznak, sőt akár a büntetőjogi kodifikációkra vonatkozó iránymutatásának. A büntetőjogi elvek, fogalmak, a tényállások meghatározása egyetemesek, legalábbis annak kellene lenniük. Természetesen nem kerülhető és nem is kerülendő el a nemzeti jelleg, illetőleg a sajtóságos körülmények figyelembe vétele, azonban nem ennek kell lennie az irányadónak. CSEMEGI a kor működő vívmányait gyűjtötte össze, és meglátása szerint alkalmazta őket, egyetlen logikai rendszerbe foglalva, így adva meg annak saját - ha úgy tetszik magyar - jellegét. Ahogyan tették ezt a korábbi kodifikátorok is.

2.1.1.2. Szemelvények a részletes vitából

TELESZKY István későbbi igazságügyi államtitkár a halálbüntetéssel kapcsolatosan fejtette ki véleményét, melyet a részletes vita egyik legérdekesebb felszólalásai között tarthatunk számon, és nemcsak ékesszólása, de a hivatkozott büntetési nemmel kapcsolatos, haladó szemléletű, jogi álláspontja miatt is.¹³⁰

Eszerint a halálbüntetés nem célszerű büntetésmód arra nézve, hogy másokat bűncselekmény elkövetésétől visszatartson, vagy elriasszon. Álláspontja szerint a jogalkotónak pontosan ezt kell mérlegelnie, és feltennie magának a kérdést, hogy ténylegesen alkalmas és célravezető büntetés arra, hogy másokat a hasonló bűncselekmények elkövetésétől visszatartson. Véleménye szerint azok, akik a halálbüntetés törvényben való szabályozása mellett szavaznak, azok, akik úgy gondolják azt, hogy a halálbüntetéssel fenyegetés a legsúlyosabb bűncselekmények vonatkozásában a legmegfelelőbb visszatartó erőt képezi, és a jövőre nézve csökkenti az elkövetések számát. A következők szerint rámutatott arra, hogy akik a halálbüntetésre így gondolnak, egyrészt nem ismerik a visszatartó erő lényegét, másrészt a bűnelkövetések alakulásával sincsenek tisztában.

Mire is vonatkozott a Btk. - akkor még - tervezetének legsúlyosabb büntetése, azaz mely bűncselekményeket fenyegeti? A felségárulás egyes eseteit (és kísérletét), valamint a szándékos emberölést.

TELESZKY abból indult ki, hogy sorra vette azokat, illetőleg az indítékokat, amelyek az emberöléshez vezethetnek. Ezek szerint, akik emberölést követnek el, azok vagy rendkívüli

¹³⁰ TELESZKY István: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-311, 319-323.

érzelmi kitörésben - ő bosszúvágyat említette -, vagy nyereségvágytól vezérelve követik el a bűncselekményt. Akiket - ahogyan TELESZKY mondta - „szerelmi szenvedélyből, vagy más hasonló indokból eredett bosszúvágy vezet a tett elkövetésére” semmilyen törvényben meghatározott súlyos jogkövetkezmény nem tart vissza a cselekmény elkövetésétől, még a halálbüntetés réme sem.

Tapasztalata szerint, számolt be, ezek az elkövetők legtöbbször nem is iparkodnak az igazságszolgáltatás elől elmenekülni, sőt sokszor önmagukat jelentik fel, és nem egyszer a tett elkövetésével egyidejűleg öngyilkosságot is elkövetnek.

A másik nagy elkövetői csoportot képezik azok, akik az emberölést nyereségvágyból követik el. Ebben a körben kiemelendő, hogy ezek az elkövetők komoly bűnözői karriert futottak be, és általában már vagy többször is büntetettek, de legalábbis többfejta bűncselekményt követtek el.

Megfigyelhető, hogy egyfajta fokozatosság után jutnak el az emberölés elkövetéséig.

Feltétel nélkül nem fogadhatjuk el TELESZKY véleményét, miszerint ezek az elkövetők először tolvajok vagy csalók, majd rablók, és végül gyilkosok, de talán nem is ez a lényeges kérdés ebben a szempontban.

Arra kívánt ugyanis rávilágítani, és ezen keresztül rámutatni a büntetési nem alkalmatlanságára, hogy azok az elkövetők, akik az emberöléstől sem riadnak vissza, amely elhatározásnak legtöbbször a nyomor hajtotta nyereségvágy az alapja, kockára teszik a saját életüket. Álláspontja szerint, az elkövetéskor nem foglalkoznak azzal, hogy mi lehet a jogi következménye tettüknek. Arra koncentrálnak, hogy cselekményüket úgy hajtsák végre, hogy az elkövető kiléte ne legyen ismert a hatóság előtt. Vagyis a cselekményt el akarják követni, és igyekeznek elkerülni minden következményt, de a büntetés lehetősége nem tartja vissza őket az elkövetéstől.

Érdekes paradoxont állított fel, amikor arra utalt, hogy az állam - az igazságszolgáltatásra alapozott - célját csak úgy érheti el, az „életbiztonságot” csak úgy biztosíthatja, ha a gondjaira bízott életekből kíván áldozatot: ez - véleménye szerint - annyit tesz, mint elismerni, „*hogy a hatalom minden tényezőjével, a fegyenczörök százaival és a fegyházak erős falaival rendelkező állam tehetetlenebb, mint azon néhány fegyencz, a kiknek az ellennézetüek véleménye szerint az állambiztonság szempontjából a vérpadra kellene hurczoltatniok.*”¹³¹

A fenti felvetést követően rámutat a halálbüntetés örök dilemmájára: A halálbüntetés - hozzá kell tennünk, nyilván egyik büntetésé sem - legóvatosabb kezelése sem teszi lehetetlenné azt, hogy ártatlanok ne kerüljön vérpadra. „*Vérlázító gondolat annak tudata, hogy az állami szigorú büntetése által lehetővé teszi, hogy ártatlanok a törvény nevében gyilkoltassanak meg.*”

¹³¹ TELESZKY István: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-311, 319-323.

Hogy pedig ily esetek történetnek, az Jean Calas esete, és azóta fájdalom nagyon is sok eset bizonyítja.”

Felvetette az arányosság kérdését, amely a halálbüntetést illetően különösen érdekes kérdés. Számunkra talán végletesnek tűnhet a gondolatmenet, de akkor, amikor aktuális törvényhozási helyzetben egy büntetési nem alkalmasságát kellett cáfolni, nyilván ezt az okfejtést sem lehet túl elrugaszkodottnak értékelni.

Logikai megközelítésében ugyanis a halálbüntetést - eleve - aránytalan eszköznek tekintette, illetőleg olyannak, amely bizonyos korlátain nem tud túllépni, tehát végeredményben alkalmatlan. TELESZKY kifejtette ugyanis, hogy az állam az emberölést igazságosan nem tudja megtorolni. Az állam azt, aki az emberölést kegyetlenséggel követi el, a törvény alkalmazásában nem bünteti súlyosított halálbüntetéssel, például kínhalállal.

Vagy az, aki több emberölést, vagy emberölést több emberen követ el, éppen úgy büntetheti, mint aki egy rendbeli emberölésért kell, hogy feleljen. Különbséget tesz élet és élet között. Szélsőséges példaként említi azt az esetet, amikor egy időskorú „végpercét” váró ember megmérgez egy ereje teljében lévő fiatal embert, aki előtt még az élet, aki szüleinek egyetlen reménysége. Ebben a vonatkozásban sem lehet a halálbüntetés általi viszonzás igazságos és arányos, természetesen nem az elkövető, hanem az áldozat és hozzátartozói vonatkozásában. Nem magyarázza bővebben, de nyilvánvalónak tűnik, hogy nem az élet és élet összehasonlítására, hanem a büntetéssel való reagálásra, annak megtorló hatására, és az ahhoz kapcsolható áldozati helyzetekre koncentrálnak.

Bár ebben az időszakban még nem beszélhetünk a reparációról, vagy helyreállító igazságszolgáltatásról, de a gondolatmenetben akár felfedezhetjük az ahhoz fűzött kétséget is, hogy a büntetésnek önmagában lehet-e ilyen szerepe.

Rámutatott egy minden bizonnyal politikai színezetű körülményre is, amely az elkövetkező korok büntetőjogi eszköztárát sejtetheti velünk, illetőleg arra, amit bár nem mondott ki, hogy az állam büntetőhatalma nem feltétlenül az igazságszolgáltatás eszközeként szerepel.

Példaként hozta fel II. Józsefet, hogy jelezze azon reformirányt, melyet a „kalapos” király követett. Az ő uralkodásához köthető a halálbüntetés megszüntetése, a sajtószabadság, és több más intézkedés. Közvetett utódja Ferenc újra behozta a halálbüntetést. De csak egy büntetetre, a felségárulásra. Később kiterjesztette azt más büntetésekre is, de olyan udvari rendelet kíséretében, melyben megvallja, hogy a büntettek a halálbüntetés megszüntetésének ideje alatt nem szaporodtak.

Nem kerülheti el a figyelmünket, hogy TELESZKY és kortársai eszmefuttatása alapjaiban köszön vissza az Alkotmánybíróság 23/1990. (X. 31.) AB határozatának indokolásában, melyben az Alkotmánybíróság a halálbüntetés alkotmányellenességét mondta ki.

Az Alkotmánybíróság megkeresésére ugyanis az igazságügyi miniszter az 1990. március 19-én kelt állásfoglalásában a halálbüntetésre vonatkozó rendelkezéseket alkotmányellenesnek tartotta. Talán elődeihez hasonlóan, úgy vélekedett, hogy a halálbüntetés szükségtelen és antihumánus, erkölcsileg nem indokolható büntetés, nem szolgálja a büntetés célját és nem

alkalmas sem a társadalom védelmére, sem a társadalom tagjainak a bűncselekmények elkövetésétől való visszatartására. Rámutatott arra, hogy a halálbüntetésnek a Btk-ból való kiiktatása terén jelentős előrelépésre került sor az 1989. évi XVI. törvény megalkotásával, amely az állam elleni bűncselekmények büntetési tételeiből mellőzte a halálbüntetést.

Az Alkotmánybíróság figyelmet érdemlőnek tartotta a kriminológia, és a kriminálstatisztika számos ország tapasztalatait értékelő, következő megállapítását. A halálbüntetés alkalmazása, vagy eltörlése sem az összбүнözésre, sem a korábban halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények elkövetésének gyakoriságára nincs bizonyíthatóan törvényszerű hatással. Itt feltétlenül utalnunk kell arra, hogy TELESZKY erre már 1878-ban rámutatott, sőt ennek okait is tudományos alapossággal valószínűsítette!

Nem véletlenül emeljük ki, hogy az Alkotmánybíróság határozatában, alapjaiban fedezhetjük fel a már ismert véleményt. Bár TELESZKY elsősorban a büntetőjog szempontjából tette meg észrevételeit, mégis felfedezhetünk benne egy olyan holisztikus szemléletet, amely hatályos jogunkban inkább az Alkotmánybíróság sajátja.

A Btk. részletes vitája, nyilván a vita alapját képező javaslatra is visszavezethetően kissé rapszodikusnak tűnhet, abban az értelemben, hogy akár az általános, akár a részletes vitán felszólalók vagy a törvényjavaslat szigorát, mely szerint, például a liberálisabb felfogású 1843-i javaslatához képest a büntetések törvényi minimum mértékét meghatározta, ezzel a bíró hatáskörét „bizalmatlanul” megnyirbálta, vagy éppen liberalizmusát támadják. Nehéz megtalálni azt a vezérelvet, amely a felszólalókat és előadókat egyaránt mozgatják. Hiszen ZAY Adolf pontosan azt vetette a javaslat előterjesztői, azaz az igazságügyi bizottság szemére, hogy a büntett és vétség között nem a tervezet által meghatározott büntetési tétel határozza meg a különbséget, ahogyan főszabály szerint a hatályos Btk. is teszi, hanem attól teszi függővé azt, hogy a terheltet büntett vagy vétség miatt terheli felelősség, hogy a bíró milyen mértékű, súlyú büntetést szab ki.

CSEMEGI válaszában abból indult ki, hogy a büntett súlyos, a vétség enyhébb jogsértés. Ebből következően a büntettet súlyosabban, a vétséget enyhébben kell büntetni. Azt azonban, hogy a megítélendő cselekmény büntett, azaz súlyosabban, vagy vétség, azaz enyhébben kell büntetni, már a bíróra bízta, ahogyan azt is, hogy a terheltet büntettben vagy vétségben találta bűnösnek.¹³² PAULER rávilágított arra, hogy a törvényjavaslat 20. § egyértelműen meghatározza, hogy a szabadságvesztés mely fokozata alkalmazandó büntetetre, illetőleg vétségre. Tartalmazza továbbá cselekményenként a törvényi minimumot, illetőleg általános minimumot is meghatároz.

---

¹³² „az én felfogásom szerint amannál helyesebb rendszer - mely abban áll, hogy ha a bíró a cselekvénynél fenforgó körülményekből meggyőződik, hogy az oly enyhe, hogy a büntett büntetését alkalmazni nem lehet: akkor egyszersmind kimondja azt is, hogy azon cselekmény, a mely nem büntethető a büntett büntetésével, mely tehát concret alakjában nem súlyos cselekvény, - hogy azon cselekvény nem képez büntettet, hanem vétséget.” [CSEMEGI Károly: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-312, 336.]

2.2. A büntetés végrehajtásának felfüggesztése a Btk. hatályba lépésétől az első novelláig

Kétségtelen tény, hogy intézményi vívmányait ellenzőinek számossága ellenére, a Btk. egyrészt - a magyar büntető igazságszolgáltatás vonatkozásában - egy korszakot nyitott meg, sőt, ha úgy tetszik, megteremtette a modern magyar büntetőjogi gondolkodás, és kodifikáció alapjait. Még akkor is, ha ezt különböző európai kodifikációk felhasználásával tette, másrészt a hatályba lépésétől egészen 1950-es 1960-as évekig hatályban volt, vagyis a magyar büntető igazságszolgáltatás anyagi jogi kódexét képezte.

2.2.1. A Btk. egyes alapelvi kérdései

A büntettek, vétségek és kihágásokról szóló büntető törvénykönyveket a jogalkotó az 1880. évi XXXVII. tc-vel léptette hatályba. A jogszabály az 1. §-a rögzíti a büntető jogszabályok hatályba lépését, és szabályozza mindazon kérdéseket, amelyek az új törvénykönyvek által létrehozott új jogviszonyoknak hatályba lépésig fennálló jogviszonyokkal való összhangba hozatalához szükségesek. A büntető törvények hatálybalépésével egyidejűleg, hatályát veszítette valamennyi, a hatályba lépő új jogszabályokkal ellentétes vagy azokkal össze nem egyeztethető büntető tárgyú törvény és jogszabály. Továbbá minden rendelkezéseik, továbbá a szokásjognak mindazon megállapításai, amelyek a magyar büntető törvénykönyvek rendelkezéseinek tárgyát képező valamely cselekményre vagy mulasztásra büntetést határoznak, illetőleg, azok is - amennyiben az új törvények kivételt nem állapítanak meg - amelyek nem.¹³³

Jelen kutatás szorosán vett témája a büntetés felfüggesztése, illetőleg ezen jogintézmény történetisége, és végső soron bizonyos alapelvek érvényesülésének, sérülékenységének vizsgálata, azonban, ahogyan azt már a korábbiakban leszögeztük, és a vázolt előzmények is jól illusztrálják, a kölcsönhatások nagy száma miatt nem nélkülözhető a kutatási téma részletes tárgyalása mellett, az arra kiható, vagy azt megelőző jogintézményeket, eseményeket is számba venni, esetenként részletesebben ismertetni.

A büntetési rendszer részletei előtt, a felelősségi rendszer alapjával kell foglalkoznunk, hiszen - szellemiségén is keresztül - alapvetően ezen nyugszik az egész Btk. Ez az alap nem más, mint a „nullum crimen, sine lege” elv.

HORVÁTH Tibor szerint a büntetőjogi felelősségi rendszer tulajdonképpen arra ad választ, hogy kit, miért terhel büntetőjogi felelősség. Álláspontja szerint ebből a „kit” kérdésre egyszerűbb a válasz, illetőleg az esetek többségében kézenfekvő, azonban a „miért” tekintetében már összetettebb a kérdés.¹³⁴

¹³³ EDVI Illés Károly: A büntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló magyar büntető-törvénykönyvek magyarázata, Zilahy Sámuel 1882., 7. oldal

¹³⁴ HORVÁTH Tibor: i.m. 30. oldal

LUKÁCS Tibor szerint a büntetés célját büntetőjogunk világosan és egyszerűen megfogalmazza: a büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány, a büntetés célja pedig a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy bárki bűncselekményt kövessen el.¹³⁵

A fenti magyarázat szinte természetesen egyszerű, bár a megelőzés némiképp árnyalja a fogalmat. Ettől azonban a büntetés céljának definíciója nem képezne elvi jelentőségű fogalmi alapot, ha nem alkalmazná a „bűncselekmény elkövetése miatt” fordulatot. Ugyanis pontosan ez az a pont, ahol sziklaszilárd garanciákat kell felépíteni, és, ha úgy tetszik megteremteni azt az elvi alapot, amelyen nyugodhat a büntetőjog, és ezen belül a büntetési rendszer egésze.

A bűncselekmény fogalmának meghatározása ugyanis nem kizárólag jogi, de ugyanúgy erkölcsi és szociológiai kérdéseket is felvet. Elég csak emlékeztetni arra, hogy a legtöbb büntetőiskola és kodifikáció a Btk. hatályba lépését megelőző évszázadban azon fáradozott, hogy a bűncselekmény fogalmát meghatározza, ám, ahogyan KŐRÖSI Sándor is megfogalmazta: „*Bár egy század múlt, mióta a tudomány a büntett fogalma meghatározásán fáradozik: mindamellettenek szabatos meghatározása tekintetében megállapodásra jutni képes nem volt.*”¹³⁶

A fenti bizonytalanságra is utalhat CARRATA, FRANCK, KÖSTLIN, SCHAPER elméletének akkurátus összefoglalása, mely szerint a büntett meghatározása során legalább kétirányú elméleti sikot követhetünk.

Egyrészt a történelmi vagy történeti típusú meghatározást, mely szerint büntett alatt kell értenünk mindazon cselekményt vagy mulasztást, amely az „állam céljával és érdekeivel” ellentétes, és tételes törvény szabályai szerint büntetendő.

Másrészt ettől eltérően kezel a jogbölcseleti megközelítés, miszerint büntettnek nevezzük az erkölcstelen tettek azon fajtáit, amelyeken keresztül az egyén akarata (Einzelnwillens) az általános akarattal szembe kerül olyan módon, hogy a „nyilvános- vagy magánjogot, vallást, erkölcsöt megtámadja”.¹³⁷

PAULER 1872-ben a büntettet akként határozta meg, hogy „bűnesetek” vagy „büntörvényszegések” (facta poenalia) mind azon cselekmények, melyek az államban „fenyíték” alá esnek. A büntettek tágabb értelemben (delicta) szabad elhatározásból elkövetett „külső” cselekmények, melyek általános vagy szükségképpen jogszétsérvő jellegüknel fogva, az államban fennálló szabályok szerint büntetendők. Rámutatott arra is, hogy azoknak a cselekményeknek a meghatározása, amelyeket **büntettnek kellene tekinteni**, a jogbölcselet feladata, míg a **büntetendő cselekmények** meghatározása a tételes jog körébe tartozik.¹³⁸

Tudjuk, hogy Pauler Tivadar a Btk.-t előkészítő igazságügyi bizottság tagja volt, tehát nem lepődhetünk meg azon, hogy, ha ezen haladó gondolatokkal a későbbiekben is találkozhatunk.

¹³⁵ dr. LUKÁCS Tibor: A bűn és a büntetés, Minerva, Budapest, 1981., 467. oldal

¹³⁶ KŐRÖSI Sándor: A magyar büntetőjog tankönyve, Pfeifer Ferdinánd, Magyarország 1879. 61. oldal

¹³⁷ KŐRÖSI Sándor: i.m. 62. oldal

¹³⁸ PAULER Tivadar: Büntetőjogtan I. Anyagi Büntetőjog, Pfeifer Ferdinánd, Magyarország 1872., 61. oldal

KÖRÖSI Sándor Pauler nyomán, és HELSCHNER gondolati ívét követve fejti ki, hogy a büntett tárgyi kelléke tulajdonképpen, hogy a jogsértés olyan, amelynek megszüntetésére a polgári jog eszköztára elégtelen. Ugyanis a jogsértés kétféle lehet, polgári és büntetőjogi. A polgári jogsértés lényege, hogy csak más - de nem általános jelleggel - jogához viszonyítva minősül jogtalanságnak, tehát minden esetben viszonylagos jogtalanság. A jogtalanság megszűnik, ha a felek alanyi akaratától független hatalom, a bíróság, meghatározott esetben, a felek közt feszülő jogvitát feloldja.

A büntetőjogi sérelem, illetőleg jogsértés tárgya a jogrend, vagy államilag védett jogintézmények; az ezek elleni cselekmény jogtalansága nem relatív, hanem abszolút. Ha tehát a fentiekre is figyelemmel a tételes törvény szerint azt akarjuk megtudni, milyen cselekmény képez büntettet, arra a törvény 1. §-a ad választ: „büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a jelen törvénykönyv annak nyilvánít.”

A Btk. ezen rendelkezésével kizárta a bírói önkényt, s így most már nem a bíró szubjektív álláspontja határozza meg, hogy valamely cselekmény büntett-e, hanem a törvény. Legyen bár valamely cselekmény törvényellenes, de ha azt a büntető törvénykönyvünk nem tiltotta, megbüntetni nem lehet. Így érvényesült ama jogszabály: Nulla poena sine lege.”

A Btk. intézményi - így büntetési rendszere is - rendszere az igazságosság és a hasznosság egyesített elveiből képezett alapelvre épül, mondja CSEMEGI. Kodifikációja során az egyesítési alapelv szolgált irányul: „la theorie complexe”, mint HAUS, „Die Vereinigungstheorie”, mint azt a német kriminalisták és ezek között BERNER, nevezik.¹³⁹

CSEMEGI szerint, és ezzel egyet kell értenünk, a büntető törvénykönyv legfontosabb, és az egyik legnagyobb hatással bíró része az, amelyik a büntetési rendszert szabályozza. A Btk. alkalmazásában is ide kell értenünk nemcsak a büntetések neveit, azok átváltoztathatóságát, „ennek föltételeit s határait, vagy pedig az átváltozhatatlanságot, hanem az egyes büntetendő cselekményekre megállapított büntetéseket is, mind minőségük, mind mennyiségük tekintetében, azok súlyosítására, illetőleg enyhítésére is.”¹⁴⁰

Fenti gondolatokat magyarázza CSEMEGI azon a következtetése is, miszerint, „ha hibás a büntetési rendszer, ha a büntetések nevei és mértéke nem felelnek meg az igazságnak, vagy ha azok meg határozásánál nem uralkodott a célok és az eszközök, valamint a létező viszonyok tiszta felismerése, s nem ez gyakorolta a döntő befolyást: ez egymagában elég, a büntető törvénykönyv hatásában helyezett bizalom teljes meghiúsítására.”

Itt azonban egy pillanatra meg kell állnunk, és felfigyelnünk arra, hogy a büntetést CSEMEGI - és feltételezzük az kodifikációért felelős igazságügyi bizottság is - az igazsághoz mérte, és nem annak arányosságára hívta fel a figyelmet. A későbbiekben ugyanis mindenképpen ki kell térnünk arra, hogy a büntetés mihez igazodik. Merhetjük-e leszögezni, hogy a büntetőjogban igazság nincs?

¹³⁹ LÖW Tóbiás: A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről és teljes anyaggyűjteménye, Budapest, 1880., 27. oldal

¹⁴⁰ LÖW Tóbiás: i.m. 46. oldal

Amennyiben tehát a büntetési rendszer nem megfelelő, a hasznos eredmények helyett ártalmas következményekkel kell számolni. Az előző kérdésre itt válaszol CSEMEGI, amikor arra világít rá, hogy mindegyik büntetésnek, annak érdekében, hogy az célját elérje, „**igazságos arányban**” kell állnia a cselekménnyel, amely miatt kiszabták.

Tulajdonképpen **akkor** rávilágított a **jelenleg** hatályos büntetés kiszabás és végrehajtás szabályai megalkotásának lényegi pontjaira; „*midőn a törvényhozó ez iránt határoz, legalább általánosságban, a mennyire lehet, számba kell vennie a büntetendő egyének külön individualitásait, s az ezekre, a bűnhődésen kívül, a büntetés s annak mikénti végre hajtása által gyakorolni óhajtott hatást.*” Rámutat arra, hogy a jogalkotónak figyelembe kell vennie a társadalom szükségleteit a büntetésekkel kapcsolatban. A büntetés ugyanis, amely a társadalmi igazságérzetet sérti, azt eredményezi, hogy a büntett iránti ellenszenv, az elkövető iránti szánalomra változhat át. A büntetés a hatását és célját veszti, mert gyűlöletessé válik.¹⁴¹ Az arányos büntetést meghatározni kényes, nehéz feladat, különösen akkor, amikor, mint azt TAMÁSKA Péter is kifejtette, a veszedelmes gyilkosoknak nimbusza volt, a nagyközönség szeret borzongani. Ennek kapcsán utal a hírhedt Spanga és Pitéri esetére az 1883. évi pesti zavargások kapcsán. Spanga Pál, Pitéri Oláh Mihály és harmadik társuk Berecz János, Majláth György országbíró inasa, megölték, és kirabolták az országbíró. A pesti zavargások idején már börtönben voltak. A pestiek a gyilkosságot egyfajta népi ítéletnek tekintette, az úri osztály és egyáltalán, a gazdagok elleni jogos lázadásnak.¹⁴²

Az arányosságnak azonban másik oldalára is ügyelnünk kell, ahogyan arra LÖW és CSEMEGI is utal. Az aránytalanul enyhe büntetések magukban hordozhatják a bűnelkövetések elszaporodását. A „*bűntett mintegy felbátorítatik és szabadalmat nyer.*” A humanizmus jogos szempontot képez a büntetések megállapításánál és alkalmazásánál; de a bölcs törvényhozás megtartja a kellő mértéket, s ügyel arra, hogy a humánus ne folytsa meg a büntetés egyik lényeges tulajdonságát a kellő büntető erőt. Ez ugyanis felborítaná azt az egyensúlyt, amely az arányosság feltétele is, és végső soron a büntetőjog egyik alapvető célját veszélyeztetné, tudniillik a társadalom védelmét.¹⁴³

A fentiekben vázolt körülmények mentén kellett meghatározni a Btk. büntetési rendszerét. Ez tehát a meghatározó szemlélet, ennél fogva a büntető törvénykönyv hatásának egyik

¹⁴¹ LÖW Tóbiás: i.m. 47. oldal. A felvetettekkel kapcsolatban a mai napig aktuális jelenségre hívhatjuk fel a figyelmet, amely igazolja Csemegit. „A kivégzés napjának kitűzése óta egyre többen csatlakoznak a Mercy for Morva, azaz a Kegyelmet Morvának kampányhoz, amiben a halálbüntetés tényleges életfogytiglanra változtatását szeretnék elérni.” Magyar-amerikai kettős állampolgárságú elítélt kivégzése ellen tiltakoznak. [William Morva esete, https://alfahir.hu/2017/06/13/kivegzes_halalbuntetes_kettos_allampolgar_usa_virginia] A halálbüntetés az Amerikai Egyesült Államok több államában érvényben lévő büntetési rendszer. Minden esetben, amikor egy halálra ítélt kivégzésének időpontját kitűzik, tüntetés sorozatok indulnak el, és általában nem az elítélt ellen, a büntetés végrehajtásának megerősítése érdekében, vagy afeletti örömben, hanem pontosan amiatt, amire Csemegi is felhívta a figyelmet; jelesül az elítélt mellett, a büntetés megváltoztatása érdekében.

¹⁴² TAMÁSKA Péter: Egy világváros három börtöne, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet története, Unicus Műhely Budapest, 2017. 20. oldal

¹⁴³ LÖW Tóbiás: i.m. 48. oldal.

leglényegesebb feltételeként határozták meg a kodifikátorok azt, hogy a javaslatba, és végül a törvénybe hozandó büntetési rendszer, s annak végrehajtása, „*megfeleljen a humanizmus követelményeinek, anélkül, hogy az igazság s az ezáltal követelt kellő szigor figyelmen kívül hagyassék.*” Vagyis, amennyiben hagyatkozhatunk CSEMEGI korábbi magyarázatára, megfelelően arányos legyen.

2.2.2. A Btk. büntetési rendszere

A Btk. bírálói általában az 1843-i javaslattal vetették össze, kiemelve annak haladó szellemiségű elvrendszerét, humánus büntetési rendszerét, tekintettel arra, hogy a javaslat a halálbüntetést kivette a büntetések közül. Be kell látni azonban, hogy a legsúlyosabb büntetés kivételével - figyelemmel arra is, hogy annak kiszabása, legalábbis a Btk. alkalmazásában igen csekély mértékű - **nem jelezte önmagában** a büntetési rendszer fejlett voltát, sőt.

A Btk. büntetési rendszere, hasonlóan alakult a kor és a térség más kodifikációiban alkalmazottakkal, amely természetesen nem véletlen, hiszen láthattuk, hogy megalkotásában igen nagy szerepe volt az egyes külföldi gyakorlatok mintaként való alkalmazásának. Nem minősült olyan kirívó példának sem a halálbüntetés meghagyása, hiszen ez mind a német, mind az osztrák kodifikációkban is alkalmazott büntetési nem.

A büntetési rendszer megismerésének nem az a lényege, hogy kitérjünk minden egyes büntetési nemre, ezt egyébként csak érintőlegesen tesszük, hanem az, hogy megismerjük azon szellemi alapokat, amelyek irányadókká váltak a következő hét évtizedre, sőt, jelentőségük akkora, hogy a ma hatályos büntetőjog által alkalmazott büntetések vonatkozásában is iránymutatók. Alapjaiban ugyanis nem alkottunk újat, amellet, hogy természetesen a rendszer hangolása a társadalmi igények, a büntetőjogi eszköztárak bővülése mentén megtörtént, megtörténik.

Mielőtt rátérnénk a Btk. büntetési rendszerére, meg kell ismernünk azon általánosságban megfogalmazott elvárásokra, amelyek az alapjait képezték a Btk., és az azt követő kodifikációk büntetési rendszereinek.

Ezeket az elvárásokat, vagy kellékeket KAUTZ foglalta össze a büntetés „igazságossága” és a büntetéssel lélni kívánt célokra tekintettel.

A büntetés legyen személyes, azaz - minden hátrányával együtt - csak az elítéltet sújtsa. Mivel azonban a társas élet viszonyainál fogva nem hárítható el az, hogy az elítéltnél a vele együtt élő, vagy családjához tartozó ártatlan személyekre, a büntetések közvetett hatást ne gyakoroljanak, büntetésül „oly érzéki bajokat” alkalmazzanak, amelyek közvetett hatásai a lehető legszűkebb körre szorítkozik. Régi törvényeinkben több példája ismert annak, hogy a büntetés a tettes egész nemzetségére vagy fiaira kiterjesztett; ilyen az 1514. évi 14. törvénycikk, valamint az 1715. évi 9. törvénycikk.

Az osztékonyság fogalmával CSEMEGI is operált. Tehát a büntetés legyen „osztékony” azaz igazodjon a tettes alanyi bűnösségének nagyságához és cselekménye tárgyi súlyához.

Minőségére, és mennyiségére nézve legyen fokozatos, annak érdekében, hogy azt egyénre szabottan alkalmazhassák. *„E kellék hiányzik például a halálbüntetésnél, ha feltétlenül alkalmazandó.”*

Legyen „megbecsülhető” azaz a bíró, mielőtt alkalmazza, annak a tettesre gyakorolt hatását megítélhesse. *„A becsületbüntetések, melyek hatása a tettes becsületérzésének, tehát egy tisztán belső mozzanatnak fokától függ, e kelléket nélkülözik.”*

Szükséges, hogy a büntetés, illetőleg annak következményei helyrehozhatók legyenek, vagyis olyan hátrányt foglaljon magában, melyet, ha az elítéltnak ártatlansága később kiderülne, jóvátehető legyen. Igaz ugyan, hogy ami megtörténtet, azt meg nem törtéنتé tenni nem lehet, és minden büntetésnek van oly oldala, amelyet helyrehozni nem lehet, azért tehát törekedni kell arra, hogy a reparáció a legteljesebb lehessen. *„E kellék hiányában szenved a halálbüntetés és a testi büntetés.”*

Igazságosnak - mondja KAUTZ - csak olyan büntetést lehet tekinteni, amely az erkölcs- és emberiesség eszméjét nem sérti, és nem hordja magán a durva kegyetlenség és vad bosszú bélyegét. Ilyenek voltak a testcsonkító és a súlyosbított halálbüntetések.

Oktató, óvó, vagyis hasonló természetű joghátrányt tartalmazzon ahhoz, mint amelynek a büntetendő cselekmény létrejöttét tulajdonítani lehet. KAUTZ szerint csak így jelent az elkövető számára olyan hátrányt, amely lélektanilag is a tett jövőbeni elkövetésétől visszatartó hatással bír. A nyereségvágy folytán elkövetett büntettnél - véli - *„a pénzbüntetés fog ily jótékony hatású lenni.”*

Példás, vagy mai műszóval élve, visszatartó erőt képvisel, amikor is az elítélt bűnöst bünteti, *„mások bűnözési hajlamainak megfékezésére is hasson; hogy pedig a büntetések ily hatásúak legyenek, azoknak népszerűeknek, vagyis a nép műveltségi fokához, közérzetéhez alkalmazottaknak kell lenniök.”*

Javító, azaz olyan legyen, hogy hasson a bűnös „lelkületére” is, „bűnös hajlamait megfékezze, önmagába térését elősegítse, és vele a bűn utait megutáltatván, javulásának biztos irányát kijelölje”, és a reszocializációs, reintegrációs célokat elősegítse. *„A jobb útra térésre való elhatározását megérlelvén, azt szívében meggyökereztesse; mely cél kiválólag czélszerű börtönrendszer által érhető el.”¹⁴⁴*

A Btk. büntetési rendszere alatt tehát azokat a sarkalatos elveket értjük, amelyek a büntetések neveit, ezek mindegyikének lényeges tulajdonságait vagyis természetét, minőségük és mennyiségüknek általános, valamint az egyes büntetendő cselekményekre alkalmazandó mértékét, enyhítésük vagy súlyosításuk, valamint átváltoztathatóságuk feltételeit és határait állapítják meg és körvonalozzák.

¹⁴⁴ KAUTZ Gusztáv: A magyar büntetőjog tankönyve: különös tekintettel a gyakorlati élet igényeire, Eggenberger 1881., 257-259. oldal

A Btk. büntetési rendszere már alkalmazta a főbüntetés és a mellékbüntetés intézményét.

A főbüntetések között kell megemlítenünk a halálbüntetést, a fegyházat, az államfogházat, a börtönt, és a fogházat, mint szabadság büntetéseket, és ugyancsak ebben a körben a pénzbüntetést, az elzárást és a javítóintézetet.

A halálbüntetés, a fegyházbüntetés és a börtönbüntetés kizárólag a büntettek esetében alkalmazható büntetési nemek. A fogházbüntetést csak a vétségek esetén szabhatták ki, míg az elzárást kihágások esetén.¹⁴⁵

Az államfogház sajátos kategóriát képviselt - amit egyébként az osztrák kodifikációban is láthattunk -, ugyanis ez a büntetés alkalmazható volt mind a büntettek, mind pedig a vétségek esetén. Hogy melyik esetben szabták ki, az a megállapított mértéktől függött, ugyanis, ha öt évet meghaladó mérték esetén büntették, annál kevesebb tartam esetén vétségért szabták ki. Az elzárást főszabály szerint kihágások miatt alkalmazták, azonban kivételes esetben vétség esetén is kiszabható volt, de kizárólag azokban az esetekben, ahol az elkövető a tizenhatodik életévét még nem töltötte be.

A javítóintézet szintén kizárólagos intézmény, mégpedig a fiatal elkövetők esetében, ahol is a büntetés nevelő jellegének hangsúlyozása már a Btk. esetében is lényeges volt.

A pénzbüntetés, mint főbüntetés csak a vétségek és kihágások esetében kiszabható büntetés, és behajthatatlansága esetén át kellett változtatni megfelelő fokozatú szabadságvesztés büntetésre.

A Btk. a mellékbüntetések között is szabályozza a pénzbüntetést, amely a törvényben meghatározott esetekben büntetnél, vétségnél és kihágásnál is alkalmazható. Ugyanitt szabályozza a hivatalvesztést, és a politikai jogok gyakorlásának ideiglenes felfüggesztését. Az utóbbi kettőt együtt és külön-külön is alkalmazható volt, büntett és vétség esetében, 16 éven aluli elítéltek esetében egyiket sem.

Fentieken túl, tartalmában ismerősnek tűnhet a szakképzettséget kívánó foglalkozás gyakorlataától eltiltás, amely a törvény különös részében felsorolt egyes esetekben alkalmazható, az üzlet vagy bizonyos ipar folytatásától való ideiglenes eltiltás, amely csak meghatározott kihágásoknál a visszaesőkre alkalmazandó.

Ugyancsak ismerjük a törvényben megjelölt tárgyak elkobzása, ahogyan az országból kitiltás mellékbüntetéseket, mely utóbbi vagy örökös, vagy határozott időre szóló lehet, és csak külföldiek ellen alkalmazható, büntett miatti elítélés esetén., A kitiltás mellékbüntetést a főbüntetés kiállása után foganatosították. A kitiltást kivételesen a külföldi csavargók és koldusok ellen is alkalmazhatták. A kitiltás ellenére történő visszatérés büntetést vont maga után. Belföldiek csak illetőségük (lakó- vagy tartózkodási helyük) helyére utasíthatók, amire tekintettel a magyar állam egyik részéről vagy valamely vidék, vagy település területéről, kihágás miatt tilthatók ki.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Vö.: PAULER Tivadar: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-312, 336.

¹⁴⁶ KAUTZ Gusztáv: i.m.: 293-294. oldal

Csemegei a törvényjavaslat felsőházi általános és részletes vitája során tért ki a büntetési rendszer egyik, ha nem a legvitatottabb és érzékenyebb pontjára, amellyel kapcsolatban a képviselőházban is éles kritikákkal kellett szembenéznie; a halálbüntetésre.

Ezzel kapcsolatban, ha nem is megnyugtatóan, de a tisztánlátás érdekében, ami egy politikai indíttatású vitában sokszor nem érvényesül, rámutat, hogy a Btk. alkalmazásában a halálbüntetés nem abszolút büntetési nem.¹⁴⁷ A Btk. emellett biztosítja az enyhítés jogát nemcsak a 91. §-ában, tekintettel az enyhítő körülmények túlnyomó voltára, hanem alkalmazható a kiemelkedő jelentőségű enyhítő körülmény esetén is nagyobb mértékben a 92. § szerint is.¹⁴⁸

Amíg a rendes enyhítő körülmények esetében a bíró nem jogosult más büntetési tételt alkalmazni, sőt a minimumtól sem térhet el, a halálbüntetésnél még ezen esetben is eltérhet. Ehhez nincs szükség az enyhítő körülmények kiemelkedően nagy számára, mert az enyhítő körülmények kis száma is elegendő arra, hogy a bíró a legsúlyosabb büntetéstől eltérjen.

CSEMEGI hosszú felszólalásában jelezte, hogy szemben az előterjesztőt ért kritikával, a kormány - valójában - az abolitio útjára állt.¹⁴⁹

Az 1843-i javaslat elsősorban a halálbüntetés kérdésével összefüggő, az alsó és felsőház közötti ellentét miatt bukott meg.¹⁵⁰ A Btk. esetében ez az ellentét szintén fennállt, a javaslatot azonban elfogadták. Ha valóban olyan éles volt az ellentét, amely az 1843-i javaslat megtorpanásához vezetett, a Btk. hogyan léphetett hatályba?

¹⁴⁷ A halálbüntetés már a Btk. alkalmazásában is kivételes jellegű büntetés annak ellenére, hogy a vaglyagosságot nem határozza meg azoknál a büntettekél, ahol annak kiszabását rendeli. Mégis utalnunk kell a 91 és 94.§ rendelkezéseire, amely szerint az enyhítő körülmények fennállása esetén a halálbüntetés szabadságvesztésre átváltoztatható. A vaglyagos jelleget támasztja alá az a tény is, hogy halálbüntetés kiszabására a hatályba lépést követően rendkívül csekély mértékben került sor, míg az 1895 és 1900-as évek körül kifejezetten kerülték annak kiszabását. [Vö.: dr. LUKÁCS Tibor: A bűn és a büntetés, Minerva, Budapest, 1980., 474. Oldal, Vö.: HORVÁTH Tibor: i.m. 37. oldal.]

¹⁴⁸ KAUTZ az enyhítő szakasz alkalmazásának jelentőségével kapcsolatban a belga és az olsz kodifikációt vonja párhuzamba. Véleménye szerint, ritka kivételes esetekben a legúlyosabb büntetteket olyan rendkívüli körülmények között követik el, amikor a bíró halált vagy életfogytig tartó büntetést kiszabó ítélete az „igazságot és a közérzületet” sértené. Ettől - véli, különösen a törvény tiszteletben tartása érdekében - meg kell menteni a bíróságot. KAUTZ számol ugyanis a nyilvános tárgyaláson kiszabott és kihirdetett ilyen büntetés esetével. „Így például az előre eltökélt szándékból elkövetett gyilkosság, kétségtelenül a legborzasztóbb büntett, és igazságos is, hogy ennek büntetésül halált állapít meg a törvény. De nem lehető-e és nem történt-e meg, hogy egy fiú anyjának meggyalázóját, a család végtelen szerencsétlenségének, sőt az atyja halálának okozóját, előre megfontolt szándékkal megölte? Es nem sértené-e az emberiség, jog és igazság érzelmét, ha ily esetben a fiút halálra ítélné a bíró ?” Meg kell jegyeznünk, hogy ilyen és hasonló esetekkel mind a mai napig találkozhatunk az igazságszolgáltatásban, elég csak Kalmár Mónika ügyére gondolnunk 2002-ből, amikor is szúrta az őt és édesanyját súlyosan bántalmazó édesapját.

¹⁴⁹ CSEMEGI ezt a kijelentését akként indokolta, hogy „tekintve nem csak az 1723. évi IX., X. és XI. törvénycikket melyek huszonkilencz szakaszban sorolják fel a halálbüntetéssel büntetendő cselekményeket, mely huszonkilencz szakasz mintegy 60—70 esetet foglal át: hanem az abolitio terére lépett a kormány egyáltalán, nem viszonylagos értelemben és nem csupán tekintettel a fennálló hazai törvényekre. Igaz, hogy nem az absolut abolitiot, hanem a fokozatos abolitiot fogadta el, de ezt oly kiterjedésben, oly következetesen, oly hatálylyal tette, hogy azt merem állítani, hogy a létező törvények és törvényjavaslatok között, melyek a halálbüntetést még fentartják, egyetlen egy sincs, mely Magyarországnak e tekintetbeli humanisticus intézkedését felülmúlná.” [CSEMEGI Károly: Főrendiházi Napló, Szerkeszti: NAGY Iván, II. kötet, Hiteles kiadás, 1875-114, 309.]

¹⁵⁰ Vö.: MEZEY Barna, MAGYARINÉ HORVÁTH Ágnes: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó 2004.

Láthattuk, hogy a halálbüntetéshez CSEMEGI olyan indokolást fűzött, amely egyrészt arról győzhette meg a törvényalkotót, hogy a legsúlyosabb büntetés fokozatosan tényleg kivételre kerülhet a büntetési rendszerből, másrészt olyan korlátozott mértékben alkalmazható, illetőleg olyan széles körben enyhíthető, amely a bíróság bölcs belátására bízva a legcsekélyebb mértékű alkalmazáshoz vezethet, vagy teljesen mértékben az alkalmazott büntetések körén kívülre kerülhet.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az 1843-i javaslatok vitája óta eltelt időben, a főrendiház tagjainak a halálbüntetéshez való hozzáállása megváltozott, amelyet mi sem tár élénk szellemdúsabban, mint Wenckheim Béla báró, ő Felsőge személye körüli miniszter élénk felszólalása.¹⁵¹

---

¹⁵¹ „Nagyméltóságú elnök ur, méltóságos főrendek! Nekem bizonyos önmegtagadásomba kerül azon lelkes és lelkesítő szónoklatok ellenében, melyeket mélyen tisztelt barátaim, báró Vay és Cziráky gróf a halálbüntetés eltörlése mellett mondtak, kinyilatkoztatni, hogy én a halálbüntetés fentartása mellett vagyok kénytelen felszólalni. Abnegációba kerül ez nekem azért is, mert bizonyos ineonsenquentiát követek el, politikai pályámon, tekintve a multat, miután egyike voltam azoknak, kik politikai és törvényhozási pályájok kezdetén azon országos küldöttség tagjai voltak, melynek jeles szónokaira figyelmeztetett t. barátom, kik engem akkor annyira elragadtak, hogy bizonyos ingerültséggel irtam alá az akkori különvéleményt a halálos büntetés megszüntetése mellett. Ez az oka, hogy csak nehezen és igen erős meggyőződés alapján adok ez alkalommal nézeteimnek ellenkező irányában kifejezést.

A discussio terén megadom magamat, de mikor a szavazásra kerül a dolog, engem tisztán az élet tapasztalata és a praxis vezérek. Én is állottam egy törvényhatóságnak élén, mint t. barátom Vay Miklós, sőt mint azon megye alispánja, a büntető igazságszolgáltatás vezetője voltam és számtalan gyilkossal és úgynevezett magyar szegénylegénynyel és betyárral volt dolgom, és megvallom nem ellenszenvvel, midőn sokszor láttam, hogy némelyiket közülök nem a roszaság, hanem némileg a nekibúsulás, vagy valamely szerencsétlenség vezérelt a bűn terére; mondom, nem ellenszenvvel viseltetem, hanem nehezemre esett az akkor még létező testi büntetést alkalmaztatni és még nehezebben akár a rendes törvényszék, akár a statárium élén a halálbüntetést kimondani", mert mindig eszembe jutott gr. Széchenyi Istvánnak azon gyönyörű mondása: hogy mi magyarok oly kevesen vagyunk! és sajnálkoztam akkor is, ha gonosztevőt kellett, bár az igazság útján életétől megfosztatni.

Későbbben, midőn Magyarország belügyei reám bíztak, és felelősséggel tartoztam a személy - és vagyonbiztonságért, meggyőződtem arról, hogy a magyar faj némely perczen - sőt mondhatni, bizonyos periódusokban annyira megszilajodik, hogy az államnak kötelessége a közbiztonság érdekében nemcsak a rendes, hanem rendkívüli bíróságok által is, a halálbüntetést számos esetben alkalmaztatni, és a természetellenes embereket, mint vadállatokat kipusztítani.

Minthogy pedig én arról győződtem meg, hogy hazánk némely vidékem a rablás és gyilkosságok bizonyos időszakokban periodice feltűnnek és roppant mértékben elszaporodnak, úgy hogy a személyes bátorság annyira van veszélyeztetve, hogy a népesség egy része azon vidékeket el akarta hagyni: ennek megszüntetését csakis a halálbüntetés alkalmazásával lehet elérni.

Továbbá, miután a legcivilisáltabb országok, mint Anglia, Német-, Francia- és Olaszország, megtartották bizonyos mértékben a halálbüntetést és hogy egyedül Oroszország törölte azt el, mert megvannak szibériai ólombányái, a hol a bűnhődés borzasztóbb a halálbüntetésnél, s mert ez egy krajczárjába sem kerül, de sőt ebből haszna is van a mellett, hogy a társadalmat azon gonosztevőktől megmentheti: mondom akkor még a mostani körülmények közt sem szavazhatok a halálbüntetés eltörlése mellett, bármily szép eszmének tartom azt magam részéről is, hanem bizonyos mértékben azon minimumra reducálva, mint a törvényjavaslatban foglaltatik, fentartatni kívánom." [WENCKHEIM Béla báró: Főrendiházi Napló, Szerkeszti: NAGY Iván, II. kötet, Hiteles kiadás, 1875-114, 309.]

2.2.2.1. A büntetés kiszabásának elvei a Csemegi Kódexben

PAULER kiemelte, hogy a büntetés kiszabása során a bíró a törvény által meghatározott büntetés keretén belül, a büntetendő cselekménynek megfelelő büntetést, a bűnösség, és büntethetőségre befolyással bíró körülmények figyelembe vételével megállapítja.

KAUTZ szerint a bíró, mintegy a törvényhozó gondolatát kiegészíteni hivatott, amennyiben a törvény által viszonylag meghatározott, tehát a fokozatokban alkalmazható büntetésnek fokozatai közül, a tényállásszerű bűncselekményre azt alkalmazza, amelyet a törvényhozó alkalmazott volna, ha az eset a maga teljes tényyszerűségében illetve individualitásában a törvényhozó szemei előtt játszódott volna.¹⁵²

A viszonylag meghatározott büntetésekben tehát a törvényhozó a keretet nyújtja, amit a bíró, az egyedi esetre vonatkozóan megállapított büntetéssel tölt ki.

MERKEL szerint minél tágabb a jogalkotó által meghatározott keret, annál nagyobb felelősség terheli a bírót, abban az értelemben, hogy a bűnösség mértékét és büntethetőség vonatkozásában valamennyi körülményt megfelelően értékeljen.¹⁵³ Ennek során különös figyelemmel kell lennie az enyhítő és súlyosító körülményekre, illetőleg a szigorító és az enyhítő okokra. (Schärfungs- und Milderungsgründe)

A büntetés kiszabásának szabályait is a Btk. állapítja meg. A törvény 89-94. szakaszaiban a bírót arra ösztönzi, hogy a büntetés kiszabásánál „gondosan” vegye figyelembe mindazon körülményeket „és mozzanatok”, amelyek a tettes bűnösségét, vagy a cselekmény objektív büntethetőségét súlyosabban vagy enyhébben határozzák meg. A jogalkotó nem bocsátkozik annak felsorolásába, hogy mit tekintsen a bíró súlyosító, illetőleg enyhítő körülménynek, hanem ennek, valamint annak megítélését, hogy a súlyosító vagy enyhítő körülményeknek milyen jelentőséget tulajdonítson.

A jogalkotó a bírói mérlegelés intézményét alapítja meg akkor, amikor a bíró bölcs belátására bízta, akinek az eset összes körülményei és egyedi sajátosságai szerint kell mérlegelnie, és ehhez képest megállapítania, hogy melyek azok a körülmények, amelyek a cselekmény vonatkozásában a vádlott előnyére vagy hátrányára értékelendők.

Abból azonban, hogy a törvény „a bűnösség fokára befolyással bíró” súlyosító és enyhítő körülmények figyelembe vételénél nemcsak ezek számát, hanem nyomatékukat is tekintetbe venni rendeli, arra következtethetünk, hogy a törvényhozó e körülmények mérlegelését nem csupán matematikai műveletként kívánja végeztetni, hanem ezek összehasonlításánál kifejezetten arra kíván rávezetni, hogy az említett körülmények mindegyike egymáshoz képest mennyit nyom a latban, és mennyiben mozdítja azt a vádlottnak kedvező vagy hátrányára szolgáló irányba.

Ha tehát a bíró, az enyhítő és súlyosító körülmények mérlegelése alapján arra a meggyőződésre jutott, hogy a súlyosító körülmények számukra vagy nyomatékukra tekintettel

¹⁵² KAUTZ Gusztáv: i.m.: 361. oldal

¹⁵³ „So gibt der Gesetzgeber, indem er mit den verschiedenen Verbrechenarten und Unterarten verschiedene Strafmaasse verbindet, sein Urtheil darüber ab, welche relative Bedeutung den charakteristischen und unterscheidenden Merkmalen dieser Arten in der Strafrechtlichen Schätzung zukommt. Und indem er jenen Strafmaassen eine gewisse und zwar verschiedene Weite gibt, will er dafür sorgen, dass die verschiedenen Abstrafungen, in welchen diese Merkmale vorkommen können, zu einer entsprechenden Berücksichtigung gelangen.” [Adolf MERKEL: Über Strafausmessung und Strafminderung, Strafrechtszeitung 1864. 345. oldal]

az enyhítő körülményekhez képest túlnyomó többségben vannak, vagy az enyhítő körülmények, az egyedi esetben a súlyosító körülményeket nem képesek ellensúlyozni, a törvény értelmében, a büntetést olyan mértékben kell kiszabnia, hogy az, a cselekményre a törvény különös részében megállapított büntetési legmagasabb mértékét megközelítse, vagy azt elérje.

Ezzel szemben, ha a bíró arra a meggyőződésre jutott, hogy az enyhítő körülmények vannak szám vagy nyomaték tekintetében túlsúlyban, akkor a törvényben a bűncselekmény tekintetében megállapított büntetési tétel legkisebb mértékét megközelítő, vagy a legkisebb mértéknek megfelelő büntetést szabja ki.¹⁵⁴

2.2.2.2. Egyedi mérlegelés elve és korlátai

Már a Btk. hatályba lépését követően a jogalkotó felismerte hogy miután a kimerítőleg úgy sem képes a törvénykönyvben felsorolni mindazon okokat és körülményeket, melyek a büntethetőség vonatkozásában, illetőleg a büntetések kiszabásánál enyhítő vagy súlyosító örülményként vehetők figyelembe, célszerűbb, ha ezen körülmények példalózó jellegű felsorolásától is tartózkodik, és minden egyes esetben a büntetés kiszabására jogosult bíróra bízza, hogy a törvény által megállapított korlátok között, az egyedi eset valamennyi körülményére figyelemmel szabja ki a büntetést.¹⁵⁵

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a jogalkotó nem határozhatja meg olyan általános, és rendszerint objektív körülményeket, amelyek az enyhítő, illetőleg súlyosító körülmények vizsgálatánál ne elnnének vizsgálandók, sőt ezek minden esetben vizsgálandók. Hasonlóan a kor kodifikációihoz, a Btk. is meghatározza azokat az objektív körülményeket (életkor, elmeállapot, stb.), melyek általánosságban orientálják a bírót mérelegelési jogkörében. Ezek a körülmények a ma hatályos büntetőtörvényükben is megvannak.

Ne feledjük el azonban azt, hogy a bírói mérlegelésnek is szabott határt a jogalkotó, mégpedig a törvényi minimumban, melyet nemcsak a törvény megalkotása során illettek oly sokan éles kritikával, de egészen a Btk. hatályvesztéséig is.

¹⁵⁴ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (Btk.) 89-90.§, KAUTZ Gusztáv: i.m.: 380. oldal

¹⁵⁵ A XIX. században keletkezett büntető törvénykönyvek legtöbbje, taxatív égykezett felsorolni az enyhítő és súlyosító körülményeket, és többnyire a Feuerbach féle tankönyvből másolták le azokat. Így tett a bajor, a württembergi, braunschweigi, liesseni, bádeni és más kodifikációk, anélkül, hogy bármelyiknek is sikerült volna a tárgyat kimeríteni, aminek egyébként a gyakorlatban számos hátrányos következménye mutatkozott. Az újabb kodifikációs javaslatok közül ár csak az olasz javaslat sorolja fel e körülményeket, amit MAYER éles bíralat alá vett, és határozottan kritizált. [Stephan MAYER: Entwurf eines Strafgesetzes für das Königreich Italien 109.] Az enyhítő és súlyosító körülményekkel kapcsolatosan, erősítendő a bírói mérlegelés szerepét, CSEMEGI a következőket nyilatkozta a Btk. indoklásában: „Ma már átalános a meggyőződés, hogy azon rendkívüli sok és változatos eshetőségek folytán, melyek részint a tettes személyes viszonyainál, részint egyéb körülményeknél, részint pedig tárgyi mozzanatoknál fogva, melyek a cselekmény elkövetése előtt, alatt, sőt után is felmerülhetnek, nem lehetséges sem az enyhítő, sem pedig a súlyosító körülményeket kimerítőleg elősorolni; a példaszzerű felsorolás pedig mit sem használ; sőt azon téves felfogásra ad alkalmat, mintha a törvény, különösen csakis a szövegben felvett körülményeket tartaná nyomatékosaknak, a többiek pedig ezeknél csekélyebb jelentőséggel irnának.” Indok. 310. 1.

CSEMEGI a támához fűzött miniszteri indokolásban mindenek előtt leszögezte, amire már mi is utaltunk, hogy a törvényjavaslat és a korábbi, az 1843-ik évi törvényjavaslat között kétségtelenül az a leglényegesebb eltérés, hogy az utóbbi a büntett büntetésének csupán legsúlyosabb nemét és a legmagasabb mértékét határozza meg, amelynél súlyosabb nemben és fokozatban, illetőleg amelyet meghaladó mértékben nem állapíthat meg, illetőleg szabhat ki büntetést a bíró, azonban az alsó határ, illetőleg azonos nemen belül enyhébb fokozat, illetőleg - a jogszabályban meghatározott kivétellel - enyhébb büntetési nem tekintetében nem korlátozza semmi, csupán önnön igazságérzete.

A jogalkotó ugyanis egy korlátot mégis bevezetett a tervezetben, tudniillik, hogy rabság helyett pénzbüntetés, vagy megdorgálás nem állapítható meg, valamint, hogy a pénzbüntetés fogságra, és viszont csak meghatározott eseteiben változtatható.

A Btk. törvényjavaslat ezzel szemben - rendszerint – mindegyik a törvényben meghatározott büntetendő cselekményre nézve meghatározza a büntetés legmagasabb és legalacsonyabb mértékét, és ott ahol a minimum a különös részben az egyes törvényi tényállásnál nincs határozottan megjelölve, abban az esetben a büntetési nemnek az általános rész III. fejezetében meghatározott legalacsonyabb mértéke képezi a büntetés rendszerinti legalacsonyabb mértékét.

Sarkos példával él CSEMEGI, amikor azt mondja, hogy míg az 1843-ik évi törvényjavaslat szerint életfogytig tartó rabság helyett akár néhány óráig tartó egyszerű fogságra ítélni a bíró, addig a Btk. az enyhítési jogot szűkebb határok közé szorítja. A két javaslat közötti különbség két külön rendszernek felel meg, az 1843-ik évi a relatív határozatlan, a Btk. pedig a relatív határozott büntetési rendszert követi.¹⁵⁶

Az 1843-i javaslat büntetés kiszabási elvét - azaz a bírónak biztosított igen tág mozgásteret - CSEMEGI azzal magyarázza, hogy ugyanaz a bűncselekmény, változatos alakban, olyan nyomatékos enyhítő körülmények, és a büntetés kiszabásánál figyelembe veendő olyan különböző személyes viszonyok között fordulhat elő, hogy a jogalkotó nem lehet képes mindezen körülményekre és viszonyokra kiterjedő kötelezően alkalmazandó büntetési rendszert előre megállapítani. Ha ugyanis azt tenné, fennállna annak a lehetősége, figyelemmel a szélsőséges esetekre, hogy a megállapított büntetési tételek elégtelenek, vagy ellenkező esetben túl szigorúak lennének.

Nyilvánvaló, hogy el kell ismerni a javaslatnak az igazságos megtorlásra való törekvését, melyben feltételként fogadja el, hogy **a büntettnek és büntettesnek az egyedi esetben kell megállapítani a büntetést.** Éppen ezért a jogalkotó nem vállalja, nem vállalhatja fel az erre irányadó valamennyi viszonyt szabályozni.

CSEMEGI nem tagadja, hogy ez a kiindulási pont helyes, azonban, ahogyan az a Btk. szabályozási szellemiségéből is kilátszik, a határtalanságot nem tudja, és nem is fogadja el. A korábbiakban is kifejtettek szerint, tart attól ugyanis, hogy éppen ez a fajta rendszer szintű szabadság - amely egyebekben az igazságra törekszik – éppen az ellenkezőjét hozza létre.

---

¹⁵⁶ LÖW Tóbiás: i.m. 65-66. oldal.

Nemcsak, hogy nem valósítja meg a büntetőtvénycsönyv célját, hanem önkényre, és a szubjektív elemek indokolatlan túlsúlyának bevonását vonja magával, és végső soron a büntetések szükségcses szigorát, az igazságot és a célszerűséget meghíúsítja.¹⁵⁷

2.2.2.3. A visszaesés

A Btk. nem tartalmaz külön fejezetet a visszaesésről, hanem a különös részben jelöli meg azokat és az azokkal rokon bűncselekményeket, amelyek, ha olyan személyek követnek el, akik e cselekmények egyike miatt már megbűntettek, a büntetésük súlyosító körülménynek számít, és az esetűkben a büntetési tétel megemelkedik.

A visszaeséssel, illetőleg annak megállapításával kapcsolatban CSEMEGI két lehetséges módszert tart kodifikációs szempontból is követhetőnek.

Vagy a törvény általános részében külön fejezet tárgyalja, mely meghatározza a visszaesés fogalmát, feltételeit és büntetőjogi következményeit; vagy a különös részben, az egyes büntetendő cselekményeknél határozza meg a törvény, hogy ezen vagy ehhez hasonló büntetendő cselekmény ismételt elkövetése esetűben hogyan változik a büntetés természete, mint hátrányos jogkövetkezmény.

A Btk. nem az általános, hanem a **speciális visszaesés** elvét fogadta el, és ebben megegyezik az 1843-ik évi törvényjavaslat elvével, mely szintén csak a bizonyos „egynemű, vagy hasonló bűntettek” között állapítja meg a visszaesést.

A jogalkotó a visszaesés jogalapját az elkövető „akaratanak makacs megátalkodottságában”, látta, tehát abban, hogy az egyszeri büntetésnek elegendő visszatartó erőt kellett volna jelentenie attól, hogy őt a cselekmény ismételt elkövetésétől visszatartsa. Ezzel szemben nemhogy a javulás útjára lépett, hanem ugyanazon vagy nagyon hasonló cselekményt újból elkövetett.¹⁵⁸

¹⁵⁷ LÖW Tóbiás: i.m. 67. oldal. CSEMEGI egyebekben egy súlyos példával szemlélteti annak lehetséges következményét, ha a büntetés kiszabása alsó határának a jogalkotó nem szab határt: „Az atyagyilkosság, melyre életfogytig tartó rabságot határoz a törvény, az imént kiemelt eszme szerint, bizonyos körülmények között, néhány órai egyszerű fogsággal is eléggé büntethető. A törvényhozás nem használhatja fel az életfogytig tartó fegyház, és a 2-3 óráig tartó egyszerű elzárás között létező óriási hézagot, azon vonal meghatározására, melyen túl az atyagyilkosság büntetésénél a bíró nem mozoghat; s nem határozhatja meg, hogy ezen bűntettet önmagában, objectiv minősége szerint mily súlyosnak tartja, s mily befolyást enged a büntetés kimérésénél azon körülményeknek, melyek a tettest a bűntettre vezették? A törvényhozás, mely így jár el, csak is a ritka és rendkívüli eseteket tartja szem előtt, sőt ezek megítélésében is igen messze niegy; az esetek túlnyomó nagy száma, melyekben a cselekmény bűnösségi foka az enyhítő körülmények által vagy épen nem, vagy csak kevésbé módosíttatik, ezek a törvényhozó elhatározására nem gyakorolnak befolyást, s nem vezeték őt arra, hogy a rendszeres esetekre, rendszerinti büntetéseket állapítson meg; ámbár ez nemcsak nem zárja ki, hanem maga után követteti, hogy a rendkívüliek más büntetési mérték vagy fok alá foglaltassanak.”

¹⁵⁸ CSEMEGI: „Ez eléggé mutatja, hogy itt csak egynemű, vagy rokon természetű, bűntettekről lehet szó. Mi közössége, mi összefüggése van például a lopásnak a párbajjal? A lopás alacsony haszonlesésből, a párbaj a becsületézés fokozottságából származik; az egyik a vagyon, a másik az élet ellen irányzott cselekmény. Az akaratanak nem azon gonoszsága nyilatkozik az egyik, mint a másik bűntett elkövetésében, A büntetés, mely a párbajt vívót e tetteért érte, nem terjeszti ki hatályát arra nézve, hogy annak tette se más bűntettet ne kövessen

CSEMEGI sem tagadja, hogy a speciális visszaesés elvét, melyet a Btk. a magáévá tett több oldalról is támadták büntetőjogászok, ezek közül kiemelendő két érvelés:

Az egyik ellenérv a visszaesés szigorúbb büntetésében a „non bis in idem” elvének megsértését látja, míg a másik tovább menne, azaz, a visszaesést nem korlátozná a hasonló cselekményekre, hanem kiterjesztené azt a hasonló súlyosságúakra. Ez utóbbi értelemben - véli CSEMEGI - visszaeső mindenki, akit büntetett vagy vétség miatt megbüntettek, és ismét büntetett, vagy vétséget követett el. Ez az elv közelít leginkább a ma hatályos szabályokhoz.

A visszaesés szabályozása szükségszerű, vonhatjuk le a következtetést abból, ahogyan CSEMEGI Szlemenics Pállal példálózva, a miniszteri indokolásban mutatott rá, hogy a korábbi jogi gyakorlat bár nem szabályozta, mégis ismerte, sőt elismerte, azonban azt igen következtelenül alkalmazta.

SZLEMENICS súlyosító körülményként értékelte „ha a bűntevő ugyanazon büntetett többször ismételte”.

CSEMEGI szerint, a Btk. bevezetése előtt nemcsak a szabályozás, de a bírósági gyakorlat sem volt sem következetes, sem pedig egységes. Előfordult, hogy a korábban elkövetett bűncselekmény, mint a későbbihez képest más természetűt nem vette figyelembe, míg az is, hogy a bíróság a cselekmény előtti előéletet, már akkor is, ha a terhelt csak rossz hírben állt, súlyosító körülményként értékelte, és nem egyszer a büntetés mértékének emelését vonta maga után.

Rávilágított, hogy a bírósági gyakorlat mégis inkább ebbe az irányba mozdult el, mintegy előszeleként a visszaesés jogintézményének, hiszen rendszersnek volt tekinthető, hogy a tettes rossz előélete, különösen előbbi elítéltetése, habár nem ugyanazon, vagy nem is hasonló nemű büntetett miatt, mint a melyet később elkövetett, indokot jelentett a büntetés fölemelésére és súlyosítására.

A visszaesés elvi megkülönböztetése azonban sem a törvénykezési gyakorlatban, sem a büntetőjogi irodalom neves művelőinek munkáiban nem jutott felismerésre és ismerésre.

CSEMEGI arra jutott, hogy helyes az 1843-ik évi törvényjavaslatnak és a Btk.-nek a visszaesés kérdésében elfogadott azon elve, amely szerint nem minden később elkövetett büntetendő cselekmény minősíti a cselekményt visszaeséssé, és a terheltet visszaesővé, hanem hogy ehhez a később elkövetett cselekménynek, ha nem is teljes azonossága, de legalább az indok és a veszélyeztetett érdek hasonlatossága szükséges.

---

el. Ha nem ugyanazon, vagy nem hasonló nemű büntetettnek elkövetése forog fenn, ez esetben az utóbbi büntetett Önálló és új cselekmény, mely semmi összefüggésben nincs az elöbbenivel; a második büntetettik ugyan az erre megállapított büntetéssel, de nem emeltethetik fel a büntetés magasabb fokra, sem nem változtathatják az át súlyosabb nemű büntetésre azért, mert a tettes már egyszer, — egészen más természetű cselekmény miatt megbüntettetett. A „vita ante acta” mint a büntetés súlyosításának tényezője egészen más, és egészen más a „recidiva”. [LÖW Tóbiás: i.m.: 72-74. oldal.]

Fentiekből kitűnik, hogy a Btk. a visszaesést, vagyis az általános visszaesést nem fogadta el, kizárólag a Btk. szerinti különös visszaesést szabályozta, ezt értette a speciális visszaesés alatt.

A Btk. kodifikálása során azonban felismerték, hogy visszaesés leggyakoribb esetét a vagyon elleni büntettek és vétségek képezik, mint a rablás, zsarolás, lopás, sikkasztás vagy orgazdaság. Ezen büntettek mind a védendő érdek természetére, mind az indokokra nézve azonos cselekményeket képeznek. Erre tekintettel a Btk. ezekre a bűncselekményekre nézve a 3-27. §. megállapítja a visszaesésnek nemcsak a büntetés kiszabására, hanem maga a cselekmény természetére s a büntetés nemének megváltoztatására kiterjedő hatályát. Ugyanez vonatkozik a csalásra is.

A többi - külön nem szabályozott - esetekben a minimum és maximum közötti tér elegendő módot nyújt a bírónak, a visszaesés mérlegelésénél a megfelelő büntetést is megállapítani.

2.2.2.4. A büntetés felfüggesztése a Btk-ban, egy kérdés felvetése

Mielőtt az időben továbblépünk, le kell szögeznünk, hogy a Btk. nem szabályozta a felfüggesztett büntetést. Ezzel tulajdonképpen le is zárhatnánk ezt a részt, és mondhatnánk, hogy lépünk előre az időben addig, vagyis az első novelláig, amikor is a felfüggesztett büntetés intézményét a jogalkotó a magyar büntető joggyakorlatba bevezette. Ezzel a lépéssel azonban számos, büntetőjogtudományi szempontból is kiemelkedő gondolat megismerésétől fosztanánk meg magunkat, nem is szólva arról az evolúcióról, amellyel a felfüggesztett büntetés végre megjelenhetett a büntetőjogi szabályozásban, mint, amire jelen kutatás is rá kíván mutatni, az arányosság egyik nyilvánvaló eszköze.

Immár nyilvánvaló, hogy a Btk., felhasználva a megalkotásáig felgyülemlett hazai és nemzetközi büntetőjogi kodifikációs és gyakorlati tapasztalatot, sok szempontból olyan alapokat teremtetett a büntetőjogban, amelyek mind a mai napig kikezdetlenül ellátják feladatukat. Igaz, hogy több elvi élű, elvi jelentőségű intézményétől eltértek a következő kodifikációk, azonban megpróbálunk a későbbiekben rámutatni, hogy, noha a hatályos jogkörnyezet, vagy akár a bírói gyakorlat következetesen más irányba halad, megfontolandó lenne a Btk. intézményi rendszerének elméleti alapjait elővenni, leporolni, és a kor követelményeihez igazítva újra alkalmazni.

A következőkben arra keressük a választ, hogy miért maradhatott el az egyebekben a részletességéről híres kodifikációból a felfüggesztett büntetés intézménye.

2.2.3. A felfüggesztett - feltételes elítéléshez - büntetéshez vezető út, a hiányosságok azonosítása

A visszaesés, mint jogintézmény jelentősége, kiváltképp a büntetés kiszabása során, nem vitatható. Azonban a visszaesés kapcsán HEIL Fausztin egészen más lényeges körülményre is rámutatott, ami részben választ is jelenthet az előbbieken feltett kérdésre, illetőleg új fejezetet nyit kutatásainkhoz.

Mielőtt belebocsátkoznánk a kérdés megvitatásába, szögezzük le, hogy nem célunk magának a visszaesésnek, mint jogintézménynek az elemzése, de mindenképpen utalnunk kell arra, hogy a visszaeséshez súlyos jogkövetkezményeket fűzött már a Btk. is akkor, amikor egyrészt az egyes különös részi tényállásnál a visszaeséshez, mint a bűncselekmény minősítő

körülményéhez fűzött joghátrányt, másrészt, amikor a visszaesőt kizárta a feltételes szabadságból.¹⁵⁹

HEIL megjegyezte, hogy a törvény változik, módosul, a régi hatályát veszti, az új hatályba lép. Ebből következően felvetette azt a jogos kérdést, hogy tekintetbe vehető-e a visszaesés megállapításánál a hatályát veszített törvény alapján kiszabott és kiállt büntetés vagy sem.¹⁶⁰

Hogy megértsük azt, hogy 1881-ben, amikor HEIL felvetette a kérdést, miért jelenthetett problémát, nézzük tovább az okfejtéseket.

A visszaesés intézménye a büntetés kiszabása során pontosan az egyik legfontosabb körülményre utalhat, a terhelt előéletére. Ha felmerül a visszaesés, mint minősítő körülmény, természetesen felmerül a kérdés, hogy a terhelt hányszor volt korábban büntetve.

HEIL, mint ügyész rámutat arra, hogy ez a kérdés több szempontból is fontos: egyrészt a társadalom szempontjából, **melynek érdeke**, hogy senkit se büntessenek szigorúbban, sem enyhébben, mint ami az általa elkövetett bűncselekményhez igazodik, vagyis **az arányos büntetés**.

Fontos a bírónak - véli HEIL - mert gyakran a terhelt előéletének helyes megítélésétől, felmérésétől függ a személyre szabott, arányos büntetés kiszabása.

Természetesen fontos a terheltre nézve is, hiszen nem egyszer pontosan ezen a körülményen múlhat, hogy rövidebb, vagy hosszabb tartamú büntetés fenyegeti.¹⁶¹

Mindezek számbavétele után, egyet kell értenünk HEIL azon gondolatával, miszerint „a visszaesés lelkiismeretes, s a lehető legpontosabb nyilvántartása” elsődleges feladat.

De milyenek voltak a körülmények 1881-ben, közvetlenül a Btk. hatályba lépését követően?¹⁶²

A források alapján egyértelműen következtethetünk arra, hogy a Btk. hatályba lépésekor nem volt egységes nyilvántartás, ahol többek a visszaesést - mint büntetett előéletet – nyilván tartották volna. HEIL rámutatott arra, hogy gondoskodni kell olyan „intézkedésről”, amely

¹⁵⁹ **49. §** „Nem bocsáttatnak föltételes szabadságra: (...) 2. **Visszaesők** a 333., 344., 350., 355., 370., 379., 422., 423., 424. §-ban meghatározott büntettek vagy vétségek eseteiben.”

338. § „**Tekintet nélkül** az ellopott dolog értékére, **büntettet képez** a lopás, ha azt oly egyén követte el, a ki rablás, zsarolás, lopás, sikkasztás vagy orgazdaság büntette vagy vétsége miatt **már két ízben** meg volt büntetve.

Nem alkalmazandó azonban ezen szabály, ha az utolsó lopás elkövetését megelőző büntetés kiállása óta tiz év már eltelt. [1878. évi V. törvénycikk, a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről]

¹⁶⁰ Mindenképpen érdekes, hogy például a Toszán kodifikáció ezt a kérdést úgy oldotta meg, hogy a korábbi hatály alatt bűncselekménynek, de az új törvény hatálya alatt már nem annak számító cselekmény esetében a visszaesést nem lehet megállapítani, még akkor sem, ha az elkövetésének idejére tekintettel a visszaesés objektív fennállna.

¹⁶¹ HEIL Fausztin: A visszaesés nyilvántartása, Magyar Igazságügy 1881. XV. 1. 54-56. oldal

¹⁶² „Ha oly egyénről van szó, aki az illető törvényszéki fogháznak úgyszólván rendes lakója, vagy ha általában ugyanazon bíróságnál már büntetve volt, akkor a rendesen beszerezni szokott bűnlajstromi nyilvántartás alapján a vádlott előélete approximatív kiderítettik. De ha a vádlott azon bíróság által, mely előtt utolsó bűncselekménye miatt áll, büntetve még nem volt, - habár más helyütt és talán ismételten büntetett, s talán fegyházból elbocsátott fegyencz – ily esetben jobbra jobbra vádlottnak önkényes vallomására vagyunk utalva, mely, hogy mit ér, arról szólani felesleges.” [HEIL Fausztin: A visszaesés nyilvántartása, Magyar Igazságügy 1881. XV. 1. 54-56. oldal]

könnyűvé és gyorsá teszi a visszaesés megállapítását még a „kóborló” egyéneknél is, amely egyebekben tulajdonképpen lehetetlen volt. Nyilvánvaló, hogy ezen utalás alatt az egységes nyilvántartás intézményét kell értenünk, másképp ugyanis a bűncselekményeket különböző helyeken elkövető személyek előélete nem ellenőrizhető. Erre utal a kóborló egyénekre utalással.

HEIL maga jelentette ki, hogy nem tartja megfelelő megoldásnak azt, ha a bíró, közli az ítéletet az elítélre tekintettel illetékes községi elöljáróval, ugyanis szerinte a magyar községi viszonyok kevésbé alkalmasak ilyen büntetőjogi feladatok ellátására. Kizárólag **egy központi bűnügyi nyilvántartásban** látja a megoldást, melynek előzményeként az 1850 óta működött francia casiers judiciaires-t, vagy az 1865. december 6-i rendelettel bevezetett olasz casellari guidiziali-t jelölte meg.

Elképzelése szerint a nyilvántartást - amely minden releváns adatot tartalmaz az elítélre nézve - az elítél születési helye szerint illetékes törvényszék, illetőleg a törvényszék mellett működő királyi ügyészség vezeti. Ez azt jelenti, hogy minden jogerőre emelkedett ítélet adatait az illetékes törvényszéknek, illetve ügyészségnek meg kell küldeni. Az ítélező bíróság, pedig annak érdekében, hogy a megfelelő adatok birtokába kerüljön, a nyilvántartás adatait innen kell megkérnie. A nyilvántartás tartalmazza a jogerős elítélést, kegyelmezést, és ehhez kapcsolódna a visszaesés.¹⁶³

2.2.3.1. Csemegi Károly a feltételes elítélésről

„A haladás története - a melynek egyik főága a jogászat története - tanúsítja, hogy a lelkesültség ködfátyolképe mögött éberren őrködő bíráló ész, az utópiák elmaradhatatlan sikertelensége folytán megnyílt réseken az előtérbe jutván: elfogulatlan elemzése, öncsalódást nem tűrő kritikája és megvesztegethetetlen logikája segítségével biztos kézzel kimutatta azt, a mi az új eszmében valódi hasznos, valódi igaz és gyakorlatilag megvalósítható, valamint azt is: a mit abba és a közé a könnyű hiszékenység és az ellenőrizetlen fantázia vegyített.”¹⁶⁴

Nem állíthatjuk azt, hogy CSEMEGI nem ismerte fel volna azt, hogy a nagyon rövid tartamú szabadságvesztés büntetésnek inkább hátrányos következményei vannak, mint előnyösek, akár az egyént, akár a társadalom érdekeit tekintjük. Rámutat arra ugyanis, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés - a hatályos foganatosítási rendszer mellett - önmagában nem gyakorolja az elvárt hatást, azaz, nem vezeti vissza az elítéltet a társadalomba, tehát nem válik annak hasznos tagjává, így a társadalom sem részesül abban az eredményben, amelyet joggal elvár. Elfogadta azt is, hogy önmagában ez a tény elegendő alapot teremt arra, hogy a rövid tartamú szabadságvesztést újra kelljen szabályozni.

Az 1890. novemberi jogászegyleti gyűlésen utalt arra, hogy bár szükséges a jogintézmény átgondolása, azonban ez nem jelentheti a rövid tartamú szabadságvesztés egyszerű feloldását, „semmi büntetéssel való helyettesítését.”

¹⁶³ HEIL Fausztin: i.m.: 57. oldal

¹⁶⁴ CSEMEGI Károly beszéde a Jogászegylet 1890-ik évi november 30-án tartott teljes ülésből. 413. oldal

Kiemelte, hogy az esetlegesen a helyébe léptetendő rendszer minden következményének megismerése előtt, egy még ismeretlen rendszer szinte rögtönzött elfogadása aggodalomra ad okot.

Álláspontja szerint az új elméletnek időre van szüksége, és talán felismerhetjük a kodifikációjára is jellemző jellemvonást, ugyanis véleménye szerint nem feltétlenül a magyar jogalkotó feladata.

Vannak más államok - utal rá - amelyek már régen foglalkoznak a börtönügy társadalmi problémájának megoldásával államok, melyeknek börtön rendszere is előrehaladottabb, de egyéb - a börtönügyet támogató - intézményei is fejlettebbek. Álláspontja szerint Magyarország egyelőre nem ugyan a tétlen, hanem „a gondos szemlélő és bíráló helyzetére” szorítkozhat.¹⁶⁵

2.2.3.2. A feltételes elítélésről, mint reformtörekvésről

EDVI ILLÉS Károly, a Csemegi-Btk. kommentátora írta az alábbiakat: „A büntetés föltételes felfüggesztésének eszméje nem új. Mint igazságos büntetés és mint a büntettek ellen folytatott küzdelem célszerű fegyvere oly természetes alapgondolaton nyugszik, hogy mindenütt nyomára akadunk, ahol a törvényhozás a büntetés alkalmazásában a bíró kezét nem kötötte meg. A régibb és az újabb időkben egyaránt alkalmazták. Hazánkban sem volt az ismeretlen.”¹⁶⁶ Tény azonban - állítja FÖLDVÁRI -, hogy a Btk., mint az első önálló büntető törvénykönyv azonban ezt az intézményt nem ismerte.

A korábbiakban láthattuk, hogy a CSEMEGI maga is nyilatkozott a feltételes elítélés intézményéről, amelyből akár azt a következtetést is levonhatjuk, hogy nem arról van szó,

¹⁶⁵ CSEMEGI Károly beszéde a Jogászegylet 1890-ik évi november 30-án tartott teljes ülésből. 414. oldal

¹⁶⁶ EDVI ILLÉS Károly: A Magyar Büntetőtörvénykönyv magyarázata, Budapest, 1909. 511. oldal. Edvi Illés Károly megállapítását alátámasztandó, hivatkoznunk kell FAYER László gyűjtőmunkájára, amely nem kisebb vállalkozásra irányult, mint a feltételes elítélés jogintézményének ismételt bevezetésére. FAYER 1891-ben kezdett gyűjtőmunkájának, egyúttal közölni a régi magyar gyakorlatból a feltételes ítéleteket. Ezt követően folyamatosan az ország különböző pontjairól sikerült egyes ítéleteket megszereznie, melyek bizonyították, hogy a feltételes ítélet a régi magyar gyakorlatban honos volt. Ezen fellelkesülve, több feltételes ítéletet kutatott fel, és a nagyobb áttekinthetőség érdekében a Jogtudományi Közlöny lapjaira állította össze. Határozott célként jelölte meg azt kimutatni, hogy az ország különböző és egymástól távol eső részein, úgy megyékben, mint városokban, létezett ezen intézmény, sőt arra lehet következtetni, hogy ez a fajta jogszokás általános volt. FAYER biztos volt abban, hogy a XIX. századból is fellelnek ilyen ítéleteket, és nagyon valószínűnek tartotta, hogy Btk. hatályba lépéséig, de minden esetre 1872-ig fentartotta magát a gyakorlat. Ezzel kapcsolatban így írt: „Részemről igen nagy vívmánynak tartanám, ha ki tudnók mutatni az évszázados jogfolytonossági fejlődést. Ezen körülmény nagyon megkönnyítené az intézmény behozatalát mely ily módon nem volna egyéb, mint egy, néhány évvel ezelőtt gyakorlaton kívülé lett évszázados jogszokásnak törvény útján való ujalagos felélesztése. Angliában is a feltételes ítélet nem újnak hozatott be, hanem mint a bírói gyakorlat egyik elhanyagolt ága törvény útján szabályozást nyert, s ezzel megadatott az alap, hogy a bírák felkarolják. Talán nem lesz érdek nélküli megemlítenem, hogy a mióta a mult évben egyik külföldi folyóiratba juttattam pár régi magyar feltételes ítéletet, Németországból több felszólítást kaptam, hogy lehetőleg valamennyi ismert ilyen ítéletet tegyem közzé valamelyik német folyóiratban, mivel náluk a régi feltételes ítéletek egyáltalán ismeretlenek és jogtörténeti szempontból őket nagyon érdekelné, hogy Magyarországon mily intensivitással birt ezen gyakorlat és mely időszakokra terjedt ki.” [FAYER László: Régi magyar feltételes ítéletek. Jogtudományi Közlöny, 1892. 45. szám, 345. oldal]

hogy a törvény nem ismerte, inkább, az előbbi állítással ellentétben arról, hogy nem ismerte el, vagy nem látta elérkezettnek az időt annak bevezetésére. A későbbiekben kiderül számunkra az is, hogy mindegyik álláspontnak megtalálhatjuk az alapját, azonban erről később szóljunk.

Visszatérve az előbbi gondolatmenethez, rögzíthetjük, hogy általában a klasszikus iskola tanait követő Btk.ek sem ismerték, amelyek ek az irányzatnak a tanait igyekeztek átültetni a gyakorlatba. A klasszikus irányzat követői ugyanis merevebben ragaszkodtak az „erkölcsi igazság” eszméjéhez, a megtorlás érvényesítésének a szükségességéhez, amely vonást a Btk. ben is felfedezhetünk, összehasonlítva az oly sokszor emlegetett 1843-i javaslattal.

A büntetés feltételes felfüggesztésének intézménye a XX. század eleji „reformmozgalom terméke” - állapítja meg HORVÁTH Tibor.¹⁶⁷ Utalva azonban FAYER gyűjtőmunkájára, a megállapítás ezen formájával nem érthetünk hogyan FÖLDVÁRI kijelentése is pontosításra szorul, miszerint, ha az alapgondolat valamilyen formában a korábbi időkben fel is merült, szélesebb körben soha nem terjedt el és uralkodó nézetté sem vált. Legfeljebb azzal a pontosítással, hogy az intézményként történő - elméleti - szabályozása, talában a XIX. században második felének jelensége úgy a nemzetközi, mint a hazai porondon. A magyar jogalkotás vonatkozásában hozzá kell tennünk a legalább húsz évvel későbbi kitétel. Érdekes, hogy FÖLDVÁRI arról tesz említést, hogy a feltételes elítélés Liszt és a vezetése alatt állott Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület munkásságának a hatására - a célszerűség és a hasznosság gondolatának az elfogadásával - került be a jogalkotói gyakorlatba, ugyanis a Btk. indokolása rendre a célszerűség és a hasznosság elvét hívja fel anélkül, hogy a feltételes elítélésnek még a lehetőségével is foglalkozna.

Egyet kell azonban értenünk azzal, ahogyan IRK Albert jellemezte a törvényt, különösen arra figyelemmel, hogy a kortárs kodifikációk a Btk. hatályba lépését követő alig hat éven belül olyan szemléletváltáson estek át, amelyet a magyar jogalkotó csupán húsz évvel később követett. Nem mondhatjuk azonban, hogy ebben az időszakban tétlenkedett volna a jogalkotás, hiszen egyrészt jelentős lemaradást hozott be, másrészt, ahogyan azt a későbbiekben láthatjuk, megteremtette a modern krimináltaktika alapjait. Mindezzel együtt nem tagadható, ahogyan IRK fogalmazott, hogy „korának későszülött gyermeke volt.”¹⁶⁸ Nem tagadhatjuk, hogy ehhez hozzájárult CSEMEGI korábban megismert részben állhatatos kitaratása, miszerint a magyar jogalkotás még nem érett meg egy újabb eszme, jelesül a feltételes elítélés befogadására.

Sejthető azonban, hogy a tartózkodás attól az intézménytől, amely még inkább szolgálta volna a Btk. elméleti célkitűzését, hamar rámutat a vele járó hiányosságokra, főleg, ahogyan FÖLDVÁRI is fogalmazott abban a környezetben, ahol bűnözés nemcsak mennyiségileg, de minőségileg is változott.

A reformmozgalmak követői, akik többek között a feltételes elítélés intézményének bevezetését is szorgalmazták, a megváltozott bűnözés ellen új eszközöket és módszereket

¹⁶⁷ HORVÁTH Tibor: A feltételes elítélés a magyar büntetőjogban, Jogtudományi Közlöny 1968. 1. szám 13. oldal

¹⁶⁸ IRK Albert: A magyar anyagi büntetőjog. Pécs, Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. 1933. 43. oldal

kívántak felhasználni. Mint oly sokszor a kodifikációk későbbi történetében, elsősorban a büntetési rendszert kívánták új alapokra helyezni, mely vonatkozásban egyik fő alapgondolatuk az *egyéniesítés* volt. A haszontalan megtorlás helyébe a gyakorlati szempontból hasznos és célszerű megelőzést állították és ezt tartották megvalósíthatónak azzal, ha a büntetéseket a bűnelkövetők és a bűnelkövetés sajátosságaihoz igazítják. Ezek az elgondolások azonban nem tekinthetők újnak, hiszen KAUTZ 1881-es tankönyvében is megfogalmazta az egyéniesítés igényét.

Fentiek vonatkozásában az a kihangsúlyozandó, hogy a korábban említett különböző irányzatok, ha nem is azonos elméleti kiindulópont eredményeként, de majdnem teljesen egységesek voltak abban, hogy ezeket a szempontokat, mindenekelőtt az első esetben büntetett elkövetők meglehetősen széles rétege tekintetében kell érvényesíteni. Kimutatták, hogy a bűnözési réteg tekintetében a rövid tartamú szabadságvesztés büntetések rendszere teljesen alkalmatlan. Ilyen elméleti felismerések birtokában keresték azokat az eszközöket, amelyekkel eredményesebben lehet felvenni a harcot a bűnözés ellen.¹⁶⁹ A példa rendelkezésre állt, hiszen Nyugat-Európa számos kodifikációja, illetőleg büntetési gyakorlata ekkora már kiérlelte egyrészt a feltételes elítélés intézményét, másrészt az annak végrehajtásához szükséges intézményi hálózatot. Itt utalnunk kell azonban arra, hogy a nyugat-európai minta is kétirányú, egyrészt a jellemzően francia modell, másrészt az angolszász, amely a probation intézmény kidolgozásához vezetett. E reformmozgalmak hatására jöttek létre azok a törvényhozási lépések Európában, amelyek a feltételes elítélés intézményét a kontinentális büntetőjogokban meghonosították.

A francia rendszer lényegi eleme a büntetlen előélet, és a kiszabott ítélet meghatározott időre történő felfüggesztése, amely idő sikeres kiállása a bűntelenséget hordozza magában. Ezt a modellt vette át a belga jogalkotás. Az angolszász modell, ahogyan említettük a probation intézményét alakította ki, amelynek a lényege a büntetés elhalasztása, és a terhelt pártfogó személy felügyelte alá helyezése. Ez a rendszer széles társadalmi bázist és együttműködést igényelt. Talán ennek is köszönhető, hogy a kontinentális gyakorlatban inkább a francia-belga modell valósult meg, azonban hatályos jogunkban már árnyaltabb a helyzet, amit a későbbiekben röviden tanulmányozunk.

Ha a témát illető reformerekről szóltunk, nem folytathatjuk a gondolkodást anélkül, hogy FAYER László feltételes elítélés intézményével kapcsolatos tevékenységére nem térünk ki, akinek szerepét nemcsak az utókor, de már kortársai is életében, és halálát közvetlen követően elismerték.

2.2.3.3. Az első szövegszerű tervezet a feltételes elítélés intézményéről

Ahogy a korábbiakban is utaltunk rá, FAYER elkötelezte magát a feltételes elítélés intézményének bevezetése iránt, miután ő ebben is látta a kor büntetőjogi kihívásaira a

---

¹⁶⁹ HORVÁTH Tibor: i.m.: 13. oldal

megfelelő választ. Munkássága jellemzően két irányba mutatott amellett, hogy a célja egy; egyrészt jogtörténeti kutatások segítségével rámutatni arra, hogy a feltételes elítélés a magyar joggyakorlatban egyáltalán nem ismeretlen, sőt hagyományokkal rendelkező jogintézmény,¹⁷⁰ másrészt a hatályos jog fejlesztését szolgáló kutatáson, kodifikációs tevékenységen keresztül bevezetni a jogintézményt a hatályos magyar büntetőjogba.

Jogtörténeti kutatásaira már utaltunk, azonban témánk arra buzdít, hogy elsősorban jogtudományi kutatásaira, illetőleg kodifikációs tevékenységére koncentráljunk. Ebben a körben GRUBER Lajos beszámolóját érdemes felidézni, aki, mint gyakorló jogász ad képet a kor jogalkotási körülményeire is, így többek között FAYER munkásságáról.

GRUBER cikkében elsőként számol be arról, hogy FAYER kutatásai mellett a feltételes elítélésre irányuló, szövegszerű javaslattal állt elő. Ez Magyarországon a tárgyban az első ilyen javaslat volt, amely a jogirodalomban megjelent annak ellenére, hogy Angliában és Belgiumban évek óta létezik már az ezt a jogintézményt szabályozó törvény, Ausztriában és Franciaországban törvényjavaslatok készültek, illetőleg eddigre Franciaországban a szenátus már el is fogadta. Német Birodalomban - folytatta GRUBER - szintén érdemben foglalkoztak ekkorra a kérdéssel, és erre irányuló véleményt kértek a hatóságoktól illetőleg a kodifikátorok már egész sorát készítették el a törvénytervezeteknek.

1898-ban a kriminalisták nemzetközi egyesületének brüsszeli gyűlésén, továbbá az 1890-es Szentpétervári IV. nemzetközi büntető- és börtönügyi kongresszuson is feltételes elítélés kérdésével foglalkoztak.

A teljesség igénye nélkül is megállapíthatjuk, hogy már az 1889-90-es évekre a feltételes elítélés intézménye, annak bevezetése, szabályozása megmozgatta a nemzetközi büntető kodifikációs gondolkodást.¹⁷¹

Költői lehetne a kérdés, hogy mi történt ez idő alatt Magyarországon, ha GRUBER nem adna rá választ: Magyarországon 1889. évi december 5-én mi is megalakult a kriminalisták nemzetközi egyesületének magyarországi csoportja. Ennyit - hívta fel a figyelmet - különben a szerbek is tettek már. Ily körülmények között - prognosztizálta 1890-ben - „dr. Fayer László ur kezdeményező fellépése az érdeklődők elismerésére számíthat.”¹⁷²

FAYER tehát 1890-ben, tizenhét évvel a jogintézmény tényleges bevezetését megelőző kodifikációt, szövegszerű tervezetet közölt a feltételes elítélésről.¹⁷³

¹⁷⁰ Vö.: FAYER László: Régi magyar feltételes ítéletek. Jogtudományi Közlöny, 1892. 45. szám, 345. oldal

¹⁷¹ lásd még: 191. lábjegyzet

¹⁷² GRUBER Lajos: A büntetés feltételes elengedésére vonatkozó Fayer-féle tervezet I. rész, Jogtudományi Közlöny, 1890. 37. szám 293. oldal

¹⁷³ „(Btk. 51. a §.) Különös méltánylást érdemlő esetekben ítéletileg kimondható a fogház vagy elzárás feltételes elengedése, ha a vádlott szabadságvesztés büntetésre ítélve még nem volt és a fogház vagy elzárás, mely kiszabatik, nem haladja meg a három hónapot. A mennyiben az elítélt az elsőfokú ítélet kimondásától számított három év alatt szabadságvesztés büntetésre nem ítéltetik, a büntetés kiállottnak tekintendő. Ellenkező esetben a kiszabott büntetés törvényszéki ügyekben az eljáró törvényszék elnökének, járásbirósági ügyekben a

Természetesen a tervezet szövege is figyelemre méltó, ahogyan arra a későbbiekben is utalni fogunk, azonban sokkal inkább gondolkodásra készítő a szövegszerű javaslatához fűzött kommentár, illetőleg évekkal később, 1902-ben tartott előadás, amely tulajdonképpen az előkészületi időt összegzi, és értékeli a nemzetközi és hazai jogi és társadalmi hátteret. Nem utolsó sorban alátámasztja azon felvetésünket, amely szerint a a feltételes elítélés, vagy ahogyan az I. novella alkalmazásában láthatjuk, felfüggesztés jogintézményének **két alapvető akadálya volt.**

FAYER a szövegszerű tervezethez fűzött indokolásában¹⁷⁴ a jogintézmény *elnevezését* logikailag eltérő úton közelíti meg, így szövegszerű javaslatában nem feltételes elítélésről, hanem a büntetés feltételes elengedéséről beszél. FAYER szerint ugyanis az elnevezést illetően, három verziót ismertek, illetőleg alkalmaztak jogászai körökben: feltételes ítéletet, feltételes elítélést, a büntetés feltételes végrehajtását. Véleménye szerint mindezeknél jobban megfelel a feltételes elengedés, ugyanis, ami a jogintézményben feltételhez kötött, az csakis annak elengedése.

Dogmatikai megközelítésben a feltételes elengedés végeredményben helyesnek tekinthető, és a felfüggesztett büntetés elnevezéssel egyzetethető, tekintettel arra, hogy a felfüggesztett büntetés esetében a bíróság megállapítja a bűnösséget, ítéletében büntetést szab ki, azonban annak végrehajtását próbaidőre felfüggeszti, azaz - FAYER alkalmazásában - elengedi.

Az elnevezés körüli gondolatmenetben szerepet játszik a feltételes szabadlábra helyezés is, tekintettel arra, hogy az egyikben részleges, a másikban teljes elengedésről beszélhetünk, az akkori alkalmazásán szinte azons feltételek mellett. Fontosnak tartotta rávilágítani arra, hogy az intézmény hogyan viszonyul a királyi kegyelemhez. A királyi kegyelem feltétlenül elengedi a büntetést; az elengedés tényén nem változtat az sem, ha a kegyelem megadása után azonnal bármily súlyos újabb bűncselekményt követ el az illető. A bírói ítélet azonban feltételes; tehát a királyi kegyelem jogkörébe éppen olyan kevésbé nyúl, mint a feltételes szabad lábra helyezés. Ezt azért kellett kihangsúlyoznia, mivel az ultra konzervatív körök igyekeztek az intézményt olyannak feltűntetni, mint amelyik a királyi kegyelem jogát sértő intézmény lenne.

„*Különös méltánylást érdemlő esetekben.*” Ezt a fordulatot szánta annak jelzéseként, hogy a jogintézmény rendkívüli, tehát az általánostól eltérő vagy inkább az eltérő megítélésre - ebben az esetben enyhébb megítélésre - okot adó körülmények esetében alkalmazható. Különösen azon eseteket vélte a jogintézmény alkalmazásnál szem előtt tartandónak, amikor a bíró

---

járásbírónak, a közigazgatási közegek által tárgyalt ügyekben a rendőrség főnökének, illetőleg a főszolgabírónak intézkedése alapján végrehajtatik.

(Btk. 51. b §.) A büntetés feltételes elengedése biztosítékhoz kötendő mindazon esetekben, midőn ez a vádlott vagyoni viszonyainál fogva lehetséges. A biztosíték összegét és a biztosítás nyújtásának módját a bíróság határozza meg. Ha a bíróság által megállapított határidőig biztosíték nem adatott, a büntetés végrehajtatik. A büntetés végrehajtása esetében a biztosíték az államra száll és az 1887. évi VIII. t.-cz.-ben foglalt célokra fordítandó. A büntetés feltételes elengedése a kártérítési kötelezettséget nem érinti.

(Btk. 53. a §.) Különös méltánylást érdemlő esetekben a pénzbüntetés feltételesen elengedhető. A feltételek ugyanazok mint a szabadságvesztés büntetésnél. (Btk. 51. a és b §.)” [FAYER László: Törvénytervezet a büntetés feltételes elengedéséről, Jogtudományi Közlöny, 1890. 29. szám 225. oldal]

¹⁷⁴ FAYER László: i.m.: 225-226. oldal

meglátása szerint célszerű volt kísérletet tenni a terheltet visszavezetni a társadalomba, és nem kockáztatni azt, hogy a büntetés végrehajtása jobban eltávolítja, illetőleg elzárja - mai szóval élve - a reintegrációtól.

Eszközként tekint a jogintézményre abban a vonatkozásban is, hogy az is megtörténhetett, hogy a Btk. VI. fejezete valamelyik szakaszának többé-kevésbé erőltetett magyarázata alapján feltétlen felmentést szab ki a bíróság, holott az igazság, az egyén, valamint a társadalom érdeke is mást követelt volna.

Ebben a körben kell megjegyezni, hogy az alkalmazhatóság szempontjából megállapított objektív feltételek meghatározása azt is hivatott biztosítani, hogy az intézmény mind a vagyonos és nem vagyonos társadalmi osztályok esetében igazságosan és általánosan kerüljön kiszabásra, alkalmazásra, amely körülmények állandó vizsgálatát FAYER a jogalkalmazói felsőbb fórumok (gondolhatunk a Kúriára vagy Legfőbb Ügyészségre) felügyeletére bízta volna.

Ehhez kapcsolódóan elkerülhetlennek látta, hogy évről-évre, sőt a bevezetést közvetlenül követő időkben külön statisztikai készüljön a feltételes elengedések számáról, az esetek jellemzőiről, az ezen kedvezményben részesített egyének személyi és vagyoni viszonyairól, stb. Utalt rá, hogy Belgiumban törvény rendeli el a feltételes elengedésekről szóló évi jelentések szerkesztését, és kötelezte az illetékes minisztert, hogy az intézmény alakulásáról a parlamentnek évről-évre részletes jelentést tegyen.

„Ha a vádlott szabadságvesztésre ítélve még nem volt.” Pénzbüntetésre elítéltetés nem számít kizáró oknak, ahogyan a szabadságvesztés büntetésre átváltoztatott pénzbüntetés sem. Az utóbbit méltányosnak tartotta, különösen arra tekintettel arra, hogy a vádlott rendszerint nem tehetett arról, hogy nem fizethette ki a pénzbüntetést. Az általa elkövetett bűncselekmény miatt vele szemben kiszabott arányos büntetés a pénzbüntetés, és nem a szabadságvesztés büntetés. Tehát annak az oka, hogy szabadságvesztés büntetést kellett kiállania, nem a cselekménye, hanem - esetleges - szegénysége, amelynél fogva nem fizethette le a pénzbüntetést. Emiatt pedig őt a vagyonos emberrel szemben hátrányba hozni nem lehet.¹⁷⁵

„Nem haladja meg a háromhavi fogházat vagy elzárást.” FAYER a fokozatosság elve alapján azt ajánlotta, hogy első lépés gyanánt a feltételesen elengedhető büntetés mértékeként három hónapot kell alapul venni, eltérően a belga törvény és az osztrák javaslatba foglalt hat hónaptól. Rámutatott arra, hogy ez egyébként megegyezik a nemzetközi gyakorlattal, mivel a francia javaslat, továbbá a nemzetközi büntetőjogi egyesület német osztálya szintén a három hónap mellett foglalt állást, és lényegileg ugyanazt célozta a szeptérvári börtönügyi kongresszus szakosztályi határozata is, amikor is a kihágásokra szorította a feltételes ítéletet.

„Az elsőfokú ítélet kimondásától számított három év alatt.” A kiállítás idejeként javasolt három évet, FAYER az elsőfokú ítélettől tartotta indokoltnak számítani, mivel - szerinte - az

---

¹⁷⁵ Vö.: 5/2008. BJE

elsőfokú és a jogerős ítélet közti időintervallumban elkövetett cselekmény kellő módon igazolja, hogy terheltre nézve, a feltételes elengedés ellenére, nem bír visszatartó erővel. Ha a kiállítás ideje a jogerős emelkedéstől számítana, - mint, ahogyan ezt többek közt a Liszt-féle törvénytervezet is tartalmazza - akkor - véleménye szerint - a terhelt anélkül követhetett volna el bűncselekményt az elsőfokú határozat és a jogerős emelkedés közötti időszakban, hogy biztosan elvesztené a megadott feltételes elengedést.

„A büntetés kiállottnak tekintendő.” FAYER tervezete szerint nemcsak a főbüntetést, de a mellékbüntetést is el kell engedni. Az akkor hatályos Btk.-ban szabályozott visszaesésnél, a kiállottnak tekintett büntetés, mint előző büntetés figyelembe veendő. Ebben a pontban elvileg eltért a tervezet például a belga törvénytől, amely a büntetés kiszabását meg nem történtnek „non avenue” tekintette, amely szabályozás inkább a póbára bocsátást idézheti fel bennünk.

„A büntetés feltételes elengedése biztosítékhoz kötendő mindazon esetekben, midőn ez a vádlott vagyoni viszonyainál fogva lehetséges”. A szabályozásból az is következik, hogy, ha nincs vagyona az elítéltnak, a feltételes elengedést - a feltételek fennállása esetén - így is meg kell állapítani; ha a terhelt vagyoni viszonyai megengedik, a biztosíték mint külön garancia járul a többihez. FAYER szerint a biztosíték megfelelő eszköz különösen a verekedés - tehát a garázda jellegű cselekmények - elhárítására. Ha például - vetette fel -, egy félig-meddig jómódú paraszt akár sajátjából akár rokonai pénzéből letett 100 forintot annak biztosítására, hogy „többé nem fog verekedni”, ez a 100 forint hatásosabb visszatartó erőt épvisel, mint a bármilyen várható szigorú büntetés. Rokonai is ügyelnek arra, hogy távol tartsák őt a verekedési alkalmaktól.

A pénzbüntetés (Btk. 53. a §.) eltételes elengedésének nagy jelentősége lehet, vélte, mivel ilyen módon - tegyük hozzá, hogy az állam büntetések végrehajtásához fűzött érdekének sérelme nélkül - csökkenthető azon esetek száma, amikor a cselekmény csekély súlya ellenére a büntetést a vádlott vagyontalansága miatt, - itt adjuk meg a bizalmat, annyiban, hogy nem tudja megfizetni a büntetést - át kell változtatni szabadságvesztés büntetéssé.

FAYER szerint, a már kiszabott, de feltételesen elengedett pénzbüntetés nagyobb visszatartó erővel bír, mint amennyi elrettentő ereje van a már kifizetett pénzbüntetésnek.

A pénzbüntetés feltételes elengedésének szabályozását FAYER, már csak azon oknál fogva sem tartotta mellőzhetőnek, mivel, ha az csak a szabadságvesztés büntetésre vonatkozott volna, tenként a heltre nézve kedvezőbb lehetne a szabadságvesztésre ítéltetés, mint a pénzbüntetés.

2.2.3.4. Francia rendelet a büntetés feltételes elengedéséről

Ahogy arra CSEMEGI is utalt, a feltételes elítélés olyan jogintézményi fejlődés, amely nemcsak a magyar jogásztársadalmat, hanem más államok jogalkotóit is megmozgatta. Erre példa a francia büntető igazságszolgáltatás, ahol, a francia igazságügyminiszter a Béranger

törvényre¹⁷⁶ figyelemmel 1901. évben rendeletet bocsátott ki, melyben az államügyészek vádhatósági gyakorlatára vonatkozó iránymutatást közölt.

A rendelet előkészítéséhez kapcsolódóan többen azt vélték, hogy a büntetés elhalasztása, illetőleg az első elkövetést követő próbaidő sikeres kiállásához fűzött büntetlenség intézménye végeredményben majd azt eredményezi, hogy az elkövetések száma szaporodik. A bevezetést követő statisztikák azonban egyértelműen cáfolták a félelmet, ugyanis nemhogy emelkedett, de csökkent az elkövetések száma. Ezek az adatok felbátorították a jogalkotót, és arra sarkalták, hogy inkább a visszaesés megelőzésére koncentráljon, semmint az első elkövetés megbüntetésére, és erre sarkalta a hivatkozott rendelet útján a bíróságokat is.

Ezzel összefüggésben az igazságügyi miniszter rámutatott arra, hogy óvakodni kell attól, hogy a szabadságvesztés büntetés tekintsek a legtöbb bűncselekmény vonatkozásában feltétlenül kiszabandó büntetésnek, és a pénzbüntetést, mint alternatív büntetést csupán másodlagos, jelentéktelen büntetésként értékeljék. Tehát rámutat a differenciálásra.

---

¹⁷⁶ A rövid tartalmú szabadságvesztés büntetések hátrányainak felismerésén alapszik a feltételes elítélés intézménye. Ennek lényege, hogy első elítélés esetében a rövidebb tartamú szabadságvesztés büntetés végrehajtása az elítélt által esetleg, bizonyos határidő alatt elkövetendő újabb bűncselekménytől függ, azaz, ha az elítélt a meghatározott határidő alatt újabb bűncselekményt nem követett el, a büntetés végrehajtása elmarad. Ez egyes alkalmazásban úgy, hogy az elítélést meg nem történtnek tekintették, másban szerint pedig úgy, hogy a büntetés kiállottnak minősült.

Az intézményre vonatkozó javaslatot először Bérenger vetette fel „sur l'aggravation progressive des peines en cas de récidive et sur leur atténuation en cas de premier délit” (a büntetéseknek fokozatos szigorításáról visszaesés és enyhítéséről első elítélés esetében) cím alatt a francia szenátushoz 1884-ben beterjesztett törvényjavaslatban.

Törvényes elismerést először azonban Belgiumban nyert az 1888. évi május 31-i törvényben, melynek 9. cikke szerint, ha a fogházbüntetés hat hónapot nem haladja meg, és az elítélt büntetlen, a bíróság a büntetés végrehajtását legfeljebb 5 évre felfüggesztheti. Ha az elítéltet a bíróság által megállapított határidő alatt újabb bűncselekmény miatt ítélik el, az elítélést meg nem történtnek kell tekinteni, ellenkező esetben a büntetést az újabb bűncselekményért kiszabott büntetéssel ell végrehajtani.

Franciaországban az intézményt az 1891. évi március 27-i törvény „loi sur atténuation et l'aggravation des peines” (a büntetések súlyosbításáról és enyhítéséről) fogadta el. A kedvezményben itt is csak oly terheltek részesülhettek, akik még büntetlenek voltak, minden pénzbüntetésre vagy fogházbüntetésre történő elítélés esetében. Minthogy a fogház legmagasabb mértéke öt év, a francia jogszabály úgy rendelkezik, hogy, ha az elítélt az ítélet jogerőre emelkedésétől számított 5 év alatt újabb bűncselekményt nem követ el, és büntetést nem szabnak ki, úgy kell tekinteni, mintha vele szemben büntetést nem szabtak volna ki. Ellenkező esetben nemcsak a büntetés hajtandó végre, hanem a terhelt az újabb elkövetett bűncselekmény miatt, mint visszaeső büntetendő.

Angliában az 1887. évi augusztus 8-i „The Probation of first Offenders Act” törvényben szabályozták a feltételes elítélés intézményét. Ezek szerint, ha a vádlott büntetlen előéletű, és olyan bűncselekmény miatt emelnek vele szemben vádat, amelynek a büntetési tétele két évet nem haladja meg, és a vádlott állandó lakhellyel rendelkezik, továbbá bizonyítja, hogy önmagát képes fenntartani, a bíróság az ítélethozatalt meghatározott időre elhalaszthatja.

Amerikában az un. Probation System (próbarendszer) még előbb lépett hatályba, és érdekesség, hogy az ott elért eredmények indították az angol törvényhozást a rendszer beemelésére. Az amerikai rendszer lényege, hogy amennyiben remény mutatkozik arra, hogy a terhelt büntetés nélkül is „megjavul”, a bíróság a „probation officer” indítványára a vádlottat elítélés helyett probation, vagyis próba alá helyezhette. A próba alatt álló vádlott a bíróság által megállapított határidő alatt (2-12 hónap) a Probation officer felügyelete alatt áll, aki őt kontrollon keresztül támogatja, rossz magaviselet esetében letartóztatta és a bíróság elé állíthatta. [<http://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/f-9118/felteteles-eliteles-97E9/> (2017. 09. 27. 22:21)]

Ezen az elven haladva, a pénzbüntetéssel, mint alkalmazandó büntetéssel összefüggésben kifejtette, hogy azokban az esetekben, ahol a terheltnek a bűnügyi költség és a büntetés együttes kifizetése súlyos terhet ró, tehát a munkabéréből fedezi, egyenértékű büntetés a rövid tartamú szabadságvesztés büntetéssel. Azaz nem tekinti aránytalanul enyhe büntetésnek. Ebből az elvből indul ki, amikor a rövid tartamú szabadságvesztés büntetések kiszabása helyett, amikor is alternatív büntetés kiszabására is lehetősége lenne a bírónak, az ügyész feladatává teszi azt a fajta adatgyűjtést, amely a bíróság számára kellő alapot teremt arra, hogy a megfelelő - represszív hatást gyakorló mérték megállapítását követően – pénzbüntetést szabjon ki. A differenciált büntetéskiszabáshoz fűzött elvárást akként összegezzük, hogy „minél inkább zárva maradnak a fogházak a kezdő bűnösök előtt, annál kevésbé kell majd azokat kinyitnunk a visszaesők előtt.”¹⁷⁷

2.2.3.5. Rezümé 1902¹⁷⁸

Ahogy a korábbiakban utaltunk rá, FAYER számos adattal igyekezett kimutatni, hogy Magyarországon korábban sokkal enyhébb volt a büntető igazságszolgáltatás, mint a kontinens többi államaiban. Véleménye szerint ez visszavezethető arra, hogy az államhatalom az országban nem rendelkezett közegekkel és a helyhatósági és a patrimonialis hatóságok kevésbé szigorú igazságszolgáltatást gyakoroltak. Összefüggött a részleges török hódoltsággal. Az egyes városok a fővárossal alig voltak összeköttetésben s leginkább csak arra törekedtek, hogy a város területét megszabadítsák a garázdálkodó elemektől; ha tehát a verekedőt vagy a tolvajt kiűzhették a városból, nem törődtek tovább vele. Talán ennek is köszönhetően figyelemre méltó volt a régi magyar gyakorlatban az erkölcsi büntetések egész rendszere: a megdorgálás, a megkövetés, a perbenállás betudása, a feltételes ítélet mint évszázados gyakorlat.

A magyar büntető törvénykönyv, súlyosabbá tette Magyarországon a büntetési rendszert különösen azzal, hogy az erkölcsi büntetéseket és ezek közt a feltételes ítélezést kizárta.

Nem csodálkozhatunk akkor, amikor FAYER a Btk. bírálóihoz csatlakozik, hiszen alapvetően súlyosnak tartja annak büntetési filozófiáját és rendszerét. Ebben a körben azonban kritikája érdekes ívet húz, tekintettel arra, hogy nemcsak a hiányzó elemekre mutat rá, de arra is, hogy a Btk.-ben vannak enyhítő elemek, amelyeket azonban a gyakorlatban nem használtak ki, ahogyan fogalmaz, az élet súlyosabbá tette a törvényt, mint ami annak szerkezetéből következne.

Nem tagadja, hogy ez akár paradoxonnak is tűnhet, tekintettel arra, hogy a 92.§, az enyhítő szakasz alkalmazása gyakori, ezzel kapcsolatban azonban emlékezhetünk, hogy inkább a halálbüntetés körében volt ennek jelentősége.

Ugyanakkor rámutat arra is, hogy a javító- és a közvetítő-intézetek rendszerének kiépítése elmaradt, tehát az elmélet teljes gyakorlati megvalósítása nem történt meg. Építettek

¹⁷⁷ Francia rendelet a büntetés feltételes elengedése és az előzetes letartóztatás tárgyában. Jogtudományi Közlöny 1901. 36. évfolyam, 12. szám.

¹⁷⁸ FAYER László: i.m.: 37-41. oldal

fegyház, börtönt és fogházat, de hogy ezeknek kiegészítője, sőt alkatrésze a javító és közvetítő-intézet, ignorálták.

Ha elejétől kezdve kellő súlyt helyeztek volna különösen a javító-intézeti ügyre - véli FAYER -, ha lehetőleg minden törvényszéki fogház mellett megfelelő nagyságú javító-intézetet szerveztek volna, a XX. század elejére más képet mutathatott volna a magyar bűnügy.

Nem lehet kifogás a javító- és a közvetítő-intézetek építése, valamint az elbocsátott foglyok segélyezése s egyáltalán a patronage ügye fejlődésnek elmaradására a források hiánya hiszen erről a pénzalapról a büntető-törvénykönyv - véleménye szerint - igenis gondoskodott.

A budapesti rabsegélyző-egylet vezető tagjainak, különösen Székely Ferencnek¹⁷⁹ nyomására a képviselőház igazságügyi bizottsága a Btk.be 27. § rendelkezéseként belevette, hogy a pénzbüntetések egészben az elbocsátott szegény foglyok segélyezésére és javító-intézetek felállítására és fentartására fordítandók.

Nem lehetett titok, hogy a pénzbüntetések jelentős bevételt jelentettek évenként. Ezen összegeket azonban - véli FAYER - „tőkésítették” ahelyett, hogy rendeltetésükre fordították volna.

Az 1887. évi VIII. törvénycikk 1.§-a azonban úgy módosította a Btk. 27.§-át, hogy a pénzbüntetések negyede az elbocsátott szegény foglyok segélyezésére és javítóintézetek fenntartására, háromnegyede pedig fogházak, börtönök, államfogház és fegyház, valamint a szükséghez képest új javító-intézetek felállítására fordítandók. Ez azt jelentette, hogy az eredetileg rendelt összeg háromnegyedét már más célra fordították. Az 1892. évi XXVII. törvénycikk már ezt a kvótát is megszüntette, és az igazságügyminiszterre bizta, hogy mit mire fordítson. A gyakorlat pedig azt mutatta, hogy javító-intézetek fejlesztése abszolút elmaradt.

Némiképp szélsőséges kritikaként foghatjuk fel az intézményi összegzést, amely szerint a szabályozási folyamat az eredeti enyhe rendszer helyébe a Btk. szerinti szigorúbb rendszert helyezett s ez az idők folyamán a bürokratikus környezetben teljesen megcsontosodott. A feltételes szabadlábra helyezésem kívül a Btk.. és a kriminál politika minden egyéb preventív tényezőjét elhanyagolják. Ez a körülmény az aránytalanul magas letartóztatott és fogvatartott állományt eredményezett.

---

¹⁷⁹ Tevékeny részt vett a Magyarországi Rabsegélyző Egyesület 1875-ös megalakításában és szervezésében, valamint a kőbányai menedékház felállításában és ügyeinek intézésében, melynek több évtizedig igazgatója és ügyvezető alelnöke, 1890-től tiszteletbeli elnöke, 1896-tól elnöke volt. Részt vett még a budapesti unitárius egyház alapításában és gondnokká is választották. 1897 – 1899-ben az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott: feladatai közé tartozott többek között a büntetőeljárás törvények életbe léptetése, az ítélőtáblák decentralizálásával kapcsolatos jogszabályok, fogházrendeletek, börtönügyek. 1900 – 1902-ig budapesti főügyész, 1902 – 1910-ben koronaügyész, 1910. január 17-étől 1913. január 4-éig Khuen-Héderváry Károly gróf és Lukács László kormányában igazságügyminiszter, 1910. január 17-étől március 1-jéig vallás- és közoktatásügyi miniszter. [Magyar életrajzi lexikon II. (L–Z). Főszerk. Kenyeres Ágnes. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1969.]

A feltételes ítékezés intézményével összefüggésben, összegzésként, reagálva az azt mereven ellenzők kritikájára akként nyilatkozott, hogy az nem más, mint a büntetőjog természetes fejlődésének egy fokkal való előbbre lépése.

FAYER előadásából is következtetni lehet arra, hogy a feltételes elítéléssel, vagy az ő korábbi alkalmazásban, feltételes elengedéssel szembeni ellenállás elsősorban abban az elméletben gyökerezik, hogy a jogérzet megköveteli a megtorlást.

Érdekes, hogy általánosságban ezzel egyet is lehet érteni, és ezt FAYER sem tagadta.

Az elméletet azonban nemcsak a gyakorlat, de a jogalkotás is felülírta, hiszen a büntetőjog számos esetben kivételt tesz. Ilyen kivétel például, ha a magánfél indítványától függ az eljárás megindítása. FAYER szerint ez nem egyéb, mint bizonyos kriminál-politikai indokoknál fogva a feltétlen elengedés lehetősége. De ide számíthatók az öntudatlan és zavart elmeállapot fogalma alá sorolt esetek, továbbá a jogos védelem, a végszükség, a hamis tanuzásnál és a hamis eskünél az ismert mentességek, a gyújtogatásnál a nagyobb kár elhárítása esetében a mentesség, a bűnpártolásnál a hozzátartozó mentessége, a külföldön elkövetett kihágás esetében a mentesség; ide tartozik bizonyos tekintetben az elévülés is.

Végül ide sorolható számos eljárásjogi intézkedés, amely a tanuzási mentességek folytán megtűri, hogy a terhelt büntetés nélkül maradjon. Ezen rengeteg számú felmentéssel a jogérzet - érdekes módon - meg tudott barátkozni. FAYER rámutatott, hogy a bűncselekmény a megtorlást nem feltétlenül vonja maga után. A megtorlás csak vezérlő eszme a büntetőjogban de alkalmazni ott kell, **ahol feltétlenül szükséges és célszerű**. Elmarad, ahol vagy szükségtelen, vagy a céllal ellentétes.

Szigorúan véve azonban, a feltételes ítékezés esetében a bíró nem enged el mindent. A büntetésnek csak materiális részét engedi el, és megmarad a büntetés erkölcsi eleme, a büntető eljárás hatálya és a birói megintés, mely az elítélésben eleve benne értetendő. Megtorlás tehát marad; csak hogy ez a megtorlás olyan természetű, amely a célnak és az egyéb körülményeknek megfelel.

Nem jelenthető ki, hogy a feltételes elítélés megszüntetné a rövid tartamú szabadságvesztést.¹⁸⁰ Sőt, rendeltetését tekintve - bár FAYER új büntetési nemként aposztrofálja -, differenciált büntetésként tekinthetünk rá, amely a meglévő büntetési nemek sorrendjét, ha nem is változtatja meg, de súlyosságuk szerinti helyzetüket módosítja, ha beszélhetünk ilyen sorrendről, akkor alulról feélfelé szorítja.

Ha ugyanis - magyarázza FAYER - a legenyhébb bűncselekmények vonatkozásában erkölcsi büntetések kerülnek alkalmazásra, a súlyosabban minősülő, de még mindig csekély súlyú bűncselekmények esetében az anyagi büntetések jöhetnek számításba, és a büntetések súlya felfelé ilyen logika mentén változik, a végén kihat a legsúlyosabb bűncselekményekre is. FAYER logikája szerint, látszólag csökkennének a büntetési tételek, tehát általánosságban enyhülnek a büntetések, azonban ez csak látszólagos.

¹⁸⁰ Vö.: CSEMEGI Károly beszéde a Jogászegylet 1890-ik évi november 30-án tartott teljes ülésből. 413. oldal

Arra utalt ugyanis, rámutatva a magyarországi büntetőgyakorlatra, hogy a büntetések tekintetében csökkenő tendencia mutatható ki. Egyrészt abban a vonatkozásban, hogy a halálbüntetést a hosszú tartamú szabadságvesztés büntetés váltotta fel a gyakorlatban, amely a kezdeti 40-60 év mértékről először 30, majd 20 évre, a Btk.-ban pedig már 15 év a leghosszabb tartamú szabadságvesztés büntetés.

A gyakorlat ráadásul azt is mutatta, hogy a ténylegesen kiszabott büntetések mértéke jóval a törvényi maximum alatt alakultak.

A feltételes elítélés rendszerbe állítása nem zárta ki, hogy a büntetési tételek akár szigorodjanak. Erre utal, hogy, amint egyesek a minősített lopások büntetési minimumának leszállítását követelték gyakran, legalább is ugyanannyiszor került sor arra, hogy a lopás, sikkasztás és csalás maximumát, tekintettel a mind gyakoribbá váló nagyobb kárt okozó bűncselekményekre, emelni kell.

A francia belügyminiszternek 1895 februárban a képviselőház előtt tett azon megjegyzése, hogy a bíróságok nem egyformán alkalmazzák a törvényt és hogy némely bíróságok oly esetekben nyújtják a törvény kedvezményét, amelyek a törvényhozó szándékában bizonyosan nem álltak. FAYER összefoglalójában rámutat az 1901-es francia igazságügyminiszteri rendeletre, amely már a francia kormány megváltozott álláspontját takarta, és az eredményes végrehajtás érdekében még az államügyészeket is utasította.

A nemzetközi példák teljességéhez hozzátartozik, hogy az olaszországi kodifikáció hosszú időre ejtette a feltételes elítélés intézményét. Ehhez azonban hozzátartozik az is, hogy az olasz büntető igazságszolgáltatás, illetőleg a büntető törvénykönyv, az erkölcsi büntetések és az ezekkel rokon eszközök egész sorozatát magában foglalta. Így könnyebb volt a feltételes elítélés intézményről lemondaniuk.

Az 1890. évi olasz Btk.-ben megvolt a birói megdorgálás, angol mintára a kaució, melyet az elítélt, ha visszaesővé vált, elvesztett; és megvolt a kiutasítás is.

Mégis, a számos, az individualizált büntetés eszköze ellenére, 1901-ben királyi rendelet útján bevezette az olasz jogalkotó is a feltételes megkegyelmezés intézményét. Közjogi funkció volt ugyan, de szerepét ellátta a differenciált büntetési rendszer részeként.

A sajátosan fejlődő angolszász rendszerről már szoltunk, érdekes azonban egy évtized eltelté után egy pillantás erejéig, a tudósító FAYER véleményét is megismerni a századforduló Angliájáról, illetőleg az ott bevezetett feltételes elítélés rendszeréről.

Csak utalunk arra, hogy az angolszász gyakorlatban, amely az Egyesült Államokra is jellemző, a feltételes elítélés végrehajtásának rendszerében aktívan közreműködtek társadalmi szervezetek. GRUBER szerint a feltételes elítélést egyre gyakrabban alkalmazták, és olyan jelentős szervezetek, mint Howard Association, valamint számos jótékony azért lobbiztak, hogy a bírák minél több esetben hozzanak feltétele ítéletet. Ilyen esetekben az egyletek vállalták a feltételesen elítéltért a felelősséget, illetőleg biztosították a patronage-t.

Legérdekesebb adat ezekből az évekből azonban az, hogy Angliában a letartóztatottak száma 30000-ről 18000-re csökkent.¹⁸¹

Tény azonban az is, hogy a Magyar Jogászgyűlés szakosztálya és teljes ülése csaknem egyhangúan a feltételes ítékezés mellett nyilatkozott. Az 1893-ban Daruváry Alajos elnökletével megtartott igazságügyi szakértekezlet, túlnyomó többséggel az intézmény behozatalát sürgette.

Ugyanúgy tettek a későbbi Erdélyi Sándor és Plósz Sándor miniszterek elnökletével megtartott szakértekezletek.

FAYER rámutatott arra is, hogy a kor jogtudósai, publikálói, csaknem kivétel nélkül „még ILLÉS Károly is”, a feltételes elítélés intézményének bevezetését szorgalmazták. FAYER ILLÉS Károllyal kapcsolatban kiemelte, hogy az igazságügyi miniszter megbízásából több novella-javaslatot is készített, „melyek mindegyikében benne díszlik a feltételes elítélés, a minősített lopás büntetésének leszállítása és sok egyéb sentimentalismus.”

2.2.3.6. A bűnügyi nyilvántartás és a büntető igazságszolgáltatás Magyarországon a Btk. hatálybalépését követően

Mielőtt a témába vágánk, idézzük fel az 1987-es Belügyi Szemle sorait a bűnügyi nyilvántartásról általában: ezek szerint a bűnügyi nyilvántartás az előélet megismeréséhez, a visszaesői minősítés megállapításához, és az ehhez kapcsolódó jogkövetkezmények érvényesüléséhez nyújt segítséget, illetve tájékoztatást, valamint irányadó a büntetéskiszabás helyes mértékének meghatározásához is.¹⁸² Megállapíthatjuk tehát, hogy bűnügyi nyilvántartás lényegét, és igényének alapját már 1881-ben megfogalmazta HEIL, és ennek realizálódásának tanúi lehetünk a következőkben.

A bűnvádi perrendtartás 33. § szerint az első kihallgatás kezdetén terheltet a neve, kora, vallása, szülő- és lakóhelye, honossága, foglalkozása, családi állapota, vagyoni és katonai szolgálati viszonyai vonatkozásában, továbbá korábbi büntetéseiről, azok helyéről, illetőleg az elkövetett bűncselekményről, amely miatt vele szemben büntetést szabtak ki, nyilatkoztatni kell. Ha a terhelt válaszában valóság tartalmához kétség fér, vagy ha egyéb okból szükségesnek mutatkozik, a terheltnek személyi viszonyait más módon is nyomozás tárgyává kell tenni.¹⁸³

A bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló törvénycikk 26. § szerint a bűnvádi úton jogerősen elítéltekről „nyilvántartó lajstromot” kell vezetni.¹⁸⁴

Tehát a jogszabály - elméletileg - rendezi a bűnügyi nyilvántartás sorsát, azonban, ahogyan az már a jogalkotásban ismert körülmény, a néha nagyvonalú elmélet nem könnyíti meg a gyakorlati megvalósítás helyzetét, ahogyan ezt az alábbiak szerint is láthatjuk.

¹⁸¹ Ehhez viszont azt is hozzá kell tennünk, hogy a források nem utalnak arra, hogy a bűncselekmények száma is ilyen arányban csökkentek volna.

¹⁸² CZICZE József: Problémák a bűnügyi nyilvántartásban, Belügyi Szemle 1987. 1. szám., 64. oldal

¹⁸³ 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról, 33.§.

¹⁸⁴ 1897. évi XXXIV. törvénycikk a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről, 26.§.

Dr. KÁRMÁN Elemér nagyváradi királyi ügyész a Jogtudományi Közlönyben mutatott rá, hogy az életbeléptetési törvény 26. §-ban foglalt kógens rendelkezés végrehajtásának immár egy évtizeden túli elhúzódása „méltán tolthette el bizonyos zugolódással a büntető praxis embereit.”

Véleménye ugyanis nemcsak a jogalkotó mulasztására, hanem a lokális különbségekre is utal, amely a jogalkalmazás során a főváros és a vidék között tetten érhető volt.

Álláspontja szerint ugyanis itt is megnyilvánult az a rendszer, amely mindig és elsősorban a főváros érdekeit tartva szem előtt a törvényes rendelkezéseket elsősorban annak igényeihez igazítva alkalmazza. Miután a budapesti államrendőrség a bűnügyi nyilvántartás teendőit huzamosabb idő óta kiválóan látta el, a - fővároson kívüli - országos gyakorlatot meghagyta a maga - finoman szólva - egyszerű eszközeinél, amelyeknek „hihetetlen fogyatékoságát” a központi irányítás illetékes szervei talán nem is sejtik.

KÁRMÁN szerint alig képzelhető el, hogy mai eszközeivel hogyan képes a büntető perrendtartás 133. §-ban foglalt rendelkezésnek a terhelt személyi viszonyai és személyi azonossága kutatásának valamennyire is megfelelni a vidéken működő büntető- és vizsgálóbíró.¹⁸⁵

A fentebb vázolt, és példával illusztrált helyzeten hivatott javítani a magyar királyi igazságügyi és belügyi minisztereknek 1908. évi október hó 15-én 24.300/908. országos bűnügyi nyilvántartás tárgyában kiadott rendelete, amely 1909 január elején lépett életbe, s ez a rendelet nemcsak hogy megszünteti a ma létező visszáságokat, és különbségeket de egy új szervezet alapjait teremti meg, amely abban az esetben, állította KÁRMÁN, ha az alkalmazó hatóságok a rendeletnek megfelelően járnak el, a magyar bűnügyi joggyakorlat egy évtized alatt vetekedhet fog bármely más modern államéval, ráadásul a büntető igazságszolgáltatás intézményes eszközei (mint, például a bűnügyi technika) legalább olyan korszerűekké válhatnak, mint a fejlettebb intézményi háttérrel rendelkező európai állami példaké. Némileg optimista hozzáállást tanúsít, amikor a jogalkotó késedelmét bár elismeri, mégis azt állítja, hogy a rendelet a magyar „casier judiciaire” öbbszempontból is szerencsés módon alapította meg, amelyet minden „praktikus kriminalistának őszintén üdvözölnie kell.”¹⁸⁶

¹⁸⁵ *“Ma egy téglás szúrja hasba társát valami perpatvar folytán; a munkásosztály salakja ebből az ipari ágból erül ki, és az ország egyik égetőjéből a másikba vándorol. Más izben egy orosz anyanyelvű bányamunkást állít a rendőrség a távol nyugaton működő vizsgálóbíró elé betöréses lopásért; a vereckzei szoroson jött be hazánkba és előadása szerint egyik bányából a másikba költözve ért a Rába felső vidékére, hogy innen a styriai érczhegységbe induljon munka után. Egy gyanús külsejű idegen öt-hat lopást beismer, míglen a nyomozás kideríti, hogy azok k.zül csak egyet követhetett el; ezzel költvén fel a gyanút, hosszú faggatásra ismeri be, hogy nejét megölte s a Murába dobta, amiért más néven körözik. Egy tót nevű vasmunkást vezetnek elő, aki öblös alföldi magyarsággal beszél s a nevét is rosszul ejti ki, és fogalma sincs a felvidék viszonyairól, stb. stb. **Mindezek olyan esetek, amelyek rögtön felkeltik a gyanút, hogy ennek az embernek valami titkolni valója van, de vele szemben a vizsgálóbíró tehetetlen, mert teljes sötétségben tapogatódzik és azt sem tudja, hova forduljon tudakozódásért. Nem is szólok a magyar nemzeti veszedelemről, a cigányokról, akik valóságos szervezett gonosztevők, s minden bíróság számára más nevük, családjuk és hazájuk van. Évek óta éreznie kell minden ügyésznek és bírónak a cselekmények elkövetési módjából, hogy a szokászerű büntetettek szaporodnak, de az ellenük való küzdelemben mindedig fegyvertelenek vagyunk.”** [KÁRMÁN Elemér: A bűnügyi nyilvántartás és büntető igazságszolgáltatásunk. Jogtudományi Közlöny. 1908. 47. szám. 377. oldal]*

¹⁸⁶ KÁRMÁN Elemér: i.m.: 377. oldal

Üdvözlendő megoldást kínált a rendelet a 22.§-ban akkor, amikor a bűnügyi nyilvántartás törzsévé egy külön központi hivatalt hozott létre az Országos bűnügyi nyilvántartó hivatal Budapesten elnevezés alatt. Praktikusnak is tekinthető megoldás, hiszen az a 26.§ szerint, lényegében a budapesti m. kir. államrendőrségnél eddig vezetett és kipróbált bűnügyi nyilvántartás kiterjesztése az egész országra, mint például az ebben a körben alkalmazott daktiloszkópiái és fotográfiai eredményeké.

KÁRMÁN szerint menthetetlen hiba lett volna a nyilvántartást az autonóm hatóságok és a rendőri közegek kezébe „letenni”, mert az - él az őszinte kritika eszközével -, mint minden ily munkát, végeredményben a körjegyzői önkény áldozatává esett volna. Önkritikát gyakorolva mutat rá, hogy célszerű fordulata a rendeletnek, hogy nem az osztrák és német Strafregistert vette alapul, amely a nyilvántartást a királyi ügyészségekre bízta, mert eltekintve attól, hogy ez az ügyészségekre jelentős terhet ró, hosszú időt kíván meg, míg a kezelőszemélyzet az egész országban arra alkalmassá válik, s még hosszabb idő, amíg következetesen egységes gyakorlat érhető el.¹⁸⁷

Az 1908-as rendelettel bevezetett nyilvántartás a büntető eljárás szempontjából nem csupán az elítéltek nyilvántartását öleli fel és így tulajdonképpen nem kizárólag „casier judiciaire”, hanem egyúttal a nyomozást és a büntetések végrehajtását is szolgálja, ugyanis segédeszközöket nyújt a büntető hatóságok részére a személyazonosság megállapításában az ujjlenyomatok és fényképek útján, másfelől pedig az ismeretlen helyen tartózkodók és szökevények elleni eljárásban a figyelőlapok útján.¹⁸⁸

Az elítéltek nyilvántartása kiterjedt a büntett, a - pénzbüntetéssel büntetendő becsületsértés vétségének kivételével - vétség, a csavargás vagy koldulás kihágása, valamint az egyéb - ha a kihágásra kiszabott büntetés egy hónapi elzárást meghaladja - kihágás miatt elítéltekre.

A rendelet hatálybalépését követően, az elítéltekről a bíróság, illetve az ügyészség büntetőlapot állított ki, és azt a nyilvántartó hivatalnak azonnal és esetenként megküldte.

¹⁸⁷ KÁRMÁN Elemér: i.m.: 377. oldal. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy volt olyan ügyész, akinek a nézete pont az ellenkező volt, vagyis azon a nézőponon volt, miszerint az országos leterheltségre figyelemmel a bűnügyi nyilvántartást decentralizáltan kell megoldani. Legszerencsésebbnek a német birodalmi példát látta, és ennek alapján a magyarországi rendszert is a kir. ügyészségeknél működtetett nyilvántartásban látta megvalósíthatónak. [Lásd bővebben: CSIKI László: A bűnvádi úton jogerősen elítéltek nyilvántartása, A jog, 25. évf. 31. szám, 221-223.]

¹⁸⁸ „Ha tehát valaki valamely tárgyat megfogott, és ez a tárgy puha volt, úgy, hogy a kéz nyoma ott maradt, vagy pedig valaki piszkos kézzel fogott meg valamely tárgyat, és azon kéznyomai észrevehetőek, az illető egyén ujjlenyomata ott maradt, ezeket az ujjlenyomatokat szakértők képesek levenni s a gyanúsított egyén ujjlenyomatával összehasonlítani. Nekünk tehát első feladatunk azokat a tárgyakat, amelyeken ilyen kéznyomok láthatók, biztosítani. Mert amint azt az igazságügyi és belügyi minisztereknek 24300/908. számú rendeletéhez csatolt függelék 4. pontja előírja, azok a tárgyak a melyeken ujjnyom van, az országos bűnügyi nyilvántartó hivatalhoz kell beküldeni. Ezt a beküldést a kir. ügyészség vagy a vizsgálóbíró eszközli, de természetesen, hogy a tett színhelyén megjelent csendőrnek vagy rendőrnek kell első sorban gondoskodnia arról, hogy ezek a tárgyak megőriztessenek s gondosan biztosítottassanak, nehogy idegen kéz összefogdossa.”

[KÁRMÁN Elemér: Fejezetek a Bűnügyi Taktikából, Csendőrségi lapok III. Évf. 40. szám, M. kir. Csendőrségi Zsebkönyv szerkesztő bizottsága, Budapest 1909. október 3. 470. oldal]

A bűnügyi nyilvántartás szempontjából nem minősült büntetettnek az a fiatalok, akivel szemben az I. büntető novella 17. §. 1-3. pontjában előírt intézkedést alkalmazták, tehát a fiatalok büntetlen előéletű, azaz értesítést sem kell küldeni az ilyen intézkedésekről.

Meg kell említenünk a nyilvántartás másik ágát, amely inkább a bűnügyi technika tudományát erősíti, azonban szükségszerűen azt a nyilvántartást támogatja, amelyet a bíróság a büntetés kiszabása során „végfelhasználóként” forgat. Az azonosítással kapcsolatos nyilvántartás az ujjlenyomatok felvételét és a fényképezést rendszeresíti. Nem tudjuk eléggé kiemelni, hogy milyen jelentős mértékben vitte előre büntető igazságszolgáltatást ez az intézkedés a kriminalisztika terén, és különös jelentőségét abban kell látnunk, hogy az ujjlenyomati és a fényképes nyilvántartást az összes büntetőhatóságok rendelkezésére bocsátotta, ezzel nagy szolgálatot téve a bűnügy XX. század eleji legissebb ágának, a krimináltaktikának.¹⁸⁹

A büntető perrendtartás 226. §-a kifejezetten előírta a szemle alkalmával az állapotok „híven” történő rögzítését, ami egyrészt a fényképezést is jelentette. KÁRMÁN szerint azonban helyszíni szemlék alkalmával nagyon ritka esetekben alkalmazták, nyilván költségkímélés okából.

Érdekességként említsük meg, hogy a jogszabály nem is terjedt ki tüzetesebben a fénykép készítésére az azonosítás céljain kívül. Állandó fényképezési szerződést ugyanis csak a királyi ügyészségek kötnek, és a gyanúsított lefényképezését is csak a királyi ügyész rendelheti el, a járásbíróság a rendelet rendelkezése szerint „azon kivételes esetekben, amidőn a kir. járásbírósági fogházban letartóztatottra nézve merül fel a lefényképezés szüksége, erről a letartóztatott személyi adatainak és a lefényképezésre okot szolgáltató körülményeknek ismertetése mellett az illetékes kir. ügyészt értesíti”. A jogszabály ezen fordulata azonban - mint olyan sokszor – nem követte a mindennapok gyakorlatát, mert a letartóztatottakat többnyire a járásbíróságokhoz kísérték, a vizsgálatok túlnyomó részét nem a központi vizsgálóbíró, hanem a járásbíróságok fogatosították, úgy, hogy a járásbíróságoknál az esetek legnagyobb részében előfordulnak olyan letartóztatottak, akiket le kellett fényképezni.

A bűnügyi nyilvántartás számára kötelezővé tette a jogszabály az ujjnyomatok felvételét, és fényképek készítését a pénzhamisítás, a szemérem elleni büntettek és vétségek, kerítés, kettős házasság, gyilkosság, szándékos emberölés, kitétel és elhagyás, halált okozó súlyos testi sértés, lopás, rablás és zsarolás, sikkasztás, orgazdaság és bűnpártolás, csalás, okirathamisítás, gyújtogatás, uzsora, csavargás és koldulás, eseteiben előzetes letartóztatásba vagy vizsgálati fogságba került terheltekről, és a szabadságvesztés büntetéssel sújtott elítéltekről. Mellőzhették azonban ezek felvételét, ha az elítélt egyénisége, állandó lakóhelye és egyéb életviszonyai szerint alappal lehetett arra következtetni, hogy „kiléte vagy személyazonossága iránt kétség a jövőben sem merül fel”.

Kifejtve azon megállapítást, miszerint az országos nyilvántartást létrehozó rendelet segítséget jelentett a büntető igazságszolgáltatás számára, meg kell említenünk még legalább a következőket a rendelet intézkedései közül. Az ujjnyomatlapokat és a fényképeket, az azokat

¹⁸⁹ KÁRMÁN Elemér: i.m.: 378. oldal

felvevő hatóság a központi hivatalba küldte be, ahol azok nyilvántartásba kerültek. Akiról az ujjnyomati lap beküldése előtt büntetőlapot már beküldtek, arról további büntetőlapot nem küldtek, csak a már beküldött lapra történik utalás. Akinek még nem volt büntetőlapja, arról az ujjnyomati lappal együtt a büntetési lappal analóg ujjnyomati kísérőlapot küldtek be.

Az ismeretlen helyen tartózkodók és szökevények elleni eljárásban a rendelet bevezette az egész országra kiterjedően a Budapesten már ismert, és alkalmazott figyelőlapot.

Mindenkiről, akiről előreláthatólag büntetési lap kiállítására kerülhetett sor, értesítést kellett kérni az országos bűnügyi nyilvántartásból, de ez az értesítéskérés csak 1910. január 1-től kötelező, addig pedig, amíg a nyilvántartás teljessé nem vált, kutatni kellett az előéletet.¹⁹⁰

2.2.4. Második összegzés - Következő lépés a feltételes elítélés?

„Diadallal hirdeti dr. Baumgarten Izidor ur, hogy a feltételes elítélés befejezte pályafutását. Ugy hiszem, az itt most felhozottak alapján sokkal több joggal volna mondható: az oppositio fejezte be pályafutását.”¹⁹¹

Amikor az előző alfejezetben nekikezdünk a feltételes elítélés, mint jogintézmény előzményeivel nagyobb vonalak mentén megismerkedni, rögtön tehattunk egy megállapítást. Még pedig azt, hogy a feltételes elítélés jogintézménye bevezetésének legalább két alapvető akadálya volt, igaz, hogy mindkét akadály egy konzervatív, már-már csökönyös jogalkotás talaján verhetett gyökeret, ugyanis ez egyik akadály a jogalkotóban, a másik a jogszabályban keresendő. Hogy melyiknek tulajdoníthatunk nagyobb jelentőséget, maradjon megválaszolatlan, azonban rá kell világítanunk arra, hogy tény, hogy a két akadályt szívós kitartással a jogi gondolkodás fejlődése, a gyakorlat, illetőleg a gyakorlati hiányok gondos felfedése, és az ezeken alapuló gondolkodásában megújult a jogalkotás és az ennek talaján kialakult gyakorlat tudta felőrölni.

A jogalkotó álláspontjának, egészen pontosan a Btk. megalkotásakor álláspontjának kialakításában természetesen nagy szerepet játszott maga a kodifikációért felelős CSEMEGI, akinek génuszát a jogásztársadalom egyik fele, míg bizonyos fokú rövidlátását a másik fele hangoztatta. Nekünk nem kell igazságot tennünk, csupán néhány, azonban témánk szempontjából lényeges következtetést levonnunk. Az EDVI ILLÉS rendezte források szerint, CSEMEGI **nem akarta** bevezetni a feltételes elítélés intézményét, noha ismerte azt, de talán kijelenthetjük, hogy rosszul mérte fel, és egészen egyszerűen elzárkózott tőle, természetesen nem a szó legszorosabb értelmében.

Emlékezzünk vissza a hivatkozott beszédére, miszerint a feltételes elítélést akként értékelte, mint a rövid tartamú szabadságvesztés egyszerű feloldását, „semmitel való helyettesítését”. Óvakodott attól, hogy egy új jogintézményt hirtelen vezessenek be. Ugyanakkor tisztában volt azzal is, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés szabályozása nem megfelelő. Elképzelése

¹⁹⁰ KÁRMÁN Elemér: i.m.: 379-380. oldal

¹⁹¹ FAYER László: i.m.: 41. oldal

egyértelműen az volt, hogy a magyar jogalkotás, mintegy megfigyelőként működik, és tapasztalatokat gyűjt a környező kodifikációk sikeréből, vagy éppen kudarcából.

CSEMEGI nézetében osztozott általában - a többiek között - PAULER, BAUMGARTNER, EDVI ILLÉS, bár ő később elismerte a feltételes elítélés jelentőségét, akik részben kortársai, részben követői voltak CSEMEGINEK, és, akik maguk is a kor jelentős jogász-gondolkodói és mellette gyakorlati szakemberei voltak, és akik megbízatásaik folytán hatással bírtak a kor jogalkotására.

Ezzel a hozzáállással kapcsolatban, helyezkedhetünk arra az álláspontra, hogy egyrészt már a Btk. kodifikálását is a tapasztalatszerzés, a külföldi jó gyakorlatok átvétele jellemezte, másrészt, hogy egyfajta „biztonsági játék” kései tanúi lehetünk. Azonban elfogadhatjuk-e ezt így? Vagy mondhatjuk azt is, hogy ez a fajta hozzáállás, és úgymond a kísérletezéstől való tartózkodás csak egy bizonyos ideig akceptálható.

A Btk. első koncepcionális, vagy novelláris módosításáig 1908-ig kellett várni, tehát huszonhét évet a hatálybalépését követően. Az eltelt időszak talán indokolatlanul hosszúnak tűnhet még egy óvatos, a kivárást előnyben részesítő jogalkotói magatartáshoz is, tekintettel főleg arra, hogy számos európai büntető kodifikáció, és joggyakorlat már 1880-as évek elejétől komolyan foglalkozott a feltételes elítéléssel, és pár éven belül új jogintézményként törvénybe iktatta, sőt még a század végéig jelentős eredményt mutatott fel.

FAYER fentebb idézett, a győztes magabiztosságával tett kijelentése ellenére, a várt eredmény tehát messze elmaradt.

Legyünk annyira belátók, hogy, amennyiben kizárólag a jogalkotóban kereshetnénk az új jogintézmény bevezetésének gátját, ez olyan akadályt jelentett volna, amit a jogintézmény harcos képviselői, kitartó ostrommal talán évek alatt, de nem két évtized alatt bevettek volna.¹⁹² Elvi korlátoknál tehát sokkal komolyabb hátráltató tényezőnek is lennie kellett, amely azonban ugyancsak a jogalkotásra visszavezethető.

Emlékezzünk vissza, hogy már 1881-ben, tehát a Btk. hatályba lépésekor HEIL a visszaesés jogintézményének keresztül mutatott rá egy olyan hiányosságra, amely túlmutat az ideológián. Arra, hogy tudniillik a visszaesés megállapítása egy olyan egységes, és központi nyilvántartást igényelt volna, amely nem a terhelt személy nyilatkozatán, hanem objektív adatokon alapszik. Erről azonban nem gondoskodott a jogalkotó, így mindazon jogintézmény - azokat akár szabályozta, ahogyan a visszaesést, akár nem, ahogyan a feltételes elítélést -, amelynek végrehajtásához egységes nyilvántartás szükségeltetett, eleve kudarcra ítélt.

---

¹⁹² Mindenképpen erre utal FAYER előadásában az a fordulat, miszerint az akkori igazságügyi miniszter megbízására EDVI ILLÉS Károly már a novellát készíti elő, melyben a feltételes elítélés már megjelenik. Ezt a források szerint már 1900-ra tehetjük.

Önmagában az a tény, hogy az anyagi jogi jogszabály hatályba lépését követően, közel 20 évvel később lépett hatályba az eljárásjogi jogszabály¹⁹³, továbbá, hogy a már hivatkozott életbeléptetési törvény 26.§ által szabályozott kötelezettségét a jogalkotó tíz évig elmulasztotta, mind hozzájárult ahhoz, hogy a kor büntetőjogi gondolkodása irányváltásának, és a jogintézmény elszánt képviselőinek erőfeszítése ellenére, a feltételes elítélés intézménye csak az I. Büntetőnovellával épülhessen be büntetőjogunkba. Eddigre azonban mind a büntetőjogi jogtudomány és a jogalkotó, mind az akkor hatályos jogszabályi-, mind pedig a jogalkalmazói környezet jobban felkészült ezen jogintézmény bevezetésére.

2.3. 1908. évi XXXVI. tc. az I. büntető novella

2.3.1. Tudományos műhely

Szokásunkhoz híven, jelen alfejezetben is megpróbálunk kellő tömörséggel, de előzményt felkutatni tulajdonképpeni témánkhoz.

Jelen esetben ez különösen indokolt, hiszen büntetőjogunk, és ezzel együtt jelen kutatásunk szempontjából is olyan jelentőségteljes fordulathoz érkeztünk, amelynek nemcsak jelentős hatással bírt az azt követő, sőt hatályos jogunkra is, hanem ugyancsak gazdag jogtudományi előzményekkel bírt, amelyekre részben már kitértünk.

¹⁹³ Ezen a tényen az sem változtat semmit, hogy az 1896. évi elfogadását és december 22-i Törvénytárban történt megjelenését követően elfogadott életbeléptetési törvény számos hiányosságát orvosolta - többek között a nyilvántartás vezetésére vonatkozó kötelezettség rögzítését -, és a módosító kodifikálást követően a büntető perrendtartás a kor legjobb eljárásjogi kodifikációi közé került. [FINKEY Ferenc: A büntetőperjogtudomány háromszázados fejlődéstörténete. Sárospatak, 1948, 46.old.]

A korabeli európai közvélemény jól ismerte a magyar alkotmányos élet 1867 utáni pozitív változásait, ezért bízhatott abban, hogy Magyarországon az igazságügyi rendszer is a jogállami követelményeknek megfelelően működik. A korszerű jogszolgáltatás szervezeti feltételei már nálunk is adottak voltak, hiszen tíz évvel a tisztaeszlári per előtt kiépült az állami bírósági rendszer és a vádképviselőt ellátó ügyészi szervezet. Az eljárás megindulásakor már két éve hatályban volt a Csemegi-Btk., amelyről elismerően nyilatkoztak a klasszikus büntetőjogi irányzat neves német és francia képviselői. Jogtörténeti értelemben tehát ez a per volt az újkori jogszolgáltatás egyik legnagyobb hazai próbatétele.

Olyan hivatásbeli kihívás, amelynek a korabeli magyar büntető igazságszolgáltatás csak részben tudott megfelelni. A világ döbbenetére egy olyan ügyben, amelyet egy szakmailag megalapozott és jogi garanciákkal övezett vizsgálat rövid idő alatt már nyomozati szakaszban tisztázhatott volna, másfél évig tartó (igaz, felmentő ítélettel záruló) büntetőeljárás keletkezett. A nagy per 1882-1883-ban egyértelművé tette, hogy a büntető anyagi jog érvényesítésének magyarországi rendszere, a korabeli büntetőeljárás **nem felelt meg** a kor kívánalmainak. A magyar büntető eljárásjogi szabályozás és ítélkezési gyakorlat megrekedt a rendi kor színvonalán. Az átfogó szabályozás hiányát elismerte a korabeli politika, zajosan ostromozta az ellenzék, és szóvá tette a jogtudomány is. A büntető eljárásjog hiányosságairól a nagy per tragikus bizonyossággal szolgált. A büntető jogszolgáltatás minőségének egyik alapvető dogmatikai mércéje, hogy a korabeli igazságszolgáltatás tartalmaz-e megfelelő garanciákat az alaptalan gyanúsítás elhárítására.

HEIL, illetőleg később KÁRMÁN rámutatott arra, hogy a magyar igazságszolgáltatás komoly hiányosságokkal küzdött a modern anyagi jogi kodifikáció ellenére.

Már a felvilágosodás egyik ide vágó követelménye volt, hogy az ártatlanok védelmére szolgáló biztosítékok ne csupán az ítélkezésben közreműködők személyében rejlők, hanem szervezetiék is legyenek. Magyarországon egészen 1896-ig nem voltak intézményes garanciák a hanyag, szakszerűtlen, rosszhiszemű nyomozási cselekmények és tudatos hivatali visszaélések ellen. [STIPTA István: A tisztaeszlári per, és a korabeli büntető eljárásjog, Jogtörténeti szemle, Gondolat Kiadó, 2012. 4. szám., 23.]

A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesületet (Internationale kriminalistische Vereinigung; Union internationale de droit pénal), Gérard van HAMEL amsterdami, Franz von LISZT marburgi, később hallei, és Adolf Poins brüsszeli egyetemi tanárok kezdeményezésére alakult. Az Egyesület alapelve az a meggyőződés, hogy a büntettet és a büntetést nemcsak jogi, hanem társadalmi (szociológiai) szempontból is kezelni kell.¹⁹⁴ Tételei között szerepel az az elmélet, miszerint a büntetés feladata küzdelem a büntett, mint társadalmi jelenség ellen; melynek során a büntetőjogtudománynak és jogalkotásnak az antropológiai és a szociológiai kutatások eredményeit is figyelembe kell vennie; és, bár a büntetés a legnépszerűbb, de nem az egyedüli eszköz a bűncselekményekkel szemben; azért összefüggésben kell állnia a bűncselekmények megakadályozására szolgáló egyéb preventív eszközökkel; továbbá, hogy különbséget kell tenni az alkalmi és a megrögzött elkövetők között; de a büntető igazságszolgáltatásnak és a büntetés végrehajtásának a büntetőjogot jellemző különválasztása helytelen; míg a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések helytelenek és károsak, és azok kiváltása tényleges szabadságelvonással nem járó büntetéssel lehetséges és indokolt is; addig a hosszú tartamú szabadságvesztés-büntetésekénél a büntetés tartamát nemcsak a bűnvádi eljárásnak, hanem a büntetés végrehajtásának eredményétől is kell függővé tenni; és végül, a javíthatatlan követőket lehetőleg hosszú időre ártalmatlanokká kell tenni akkor is, ha csekély súlyú vétségben visszaesők.¹⁹⁵

A feltételes elítélés jogintézményének kezdeti felvetésére a reakció egyértelműen negatív volt, ezt tapasztalhattuk. Ekkor - az ellenzők, a dogmatizmus hívei - a megtorlás szükségességével indokolták a - későbbi nevén, mellyel az I. büntető novella révén a jogi- és később a társadalmi köztudatba is beépült - büntetés felfüggesztésének intézménye elleni tiltakozásukat. Hugó MEYER volt az, aki még a legérthetőbben és bizonyos életközelségben fogalmazta meg az intézmény elutasításának indokát, amikor arról írt, hogy a büntetés felfüggesztése „megrendítené a bűn és bűnhődés szükségszerű okozatiságába vetett hitünket”.¹⁹⁶

Ezzel kapcsolatban az I. büntető novella indokolása helyesen mutatott rá arra, hogy aki azért követ el büntettet, mert bízik büntetésének a felfüggesztésében, az olyan gyenge erkölcsi alapokon áll, hogy a felfüggesztés intézménye nélkül is elkövetné cselekményét. Nem osztotta tehát azon kétségeket, amelyek arra mutattak rá, hogy a büntetés felfüggesztése megerősítené az elkövetőt az elkövetés szándékában. HORVÁTH Tibor utalt arra, hogy a felfüggesztés ellenzőinek egy vonatkozásban kétségtelenül igazuk volt abban, hogy „ennek az intézménynek a bevezetése alapján rendíti meg a klasszikus büntetőjogi felfogást és elvi kezdetét jelenti a büntetőjog - a büntetőjogi felelősség és a büntetési rendszer - gyökeres átépítésének”.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Vö.: Közvetítő büntetőjogi iskola

¹⁹⁵ <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/n-12D43/nemzetkozi-buntetojogi-egyesulet-131D9/> (2017. 10. 17. 10:38), BALOGH Ágnes, TÓTH Mihály: i.m.: 13. oldal

¹⁹⁶ FÖLDVÁRI József: i.m.: 437. oldal

¹⁹⁷ FÖLDVÁRI József: i.m.: 437. oldal

IRK akként aposztrofálta a felfüggesztett büntetést, hogy a Damoklész kardjaként¹⁹⁸ lebegő büntetés visszatartó ereje fokozottabb, mint a végrehajtandó büntetésé, amely állásponttal, tegyük hozzá, egyet is érthetünk, hiszen a fenyegetettség érzete, az attól való félelem, hogy a büntetés mégiscsak bekövetkezik, eleve nagyobb óvatosságra int mindenkit, igaz az is, hogy személyiségtől függ, hogy ez az óvatosság arra irányul, hogy a további bűncselekményt ne hagyja elkövetni, avagy arra, hogy úgy kövessen el további bűncselekményeket, hogy azt a bűnüldöző hatóság fel ne fedezze.

LISZT úgy vélekedett, hogy a felfüggesztett büntetéssel a terheltet tulajdonképpen bizonyításra ítélik. Annak bizonyítására, hogy vele szemben nincs szükség a büntetés végrehajtására. EDVI ILLÉS szerint a felfüggesztés nem a büntetés enyhítésének eszköze, hanem célszerűségi, annak alkalmazására csak különös méltányolást érdemlő esetben kerülhet sor.¹⁹⁹

Ahogy a jogtudomány művelői körében, pontosabban meghatározott körében nehezen ment át a felfüggesztett büntetés intézményének gondolata, úgy a jogalkotásban is csak nagy nehezen tört magának utat.

Az I. büntető novella nem terjedelmével, hanem koncepcionális újításával tűnt ki²⁰⁰ a büntető törvény módosításai közül. Elsőként vezette be a felfüggesztett büntetés intézményét, és ezzel utat nyitott egy differenciáltabb, és az egyéniesítésnek is teret adó büntetési rendszer lehetőségének.

BÁRÁNDY Péter a novella megalkotásának 100. évfordulóján pontosan arra a jelentőségre hívta fel a figyelmet, amelyet a novelláris módosítás, mint koncepcióváltást jelenített meg, igaz, hogy a hatályba lépésekor még - a mai tapasztalatok szerint - talán kevésbé mérhető mértékben.²⁰¹

FÖLDVÁRI József véleménye szerint az I. büntető novella óta eltelt időben bebizonyosodott a feltételes elítélés gondolatának a helyessége, hiszen a korabeli tapasztalatok szerint alkalmasnak bizonyult ez az intézmény arra, hogy bizonyos esetekben gátolja az újabb bűnelkövetéseket és így szolgálja a bűnözés megelőzését. Amint az intézmény hívei, mint LISZT, IRK is hangoztatták, az elítélt feje felett lebegő felfüggesztett büntetés erős visszatartó hatással bír a bűnelkövetésre ösztönző körülményekkel szemben.

A XIX-XX. század fordulóján működő jogtudósok rámutattak minden olyan körülményre a felfüggesztett büntetéssel kapcsolatban, amely annak bevezetésének indokoltságát a legmesszebb menőig alátámasztották. FÖLDVÁRI szerint LISZT mutatott rá az intézmény

¹⁹⁸ IRK Albert: i.m.: 332. oldal

¹⁹⁹ BÁRÁNDY Péter: A feltételes elítélés megjelenése a magyar büntetőjogban az I. büntető novella révén., Jubileumi Tanulmányok. Magyar Büntetőjogi Társaság. 2011. 109-110. Oldal, EDVI ILLÉS Károly: A Magyar Büntetőtörvénykönyv magyarázata, Budapest 1909. 511. oldal

²⁰⁰ „Korszakalkotónak mondjuk a képviselőház tárgyalásain immár keresztül ment javaslat újításait, habár több kérdésben más megoldást, tartottunk volna helyesnek, mert lehetővé teszi a reform, hogy évenként ezer és ezer ember mentessék meg a fogház szegényétől, az erkölcsi elzülléstől, sokszor az anyagi végromlástól.” [KISS Albert: A Btk. novellája, Jogtudományi Közlöny 1908. 43. évf. 23. szám, 199. oldal]

²⁰¹ BÁRÁNDY Péter: i.m.: 109-110. oldal

létjogosultságát bizonyító legdöntőbb körülményekre akkor, amikor kiemelte, a már korábbiakban említett elméletet, miszerint az elítéltet jogszerű életmódra ösztönzi azáltal, hogy a saját kezébe helyezi annak kvázi eldöntését, hogy a büntetés az esetében végrehajtandó, vagy sem.

Ugyanakkor vitathatatlanul helyes az az álláspontja is, hogy „az első ízben megbotlott”, de alapvetően nem bűnöző jellemű elkövetőt nem szabad, sőt „egyenesen veszélyes” azonnal - hatályos jogi környezetben gondolkodva - büntetés-végrehajtási intézetbe küldeni. A korra jellemző rövid tartamú (1-2 heti) szabadságvesztés büntetés, amivel a bíróságok az ilyen kisebb (enyhébb) büntetéseket rendszerint sújtani szokták, véli LISZT, ha az tényleg végrehajtják, egyrészt aránytalan megszegyenülést jelent, másrészt fennáll annak a kockázata, hogy közvetve újabb bűnelkövetésre ösztönözheti az illetőt.²⁰² LISZT a végrehajtott rövid tartamú büntetésben elsősorban olyan erkölcsi kockázatot látott, amely olyan mértékű elkeseredést, és a megszegyenüléssel szembeni ellenállást vált ki, amely további bűnelkövetésre ösztönöz.

Tegyük hozzá, hogy LISZT nem járt messze attól az igazságtól sem, amivel a jelen társadalmunk küzd, és amivel szemben a jogalkotás számos területén megpróbáljuk felvenni a küzdelmet. A megbélyegzés olyan társadalmi jelenség, amely szinte ösztönszerű, és ismerjük el, hogy a büntetett előélettel szembeni előítélet, vagy az attól való tartózkodás olyan reakció, amely akár jogosnak is tekinthető, mindamelllett, hogy nem tagadható meg az újrakezdés esélye senkitől.

Észrevehetjük, hogy a felfüggesztett büntetés intézménye eszközül szolgál a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés elleni fellépésre. Korábban ugyanis a rövid tartamú szabadságvesztéseket egyes iskolák teljesen haszontalannak, sőt károsnak tartották. Erre tekintettel CSEMEGI félelmei - a rövid tartamú szabadságvesztés egyszerű feloldásáról - talán jogosnak is tűnhetnek.

Ezt támasztja alá később IRK Albert is, amikor azt mondja, hogy kezdetben, mint a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés „pótszere” kerül a felszínre, annak ellenére, hogy maga a jogintézmény egyebekben több száz éves nemzetközi és a magyar eredettel bír. Az, hogy mégis, mint kiváltó eszközre tekintettek, feltehetően a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesületnek köszönhető, a benne rejlő óriási kriminálpolitikai erő csak jóval később részesül valódi szakmapolitikai elismerésben és értékelésben. Ezt a kriminálpolitikai erőt IRK Albert már idézett felfogásában a belga-francia rendszer jelenítette meg a leghatásosabban, és, amennyiben ehhez társítjuk az amerikai jellegű pártfogói intézményt, úgy - vélte IRK Albert - a büntetés feltételes elengedése a kriminalitás elleni küzdelem egyik legideálisabb eszköze. A kriminálpolitikai erő mellett megjelenik a gazdaságpolitikai eredmény is, amikor a büntetés feltételes elengedése nem emeli ki az elkövetőt a munkakörnyezetéből, hanem, mintegy visszaküldi oda egy komoly jogkövetkezményeket magában hordó intellemmel, amelynek súlya alatt, de mégis támogatva esélyt kap egy normális élet folytatására, illetőleg a gazdasági ellehetetlenülést elkerülve, egy újabb bűncselekmény elkövetésének elkerülésére.²⁰³

²⁰² FÖLDVÁRI József: i.m.: 438. oldal

²⁰³ IRK Albert: A büntetőjog átalakulása, Kolozsvár 1915. 97. oldal

Nem világos tehát, hogy LISZT csak a rövid tartamú szabadságvesztéseket bírálta, vagy egyáltalán a szabadságvesztés büntetéssel nem értett egyet, hiszen büntetőjogi cikk és előadás gyűjteményében azt írta, hogy „büntetéseink ösztönzőleg hatnak a bűncselekmény elkövetésére”²⁰⁴ Ez a vélekedés ma természetszerűleg végletesen hangzik, és emeljük ki, hogy már a Btk. kodifikálása során a személyre szabott büntetés elvét láthattuk fejlődésnek indulni.

Ide kíváncsiak LUKÁCS Tibor gondolatai, miszerint az életet semmilyen vonatkozásban nem szabad sablonosítani. Nincs két olyan bűncselekmény sem, amely egyforma lenne, hiszen a törvényi tényállás, nem az elkövetés tényleges körülményeit definiálja, ahogyan nincs két olyan elkövető, aki pontosan ugyanolyan lenne. Mivel a büntetésnek nem a bosszú, a megtorlás vagy az elrettentés a célja, hanem a társadalom védelme, a megelőzés, az elkövető megjavítása, ezért azt alkalmassá kell tenni a célok elérésére. Az I. büntető novella hatályba lépésekor ezeket a célokat már deklarálták.

Nagyon eltérőek azonban ez elkövetések motívumai. Vannak, akik megtévedtek, vagy, ahogyan arra LISZT is utalt, megbotlottak, mások már életelvüknek tekintik a bűnözést, azaz komoly bűnözői karrierrel rendelkeznek. Em ritkán, egyébként tisztességes, dolgos, családjáról gondoskodó ember követ el bűncselekményt. Másoknál a züllött életmód torkollik bűnözésbe.

Vannak, akiket megrettent maga az elkövetett bűncselekmény gondolata és mindent megtesznek az okozott sérelem orvoslására. Őszintén feltárják a bűncselekményt, megbánták tettüket és az okozott kárt megtérítették. Ők nem bűnözők, csak bűnelkövetők.

Másokat hidegen hagy minden, még helyeslik is a történeteket. Ők bűnöző bűnelkövetők. Súlyos hiba lenne tehát egyenlően mérni mindent és mindenkit. „A törvényhozói bölcsesség az élet végtelen változatosságára tekintettel adott tág lehetőségeket a bíróságok kezébe, megkívánva adott esetben a szigort, más esetekben a humánusot, a messzemenő megértést és rugalmasságot.”²⁰⁵

2.3.2 Általános indokolás

Ahogyan IRK Albert is utalt a novella indoklására, megállapíthatjuk, hogy mind az általános, mind a különös indokolás, figyelembe véve a tudomány akkori állását, sorra vette azokat az okokat, amelyek a koncepcionális szintű módosítást megalapozták.

Az I. büntető novella általános indoklása, mintegy kiindulásként, mindjárt az elején rögzítette, hogy a Btk., amit annak vitája során is megállapíthattunk, egészében véve receptív feldolgozása a német, osztrák, francia, olasz és belga büntető törvényhozás és büntetőjogi tudomány korabeli állásának. Tulajdonképpen csak a büntetési rendszer tekintetében tér el a hivatkozott jogrendszerektől annyiban, hogy a hosszabb tartamú és súlyosabb nemű

²⁰⁴ Franz von LISZT: Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge zweiter Band, Berlin 1905., 241. oldal. Vö.: Die Reform der Freiheitsstrafe, 511-512. oldal „(...) das Freiheitsstrafensystem unserer Reichsgesetzgebung ist eine grosse offizielle Lüge (...)“

²⁰⁵ LUKÁCS Tibor: i.m.: 87-98. oldal

szabadságvesztés büntetéseknél az angol fokozatos, illetőleg az írországi Crofton-rendszert vette át.

A Btk. és a Kbt. hatályba lépése óta három évtized telt el, amely idő alatt a mintául szolgáló európai büntetőjogi tudomány, és a törvényalkotás több irányú, és nagyobb léptékű haladást mutatott fel, különösen a bűncselekményekkel szemben folytatott küzdelem eszközei terén, mint a magyar jogalkotás.²⁰⁶

Utalt továbbá a gyakorlati alkalmazásra, és teheti ezt alappal, hiszen a rendelkezésre állt három évtized több mint elegendő egy jogszabály akár gyermekbetegségeinek, akár strukturális hibáinak meghatározására.

Nem meglepő körülmény az, amire az indokolás is rámutat, miszerint a magyar büntető törvény hiányosságai részben közösek azokkal a törvénykönyvekkel, amelyeknek felhasználásával készült, de amelyeket több olyan államban, ahol hatályban voltak, időközben új törvényekkel kiegészítettek, módosítottak vagy teljesen hatályon kívül is helyeztek.

Kitért a tudományos közegre, miszerint a novella előkészítésében közreműködő jogtudomány, mintegy szűrőként visszatartotta a túlzó és alaptalan módosítási igényeket, azonban hagyta a helyes elveket és eszméket érvényesülni.²⁰⁷

Különösen fontos érdeme az indokolásnak az, hogy elismerte és magáévá tette a hivatkozott három évtized tudományos kutatásainak ide vonatkozó megállapítását. Ennek értelmében nemcsak a bűncselekményeknek jogi fogalmát kell tekintetbe venni, nem csupán a büntettek és vétségek törvényi tényállását kell pontosan meghatározni, hanem mind a büntető törvényhozás, mind a büntetés végrehajtása során különös súlyt kell helyezni az elkövetők egyéniségére és arra is, hogy a büntetendő cselekmények elkövetésének szaporodását, a megelőzés és a büntetés-végrehajtás eszközeivel szorítsák vissza.

Az elkövető személye, vagyis az egyéniesítés elvének alkalmazásában az indokolás a törvényhozás elé célként tűzte ki **az első alkalommal bűncselekményt elkövetők** eltérő kezelését. Természetesen szűkítette ezt a kört, amikor kielemezte, hogy ezek az elkövetők gyakran csak megtévedt, alkalmi elkövetők, így különösen azok, akik menthető emberi okokból és nem aljas indokból követték el a bűncselekményt. Külön említette a fiatalkorúakat, akik esetében az elkövetéshez vezető körülményeket, helyes felismerés szerint, többnyire társadalmi környezetük hatása idézi elő.

Az eltérő kezelés vonatkozásában lehetőségként említette, hogy ezt az elkövetői kört lehetőleg ki kellene vonni a szabadságvesztés büntetés megbélyegző, és a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés rendszerint negatív hatása alól.

Nem kivonva magát LISZT elméletének hatása alól, az indokolás leszögezte, hogy a büntetés végrehajtása terén szerzett tapasztalatok bebizonyították, hogy a rövid tartamú, főleg az egy-

²⁰⁶ Vö.: IRK Albert: i.m.: 98-100. oldal

²⁰⁷ Vö.: IRK Albert: i.m.: 97-101. oldal

két napi fogház- és elzárás büntetés alkalmazása gyakran több bajt okoz mind az elítélteknek, mind az államnak és társadalomnak, mint a mennyi jó hatással jár.

2.3.3. Részletes indokolás

A francia-belga rendszer szerint a bíróság a terhelttel szemben - bizonyítottság esetén - minden esetben az elkövetett cselekménnyel arányos büntetést szab ki, egyúttal azonban, ha a körülmények indokolják, meghatározott próbaidőre felfüggeszti annak végrehajtását. Ha az elítélt a próbaidő alatt újabb bűncselekményt nem követ el, a felfüggesztett materiális büntetés végrehajtása elmarad.

A javaslatot előterjesztő igazságügyi kormány az intézmény belga-francia rendszert fogadta el.²⁰⁸

Az intézmény több ellenzője, különösen a német és az osztrák jogászok, ahelyett a feltételes megkegyelmezést ajánlották. A büntetés feltételes felfüggesztésétől a megkegyelmezés azonban merőben különbözik, hiszen ezt a kedvezményt az elítélteknek nem a bíróság, hanem egy általános felhatalmazást tartalmazó legfelsőbb kegyelmi tény alapján, a kormány adja meg.

Ezt a megoldást a javaslat nem fogadta el. A kegyelmezés célja és természete szerint a büntető igazságszolgáltatásnak csakis kivételes, kiegészítő intézménye lehet, mely akkor rülhet alkalmazásra, ha konkrét esetben a méltányosság vagy az igazságosság követelménye még - kivételesen - a törvény vagy a bírói ítélet ellenére kívánja. A feltételes megkegyelmezés intézménye a kegyelmezés jogát az igazságszolgáltatás rendes eszközévé tenné és a bíró hatásköréből olyan feladatokat vonna el, amelyeknek a bíró az elítélt egyéniségének, életviszonyainak és az eset összes többi körülményeinek közvetlen ismeretében, a büntetés feltételes felfüggesztésének alkalmazásával jobban felelhet meg.²⁰⁹

Fentiek tükrében, amennyiben a jogalkotó elfogadta volna a megkegyelmezés alkalmazását a felfüggesztés helyet, bár névleg nem, de ténylegesen kivezette volna a jogrendszerből a kegyelem intézményét.

A büntetés feltételes felfüggesztése jogi természetét tekintve, a visszaesés megelőzésére sok esetben alkalmas büntetési nem.

Sem az 1843. évi javaslat, sem a hetvenes években készült Btk. nem fogadta el alapelveül a klasszikus büntetőjogi iskola egyoldalú, merev állásfoglalását. A Btk. alapelve nem az erkölcsi igazság egymagában, ebből következően nem is egyedül a bűnhődés. A büntetőtörvény az igazság és a hasznosság egyesített elveiből képzett alapelven nyugszik.²¹⁰

²⁰⁸ Vö.: IRK Albert: i.m.: 97-101. oldal

²⁰⁹ Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. szám 425. oldal

²¹⁰ IRK Albert: i.m.:101. oldal Vö.: Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. szám 422-425. oldal

A tárgybeli javaslat - az indokolása szerint - a **célszerűség elvének** ágabb teret enged, mint a Btk. engedett, hiszen annak eszköztárát úgy bővíti, hogy alapelveiből közben nem enged, és a sokat hivatkozott erkölcsi igazság követelményétől sem kíván eltérni.

Az erkölcsi igazság nem kíván materiális büntetést. A büntetés lényege az államnak, a közhatalom jogi és erkölcsi felfogását képviselő bíróságnak a - célravezető módon történő - tiltakozása a bűncselekményben rejlő jogsértés ellen.²¹¹ Szögezzük le, hogy általában az ember nemcsak a fizikai fájdalmat és hátrányt érzi valóban hátránynak, vagy éppen büntetésnek, hanem éppen úgy, vagy éppen súlyosabbnak az erkölcsi, lelki eredetű, vagy célú negatív következményeket is.

Az előterjesztő álláspontja a novellát illetően tehát az volt, hogy az erkölcsi büntetés, megfelelő viszonyok között, igenis hatásos és - néha - egyedül igazságos büntetés. Kielégíti a bűncselekménnyel sértett erkölcsi igazság követelményeit.

Az intézmény tekintetében hangsúlyozta, ahogyan tette ezt például FAYER László is, hogy az soha nem volt teljesen ismeretlen. „A család, a társadalom, az államélet állandóan élt vele.” A büntető törvényekből csak ideiglenesen maradt ki, az újabb kodifikációk, mint pl. az olasz, visszaállították, a bírák ma alkalmazzák.²¹²

Az általános művelődés a büntetések enyhítésére vezethet. A művelt embert, akinek fokozott erkölcsi igényei vannak, kisebb erővel lehet megfékezni, mint az érzéketlen, durva elkövetőt. A büntetőjog enyhítést mutató iránya történelmi tény s a művelődés terjedésének természetes következménye.²¹³

A javaslat álláspontja szerint a szabadságvesztést vagy a pénzbüntetést megállapító, de egyúttal feltételesen felfüggesztő ítélet, több az egyszerű birói rosszalásnál, amit egyebekben magában foglal, annál sokkal szigorúbb büntetés. A felfüggesztés ténye nem szünteti meg a büntetést, nem fosztja meg a maga erkölcsi jellegétől és súlyától, nem hagyja, büntetlenül a cselekményt, bármennyire is ezt állítják az intézményt ellenzők.

A büntetések jellege és életviszonyai nem egyformák. A büntetés hatását is különbözően érzik, vagy értékelik. A kriminalitásra hajlamos, a visszaeső bűnelkövetőkre még a szigorú materiális büntetés is alig gyakorol erkölcsileg javító, integrációt elősegítő átalakító hatást, ezek gyakran még a hosszú szabadságvesztés büntetést is őszinte megbánás nélkül töltik el.²¹⁴

De a bűnösség súlyára nagy fokban a büntettes egyénisége irányadó és a próbára bocsátás - mint az egyéniesítés egyik legalkalmasabb eszköze - csak kitolja az ítélet határozottá válását, hogy csak abban az esetben váljék esetleg végrehajthatóvá, amikor - az elítélt figyelemmel kísérését követően - az indokoltá vált.

CSEMEGINEK részben, IRKNEK utólag teljes mértékben igaza volt, amikor arra mutattak rá, hogy a feltételes elítélés, vagy felfüggesztett végrehajtás valamilyen szinten pótlék a büntetések rendszerében, ahogyan ezt a javaslatot előterjesztője sem tagadta. Az indokolás

²¹¹ Vö.: VÓKÓ György: Büntetési teóriák racionalitásai, Büntetőjogi Szemle 2012/1. szám, 40-41. oldal

²¹² Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. Szám 426. oldal

²¹³ Vö.: FAYER László: A feltételes elítélésről, Jogtudományi Közlöny 1902, 37. évf. 5. szám, 37. oldal

²¹⁴ Vö.: LUKÁCS Tibor: i.m.: 87-98. oldal

szerint ugyanis, amíg a büntetés felfüggesztésének létjogát az erkölcsi igazság szempontjából az egyéniesítés elve biztosította, célszerűségének legfőbb indoka, hogy a rövid tartamú fogház- és elzárás büntetés pótlására alkalmasnak mutatkozott.

Akivel szemben indokolt a büntetés, és akivel szemben alkalmas a büntetés, annak az azzal járó erkölcsi hatás megfelelő hátrányos jogkövetkezmény. Az ő esetében komoly hatást gyakorol rá már magában véve az elítélés ténye.

Ezt a célt sokszor csak úgy szolgálhatja, ha büntető hatalmát a tettes egyéniségéhez és életviszonyaihoz alkalmazva nemcsak azt érezteti az elítélttel, hogy az állam meg tudja torolni a jogsértést, hanem egyúttal azt is, hogy meg tud bocsátani azoknak, akik bizonyították, vagy legalábbis bizonyossá tették, hogy cselekményüket megbánták, és igyekeznek hasznos tagjává válni a társadalomnak. A büntetés feltételes felfüggesztésében így ugyanis mintegy alternatív büntetés megállapítása rejlik.

E megbocsátás lehetősége nélkül a büntetőhatalom gyakorlása nem lehet minden esetben igazságos és eredményes.

A büntetés feltételes felfüggesztése azon felül, hogy alkalmas esetekben nélkülözhetővé teszi a rövid tartamú szabadságvesztés büntetést, a büntetés egyik céljának, az újabb cselekmények elkövetésétől való visszatartásnak eredményesebben felelhet meg. Ha ugyanis a büntetéstől való félelem visszatartó hatást gyakorol, úgy fokozott a visszatartó hatás, ha az elítélt már kiszabott, de mégis elkerülhető büntetéssel áll szemben.²¹⁵

A felfüggesztés intézményének alátámasztásául, és a rövid tartamú szabadságvesztés intézményének némiképp cáfaolatául - igazodva a kor jogtudományi fejlődésének újabb hullámához - kiemelte az indokolás, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés kedvező, javító hatást az elítéltekre - már csak rövid tartamára is tekintettel - nem gyakorolhat, azonban az ellenkező hatás, főleg az ismételt büntetések esetében sokkal hamarabb jelentkeznek. Azaz, az elítélt hozzászokik a börtön-környezethez, felveszi a börtön-szokásokat, igazodik az „elzárt világ” szereplői által kialakított szabályokhoz, és újabb lépést tesz a kialakult bűnözői karrier felé.

Ahogy az IRK Albert lemezésében is láthattuk, nyilvánvaló, hogy az indokolásnak is ki kellett rá térnie, nem kevésbé fontos az a gazdaság-politikai szempont, hogy az elítéltet az ilyen ítélet nem ragadja ki munkaköréből, nem teszi ki őt vagy családját a nyomornak, em készíteti újabb bűncselekmény elkövetésére, ahogy egyebekben azt akár mai példával is illusztrálhatnánk a megélhetési bűnözés esetében.

Nem véletlenül utaltunk rá, hogy a felfüggesztett büntetés intézménye bevezetésének egyik fő akadályát a nyilvántartás hiányában láttuk. Az indokolás erre a kérdésre részletesen tért ki, és igyekezett minden további kétséget eloszlatni.

Tehát, ami a nyilvántartás hiányát illette, ennek megszüntetéséről a büntető perrendtartás életbe léptetéséről szóló törvénycikk 26. §-a ekkorra már gondoskodott, és ahogyan azt

---

²¹⁵ Vö.: LISZT

KÁRMÁN olvashattuk, az erre vonatkozó rendeletet a jogalkotó szintén előkészítette, és a novella hatályba lépésével egyidejűleg általános hatállyal életbe is lépett.

2.3.3.1. A felfüggesztés hatálya - főbüntetés, a felfüggesztés kizárása

A javaslat szerint a bíróság különös méltánylást érdemlő okból felfüggesztheti az egy hónapot²¹⁶ meg nem haladó tartamban kiszabott fogház- és elzárás büntetést, valamint a pénzbüntetést, ha ettől az elítélt magaviseletére egyéniségének, életviszonyainak és az eset összes többi körülményeinek figyelembe vételével kedvező hatást vár.²¹⁷

A javaslat indokolása, illetőleg elfogadását követően a novella a felfüggesztés pozitív feltételeiként állapította meg a különös méltánylást érdemlő okot, illetőleg ha a büntetés felfüggesztésétől kedvező hatást vár. Erre tekintettel mondta az indokolás, hogy a felfüggesztés a tettes egyéniségének értékelése alapján lényegében célszerűségi és nem büntetésenyhítési eszköz.²¹⁸

FÖLDVÁRI József ebben a körben felvettette, hogy abból, hogy a körülményből - amit maga a miniszteri indokolás is megerősített, nemcsak a novella, de a későbbi 1930-as „saláta-jogszabály” indokolása során is -, miszerint az intézmény nem büntetésenyhítési eszköz, az következett, hogy a bíróság a büntetés végrehajtásának felfüggesztését nem idokolhatta azokkal a körülményekkel, amelyeket a felfüggesztett büntetés mértékének meghatározásakor enyhítő körülményként értékelt.²¹⁹

Fel kellene vetnünk ennek nyomán azt a kérdést, hogy tekintettel szabályozás diszpozitív jellegére, hogyan alakulnak a FÖLDVÁRI által felvetettek abban az esetben, ha a bíróság utóbb - ítéletét megelőzően, valamilyen oknál fogva - akként határoz, hogy a büntetés végrehajtását mégsem függeszti fel. Ebben az esetben nyilván, amit eddig a felfüggesztést alátámasztó körülményként értékelt, ezt követően már enyhítő körülményként értékelhet.

A büntetés felfüggesztésének kriminálpolitikai hatása nem a terhelt életkorától, hanem annak egyéniségétől függ, emelte ki IRK Albert. Erre tekintettel azt nemcsak a felnőttek, hanem a fiatalok esetében is alkalmazni kell. Ez azonban csak egy megerősítés IRK Albert részéről, hiszen a javaslat indokolása kitér erre a körülményre, és tudjuk, hogy a novella

²¹⁶ Irk Albert már 1915-ben Bernolák után azt javasolta, hogy az egy hónapot a jogalkotó, legalább hat hónapra módosítsa. Ebben a körben jelezte, hogy a későbbiekben sem ANGYAL, sem pedig FINKEY nem fejlesztette tervezeteiben a novellát, és EDVI ILLÉS is csak két hónapot meg nem haladó fogházbüntetés esetére képzelte el az alkalmazhatóságot. [IRK Albert: i.m.: 103. oldal]

²¹⁷ 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról, 1.§.

²¹⁸ „E feltételek közül a különös méltánylást érdemlő ok, mint a múlt és a jelen vetületei foghatók fel, a felfüggesztés kedvező hatásának valószínűsége pedig, mint e vetületekből felépített, jövőben megvalósulható kép tekinthető.” [ANGYAL Pál: A magyar büntetőjog tankönyve, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest, 1920. 216. oldal]

²¹⁹ FÖLDVÁRI József: i.m.: 440. oldal

második fejezete bevezette a fiatalkorúak esetében is a tulajdonképpeni felfüggesztés intézményét.²²⁰

Összehasonlításképpen, a belga és több svájci kantonbeli törvény szerint a hat hónapot meg nem haladó, az 1891. évi francia, a luxemburgi, a portugál, a dán, a norvég törvény szerint minden fogházbüntetés felfüggeszthető.

Az ebben a körben kodifikált külföldi törvényjavaslatok tehát szélesebb körben biztosították felfüggesztés jogát, így az osztrák javaslat is a három hónapot meg nem haladó, az 1903. évi svájci javaslat, pedig minden fogházbüntetésre.

A magyar javaslat, ha úgy tetszik, ennél jóval szűkebb marokkal mérte a kedvezmény lehetőségét, ezt az indokolás maga is megjegyzi, ugyanakkor a statisztikára támaszkodva rögtön cáfolja is.²²¹

A cselekmények általános tárgyi súlyára és társadalmi veszélyességére tekintettel a javaslat a felfüggesztés kedvezményét azokra a cselekményekre korlátozza, melyek a törvény általános szabályai szerint vétséget vagy kihágást képeznek, melyekre tehát a törvény fogház-, elzárás- vagy pénzbüntetést állapít meg.

Ide tartozott a bűncselekmények zöme, százhuszonöt vétség és az összes kihágás.

Azok a cselekmények, melyek a törvény szerint büntettet képeztek, már tárgyi súlyuknál fogva mélyen sértik a jogrendet és így azoknál a jogalkotó nem látta igazolhatónak a felfüggesztést, illetőleg annak lehetőségét; sőt attól tartott, hogy az könnyen a jogérzet sérelmét okozhatta volna. Ezért is a javaslat a büntetteket a kedvezmény alól általában kivette. Kivette ugyanakkor az államfogház büntetést is a kedvezmény köréből, tekintettel az államfogház alkalmazási körére, alapvetően kedvezményes jellegére, és azon elítéltek tekintetében, akiket államfogház büntetésre ítelt a bíróság.²²²

Kiemelte az indokolás, hogy nem tagadható, hogy a súlyosabban minősülő cselekményeknél gyakran nagy szerepet játszik a szenvedély, az elkeseredés, a nyomor, de a bíróságnak

²²⁰ A próbára bocsátás lényegében és alapelveit tekintve ugyanaz, mint a büntetés feltételes felfüggesztése, illetőleg, mint a feltételes elítélésnek az angol és amerikai jogterületen kifejlődött rendszere. A felnőttekre vonatkozó rendelkezésektől alapvetően a szigorú felügyeletre vonatkozó előírások, illetőleg a próbaidő rövidebb tartama különböztetik meg. Meg kell itt azonban jegyeznünk, hogy a javaslat a felnőttekkel szemben nem ezt, hanem a belga-francia rendszert léptette életbe. Ennek indoka az volt, hogy ekkor még volt meg az angol-amerikai rendszer sikeres működéséhez elengedhetetlenül szükséges védő- és felügyelő rendszer. A fiatalkorúak esetében, azonban ez nem jelentett akadályt, mert a gyermekvédelem ügyét az állami és a társadalmi szervezetek ekkor már támogatták, így a meglévő szervezetrendszer képes volt megfelelő háttérrel biztosítani a próbára bocsátás intézményének. [Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. szám 460. oldal]

²²¹ „A magyar joggyakorlat enyhésége mellett a javaslatban meghatározott legmagasabb büntetési mérték mégsem tekinthető szűkkeblűnek, mert a törvény szerint vétséget képező cselekmények miatt egy hónapot meg nem haladó tartamban kiszabott fogházbüntetések száma évenként meghaladja a 40.000-et s ha hozzá vesszük a pénzbüntetések (közel 60.000) és elzárásbüntetések (körülbelül 7.000) számát, a kir. bíróságok évenként mintegy 100.000 esetben tehetik megfontolás tárgyává a felfüggesztést. Még tágabb körben alkalmazhatja a kedvezményt a közigazgatási hatóság: évenként mintegy 500.000 kihágás esetében.” [Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. szám 434. oldal]

²²² Vö.: TAMÁSKA Péter: i.m.: 21-24. oldal

módjában áll, hogy e tényezőket a bűnösség megállapításánál vagy a büntetés kiszabása során méltányolja. A büntetés felfüggesztésének intézménye, illetőleg az erkölcsi felfogás még nem tette lehetővé, hogy a felfüggesztés a tárgyilag súlyosabb cselekmények esetében is alkalmazható legyen.

2.3.3.2. A felfüggesztés hatálya - mellékbüntetés, a felfüggesztés kizárása

A pénzbüntetés a javaslat szerint felfüggeszthető. A pénzbüntetés mértékéhez nem fűz kommentárt a javaslat, vagyis nem korlátozza annak mértékét.

A pénzbüntetéssel sújtott cselekmények általában enyhébbek, mint a szabadságvesztéssal sújtottak, következésképpen nem méltányos, ha a törvény kizárta volna a felfüggesztés kedvezményének köréből. Erre tekintettel, szinte természetes, hogy az ebbe a körbe eső cselekmények esetében a jogalkotó a felfüggesztés kedvezményét megengedte.

A szabályozás filozófiáján túl, egyéb okok is szóltak a pénzbüntetés felfüggesztése mellett, melyek, ha úgy tetszik a jogalkotó józan belátóképességét ábrázolták. Ha a pénzbüntetés végrehajtható, végrehajtása a szegényebb embert évekre visszavetheti azzal, hogy összegyűjtött kis vagyonát a büntetés kifizetése egyszerre felemészti.

Az indoklás külön érdeme, hogy képes volt arra, hogy azt az emberi tulajdonságot is értékelje, miszerint az önérzetes ember szivesebben felajánlja ezt a vagyont, még ha anyagi pusztulásával is jár, minthogy fogházbüntetést kelljen kiállania. A megtakarítás elvesztése megzavarhatja a személyes környezetének egyensúlyát, adott esetben sokkal súlyosabb hátrányt okozhat, mint ami a büntetés valóságos célja.²²³

Következésképpen vallotta, hogy a büntetés felfüggesztésének hatályát a mellékbüntetésként kiszabott pénzbüntetésre is ki kell terjeszteni, mert a pénz mellékbüntetésnek ugyanaz a természete és célja, mint a főbüntetésként kiszabott pénzbüntetésé.²²⁴ Szükségképpen ugyanaz a hatása az elítéltné nézve, mint a főbüntetésnek; behajthatatlanság esetén éppen úgy át kell változtatni szabadságvesztés büntetésre.

A javaslat a halmazat büntetését nem zárja ki a kedvezményből, mert az egyes cselekmények tárgyi súlya a halmazat által nem növekszik, a vádlott egyéni bűnössége pedig, ha a bíróság csak kis büntetést állapít meg, nem megy túl azon a mértéken, melyben a javaslat a felfüggesztést még indokoltnak tartja. E tekintetben a külföldi törvények sem tesznek semmi megkülönböztetést.

²²³ Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. szám 435-436. oldal

²²⁴ Ettől eltérően a többi mellékbüntetésnek már az a célja, hogy a társadalmat valóságban megóvja az elkövetőtől, és nem az, hogy az elkövetőt súlytsa, vagy megjavítsa. Lásd: politikai jogok felfüggesztése mellékbüntetés.

A pénzmellékbüntetésen kívüli mellékbüntetések - tehát a fel nem függeszthető mellékbüntetések - kezdő időpontja a büntetés felfüggesztése esetében az ítélet jogerőre emelkedésének napja.

Ebben a körben a jogalkotónak azt kellett mérlegelnie, hogy azt az ítélet jogerőre emelkedésének vagy a próbaidő leteltének napjára lehetett tenni. Az indokolás szerint, az utóbbi esetben azokkal szemben, akiknek büntetését végrehajtották, mintegy három évi sérelmet szenved, mert politikai jogait csak a próbaidő sikeres elteltét követően kezdődő, az ítéletben meghatározott időt elteltét követően nyerhette volna vissza, amely már aránytalanságot okozhatott volna. Aránytalan lett volna már csak azért is, mert, ha a próbaidő sikeresen telt el, az elítélt következőképpen méltónak bizonyult a kedvezményre, így arra sem méltatlan, hogy a példásul politikai jogait korábban gyakorolhassa újra.²²⁵

2.3.3.3. A felfüggesztés alkalmazásának elvei

Ahogy a korábbiakban kifejtettük, a felfüggesztés alkalmazása körében az indokolás kiemelte, hogy a bírónak figyelembe kell vennie, hogy a felfüggesztés célszerűségi és nem büntetés enyhítési eszköz, és semmiképpen sem a Btk. rendkívüli enyhítést szabályozó 92. §-ának tovább gondolása. Az egyéniesítésből az is következhet, hogy a bíróság esetleg súlyosabb büntetést szab ki akkor, amikor azt felfüggeszti, mintha azonnal végrehajtaná.

A felfüggesztés mégis kedvezmény, csak az arra alkalmas, illetőleg arra méltó terhelttel szemben alkalmazható, aki bűncselekmények elkövetésére nem rendezkedett be, hanem arra pillanatnyi megingás, vagy élethelyzeti jelenség vezette, és, aki előreláthatólag mindent megtesz a cselekménye következményeinek elhárítására, megbánó magatartást tanúsít.

Az indokolás felhívta a figyelmet a 3. §. rendelkezéseire, amely két okból is jelentős. Egyrészt a felfüggesztés lényegét fejezi ki akkor, amikor úgy szabályoz, hogy a bíróság által kiszabott büntetés végrehajtása elmarad, ha a terhelttel szemben a törvényben meghatározott idő - három év alatt - alatt eljárás nem volt folyamatban.

Indirekt módon szabályoz a hivatkozott szakasz, és ezen keresztül a javaslat nem bízza a bíróságra a próbaidő szabad meghatározását. Ennek oka, fejt ki az indokolás az, hogy a bíró ilyen jellegű szabadsága egy új intézmény esetében könnyen jogbizonytalansághoz vezethetne. Méltányos és szükséges is egy minimális időtartam megállapítása, melyen belül a legenyhébb büntetésre ítélt is a felfüggesztés kontroll hatása alatt álljon. A javaslat szerint viszont szükséges, hogy a próbaidőn túl ellenőrzés alatt legyen az elítélt.

A javaslat - a kedvezmény körébe tartozó cselekmények körére is figyelemmel - a próbaidőt egységesen állapította meg. A felfüggeszthető büntetés legnagyobb mértékét tekintve, a javaslat a vétségekre három évben állapította meg a próbaidőt, amely így valamivel rövidebb, mint az elévülés ideje.

²²⁵ Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. szám 438. oldal

Rámutat, ismételten az intézmény alátámasztása érdekében, hogy az elévülés alatt az elítélt az állam büntető hatóságai elől bujkál, az állam akaratának, és tegyük hozzá büntető hatalmának érvényesülését akadályozza, nincs állandó ellenőrzés alatt, míg az, akinek büntetését felfüggesztették, törvényes kedvezményt élvez, többé-kevésbé egyfajta felügyelet alatt áll. Emiatt indokolt, hogy a próbaidő mértéke ne érje el az elévülés mértékét.

2.3.3.3.1. Szubjektív kizárási okok és az eredményesség

Az indokolás rámutat, hogy a javaslat a 2.§-ban feltétlenül kizárja a kedvezményből azt, aki a cselekményt aljas indokból követte el. Éppen úgy, mint azokat a visszaesőket, akik a cselekményt az utolsó elítélésüket követő 10 éven belül követték el.

A visszaesésnek tehát nincs kizáró hatása akkor sem, ha a büntetés kiállása óta tíz év eltelt, illetőleg az elítélt kegyelmet kapott.

Ebben a rendelkezésben - ahogyan arra az indokolás is utalt - az elévülés alapgondolata, illetőleg a rehabilitáció fedezhető fel. Röviden akivel szemben nem merült fel a büntetőeljárás szükségessége meghatározott hosszú időtartamon keresztül, arra úgy lehet tekinteni, mint aki egyáltalán nem követett volna el semmit. Az újabb és a régebbi bűncselekmény kapcsolata tulajdonképpen kizárható. Nem jelenthető ki, hogy a korábbi büntetés nem ért volna célt, az utóbbi esetében újabb élethelyzetet kell értékelni.

2.3.3.4. A próbaidő tartama, tartalma

A próbaidő kezdő időpontja az ítélet jogerőre emelkedésének napja.

A próbaidő alatt az elítéltnak jól kell viselkednie. Hogy mit jelent ez, vagy mit ért a jogalkotó a jól viselkedés alatt, a javaslat nem részletezi, ezzel szemben azokat az eseteket sorolja fel, amikor a felfüggesztett büntetést végre kell vagy lehet hajtani. Ebből következően a próbaidő alatt nem követhet bűncselekményt az elítélt.

2.3.3.4.1. A felfüggesztés, mint kedvezmény elvesztésének szabályai, abszolút és relatív okok

A 4. és 5. §. a felfüggesztés kedvezményének elvesztését szabályozza. A 4. §. szerint a felfüggesztett büntetést végre kell hajtani, ha a próbaidő alatt elkövetett cselekmény miatt, a próbaidő eltelte előtt indított új eljárásban a bíróság a terheltet büntett miatt elítéli vagy ellene szándékos vétség miatt fogházbüntetést állapít meg.

Kiemelendő, hogy ebben az esetben nincs helye összbüntetésbe foglalásnak, a büntetéseket folyamatosan kell letölteni. Ezzel a rendelkezéssel, olvasható az indokolásban is, a jogalkotónak határozottan az volt a célja, hogy ezzel is büntesse azt, aki a felfüggesztésre utóbb érdemtelené vált.²²⁶

²²⁶ Vö.: Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. szám, 444-445. oldal

Ki kell emelni, hogy a fentebbi megfogalmazásból egyenesen következik, és erre az indokolás is rávilágít, hogy nem szükséges az, hogy az új eljárásban a bíróság még a próbaidő alatt hozza meg az ítéletét, ez ugyanis lehetőséget adna a terheltnek arra, hogy az eljárás esetleges elhúzásával meneküljön a felfüggesztés lényegi következménye alól, és csak az újabban elkövetett cselekménye miatt feleljen. Ebben a vonatkozásban a javaslat a dán mintát fogadta el.²²⁷ Ez azt is jelenti, hogy, akinek a vonatkozásában az új eljárás a próbaidő leteltét követően indult, a próbaidő alatt elkövetett cselekmény miatt, a felfüggesztett büntetés végrehajtását nem rendelhették el, azonban azt a tényt, hogy a cselekményt mikor követte el, a bíróság súlyosító körülményként értékelhette.

Ahogy az indokolás is fogalmazott, illetőleg, ahogyan azt az 4.§ is tartalmazza a bíróságnak lehetősége nyílt arra, hogy mérlegelje azt, hogy a felfüggesztett büntetés végrehajtásáról határozzon.

A bíróság így az idézett szakasz első fordulatan kívüli, azaz az enyhébb beszámítás alá eső esetekben, amilyenek a gondatlanságból elkövetett és a csak pénzbüntetéssel sújtott, úgyszintén az államfogházzal büntetett, tehát más jellegű vétségek, valamint a kihágások esetében, vizsgálat tárgyává tehette, hogy az elítélt állandó életmódjára utalnak-e, vagy csak alkalmi esetekről szólnak, melyeket súlyosabban minősíteni azonban nem lehet. Ugyanilyen jogot adott a javaslat akkor is, ha a bíróság az újabb eljárásban felmentő ítéletet hozott, de arra magánindítvány visszavonása adott okot. Ezekben az esetekben ugyan el nem ítélte a bíróság a terheltet, de a felfüggesztés kedvezményére nyilvánvalóan méltatlanná vált.

Az 5. §. azokat az eseteket határozta meg, a mikor a vádlott még a felfüggesztő ítélet meghozatala előtt követett el valamilyen bűncselekményt, és emiatt ellene a próbaidő alatt még folyamatban volt az eljárás, vagy az emiatt, még előbb hozott ítélet, csak a próbaidő alatt jut a bíróság tudomására. Ilyenkor a Btk. rendes szabályai szerint összbüntetés kiszabásának volt helye, mert az egyes cselekményeket nem választotta el egymástól a büntetés felfüggesztésében rejlő bírói figyelmeztetés.

Nem zárható ki ugyanis, hogy, ha a felfüggesztő ítélet hozatalánál a bíróságnak tudomása lett volna az összes cselekményekről, az esetleg fel is függeszthető összbüntetést kellett volna megállapítania. Az elítélt nem juthat kedvezőtlenebb helyzetbe azzal, hogy a bíróság erről nem bírt tudomással, és csak utólag értesül arról, hogy a vádlott már a próbaidő előtt követett el valamilyen bűncselekményt.

2.4. A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk

FINKEY Ferenc álláspontja szerint is, a büntetett elkövető egyes személyek börtönbe zárása személyiségének további fejlődése szempontjából több hátránnyal járhat, mint haszonnal. Az ilyen személyiségű bűnelkövetőkkel szemben van szükség a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztésére.

²²⁷ Vö.: Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. szám, 442. oldal

A feltételes elítélés célszerűsége tekintetében hazánkban teljesen egységes felfogás alakult ki, amely álhatalos, ám szakmailag megalapozott, kulturált ostromot indított a jogalkotó álláspontjának megváltoztatása érdekében. A viták, ahogyan azt tapasztalhattuk, a századforduló tájékán már lezajlottak, és ezek eredményeképpen került sor az I. büntetőnovella megalkotására. Az itt bevezetett feltételes elítélés intézménye a gyakorlatban bevált, úgy, hogy még a szocialista jogrend bevezetése előtti időkben sor került az alkalmazási lehetőségek bővítésére.²²⁸

Az Országgyűléshez benyújtott javaslat 113. §. Az 1908. évi XXXVI. t.-c. 1. és 2. §-a akként módosul, hogy a fogházbüntetés végrehajtása feltételes felfüggesztésének korlátjaként az 1. §-ban megállapított egy hónap helyébe három hónap lép, a 2. §-nak 1. pontja pedig hatályát veszti.²²⁹

A javaslat 113. §. miniszteri indokolása szerint lényegesen továbbfejlesztette a büntetés végrehajtása feltételes felfüggesztésének rendszerét is, amikor az erre nézve, a hatályos jogban foglalt korlátozásokat enyhítette, azaz megemelte a kedvezmény alkalmazása során figyelembe vehető büntetési tétel tartamát.

Alapvetően nem változott a jogpolitikai álláspont, ahogyan az intézményt megalapozó szakmai érvek sem. A jogalkotó kitartott amellett az álláspontja mellett, miszerint a rövidtartamú szabadságvesztés-büntetés káros hatásai közismertek.²³⁰ Ezen hátrányok

²²⁸ FÖLDVÁRI József: i.m.: 440. oldal

²²⁹ Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XX. kötet, Budapest, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat 1930. 882-937. szám, 338. oldal

²³⁰ Vö.: von LISZT: Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge zweiter Band, Berlin 1905., 241, 511-512. oldal.

A börtönbüntetés egyik fő célja az erkölcsi javítás, a rabnevelés ugyan, de ez sem azt jelenti, hogy a börtönökből feltétlenül kifogástalan erkölcsű és példás magaviseletű emberek kerülnek vissza a társadalomba. Ennek az oka elsősorban nem az intézet feltételeiben keresendő, hanem nyilvánvalóan abban, hogy általában milyen személyiségek kerülnek a börtön falai közé. Fő szabályként elfogadhatjuk, hogy a deviáns személyek általában valamilyen alkalmazkodási problémával küzdő, erkölcsi, szociális és gyakran szellemi tekintetben is általában nehezebb helyzetű, sokszor durva személyiségek. Ezek után nincsen szükség annak a részletezésére, hogy még megfelelő kiválasztás mellett is, több ilyen személy nevelése, integrálása vagy reintegrálása milyen szervezést, és mennyi időt vesz igénybe. „A társadalmi életre alkalmasabbá tétel, a *reclassementy* egyik legfontosabb börtönügyi feladat ugyan, de hogy ez minden esetben sikerüljön, ezt nagyképűsködés lenne követelni a börtönbüntetéstől”. Számításba kell ebben a körben azt is venni, hogy a börtönből kikerültek közül sokan tényleg nem javultak is meg, hogy sokan csak számításból, a kedvezmények elérése s a feltételes szabadság elnyerése érdekében alkalmazkodtak intézet- szabályokhoz, viszont nagy igazságtalanság lenne tagadni eltagadni a rabnevelés által elért kétségtelen sikereket. Az bizonyos, hogy a börtönökből kikerült egyéneknek egy *igen jelentékeny része* valóban megjavult, törvénytisztelő, szorgalmas, munkás életet él. [FINKEY Ferenc: Büntetéstan problémák, Budapest 1933. 125-132. oldal]

HORVÁTH Tibor szerint a szocialista büntetőjog uralkodónak tekinthető felfogása: „(...) nem nélkülözhető büntetési eszköz a rövid tartamú szabadságvesztés, amely a büntetés-végrehajtás helyes megszervezése mellett általában, de néhány bűncselekmény-csoportban különösen - pl. garázdaság, testi épség ellen irányuló szándékos erőszakos cselekmények stb. - a büntetési feladatok és megvalósításának eredményes eszköze lehet”. [HORVÁTH Tibor: Büntetés, illetőleg társadalmi intézkedés alkalmazása a társadalomra veszélyes cselekmények miatt, Jogtudományi Közlöny, 1961. 1-2. szám, 14. oldal]

Mindenesetre NAGY Ferenc szerint is a *rövid tartamú szabadságvesztés* jelenlegi megítélése vitatott lehet. A rövid tartamú végrehajtható szabadságvesztés hátrányos vonásai régóta ismertek, elég, számos kommentár készült a témáról. A rövid tartamú szabadságvesztés - NAGY szerint - egyértelmű és egyoldalú elutasítását az utóbbi időszakban mégis *differenciáltabb megítélés* követte, amely nem olyan szélsőségesen negatív, mint

elkerülésének egyik igen alkalmas módja - a miniszteri indokolás szerint - a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése. Ennek az intézménynek alkalmazási körét, tekintettel a figyelembe vehető büntetési tétel mértékére, azonban igen szűkre szabta az 1908. évi XXXVI. törvénycikk.²³¹

Ismételten megjegyzéssel kell élnünk, hiszen a miniszteri indokolás, itt a korábbi álláspontját megváltoztatta, amennyiben a novella által meghatározott - felfüggeszthető - büntetés mértékét már kevésnek találja. Ez a véleményváltozás talán annak is köszönhető, hogy az intézmény bevezetése óta eltelt két évtized, már elegendő tapasztalat szerzésére adott lehetőséget mind a jogalkalmazónak, és a jogalkotónak.

A törvényjavaslat előterjesztéséig eltelt időszak vonatkozásban, az előterjesztő azt a következtetést tudta levonni, hogy a bíróság nem esett túlzásba a feltételes felfüggesztés alkalmazásában. Így már magának az intézménynek alap gondolatával is megegyezett, hogy az alkalmazásának lehetőségét a törvényhozás kiterjesztette.

A miniszteri indokolás szerint a javaslat keretében azonban ennek a kiterjesztésnek eljárási jelentősége is van, figyelemmel arra, hogy azt prognosztizálta, hogy egyúttal a bírói munkát csökkenteni fogja azzal, hogy megnő az elsőfokon befejezett ügyek száma. Így az eljárás gyorsítására is hatással lesz a feltételes felfüggesztés kiterjesztése.²³²

---

amelyekkel a korábbiakban találkozhattunk. A veszélyek, mint amelyekre például LISZT is felhívta a figyelmet, a káros hatások mellett a büntetési forma pozitív vonásait is kiemeli, a káros hatások a végrehajtás reformja révén is enyhíthetők.

Tehát a rövid tartamú szabadságvesztésnek a büntetések köréből való teljes száműzése, illetve az ilyen követelés hangoztatása indokolatlan; azonban kívánatos az alkalmazásának további visszaszorítása és mindenekelőtt a szabadságelvonással nem járó alternatív szankciókkal történő helyettesítése. A rövid tartamú szabadságvesztés kiszabása kiváltképp akkor látszik indokoltnak, ha az addig hosszabb tartamban alkalmazott szabadságvesztés-büntetés helyébe lép.

Jónéhány nyugat-európai ország büntetéskiszabási gyakorlatában reneszánszát éli a rövid tartamú szabadságvesztés (mint pl. Ausztriában, Svájcban, Hollandiában).

Egyet lehet érteni azzal a véleménnyel, miszerint ahhoz, hogy a jelen tudománya és vitája megalapozza a büntetési időtartam általános csökkentését és a humanizációs törekvéseknek megfeleljen, intenzívebb empirikus vizsgálódást igényel a rövid tartamú szabadságvesztés (*Günther Kaiser*). [NAGY Ferenc: A büntetőjogi szankciórendszer reformja. Büntetések és intézkedések az új büntető törvénykönyvben. Büntetőjogi Kodifikáció 2001. 2. szám, 5. oldal]

A büntetőtörvény alkalmazásában a büntetés célja a társadalom védelme érdekében alkalmazott generális és speciális prevenció. A generális prevenció kifejezi, hogy a büntetés elsődleges célja az, hogy az állampolgárokat általában visszatartsa bűncselekmények elkövetésétől. Ebben a körben megkülönböztethetjük a pozitív és a negatív generális prevenció intézményét. A pozitív generális prevenció alapvetően a jogkövetési hajlandóság növelésére irányul, azaz, a büntetőjog alkalmazásában, hogy megerősödjön bűncselekmény által kérdésessé tett norma érvényessége.

A negatív generális prevenció céljában az a vizsgálandó, hogy a büntetés mennyiben rettent el másokat a bűnelkövetéstől. Feltételezhető, hogy a súlyos büntetések a rizikóval számot vető elkövetőknél kellő visszatartó hatásúak. Felvetődik a kérdés, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés büntetéssel fenyegetés, mennyiben tudja szolgálni a generális elrettentést. [Kriminológia, Wolters Kulwer Kft. Budapest, 2016.]

²³¹ Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XX. kötet, Budapest, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat 1930. 882-937. szám, 388. oldal

²³² Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XX. kötet, Budapest, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat 1930. 882-937. szám, 388. oldal

Ezekből a megfontolásokból kiindulva a jogalkotó azt tervezte, hogy még a büntetőtvények általános revíziója előtt továbbfejleszti ezt a jogintézményt és egyfelől három hónapban szabja meg a felfüggeszhető fogházbüntetés legmagasabb tartamát az eddigi egy hónap helyett, másfelől pedig azt is lehetővé teszi, hogy felfüggesztésnek akkor is legyen helye, ha a bűncselekmény a törvény értelmében büntetett és csak a Btk. 92. §-nak alkalmazásával minősül a Btk. 20. §-hoz képest vétségé. Lehetnek ugyanis esetek, amikor az ilyen büntetés végrehajtása is nagyobb kárral járna, mint a végrehajtás elmaradása.²³³

3. Fejezet: Néhány gondolat a szocialista büntetőjogról

*„Nem sírni, nem nevetni, hanem megérteni.”
(Spinoza)*

3.1 Levezető átvezető bevezetés; 1950 - 1972.

A cím talán némi magyarázatra szorul. Egy jelentős korszakot zártunk le, és egy újabb jelentős korszakot nyitunk meg. Amely, bár maga is történelem, az abban megalkotott büntető törvényekben szabályozott feltételes elítélés vagy felfüggesztett büntetés mégis olyan közvetlen jogintézményi előzménye a ma hatályos törvényben szabályozottnak, amely miatt nem kezelhetjük teljes egészében kutatásunk szerinti jogtörténeti alapozásnak, sokkal inkább annak levezetésének, és egyúttal a kutatásunk vitatémája bevezetésének, és mivel a kettő közé emelünk általa mintegy hidat, egyúttal átvezetésnek is.

Szögezzük le azonban már most, hogy célunk nem a teljesség igénye szerinti feltáró munka, így helyütt kizárólag csak érintőlegesen foglalkozunk néhány mondat erejéig egyrészt az általános jellemzőkkel, másrészt kutatási területünket határozzuk meg azáltal, hogy az egyes, érinteni kívánt kodifikációkat, és büntetési rendszerük főbb jellemzőit megemlítve összegeyítjük.

Az orosz jog a modern európai jogrendszerekhez hasonlóan a római jogból származott²³⁴, eltérően azoktól, már régóta nem fejlődött tovább, mivel - ellentétben a római-germán, vagy common law jogcsaládokkal - nem állt mögötte jogtudomány és állandósult bírói testület. A régi orosz hagyományok beépültek a szovjet jogba, és hozzátehetjük, hogy a posztsovjét jogba is, mint például a prokuratúra intézménye, valamint a mongoloktól átvett, szükség idejére szóló kötelező szolgálat.

Először a második világháború után került sor a kelet-európai nemzetek jogrendszereinek egyesítésére. A kommunista szocializmus saját jogcsaládot hozott létre, melyet nem lehet leszűkíteni sem arra, amit a posztstálinizmus „a szocialista törvények megsértésének” nevezett el, sem pedig az önkényes eljárási módokra. Kialakult a szocialista jogcsalád,

²³³ Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XX. kötet, Budapest, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat 1930. 882-937. szám, 388. oldal

²³⁴ HORVÁTH Attila: A szocialista állam- és jogtudomány, Budapest HVG-ORAC 2015, 555. oldal

melynek sajátossága a tulajdon és a szerződés újfajta értelmezéséből, a családi és társadalmi kapcsolatok *újszerű* felfogásából, új intézményekből és a népbíróságokból fakadt.²³⁵

Mindamellet, Európa kommunista részén, részben **megőrizték, módosították és felújították a háború előtti társadalmi jogosultságok fogalmát. Ez, ahogyan azt a későbbiekben látjuk, ez érvényes a büntetőjogra is.**²³⁶

Csak emlékeztetőül, a Btk. (és a Kihágási Büntető Törvénykönyv, az 1879. évi XL. tc.) öt különféle szabadságvesztési nemet szabályozott, úgy, mint a fegyházat, a börtönt, a fogházat, az államfogházat, valamint kihágások esetén az elzárást. A Btk. különös része az egyes bűncselekményeknél meghatározta az alkalmazható szabadságvesztési fokozatot is. Miközben a nyugati társadalmakban a második világháború után megindult a hagyományos börtönügyi intézményrendszer megújulása, addig Magyarországon a sztálini büntetés-végrehajtási politika érvényesült, amely, ahogyan azt látni fogjuk, a büntetőjogi fejlődésnek, ha egy időre is, de az addigiaktól eltérő irányt mutatott.

3.1.1. Btá.

SZABÓ Imre szerint a szovjet büntetőjog - a tettes-büntetőjogi irányzatokkal szemben - két központi fogalma a bűncselekmény és a büntetés. A bűncselekmény meghatározó eleme a cselekménynek, és nem a tettesnek a társadalomra veszélyessége.²³⁷

A Btk. általános részét felváltó a büntető törvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény (Btá.) feladatát már a társadalomra veszélyes **cselekményekkel** szemben való védelem biztosításában jelölte meg. E védelem körében megtartja a „nullum crimen sine lege” elvet, ugyanakkor definiálja a társadalomra veszélyes cselekmény fogalmát.²³⁸ És e védelem érdekében kerül sor büntetés alkalmazására, amelynek célja, „a dolgozó nép védelme, az

²³⁵ A jogállam fogalmának helyébe a szocialista törvényesség került. A jog szigorúan imperatívává vált, és a hatalomgyakorlás lehfontosabb eszközének tekintették. A jognak csak a másodlagos funkciója lett az állampolgárok közötti konfliktusok rendezése. Nem irányulhatott a jogaik védelmére, személyes autonómiájuk biztosítására, nem nyújthatott védelmet az önkény legkirívóbb megnyilvánulásai ellen sem. A jog elvesztette viszonylagos önállóságát, elszámolva ezzel a társadalom jog iránti bizalmát. Generációk nőttek fel úgy, hogy a legegyszerűbb kérdésben is a jogalkalmazási önkény kijátszására kényszerültek, vagyis az ügyeskedésre. Sokszor a legalapvetőbb alanyi jogok elismertetéséhez is protekcióhoz volt szükség. A társadalom úgy érezte, hogy a legtöbb elmarasztaló ítéletet igazságtalanul szabták ki, így azt egyre kevésbé érezte a becsület elvesztésének, inkább sajnálatos pechnek. [HORVÁTH Attila: i.m.: 555. oldal] Emlékezzünk CSEMEGI szavaira, miszerint a büntetés a hatását és célját veszti, mert gyűlöletessé válik.

²³⁶ LENGYEL György, SZÁNTÓ Zoltán: A gazdasági élet szociológiája, Budapesti Corvinus Egyetem 2005, 373. oldal

²³⁷ SZABÓ Imre: A szovjet szocialista büntetőjog alapelvei. Jogtudományi Közlöny, 1950. 11-14. szám, 372-378. oldal

²³⁸ Az 1.§ (2) bekezdés megmondja, hogy mit kell a társadalomra veszélyes cselekmény alatt érteni. A Btá.. által is magáévá tett, a büntetőjogi nyelvben általánosan elfogadott szóhasználat szerint nemcsak az aktív tevékenység, hanem a mulasztás, azaz valamely kötelesség nemteljesítése is cselekménynek tekintendő. A társadalomra veszélyes az 1. § (2) bekezdése szerint minden olyan cselekmény, amely a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi vagy gazdasági rendjét, illetőleg az állampolgárok személyét vagy jogait sérti vagy veszélyezteti. [Országgyűlés irományai 1949. I. kötet, 1-51. szám, Budapest 1951., 39. szám, 156. oldal]

elkövető megjavítása és nevelése, továbbá általában a társadalom tagjainak a bűnözéstől való visszatartása".²³⁹

A Btá. büntetési rendszerére jellemző, hogy nemcsak a büntetés és a vétség közötti különbséget²⁴⁰, hanem a szabadságvesztés különböző neveit is megszüntette. Ezután - büntett esetében - csak egyféle szabadságvesztést lehetett kiszabni, amit börtönnek neveztek. (Az államfogházazat az 1946. évi XIV. tc. szüntette meg.) A miniszteri indoklás a változtatást azzal magyarázta, hogy a Csemegi Kódex a büntetési fokozatok szükségtelen sokaságát alkalmazta. Azt, hogy a különböző súlyú büntettek miatt különböző tartamban kiszabott büntetéseket hogyan hajtják végre, a Btá. indoklása elegánsan egy megalkotandó büntetés-végrehajtási jogszabályra bízta.

A teljesség kedvéért emlékezzünk arra, hogy ebben a kérdésben FINKEY Ferenc is állást foglalt, és ő is túl soknak találta a fokozatok számát, kifogását elsősorban azonban arra alapította, hogy az intézményi háttér nem tudta utólagos a jogszabályt. Ez azonban nem azt

---

²³⁹ FÖLDESI Tamás jogfilozófiai hangvételű elemzésében tér ki a társadalomra veszélyesség fogalmáról, és kritikájára. Ebben BÉKÉS Imréről is hivatkozva egyrészt kifejti, hogy a társadalomra veszélyesség a formális jogellenességgel szemben materiális jogellenesség, mert bűnös a tartalomra, azaz az általa okozott kárra és annak lehetőségére utal, FÖLDESI azonban kétségbe vonja azt, hogy a társadalomra veszélyesség meghatározás, mint a bűn definíciójának elengedhetetlen kritériuma a jogász társadalomban abszolút elfogadásra tett volna szert. Itt jegyezzük meg, hogy nem a bűn, hanem a bűncselekmény definíciójához kapcsolódik a társadalomra veszélyességi kritérium. Visszatérve FÖLDESI gondolataihoz, álláspontja szerint sokan a társadalomra veszélyesség elhagyására tesznek javaslatot, mégpedig azon az alapon, hogy, ahogyan azt a szocializmus büntetőjogi gyakorlatában valójában alkalmazták, kompromitálta a fogalmat. A vitatható tartalom abban áll, hogy számos olyan magatartást is bűnnek nyilvánítottak, ami demokratikus mércével egyenesen erénynek minősült volna. Ilyen volt például az izgatás, amelyet azok követek el, akik nyilvánosan merték kritizálni a politikai-társadalmi rendszert. Természetesen voltak olyanok, akik nem értettek, nem értenek egyet a társadalomra veszélyesség fogalmának ilyen megítélésével. IRK Ferenc például, aki az előbbiekkal szemben úgy nyilatkozott, hogy a társadalomra veszélyességet nem helyes „szocialista csökevényként” aposztrofálni, mert attól, hogy a szocializmusban visszaéltek ezzel a terminussal, a demokráciának feltétlenül szüksége van egy ilyen tartalmú bűnmeghatározó kifejezésre ahhoz, hogy a bűn alapja ne csak a jogalkotó döntése legyen, hanem az az objektív kár, amelyet a bűn előidéz. [FÖLDESI Tamás: Mi jár a bűnért a jogban? Belügyi Szemle, 2011/9. 21-22. oldal]

²⁴⁰ A miniszteri indoklás szerint az eddigi büntetőtörvénykönyv a bűncselekményeket súly szempontjából büntettek, vétségekre és kihágásokra osztotta. A Btá. mellőzi a büntett és a vétség között fennálló differenciálást, és mindkét csoportot egységesen a büntett megjelöléssel illeti. Az indoklás magyarázatul előadta, hogy a vétségeknek a büntettektől való megkülönböztetése nagymértékben megnehezítette a bíróság számára a büntetőtörvénykönyv alkalmazását. Emlékeztetett, hogy a bíró néha büntett esetében is jogosult volt vétségi büntetés alkalmazására, amelyre tekintettel a törvénytől fogva büntettnek nyilvánított cselekmény vétséggá vált. A büntetőjogban tehát mindig meg kellett különböztetni a törvény szerint büntettnek minősülő cselekménytől a bírói ítélet szerint is büntett jellegével bírót; ennek a megkülönböztetésnek az alkalmazása azonban rendkívül bonyodalmas.

A büntett és a vétség közötti megkülönböztetésnek csak ott lehet némi létjogosultsága, taglalta az indoklás, ahol a bírói hatáskör szabályozása ennek a megkülönböztetésnek szigorúan megfelel.

A magyar jogi környezetben, véli, azonban már a bűnvádi perrendtartás életbeléptetésekor sem vitték következetesen keresztül az említett szempontot, amennyiben a törvényszék elé egyaránt tartoztak büntettek és vétségek, 1949. évi XI. tv. hatálybalépése óta pedig a járásbíróság büntettek miatt is eljár és ítélkezik. Ilyen körülmények között a Btá. nem tartja többé szükségesnek a büntettek és vétségek kategóriáit, hanem mind a kettőt egységes elnevezéssel büntettnek jelöli meg.

A büntett fordulat megfelelően átment a köztudatba és korrelál a mindennapi élet szóhasználatával is. [Országgyűlés irományai 1949. I. kötet, 1-51. szám, Budapest 1951., 39. szám, 154. oldal]

jelentette, hogy FINKEY a felosztás ellen lett volna, ahogyan azt sem jelenti, hogy mi ezzel az elgondolással egyetértünk, sőt.

Ezzel megszüntették a közvetítő intézetet is, amely a differenciált büntetési rendszer eszközéül szolgált. A törvénykönyv indokolása HORVÁTH Attila szerint, szintén nem sok jót ígért: „Haladó irányzatú büntető törvénykönyvnek szakítania kell a rövid tartalmú szabadságvesztés-büntetések rendszerével.” Ugyanezt az elvet erősítette meg a korabeli hivatalos tankönyv is: „...a rövid tartamú szabadságvesztés minden tekintetben káros intézmény”.²⁴¹

Tegyük hozzá, hogy a korábbiakban mi is azt taglaltuk egyes jogtudósok tollát követve, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés káros, sőt LISZT szerint egyenesen veszélyes. A különbség csupán az, hogy LISZT és kortársai, nem minden tekintetben, hanem a terhelt személyiségére nézve vallották ártalmas, és kiváltandó intézménynek. Az, hogy mi minden szempontból káros a rövid tartamú szabadságvesztés a Btá. alkalmazásában, még a miniszteri indokolás sem részletezte, megelégedett a jelző használatával.

A Btá. - indokolása szerint - fenntartotta a fő- és mellékbüntetések között fennálló megkülönböztetést, de a mellékbüntetéseket teljesen más alapra helyezte, mint a Btk.

Főbüntetések azok a büntetések, amelyek egymagukban is kiszabhatók, mellékbüntetések azok, amelyek csupán valamely főbüntetés mellett kerülhetnek alkalmazásra.

A halálbüntetés és a börtön mindig főbüntetések. A börtönbüntetés lehet életfogytig tartó, vagy határozott ideig tartó, amelynek leghosszabb tartama 15 év, míg a legrövidebb 30 nap.²⁴²

A többi büntetés főszabályként mellékbüntetés, a törvény külön rendelkezése esetén azonban meghatározott esetekben főbüntetésként alkalmazhatók. Megalkotásakor csupán a pénzbüntetés szerepelt a különös részben meghatározott egyes esetekben főbüntetésként; a Btá. 31. §-a azonban abból a feltevésből indult ki, hogy egyes meghatározott büntettek miatt az elkobzás és a vagyonelkobzás, a közügyektől eltiltás, a foglalkozástól eltiltás és a kiutasítás is főbüntetésként lesznek kiszabhatók.²⁴³

A Btá. lehetővé tette, hogy a bíróság, szabadságvesztés büntetés helyett, amennyiben a büntetés céljai így is elérhetők voltak, kivéve az olyan eseteket, ahol öt évet meghaladó börtönt rendelt a törvény, javító nevelő munka végzésére kötelezhette a terheltet. Lényegét tekintve, tehát, büntetést helyettesítő intézkedésről beszélhetünk. A javító nevelő munka célját tekintve a nevelésre helyezi a hangsúlyt, amellet, hogy a bíróság egy hónaptól két évig terjedő időtartamban határozhatta meg. Az indokolás szerint a cél elérése érdekében a munkát a megfelelő környezetben kellett végezni, ami alatt úgy vélhetjük, hogy az elítélt személyiségének megfelelő helyre gondolhatott a jogalkotó. A munkára kötelezett személyi szabadságát a munka végzésének helyére, idejére és a munka jellegére vonatkozó kötelezésen

²⁴¹ HORVÁTH Attila: A szovjet típusú diktatúra büntetési rendszere in: Jogtörténeti parerga, ELTE Eötvös Kiadó Budapest, 157. oldal

²⁴² Ahogyan már utaltunk rá, és a későbbiekben is utalunk, a Btá.. sem fogadta el a rövid tartamú szabadságvesztést megfelelő büntetésnek. Ennek - főleg a törvény indokolása - markánsan hangot is adott, amikor úgy fogalmazott, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés, métely. A teljesség kedvéért jegyezzük meg, hogy ezt a 30 napnál rövidebb tartamú szabadságvesztéssel kapcsolatban fejtette ki.

²⁴³ Országgyűlés irományai 1949. I. kötet, 1-51. szám, Budapest 1951., 39. szám, 176. oldal

túl a törvény nem korlátozta. A munkáért csökkentett munkadíj járt, melynek a mértékét a bíróság állapította meg.

Számunkra fontos, hogy a Btá. megőrizte a felfüggesztés vagy feltételes elítélés intézményét, sőt bővítette annak alkalmazási körét, amelyre a későbbiekben kitérünk. Itt csak annyit, ahogyan FÖLDVÁRI kiemeli, és, ahogyan az az indokolásból is következik, hogy a Btá. megalkotói is úgy tekintették a feltételes elítélést, mint ami alkalmas a rövid időtartamú szabadságvesztés helyettesítésére.²⁴⁴ Erre figyelemmel a rövid tartamú szabadságvesztés és a felfüggesztés intézményének sorsa a továbbiakban is összefonódik.

3.1.2. Büntető törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény

Az 1961-ben hatályba lépett Büntető törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény (1961. évi Btk.) feladatát a jogalkotó a Btá.-hoz képest már bővebben határozta meg, miszerint védje a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjét,²⁴⁵ az állampolgárok személyét és jogait, neveljen a szocialista társadalmi együttélés szabályainak a megtartására, valamint az állampolgári fegyelemre. Ennek érdekében meghatározza, hogy mely társadalomra veszélyes cselekmények büntettek, és hogy ezek elkövetőivel szemben milyen büntetések alkalmazhatók.

Az 1961. évi Btk. szerepe jogtörténeti szerepe is vitathatatlan, ugyanis ezt tekinthetjük az első szocialista büntető törvénynek, amely megpróbált végérvényesen szakítani a Btk. és novellái szabályozási filozófiájával. A miniszteri általános indokolás is kiemelte, hogy „a kódex szocialista jogalkotás”.

A szocialista büntetőjog elsősorban a társadalomra veszélyesség alapján ítelt arról, hogy egy cselekmény - elvont vagy konkrét formában - büntetést érdemel-e, vagy sem. Tehát a társadalomra veszélyesség az az elsődleges ismérv, amely a jogalkotót és a jogalkalmazót egyaránt eligazítja valamely cselekmény büntetőjogi értékelése tekintetében. A társadalomra veszélyesség a cselekmény objektív sajátossága. Azt jelenti, hogy a kérdéses magatartás sérti, illetőleg veszélyezteti a védett jogtárgyat. Ehhez képest a társadalomra veszélyesség megállapítása szempontjából csak az ún. objektív tényállási mozzanatok bírnak jelentőséggel, ellenben a cselekménynek a tényállásba felvett szubjektív elemei (szándék, célzat stb.) nem játszanak szerepet. Veszélyes volt-e a társadalomra, vagy sem, a büntett értékelése során csak ennek a kérdésnek az eldöntése után kerülhet sor annak vizsgálatára, hogy a társadalomra veszélyes magatartás egyáltalában felróható-e elkövetőjének.²⁴⁶

A törvény alapját képezte továbbra is a nullum crimen sine lege elv, hiszen akként rendelkezett, hogy büntett az a társadalomra veszélyes cselekmény, amelyre a törvénybüntetés kiszabását rendeli, és amelyet szándékosan vagy - ha a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti - gondatlanul követnek el. Tehát továbbra is kizárta az analógia lehetőségét,

²⁴⁴ FÖLDVÁRI József: i.m.: 447. oldal

²⁴⁵ Az indokolás kifejti, hogy a szocialista társadalomban közérdek és az egyéni érdek rendszerint egyirányú, és soha nem kerülhetnek feloldhatatlan ellentmondásba. Az állampolgárok itt gyűjtőfogalom, ezalatt ugyanis valamennyi állam polgárát, sőt a hontalanokat is értenünk kell.

²⁴⁶ Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 80. oldal

kiterjesztette azonban a büntettek lehetséges körét a gondatlanságból elkövetett cselekményekre is.

Az indokolás is külön kiemeli a jogszabály 18.§-t, amely a Btá.-hoz képest újítás, és hatása a hatályos büntető jogszabályra vitathatatlan. A büntetőjogi felelősség elengedhetetlen feltétele a bűnösség. Ebből következik, hogy a törvény kizárja a büntetőjogi felelősséget az olyan - egyébként társadalomra veszélyes - következményért, amelynek vonatkozásában az azt okozó bűnössége nem állapítható meg. Ezzel új alapokra helyezte, vagy inkább megalapította a szándékon túli eredményért való felelősség szabályait.²⁴⁷

A törvény alkalmazásában a büntetési rendszer a Btá.-hoz képest változott. A törvény a Btá.-hoz hasonlóan, de attól mégis eltérően megkülönböztette a fő- és mellékbüntetést egymástól akként is, hogy a mellékbüntetéseket külön bekezdésben szabályozta. Szabályozta továbbá az intézkedéseket.

A főbüntetések között szerepelt a halálbüntetés, a szabadságvesztés, a javító-nevelő munka, és a pénzbüntetés. A mellékbüntetéseik között, csakúgy, mint a Btá.-ban a törvény szabályozta a közügyektől eltiltást, a foglalkozástól eltiltást, a kitiltást, kiutasítást, a vagyoneklobzást, és a pénzbüntetést.

A halálbüntetés továbbra is a legsúlyosabb büntetés. Az 1961. évi Btk. elvetette az életfogytiglani börtönbüntetést azzal az indoklással: „...ha a társadalom védelme nem követeli meg a halálbüntetés alkalmazását, akkor megvalósulhat a büntetés nevelő célja”. Az indoklás kiemeli, hogy a büntetés egyik fő célja az elítélt „megjavítása”, amelyhez elegendő 15 év.

A szabadságvesztés így határozott tartamú, amelynek leghosszabb tartama továbbra is 15 év, míg a legrövidebb 30 nap.

A törvény javaslata a szabadságvesztésnek két végrehajtási módját különböztette meg, a börtönt és a büntetés-végrehajtási munkahelyet.²⁴⁸

A börtön fokozat a törvény szövegéből következően szigorúbb, mint a büntetés-végrehajtási munkahely. Azt, hogy kinek melyik fokozatban kellett letöltenie a büntetését, az Igazságügyi Minisztérium 1964. május 29-én a 3/1962 BM utasításhoz kapcsolódva szabályozta.²⁴⁹

²⁴⁷ Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 94. oldal

²⁴⁸ Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 105. oldal

²⁴⁹ A miniszteri indoklás szerint a javaslat a szabadságvesztésnek két végrehajtási módját különbözteti meg. A börtönt és büntetés végrehajtási munkahelyet.

Itt elsősorban azt kell hangsúlyozni az indoklás szerint, hogy nem különböző büntetési nemekről van szó, hanem egy büntetési nemnek, a szabadságvesztésnek kétféle végrehajtási módjáról. Az egyes bűncselekményekre a törvény Különös Részében megállapított büntetési nem mindig szabadságvesztés. Ehhez képest az ítéletben is szabadságvesztést kellett kiszabnia a bíróságnak. Ennek végrehajtása azután vagy börtönben vagy büntetésvégrehajtási munkahelyen történt.

Arra nézve, hogy a szabadságvesztést milyen esetben hajtották végre börtönben, illetőleg büntetés-végrehajtási munkahelyen, a javaslat nem tartalmazott rendelkezést, ezt a kérdést, a szokott módon, a megalkotandó büntetésvégrehajtási szabályra bízta. [Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1951., 26. szám, 105. oldal]

Lásd: VÓKÓ György: A magyar büntetés-végrehajtási jog, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2014. 39. oldal

A Btá.-tól eltérő módon a 1961. évi Btk. nem intézkedésként, hanem büntetésként határozta meg a javító nevelő munkát. Szintén eltérő módon az alsó határát felemelte, míg a felső határát leszállította. A törvény javaslata a Különös Részben a javító-nevelő munkát mindig alternatív büntetésként alkalmazta. A büntetés tartamát illetően abból a rendezési elvből indult ki, hogy pénzbüntetés mellett hat hónapig, hat hónapig tartó szabadság- vesztés mellett egy évig, egy évi szabadságvesztés mellett a javító-nevelő munka maximális tartamát alkalmazta. A büntetést elsősorban önkéntes végrehajtásra alapozta, amit az is megerősít, hogy nem teljesítés esetére - ahogyan a Btá. is - kilátásba helyezte annak szabadságvesztésre történő átváltoztatását.²⁵⁰

Tovább differenciálta a feltételes elítélés intézményét, hiszen ennek alkalmazásában már nemcsak az alkalmazás köre tagolódott egy évnél nem hosszabb, illetőleg egy évnél hosszabb, de két évet meg nem haladó időtartamra, hanem ennek a differenciálásnak megfelelően a próbaidő tartama is.

3.1.3. 1966. évi 20. számú tvr.

A büntetési rendszer újabb, vagy inkább újbóli differenciált alapokra helyezésére az első lépéseket a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény módosításáról szóló 1966. évi 20. számú törvényerejű rendelet tette meg. A szabadságvesztés addigi két fokozatát két újabb fokozattal bővítette ki, igazodva a bűnelkövetők négy típusával kapcsolatos felfogáshoz. A négy fokozat a következő volt: szigorított börtön, börtön, szigorított büntetés-végrehajtási munkahely és büntetés-végrehajtási munkahely. A bíróság az ítéletében rendelkezett arról, hogy a szabadságvesztést melyik fokozatban kell végrehajtani. A büntetés-végrehajtási rendszer tehát utat engedett az egyéniesítésnek és differenciálásnak, amivel továbbfejlesztette az elítéltek kategorizálását.²⁵¹

HORVÁTH Attila szerint a szocialista országokban alapvető dogmának számított az az elv, hogy a bűnözés a kizsákmányolás megszüntetésével erőteljesen csökkenni fog. A gyakorlat azonban egészen ellentétes képet mutatott az elmélettel.

Bár egyre kevesebb politikai okból elítélt töltötte büntetését, a zsúfoltság mégsem szűnt meg, hiszen a köztörvényes bűnelkövetők száma egyre nőtt. 1972-ben már több mint 20 000 főt meghaladó számú elítélt elhelyezéséről kellett gondoskodni, miközben az intézetek befogadóképessége nem érte el a 15 000 főt.²⁵²

²⁵⁰ Országgyűlési irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 107-108. oldal

²⁵¹ VÓKÓ György: i.m.: 40. oldal

²⁵² HORVÁTH Attila: i.m.: 161. oldal. Idézzük fel a Börtönstatisztikai Szemlét, mely szerint 2016. évben a fogvatartottak összes létszáma 18196 fő, míg a férőhelyek száma 2014-ben 12896 fő volt, jelenleg is 15000 fő alatti. Ez az adat is alátámasztja HORVÁTH vélekedését az 1971. évi novella szükségességét illetően. A novella indokolása nem a fogvatartotti szám nagyságára hivatkozik. HORVÁTH Attila szerint a kor büntetőpolitikájára jellemző módon, még az alkoholizmus ellen is a szabadságvesztés büntetés eszközével léptek fel.

3.1.4. A Büntető Törvény módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. számú tvr.

A növekvő bűnözés tehát türelmetlenséget váltott ki, melynek tulajdonképpeni következménye lett a Büntető Törvénykönyv 1971. évi novellája, a 28. számú törvényerejű rendelet, amely a halálbüntetés mellé visszaállította életfogytig tartó szabadságvesztést és szigorításokat rendelt el a visszaeső bűnözőkkel szemben.²⁵³

Emlékezzünk rá, hogy az 1961. évi Btk. eredetileg mellőzte az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést, mert "ha a társadalom védelme nem kívánja meg a halálbüntetés alkalmazását, akkor megvalósulhat a büntetés nevelő célja. Az elítélt átnevelése végett pedig nincs szükség életfogytig tartó szabadságvesztésre"

Ezt a felfogást az 1971. évi 28. számú tvr. már nem tette magáévá. A tvr. indokolása szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés visszaállítását az magyarázza, hogy a kivételes jellegű halálbüntetés és az 1961. évi Btk. által alkalmazott tíz évtől tizenöt évig terjedő határozott tartamú szabadságvesztés között indokolatlanul nagy, vagy, ahogyan FÖLDVÁRI József jellemezte, „indokolatlanul nagy”²⁵⁴ a távolság, és ez a bíróság számára nagyon megnehezíti az alternatív büntetések közötti választást. E jogintézmény visszaállítása melletti másik érv a társadalom védelme, az általános visszatartás követelménye volt. Itt kell utalnunk a rendkívül magas fogvatartotti állományra is. Az indokolás szerint "amikor a büntetési célokra figyelemmel indokoltnak látszik az elkövető végleges kirekesztése a társadalomból, de nem kizárt az átnevelés lehetősége sem, egyedül ez az intézmény nyújt kielégítő megoldást". Ezt a "kielégítőnek" minősített "megoldást" az 1978-ik évi Btk. szintén átvette.²⁵⁵

Megváltozott a szabadságvesztés-büntetés fokozatainak elnevezése is. A büntetés-végrehajtás szervezete a 1966–1967-ben kialakított formában sem tudta már biztosítani a meghatározott büntetési cél megvalósulását. A novella a négy végrehajtási fokozat elnevezését fegyházra, szigorított börtönre, börtönre és fogházra változtatta. Dogmatikai módosításai közül kiemelkedik a bűncselekmények közötti differenciálás. Újra bevezette ugyanis a vétségi alakzatot.²⁵⁶ A vétségek kedvezőbb megítélésben részesültek, mint a büntettek a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának, a feltételes szabadságra bocsátásnak, a kényszergyógykezelésnek, a büntetés felfüggesztésének, a büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli mentesítés szabályozásánál.²⁵⁷

²⁵³ VÓKÓ György: i.m.: 41. oldal

²⁵⁴ KÓHALMI László: Az életfogytig tartó szabadságvesztés a magyar büntetőjogban. Börtönügyi Szemle 2006. 30. évf. 3. szám 35. oldal

²⁵⁵ NAGY Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéséről és az európai börtönnépességről, Börtönügyi Szemle 2008. 32. évf. 1. Szám 1-16. oldal

²⁵⁶ „A bűncselekmények társadalomra veszélyességének súlya és jellege egymástól eltér. Számos jogrendszer ismeri a bűncselekmények kettős vagy hármas felosztását (büntett-vétség-kihágás). Hatályos jogunk az egységes büntett fogalmat használja, míg a bűncselekményt meg nem valósító kisebb súlyú jogsértések a szabálysértések kategóriájába tartoznak. A bűncselekményeknek egységesen büntettként való felfogása azonban a gyakorlatban nem vált be és a büntetőjogi felelősségre vonás differenciálását nehezítette. A Tervezet ezért szakít az egységes büntett kategóriával és a bűncselekményeket büntettekre és vétségekre osztja fel. Ez a felosztás megfelel a közfelfogásnak is, amely lényeges különbséget lát az eltérő súlyú bűncselekmények között.” [Indokolás, Igazságügyi Közlöny LXXIX. (1971.) évfolyam, 11. szám. 193. oldal]

²⁵⁷ VÓKÓ György: i.m.: 41. oldal

Kutatási témánk vonatkozásában, itt csak említészerűen térjünk ki arra is, hogy a novella a felfüggesztés intézményét is változtatta, tekintettel a bevezetett vétségi alakzatra is. Ezek szerint a próbaidő mértékét is differenciálta.

Megmaradva egy pillanatra a novella dogmatikai változtatásai közül a vétségi alakzatnál, tudjuk, hogy a büntett-vétség felosztás már a Btk esetében létezett, egészen a Btá. hatályba lépéséig. Ekkor a jogalkotó - indoklásában arra rámutatva, hogy a bűncselekmények súly szerinti megosztása a bíróságoknak túl nagy bonyodalmat okoz, illetőleg utalva arra is, hogy végső soron a büntett a köznyelvi használatba megfelelő módon átment - a bűncselekmény súly szerinti felosztását megszüntette, és egységesen a büntett alakzatot alkalmazta.

Ezt az elvet az 1961. évi Btk is következetesen vallotta, azonban az 1971. évi novella merőben más szabályozási elvet vezetett be. A novella visszatért egy olyan intézményhez, amit a szocialista büntető jogalkotás egyszer már elvetett egyrészt eljárásjogi, másrészt ideológiai okokból. Hogyan indokolhatta ezek után a jogalkotó ezt a szabályozási fordulatot? Egy alapvetően „burzsoá” jogintézmény újraélesztése nyilván kínos kérdéseket vetett fel.

SZÚK László válasza feltehetően hűen tükrözi a kornak, és a kor szakmai véleményét esetleg megfogalmazóinak ideológiai reakcióját:

„Akik eleve burzsoá jogintézménynek tartották a bűncselekmények súly szerinti rendszerét, s ennek megfelelően „feltámadását” világnézeti töltésű érvekkel ellenkezik, azoknak Lenin örökbecsű sorait ajánlanám figyelmükbe.

„Kiderül, hogy a kommunizmusban bizonyos ideig nemcsak a burzsoá jog marad meg, hanem a burzsoá állam is burzsoázia nélkül! Ez paradoxonnak látszhatik vagy egyszerű dialektikai elme játéknak, amivel gyakran vádolják a marxizmust olyanok, akik cseppet sem fáradoznak azon, hogy tanulmányozzák rendkívül mély tartalmát. A valóságban viszont az élet léptenyomon mutatja nekünk a régieknek a maradványait az újban, a természetben és a társadalomban egyaránt. És Marx nem önkényesen dugott egy darab »burzsoá« jogot a kommunizmusba, hanem azt tette, ami gazdasági és politikai tekintetben elkerülhetetlen egy olyan társadalomban, amely a kapitalizmus méhéből került ki.”²⁵⁸

²⁵⁸ SZÚK László: Büntetőnovella a gyakorlatban, Jogtudományi Közlöny 1972. 27. évf. 4. szám, 150. oldal. Függetlenül az ideológiai választól, SZÚK László jogi álláspontot is kifejtett, amelynek lényege, hogy a bűncselekmények több csoportba sorolása fogalmi tisztaságot igényel, azaz szabatosan kell meghatározni az Általános Részben az egyes csoportokra vonatkozó fogalmakat, hogy a különös részi osztályokat pontosan megkülönböztethessük. Az általános részi intézmények alkalmazásának feltételeit - a súlyuk szerint megkülönböztetett bűncselekményi csoportokhoz igazodva - eltérően kell megállapítani. A felosztásnak kivételt nem tűrőnek kell lennie, mert az „úszóhatárok” elismerése, s azok megállapításának a jogalkalmazóra bízása éppen ellentétes irányban hat, mint amit a büntett, vétség felosztással a jogalkotó elérni kíván: bonyolulttá, áttekinthetlenné teszi a joganyagot. Vagyis SZÚK László nem cáfolta meg a Btá. alapelvét, hiszen a novella által bevezetett intézményt élesen megkülönböztette a Btk intézményétől, már az alkalmazásának rendjét illetően. Ebbéli álláspontjának alátámasztása érdekében segítségül hívta CARRARA Ferencet. SZÚK szerint CARRARA ugyanis 1878-as büntető jogtudományi programjában kifejtette, hogy a súly szerinti felosztás túlhajtás, és az úszóhatárok alkalmazása, vagyis, amikor jól elhatároltan nem különbözteti meg az anyagi jog a büntettet a vétségtől, amikor a bíró döntése lehetőséget teremt az átfedésre azzal, hogy bünteti alakzattal szemben vétségi büntetést szab ki, tulajdonképpen megszünteti a felosztást. [SZÚK László: i.m.: 150. oldal]

A novella által alkalmazott felosztást illehetnénk azzal a kritikával, hogy egyrészt a gondatlan elkövetést nem sorolja egyértelműen a vétségek körébe, másrészt, ehhez kapcsolódóan, hogy a jogalkotó a vétség, mint alakzat megállapításhoz tartozó időtartamot túlságosan szűken húzta meg, azaz korlátozta.

Zárásként idézzük fel BÉKÉS professzor gondolatait, amelyek nemcsak iránymutatók, de a kor jogászáira - az ideológia zavaros tengerén - megnyugtatóan hathattak:

Békés Imre a következőket írta: „ . . . meggyőződésem szerint a) a jog tartalma és formája között az összefüggés nem funkcionális, mert azonos jogpolitikai célok különböző jogi eszközök igénybevételével is teljesíthetők és ennek megfelelően különböző dogmatikai elképzelésekben is megragadhatók; b) ha a jog tartalmi meghatározottsága e lehetőséget nem zárja ki a jogi forma és a dogmatika a tradíció - elsősorban a jogrendszeri tradíció - irányába hajlik; c) a dogmatika támaszkodik előzményeire és az egyetemes (jogrendszerbeli) tapasztalatokra; d) követi a kor világképét és a társadalom etikai felfogását.”²⁵⁹

Tehát sem a büntető anyagi jog struktúrájának, sem egyes intézményeinek a Csemegi Kódex struktúrájával, kategóriáival való azonossága nem alapozhat meg - önmagában - semmiféle kifogást. A Csemegi Kódex felszabadulás utáni hosszú léte mindennél ékeesebb bizonyítéka annak, hogy a forma továbbéléséből - feltámadásából nem következik a különböző történelmi helyzetekben azonos szolgálati minőség.²⁶⁰

Túl a felosztás tényén, számunkra ez azért fontos, mert kihat a felfüggesztés intézményének szabályozására, melyet a későbbiekben áttekintünk.

3.2. Büntetés végrehajtásának felfüggesztése a szocialista büntetőjogban

3.2.1. Büntetés végrehajtásának felfüggesztése a Btá. alkalmazásában

A Btá. megalkotása során, a Btk.-hoz képest még nem változott az az álláspont, miszerint a felfüggesztés intézménye elsősorban a rövid tartamú szabadságvesztés kiváltására, helyettesítésére szolgáló jogintézmény. A jogintézmény fenntartásának indoka tehát ugyanaz, a szabályozás módja azonban már intézményben, annak szerepében elkövetkező változást is magában hordozta.

Ahogy arra már FÖLDVÁRI Józseffel utaltunk, a Btk. általános részét felváltó Btá. feladatát a társadalomra veszélyes cselekményekkel szemben való védelem biztosításában jelölte meg. E védelem érdekében kerül sor büntetés alkalmazására, amelynek célja, „a dolgozó nép védelme, az elkövető megjavítása és nevelése, továbbá általában a társadalom tagjainak a bűnözéstől való visszatartása”.

²⁵⁹ BÉKÉS Imre: A büntetőjogi dogmatikáról. Acta Facultatis Politico-Juridicae Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Lorando Eötvös Nominatae. Tomus X. Bp. 1968. 121. old.

²⁶⁰ SZÚK László: i.m.: 152. oldal

A rövid tartamú szabadságvesztés büntetések káros hatásával kapcsolatban már utalás történt arra, és nemcsak a Btá., hanem már a Btk. kapcsán is, hogy a haladó büntetőjognak megfelelő intézkedéseket kell találnia azok helyettesítésére. Ilyen intézkedés lehet a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése, amelyet a Btk. is ismert, de amelynek érvényesülését túlságosan szűk térre korlátozta.

Emlékezzünk arra, hogy a Btk. I. novellája emelte be a feltételes felfüggesztést a büntetőjog gyakorlatába, ekkor azonban kizárólag az egy hónapot meg nem haladó fogház- és elzárás büntetés esetén, mely időtartamot csak az 1930-as jogszabályban emel a jogalkotó három hónapra, és a kizáró okok közül kivette a fogház és börtön fokozatú végrehajtást.

A Btá. megalkotói is úgy tekintették a feltételes elítélést, mint, ami alkalmas a rövid időtartamú szabadságvesztés helyettesítésére. „A különös méltánylást érdemlő okokra való hivatkozást a törvényhozó mellőzte a feltételek megfogalmazásától, a bíróság e rendelkezés szerint akkor függeszthette fel a kiszabott börtön- vagy pénzbüntetés végrehajtását, „ha ettől az elkövető magatartására kedvező hatást vár és az elkövető a kedvezményre egyébként is érdemesnek mutatkozik”.²⁶¹

A büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése kedvezmény, alkalmazása tehát a bíróság belátásától függött. A felfüggesztés kedvezményében a bíróság azt részesíthette, akinek jövőbeli magatartása szempontjából ettől az intézkedéstől kedvező hatást várt, és, aki a kedvezményre egyébként is érdemesnek mutatkozott. A jogalkotó nem akadályozta többé, hogy a büntetést enyhítő körülmények - az 50. § (2) bekezdésére figyelemmel - egyúttal a felfüggesztés okaiként is szolgáljanak.

A büntetés végrehajtásának a felfüggesztése olyan kedvezmény, amelyben az olyan elítélt részesülhetett, akivel kapcsolatban alappal feltételezhatték, hogy a végrehajtás felfüggesztése jövőbeni viselkedését kedvező irányban befolyásolja, és ennek megítélése során a bíróság valamennyi körülményt figyelembe vehetett. Jelentős különbség a Btk. rendelkezéseihez, de főleg az indokolásához képest, ahol, a különös méltánylás érdemlő körülmények, de még inkább a figyelembe vehető mértékű és fokozatú szabadságvesztés büntetés jelentős mértékben korlátozta az alkalmazás körét. A különös méltánylást érdemlő fordulat mellőzése, illetőleg az 50. § (2) bekezdésében rejlő jelentőség abban állt, hogy megnyitotta a felfüggesztés intézményét a nagyobb számú eset előtt,²⁶² illetőleg, hogy a büntetés enyhítését összekötötte a felfüggesztés lehetőségével, feloldva egy kvázi kétszeres értékelésre vonatkozó

²⁶¹ Btá. 55.§ (1) bekezdés

²⁶² FÖLDVÁRI József: i.m.: 441. oldal. A Btk. szerinti bírói gyakorlat lényegében magáévá tette EDVI ILLÉS mindkét alapgondolatát: a felfüggesztést nem tekintette a büntetés enyhítésének és felfüggesztés esetében általában magasabb időtartamban állapította meg a büntetést, mint végrehajtható szabadságvesztés esetén. Az első tételnek rendkívül lényeges gyakorlati kihatása volt a felfüggesztést megalapozó körülmények vonatkozásában, ha a felfüggesztés nem a büntetés enyhítése, akkor a felfüggesztést megalapozó körülmények nem azonosak a büntetést enyhítő körülményekkel. Vagyis a bíróság a büntetés végrehajtásának a felfüggesztését nem indokolhatta azokkal a körülményekkel, amelyeket a büntetés mértékének a meghatározásánál enyhítő körülményekként értékelt. Ebben a vonatkozásban megvalósult a kétszeres értékelés tilalma.

tilalmat, hiszen az enyhítésre okot adó körülményeket, amit a Btk. tulajdonképpen kizárt, a Btá. alkalmazásában már a felfüggesztés során is értékelni lehetett.²⁶³

A Btá. indokolása szerint a büntetés végrehajtásának felfüggesztése három évi próbaidőre történt. Ha ez alatt az idő alatt az elítélt újabb büntetést követett el, és emiatt őt szabadságvesztés büntetésre - vagyis börtönbüntetésre - ítélték, a bíróság elrendelte a felfüggesztett büntetés végrehajtását. Egyébként az elítélt a büntetés hátrányos jogkövetkezményei alól a próbaidő eredményes elteltével mentesült, tehát beálltak a 66.§ (2) bekezdésében szabályozott törvényi mentesülés jogkövetkezményei és a feltételesen felfüggesztett büntetést nem lehetett rajta végrehajtani.

Első olvasatra a Btá. az 1951. I. – XII. hónapig hatályban volt állapotában a Btk.-hoz, de még a ma hatályos Btk.-hoz képest is nagyon nagyvonalúan határozta meg a felfüggeszhető büntetések körét, pontosabban az 55.§ (3) bekezdésében a felfüggesztést kizáró körülményeket, amelyek tulajdonképpen a (2) bekezdésben meghatározott felfüggeszhető büntetéseket határolta körül. Erre, és a miniszteri indokolás vonatkozó soraira figyelemmel, összehúzott szemöldökkel állapíthatjuk meg, hogy a jogalkotót nem tekinthetjük szűkmarkúnak, hiszen a szabadságvesztés büntetés esetében csak az öt évet meghaladó mértékű büntetés esetén kizárt a felfüggesztés intézménye.

Joggal kételkedünk, hiszen a szakirodalom és egyéb források teljesen mást tartalmaznak. De, amint rálapozunk a Btá. 1952. I. 1. napjától hatályos szövegére, úgy érezhetjük, hogy minden a legnagyobb rendben, hiszen ebben az esetben az 55.§ (3) a) pontja egyértelműen úgy fogalmazott, hogy kizárt a büntetés végrehajtásának a felfüggesztése, ha a kiszabott börtönbüntetés egy évnél súlyosabb. A módosítást egyébként az 1951. évi 31. számú tvr., a BPÉ 38.§ vezette be.²⁶⁴

De számunkra ez a körülmény sem lehet megnyugtató, ugyanis, még mindig számolnunk kell azzal, hogy maga az indoklás nem utalt másra, mint arra, hogy a felfüggesztés abban az esetben kizárt, ha a kiszabott büntetés mértéke öt év börtönnél súlyosabb, és ez a szöveg hatályos egészen 1952. január 1. napjáig. Mi történt ezzel a rendelkezéssel?

²⁶³ A contrario támasztja alá ezt a vélekedést a Btk. Magyarozatában EDVI ILLÉS Károly, aki külön kiemelten fejtette ki, hogy a Btk. 92. §-a szerint szabadságvesztés büntetés helyett pénzbüntetés kiszabására csak akkor kerülhet a sor, ha az enyhítő körülmények nyomatékoságának vagy számának figyelembevételével történhetett. A büntetés föltételes fölfüggesztésének kedvezménye ezzel ellentétben nem korlátozódott ezekre az esetekre, sőt olyan esetekben is meg kellett ak alkalmazását engedni, amennyiben az arányos büntetés a cselekmény és a bűnösség súlyához mérten éppen a törvény által meghatározott joghátrány de **a különös méltánylást érdemlő körülmények** a fölfüggesztést indokolják. Meg kell azonban azt is jegyezni, hogy a külön méltánylást érdemlő körülmény csupán egy pozitív feltétel, de, hogy ez alatt mit kell érteni, arra nem tesz utalást a jogalkotó, vagyis azt EDVI ILLÉS szerint is a bíróra bízta. Ugyanis ennek az intézménynek nem egyedüli célja az, hogy a bűncselekményt először elkövetőt a szabadságvesztés büntetéstől megmentse. Némely cselekményt meg kell torolni, de enyhén; ilyenkor a 92. §-t kell alkalmazni; más esetben, ha a büntetés végrehajtása fölösleges, de hatályos joghátrányra van szükség, a büntetés fölfüggesztése lesz a megfelelő büntetés. [EDVI ILLÉS Károly: A magyar büntetőtörvény magyarozata, Révai 1909., 519. oldal.]

²⁶⁴ az 1951. évi III. törvénybe iktatott büntető perrendtartás hatálybaléptetéséről, végrehajtásáról és a katonai büntető eljárásban való alkalmazásáról szóló 1951. évi 31. törvényerejű rendelet

A helyzet nemcsak számunkra nem egyértelmű, de a jogalkalmazók számára sem volt az, amely viszont kodifikációs hibát sejtet, vagy legalábbis azt, hogy a szabályozás nem egyértelmű.

Az indokolás szerint tehát azok a „feltevések”, amelyekre tekintettel a bíróság a büntetés végrehajtását felfüggeszti, kizártak, ha a büntett akár „elvontan tekintve”, akár elkövetésének körülményeire figyelemmel súlyos természetű. A büntetés végrehajtását nem lehetett felfüggeszteni, ha az elkövetett büntetettre a törvény öt évi börtönnél súlyosabb büntetést állapít meg, bár a bíróság ténylegesen enyhébb büntetést szabott ki, úgyszintén akkor sem, ha a bíróság az elkövetőt két évi börtönre vagy ennél súlyosabb büntetésre ítélte, tekintet nélkül arra, hogy a büntett törvényben megállapított büntetési tétele az öt évet meghaladja-e vagy sem.

Nem lehetett alkalmazni a felfüggesztést az olyan elkövetővel szemben sem, akit a közügyektől vagy foglalkozásától eltiltanak. Az ilyen büntetessel szemben a bírói ítéletben olyan negatív értékelés nyilvánult meg, amellyel ellentétben állna a jövőbeli kedvező magatartásra vonatkozó remény.

Nem lehetett a büntetés végrehajtását feltételesen felfüggeszteni továbbá akkor sem, ha a terheltet a büntetett megelőző öt éven belül ebben a kedvezményben már részesítették vagy börtönbüntetésre ítélték. Ennek magyarázataként az indokolás kiemelte, hogy az ilyen terhelt a kedvezményre nyilván minősülhetett érdemesnek.²⁶⁵

Az indokolásból kimaradt azonban egy láncszem, amely a törvényből ugyan kiolvasható, azonban nyilván nem volt teljesen egyértelmű, tekintettel arra, hogy a későbbiekben az államügyészi szervezet kérdéseire az Igazságügyi Minisztérium, értelmező céllal közleményt bocsátott ki az egyes értelmezendő szakaszok vonatkozásában, így felfüggesztéssel kapcsolatban is.

A Btá. 39. § értelmében a közügyektől eltiltás az egy évnél hosszabb tartamú börtönbüntetés kiszabása esetén kötelező. Viszont a közügyektől eltiltás esetében az 55. § (3) bekezdés d) pontja értelmében felfüggesztésnek nincs helye, egy évnél hosszabb tartamban kiszabott börtönbüntetés végrehajtásának felfüggesztésére gyakorlatilag nem kerülhetett sor.

Ha a bíróság a felfüggesztett büntetés végrehajtását elrendelte, ez a büntetés a próbaidő alatt elkövetett büntett miatt kiszabott büntetéssel össz büntetésbe foglalható volt, tekintettel arra, hogy a Btáé. a Bn. 4. §-át hatályon kívül helyezte és így e tekintetben is érvényesült a Btá. 59. §. (1) bekezdés általános szabálya.²⁶⁶

Fentiektől függetlenül vélhetjük úgy, hogy az egyértelműség érdekében a Btá. módosítására sor került, melyben az egy éves korlátot explicit tartalmazta a törvény.

Fentiekre tekintettel, megállapíthatjuk, hogy a felfüggesztés alkalmazhatóságának köre a Btk-hoz képest bővült, hiszen esetében már az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetés is szóba jöhetett, szemben a Btk. alkalmazásában az egy, később három hónap

²⁶⁵ Országgyűlés irományai 1949. I. kötet, 1-51. szám, Budapest 1951., 39. szám, 189. oldal

²⁶⁶ Igazságügyi Közlöny LX. 1951. 1. szám, 68. oldal

időkorlással. Végrehajtási fokozattal kapcsolatban csupán csak megjegyezhetjük, hogy az 1930-as módosítás a börtön és fegyház fokozat kizártságát már feloldotta, igaz, hogy a Btá. esetében ezekről a fokozatokról nem is beszélhetünk.

A Btá. egyértelműen ellenezte a rövid tartamú szabadságvesztés büntetést, ezt az indoklás többször ki is emelte. Ezzel kapcsolatban azonban rá kell mutatnunk, hogy a Btá. alkalmazásában a törvényi minimum alatti időtartamot tekintette elsősorban a jogalkotó rövid tartamnak, tehát, ha úgy tetszik a Btá. nem is ismerte a rövid tartamú szabadságvesztést. Tekintettel azonban ugyancsak az indoklásra, a felfüggesztés intézményét eleve ennek pótlására szánta, bár ez inkább a Btk. alkalmazásában érhető tetten, hiszen ott a felfüggesztés alkalmazása eleve az ilyen tartamú büntetések esetén merülhetett egyáltalában fel.

Az intézmény jogi természetével kapcsolatban kialakult az a nézet, amely szerint a feltételes elítélés kapcsolódik a büntetés enyhítéséhez, szempontjaik és feltételeik sokban megegyeznek. Nem feltétele tehát a büntetés végrehajtása felfüggesztésének az, hogy a büntetést enyhítő körülmények mellett még további „különös méltánylást érdemlő okok” meglegyenek.²⁶⁷

Az itt vázolt körülmények idézték elő azt, hogy a Btá. megalkotása utáni első években a büntetések végrehajtását nagy arányban függesztették fel. FÖLDVÁRI szerint ez elsősorban a szabadságvesztésre igaz, ahol az egy évet meg nem haladó mértékben kiszabott büntetések 50%-át felfüggesztették 1951-ben, 1952-ben 45,9%-át és 1953-ban 38,7%-át.²⁶⁸

HORVÁTH Tibor és FÖLDVÁRI József szerint büntetések felfüggesztésének igen nagy száma indukálta azt a folyamatot, miszerint az ötvenes évek elején a büntetőpolitikában meghatározott változás kezdett végbemenni, amelynek eredményeképpen ritkultak a feltételes elítélések. Annak ellenére, hogy a Btá. 55. §-a nem vette át az I. büntető novella 1. §-ának „a különös méltánylást érdemlő okokra” történt hivatkozását, a bírói gyakorlat mégis abba az irányba indult el, hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztését kivételes intézkedésként fogta fel.²⁶⁹

1954-ben a Legfelsőbb Bíróság X. sz. büntető elvi döntése, amelynek mindjárt az elején leszögezte: „A büntetés végrehajtásának próbaidőre való felfüggesztése kivételes intézkedés.” Majd a következőképpen folytatódott ez az elvi döntés: „*Azt, hogy az elkövető magatartására a büntetés felfüggesztésétől kedvező hatást lehet várni, s hogy az elkövető e kedvezményre egyben érdemesnek is mutatkozik, csak alapos körültekintéssel, perrendszerű módon feltárt kivételes körülményeikre lehet alapítani.*”

²⁶⁷ „A Btá. indokolása megállapítja, hogy az addigi jog a feltételes felfüggesztés érvényesülését túlságosan szűk térre korlátozta. A Btá. előtti bírói gyakorlat szerint a felfüggesztés alapjául nem szolgálhattak olyan körülmények, amelyeket a bíróság a büntetés mértéke meghatározásánál már figyelembe vett; a Btá. szakított ezzel a szűklátókörű állásponttal, és indokolásában kifejezésre juttatta: nincs akadálya annak, hogy a büntetést enyhítő körülmények egyúttal a felfüggesztés okaiként is figyelembe vétnének.” [Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 122. oldal]

²⁶⁸ FÖLDVÁRI József: i.m.: 442. oldal

²⁶⁹ FÖLDVÁRI József: i.m.: 442. oldal

Sokatmondó a következő kitétel is, miszerint „*A felfüggesztés kedvezményére érdemessé az elkövetőt olyan kivételes körülmények teszik, amelyeknek alapján az elkövető a szocialista társadalom erkölcsi felfogása, igazságérzete szerint méltó (érdemes) arra, hogy a reá kiszabott büntetés végrehajtásától feltételesen eltekintsenek. E kivételes körülményeknek abban a tekintetben is biztosítékot kell nyújtaniok, hogy a büntetés általános visszatartó hatása a végrehajtás felfüggesztése ellenére is maradéktalanul érvényesülni fog. A bíróság ítéletének indokolásában köteles hivatkozni azokra a tényekre, körülményekre, szempontokra, amelyeknek alapján a büntetés végrehajtását felfüggesztette.*”

Igen sokat idézett tétele volt a X. számú BED-nek - a kivételes jellegre történt utalás mellett - az, hogy „*a büntetést általában azért szabják ki, hogy végre is hajtsák. A büntetés útján megvalósítani kívánt célok - mind az egyéni nevelés, mind az általános visszatartás - általában éppen a büntetés végrehajtásának útján érhetők el*”²⁷⁰

Fentiek hatására érezhetően visszaesett a felfüggesztett büntetés alkalmazása, és azt gondolhatjuk, hogy ez a visszafogó hatás nem szolgálta az intézménynek a jogalkotó által szánt szerepet, vagy éppen azt tette világossá, hogy a jogalkalmazás és a büntetőpolitika nem tudott összhangba kerülni. A Btá. indoklására tekintettel a hatás, ellentétes az intézmény azon elképzelt jellegével, amit HORVÁTH Tibor is külön hangsúlyozott²⁷¹, még akkor is, ha egyébként HORVÁTH - szakmapolitikai szempontok mentén - meg is magyarázza a Legfelsőbb Bíróság döntését, illetőleg annak okát.²⁷² Nem kell csodálkoznunk azonban azon a számításba vehető lehetőségen sem, és ebben a részben talán elfogadhatjuk HORVÁTH Attila

²⁷⁰ Döntvénytár, Bírósági határozatok 1953. október – 1955. december, Közgazdasági és Jogi Tankönyvkiadó, Budapest 1956, 44. oldal

²⁷¹ 1954-ben azonban az egy évet meg nem haladó időtartamú szabadságvesztések 37,4%-ában, 1955-ben pedig csak 29,6%-ában függesztették fel a büntetés végrehajtását, ami mindenképpen jelentős csökkenés. [FÖLDVÁRI József: i.m.: 442. oldal] HORVÁTH Tibor kiemelte, hogy „*(...) a kiinduló tételekből következik, hogy a feltételes elítélés intézménye a szocia-lista magyar büntetőjogban többé már nem ide-ge-n test, hanem szerves része a marxista alapozású büntetőjogi koncepciónak és intézmény-rendszernek. Ilyen feltételek mellett nem véletlen, hogy a feltételes elítélés intézményének bevezetése a szocialista büntetőjogba 1950-ben mintegy magától értetődően történt és bevezetését nem előzték meg olyan látványos irodalmi és elméleti csatározások, mint amelyeknek a század elején voltunk tanúi.*” Ugyancsak nem összeegyeztethető a Legfelsőbb Bíróság elvi döntése abból a szempontból, hogy a Btá. miniszteri indoklás külön kiemelte, hogy az intézménnyel a jogalkotó alkalmasabb lehetőségeket kíván biztosítani a bírók számára a büntetés céljának elérésére. [HORVÁTH Tibor: Feltételes elítélés a magyar büntetőjogban, Jogtudományi Közöny 1968, XIII. új évfolyam, 1. szám 16. oldal]

²⁷² „*A feltételes elítélés alkalmazásával kapcsolatos büntetőpolitikai problémák tisztázását nehezítette az is, hogy bár elvileg világos volt a feltételes elítélés intézményének a helye a büntetőjog rendszerében, és az, hogy ez az intézmény már nem idegen test a rendszerben, hanem a büntetőjog marxista koncepciójából folyik, az ebből fakadó következtetések következetes levonására nem került sor. Erre utal az, hogy a feltételes elítélés alkalmazásának pozitív előfeltétele a törvényben ugyanolyan módon került megszövegezésre, mint ahogy az az 1908. évi törvényben történt. S ez a szövegezés nyújtott lehetőséget arra, hogy a büntetőpolitika a feltételes elítélést mint kivételes intézkedést fogja fel. Ez a szemlélet, amely jogilag a büntetőjog általános megelőző feladatának hangsúlyozásában és az ebből eredő jogértelmezési tendenciában nyert kifejezést, tükrözte az 50-es évek általános politikai felfogását, melynek eredői közt - az objektív társadalmi helyzeten túlmenően - bizonyos fokig szerepet játszott az osztályharc jellegének dogmatikusan torzított felfogása, illetve az adminisztratív eszközök mindenhatóságába vetett hit is. Minden együttvéve azt eredmé nyezte, hogy a büntetőpolitikai követelményekkel nem volt összhangban a feltételes elítélés alkalmazásának fent jellemzett széles körű gyakorlata.*” [HORVÁTH Tibor: i.m.: 17-18. oldal]

álláspontját, hogy a Legfelsőbb Bíróságot ebben az esetben nem a jogalkalmazás feletti aggodalom, hanem - sejtetően - a politikai vezette.

Az arra történő utalás, hogy az intézmény, mintegy megörökölte az előd-szabályozást, aminek a szövegezése tette lehetővé, hogy a Legfelsőbb Bíróság is a kivételes, rendkívüli jelleget hangsúlyozza, inkább zavarossá teszi az alkalmazás körülményeit, hiszen tudjuk, hogy a jogalkotó indokolásából más következik; a hangsúly a kivételességtől eltolódik a büntetés célja megvalósításának, illetőleg az ezt elősegítő eszköz-jelleg hangsúlyozásának irányába.

1959-ben, a fenti, a Legfelsőbb Bíróság X. számú büntető elvi döntése által fémjelzett gyakorlat megváltoztatásának, új - vagy inkább az eredeti - büntetőpolitika kialakításának a szükségességét vitathatatlan érvekkel indokolta maga a Legfelsőbb Bíróság XX. számú büntető elvi döntése²⁷³, amelynek néhány megállapítását talán érdemes idézni: „A X. számú büntető elvi döntés immár nem áll összhangban a bíróságaink által követendő büntetőpolitikai irányelveinkkel, nem felel meg a ténylegesen érvényesülő bűnüldözési követelményeknek.”

A XX. számú BED részletesen foglalkozott a büntetés végrehajtása felfüggesztésének feltételeivel is. Két feltételt emelt ki: szükséges, hogy a felfüggesztéstől az elkövető jövő magatartására kedvező hatást lehessen várni, másodsor pedig az, hogy erre a kedvezményre az elkövető érdemesnek mutakozzék.²⁷⁴

Útmutatást adott az elvi döntés a tekintetben is, hogy a bűnelkövetők milyen köréhez tartozók jöhetnek szóba a büntetés felfüggesztésénél: *„Szocialista büntetőpolitikánk alapvető és következetes különbséget tesz egyfelől népi demokráciánk és dolgozó népünk tudatos ellenségei, az osztályellenségek, a huligánok, a deklasszált elemek, valamint a súlyosabb büntetettek egyébként elkövető személyek, másfelől pedig a tárgyilag viszonylag kisebb súlyú büntetendő cselekményt csupán alkalmilag és rendszerint menthető indokból megvalósító, dolgozó osztályhelyzetű megtévedtek közt. Előbbiekkel szemben a bűnüldözés súlya általában a végrehajtandó börtönbüntetésen van. Az utóbbiakkal szemben viszont büntetőpolitikánk a*

²⁷³ „Néhány év múlva azonban kitűnt, hogy az e büntetőpolitikai vonal nem áll összhangban sem a szocializmus felé fejlődő társadalmi viszonyainkkal, sem a bűnözés elleni küzdelem alapvető követelményeivel. Az 1956-os ellenforradalom leverését követő konszolidáció gyors ütemben átnőtt a szocialista társadalmi viszonyok megerősítésébe és kiteljesítésébe. Ugyanakkor a bűnözés alakulásában és egyben a bűnözés elleni küzdelemben is jelentős változások következtek be. Csökkent az elítéltek száma, az alkalmazott büntetési nemek viszonylatában csökkent a szabadságvesztés aránya, s nőtt a szabadságvesztéssel nem járó büntetések - pénzbüntetés, javító-nevelő munka - aránya. Ezzel párhuzamosan bővült a feltételes elítélés alkalmazása. így pl. 1959-ben az egy éven aluli tartamban kiszabásra került szabadságvesztések 59,7 százalékában került sor a végrehajtás feltételes felfüggesztésére. A feltételesen kiszabott pénzbüntetések aránya pedig az 1955-ös 8 százalékkal szemben 13,2 százalékra emelkedett. Büntetőpolitikánkban egyre nagyobb jelentőséget nyert a nevelés és a megelőzés. Ezt felismerve a Legfelsőbb Bíróság 1959-ben XX. sz. elvi döntésével hatályon kívül helyezte a X. sz. büntető elvi döntést. Elvi döntésében a Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy a X. sz. elvi döntés lényegében azt juttatta kifejezésre, hogy a büntetés végrehajtásának próbaidőre való feltételes felfüggesztése kivételes intézkedés, amelyet csak kivételes körülményekre lehet alapítani. Ez az álláspont azonban már nem áll összhangban a bíróságaink által követendő büntetőpolitikai irányelveinkkel.” [HORVÁTH Tibor: Feltételes elítélés a magyar büntetőjogban, Jogtudományi Közlöny 1968, XIII. új évfolyam, 1. szám 18. oldal]

²⁷⁴ FÖLDVÁRI József: i.m.: 443. oldal

végrehajtandó börtönbüntetés alkalmazását nem tekinti általánosan alkalmazandó büntetési eszköznek.”

Korábbi vélekedésünket támaszthatja alá, hogy a büntető elvi döntés rámutat arra, hogy a feltételes felfüggesztésre nézve részletekbe menő irányelveket adni nem szükséges. A bíróságok számára a legfőbb irányelv, hogy büntetőpolitika alapvető követelményeit kell helyesen és céltudatosan érvényesíteni. Ezzel a Legfelsőbb Bíróság visszamutat a jogalkotó eredeti szándékára.

Elvi döntésében - az 1956-os eseményeket megelőző álláspontjával ellentétben²⁷⁵ - arra a következtetésre jut, hogy a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése büntetőpolitikánknak gyakorlatilag jól bevált eredményes eszköze. Általános tapasztalat szerint az ügyek elenyésző részében kerül csak sor újabb bűncselekmény elkövetése folytán a felfüggesztett büntetés végrehajtásának elrendelésére.²⁷⁶

A felfüggesztés intézményének szerepe a Btá. alkalmazásában, tehát igen vegyes képet mutatott, és ezt vegyesen is indokolták. Bár a Btá. büntetéssel kapcsolatos koncepciója eltérő a Btk., illetve az I. novella felfogásától, a felfüggesztett büntetésre vonatkozó rendelkezések erőteljesen mutatták azt a törvényhozói koncepciót, amely az első esetben elítélt, illetve visszaeső bűnözők differenciált kezelésében nyilvánul meg.

A Btá. tekintetében még sokkal inkább érvényesül az I. novella hatása, mint a későbbi kodifikációkban.

Az ebből levonható következtetés pedig leginkább az lehet, hogy szabályozás tekintetében a Btá. inkább az I. novella hagyományait folytatja, azonban tekintettel a Btá. általános elvi céljaira, nyilván már differenciáltabb szabályozási környezetben tette meg.

Nem változtat azonban azon, hogy a felfüggesztés azoknál az elkövetőknél alkalmazható, akik először, illetőleg hangsúlyosan alkalomszerűen követték el a bűncselekményt. Erre utalt legalábbis a büntetés mértéke, amely kivételt még nem ismert, de még inkább a felfüggesztést kizáró körülmények, melyek között szerepelt az öt éven belüli ismételt kedvezményben részesítés, vagy ismételt börtönre ítélet kitétel.

Mindebből, végeredményben azt a következtetést lehet levonni, hogy az intézmény sokkal inkább az I. novella hagyományainak mentén a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés kiváltására szánt rendkívüli jogintézmény, semmint a Btá.-ban megfogalmazott büntetési célok megvalósításának eszköze.

A büntetési célok már kialakultak, azonban a célok elérésére szánt egyes eszközök - mint a felfüggesztett büntetés intézménye - szerepe még formálódott.

3.2.2. Büntetés végrehajtásának felfüggesztése az 1961. évi Btk alkalmazásában

Az 1961. évi Btk-val kapcsolatban nem merülnek fel olyan körülmények, amelyek a Btá. értékelését, illetőleg a felfüggesztés intézményének értékelését olyan hektikussá tehetné.

²⁷⁵ Vö.: HORVÁTH Tibor: i.m.: 18. oldal

²⁷⁶ HORVÁTH Tibor: i.m.: 19. oldal

Ekkorra a jogalkotó, ahogyan arra a korábbiakban HORVÁTH Attila is rámutatott ráállt egy jogalkotási kurzusra, a rendszer túl volt az '56-os eseményeken, azok megtorlásán, így viszonylag nyugodtan, vagy legalábbis kiegyensúlyozottabban folyt a büntető jogalkotás.

Ahogy azt már megemlítettük, az 1961. évi Btk.-nak vitathatatlan érdemei vannak, nyilván abba nem bocsátkozunk, hogy ezeket az érdemeket külön-külön értékeljük, vagy éppen általánosságban kijelentsük róluk, hogy hátrányosan, vagy éppen előnyösen hatottak a büntető jogalkotás és gyakorlat fejlődésére, jelenleg csak azokat pontokat vizsgáljuk meg, amelyek kutatási témánk szempontjából relevanciával bírhatnak.

A jogalkotó tehát ezen kodifikáció elkészítésekor látta elérkezettnek az időt, hogy szakítson a többé-kevésbé a Btk. szellemét követő Btá. szabályozási rendszerével, illetőleg az addig hatályban maradt, de többszörösen kiegészített egykori Különös Résszel.

A jogalkotó javaslatában a büntetés céljaként tűzte ki a társadalom védelme érdekében, a büntett miatt a törvényben meghatározott joghátrány alkalmazását, az elkövető megjavítását, továbbá a társadalom tagjainak bűnözéstől való visszatartását.

A javaslat a relatíve meghatározott büntetési rendszert követte; minden egyes bűncselekményre meghatározta a büntetés nemét, valamint annak alsó és felső határát. A bíróság e határok között szabta ki a konkrét ügyben a büntetést.

A javaslat azonban a büntetés kiszabása tekintetében a bíró mérlegelési lehetőségét a Btá.-hoz képest tovább korlátozta.

A javaslat szerint a törvény a Különös Rész valamennyi tényállásában a védett jogtárgy elleni támadások tipikus elkövetési magatartásait büntetette. Ennek megfelelően határozta meg a büntetési tételt. Azokat a körülményeket, amelyek valamely cselekmény társadalomra veszélyességét fokozták, súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett minősített esetként értékelte. A javaslat, így a törvény sem zárta ki azokat az atipikus eseteket, amikor a megállapított büntetési tétel alsó határa is aránytalanul súlyosnak mutatkozott.

Ezek elbírálásánál biztosítani kellett a bíróság számára, hogy a büntetési tétel alsó határánál enyhébb büntetést is kiszabhasson. A Btá. ebben a vonatkozásban a bírónak kétszeri leszállási lehetőséget biztosított, a javaslat szerint, az 1961. évi Btk. esetében, elegendő az egyszeri leszállás lehetősége is. Ez alól a kísérlet jelentett kivételt.

Az általános indokolása szerint a javaslat nagyobb mértékben adott teret az egyéniesített büntetés kiszabása elveinek a Btá.-val gyakorlatilag egyező, de egyszerűbb és érthetőbb meghatározásával, a kisebb súlyú büntettek létrehozásával, a fiatalkorúakra vonatkozó szabályok megalkotásával, és a visszaesők szigorúbb megítélésével.²⁷⁷

---

²⁷⁷ „A büntetést - céljának szem előtt tartásával - a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a büntett és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez.” [Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 75. oldal]

Az 1961. évi Btk. - amely hatályon kívül helyezte mind a Btá. általános, mind pedig Btk. különös részi rendelkezéseit - tehát átvette, és jelentősen továbbfejlesztette a feltételes elítélés intézményét. Bár a törvény szövegezése is jelentősen eltér a korábbi rendelkezésektől, a változtatás azonban döntő mértékben nem szövegezési, kodifikációs technikai jellegű, hanem érdemi. A törvényhozó kriminálpolitikai szempontból értékelte a feltételes elítélés intézményének társadalmi hatékonyságát, s ennek pozitív vonásaira tekintettel az intézmény alkalmazási körét lényegesen kibővítette.²⁷⁸

Ennek eredményeként az 1961. évi Btk. vonatkozó rendelkezéseinek értelmében a bíróság feltételesen felfüggeszthette az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés, sőt különös méltánylást érdemlő esetekben, a két évet meg nem haladó szabadságvesztés, valamint a pénzfőbüntetés végrehajtását. Végérvényesen elhagyta azt a lényegében az I. novellából származó törvényi meghatározást, amely az intézkedés kivételes jellegére utalt, és kimondta, hogy a büntetés felfüggeszthető, ha az *elkövető személyi körülményeire* - különösen előéletére -, valamint az *elkövetett bűntettre figyelemmel*, a büntetés célja a büntetés végrehajtása nélkül is elérhető.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a jogszabály továbbra is alkalmazta a kivételes esetben fordulatot, még pedig ott, ahol úgy rendelkezik, hogy kivételesen az egy évnél hosszabb, de a két évet meg nem haladó esetben is lehetett helye a büntetés felfüggesztésének.

Ennek jelentősége nyilván abban is rejlik, hogy, ahogyan azt már a korábbiakban elemeztük, az enyhítő körülményeket a bíróság immár a felfüggesztett büntetés alkalmazása során is értékelhette. FÖLDVÁRI arra mutatott rá, hogy függetlenül ettől a körülménytől el kell különíteni az enyhítést és a felfüggesztést.²⁷⁹ Itt elszakadva FÖLDVÁRI szorosán vett okfejtésétől, azt úgy összegezhetjük, hogy óvta attól, illetőleg intette arra a jogalkalmazót, hogy az enyhítést és a felfüggesztést megfelelő mértékben külön kezelje a büntetés kiszabása során; azaz függetlenül a végrehajtás felfüggesztésének tényétől, az arányos mértékű szabadságvesztés büntetést szabja ki, és ne kerüljön abba a helyzetbe, hogy megelégszik egy olyan mértékkel, amely már felfüggeszthető. Ebben az esetben ugyanis, kialakulhat az a helyzet, hogy annak az elítéltnak a szabadságvesztés büntetésének mértéke, akinek a büntetését a bíróság nem függesztette föl arra tekintettel, hogy letöltendő, enyhébb büntetést szab ki a bíróság, mint, akinek felfüggesztette a büntetését. Ennek jelentősége nyilván ott jelentkezik, ha a felfüggesztett büntetést utólag végre kellett hajtani.

Ebben az esetben ugyanis megrendül az arányosság, hiszen az, aki ugyanolyan vagy enyhébb büntett miatt eredetileg felfüggesztett büntetést kapott, és utólag le kell töltenie, adott esetben súlyosabb büntetést tölt le, mint akivel szemben a körülmények miatt eleve nem lehetett szó a felfüggesztésről, tehát az összes körülményeiben eredendően nagyobb mértékben merültek fel a súlyosító tényezők.

---

²⁷⁸ HORVÁTH Tibor: i.m.: 19. oldal

²⁷⁹ FÖLDVÁRI József: i.m.: 450-451. oldal

A Btá. alkalmazásában büntetés felfüggesztésének a hatálya főszabály szerint nem terjedt ki a mellékbüntetésként kiszabott pénzbüntetésre. A javaslat ezt a rendezést akként tartotta fenn, hogy annak érvényesítését a bíróság belátásától teszi függővé. Adott esetekben - a jogalkotó szerint - ugyanis elősegítheti a büntetés céljának megvalósulását a felfüggesztett szabadságvesztés mellett kiszabott pénzbüntetés végrehajtása. Különösen indokolt lehet ez, ha az elkövető vagyoni, jövedelmi viszonyai kedvezőek, és a büntett elkövetésének motívuma is anyagiasságra utal.²⁸⁰

A mellékbüntetések vonatkozásában a jogalkotó tulajdonképpen átvette a Btá. szabályozását, azonban az indokolásban világosabban mutat rá, hogy a mellékbüntetés mellett miért zárta ki a felfüggesztés intézménye alkalmazásának lehetőségét. Ezek szerint, a mellékbüntetés csakis szabadságvesztés mellett alkalmazható, a felfüggesztés viszont a próbaidő sikeres eltelté esetén mentesülést von maga után, így tehát a felfüggesztett szabadságvesztéssel kapcsolatban mellékbüntetések főszabályként nem érvényesülhetnek. A felfüggesztett szabadságvesztés nem önálló büntetési nem, hanem a szabadságvesztésnek egy speciális, nevelő hatású formája. Egyes mellékbüntetések részint közvetlenül a törvény erejénél fogva, részint pedig olyan feltételek fennforgása folytán kötelezőek, amelyek azok alkalmazását a büntetés céljainak eléréséhez elengedhetetlenül szükségessé tették. Erre tekintettel, nem a mellékbüntetéseket kellett kizárni a felfüggesztés mellett, hanem megfordítva, a felfüggesztés lehetőségét kellett kizárni a kötelezően alkalmazásra kerülő mellékbüntetések esetében.

Emlékezzünk vissza, a Btá. esetében, pontosan ez a körülmény volt az, amely a kezdeti „lazább” szabályozás mellett, konkrétan meghatározta a felfüggesztés alkalmazásának körét.

Az indokolás szerint, tehát a felfüggesztés pozitív feltételeit a javaslat, majd a jogszabály, akként határozta meg, hogy rámutatott a bűncselekmény alanyi és tárgyi oldalának a felfüggesztés szempontjából fennálló jelentőségére. Mindkét oldal egységes szemlélete keltheti fel ugyanis a bíróságban azt a meggyőződést, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is előreláthatólag elérhető. Az alanyi mozzanatok közül külön kiemeli az elkövető előéletét.²⁸¹

Ebből következően szűkítette a kizáró okokat is, amennyiben az öt éven belüli felfüggesztett büntetésre ítélest nem tekinti kizáró oknak.²⁸²

HORVÁTH Tibor külön rámutatott arra²⁸³, hogy a jogalkotó a kizáró okok szabályozásakor azt az elvet követte, miszerint azok megállapítása esetében a bíróság nem mérlegelheti a felfüggesztés lehetőségét, hanem azt minden esetben kizártnak kell tekinteni.

Meg kell jegyeznünk, hogy ez a fajta szabályozás már a Btá. esetében is alkalmazott volt. Az 1961. évi Btk. tehát lényegében - az ismertetett szűkítés mellett - átveszi a korábbi idevágó rendelkezéseket és kimondja, hogy a büntetés végrehajtása nem függeszthető fel, ha közügyektől eltiltást, kitiltást vagy kiutasítást alkalmaznak; az elkövető a büntetett

²⁸⁰ Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 123. oldal

²⁸¹ Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 123. oldal

²⁸² Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 122. oldal

²⁸³ Vö.: HORVÁTH Tibor: i.m.: 19. oldal

szabadságvesztés végrehajtásának a befejezése előtt, vagy próbaidő alatt követte el; végül, ha az elkövetőt a büntett véghezvitelét megelőző öt éven belül szándékos büntett miatt szabadságvesztésre ítélték.²⁸⁴

A jogalkotó szerint is felfedezhető önellentmondás volt a Btá.-ban a próbaidő hároméves tartama között és a között a rendelkezés között, amely szerint a felfüggesztés ötévi időtartamra kizárja az újabb büntetés felfüggesztését, hiszen az eredményes a próbaidő eredményes eltelte automatikusan mentesítéssel járt. Ezt jogalkotással lehetett, és kellett kiküszöbölni akként, hogy- csak a próbaidő tartama alatt elkövetett büntett miatt kiszabott büntetést nem lehet felfüggeszteni. Ez a rendelkezés már összhangba került a próbaidő sikeres leteltéhez fűződő törvényi mentesítéssel.²⁸⁵ A mentesítéssel kapcsolatban érdemes rögzítenünk, hogy minden esetben, ahol a mentesítés vagy mentesülés hatálya beállt, nem beszélhetünk többé kizáró okról.

A javaslat szerint felfüggesztett büntetést végre kellett hajtani akkor, ha a próbaidő alatt megállapítják, hogy a büntetést a végrehajtását kizáró okok ellenére függesztették fel, másrészt pedig akkor, amikor az elítéltet a próbaidő alatt elkövetett büntett miatt szabadságvesztésre ítélik, vagy az ilyen büntett miatt kiszabott javító-nevelő munkát szabadságvesztésre változtatják át.

Amennyiben viszont a próbaidő kedvezően telt el, a felfüggesztett büntetést nem lehetett végrehajtani, és az elkövető ezen időponttal mentesült tetteinek minden büntetőjogi következménye alól. Ide tartozik annak is a tisztázása, hogy, amennyiben a próbaidő eltelt, nincs helye többé az átváltoztatásnak még akkor sem, ha eleve nem lehetett volna a büntetést felfüggeszteni, és emiatt az utólagos végrehajtásnak lett volna helye. Ez azonban nem érvényesült a próbaidő alatt elkövetett büntett vonatkozásában. A miniszteri indokolás is kifejtette, hogy a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatti utólagos végrehajtásnak, elévülési időn belül akkor is helye van, ha büntetést elkövetésére a próbaidő eltelté után derül fény, illetőleg elbírálására sor.²⁸⁶ Jegyezzük meg azt is, hogy a contrario következik a jogszabály szövegéből, hogy amennyiben a próbaidő alatt elkövetett büntett miatt az elítéltet pénzfőbüntetésre, vagy javító-nevelő munkára ítélik, a felfüggesztett büntetést nem kellett utólag végrehajtani.²⁸⁷

A miniszteri indokolás szerint, a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatti szabadságvesztésre ítélelssel azonos hatású, ha az elkövetőre ugyanezen időtartam alatt elkövetett büntett miatt kiszabott javító-nevelő munkát szabadságvesztésre változtatják át. Ebből is következik, hogy a javító-nevelő munkára ítéltetés önmagában még nem ok a felfüggesztett büntetés végrehajtására, ha azonban a javító-nevelő munkát szabadságvesztésre változtatják át, sor kerül a felfüggesztett büntetés végrehajtására és ennek megfelelően esetleg összbüntetés kiszabására is. Ebben a körben ésszerű magyarázatként hathat, az, ami egyébként egyenesen rámutat az indokolás végkövetkeztetésére, hogy, amennyiben a javító-

²⁸⁴ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény (1962. VII. 1. – 1964. I. 28.) 70.§ (5) bekezdés

²⁸⁵ Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 123. oldal

²⁸⁶ Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 124. oldal

²⁸⁷ FÖLDVÁRI József: i.m.: 456. oldal

nevelő munkát át kell változtatni, ott az elítélt együttműködésének olyan fokú hiánya állapítható meg, amely érdemtelenné teszi őt egy enyhébb büntetésre, és indokoltá teszi a szigorúbb büntetést. Ebben az esetben ugyanis az elítélt maga utasította vissza a számára felkínált lehetőséget, mégpedig neki felróható módon. Tehát az, aki kettős elítélése után is megvalósítja a javítónevelő munka átváltoztatásának feltételeit, már nem tekinthető olyannak, akivel szemben a felfüggesztéstől kedvező hatás várható.

Külön kérdést vetett fel azoknak az eseteknek a kezelése, amikor a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt személyt utóbb olyan büntett miatt ítélik szabadságvesztésre, amelyet a próbaidő kezdete előtt követett el. A Btá. ezt az 55.§ (5) bekezdésében szabályozta a felfüggesztett büntetés intézménye szabályai között, de tulajdonképpen összbüntetésről rendelkezett. Éppen ezért az 1961. évi Btk. ezt a kérdést már az összbüntetésre megállapított szabályok között rendezi, ugyanakkor eltér a korábbi szabályozástól, és annál bizonyos értelemben szigorúbban rendelkezett.

A Btá. szabályai szerint ugyanis, a bíróság a korábbi ítéletnek a felfüggesztésre vonatkozó rendelkezését hatályon kívül helyezte, és - ha az előfeltételek egyébként fennálltak - a kiszabott összbüntetés felfüggesztését is kimondhatta. A bíróság ebben az esetben összbüntetésbe foglalta a saját nem jogerős ítéletével kiszabott büntetést a korábban kiszabott büntetéssel.

Az 1961. évi Btk. miniszteri indokolása szerint azonban az utóbb eljáró bíróságnak előbb meg kell hoznia a jogerős ítéletet, ebben határoznia kell az esetleges felfüggesztés kérdésében is, és ezt követően az általános szabályok szerint le kell folytatni az összbüntetési eljárást.

Az 1961. évi Btk. szerint összbüntetés felfüggesztésére akkor kerülhetett sor, ha a felfüggesztésnek a 70. §-ban meghatározott általános feltételei az összbüntetés tekintetében is fennállnak (ha például az összbüntetés két évet meghalad, a felfüggesztés kizárt); és **valamennyi** egybefoglalandó szabadságvesztés végrehajtását a bíróság eredetileg felfüggesztette.

Az összbüntetés végrehajtásának felfüggesztése esetén szabályozást igényelt a próbaidő kérdése; az összbüntetésre új, egységes próbaidőt kellett megállapítani. A szabályozás természetéből következett, hogy az összbüntetés próbaideje nem lehetett rövidebb az egybefoglalt büntetésekkel megszabott leghosszabb próbaidőnél; az indoklás álláspontja szerint azzal azonosnak kellett lennie. A próbaidő kezdetét pedig a legutóbb hozott ítélet jogerőre emelkedése napjában kellett meghatározni.²⁸⁸

1962-ben a ismét foglalkozott a feltételes elítéléssel kapcsolatos bírói gyakorlattal. Új szövegezésben erősítette meg azokat az irányelveket, amelyeket korábban XX. BED-ben lefektetett, és korábbi döntését csak annyiban módosította, amennyiben az új törvény rendelkezései eltérnek a korábbi joghelyzettől. Elvi élel jelentette ki, hogy a büntetőpolitika a végrehajtandó szabadságvesztés alkalmazását nem tekinti általánosan alkalmazandó büntetési eszköznek, és a büntetés végrehajtásának felfüggesztése nem tekinthető kivételes

²⁸⁸ Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 126. oldal

intézkedésnek. Azonban ez természetesen nem jelentheti azt, hogy minden esetben a felfüggesztett büntetést kellene alkalmazni.

A BED ismertetésénél is utalnunk kell arra, hogy a Legfelsőbb Bíróság ugyancsak kivételesként értékelte a büntetés felfüggesztését abban az esetben, ha az egy évnél hosszabb volt, de a két évet nem haladta meg.

Ugyancsak elvi érveléssel mutatott rá arra, hogy a törvényben foglalt előfeltételek, a kiemelt alanyi és tárgyi körülmények és a büntetési célok érvényesülése között szoros kölcsönhatás van, azokat egységesen kell értékelni. A bíróságnak a büntetési célok összessége megvalósulását kell szem előtt tartania, így a társadalom védelmének érdekét és egyben a társadalom tagjainak a bűnözéstől való visszatartása követelményét is. Ehhez képest a bíróságnak a büntetés végrehajtása felfüggesztésénél - az elkövető személyi körülményeinek értékelése és az elkövetett bűntett jellegének és súlyának mérlegelése mellett - behatóan vizsgálnia kell azt, hogy a felfüggesztés összhangban áll-e a büntetés céljával, szolgálja-e az elkövető megjavítása mellett a társadalom védelmének érdekét, s nem áll-e ellentétben az általános megelőzés követelményével.

HORVÁTH lineáris fejlődésként írta le a '60-as évek gyakorlatát a felfüggesztett büntetés szempontjából, amely megállapítás alátámasztja abbéli vélekedésünket, amely a jogalkotás kiegyensúlyozottabb hátterére vonatkozott.²⁸⁹ A statisztikai adatok ismeretében kijelenthetjük, hogy a felfüggesztés intézményét, a jogszabályi keretek között, de egyre szélesebb körben alkalmazták, de tipikus alkalmazási területeként a testi épség és a vagyon elleni bűntettek körét jelölhetjük meg, míg a pénzbüntetések felfüggesztésére elsősorban a magánvádas ügyekben került sor.

A felfüggesztés, mint jogintézmény eredményességére vonatkozóan nem készültek olyan statisztikák, amelyekből messzemenő következtetéseket lehetett volna, vagy lehetne levonni, azonban rendelkezésre áll egy igazságügyi minisztériumi reprezentatív körű statisztikai vizsgálat, amely az 1951. második félévében kiszabott feltételes ítéletek sorát vizsgálta, és arra a megállapításra jutott, hogy a próbaidő alatti újabb bűntett elkövetése miatt az esetek 14 százalékában került sor a büntetés végrehajtásának elrendelésére. Tekintettel azonban arra, hogy 1951 és a 1962 között egyrészt a belpolitikai, a büntetőpolitikai és a bírósági gyakorlat is átalakult, nem értékelhetjük a '60-as évek gyakorlatára is irányadó adatnak.

HORVÁTH és FÖLDVÁRI mindenestre ezt a számot az 1961. évi Btk. alkalmazásában 10-12 százalékban határozta meg.

---

²⁸⁹ „Az 1961. évi Btk. életbelépése után, 1963-ban és 1964-ben az egy év fölötti tartamban kiszabott szabadságvesztések 1,7, illetve 2,0 százaléka került felfüggesztésre. Még jobban kiemeli a feltételes elítélés szerepét és jelentőségét büntetési rendszerünkben az, hogy 1959—1962. években az összes szabadságvesztésre szóló ítélet csaknem 50 százaléka feltételes volt, 1963—64-ben ez a szám 35, illetve 42 százalékra csökkent, majd 1965-ben és 1966-ban ismét a korábbi szintre — 51,6, illetve 52,2 százalékra — emelkedett. Ezzel szemben a felfüggesztett pénzbüntetések mutatói 1959-től csaknem azonos, viszonylag alacsony szinten mozognak: az ösz-szes pénzbüntetések közül mintegy 10—13 százalék kerül felfüggesztésre.” [HORVÁTH Tibor: i.m.: 21. oldal]

Egyet azonban bizonyosnak véltek, *a feltételes ítéletek 70 - 80 százaléka hatékony útját állja a további bűnelkövetésnek* és egyben megmenti az elítéltet a börtön negatív hatásaitól.²⁹⁰

HORVÁTH Tibor kifejtette, annak ellenére, hogy a feltételes elítélés intézménye a most tárgyalt törvényi szabályozás idején már közel hat évtizede jelen volt a magyar jogéletben, annak jogi természetének értékelése elmaradt. Kiemelte, hogy a régebbi magyar jogirodalomban Angyal azt a nézetet képviselte, mely szerint a feltételes elítélés „erkölcsi büntetés” a kiszabott büntetés a feltételhez kötés által a pusztá fenyegetésből pszihikai rosszá lesz, s az elítélt az egész kedvezményes idő alatt a fenyegetés súlya alatt áll.²⁹¹

Ezzel szemben állt, vagy inkább ezt a nézetet váltotta a Legfelsőbb Bíróság már hivatkozott XX. számú büntető elvi döntésében foglalt álláspont, miszerint „A feltételes elítélés alapján nevelő jellegű büntetés. Kifejezésre juttatja a társadalom erkölcsi rosszállását, azonban a büntetés tényleges végrehajtásának mellőzésével szolgálja az elkövető nevelését, újabb bűncselekménytől való visszatartását.”

HORVÁTH is akként vélekedett, hogy maga a megállapítás helyesnek tekinthető, azonban részben mégis helytelen. Ugyanis dogmatikailag a felfüggesztett büntetés nem tekinthető önálló büntetésnek, azt egyik kodifikáció sem helyezte el a büntetések között, hiszen az nem más, mint a büntetékiszabás rendjén érvényesülő és a büntetésvégrehajtás módját megváltoztató sajátos intézkedés. Annak alkalmazása nem a kiszabott büntetés nemét és jellegét, hanem végrehajtásának módját befolyásolja. Attól mert felfüggesztett, a szabadságvesztés büntetés még szabadságvesztés büntetés, ahogyan a pénzbüntetés is pénzbüntetés.²⁹²

Nyilvánvaló, hogy a jogintézmény számos előnyös hatást is hordozott magában, mint például a - próbaidő eredményes elteltével történt - azonnali törvényi mentesülést, azonban ne feledkezzünk meg a hátrányokról sem, amelyek szükségszerűen benne foglaltattak. Jogi megítélésére a szabadságvesztés, illetve a pénzfőbüntetés jellege, e büntetési nemek sajátos vonásait kellett, és kell irányadónak tekinteni. Mint a büntetés általában mindkét büntetési nem természeténél fogva rejt magában bizonyos megtorló-kényszer elemeket is, s ezek akkor sem változnak, ha a büntetés végrehajtását feltételesen felfüggesztették, felfüggesztik. Erre a későbbiekben ki kell térnünk, de már most meg kell jegyeznünk, hogy sok terheltben az él, és gondolhatjuk, hogy korábban is élt, hogy, amit nem hajtanak végre, az nem is büntetés. A büntetés tudata csak akkor jelenik meg, ha azt utólag kell végrehajtani.

Egyetérthetünk azzal, hogy a büntetőjogi büntetés nevelő hatása pedig mindig a büntetésben rejlő megtorló- és kényszerelemek keretében érvényesül. Ez nemcsak a végrehajtott büntetés, de a felfüggesztett büntetés esetében is így alakul. A feltételes elítélés esetében a szabadságvesztésben, illetve a pénzbüntetésben rejlő megtorló- és kényszerelemek sajátosan érvényesülnek, nem az elítélt fizikai létére, hanem pszichikumára gyakorolnak hatást, és segíti elő a nevelés szempontjait.

²⁹⁰ FÖLDVÁRI József: i.m.: 449. oldal

²⁹¹ HORVÁTH Tibor: i.m.: 21. oldal; ANGYAL Pál: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest 1920, 198. oldal

²⁹² HORVÁTH Tibor: i.m.: 22. oldal

Mind HORVÁTHBAN, mind pedig FÖLDVÁRIBAN felmerült a kérdés aziránt, hogy a feltételes elítélés intézményének milyen perspektívái rajzolódhatnak ki az intézménnyel kapcsolatos akkori tapasztalatok alapján.

Az egyéniesítés követelménye fokozottabban igényelte és igényli, hogy a törvényhozó a büntetőjogi intézményeket az egyes bűnözési típusok (fiatalkorúak, visszaesők, első ízben bűncselekményt elkövetők) sajátos kriminológiai vonásaira tekintettel alakítsa ki, illetve, hogy az egyes büntetőjogi intézményeken belül a bírói egyéniesítésnek minél tágabb tere legyen. Ugyancsak igényként merült fel - nemzetközi hagyományokon is alapulva - a különböző társadalmi szereplők bevonása a bűnözés elleni küzdelembe. A kettő - jelentette ki HORVÁTH - nem áll és nem állhat ellentétben egymással.²⁹³

Ismerős álláspontot fogalmazott meg mind FÖLDVÁRI József és HORVÁTH Tibor is, akkor, amikor a felfüggesztés intézményének kívánatos, és a kriminálpolitikai céloknak is megfelelő fejlesztési irányát úgy határozták meg, hogy a bírói egyéniesítés lehetőségei kiterjesztése mellett, a próbaidő alatt az elítéltnak meghatározott magatartási szabályok betartására való kötelezése, s ennek pártfogó felügyelő útján való ellenőrzése, illetve ezzel kombinálva, az elítélt felett meghatározott kollektívák patronázs tevékenysége határozná meg. Az ilyen módon továbbfejlesztett feltételes elítélés intézménye alkalmasnak látszott arra, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetéseket a jelenlegit meghaladó szinten „maximális mértékben” helyettesítse.²⁹⁴

Összegzésképpen rögzíthetjük, hogy a felfüggesztés intézményének a mai hatályos jogban is ismert tartalmát az 1961. évi Btk. alapozta meg. Indokai részben szakítottak az I. novella, valamint a Btá. által meghatározottakkal, céljai, immár a rövid tartamú szabadságvesztés mellett a megelőzés és a nevelő hatás kifejtése felé mutattak. Eszköztára azonban még, ahogyan azt láthattuk fejlesztésre szorult, és, hogy ez a következő kodifikációkban hogyan valósult meg, arra a későbbiekben még kitérünk.

3.2.3. A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. tvr intézkedései a büntetés felfüggesztésével összefüggésben

Ahogyan arra már a korábbiakban utaltunk, az 1961. évi Btk. követő, és a felfüggesztés intézményét is érintő, vagy befolyásoló, jelentősebb módosításokat az 1971. évi novella vezette be.²⁹⁵ Csak emlékeztetünk rá, hogy a novellát megelőzően az 1966. évi 20. számú tvr.

²⁹³ HORVÁTH Tibor: i.m.: 23. oldal

²⁹⁴ HORVÁTH Tibor: i.m.: 23. oldal

²⁹⁵ A büntettek és a vétségek közötti súlybeli különbséget az egyes jogintézmények szabályozásánál is figyelembe kellett venni. Ennek a követelménynek tesz eleget a javaslat azáltal, hogy a büntethetőség elévülése, a szabadságvesztés végrehajtásának módja, a feltételes szabadságra bocsátás, a kényszergyógykezelés, a büntetés végrehajtásának felfüggesztése, a büntetett előélethez fűződő hátrányok alóli mentesítés, valamint a katonai büntetőjogban érvényesülő sajátos büntethetőséget megszüntető ok és fegyelmi jogkörben való elbírálás terén a vétségekre eltérő szabályokat állapít meg. [Általános indokolás, Igazságügyi Közlöny LXXIX. (1971.) évfolyam, 11. szám. 193. oldal]

bevezette a szigorított börtönt és a szigorított büntetés-végrehajtási munkahelyet, így a letöltési fokozatok száma négyre emelkedett.

Az 1971. évi novella a szocializmus büntetőjogába jelentős változásokat hozott olyan, egyebekben a Btk.-ban már jól ismert intézmények megalkotásával, vagy újraalkotásával, amelyekkel az '40-es évek második felének jogalkotásától kezdve a törvényhozó szakított.

Az indokolás szerint a novella egyik legfontosabb célja volt a büntetőjogi felelősségre vonás további differenciálásának lehetővé tétele. Ennek alapvető módja az, hogy a törvény a társadalomra különböző mértékben veszélyes bűncselekményekre eltérő rendelkezéseket tartalmaz. A bűncselekményeket tehát két csoportra, büntettekre és vétségekre osztotta.

A csoportosítás alapja a bűncselekmények társadalomra veszélyességének súlya. Mivel a cselekmények társadalomra veszélyességének súlya a törvényi tényálláshoz rendelt büntetési tételekben manifesztálódik, a novella az elhatároláshoz ezeket a büntetési tételeket használta fel.

A szándékos bűncselekmények esetében a novella az egy évi szabadságvesztést találta alkalmasnak az elhatárolásra. Ennek megfelelően a legfeljebb egy évi szabadságvesztéssel fenyegetett szándékos bűncselekményeket vétséggé, az ennél súlyosabb büntetéssel fenyegetett szándékos bűncselekményeket pedig büntetté nyilvánította.²⁹⁶

Az 1961. évi Btk. szerint a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén a próbaidő tartamának megállapításakor nincs helye mérlegelésnek, azaz, az egy évnél nem hosszabb szabadságvesztés végrehajtása három évre, az egy évet meghaladó, de két évnél nem hosszabb szabadságvesztés végrehajtása kivételesen öt évre függeszthető fel. A novella a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén a próbaidő meghatározásánál is bővíti a differenciálás lehetőségét. Nem határoz meg rögzített időtartamú próbaidőt, hanem csupán keretet ad, amelyen belül a bíróság állapítja meg - kerek években - a próbaidő tartamát.²⁹⁷ Így mód nyílik arra, hogy a bíróság árnyaltabban vehesse figyelembe az elkövető személyi körülményeit, az elkövetett bűncselekmény súlyát, jellegét, indítékát és az elkövetés módját.

A büntett-vétség felosztás miatt a novella eltérő keretet határoz meg a büntett, illetőleg eltérőt a vétség miatt kiszabott szabadságvesztés próbaidőre való felfüggesztésének esetére.

Rendelkezett arról is, hogy a próbaidő a kiszabott szabadságvesztésnél rövidebb nem lehet; ellenkező esetben ellentmondás keletkezne.²⁹⁸

A novella a 70. § (5) bekezdésének hatályos b) pontjától eltérően - szűkítve a kizárás esetét - csak akkor zárja ki az újabb büntetés végrehajtásának felfüggesztését, ha a cselekményt szabadságvesztésre vonatkozó próbaidő alatt követték el. A felfüggesztett pénzbüntetés nyomban beálló, végleges hatályú mentesítés alá esik. Az ilyen büntetés ennél fogva nem jár további büntetőjogi következménnyel. A felfüggesztés alkalmazását a javító-nevelő munkára történt korábbi elítélés ténye sem zárja ki. Így nem méltányos, hogy a próbaidőre felfüggesztett pénzbüntetés kizárja a büntetés végrehajtásának felfüggesztését.

²⁹⁶ Részletes indokolás, Igazságügyi Közlöny LXXIX. (1971.) évfolyam, 11. szám. 195. oldal

²⁹⁷ 1961. évi Btk 70.§ (3) bekezdés

²⁹⁸ Részletes indokolás, Igazságügyi Közlöny LXXIX. (1971.) évfolyam, 11. szám. 202. oldal

Az 1961. évi Btk. szerint csak az olyan személy büntetésének végrehajtása nem függeszthető fel, akit a bűncselekmény véghezvitelét megelőző öt éven belül szándékos bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre. A korábbi szabályozás tehát a jogerős elítélés időpontját vette alapul, és nem értékelte kizáró okként azt a lehetőséget, hogy bár a büntetés kiszabása öt évnél régebben történt, de a szabadságvesztés kiállása és az újabb büntett elkövetése között esetleg csupán néhány nap telt el. A novella alkalmazásában a jogalkotó azt a meggyőződését fejezte ki, hogy a már büntetett személy csak a szabad életben eredményesen, vagyis törvénytisztelő módon, eltöltött hosszabb idő után lehet érdemes arra, hogy újabb büntetésének végrehajtását felfüggeszék.²⁹⁹ Ez a későbbiekben kifejtendő álláspontunkkal egyező felfogás.

A novella a fentiekben kifejtettekre figyelemmel ár nem az elítéléstől, hanem a szabadságvesztés kiállításától, illetőleg végrehajthatóságának megszűnésétől számítja a határidőt és úgy rendelkezik, hogy nem függeszthető fel a büntetés végrehajtása, ha ettől az időponttól az újabb bűncselekmény elkövetéséig szándékos büntett miatti elítélés esetén öt év, szándékos vétség miatti elítélés esetén három év még nem telt el.

A szándékos vétség miatt történt korábbi elítélés esetére azért kellett három éves határidőt meghatározni, mert ez igazodott a 80. § (1) bekezdésének, a novella által bevezett, új e) pontjához, amely szerint a szándékos vétség miatt kiszabott szabadságvesztés esetében a büntetés kiállításától, illetve végrehajthatóságának megszűnésétől számított három év elteltével törvényi mentesítés állt be.³⁰⁰

3.3. Nemzetközi kitekintés 2.

Amikor az elmúlt évtizedek és a jelen kodifikációit elemezzük, a *holisztikus alapok elnyerése érdekében*, nem mellőzhető annak vizsgálata sem, hogy hogyan alakultak azok a nemzetközi trendek, amelyekkel a magyar büntetőjogalkotás kapcsolatban volt, illetőleg van, vagy legalábbis, amelyek hatással bírtak, vagy meghatározták a magyar büntetőjogi fejlődést. Talán nem meglepő, hogy ebben rövid összegző kitekintésben egyrészt a szovjet büntetőjog egyes alaptéziseit, másrészt a német és osztrák büntetőjog alakulását vesszük sorra. Ha okokat keresünk a választásunkra, elég csak arra utalnunk, hogy a Btá. hatálybalépéséig a történelmi kényszerűség hatására is a német és osztrák jogalkotás eredményei befolyásolták leginkább a magyar büntetőjog fejlődését, a második világháborút követő kommunista rezsim jogalkotását pedig elsősorban a szovjet jog szabályozási filozófiája „ihlette”.

A német-osztrák jog hatásai a Csemegi Kódex megalkotásától az első világháború végéig, illetőleg a Btá. hatályba lépéséig érezhetőek voltak, és érdekes módon a második világháborút követően, amikor Németországban a LISZT által meghatározott alapok újból erősödni kezdtek, hasonlatosságokat fedezhetünk fel a szovjet, a német és a magyar kodifikációs vonulatokban.

Kutatási témánk - a felfüggesztett büntetés intézménye - vonatkozásában pedig egyértelműen kijelenthetjük, hogy a francia-belga rendszert sajátította el mind a német, az osztrák és a

²⁹⁹ Részletes indokolás, Igazságügyi Közlöny LXXIX. (1971.) évfolyam, 11. szám. 202. oldal

³⁰⁰ 1961. évi Btk 80.§ (1) bekezdés e) pont, Részletes indokolás, Igazságügyi Közlöny LXXIX. (1971.) évfolyam, 11. szám. 202. oldal

magyar jogalkotás is, és érdekes lesz megfigyelni, hogy ugyanezen alapról milyen irányban fejlődtek tovább ezek a rendszerek.

3.3.1. Németország

A német büntető jogalkotás „időszámításának” kezdete, ahogyan arra már korábban utaltunk, az 1871. év, amikor is hatályba lépett a Strafgesetzbuch für das deutsche Reich, köznapibb nevén a Strafgesetzbuch. Tulajdonképpen elmondhatjuk, hogy mind a mai napig ez a törvénykönyv a hatályban lévő német büntetőjogi kódex, természetesen a változó társadalmi igényeknek megfelelő módosításokkal egységes szerkezetben.

Jelen kitékintésben a XX. századi változásokra koncentrálunk, igyekezve vizsgálatunkat kutatási témánkhoz szűkíteni. Fontos azt is kiemelnünk, hogy következőkben az egységes Németország, mint Német Birodalom, majd Német Szövetségi Köztársaság jogalkotásával foglalkozunk, nem térünk ki azonban a Német Demokratikus Köztársaság intézményeire.

A német büntetőjogtudományi fejlődés indikátorának Franz von LISZT-et és az ő marburgi programját tekinthetjük, és teszi ugyanezt a német jogirodalom számos képviselője. LISZT programja fogalmazta meg azt az igényt, amely a német büntetőjog büntetési rendszerének speciálpreventív - lényegében az ún. Zweispuriges Strafrecht - szempontú átfogó reformját követelte.³⁰¹

A reform azonban váratott magára, hiszen az 1882-ben meghirdetett programhoz képest az első átfogó intézkedésre csak a 30 évvel későbbi Német Jogászegylet ülését követően került sor, amely azonban „csak” egy 16 kötetes nemzetközi összehasonlító antológia megalkotásában merült ki.

1919-ben látott napvilágot egy LISZT és GOLDSCHMIDT által fémjelzett törvénytervezet, amely már a büntetés feltételes felfüggesztését, a fiatalkorúakra vonatkozó külön szabályozásokat, és a pártfogó felügyeletet, mint intézményeket tartalmazta.

Ezt követően 1922-ben RADBRUCH, aki akkoriban birodalmi igazságügyi miniszteri pozíciót is betöltötte, készítette el azt a törvénytervezetet, amely már a Reichstagba is eljutott. A tervezet már - az ismerteteteken túl - olyan tabukat is döntögetett, mint a halálbüntetés eltörlésének kérdése. Mire azonban a Reichstagig eljutott, addigra, ahogyan akkoriban jellemezték, a „legjobb fogaitól megfosztották”, ami egyúttal azt is jelentette, hogy a dualisztikus büntetőjog (megtörlés és megelőzés) átültetése még mindig váratott magára.³⁰²

A Weimari Köztársaság égisze alatt a tervezetnek csak egy részét ültették át végül is a büntetőjogba, így különösen a törvényi mentesítésre (vagy a nyilvántartásból való törlés megkönnyítésére), ez egyes fiatalkorúakra vonatkozó speciális szabályokra, valamint a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés helyébe lépő pénzbüntetésre vonatkozó szabályokra vonatkozó rendelkezéseket.³⁰³

³⁰¹ Franz von LISZT: Der Zweckgedanke im Strafrecht, in.: Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, Band I. 1905. 126-179.

³⁰² Hans-Heinrich JESCHEK: Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil 1972. 77-87.

³⁰³ JESCHEK

A második világháborút követően³⁰⁴, 1949-ben a német jogalkotónak az volt a legégetőbb, hogy a nemzeti szocializmus „legrosszabb kinövéseitől” megszabadítsa a büntető törvényeket. Ezt követően fokozatosan vezette át azokat a módosításokat, amelyek a többiek között a halálbüntetés eltörlésére (1949)³⁰⁵, a járművezetésről eltiltásra (1952)³⁰⁶, a felnőttkorú elítéltek esetében a büntetés próbaidőre történő felfüggesztésére (1953)³⁰⁷ vonatkoztak. Mindenképpen érdemes megemlíteni a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket, amelyek a jogalkotó szándéka szerint a kamaszkortól a 21. életévig szabályozott.³⁰⁸

1954-ben újra elkészítették, immár 7 kötetben a német és nemzetközi büntetőjogi gyakorlat összehasonlító antológiáját, amelyet ismét egy nagyobb, átfogó reform előkészítése első állomásának is tekintettek.

Ennek nyomán 1962-re készült el egy olyan tervezet (Tervezet) amelynek összeállításában úgy a tudományos, mint a jogalkalmazói- és a politikai élet szereplői vettek részt. Bár a Tervezet egy teljességgel átfogó jellegű szabályozást tartalmazott, a Reichstag végül egy minimális csomagot kért. Egy átfogó jellegű újraszabályozás helyett³⁰⁹, a törvényalkotó tehát megelégedett egy konzervatívabb megoldással, a régi törvény hiányosságait pótolták; a félreérthető rendelkezéseket pontosították, a fejlődő bírói gyakorlatot törvényi alapokra helyezték.

1969-re ért be végül egy átfogóbb jellegű módosítás, amely két lépcsőben 1969-ben és 1975-ben lépett hatályba, és tartalmazta mind az általános rész, mind pedig a különös rész újraszabályozását. Számunkra az első lépcső az érdekes, hiszen ebben a csomagban került sor a legfontosabb büntetőjogi reformkövetelések kodifikálására: a reszocializációt támogató szankciós jog kialakítására egy egységesen szabályozott szabadságvesztés büntetésen keresztül, a rövid tartamú szabadságvesztés korlátozására, a felfüggesztett büntetés intézményének tovább szélesítésére, biztosítási szabályok kialakítására, és arányossági

³⁰⁴ Számos forrás dolgozta fel, illetőleg foglalkozik Hitler hatalomra jutását követő időszak büntetőjogi fejlődésével, amellyel kapcsolatban fogadjuk el, hogy nem ebben a kutatásban kell szólni, hiszen annak ideológiai alapjai, fejlődési iránya külön köteteket, komoly jogtörténeti forrásokat töltenek meg. Számunkra legyen annyi elegendő, hogy tudomásul vesszük, hogy az események megtörténtek, azonban kutatási témánk szempontjából nem tartalmaznak elengedhetetlenül fontos részleteket figyelemmel arra is, hogy általános tendenciaként rögzíthetjük, hogy a német és az osztrák jogalkotás a második világháború, és anemzeti szocializmus után, szinte rögtön a régi kódexeiket hívták életre újra, eltörölve az addig meghozott törvények, illetőleg módosítások nagy részét.

³⁰⁵ Grundgesetz vom 23. 5. 1949. Art. 102.

³⁰⁶ Gesetz zur Sicherung des Strassenverkehrs vom 19. 12. 1952.

³⁰⁷ Strafrechtsänderungsgesetz vom 4. 8. 1953.

³⁰⁸ JESCHEK

³⁰⁹ Itt jelezzük, hogy a jogalkotónak eredetileg szándékában állt a felfüggesztett büntetést úgy szabályozni, hogy az kizárható, ha a bűnösség foka, jellege indokolta, vagy a speciálprevenció érdekei megkívánták volna. Érdekességként kell ugyancsak megemlítenünk, hogy tekintettel az átfogó reform elmaradására, 14 német és svájci kriminalista és jogtudós egy kompromisszumoktól mentes, ún. alternatív tervezetet állítottak össze, amely először az általános részi, majd ezt követően a különös részi javaslatokat tartalmazta. A tervezet alapvetően a dualista büntetőjogot fogadta el, ahol a reszocializáció, a nevelés és a megelőzés érvényesül a schuldprinzip azaz a tettelelőség elve mellett. A tettet nem a büntetés alapjaként, hanem a büntetés határáként fogta fel, ahol a büntetést a megelőzés szemszögéből tartotta kiszabandónak. Ugyancsak megemlítenendő, hogy a tervezet a 6 hónapnál rövidebb, rövid tartamú szabadságvesztés büntetést teljes mértékben a rendszerből eltávolítani javasolta. [Criminal law in action: An overview of current issues in western societies. Kluwer Law and Taxation Publishers 1988, 54. oldal]

alapelvek rögzítésére, csakúgy, mint az un. erkölcsi büntetések korlátozására. Eltörölte továbbá a házasságtörés és a homoszexualitást, mint tényállásokat.³¹⁰

Még érintőlegesebben jelezzük, hogy a különös rész reformja szintén több fokozatban zajlott, így a második módosítási csomag egészen 1970-től 1974-ig.

A kutatásunk szempontjából lényeges jogintézményeket is tartalmazó egységes szerkezet tehát 1975. Január 7. napján jelent meg az 1975. 1. Bundesgesetzblattban.³¹¹ Még lényegesebb, hogy lényegét tekintve az intézmény 1975 óta változatlan tartalommal része a német büntetőjognak, és ez nem változott a német újraegyesítést követően sem.

Rá kell mutatnunk, hogy a fenti reformfolyamatok ábrázolásakor egy lényeges körülmény kihangsúlyozásával adósok maradtunk, mégpedig azzal az egyáltalán el nem hanyagolható ténnyel, hogy a német egységgel az egységes német büntetőjog is elveszett, legalábbis időlegesen. Igaz azonban az is, hogy a német egység 1949. októberében a DDR megalakulásával szűnt meg, azonban a büntetőjogi egység - a formailag 1871 óta hatályban lévő Reichsstrafgesetzbuch alapjain – egészen 1968-ig megmaradt, ugyanis eddigre sikerült a hosszas és intenzív előkészületeket követően egy teljesen új büntető törvényt megalkotni a DDR számára.

Rámutatunk tehát rövid jogtörténeti kitekintést követően arra, hogy a német kodifikációs folyamatok eredményeképpen a vizsgálatunkat illető jogintézmény az 1975-ös egységes szerkezetű módosított törvényben jelent meg. Figyelemmel arra, hogy az arra vonatkozó rendelkezések (56-58.§) gyakorlatilag változatlanok, a ma hatályos Strafgesetzbuch szabályozását vetjük majd fel a „Diskursus” során felmerült jogalkotási kérdések vizsgálatakor. Így a szabályozás részletesebb ismertetésétől jelen alfejezetben eltekintünk.

3.3.2. Ausztria

Ausztria XX. századi büntetőjogi szempontjainak számbavételekor az egyik kézenfekvő észrevételünk az lehet, hogy azok rendkívüli módon összeköttettek Németországgal. Az már nyilván a korszaktól és történelmi helyezettől függött, hogy ez az összefonódás melyik fél dominanciáját hozta magával.

Kétségtelen tény, hogy az első világháború befejezését követően, azok a törekvések kaptak nagyobb lendületet, amelyeknek a háttérben Ausztria Németországhoz, pontosabban a Weimari Köztársasághoz való kötése, később a Harmadik Birodalomhoz történő csatolása állt. Érdekességként jegyezzük meg, hogy az 1919-es Versailles-i békeszerződések során szerződés kötött a Német Birodalom és Ausztria között, amely egy későbbi „Anschluss” tervét vetette fel.³¹² A legtöbb németországi és ausztriai párt egészen a szociáldemokratáig egy húsz éven belüli „Anschluss” gondolatát ugyancsak elérendő célnak találták.³¹³

³¹⁰ 1. Gesetz zur Reform des Strafgesetzes vom 25. 6. 1969. In Kraft getreten am 1. 9. 1969, 1.4.1970.

³¹¹ Bundesgesetzblatt, Teil 1., 1975. Nr. 1. Bonn vom 2. Januar 1975.

³¹² Norbert KLATT: Zum Verhältnis des Österreichischen und deutschen Strafrechts in der Zeit des Nationalsozialismus, Göttingen 2009. 9-22. oldal

³¹³ Hanns HAAS: „Der ‘Anschluss’“, in Emmerich TÁLOS, Ernst HANISCH, Wolfgang NEUGEBEUER und Reinhard

Ehhez képest, és ennek már a mi szempontunkból is érdekes következményei voltak, Engelbert DOLLFUSS, aki 1932-óta látta el Ausztria kancellári tisztét – miután Hindenburg kancellárrá nevezte ki Hitlert és anemzeti szocialista párt Németországban megerősödött - ugyancsak harapófogóban látta Ausztriát, és tudta, hogy a tét már Ausztria függetlensége, amelyre úgy reagált, hogy 1933-ban még a Parlamentből is kitiltotta a nemzeti szocialista pártot, a kommunistákat, a köztársasági védelmi szövetséget sőt később a szociáldemokratákat is.

1934-re politikai zavargások törtek ki, amit a kormányerők könnyörtelenül levertek. Dollfuss szükségrendeletet vezetett be, annak érdekében, hogy a nemezeti szocialista terrort megállítsa. Statáriumot vezetett be, és törvényhozás útján újra bevezette az 1919-ben már kivezetett halálbüntetést is!

Ismerjük a történelmet, Dollfuss nem tudta megakadályozni az „Anschluss”, sőt az azzal szembeni küzdelmet nemcsak, hogy elvesztette, de 1934. júliusában az életével is fizetett érte.³¹⁴

Hogy mégis képet kaphassunk arról, hogy mi jellemezte az osztrák büntető jogalkotást, vissza kell tekintenünk az „Anschluss” előtti időkre. Bár a legtöbb forrás a német és az osztrák jogalkotást egységesen kezeli, a századforduló körüli évtizedek idején sem volt ez ilyen egyértelmű. A német és az osztrák büntető jogalkotás között ugyani salapvető különbség mutatkozott, amely tulajdonképpen az osztrák-porosz felekezeti különbségben gyökerezett. Az osztrák katolicizmus általában az univerzalitást, míg a porosz lutheránizmus a provincialitást hirdette, amely a büntetőjog nyelvére lefordítva azt jelentette, hogy míg az osztrák büntetőjog a külföldön elkövetett bűncselekmény tekintetében is az osztrák büntetőjogot rendelte alkalmazni függetlenül attól, hogy az elkövetés helye szerinti jogszabály hogyan rendelkezett, addig a német büntető törvény ezt az elkövetés helye szerinti jogszabályokra bízta.

Túl a fenti különbségen, rá kell mutatnunk arra is, hogy míg az osztrák büntető jogalkotást inkább az anyagi jogi, addig a németet az eljárásjogi szempontok vezérelték.

Az osztrák büntetőjogban 20 év volt a határozott tartamú szabadságvesztés maximális mértéke, míg a német büntetőjogban 15 év.

A halálbüntetés kivezetésekor, 1919-ben az osztrák büntető törvény egy sor halálbüntetéssel fenyegetett törvényi tényállást ismert, míg a német kizárólag az emberölést (gyilkosságot) és a tartományi fejedelem megölését fenyegette a legsúlyosabb büntetéssel. Míg a német büntető törvény tett- és eredményelvű volt, jellemzően a kísérleti szakaszt nem szabályozta részletesen, azaz a jogi szabályozás középpontjában a befejezett cselekmény és annak jogkövetkezményei álltak, addig az osztrák jogalkotó a cselekmény kísérleti szakaszával kapcsolatban is részletesen szabályozott.³¹⁵

IEDER: NS-Herrschaft in Österreich. Ein Handbuch. Wien: öbv und hpt, 2000, S. 26-54.

³¹⁴ Gerhard JAGSCHITZ: Der Putsch. Die Nationalsozialisten 1934 in Österreich. in Friedrich WEISSENSTEINER und Erika WEINZIERL: Die österreichischen Bundeskanzler. Leben und Werk. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1983, 190-216. oldal

³¹⁵ Norbert KLATT: i.m.: 97-99. oldal

1920-ban az osztrák jogalkotó - törvényi úton - bevezette a feltételes elítélés intézményét, 1928-ban a fiatakorúakra vonatkozó rebdelkezéseket külön törvényben, amely mind a mai napig hatályban van, és amelyet később a német jogalkotás is átvész.

Teljesség kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy az 1920-as novella vezeti be a feltételes szabadlábra helyezés intézményét is.

Az 1920-as novella rendelkezéseivel kapcsolatban ehelyt csak annyit szeretnénk megjegyezni, hogy a novella szabályozási logikája - és szövege is! - nagyjából megegyezik a ma hatályos osztrák szabályozással. Érdekessége, hogy nem határozza meg a figyelembe vehető büntetés mértékét - eltérően a magyar szabályozással, ahol a jogszabály explicit tartalmazta, hogy milyen mértékű szabadságvesztés büntetés vehető figyelembe, illetőleg végrehajtása függeszthető fel -, hanem csupán a nemét és fokozatát, amelyből azonban áttételesen következik a mérték is. Ebből következően megállapíthatjuk, hogy az osztrák szabályozás, hasonlóan a magyarhoz, elsősorban a pénzbüntetésen túl a rövid tartamú szabadságvesztés büntetéseket kívánta kiváltani. Az „Arrest” és a „Verschliessungstrafe”, amelyeket a jogalkotó figyelembe vesz, tipikusan az egy naptól legfeljebb hat hónapig terjedő tartamú³¹⁶ szabadságvesztések voltak.³¹⁷ Inkább a német-osztrák jogalkotásra jellemző módon a büntetés felfüggesztésére vonatkozó rendelkezés azt is tartalmazta, és tartalmazza a ma hatályos jogszabályi környezet is, hogy az értékelendő körülmények között szerepelt a terhelt kora, előélete, karaktere (személyiségi jegyei), a várható hatásokelemzése, illetőleg az, hogy az általa okozott kárt megtérítette-e. A vonatkozó rendelkezések szerint a mellékbüntetések is felfüggeszthetők voltak.

Hogy, hogyan is vélekedtek az osztrákok a saját jogalkotásukról, azt a legjobban az illusztrálja, ahogyan az „Anschluss” követő, és a - többiek között - német büntető jognak az osztrák jogrendbe történő átültetés során, az osztrák fél részéről reagáltak. Hans MANN a Rechtswahrverbund helyi vezetője úgy nyilatkozott a birodalmi igazságügyi miniszter tervezetével összefüggésben, hogy a német és az osztrák büntető törvények összehasonlítása során, az anyagi tartalmat illetően több aggály merült fel, amelyek közül külön kiemelte, hogy míg a német 1871-es büntetőtörvény alapvetően liberális környezetben született, míg az osztrák 1803-as, illetve 1852-es egy olyan kodifikációs környezet gyümölcse, ahol a jogalkotó különösen nagy hangsúlyt helyezett az állami tekintélyre és a bűnözés elleni kíméletlen küzdelemre. „Így maradt a legrosszabb liberális tétlenkedéstől mentes az osztrák büntető jogalkotás.”³¹⁸

Tehát egyáltalán nem volt egyértelmű a német és az osztrák büntetőjog viszonya, nem jelenthetjük ki, hogy a jogfejlődésük egymásra tekintettel alakult, azonban az történelmi tény, hogy az „Anschluss” időszakában az osztrák jogalkotás 1941-ig, az akkori birodalmi

³¹⁶ Strafgesetzbuch 1852. Abs. 247.

³¹⁷ Gesetz vom 23. Jul. 1920. über die bedingte Verurteilung Abs. 1.; Handbuch für Richter, Advokaten und Justizbeamter in den f.f. österreichischen Staaten, Wien 1823.

³¹⁸ Norbert KLATT: i.m.: 180-181. oldal

igazságügyi miniszter haláláig gyakorlatilag megszűnt, ezt követően viszont újra előtérbe került, sőt egyes rendelkezéseinek a német büntető törvénybe való átemelését tervezték.

Így a többiek között a jövőbeni átvételre szánták *az osztrák szabályozás szerinti* feltételes elítélés intézményét, illetőleg több általános részi, és különös részi rendelkezést.³¹⁹ Ebben az időben merült fel egy a fiatalokra vonatkozó új szabályozás igénye is. Ismét érdekességént kell megemlítenünk, hogy ebben az időben jellemző volt, hogy a német és az osztrák büntető törvényeket együtt alkalmazták, bizonyos tényállások vonatkozásában a német, bizonyos cselekmények esetében az osztrák szabályokat alkalmazták.

A második világháborút követően egyfajta restarurációs hullám keretében teljes mértékben visszaállították az „Anschluss” ideje alatt hatályon kívül helyezett, vagy a nemzeti szocialista értelemben elnémetesített jogszabályokat, közöttük a büntető törvényeket. Csak jelezésképpen említjük az StGBI 105/1945-t, amely visszaállította a Strafgesetz 1852-t és a büntető perendtartást, 191/1947-t, amely az „Arrest” intézményét szigorította, illetőleg megnövelte annak törvényi maximumát, 243/1947-t, amely a pénzbüntetés megállapítható mértékét emelte, 277/1949-t, amely visszaállította a felfüggesztett büntetés intézményét az 1920-as rendelkezések szerint. Egészen 1974-ig, tehát az új büntető törvény hatályba lépéséig legalább 15 novella jelent meg, melyek az 1945-ben helyreállított törvényt egészítették ki, azonban teljesen új törvény meghozatalára nem kerülhetett sor. Rá kell mutatnunk arra, hogy a magyar jogalkotáshoz hasonló bővítés a felfüggesztett büntetés intézményével kapcsolatban 1974-ig nem következett be.

A jelen alfejezetben a továbbiakban nem tárgyaljuk részletesen a jogintézményt, figyelemmel arra, hogy arra a téma érdemi megvitatásánál szeretnénk sort keríteni.

3.3.3. Szovjetunió

Egy Györgyi Kálmán művét bemutató írásában KABÓDI Csaba a tárgykörrel kapcsolatos vitát úgy jellemezte, hogy *„A polémia ekkortájt szokásos, mind tartalmában, mind módszerében a szovjet mintát követő lezárásából valóban elhamarkodott lenne tanulságként csak annyit megjegyezni, hogy a magyar büntetőjog fejlődését 1945-ig a német, a felszabadulás után pedig a szovjet büntetőjog határozza meg.”*³²⁰

Folytatva a gondolatot, kijelenthetjük, hogy a magyar büntetőjog saját útját követve fejlődött, ennek során - a változó bel- és külpolitikai helyzet befolyásoló erejétől függően - hol több, hol kevesebb olyan hatás érte, amely adott esetben a jogalkotás karakterét meghatározta, azonban ezeket a hatásokat, minfdaddig, amíg a szabályozás józanságát nem befolyásolták, nem kell feltétlenül negatívként értékelnünk. A hatások között említhetjük úgy a francia, az osztrák, a

³¹⁹ Bericht zurTagung in Ischl 12-17. 05. 1941.

³²⁰ KABÓDI Csaba: A büntetések és intézkedések utóbbi harminc éve néhol meghökkenítő változásainak története, Jogtudományi Közlöny 1986. XLI. új évfolyam, 153-154. oldal

német, mint a szovjet típusú tendenciákat. Azt azonban merhetjük állítani, hogy mindezen hatások néhol ostromszerű jelenléte ellenére megmaradt *magyar jogalkotásnak*.³²¹

Kétségtelen tény azonban, hogy a kronológiai sorrendet tekintve a korábbiakat tekintve, indokolt a szovjet büntetőjogba betekintenünk, és ezzel teljessé téve azt a kört, ahonnan a fent említett hatások a legintenzívebb formában érték a magyar büntetőjog egészének és nem utolsósorban az általunk vizsgált jogintézmények fejlődését.

A szovjet büntetőjogászok úgy határozták meg a szovjet büntetőjog lényegét, hogy „*A szovjet büntetőjog azoknak a jogszabályoknak a rendszere, amelyek a munkások és parasztok szocialista államának védelmét a bűncselekményekkel szemben akként biztosítják, hogy büntetést alkalmaznak a bűnözőkkel szemben*”.³²² Erre tekintettel a büntetőjog két központi, alapvető fogalmi eleme a szovjet büntetőjogban is a bűncselekmény és a büntetés.

A szocialista büntetőjog azokat a cselekményeket nyilvánítja bűncselekménnyé, amelyek a **társadalomra veszélyesek**. Azaz létrehozta a társadalomra veszélyesség fogalmát, amely a magyar Btk-ban eddig ismeretlen fogalom volt.³²³

Társadalomra veszélyes pedig az OSZFSZK Btk. 6. §-a értelmében minden olyan tevékenység vagy mulasztás, amely a szovjet rendszer ellen irányul, vagy sérti a munkásparaszt hatalom által a kommunista államrend felé vezető átmeneti időszakra létesített jogrendet. A cselekmény társadalmi veszélyessége révén a bűncselekmény fogalma materiális

³²¹ Az 1960-as, '70-es évektől, amikor a Kádár-rendszer konszolidálódott, felhagyott a direkt megtorló politikával, a többi szocialista országhoz képest nagyobb teret engedett a tudományos szabadságnak. Ez azt is jelentette, hogy bizonyos keretek között újjáéledhettek a jogtudományos tradíciók, egyre kevesebbet hivatkoztak a marxizmus érlelte klasszikusokra, és a valódi jogtudomány felé fordulhattak. A magyar jogtudomány kvalifikált művelői még nyugat-európai tanulmányutakra is mehettek, sőt egyre inkább támaszkodhattak az 1945 előtti tudományos eredményekre. Felpezsdült a közélet, komoly szakmai vitákra, konferenciákra is sor kerülhetett. Bizonyos „játékszabályokat” be kellett tartani, tabukat nem firtathatták, azonban a jogtudomány továbbfejlődése előtt nyitva állt az út. [HORVÁTH Attila: Szocialista állam- és jogtudomány, HVG-ORAC, Budapest 2015., Epilógus]

³²² SZABÓ Imre: A szovjet szocialista büntetőjog alapelvei, Jogtudományi Közlöny 1950. V. új évf. 379. oldal

³²³ Az első jogszabály, amely a társadalomra veszélyesség fogalmát értékesítette, az 1922-es szovjet-orosz Btk. volt, amelynek rendelkezéseit 1926. évi szovjet-orosz büntető kódex is átvette. Az utóbbi kódex is olyan megoldást alkalmazott, amely szerint a társadalomra veszélyesség – a magatartásnak a jogalkalmazó által felismerendő és értékelendő jellemzőjeként – egymaga (a formális jogellenesség nélkül is) büntetőjogi felelősséget keletkeztetett. A kódex 6. §-a ugyanis nemcsak a szovjet jogrendet sértő (azaz tényállásszerű) cselekményeket nyilvánította bűncselekménynek, hanem büntetni rendelte a szovjet rendszer elleni egyéb magatartásokat is. A jogalkalmazó tehát büntetést alkalmazhatott olyan cselekmény miatt is, amelyet a jogalkotó egyetlen különös részi tényállásba sem foglalt. Az ilyenkor követendő eljárásról a kódex 16. §-a adott útmutatást: „Ha valamely társadalomra veszélyes cselekményre e törvénykönyv kifejezett rendelkezést nem tartalmaz, úgy e cselekményért való felelősség alapját és mértékét e törvénykönyv azon szakaszának megfelelő alkalmazásával kell megállapítani, amely az ehhez leginkább hasonló bűncselekményről rendelkezik.” A cselekmény társadalomra veszélyessége azért is központi kategóriája az 1926. évi kódexnek, mert hiánya megfosztja a cselekményt bűncselekményi jellegétől, annak formális jogellenessége ellenére is. A 6. §-hoz fűzött hivatalos megjegyzés szerint ugyanis „nem bűncselekmény az a cselekmény, mely bár formailag megfelel a törvénykönyv különös része valamelyik szakaszában foglalt törvényi tényállásnak, de amelynek nyilvánvalóan csekély jelentőségére és a káros következmények hiányára való tekintettel nincs társadalomra veszélyes jellege”. [HOLLÁN Miklós: Megkésett búcsú a társadalomra veszélyességtől]

tartalommal telítődik. Egyébként a *bűncselekmény* a szovjet büntető-jogtudomány szerint a *társadalomra veszélyes, bűnös és büntetendő cselekmény*.

A *cselekmény társadalmi veszélyességével* kapcsolatban - a források alapján - ezúttal csak azt emeljük ki, hogy minden társadalomra veszélyes tevékenység vagy mulasztás egyúttal jogellenes is. Külön kiemelés igényel SCHULTHEISZ Emil szerint az, hogy a szovjet büntetőjog értelmében szándék csak akkor állapítható meg, ha az elkövető tudatában volt annak, hogy cselekménye a társadalomra nézve veszélyes.³²⁴ Ez véleményünk szerint azonban a jogalkalmazás során aggályokat vethet fel.

Fentiekkel szemben, vagy inkább azokat kiegészítve, D. Sz. Poljanszkijnek a Szovjetunió Legfelső Tanácsa 1958. decemberi ülésén a büntető törvénytervezetek előterjesztése alkalmából tartott előadói beszédében már az alábbi megállapításokat tette: „*A szocialista államban a büntetőjogi megtorlás a bűnözés elleni küzdelemmel nem egyetlen és nem fő eszköze. Legfontosabb jelentősége a megelőzésnek, a nevelésnek, valamint az olyan okok kiküszöbölésének van, amelyek lehetővé teszik, hogy az emberek tudatában a múlt csökevényei jelentkezzenek.*”³²⁵

A szocialista büntető törvénykönyvek tartalmaznak kifejezett rendelkezéseket is a büntetés céljairól. Ezt lehetővé teszi egyrészt az a körülmény, hogy e büntető törvénykönyvek egységesen elfogadott világnézeti, erkölcsi, politikai nézetrendszert tükröznek, másrészt pedig az, hogy a szocialista büntető jogtudomány eljutott az alapkérdések tisztázásához. A szocialista törvényi rendelkezések közül legfontosabb A Szovjetunió és a szövetséges köztársaságok büntetőtörvényeinek Alapelvei 20. cikke, amely **elméletben** tekinthető a szovjet típusú büntetőjogok esszenciájának is. Tehát a cikkely szerint: „*A büntetés célja nemcsak az elkövetett bűncselekmény megtorlása, hanem az is, hogy az elítéltet megjavítsa és a munkához való becsületes viszonyra, a törvények pontos betartására és a szocialista együttélési szabályok tiszteletben tartására nevelje, továbbá, hogy megelőzze újabb bűncselekmények elkövetését mind az elítéltek, mind más személyek részéről. Nem célja a büntetésnek, hogy fizikai szenvedést okozzon vagy az emberi méltóságot megalázza.*” Az Alapelvek idézett rendelkezése az egyes szövetséges köztársaságok által 1959-62-es években megalkotott büntető törvénykönyvekbe minden lényeges változtatás nélkül került be, így azok ismertetése mellőzhető.³²⁶

A forrásokból tudjuk azt is, hogy a szovjet büntetőjog ismerte, és alkalmazta az analógiát, amelyből az is következik, hogy addig, amíg ez a gyakorlat meg nem szűnt, a nullum crimen sine lege elv nem tudott érvényesülni.

Az '50-es évek végére, ez az álláspont változni látszott. Az SZKP XX. kongresszusa eljutott arra a felismerésre, hogy az analógiát nem lehet a szocialista büntetőjog változhatatlan alapelveként tekinteni. Mintegy önmagát igazolva, azért rámutatott arra, hogy az analógia

³²⁴ SCHULTHEISZ Emil: Szovjet Büntetőjog, Általános Rész. Jogtudományi Közlöny 1951. VI. új évf. 419-422. oldal

³²⁵ FÖLDVÁRI József: i.m.: 57. oldal

³²⁶ FÖLDVÁRI József: i.m.: 56-57. oldal

kérdésének megoldásához csakis konkrét történeti módon lehet hozzányúlni. A szovjet állam fejlődésének első szakaszában annak alkalmazása szükséges volt.

Itt jegyezzük meg, hogy HORVÁTH Attila ékesen ábrázolta, hogy hogyan is forgatta a szocialista büntető jog az analógiát.

Továbbá rámutatott arra is, hogy a szocialista társadalom felépítésének befejezése és a kommunizmusba való fokozatos átmenet körülményei között a törvényhozásban az analógia fenntartására nemcsak, hogy nincs szükség, hanem, éppen ellenkezőleg, káros lehet a szocialista törvényesség megszilárdításáért folytatott harcban.³²⁷

A szocialista törvényesség további megszilárdítása és a szovjet állampolgároknak „a Szovjetunió Alkotmányában” biztosított jogai és szabadságai fokozottabb védelme szempontjából célszerűnek látszik, emelte ki a kongresszus, hogy a törvényhozásban a továbbiak során, csak a szovjet törvény határozhassa meg azt a kérdést, hogy mi tekintendő bűncselekménynek.³²⁸ Vagyis bevezetné a nullum crimen sine lege elvét.

A felfüggesztett büntetés intézménye - sőt már Lenin is támogatta annak szabályozását, annak ellenére, hogy a Szovjetunióban nem létezett büntetés - ismert volt, azt az '50-es években a szovjet Btk (Ugolovnij Kódex) 53. és 54. §-ok rendelkezései szabályozták.

Az 53. § (1) bek. szerint ha a bíróság arról győződik meg, hogy az elkövető veszélyességének méréke nem indokolja annak elkülönítését vagy javító-nevelő munkára kötelezését, úgy feltételesen ítéli el.

A Btá. szerint a börtönbüntetés vagy pénzbüntetés végrehajtása felfüggeszthető fel. A javító-nevelő munka végrehajtása tehát nem. A szovjet büntetőjog a pénzbüntetés végrehajtásának felfüggesztését nem ismerte.

A másik alapvető különbség, hogy a Szovjetunió büntetőjoga **a felfüggeszthető büntetés felső határát** nem szabta meg. A módosított Btá. 55. § szerint az egy évet meghaladó börtönbüntetést nem lehetett felfüggeszteni.

Nyilván további különbség, hogy a Btá. azon rendelkezése, amely szerint, ha a bíróság közügyektől eltiltást szabott ki, ez a felfüggesztést kizárta.³²⁹

Az Ugolovnij Kódex 53. § (2) bekezdése szerint a bíróság elrendelte, hogy amennyiben az *általá meghatározott* időtartam alatt az elítélt újabb *hasonló súlyú* bűncselekményt nem követett el, az ítélet nem lehetett égrehajítani. Ez az időtartam - tehát a próbaidő tartama - 1 évnél rövidebb és 10 évnél hosszabb nem lehetett.³³⁰

Feltűnő különbségként kell értékelnünk, hogy a próbaidő tartamát a bíró az ítéletben határozza meg, mégpedig saját belátása szerint törvény által meghatározott keretek között. A

³²⁷ A mór megtette kötelességét, a mór mehet. [Friedrich Schiller]

³²⁸ TÍMÁR István: A Szovjetunióban folyó büntetőjogi kodifikációs munkálatokról, Jogtudományi Közlöny 1957. XII. új évf. 202. oldal

³²⁹ PERÉNYI József: A büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése, Jogtudományi Közlöny 1952. VII. új évf. 393. oldal

³³⁰ PERÉNYI József: i.m.: 393. oldal

Btá. meghatározza ezzel szemben a próbaidő mértékét, melyet a bírónak meg kell állapítania. Kihágás miatti elítélés során 1 évi, büntett miatti elítélésnél pedig 3 évi próbaidőt határozott meg a törvény.

PERÉNYI szerint a Szovjetunió bírói gyakorlatában azonban 5 évnél hosszabb próbaidő nem igen fordult elő. A törvényi kereteket tehát nem merítették ki a bíróságok. Ezt természetesen nem tudjuk ellenőrizni, kénytelenek vagyunk PERÉNYIRE hagyatkozni.

Az Ugolovnij Kódex eltérően szabályozta a mellékbüntetések kérdését. Az 53. §-hoz fűzött hivatalos megjegyzés szerint a szabadságvesztésen vagy a javító-nevelő munkán felül mellékbüntetésként kiszabott pénzbüntetés vagy vagyonekobzás az általános szabályok szerint *hajtandók* végre akkor is, ha a főbüntetést feltételelesen szabták ki.

A Szovjetunió büntetőjoga szerint a felfüggesztett büntetés kötelező végrehajtására akkor kerül sor, ha az elkövető a próbaidő alatt újabb *hasonló súlyú* bűncselekményt követ el. A Btá. például 55. § (3) bekezdés szerint, ha az elkövetőt a próbaidő alatt elkövetett büntett miatt börtönbüntetésre ítélik, a bíróság elrendeli a felfüggesztett büntetés végrehajtását.

Rugalmasan szabályozott a szovjet Btk akkor, amikor a feltételelesen elítélt a próbaidő alatt újabb bűncselekményt követett el, és a bíróság a feltételeesen megállapított büntetést az újabb cselekménye elbírálása során kiszabott büntetéshez egészben vagy részben hozzáadhatta, vagy csupán az újabb büntetés végrehajtását rendelte el.

A Szovjetunió büntetőjogi Alapelvei a bírónak lehetővé teszik, hogy a felfüggesztés kedvezményét az elítéltnak a próbaidő alatt végrehajtandó valamely tevékenységétől feltételezetten adta meg. Pl. úgy, hogy tegye jóvá az okozott sérelmet. A bírói gyakorlatban az alapelvekben biztosított ezzel a lehetőséggel nem éltek.³³¹

---

³³¹ PERÉNYI József: i.m.: 393-394. oldal

„Dionüszosz (miután elfoglalta Damoklész helyét az asztalnál, tüzetesen körülnéz, majd jobb karjával int az asztal mögött álló őrségnek, halkán, szinte suttogva mondja): Akkor... mint megbeszéltük... vegyétek elő a Mítoszi Kardot, vigyázni kell, hogy meg ne csorbuljon, és egyetlenegy szál lószőrre akasztva lógassátok Damoklész feje felé... Ne essen rá, ne sértse meg, csak ott lógjon, kicsit himbálózhat... Egy-kettő, sietni!”

(Makkai Ádám: Damoklész kardja)

II. RÉSZ: DISKURZUS

Feltehetjük a kérdést, hogy vajon valóban sikerült-e legalább érintőlegesen elvégezni azt az áttekintő kutató munkát, amely ahhoz szükséges, hogy a jelenkor büntetőjogszabályait áttekintve, elvekről és intézményekről, azok funkciójáról vagy éppen diszfunkciójáról „diskurálhassunk.”

Az I. részben áttekintettük az első egységes büntető törvénykönyvünk, a Csemegi Kódex kodifikálásának fontosabb pillanatait, annak nemzetközi környezetét, amelyet talán a Kódex szellemi és szabályozási hátterének is tekinthetünk, majd kutatásunk szempontjából fontos intézményeket, és azok alakulását. Megszólaltattuk a kor jogtudósait, politikusait, és valamennyire áttekintettük azokat a jogi argumentumokat, amelyek formálták a jogalkotást, és hatással vannak még a mai büntetőjogi gondolkodásra is.

Nem lehet azonban önkényes a felosztás akkor, amikor a jogalkotási előzmények ismertetését és értékelését az 1971. évi novellával fejezzük be, és a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény elemzését már következő nagy logikai egységben folytatjuk, hiszen a többször módosított, és az azóta hatályon kívül helyezett törvényt a jogalkalmazónak számos esetben még mindig alkalmaznia kell, tehát tekinthetünk rá akár élő jogként is. Nem kevésbé indokolt a felosztás a kutatásunk szempontjából sem, hiszen az 1978. évi Btk. - számunkra releváns - számos alapvető és intézményi rendelkezése hatályos jogunknak is szerves és élő része, vagy arra közvetlen hatást gyakorolt.

1. Fejezet: A büntetés végrehajtása felfüggesztésének alakulása a hatályos jogi környezetben

1.1. A Büntetés végrehajtásának felfüggesztése a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (régis Btk.) alkalmazásában

Bár az új, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi V. törvény hatályba lépése, 2013. július 1. napja óta több mint 4 év telt el, a régis Btk. nem vitathatóan nagy hatással bírt és bír a ma hatályos büntetőjogi környezetre, már csak azon oknál fogva is, hogy előfordulnak még esetek, ahol a régis Btk. alkalmazása kötelező.

Túl ezen a tényen, le kell szögeznünk, hogy a régis Btk. a Btk. után a leghosszabb ideig hatályban volt büntető törvényünk. A 34 év alatt, míg hatályban volt, a magyar jogalkotásra amúgy is jellemző tendencia szerint, számos alkalommal módosították, nem egyszer

novelláris szinten is. Elsődleges, és szorosan vett kutatási témánkat illetően 8 módosítást ért meg, melyekkel kapcsolatban, a későbbiekben még részletesebben szólunk.

„Annak érdekében, hogy a bűnözés alakulásában jelentős fordulatot érjünk el, erőteljesen fokoznunk kell a bűnmegelőzés és a bűnüldözés hatékonyságát, a társadalom összefogását és tevékeny közreműködését a bűnözés elleni küzdelemben. Ennek egyik feltétele, hogy a büntető jogszabályok mindenkor megfeleljenek a társadalmi igényeknek, a bűnözés helyzetének és várható alakulásának.” – folytatta gondolatmenetét a régi Btk. 1975. évi parlamenti vitájában a miniszteri általános indokolás.

Kifejtette, hogy megtartja, illetőleg továbbfejleszti az 1971. évi novella által bevezetett bűncselekmények büntetése és vétségre történt felosztását, sőt, azt tovább is fejleszti³³², amely nyilván hatással lesz a bűncselekmény felosztásán alapuló jogintézmények további sorsára.

Az indokolás szerint az 1961. évi Btk. büntetési rendszere „kiállta a próbát”, éppen ezért a régi Btk. büntetési rendszere ezen alapult, azzal, hogy egyrészt a legsúlyosabb főbüntetés, a halálbüntetés vonatkozásában tovább erősítette annak kivételes jellegét, illetőleg büntetési rendszerét tovább differenciálta annak érdekében, hogy az az elkövetők személyiségének, a bűncselekmény súlyának megfelelőbb, egyéniesítettebb és végső soron hatékonyabb legyen. Ennek érdekében új rendelkezésként bevezette a mellékbüntetések önálló kiszabásának lehetőségét.

A halálbüntetéssel kapcsolatban az indokolás a fokozatos abolitio álláspontján volt, kifejezte, hogy a végső cél a halálbüntetés eltörlése, vagyis a Btk. óta eltelt 100 évben a jogalkotó nem tudott döntésre jutni, illetőleg egy helyben állt.

Fontos, és tényleges módosítása a régi Btk.-nak, hogy a szabadságvesztés legrövidebb tartamát az 1961. évi Btk.-hoz képest felemelte, azaz 30 nap helyett 3 hónapban határozta meg, amely működhet szigorításként is, de valójában, és a miniszteri általános indoklás is erre utal, a rövid tartamú szabadságvesztés intézményét akarata jobban háttérbe szorítani. Az indoklás álláspontja szerint ugyanis a 30 napos tartam semmi esetre sem szolgálhatja neveléshez, megváltoztatáshoz fűzött büntetési célokat, azonban a szabadságvesztés minden vele járó negatív hatását ki tudja fejteni.³³³

A régi Btk. az 1961. évi Btk.-ól eltérően kibővítette az intézkedések körét, és tényleges újjátásként bevezette a megrovás, próbára bocsátás, szigorított őrizet és pártfogó felügyelet intézményét.

³³² Emlékezzünk arra, hogy eredetileg az 1971. évi novella a bűncselekmény felosztását úgy szabályozta, hogy Büntett az a szándékos bűncselekmény, amelyet a törvény egy évi, illetőleg az a gondatlan bűncselekmény, amelyet háromévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyeget.

³³³ A harmincnapi szabadságvesztés ugyanis túlságosan rövid idő ahhoz, hogy a büntetés pozitív hatásai érvényesüljenek; e rövid idő nem alkalmas megfelelő nevelő hatás elérésére, de súlyánál fogva nem alkalmas a visszatartásra sem. Ugyanakkor a szabadságvesztés olyan hátrányai, mint a bűnözőkkel való összezártság, a munkahely elvesztése, stb., az ilyen rövid tartamú szabadságvesztésnél is érvényesülnek. Az indoklás rámutat arra, hogy az ilyen rövid tartamú szabadságvesztést a büntetési rendszerben már ki lehet váltani. [Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 82. oldal]

A próbára bocsátás eredetileg csak a fiatalok esetében alkalmazható intézkedés, a régi Btk. ezt terjesztette ki a felnőttkorú elkövetők esetére.

A szigorított őrizet már alkalmazott - szabadságelvonó - intézkedés volt, azonban ennek alkalmazási körét a régi Btk. a ténylegesen kiemelkedően társadalomra veszélyes elkövetőkre korlátozta.

Az általános indoklás rámutat arra, hogy az 1961. évi Btk alkalmazásában pártfogó felügyeletre - az 1975. évi novella értelmében - a fiataloknál, és a szabadságvesztésből szabadultak esetében utógondozásként kerülhetett sor. A régi Btk. ezzel szemben a pártfogó felügyeletet kiterjesztette, és annak alkalmazását a feltételes szabadság és a felfüggesztett büntetés próbaidejének - szükség szerinti - kontrollálásához tette alkalmazhatóvá.

A részletes indoklás is rámutatott, hogy a szabadságelvonással nem járó büntetőjogi eszközök között fontos szerepet játszanak azok, amelyeket összefoglalva feltételes elítélésnek tartunk számon. Ezek közül a jogalkotó az egyik intézkedések, míg a másikat a büntetés kiszabása körében szabályozza.

A régi Btk. 89.§ (1) bekezdése határozta meg azoknak a büntetéseknek a körét, a szabadságvesztést és a pénzbüntetést, melyek esetében a felfüggesztést alkalmazhatta a bíróság. Jellegénél fogva a javító-nevelő munka büntetés nem jöhetett szóba a felfüggesztés alkalmazási körének meghatározásakor, ahogyan a főbüntetés helyett önállóan kiszabott mellékbüntetés esetében sem.³³⁴

A büntetés végrehajtása felfüggesztésének alapja az a feltételezés, hogy a büntetésnek a 37. §-ban meghatározott célja a végrehajtás nélkül is elérhető. Ebből az következik, hogy a súlyos büntetés végrehajtásának felfüggesztése nem lenne helyes. Az (1) bekezdés szabadságvesztés esetén egy évben határozta meg azt a felső határt, amelynél a büntetés végrehajtása felfüggeszhető.³³⁵ A pénzbüntetésnél nem indokolt a büntetés mértéke szerinti differenciálás.

³³⁴ Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 133. oldal

³³⁵ 37. § A büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány. A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.

Az Alkotmánybíróság 40/1993. (VI. 30.) AB határozatában kifejtette, hogy a demokratikus jogállamban a büntető hatalom az állam - alkotmányosan korlátozott - közhatalmi jogosítványa a bűncselekmények elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonására. Ebben a büntetőjogi rendszerben a bűncselekmények a társadalom jogi rendjének sérelmeként szerepelnek, és a büntetés jogát az állam gyakorolja.

A joghátránynak személyhez tapadónak kell lennie, azaz, ahogyan ezt egyebekben már CSEMEGI is kiemelte, a bűncselekmény miatt elítélt személynek kell hátrányos következményekkel számolnia. Nem szabad azonban megfedkezni arról, hogy a joghátrány (különösen a szabadságvesztés-büntetés vagy a pénzbüntetés) szükségszerűen, illetve általában kihat az elítélt környezetére, elsősorban családtagjaira.

A legsúlyosabb esetben a büntetés a megbüntetett személyt megfosztja személyi szabadságától. Vagy megnyilvánulhat anyagi javak elvonásában, irányulhat munkavégzésre kötelezésre, lehet jogfosztó, jogkorlátozó jellegű. Valamennyi esetben követelmény azonban, hogy az elkövetett cselekménnyel arányban álljon.

Az Alkotmánybíróság több határozatában is érintette a büntetőjogi büntetés kérdését. Így a 11/1992. (III. 5.) AB határozat alapján ...a büntetésnek alkotmányos indokokon kell alapulnia: szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybe vettnek kell lennie. Az Alkotmánybíróság 1214/B/1990. AB határozata szerint pedig a

Annak vizsgálatánál, hogy a büntetés célja a végrehajtása nélkül elérhető-e, különösen az elkövető személyi körülményeire kell figyelemmel lenni. Ez azt jelenti, hogy elsősorban annál az elkövetőnél van helye a büntetés végrehajtása felfüggesztésének, aki a bűncselekményt csupán alkalomszerűen követte el, de egyébként becsületes életmódot folytat. A személyi körülményeken belül fokozott jelentősége van a büntetlen előéletnek, de ebből nem következik az, hogy a bűncselekményt első ízben elkövetők büntetésének végrehajtását általában fel kellene függeszteni. Ugyanakkor önmagában az a tény, hogy az elkövető büntetett előéletű - ha nem kell visszaesőnek tekinteni -, nem akadály a büntetés végrehajtása felfüggesztésének. - A személyi körülmények különös jelentőségének kiemelése azonban nem jelenti azt, hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztésével kapcsolatban nem kell szem előtt tartani a 83. §-ban meghatározott valamennyi büntetéskiszabási elvet.

Annak vizsgálatánál mutatott rá az indokolás, hogy a büntetés célja a végrehajtása nélkül elérhető-e, különösen az elkövető személyi körülményeire kell figyelemmel lenni.

Ez azt jelentette, hogy elsősorban annál az elkövetőnél van helye a büntetés végrehajtása felfüggesztésének, aki a bűncselekményt csupán alkalomszerűen követte el, de egyébként becsületes életmódot folytat.³³⁶ A személyi körülményeken belül fokozott jelentősége van a büntetlen előéletnek, de ebből nem következik egyenesen az, hogy a bűncselekményt első ízben elkövetők büntetésének végrehajtását általában fel kellene függeszteni. Ugyanakkor önmagában az a tény, hogy az elkövető büntetett előéletű - ha nem kell visszaesőnek tekinteni -, nem akadály a büntetés végrehajtása felfüggesztésének.³³⁷

A személyi körülmények különös jelentőségének kiemelése azonban nem jelenti azt, hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztésével kapcsolatban nem kell szem előtt tartani a 83. §-ban meghatározott valamennyi büntetéskiszabási elvet, hiszen az egyértelműen rámutat, hogy valamennyi alanyi és tárgyi tény vizsgálni szükséges.³³⁸

Sokat változott a Btk. I. novellája óta a felfüggesztett büntetés dogmatikai megítélése. Még a Btá.-ban is inkább kiívételes, a rövid tartamú szabadságvesztés kiváltására alkalmazott intézmény volt, azonban az 1961. évi Btk. már egyértelműen nem a kivételes jogintézmények között tartotta számon, hanem a büntetés kiszabása, egyéniesítést szolgáló rendes eszközöként. Kivételt azonban a jogalkotó mindenhol meghatározott.

---

büntetéssel történő jogkorlátozásnak - mértékét tekintve is - meg kell felelnie az arányosságnak, a szükségességnek és az ultima ratio elveinek. [Kommentár a 37.§-hoz]

89. § (1) Az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés vagy a pénzbüntetés végrehajtása próbaidőre felfüggeszthető, ha - különösen az elkövető személyi körülményeire figyelemmel - alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető. [Régi Btk 37. § és 89. § (1) bekezdés]

³³⁶ Emlékezzünk rá, hogy a Btk. első novellájának indokolása tartalmilag ugyanazt a fordulatot alkalmazta indokolásában.

³³⁷ Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 133. oldal

³³⁸ „A törvény idézett rendelkezése a bíróságok számára azt a kötelezettséget jelenti, hogy a büntetéskiszabás során figyelembe jövő valamennyi alanyi és tárgyi tényt felderítsék, és a jogkövetkezmények alkalmazásakor értékeljék. A büntetéskiszabási tényezőket nem lehet egyszer s mindenkorra meghatározni. Mégis szükséges olyan általános iránymutatás, mely - ha nem is véglegesen, de hosszabb távon - felsorakoztatja mindazt, aminek felderítését és értékelését a bíróságoktól indokoltnak tartja.” [BK 154.]

A régi Btk. miniszteri indokolása is hangsúlyozza, hogy míg az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés és a pénzbüntetés végrehajtásának felfüggesztése nem kivételes intézmény, az egy évnél hosszabb, de két évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére csak különös méltánylást érdemlő körülmények esetén kerülhet sor. Ezek elsősorban az elkövető személyével függhetnek össze, ilyen lehet pl. az elkövető idős kora, vagy súlyos betegsége.³³⁹

1.1.1. Strafgesetzbuch 1975. (dStGB)

Ahogy a korábbiakban említettük, a jelen részben összevetjük a magyar szabályozást a külföldi mintával, amely esetünkben a német és az osztrák szabályozás lesz. Már KABÓDI Csaba is utalt arra, hogy a magyar jogalkotást nem lehet beskatulyázni egyszerűen úgy, hogy az 1945. előtti évek kodifikációit a német és az osztrák, míg a háború után a szovjet minta határozta meg. Ezt a vélekedést is alátámasztandó, szorítkozva a jogszabály szövegére, tekintsük át először a német rendelkezést.

dStGB 56.§ szerint az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetés végrehajtását a bíróság felüggesszetheti, ha attól az várható, hogy a büntetés már önmagában és a végrehajtásához fűzött hatások nélkül is olyan figyelmeztetésként hat az elítéltre, amely a további, jövőbeni bűncselekmények elkövetésétől visszatartja. Ennek során a bíróság köteles megvizsgálni azokat a körülményeket, hatásokat, amelyek a felfüggesztést megindokolják, így az elítélt személyiségét, az előéletét és a cselekménye körülményeit, és életkörülményeit.

Lehetőséget biztosít az dStGB arra is, hogy az egy évnél súlyosabb, de két évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetés végrehajtását is felfüggeszesse a bíróság, ha azt cselekmény különös körülménye, vagy az elítélt személyisége indokolttá teszik. Ugyanakkor arra is rámutat a törvény, hogy a legalább hat hónap tartamban kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztésére nem kerül sor, ha az a jogrend védelmének érdekeit sértené.

A jogszabály nem teszi lehetővé a részleges felfüggesztést, ugyanakkor az előzetes letartóztatás, illetőleg más szabadságelvonás beszámítása sem zárhatja ki.³⁴⁰ Hogy ez alatt a rendelkezés alatt mit ért a jogalkotó, a gyakorlatot hívhatjuk segítségül, és feltehetjük, hogy azt, hogy az előzetes letartóztatás, valamint az őrizet magát a felfüggesztést nem zárja ki, illetőleg, hogy az előzetes letartóztatásban, őrizetben töltött idő nem csökkenti a próbaidő mértékét.

Fentiekből is kitűnik, hogy a magyar szabályozás alapelveit tekintve nagyon hasonló a német szabályozáshoz, számos lényeges, és kevésbé kardinális pontban azonban eltér attól.

A felfüggeszthető büntetések körét tekintve lényeges eltérés, hogy a pénzbüntetés vonatkozásában a német jogalkotó nem tette lehetővé a felfüggesztést.

³³⁹ Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 133. oldal

³⁴⁰ Strafgesetzbuch 1975. 56.§

A továbbiakban áttekintve a német szabályozást ugyancsak megállapíthatjuk, hogy a próbaidő mértéke eltérően a magyar szabályozástól két évtől öt évig terjedhet. Ezt a német jogalkotó úgy állapította meg, hogy annak a mértéke két évnél nem lehet kevesebb, és öt évnél több.

A próbaidő határidejét szabályozó szakasz (56 a. §) második bekezdésének rendelkezése mindenképpen figyelemre méltó, ugyanis ezek szerint a próbaidő a felfüggesztésről rendelkező ítélet jogerőre emelkedésének napján kezdődik, **de** a törvény lehetőséget biztosít arra, hogy a próbaidőt utólag megváltoztassák, egyrészt annak mértékét a törvényi minimum mértékre rövidítsék, vagy éppen a törvényi maximumig meghosszabbítsák.³⁴¹

Az utólagos döntéshozatal azonban nem csak ebben a vonatkozásban illeti meg a bíróságot, ugyanis a törvény 56 e.§ külön is rendelkezik az utólagos döntésről az 56 b-d szakaszok esetében.³⁴²

Ez a rendelkezés mindenképpen további gondolkodásra készíthet bennünket, amelyet a későbbiekben meg is teszünk.

A magyar kodifikációban ismeretlen szabályozás a meghagyás intézménye, amely szerint a bíróság az elítélttel szemben meghagyással élhet, ha ez az általa elkövetett jogsértéssel okozott hátrányok (bűncselekménnyel okozott sérelem) kielégítése érdekében szükséges, hasznos. Ennek keretében nem kötelezhető tőle el nem várható követelmények teljesítésére. Ez a szabályozás túlmutat a magatartási szabályokon, amelyek a német szabályozásban is megjelentek, hiszen ebben az alkalmazásban kifejezetten az okozott kár megtérítésére irányuló kötelezésről beszélhetünk; amely irányulhat a közvetlen jóvátételre, az államnak fizetendő, de közérdekű célokra fordítandó összegre, egyéb közérdekű tevékenység végzésére való kötelezésre.³⁴³

A magyar szabályozáshoz hasonlóan a német jogalkotó is szabályozta a bíróság által előírható magatartási szabályokat (Weisung), a pártfogó felügyelet intézményét (Bewährungshilfe)

1.1.2. Österreichisches (osztrák) Strafgesetzbuch 1974. (ÖStGB)

Az ÖStGB - többször módosított, de - ma is hatályos formájában, felváltva a Strafgesetzbuch 1852.-t 1974. január 23. napján jelent meg az Osztrák Köztársaság Hivatalos Lapjában, a Bundesgesetzblatt hasábjain.

A megjelenését követően, 1975. január 1-én lépett életbe az osztrák büntető törvénykönyvről szóló 64/1974. sz. szövetségi törvény. Ezzel Európa alighanem legrégebbi és mondhatni legelavultabb kódexét modern Btk. váltja fel, amely a korszerű kriminál-politikai követelményeknek már megfelelt.³⁴⁴

³⁴¹ Strafgesetzbuch 1975. 56.§

³⁴² A Strafprozessordnung (StPO) 453.§ szerint az utólagos döntést a bíróság tárgyaláson kívül hozza meg. A döntés ellen jogorvoslatnak van helye.

³⁴³ Felvethetjük, hogy a meghagyás a Zweispurigkeit, azaz két nyomtávú szankciórendszert támogató, azt megerősítő intézmény.

³⁴⁴ Az új Btk. gyökeresen különbözik a még hatályban levő kódextól, igyekszik kiküszöbölni annak avult szemléletét. A klasszikus dogmatikai iránytól tudatosan eltérő, modern Btk., amely számot vet a társadalmi,

Ahogy a német kodifikáció esetében, itt is utalnunk kell KABÓDI Csaba figyelemfelkeltő megjegyzésére.

Az ÖStGB 43.§ (1) bekezdése szerint, akit (törvényszegőt) egy évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetésre, vagy pénzbüntetésre ítélnék, a bíróság a büntetés végrehajtását legalább egy, legfeljebb azonban három év meghatározott idejű próbaidőre elengedheti³⁴⁵ (felfüggesztheti), ha feltételezhető, hogy a végrehajtás fenyegető hatása önmagában, vagy más intézkedéssel összekötve (tudniillik a pártfogó felügyelettel) elegendőnek mutatkozik, hogy további büntetendő cselekményektől visszatartsa, és a büntetendő cselekmény miatt nem szükséges a büntetés végrehajtása.

Ennek eldöntésekor vizsgálni kell a cselekmény jellegét, az elkövető személyiségét, előéletét, a vétkesség fokát, és a cselekmény elkövetését követően tanúsított magaviseletét. Kizárt a felfüggesztés, ha a cselekményt életfogytig tartó, de legalább 10 évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel fenyegeti a törvény.

Különösen méltányolható esetben, két évet meg nem haladó büntetés is felfüggeszthető az (1) bekezdésben meghatározott feltételek szerint, ha ettől alappal feltehető, hogy a terhelt további bűnelkövetéstől tartózkodik.

A felfüggesztésről szóló döntést nem lehet megváltoztatni, mint a német jogban onnantól kezdve, hogy a büntetés jogerőre emelkedett.³⁴⁶

A jogszabály nem zárta ki, hogy esetlegesen több büntetést - szabadságvesztés büntetést, és pénzbüntetést - egyszerre függeszék fel, ahogyan azt sem, hogy több büntetés közül valamelyiket felfüggeszék, míg a másikat végrehajtsák.

Akik ellenszolgáltatást fogadtak el a bűncselekmény elkövetéséért (Verfall), azok esetében a felfüggesztést megtiltja a jogszabály, ugyanakkor rendelkezik arról, hogy, a mellékbüntetés is felfüggeszthető, ha a főbüntetést is felfüggesztette a bíróság, és a mellékbüntetés önálló végrehajtása szükségtelennek látszik.³⁴⁷

A próbaidő, csakúgy, mint a német törvény esetében az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődött. Az ÖStGB is ismerte, ismeri a magatartási szabályokat, a pártfogó felügyeletet. Az ezekkel kapcsolatos rendelkezések, illetőleg a szabályok megszegésének következményei hasonlóan alakulnak a régi Btk. vonatkozó szabályozásához.

gazdasági és technikai fejlődéssel, a büntetőpolitikai követelményeket megfelelően felismerni és megvalósítani törekvő alkotás. Kerül minden szélsőséges megoldást, a bűnözés elleni eredményes küzdelem gyakorlati célját kívánja megvalósítani. Nem foglal elvi álláspontot sokévtizedes vitás kérdésekben.

Ki kell emelni, hogy céltudatosan támaszkodik a jogtudomány eredményeire, amire mind a kancellár, mind az igazságügyminiszter kifejezetten is utalt az indokolásban. A kódex általános részének dogmatikai megalapozásánál az osztrák büntető jogtudomány mellett a legújabb német jogirodalom hatása is érzékelhető. Sokat átvett az Oberster Gerichtshof gyakorlatából is. [RÁCZ György: Az új osztrák büntető törvénykönyv Általános Részéről, Jogtudományi Közlöny 1974, XXIX. új évf. 10. szám, 583-584. oldal]

³⁴⁵ Az ÖStGB a „Nachsicht” fogalmat használja, amely elengedést jelent. Tehát a pontos megjelölés a büntetés elengedése próbaidőre, de mi az egyértelműség kedvéért használjuk a felfüggesztés elnevezést.

³⁴⁶ Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974, über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch) 43.§

³⁴⁷ Strafgesetzbuch 44.§

Egyik különlegessége az ÖStGB-nek a 45.§-ban szabályozott a valamilyen addikcióban, szenvedő elkövetők büntetéséhez kapcsolt intézeti elhelyezéshez kötött kényszergyógyítás, illetőleg kényszergyógykezelés esetében az intézetben történő elhelyezés, összefoglalóan megelőző intézkedések, próbaidőre történő felfüggesztése. Ezt a jogalkotó - a büntetés felfüggesztésével együtt - arra az esetre tette lehetővé, ha a felfüggesztéshez rendelt magatartási szabályok elegendőnek mutatkoznak a terhelt addiktív szokásainak azaz a bódító- vagy kábító szerek fogyasztása leküzdésében. Ebben az esetben a büntetés felfüggesztésének próbaidőre vonatkozó szabályok alkalmazandók.

Abban az esetben, ha a felfüggesztést nem kellett visszavonni, akkor a próbaidő eredményesen telt el, a büntetést nem lehet végrehajtani.

Komoly eltérés a magyar és az osztrák szabályozás között az ÖStGB 53.§ szerinti rendelkezés. Eszerint ugyanis, ha az elítéltet a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, a bíróság, főszabály szerint a felfüggesztett büntetés esetében a felfüggesztést megszünteti, és a büntetés végrehajtását rendeli el; eltekinthet azonban a végrehajtás elrendelésétől olyan rendkívüli körülmények megléte esetén, amelyek alapján feltehető, hogy az elítélt - az ismételt bűnelkövetés ellenére - további bűncselekmények elkövetésétől a jövőben tartózkodik. Vonatkozik ez arra a cselekményre is, amelyet az elítélt az elsőfokú és a jogerős ítélet meghozatala közötti időszakban követett el.

Ha a felfüggesztést nem kell megszüntetni, utólagosan, ha annak a mértékét túl rövid tartamban határozták meg, legfeljebb öt évig meghosszabbíthatja, egyúttal más magatartási szabályokat állapíthat meg, pártfogó felügyeletet rendelhet el.

1.1.3. Vissza a régi Btk.-hoz...

Rá kell mutatnunk arra, hogy a régi Btk. a végrehajtás elrendelését akkor teszi kötelezővé, ha az elítéltet a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztés büntetésre ítélik. Végeredményben a szabályozások közötti hasonlatosság megállapítható.

Tehát a régi Btk. a két évnél súlyosabb szabadságvesztés büntetés felfüggesztését nem tette lehetővé.

A próbaidő tartamát differenciáltan határozta meg; pénzbüntetés esetén egy év, vétség esetében - amelyet a német és az osztrák törvények nem szabályoz - egy évtől három évig, büntettnél öt évig terjedhetett a próbaidő tartama. A próbaidőt években kellett meghatározni, és annak tartama nem lehet rövidebb, mint a felfüggesztett büntetés.

Az indokolás szerint az egyéniesítés nem kívánta meg a hónapokban, hetekben, esetleg rövidebb időtartamban való számítást.³⁴⁸ Ezzel kapcsolatban a jogalkotó, ahogyan majd látni fogjuk, megváltoztatta a véleményét.

³⁴⁸ Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 134. oldal

Amiben az osztrák szabályozás „lazább”, abban a régi Btk. szigorúbb, és nem ad akkora teret, mint az ÖStBG. A régi Btk. ugyanis lehetőséget ad arra, hogy a próbaidő alatt elkövetett gondatlan bűncselekmény esetében a bíróság eltekintsen a kiszabandó büntetés végrehajtásától, ha az szükségtelen. Ebben az esetben azonban a korábban felfüggesztett büntetés próbaideje a későbbi felfüggesztett büntetés próbaidejével meghosszabbodik. Ezzel a rendelkezéssel az áll összhangban, ha az újabb felfüggesztett szabadságvesztés nem vonja maga után a korábbi felfüggesztett büntetés végrehajtását.

Ha azonban a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztést szabnak ki, megdőlt az a korábbi feltételezés, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető.

Ugyancsak eltérően szabályozott a magyar jogalkotó, amikor arról rendelkezett, hogy amennyiben az elítélten olyan szabadságvesztés büntetést hajtanak végre, amely miatt a felfüggesztett büntetés végrehajtását nem rendelhetik el, a próbaidő a szabadságvesztés tartamával meghosszabbodik, vagyis úgy kell tekinteni, mintha a próbaidő a letöltendő büntetés megkezdésével, annak befejezéséig nyugodna.

A jogalkotó felfüggesztett szabadságvesztés mellett lehetővé tette az elkövető pártfogó felügyelet alá helyezését. A 82. §-ban szabályozott pártfogó felügyelet azt jelenti, hogy az elítélt részére egyéniesített magatartási szabályokat írnak elő, és ezek megtartását a pártfogó ellenőrzi; ezért általában hatékony büntetőjogi eszköz.³⁴⁹

Ezeket az intézményeket az előzőekben ismertetett német és osztrák rendszerben is megtalálhattuk.

Annak elbírálásánál, hogy az adott esetben szükséges-e az elkövető pártfogó felügyelet alá helyezése, a személyiségét, valamint a bűncselekmény súlyát és jellegét egyaránt figyelembe kell venni. Gondatlan bűncselekmény esetén pl. rendszerint nem szükséges a pártfogó felügyelet.³⁵⁰

A régi Btk. - már megjelenésekor - szabályozta azokat az eseteket, amikor a felfüggesztést meg kellett, vagy meg lehetett szüntetni. Első esetben a törvény nem biztosított mérlegelési lehetőséget a bíróságnak, míg a másodikban igen.

A törvény erejénél fogva kizárt a büntetés végrehajtásának felfüggesztése, ha a szándékos bűncselekményt szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt vagy felfüggesztésének próbaideje alatt követték el.

Gondatlan bűncselekmény elkövetéséből ezzel szemben nem vonható le minden esetben olyan következtetés, hogy a büntetés célja a végrehajtás nélkül nem érhető el; ilyen esetben tehát a felfüggesztés lehetőségének a kizárása nem indokolt, célszerűbb ezt a bíróság mérlegelésétől függővé tenni.

³⁴⁹ Csak emlékeztetni szeretnénk, hogy FÖLDVÁRI vetette fel először azt a gondolatot, hogy indokolt lehet a felfüggesztés intézményének összekötése egy a elítélt életvitelét a próbaidő alatt kontroll alatt tartó pártfogóval.

³⁵⁰ Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 134. oldal

Ugyancsak a törvény erejénél fogva nem függeszthető fel a visszaeső elkövető büntetésének végrehajtása sem.

A régi Btk. értelmező rendelkezése szerint a visszaesőt korábban **már szándékos bűncselekmény miatt** végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték és ez - az újabb szándékos bűncselekmény tanúsága szerint - hatástalannak bizonyult. Ezeknél az elkövetőknél általában feltételezhető, hogy a büntetés célja csak annak végrehajtásával érhető el.

Amennyiben viszont a büntetett előéletű elkövetőt nem kell visszaesőnek tekinteni, szükségtelen a felfüggesztés lehetőségét kizárni.

A mellékbüntetések közül a közügyektől eltiltásnak és a vagyonekobzásnak csak végrehajtandó szabadságvesztés mellett van helye. Ezeknek a mellékbüntetéseknek a kiszabását azonban szükségtelen a büntetés végrehajtásának felfüggesztését kizáró okok között felsorolni, mert a büntetés kiszabása során a bíróság általában előbb dönt a főbüntetésről - ennek keretében annak felfüggesztéséről is -, és csak a főbüntetés mértékére, végrehajthatóságára figyelemmel foglal állást a mellékbüntetések alkalmazását illetően.³⁵¹

A felfüggesztett büntetés felfüggesztését meg kell szüntetni, ahogyan a német és osztrák szabályozás is egységesen a „Widerruf” intézményét határozza meg, abban az esetben, ha a felfüggesztést eleve nem lehetett volna alkalmazni, vagy, ha az elítélt a felfüggesztésre méltatlanná válik, azaz, a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, vagy, ha a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyos fokban megsértette.

A felfüggesztett pénzbüntetést akkor is végre kell hajtani, ha az elítéltet a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt felfüggesztett szabadságvesztésre, vagy javító-nevelő munkára, vagy végrehajtandó pénzbüntetésre ítélték.³⁵²

A 90. §-ban meghatározott kizáró ok ellenére történt felfüggesztés esetén csak akkor lehet a büntetés végrehajtását elrendelni, ha a törvénysértés megállapítására a próbaidő tartama alatt kerül sor. Ha ugyanis a próbaidő sikeresen eltelt, nincs többé ok, sem jogszabályban biztosított lehetőség a büntetés végrehajtására.

FÖLDVÁRI Józsefre utalva rögzíthetjük, hogy az eljárás elhúzódása, viszont nem eredményezheti az elítélt „megmenekülését”.

A jogalkotó szerint, amennyiben a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt javító-nevelő munkát vagy pénzbüntetést szabnak ki, az újabb büntetésből nem vonható következtetés arra, hogy a felfüggesztett büntetés végrehajtása szükséges. De a későbbiekben fel kell tennünk a kérdést, hogy az ilyen esetekben mi a szükséges és arányos jogkövetkezmény.

Ezt tanúsítja az, hogy az újabb bűncselekmény elkövetése miatt csupán az említett büntetéseket, nem pedig a súlyosabb megítélést mutató szabadságvesztést alkalmazták. Ilyen esetben a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának elrendelése indokolatlan hátránnyal

³⁵¹ Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 134. oldal

³⁵² Régi Btk. 91. §

sújtaná az elkövetőt. Ha azonban az elkövető a javító-nevelő munkára ítélet után olyan magatartást tanúsít, amely miatt a javító-nevelő munkát szabadságvesztésre kell átváltoztatni, ebből azt a következtetést kell levonni, hogy a korábbi felfüggesztett büntetés végrehajtásának elrendelése is indokolt.³⁵³

Ha a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt elkövetőt a 89. § (6) bekezdése alapján pártfogó felügyelet alá helyezték, a pártfogó felügyelet magatartási szabályainak megszegéséből is következtetés vonható arra, hogy a büntetés végrehajtása szükséges. A magatartási szabályok megszegésének súlya azonban igen különböző lehet. Kisebb jelentőségű szabályszegéshez helytelen lenne azt a következményt fűzni, hogy a szabadságvesztést végre kell hajtani. A jogalkotó ezért csak a magatartási szabályok súlyos megszegése esetére írja elő a felfüggesztett büntetés végrehajtását. Annak megítélése, hogy a szabályszegés súlyos volt-e, a bíróság mérlegelésétől függ.

Az (1) bekezdés rendelkezései valamennyi felfüggesztett büntetésre vonatkoznak; ezeket egészíti ki a (2) bekezdés olyan szabályokkal, amelyek csak a felfüggesztett pénzbüntetésre irányadók. A pénzbüntetés a szabadságvesztésnél és a javító-nevelő munkánál enyhébb büntetési nem; ezért a jogalkotó szerint indokolt volt, hogy a felfüggesztett pénzbüntetés végrehajtására akkor is sor kerüljön, ha a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt felfüggesztett szabadságvesztést, javító-nevelő munkát vagy végrehajtandó pénzbüntetést szabnak ki. A fenti logika mentén, újabb felfüggesztett pénzbüntetés kiszabása esetén viszont a végrehajtás nem rendelhető el.³⁵⁴

1.1.4. 34 év fontosabb, a felfüggesztés intézményére is kiható módosításai

1.1.4.1. 1993.

Az 1993. évi novella - kutatásunk témáját illetően - több fontos változást vezetett be, melyek 1993. V. 15. napi hatállyal épültek be a régi Btk. rendelkezéseibe. Ez a novella volt az, amelyik az addig a főbüntetésekhez tartozó szigorított javító-nevelő munkát - melyet az 1984-es tvr. vezetett be - és a javító nevelő munkát hatályon kívül helyezte, és helyettük a közérdekű munka büntetést állította be a büntetési rendszerbe.

A jogalkotó ezen intézkedése is megelőlegezte, hogy az 1993-as novella nem a szigorítások novellája lesz, ugyanis összességében az enyhülés irányába mozdult el a büntetőjog.

A szabadságvesztés büntetés korábbi hogy a 3 hónap törvényi minimumát leszállította 1 napra.

A törvény általános indokolása szerint, a törvény ezzel is igyekezett a jogalkotó és a jogalkalmazó kompetenciája közötti egyensúlyt megteremteni, és a felesleges törvényi kötöttségeket megszüntetni. A törvény 3. §-hoz fűzött indokolás kiemelte, hogy a

³⁵³ Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 135. oldal

³⁵⁴ Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 135. oldal

szabadságvesztés alsó határának leszállításáról szóló rendelkezés szélesíti a bíró döntési jogkörét, és lehetővé teszi, hogy a bíróság egészen rövid tartamú szabadságvesztést szabjon ki, ha úgy látja, az adott esetben csak a szabadságelvonás fejezi ki kellőképpen a cselekmény súlyát, a visszatartó hatás pedig akár jelképes mértékű szabadságelvonással is elérhető.³⁵⁵

Ezzel, kialakulhat bennünk a vélemény, vagy felmerülhet a kérdés, hogy a jogalkotó a rövid tartamú szabadságvesztéssel kapcsolatos hazai és nemzetközi, legalább nyolcvan éve kialakult vagy érlelődő álláspontjával szemben a rövid tartamú szabadságvesztés mellett tette le a voksát.

A másik lényeges eleme az 1993-as novellának, hogy enyhült a visszaesőkkel szembeni szigor. Ezt mutatta, hogy a felfüggesztés intézménye már a visszaesőkkel szemben is alkalmazható, igaz, hogy a visszaesők pártfogó felügyelet alá kerültek.

1.1.4.2. 1998.

1998. évi XXII. törvény kiegészítette a régi Btk.-t egy új, 91/A. §-al, amely szerint a büntetés végrehajtásának kegyelemből történt felfüggesztése esetén a végrehajtás elrendelésére a felfüggesztett büntetés végrehajtására vonatkozó általános rendelkezést kell megfelelően alkalmazni.³⁵⁶

A büntetés végrehajtását kizárja a kegyelem (rég. Btk. 66. § c) pont). A köztársasági elnök kegyelmi elhatározása vonatkozhat a kiszabott végrehajtandó büntetés mérséklésére és elengedésére, illetőleg a büntetés végrehajtásának felfüggesztésére is. A kegyelmi jogkör a hatályos jog keretei között gyakorolható, ami azt is jelenti, hogy a kegyelem által mellőzött szankció helyett csak a hatályos kódex által ismert szankció állapítható meg.

Az indokolás pontosító céllal fogalmazott akkor, amikor rögzítette, hogy, ha a kegyelmi elhatározás az eredetileg végrehajtandó büntetés végrehajtásának felfüggesztésére vonatkozik, akkor ez a döntés nem terjedhet ki a büntetés elengedésének szándékára, mert különben a kegyelmi döntés ez utóbbit tartalmazná. Azonban a kegyelmi döntésnek nem kell szükségképpen tartalmaznia rendelkezést a kegyelemből felfüggesztett büntetés végrehajtására. A kegyelmi jogkör gyakorlója természetesen nincs elzárva attól, hogy - a hatályos jog keretei között - a kegyelemből felfüggesztett büntetés végrehajtásáról is rendelkezzen.³⁵⁷

Az 1998. évi LXXXVII. törvény lényegesebben több, és a kutatási témánkat is mélyebben érintő változásokról rendelkezett, melyek 1998. IV. 15. napi hatállyal kerültek be a régi Btk-ba.

A 23. §-ban módosította a régi Btk. 89.§ (3) bekezdését, miszerint a pénzbüntetés próbaidejét meghagyta egy évben, a vétség miatt kiszabott szabadságvesztés próbaidejét szintén a régi szabályok szerint egy évtől három évig terjedő tartamban határozta meg, azonban a büntett

³⁵⁵ T/250 számú javaslat általános indokolása

³⁵⁶ T/5358 számú javaslat 1.§

³⁵⁷ T/5358 számú javaslat 1.§-hoz fűzött részletes indokolás

miatt kiszabott szabadságvesztés próbaidejét két évtől öt évig terjedő tartamra változtatta, azaz a próbaidő alsó határát megemelte. A szigorításhoz továbbra is hozzátartozott, hogy a próbaidőt években kellett meghatározni, és az a kiszabott szabadságvesztésnél rövidebb nem lehetett.³⁵⁸

A 24. § rendelkezéseivel a 90.§ -t egészítette ki, egészen pontosan úgy, hogy a büntetés végrehajtása nem függeszthető fel, ha b) az elkövető többszörös visszaeső, ha c) az elkövető a bűncselekményt bünszervezet tagjaként vagy bünszövetségben követte el, ha d) az elkövető a háromévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt üzletszerűen követte el.³⁵⁹

Látható, hogy a novella a korábbiakhoz mérten, szigorításokat vezetett be, egyrészt felemelte a próbaidő alsó határát a szándékos bűncselekmények esetében, másrészt korlátozta a fellüggesztés alkalmazhatóságát a minősített visszaesők, és a minősített elkövetők tekintetében.

Az általános indokolás szerint, a Büntető Törvénykönyv a megalkotása óta eltelt húsz évben 46 esetben módosult. Az elmúlt tíz esztendőben a jogalkotó döntése alapján 37 esetben, míg az Alkotmánybíróság döntése nyomán 5 alkalommal változott a joganyag. Rendszeressé vált, hogy évente legalább kétszer foglalkozott az Országgyűlés a büntető jogszabály módosításával. A tapasztalatok azt mutatják, hogy mindennek ellenére folyamatosan igény van a jogalkotó, a jogalkalmazás és a közvélemény részéről egyaránt arra nézve, hogy a hatályos joganyag továbbfejlesztése történjék. Ehhez kapcsolódnak az ország által vállalt nemzetközi kötelezettségekből adódó elvárások, amelyek ugyancsak igénylik a büntetőjog folyamatos karbantartását.

Fontos megállapítása volt az indokolásnak, amely jellegűvel azóta sem találkozhattunk, az, hogy a büntetőjoggal szembeni az elvárások egyike az, hogy legyen. Az elvárások másik része arra irányul, hogy alkalmazható legyen, és alkalmazzák is. Ebből következően büntetőjog iránti igények nem pusztán a jogalkotó felelősségét érintik, hanem az állami működés minden résztvevője számára feladatot állapítanak meg, és teljesítésüknek a közvélemény által is elfogadottnak kell lennie, találkozniuk kell a társadalom érzületével.³⁶⁰

A büntetés-kiszabási gyakorlat jelentősen alatta marad a törvény szerint kiszabható felső határnak, és a büntetési tétel középértéke sem tekinthető tipikusnak. Ez arra enged következtetni, mutat rá az indokolás, hogy a Különös Részi (egyes) büntetési tételkeretek emelése önmagában nem elégséges a változtatásra. Az enyhébb büntetés-kiszabás okaként merült fel, hogy 1989-93 között olyan Btk. módosítások születtek, amelyek lazítottak a büntetés-kiszabás törvényi kötöttségein, nagyobb teret engedve a bírónak. Téves azonban az a következtetés, ami ebből azt vonta le, hogy a jogalkotó az enyhébb elbírálásra sarkallta a

---

³⁵⁸ T/250 számú javaslat 23.§

³⁵⁹ T/250 számú javaslat 24.§

³⁶⁰ T/250 számú javaslat általános indokolása

jogalkalmazókat. Nem történt más, mint nagyobb hangsúlya lett a bírói mérlegelésnek, azonban tény, hogy ezt követően enyhültek a kiszabott büntetések.³⁶¹

Az indokolás rámutatott, hogy az 1993. évi XVII. törvény szerinti módosítás - szabadságvesztés legrövidebb tartama - hatályba lépése óta eltelt öt év tapasztalatai nem igazolták, hogy a szabadságvesztés alsó határára vonatkozó módosító rendelkezés adta lehetőségekkel a bíróságok büntetés kiszabási gyakorlata differenciáltabb lett, azaz, hogy azt a bíróságok ténylegesen kihasználták volna.

A gyakorlatban ugyanis kivételesnek tekinthető, hogy a bíróságok három hónapnál rövidebb tartamú szabadságvesztést alkalmaztak volna. Bár az 1993. évi módosítás a bíróságok büntetés kiszabási gyakorlatát egyértelműen az enyhébb ítélkezési gyakorlat felé mozdította el, a szabadságvesztés alsó határának leszállítása nem váltotta be azokat a reményeket, amelyeket a jogalkotó az indokolás szerint e módosításhoz fűzött. Az indokolás szerint az általános tapasztalat inkább az, hogy a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetőivel szemben a bíróságok nem egészen rövid tartamú szabadságvesztést, hanem pénzfőbüntetést, önállóan alkalmazható mellékbüntetést vagy intézkedést alkalmaznak. És tegyük hozzá, hogy a közérdekű munka büntetés, illetőleg a felfüggesztett büntetés alkalmazás is inkább gyakoribb, mint a rövid tartamú szabadságvesztésé, és tegyük azt is hozzá, hogy helyesen.

A módosítási javaslat nem követi automatikusan az 1993. évi módosítás előtt hatályban volt rendelkezéseket. A határozott ideig tartó szabadságvesztés alsó határát két hónapra emelte fel, szemben a 93-as módosítás előtti három hónappal, a fiatalok elkövetők esetében ezt az időtartamot egy hónapban határozta meg.

A részletes indokolás rámutatott, hogy a módosításokkal a régi Btk. a büntett miatt kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén a próbaidő alsó határát egy évről két évre emelte fel. Az indokolás szerint ezzel jobban kifejeződik a büntett és a vétség közötti különbség, és igazodik a büntett és vétség közötti határ jogszabályi definíciójához.

A régi Btk. 11. §-nak (2) bekezdése értelmében büntett az a szándékosan elkövetett bűncselekmény, amelyre a törvény két évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés kiszabását rendel. Erre figyelemmel a jogalkotó indokoltnak látta, hogy a végrehajtás felfüggesztése esetén a próbaidő jobban fejezze ki a bűncselekmény tárgyi súlyán és a bűnösségen alapuló büntett-vétség elhatárolást.³⁶²

A 24. §-a további okokat állapított meg, amelyek fennállása esetén a kiszabott büntetés végrehajtása nem függeszthető fel. A büntetés végrehajtásának felfüggesztése - ahogyan arra már az 1961. évi Btk. indokolása is utalt - a büntető ítélkezésben nem tekinthető kivételes intézménynek, a bíróságok a kiszabott büntetések jelentős hányadát felfüggesztik. A végrehajtás felfüggesztésének előfeltétele a régi Btk. 89. § (1) bekezdése szerint, hogy az elkövető személyi körülményeire figyelemmel alaposan feltehető legyen, hogy a büntetés célja a végrehajtás nélkül is elérhető legyen.

---

³⁶¹ T/250 számú javaslat általános indokolása

³⁶² T/250 számú javaslat 23.§-hoz fűzött részletes indokolás

Az elkövető személyi körülményeit a bíróság alapvetően a büntetés kiszabásakor kell, hogy értékelje. Ezt rögzítette a 18. § szerinti módosítás is, amikor a Btk. 83. §-ba új (4) bekezdést iktat, amely kimondja, hogy a bíróság a szabadságvesztés mértékét a végrehajtás felfüggesztése lehetőségének figyelmen kívül hagyásával állapítja meg.³⁶³

Utalva a fentiekre is, a részletes indokolás szerint kizárt a büntetés végrehajtásának felfüggesztése a többszörös visszaeső esetében, valamint akkor, ha az elkövető a bűncselekményt bünszervezet tagjaként vagy bünszövetségben követte el, továbbá, ha a háromévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt üzletszerűen követte el. Az e személyekre kiszabott büntetés végrehajtásának felfüggesztésének kizártságára a jogalkotó az elkövetett bűncselekmény jellege, illetve az elítélt értékelendő életvezetése miatt tett javaslatot.³⁶⁴

1.1.4.3. 2001.

2001. évi CXXI. törvény legfontosabb módosítása az indokolás szerint a szervezett bűnözéssel kapcsolatos szabályok szigorítása volt. Általános szigorítást vezetett be a módosítás minden súlyos bűncselekmény elkövetése esetén, ha azt bünszervezet keretében követték el, kétszer olyan súlyos büntetésre számíthat az elkövető, mint eddig.

Ehhez kapcsolódóan, vagy inkább erre tekintettel, a Btk. 90. §-nak c) pontja szerint a büntetés végrehajtása nem függeszthető fel, ha az elkövető a bűncselekményt bünszervezet tagjaként követte el.³⁶⁵

1.1.3.4. 2003.

2003. évi II. törvény megalkotásakor, ahogyan azt az előterjesztő az általános indokolásban ki is fejtette, az akkor hatályos régi Btk-t a törvényjavaslat tárgyalásáig 3 törvényerejű rendelet és 49 törvény módosított, ezen kívül 10 alkotmánybírósági határozat semmisített meg alkotmányellenesnek ítélt büntetőjogi rendelkezéseket. Az eredetileg 367 §-ból álló törvényt összesen mintegy 900 helyen érintették változtatások. Ezek közül - 544 módosító rendelkezés és 146 hatályon kívül helyező rendelkezés mellett - 218 a törvénybe felvett új rendelkezések száma.³⁶⁶

A jogalkotó rámutatott arra, hogy a bűnözés alakulására a büntető törvényhozás különböző válaszokat keresett. Nemzetközi téren a kriminál-politikában alapvetően két irányzat figyelhető meg:

³⁶³ Emlékezzünk arra a dilemmára, amelyet FÖLDVÁRI Józseffel feszegettünk akkor, amikor arra mutatott rá, hogy a jogalkalmazónak el kell kerülnie minden olyan körülményt, amely azt eredményezné, hogy az arányosság megsértésével a felfüggesztett és a fel nem függesztett büntetések esetében arra tekintettel szabná ki a büntetést, hogy azt felfüggeszti, vagy nem. [Vö.: FÖLDVÁRI József: A büntetés tana, Közgazdasági és Jogi Tankönyvkiadó, Budapest, 1970. 451-452. oldal]

³⁶⁴ T/250 számú javaslat 24.§-hoz fűzött részletes indokolás

³⁶⁵ T/5060 javaslat részletes indokolás

³⁶⁶ T/1218 javaslat általános indokolása (1) bekezdés

„Az egyiket a tényleges (végrehajtható) szabadságvesztés-büntetéstől való elfordulás jellemzi; a bíróságok szankcióalkalmazási gyakorlatában elsősorban a pénzbüntetés, továbbá a feltételes szankciók (feltételes elítélés, próbára bocsátás), a szabadságelvonás nélküli munkabüntetések, de ezeket is megelőzően a különböző diverziós megoldások, a tettes és áldozat közötti kiegyezés, a jóvátételi megoldások érvényesülnek, és a szabadságvesztés valóban csak ultima ratio-ként kerül alkalmazásra. Ennek az irányzatnak az alapja a növekvő bűnözés elleni küzdelemben a szabadságvesztés hatástalanságának, kedvezőtlen utóhatásainak a felismerése, és a törekvés a börtönök túlszűfolttságának elkerülésére, az igazságszolgáltatás tehermentesítésére, a sértett érdekeinek fokozott figyelembe vételére irányul.

A kriminál-politika másik irányzata a büntetőjogi fenyegetettség kiterjesztésében, és a büntetőjogi represszió szigorának a fokozásában látja a bűnözéssel szembeni hatékony fellépés biztosítékát. Indokként hivatkoznak a szervezett bűnözés növekvő térhódítására, a kiemelkedő súlyú, a közbiztonságot súlyosan veszélyeztető bűncselekmények elszaporodására.”³⁶⁷

A javaslat szakít az 1998. évi LXXXVII. törvényben lefektetett büntetőpolitikával, és elfordul a büntetések „mechanikus” szigorításától, és mástól várja a bűnözés hatékonyabb visszaszorítását. Ugyanakkor nem fogadja el azt a nézetet sem, amely alapvetően át kívánja rendezni a törvényi szabályozás és a bírósági egyéniesítés között a magyar büntetőjog újabb történetében kialakult hagyományos arányokat.

A törvény a büntetés kiszabásánál hatályon kívül helyezte a büntetési tétel középértékére vonatkozó rendelkezéseket [régai Btk 83. § (2) és (3) bek.], a szabadságvesztés kiszabásánál a végrehajtás felfüggesztése, illetőleg a feltételes szabadság lehetőségének a figyelmen kívül hagyására vonatkozó szabályt [83. § (4) bek].³⁶⁸

Ezzel kapcsolatban jegyezzük meg, hogy, ha mi helyesen értelmeztük az 83.§ (4) bekezdésével kapcsolatos 1998-as módosítást, akkor a jogalkotó ebben az esetben nem, és ennek megfelelően nem kellett volna ezt a rendelkezést hatályon kívül helyeznie.

Erőteljesen enyhített a szabályokon, amikor a szabadságvesztés felfüggesztésének kizárását csak két esetben tette kötelezővé, amikor is a szándékos bűncselekményt az elkövető a szabadságvesztés büntetés végrehajtásának befejezése előtt, vagy a próbaidő alatt követte el, illetőleg, ha a bűncselekményt bünszervezetben követte el. Az üzletszerű vagy bünszövetségi elkövetési alakzat, a többszörös visszaesés, valamint a tárgyalásról való lemondás ekkor már nem kizáró ok.

E módosítások célja, mutat rá az indokolás, a büntetések törvényi meghatározása és a bírósági egyéniesítés szabadsága közti helyes arány biztosítása mellett az is, hogy a bíróságok végrehajtható szabadságvesztést csak olyan esetekben szabjanak ki, amikor a Btk. 37. §-ban meghatározott büntetési célok más büntetéssel nem érhetők el. A szabadságelvonással nem járó büntetések hatékonyabb alkalmazását előmozdítja a pártfogó felügyelet jelenlegi

³⁶⁷ T/1218 javaslat általános indokolása (3) bekezdés

³⁶⁸ T/1218 javaslat általános indokolása (5) bekezdés

rendszerének az előkészítés alatt álló reformja.³⁶⁹ Vagyis, a büntetőpolitika ez esetben az általa hivatkozott első nemzetközi irányba fordult.

1.1.4.5. 2009.

Talán nem túlzó az a kijelentés, hogy a 2009. évi LXXX. törvény, legalábbis kutatásunk témáját illetően, a legnagyobb mértékű módosítást vezette be, mióta az 1961. évi Btk a felfüggesztés intézményét szabályozta.

A régi Btk rendelkezéseit módosító törvény a végrehajtásában felfüggeszhető büntetések körét alapjaiban módosította, amely szerint a két évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása próbaidőre felfüggeszhető, ha - különösen az elkövető személyi körülményeire figyelemmel - alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető. A próbaidő tartama - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - egy évtől öt évig terjedhet, de a kiszabott szabadságvesztésnél rövidebb nem lehet. A próbaidőt években és hónapokban kell meghatározni.

A régi Btk. 90.§ módosításával bevezette a szabadságvesztés büntetés részeni felfüggesztésének intézményét, és megállapította annak feltételeit. Ezek szerint, a két évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén, a szabadságvesztés fele részének végrehajtása próbaidőre felfüggeszhető, ha - különösen az elkövető személyi körülményeire figyelemmel - alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető.

A próbaidő tartama - eltérően a főszabálytól, igazodva azonban a korábbi szabályozáshoz - két évtől öt évig terjedhet, de a felfüggesztett résznél rövidebb nem lehet. A próbaidőt években és hónapokban kell meghatározni. A próbaidő a végrehajtandó rész letöltése után kezdődik.

A szabadságvesztés végrehajtandó részéből az elítélt nem bocsátható feltételes szabadságra.

A 91. § módosításával, közös szabályokat állapított meg, és újraszabályozta a kizáró okokat, amely szerint a szabadságvesztés végrehajtása nem függeszhető fel, ha az elkövető *a)* többszörös visszaeső, *b)* a bűncselekményt bünszervezetben követte el, *c)* a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt vagy felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.

Ha az elkövetőn olyan szabadságvesztést hajtanak végre, amely miatt a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását nem lehet elrendelni, akkor a próbaidő a szabadságvesztés tartalmával meghosszabbodik. Ezt a rendelkezést a közérdekű munka és pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés esetén is alkalmazni kell.

Ebben az esetben, tehát, amikor a próbaidő a szabadságvesztés tartalmával meghosszabbodik, vagyis a határidő nyugszik, a próbaidő tartama az öt évet meghaladhatja.

---

³⁶⁹ T/1218 javaslat általános indokolása (5) bekezdés

Változatlan maradt az a szabály, hogy, ha az elkövetőt többször ítélik próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre, és a szabadságvesztések próbaideje még nem telt el, valamennyi próbaidő párhuzamosan telik.

Ugyancsak megmaradt az a rendelkezés, miszerint a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésével egyidejűleg az elkövető pártfogó felügyelet alá helyezhető. Ha az elkövető visszaeső, pártfogó felügyelet alatt áll.

A részbeni felfüggesztés intézményének bevezetése miatt a felfüggesztett büntetés végrehajtására vonatkozó szabályok a 91/A. §-ba kerültek át, és annak részletszabályai is módosultak akként, hogy a felfüggesztett szabadságvesztést végre kell hajtani, ha a) a próbaidő alatt megállapítják, hogy a szabadságvesztés végrehajtását a 91. § (1) bekezdésében foglalt kizáró ok ellenére függesztették fel, b) az elkövetőt a szabadságvesztés végrehajtandó része alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, és c) az elkövetőt a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, valamint d) az elkövető a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.

A módosítás következtében, a kegyelemre vonatkozó rendelkezés a 91/B. §-ba került át. Azonban tartalma nem változott, csak a számozás változását követte. Ezek szerint, a büntetés végrehajtásának kegyelemből történt felfüggesztése esetén, a végrehajtás elrendelésére a felfüggesztett büntetés végrehajtására vonatkozó rendelkezést a 91/A. §-nak megfelelően kell alkalmazni.³⁷⁰

Az indokolás szerint a módosító javaslat szigorú és határozott büntetőjogi választ adott a bűnisméltés súlyos formáira, hiszen a büntetőjogi tilalmak tudatos, többszöri, ismételt megszegése szigorú megítélést érdemel. Kizárta a többszörös visszaesőket a szabadságvesztés végrehajtása felfüggesztésének és részbeni felfüggesztésének a lehetőségéből.

Új elkövetői kategóriát vezetett be, az erőszakos többszörös visszaesőt, amely a többszörös visszaesőkön belül speciális csoportot alkotott. Mindezek mellett az erőszakos többszörös visszaesőre természetesen vonatkoztak a többszörös visszaesőkre előírt hátrányos jogkövetkezmények (pl. kizárt a próbára bocsátás alkalmazása, illetve kizárt a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése, illetve részbeni felfüggesztése). Ebből következően az erőszakos többszörös visszaeső minden esetben végrehajtandó szabadságvesztés büntetésben részesül, aminek hossza az elkövetett bűncselekménytől függ.³⁷¹

A törvény módosította a szabadságvesztés végrehajtása felfüggesztésének alapvető szabályait. Az akkor hatályos régi Btk. szerint ugyanis az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása függeszthető fel próbaidőre, az egy évnél hosszabb, de a két évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére csupán különös méltánylást érdemlő esetben van lehetőség.

³⁷⁰ T/9554 számú javaslat indokolása 11-13. oldal

³⁷¹ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 26, 27. oldal

A módosítás ezzel szemben nem követelte meg a különös méltánylást érdemlőség igazolását, hanem általánosságban lehetővé teszi a két évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtásának a felfüggesztését.³⁷² Ezzel az intézkedéssel megnyitotta a felfüggesztés intézkedését, mégpedig nagyobb általánosságban, hiszen, ahogyan azt láttuk, és ezt az indokolás is részletezi, megszüntette a felfüggeszhető bűncselekmények differenciálást.

Erre utaltunk, amikor a próbaidő tartamának módosítására térünk át. A régi Btk alkalmazásában a 2009-es módosítás előtt, a próbaidő hosszát attól függen állapította meg, hogy vétség, vagy büntett miatt kiszabott szabadságvesztésről van-e szó. A módosító javaslat megszüntette tehát ezt a differenciálást, és egységesen egy évtől öt évig terjedő időben határozta meg a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén a próbaidő tartamát. Továbbra is értelemszerű, és változatlan követelmény, hogy a próbaidő nem lehetett rövidebb a kiszabott szabadságvesztésnél. Lényeges és további változtatásnak kell tekintenünk azt, hogy a próbaidő a hatályos szabályozással ellentétben nem csupán években határozható meg, hanem években és hónapokban.³⁷³

Ezzel kapcsolatban jegyezzük meg, hogy ezt a módosítást, az arányosság és egyéniesítés jegyében üdvözlünk kell.

A szabadságvesztés végrehajtása részbeni felfüggesztésének bevezetésével egyidejűleg a megszűnt a pénzbüntetés felfüggesztésének lehetősége. A pénzbüntetés végrehajtásának felfüggesztése túlságosan enyhe, súlytalan joghátrány, fenntartása emiatt nem indokolt, mutatott rá az indoklás. Ha az indokokat tekintjük, talán elfogadhatóbb de nem megengedhetőbb az az álláspont, miszerint a bíróságok is csak ritkán élnek ezzel a lehetőséggel. 2007-ben az összes kiszabott büntetés 0,7%-a volt felfüggesztett pénzbüntetés. Az előterjesztő szerint a büntetőjogi jogkövetkezmények szinte korlátlan kombinálási lehetősége kellően tág teret biztosít a bíróság számára a kevésbé súlyos bűncselekmények méltányos elbírálására.³⁷⁴

Új intézményként jelent meg a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztése. A több európai - például a német - büntető törvény által is szabályozott jogintézmény nagyobb differenciálást tesz lehetővé az ítékezés során, és ezzel a büntetés jobb egyéniesítését szolgálja. Emellett a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztésénél csak a büntetés egy részét kell letölteni, amivel „börtönéveket” lehet megtakarítani³⁷⁵, vagy a büntetés-végrehajtási intézetek túlterheltségén könnyíteni.

Helyesen rámutatott az indoklás, hogy a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztése és a feltételes szabadságra bocsátás külön jogintézmények, amelyek kriminálpolitikai céljai is eltérőek.

A feltételes szabadságra bocsátás az elítélt társadalomba való visszatérését hivatott biztosítani, ezért alkalmazása az elítéltnak a büntetés végrehajtása során tanúsított magatartásától függ.

³⁷² T/9554 számú javaslat részletes indokolása 52. oldal

³⁷³ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 53. oldal

³⁷⁴ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 53. oldal

³⁷⁵ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 53. oldal

Ezzel szemben a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztésénél a bíróság az elkövető elbírálás előtti magatartását veszi figyelembe.

Tegyük hozzá, hogy, ha értelmét keressük a jogintézménynek, akkor arra is rá kellett volna mutatni, hogy, míg a feltételes szabadságra bocsátás a társadalomba való visszatérést, addig a felfüggesztés a társadalomban való megtartást célozza.

Közös jellemzőjük az, hogy mindkét jogintézmény kedvezményt jelentett az elkövető számára. Amíg azonban a feltételes szabadság kedvezménye a büntetés-végrehajtási bíró mérlegelésétől függ, addig a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztés esetén az elítélt a végrehajtandó büntetés-rész kiállása után - a szűk körben meghatározott kizáró okok esetét kivéve - az ítélet erejénél fogva szabadult.³⁷⁶

A módosító javaslat értelmében a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztésére a két évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén van lehetőség. Ezzel a részbeni felfüggesztés alkalmazása ott kezdődhet, ahol a teljes felfüggesztés lehetősége véget ér. Az öt évet meghaladó szabadságvesztés olyan súlyú szankció, amelynek esetében a módosító javaslat nem engedi meg a végrehajtás részbeni felfüggesztését.³⁷⁷

A büntetés végrehajtásának részbeni felfüggesztése esetén a kiszabott büntetés két részből állt. Az egyik rész a végrehajtandó, a másik rész a végrehajtásában feltételesen felfüggesztett szabadságvesztés. Az egyértelműség érdekében a két rész sorrendjét is meghatározta; a próbaidő a végrehajtandó rész letöltése után kezdődik.³⁷⁸

Kifejezetten úgy rendelkezett, hogy a szabadságvesztés végrehajtandó részéből az elítélt nem bocsátható feltételes szabadságra. Egyebekben a végrehajtandó rész a végrehajtandó szabadságvesztés sorsát osztja, vagyis a végrehajtási fokozatra a végrehajtandó szabadságvesztés szabályai az irányadók, ugyanez vonatkozik a büntetés elévülésére is. Emellett a módosító javaslat úgy módosította a visszaeső és a többszörös visszaeső fogalmát, hogy azokat ne csupán a végrehajtandó szabadságvesztésre ítézés, hanem a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztése is megalapozza.³⁷⁹

A szabályozás értelmében, a szabadságvesztés végrehajtásában felfüggesztett részének tartamára a bíróság – a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztéséhez hasonlóan - próbaidőt határoz meg. A bíróság a szabadságvesztés végre nem hajtott részét - akár a hatályos szabályozásban a felfüggesztés tekintetében - legalább két évi, legfeljebb öt évi próbaidőre felfüggeszti, azonban a próbaidő tartama nem lehet rövidebb a felfüggesztett résznél.

A próbaidő tartamát, akár a felfüggesztett büntetés esetében, szintén években és hónapokban kell meghatározni. A módosító javaslat úgy módosította a pártfogó felügyelet elrendelésének szabályait, hogy a próbaidő tartamára a bíróság pártfogó felügyeletet rendelhet el, ezzel együtt magatartási szabályokat írhat elő.³⁸⁰

³⁷⁶ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 53. oldal

³⁷⁷ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 54. oldal

³⁷⁸ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 54. oldal

³⁷⁹ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 54. oldal

³⁸⁰ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 54. oldal

A módosító javaslat egy újabb kizáró okot is beiktatott, ennek értelmében a szabadságvesztés végrehajtása - a már ismert okok mellett - nem függeszthető fel többszörös visszaesővel szemben sem. Ez a szabály igazodott a visszaesőkre vonatkozó többi szigorító szabályhoz. Az indokolás szerint, és erre már a korábbi kodifikációk is rámutattak, akárcsak az osztrák szabályok, ebben az esetben az elkövető személyében rejlő ok miatt nem lehet ésszerűen arra számítani, hogy a szabadságvesztés végrehajtásának akár teljes, akár részbeni felfüggesztése meghozza a várt hatást.³⁸¹

A módosító javaslat nem változtatott a hatályos Btk.-nak azon a rendelkezésén, amely szerint, ha az elkövetőn olyan szabadságvesztést hajtanak végre, amely miatt a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását nem rendelték el, a próbaidő meghosszabbodik az utóbb kiszabott szabadságvesztés tartamával. Azonban rögzítette azt, hogy ezt a szabályt a közérdekű munka, illetve a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés esetén is alkalmazni kell. Ezekben az esetekben a próbaidő tartama meghaladhatja az egyébként maximális öt évet.³⁸²

A fentiekkel szemben, a módosító javaslat módosítja a hatályos törvény felfüggesztett büntetések „találkozása” esetén irányadó szabályozását. A régi Btk hatályos szövege szerint, ha az elkövetőt többször ítélik azonos nemű, próbaidőre felfüggesztett büntetésre, és még egyik büntetés próbaideje sem telt el, az előző büntetés próbaideje meghosszabbodik az utóbbi büntetés próbaidejének leteltéig. Az indokolás úgy érvelt, hogy, ha több felfüggesztett szabadságvesztés „találkozása” esetén a korábbi büntetés próbaideje meghosszabbodik a későbbi büntetés próbaidejének leteltéig, azonban ez fordítva nem igaz. Ha tehát az utóbb kiszabott büntetés próbaideje telik le előbb, az nem hosszabbodik meg az előző büntetés próbaidejének az elteltéig, ilyen esetben a két próbaidőt egymástól függetlenül kell számolni.³⁸³

Értjük az érvelést, azonban fel kell vetnünk azt a költői kérdést, hogy mennyire valószínű az, hogy, ha a terhelttel szemben a bíróság több felfüggesztett szabadságvesztés büntetést szab ki, azon túl, hogy a végrehajtást szükségtelennek tartja, hogy nem tekinti a terhelt korábbi elítéléseit, és a fokozatosság elvének megfelelően nem hosszabb próbaidőt állapít meg egy hosszabb tartamú szabadságvesztés kiszabása mellett.

Ugyanakkor fel kell vetnünk azt is, hogy az indokolás megközelítése, valóban a tényleges problémát vetette-e föl, amikor a felfüggesztett büntetések találkozása esetén a későbbi büntetés meghosszabbodásának hiányára mutatott rá. Hiányolhatjuk, hogy az indokolás egyáltalán nem vetette föl a kérdést, hogy miért kellene meghosszabbodnia a próbaidőnek. A jogalkotó eredendően nem úgy szabályozta a felfüggesztett büntetést, hogy annak próbaideje egy másik büntetésre tekintettel meghosszabbodik, hiszen azt nem egy másik bűncselekménnyel kapcsolatban állapította meg. Nekünk tehát azt kell belátnunk, hogy, ha egy büntetéshez egy meghatározott próbaidő tartozik, amellyel kapcsolatban a bíróság azt az álláspontját fejtette ki, hogy az az általa meghatározott próbaidő arányos és elégséges az

³⁸¹ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 55. oldal

³⁸² T/9554 számú javaslat részletes indokolása 55. oldal

³⁸³ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 55. oldal

elkövetett bűncselekmény tekintetében, mint joghátrány, akkor ez a próbaidő ne változzon egy másik bűncselekményre tekintettel. Bízunk a bíróságra, hogy mit tart szükséges és arányos jogkövetkezménynek. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha történetesen több próbaidőről kell gondolkodnunk.

A módosító javaslat tehát megszüntette a próbaidők találkozásának esetére fennálló hatályos, differenciált szabályozást. Úgy rendelkezett, hogy akár két vagy több felfüggesztett szabadságvesztés, akár két vagy több részben felfüggesztett szabadságvesztés, akár felfüggesztett és részben felfüggesztett szabadságvesztés találkozik egymással, a büntetések próbaideje párhuzamosan telik, vagyis a próbaidőket minden esetben egymástól függetlenül kell számítani.³⁸⁴

A módosító javaslat közös alcím alatt szabályozta a szabadságvesztés teljes, valamint részbeni felfüggesztésének a részletszabályait, így a végrehajtás elrendelésének szabályait is.

A régi Btk. ezirányú rendelkezéseit a javaslat nem módosította, azonban a részbeni felfüggesztés intézményére tekintettel, annak feltételeit kiegészítette. A szabadságvesztés végrehajtása részbeni felfüggesztésének bevezetésére figyelemmel új rendelkezésként előírta, hogy a szabadságvesztés végrehajtását akkor is el kell rendelni, ha az elkövetőt a szabadságvesztés végrehajtandó része alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik.³⁸⁵

1.1.4.6. 2010.

A 2010. évi LVI. törvény módosította a régi Btk. büntetés kiszabásra vonatkozó szempont és szabályrendszerét, illetőleg visszaállította a 2003. évi II. törvény által bevezetett módosításokat megelőző állapotot. Ezek szerint, a büntetést - céljának (37. §) szem előtt tartásával - a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez.

A (2) bekezdés szerint a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke irányadó. A középértéket akként kell megállapítani, hogy a büntetési tétel alsó határához a felső és az alsó határ közötti különbség felét kell hozzáadni.

A (3) bekezdés értelmében, ha e törvény a büntetés kiszabása esetén az e törvény Különös Részében meghatározott büntetési tételek emelését írja elő, a (2) bekezdésben meghatározott számítást a felemelt büntetési tételekre tekintettel kell elvégezni.

A (4) bekezdés úgy szabályoz, hogy, ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, a büntetés mértékét a végrehajtás felfüggesztése, illetőleg a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a figyelmen kívül hagyásával állapítja meg.³⁸⁶

---

³⁸⁴ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 55. oldal

³⁸⁵ T/9554 számú javaslat részletes indokolása 55. oldal

³⁸⁶ Régi Btk 37.§ 2010. VII. 23.

A módosítás visszaállította a 2003. évi módosítás előtti állapotokat egyes szempontokban. Ez akár politikai döntésnek is tűnhet, de inkább büntetőpolitikai, amire az indokolás rá is mutatott.

Az általános indokolás szerint a 2010. évi országgyűlési választásokon megnyilvánuló egyértelmű választói akarat arra kötelezi az Országgyűlést, hogy a választási programokban megfogalmazott és a választók által támogatott büntetőpolitikai intézkedések a lehető leghamarabb törvényerőre emelkedjenek.³⁸⁷

Ugyanazon büntetőpolitikai megfontolásból a módosító javaslat visszaállította a 2003. márciust megelőző büntetés kiszabási szabályokat, az úgynevezett „középmértékes büntetést”, amely törvényhozói értelmezést ad a Büntető Törvénykönyv büntetési rendszerének helyes alkalmazásához, másfelől a büntetés kiszabás elveinek olyan kiegészítését határozta meg, amely a bírósági jogalkalmazásban addig is meglévő szempontokra vonatkozott. Eszerint, ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, akkor annak mértékének meghatározásánál a végrehajtás felfüggesztése és a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét figyelmen kívül kell hagynia.³⁸⁸

1.2. A Büntetés végrehajtásának felfüggesztése a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (új Btk.) alkalmazásában

A két évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása próbaidőre felfüggeszthető, ha - különösen az elkövető személyi körülményeire figyelemmel - alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető.

A próbaidő tartama - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - egy évtől öt évig terjedhet, de a kiszabott szabadságvesztésnél rövidebb nem lehet. A próbaidőt években, vagy években és hónapokban kell meghatározni.

A szabadságvesztés végrehajtása nem függeszthető fel azzal szemben, aki a) többszörös visszaeső, b) a bűncselekményt bünszervezetben követte el, vagy c) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt vagy felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.

Ha az elkövetőn olyan szabadságvesztést hajtanak végre, amely miatt a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását nem lehet elrendelni, akkor a próbaidő a szabadságvesztés tartamával meghosszabbodik. Ezt a szabályt abban az esetben is alkalmazni kell, amennyiben a közérdekű munka és pénzbüntetés helyébe szabadságvesztés lép. Ezekben az esetekben a próbaidő tartama az öt évet meghaladhatja.

Ha az elkövetőt többször ítélik próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre, és a szabadságvesztések próbaideje még nem telt el, valamennyi próbaidő párhuzamosan telik.

A szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésével egyidejűleg az elkövető pártfogó felügyelet alá helyezhető. Ha az elkövető visszaeső, pártfogó felügyelet alatt áll.³⁸⁹

³⁸⁷ T/25 számú javaslat általános indokolás

³⁸⁸ T/25 számú javaslat 1. §-hoz fűzött részletes indokolása

³⁸⁹ T/6958 számú törvényjavaslat 31. oldal 85-86.§

A felfüggesztett szabadságvesztést végre kell hajtani, ha a) a próbaidő alatt megállapítják, hogy a szabadságvesztés végrehajtását többszörös visszaesővel szemben fennálló kizáró ok ellenére függesztették fel,³⁹⁰ b) az elkövetőt a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, vagy c) az elkövető a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.

A büntetés végrehajtásának kegyelemből történt felfüggesztése esetén a végrehajtás elrendelésére a felfüggesztett büntetés végrehajtására vonatkozó rendelkezést megfelelően alkalmazni kell.³⁹¹

Az új Btk. általános indokolása rámutatott, hogy a régi Btk., tehát a még hatályos büntető törvény az 1979-es hatályba lépése óta több mint száz alkalommal módosult, ebből a jogalkotó az elmúlt három évtizedben több mint kilencven alkalommal (tehát évente átlagosan többször is) módosította, és tíznél több alkotmánybírói határozat érintette. Ezek a változások több mint ezerhatszáz rendelkezést módosítottak, vezettek be, illetve helyeztek hatályon kívül.

A módosítások nagy száma arra vezethető vissza, hogy a rendszerváltás óta a különböző kormányzatok eltérő büntetőpolitikai irányvonalat követve alakították át - sokszor egymásnak ellentmondva - a büntetőjogi rendelkezéseket, így a módosítások a törvény eredeti rendszerét mára jelentősen átformálták. Csak utalunk rá, hogy különösen tettenérhető volt ez a trend a 1998-2002 és 2002-2006-os kormányzati ciklusok vonatkozásában.

Átalakult a büntetési rendszer, és a rendszerváltás évtizede a különös részi rendelkezésekre is jelentős befolyást gyakorolt.

Tényként rögzíti az indokolás, hogy a régi Btk újabb novelláira hatással volt a felgyorsult tudományos fejlődés és az Európai Unióhoz történő csatlakozással együtt járó jogharmonizáció is. A legutóbbi időben előtérbe kerültek a szervezett bűnözés elleni hatékonyabb fellépést segítő módosítások, valamint a bűnözés szerkezetében bekövetkezett változások következményeként a büntetéseket szigorító rendelkezések.

A jogalkotó végső célja, hogy a reform nyomán egy egységes, korszerű, következetes és hatékony törvénykönyv szülessen meg, így nyeri vissza a büntetőjog a szabályozási rendszerben betöltött „zárókö” szerepét.³⁹²

Miután 1978-óta a új Btk. az első újnak tekinthető kodifikáció, jelen értekezés logikai ívéhez illik annak kitárgyalása, hogy a törvény hogyan szabályozza a bűncselekmény fogalmát annál is inkább, mert ezen kodifikáció némiképp eltér a régi Btk. által alkalmazott fordulattól.

Az új Btk. a bűncselekmény fogalmának meghatározásakor továbbra is a társadalomra veszélyességéből indul ki, mint a Btk. óta valamennyi kodifikációnk. Alapvetően tehát

³⁹⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 87.§ a) pontja a 86.§ (1) bekezdés a) pontjára tekintettel

³⁹¹ T/6958 számú törvényjavaslat 32. oldal 87-88.§

³⁹² T/6958 számú törvényjavaslat 189. oldal (1) (2) és (4) bekezdések

megtartja a korábbi meghatározást, azonban, ahogyan azt az indokolás jellemzi, azt korszerűsíti. Ez a korszerűsítés abban jelentkezik, hogy a jogalkotó a bűncselekmény fogalmát meghatározó szakasz második bekezdésében a „Magyar Köztársaság állami, társadalmi vagy gazdasági rendjét” fordulatot a „Magyarország Alaptörvény szerinti állami, társadalmi vagy gazdasági rendjét” fordulatra módosította, illetőleg beiktatta a „mások személyét vagy jogait” kitélt.

Ennek jelentősége abban rejlik, hogy egyrészt megjelent az egyéni jogok sérelme, amely véleményünk szerint történelmi adósság is, hiszen a jogalkotó évtizedeken keresztül - indokolatlanul - kihagyta az egyént, mint a jogsértés alanyát a meghatározásból, másrészt közvetetten ebben az alkalmazásban is rögzítette jogforrási hierarchiát, melynek csúcsán az Alaptörvény, mint a legitimitás letéteményese szerepel.³⁹³

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése a bűnelkövető számára alkalmat kíván adni a bűncselekmények elkövetésétől tartózkodó életvezetésre és a büntetés végrehajtásának elkerülésére. A részletes indokolás rámutatott arra a lényeges jellemzőre, amelyet a korábbiakban, már a részbeni felfüggesztés indokolásánál hiányoltunk, tudniillik arra, hogy a végrehajtásában felfüggesztett büntetés nem szakítja ki az elítéltet a megszokott közösségből, és ezzel elkerüli a rövid tartamú szabadságvesztés végrehajtásával járó hátrányokat. Tehát ez az intézmény arra irányul, hogy az egyént a társadalomban megtartsa.

Ez azonban személytől függő esemény lehet, így, ahogyan az a törvény is kiemeli, hogy elsősorban az elkövető személyi körülményeire figyelemmel juthat a bíróság olyan következtetésre, miszerint a büntetés célja a felfüggesztés alkalmazásával is elérhető.³⁹⁴

Az indokolás szerint, a büntetés végrehajtásának felfüggesztésére vonatkozó hatályos - tehát a régi Btk. rendelkezései - alapján csak a szabadságvesztés büntetés felfüggesztésére van lehetőség, és ezen az új Btk. javaslata sem változtatott. A szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztése a rövid tartamú végrehajtandó szabadságvesztések reális alternatívája, mert a büntetéskiszabás elveit a szabadság tényleges elvonása nélkül juttatja érvényre. Ezek szerint azonban a jogalkotó a pénzbüntetés felfüggesztésének lehetőségét - tekintettel az új kodifikációra is - végleg elvetette.³⁹⁵

Nem változott az - mivel az ítélkezési gyakorlatban bevált -, hogy a törvény a két évig terjedő szabadságvesztések esetén ad lehetőséget a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére.

A felfüggesztés tartama - visszakanyarodva a régebbi szabályhoz - egy évtől öt évig terjed, amelyet a bíróság mérlegeléssel állapít meg. A próbaidőt években vagy években és hónapokban kell meghatározni. A törvényjavaslat is rögzíti azt, hogy a próbaidő tartama a kiszabott büntetésnél rövidebb nem lehet. Lényegében tehát a próbaidőre vonatkozóan

³⁹³ T/6958 számú törvényjavaslat 206. oldal részletes indokolás a 4.§-hoz

³⁹⁴ T/6958 számú törvényjavaslat 252. oldal részletes indokolás a 85.§-hoz

³⁹⁵ T/6958 számú törvényjavaslat 252. oldal részletes indokolás a 85.§-hoz

kialakult szabályok, tegyük hozzá, hogy bölcsen járt el a jogalkotó, ami a számítást illeti, nem változtak.³⁹⁶

A 86. § a büntetés végrehajtása felfüggesztését kizáró okokról rendelkezik. A törvényi szabályozás pontosan meghatározta a szabadságvesztés felfüggesztését kizáró okokat, így nincsen helye a szabadságvesztés végrehajtása felfüggesztésének akkor, ha az elkövető többszörös visszaeső, vagy a bűncselekményt bünszervezetben követte el, illetve ha az elkövető a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt vagy felfüggesztésének próbaideje alatt követte el. A kizáró okoknak az - a már ismert - indoka, hogy ezekben az esetekben az elkövető személyében, illetve az elkövetett bűncselekmény jellegében rejlő olyan ok áll fenn, amely miatt nem lehet arra számítani, hogy a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése meghozza a várt hatást.³⁹⁷

Ugyancsak nem változott az a korábbi rendelkezés, amely szerint, ha az elkövetőn olyan szabadságvesztést hajtanak végre, amely miatt a felfüggesztett szabadságvesztést nem lehet végrehajtani, a próbaidő meghosszabbodik az utóbb kiszabott szabadságvesztés tartamával. Ezt a rendelkezést a közérdekű munka, illetve a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés esetén is alkalmazni kell. Ilyenkor a próbaidő tartama az öt éves felső határt meghaladhatja.³⁹⁸

Nem változott a több végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés találkozása esetére, a régi Btk. által bevezetett szabály, miszerint a ilyenkor a próbaidők egymással párhuzamosan telnek, és mértékük egymásra tekintettel nem változik.

Az új Btk. változatlanul átvette azt a rendelkezést is, miszerint helye lehet pártfogó felügyelet elrendelésének a felfüggesztett szabadságvesztés mellett, amennyiben a bíróság ezt indokoltnak látja. Annak eldöntésében, hogy ez mely esetekben indokolt elsődlegesen az elkövetett bűncselekmény jellegének és az elkövető személyi körülményeinek van döntő jelentősége. A törvény visszaeső elkövető esetén kötelező erővel írja elő a pártfogó felügyelet elrendelését, mivel vonatkozásukban csak kontrollon keresztül megvalósított figyelemmel kíséréstükkel érhető el a próbaidő eredményes kiállása.³⁹⁹

A jogalkotó nem változtatott a végrehajtás elrendelésének szabályain sem. Ezek szerint el kell rendelni a szabadságvesztés végrehajtását, ha a felfüggesztés próbaideje alatt megállapítást nyer, hogy a felfüggesztés valamely felfüggesztést kizáró ok ellenére történt. Amennyiben az elkövetőt a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, szintén el kell rendelni a szabadságvesztés végrehajtását. Ezekben az esetekben ugyanis egyértelműen megdől az a feltételezés, hogy a büntetés-kiszabási elvek a szabadságvesztés teljes végrehajtása nélkül is megvalósulhatnak.

Végül, a szabadságvesztés végrehajtását végül akkor is el kell rendelni, ha az elkövető a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.⁴⁰⁰ Ezzel a jogalkotó nemcsak a

³⁹⁶ T/6958 számú törvényjavaslat 252. oldal részletes indokolás a 85.§-hoz

³⁹⁷ T/6958 számú törvényjavaslat 253. oldal részletes indokolás a 86.§-hoz

³⁹⁸ T/6958 számú törvényjavaslat 253. oldal részletes indokolás a 86.§-hoz

³⁹⁹ T/6958 számú törvényjavaslat 253. oldal részletes indokolás a 86.§-hoz

pártfogó felügyelői intézmény büntetés-végrehajtási jellegét erősíti, de nagy hangsúlyt fektet a kontrollon keresztül megvalósuló támogatás jelentőségére, és nem utolsó sorban felállítja a szükséges magatartási korlátokat az elítélt számára.

Nagymértékű változásnak tekinthetjük a részben felfüggesztett szabadságvesztés intézményének teljes elhagyását az új Btk-ból.⁴⁰¹ Kialakulhat az álláspontunk, hogy a jogalkotó kritikát sarkos kritikát gyakorolt a korábbi állásponttal szemben. A részben felfüggesztett szabadságvesztés elleni egyik legfőbb kritikaként felhozható, mutatott rá az indokolás is, hogy habár a felfüggesztett szabadságvesztés a végrehajtandó szabadságvesztésnél enyhébb szankció, a részben felfüggesztett szabadságvesztésre ez sok tekintetben nem igaz, a régi Btk. mégis főszabályként egységesen kezelte a két jogintézményt. Ahol ugyanis a törvény felfüggesztett szabadságvesztést említ, azon a részben felfüggesztett szabadságvesztést is érteni kellett, viszont a részben felfüggesztett szabadságvesztés több szempontból inkább a végrehajtandó szabadságvesztés sorsát osztja (pl. közügyektől eltiltás alkalmazható mellette, a visszaesői minőség megállapítása tekintetében figyelembe kell venni, stb.), sőt adott esetben - a próbaidő hosszára figyelemmel - annál szigorúbb jogkövetkezmény lehet, ez a tisztázatlan viszony pedig bizonytalanná teszi az alkalmazhatóságát.

Mindezekre tekintettel az új Btk. nem veszi át a szabadságvesztés részbeni felfüggesztésére vonatkozó szabályokat. A részben felfüggesztett szabadságvesztés intézményével elérni kívánt előnyöket a jogalkotó más intézményen keresztül oldja meg úgy, hogy a részben felfüggesztett szabadságvesztés intézményével szemben megfogalmazott kritikák kiküszöbölhetőek legyenek.⁴⁰²

1.2.1. Strafgesetz 2017.

A német büntetőtörvény kutatási témánkra vetítetten szinte módosítás nélkül szabályozza a felfüggesztett büntetés intézményét már 1975-ös hatályba lépése óta.

A német jogalkotó által átvezetett módosításokkal kapcsolatban általában rögzíthetjük, hogy azok a terhelt személyiségével, személyiségének fejlődésével, illetőleg a jóvátétel elősegítésével kapcsolatosak.

Tehát a felfüggesztés alapvető szabályai, úgy a felfüggeszthető büntetések, mint a próbaidőre vonatkozóan változatlan tartalommal hatályosak.

⁴⁰⁰ T/6958 számú törvényjavaslat 254. oldal részletes indokolás a 87.§-hoz

⁴⁰¹ Sokak, többiek között GELLÉR szerint is az új Btk, sok tekintetben a 2009. évi LXXX. törvényben megkezdett út folytatása. Ez különösen örvendetes például a közvetett tettesség kodifikációját, a büntetések kombinálhatóságának rugalmasabb rendszerét, illetve a kétévi szabadságvesztés végrehajtásának felfüggeszthetőségét tekintve. Más esetekben azonban a Btk. kifejezetten visszalép a 2009. évi LXXX. törvényben megkezdett útról, így különösen a részben felfüggesztett szabadságvesztés, illetve a kényszergyógykezelés kapcsán. [HOLLÁN Miklós, BARABÁS A. Tünde: A negyedik magyar büntetőkódex régi és új vitakérdései, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2017, 368. oldal]

⁴⁰² T/6958 számú törvényjavaslat 197. oldal általános indokolás (10) bekezdés

A jogalkotó módosította a meghagyásra vonatkozó rendelkezéseket, amennyiben differenciálta a (2) bekezdés 2. pontjában meghatározott közcélú intézmény javára történő fizetési meghagyást. Az új szabályok szerint ugyanis, a korábbi szabállyal ellentétben nem vagylagosan az államkincstárnak vagy egy közcélú intézménynek kell a fizetést teljesíteni, hanem közvetlenül egy közcélú intézményhez, de csak abban az esetben, ha ez a cselekményre és az elkövető személyiségére nézve kedvező. A kincstárba történő befizetési kötelezettség előírására külön pont alapján jogosult a bíróság.

Számunkra érdekes módosítást vezetett be a német jogalkotó a pártfogó felügyelet intézményére vonatkozó szabályokba. Ezek szerint a felfüggesztett büntetés során a bíróság akkor rendelhet el pártfogó felügyeletet, ha az elítélt a 27 életévét még nem töltötte be, és a felfüggesztett szabadságvesztés megállapított mértéke a kilenc hónap tartamot meghaladja.⁴⁰³

1.2.2. ÖStGB 2017.

Az osztrák büntetőtörvény, ellentétben a német kodifikációval, több módosítást is bevezetett, amely némiképpen megváltoztatta a jogintézmény karakterét, főleg a magyar szabályozások viszonyában.

A főszabály alapvetően nem változott, azonban a felfüggeszthető büntetés mértéke változott, az új, hatályos szabályok szerint ugyanis, a korábbi egy évet meg nem haladó, és kivételesen a két évet meg nem haladó tartamú fordulat helyett, a jogalkotó 2011-ben bevezette általánosságban a két évet meg nem haladó tartamot. Ebben a vonatkozásban párhuzamba tudjuk állítani a magyar szabályozással.

Nem változott azonban a próbaidő mértéke, az megmaradt egy évtől három évig terjedő tartamban meghatározottnak.

2016-ban lépett hatályba a 43a. §, amely a részbeni felfüggesztést szabályozza, azonban némiképp eltérően, mint azt a magyar szabályozás korábban tette. Az osztrák szabályozás ugyanis külön tárgyalja a pénzbüntetés részbeni felfüggesztésének lehetőségét, külön annak a lehetőségét, hogy a szabadságvesztés büntetést részben pénzbüntetéssé alakítja, és a fennmaradó részt felfüggeszti, külön azt az esetet, amikor a szabadságvesztés büntetés különösen az elkövető előéletére tekintettel sem a főszabály szerint, sem átalakítással nem függeszthető fel, és végül külön annak a lehetőségét, amikor a szabadságvesztés mértékére vonatkozó korlátokat meghaladó mértékű szabadságvesztés büntetés felfüggesztésére kerülhet sor.⁴⁰⁴

Részletesebben, az első bekezdésben kizárólag a pénzbüntetés felfüggesztését szabályozza, amely szerint a pénzbüntetés - jogszabályban meghatározott feltételek megléte esetén - legfeljebb háromnegyed részében felfüggeszthető.

⁴⁰³ Strafgesetzbuch 56b. § és 56d. §

⁴⁰⁴ ÖStGB 43a.§ Meg kell jegyezni, hogy a 43a.§ (2)-(4) bekezdéseiben foglaltakat már az ÖStGB 1987-es novellája is szabályozta. [Vö.: RÁCZ György: Az új osztrák büntetőnovella, Jogtudományi Közlöny 1988. XLIII. új évf. 9. szám, 531-532. oldal

A második bekezdésben a jogalkotó azon szabadságvesztés büntetés részleges felfüggesztését szabályozza, amelynek tartama a hat hónapot meghaladja, de nem több, mint két év, és nem felel meg a felfüggesztés feltételeinek teljes egészében. Ebben az esetben lehetőséget biztosít a törvény arra, hogy a szabadságvesztés büntetés egy részét, legfeljebb 720 napi tétel pénzbüntetéssé alakítsa át a bíróság, amennyiben a fennmaradó rész a főszabályok szerint előreláthatóan felfüggeszthető lesz.

A harmadik bekezdés szintén hat hónapot meghaladó, de nem több mint két év tartamú szabadságvesztés büntetés részbeni felfüggeszthetőségét szabályozza abban az esetben, amikor különösen a terhelt korábbi elítéléseire tekintettel, a teljes büntetés a részbeni átalakítással sem függeszthető fel, úgy a főszabály alapján egy részének felfüggesztésére sor kerülhet. Ebben az esetben a fel nem függeszthető büntetés tartamának legalább egy hónapot el kell érnie, de nem haladhatja meg a büntetés harmadát.

A negyedik bekezdés azt a kivételes esetet szabályozza, amikor a büntetés mértéke a két évet meghaladja, de nem több mint három év. Ebben az esetben, ha nagy valószínűséggel várható, hogy az elkövető a továbbiakban tartózkodik büntetendő cselekmények elkövetésétől, a büntetés részben felfüggeszthető a harmadik bekezdés utolsó fordulata szerint.⁴⁰⁵

A jogalkotó a törvény 44.§-ban is módosítást vezetett be, a korábbi szabályokon egyszerűsített. A második bekezdés szabályozza a mellékbüntetés felfüggesztésének szabályait. A korábbi szabályozáshoz képest a jogalkotó egyszerűen rögzíti, hogy a mellékbüntetés végrehajtása függetlenül a főbüntetéstől felfüggeszthető.

Korábban is szabályozta az osztrák büntető törvény az összefoglaló néven szellemi rendellenességben szenvedő elkövetők esetében szükséges megelőző intézkedések felfüggesztésének lehetőségét. A korábbi szabályozáshoz képest mindenképpen eltérés, hogy a módosítás már együtt, egy szakaszban, de külön bekezdésben szabályozza a szellemi hanyatlásban szenvedő elkövetőkre vonatkozó szabályokat az elvonásra, leszoktatásra kötelezett terheltekkel, így arra következtethetünk, hogy erre módosításra az egyértelműsítés érdekében is szükség volt.

A megelőző intézkedések alatt tulajdonképpen a kényszergyógykezelést érthetjük, mégpedig a legtöbb esetben erre a célra szolgáló intézmény keretei között.

A korábbi szabályozásban nem tette lehetővé a szellemi hanyatlásban szenvedők esetében de a módosítás bevezetésével a jogalkotó már indokoltnak látta, hogy az ilyen jellegű elhelyezés felfüggesztését is lehetővé tegye, ha a jogszabályban meghatározott feltételek szerint ettől pozitív eredmény várható, és maga a főbüntetés is felfüggeszthető. Ebben az esetben kivételes szabály, hogy a próbaidő tartama tíz év, azonban, ha a bűncselekmény kevesebb, mint tíz év szabadságvesztéssel fenyegetett, öt év.

Ezen szakaszon belül, de külön bekezdésben szabályozza a korábbról ismert elvonásra kötelezettek esetét. Ebben az esetben az intézetben történő elhelyezés (kényszergyógyítás) felfüggesztésének próbaideje igazodik a büntetések felfüggesztésére vonatkozó szabályok szerinti próbaidőhöz.

---

⁴⁰⁵ ÖStGB 43a.§

1.2.3. Vissza az új Btk.-hoz, 2015.

Az illegális határátlépések száma a 2015. évben hazánkban is drasztikusan megnövekedett. Mivel a migráció, különösen annak törvénytelen formái komoly gazdasági megterhelést jelentenek az ország számára, indokoltá vált a probléma megoldásának több szempontú vizsgálata, amely az érintett jogszabályok módosítását vonja maga után.⁴⁰⁶

Az általános indoklásból is az következik, hogy az új Btk. ez irányú módosítását nem a büntetőpolitikai, hanem a migrációs politikai válság indokolta, amely vélekedésünket az is alátámaszthatja, hogy a módosításra úgynevezett saláta törvényben került sor, amely jellemzően a jogalkotónak egy meghatározott komplex - és nem szakmapolitikai - jogi, és-vagy társadalmi problémára, jelenségre adott válasza.

Az adott helyzetben tehát a jogalkotó büntetőjogi válaszát a már hivatkozott jelenség jogi úton történő megfékezésére, illetőleg arányos kezelésére egyes tényállási elemeknek az új Btk.-ban való szabályozása jelentette.

Az új tényállási elemek természetesen a büntetés kiszabása vonatkozásában is új helyzetet teremtettek, amellyel kapcsolatban a jogalkotónak reagálnia kellett.

Így a jogalkotó akként rendelkezett, hogy a határzár tiltott átlépése, a határzár megrongálása, valamint a határzárrel kapcsolatos építési munka akadályozása esetén az öt évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása próbaidőre felfüggeszhető legyen.

A felfüggesztés általános szabályait meghatározó 85. § új (1a) bekezdéssel egészült ki. Ennek értelmében a határzár tiltott átlépése, a határzár megrongálása, valamint a határzárrel kapcsolatos építési munka akadályozása esetén a próbaidő tartama két évtől tíz évig terjedhet, de nem lehet rövidebb az ezen bűncselekmények miatt kiszabott kiutasítás tartamánál.

Módosult a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtására vonatkozó rendelkezés annyiban, hogy a felfüggesztett szabadságvesztést végre kell hajtani, ha a határzárrel kapcsolatos bűncselekmények miatt - új Btk. 60. § (2a) bekezdése alapján - kiutasított elkövető a felfüggesztett szabadságvesztés próbaidéje alatt Magyarország területére visszatér.⁴⁰⁷

A módosítások alapvető okaként tehát migrációs politikai körülményeket jelöltünk meg, és ezt az állításunkat a bevezetett intézmények részletezése után is fenntarthatjuk. Bár a hivatkozott törvényi tényállási elemekből nem feltétlenül következne, azonban az általános részi módosítások már minden kétséget eloszlathatnak abban a vonatkozásban, hogy mi a jogalkotó valódi célja, amelynek érdekében a szokványostól eltérő mértékű, látszólagos lazítást vezetett be a felfüggesztés terén: enyhíteni az illegális migrációs nyomást, mentesíteni a befogadással érintett intézményi rendszert, megelőzni a büntetés-végrehajtást esetlegesen - erről az oldalról - fenyegető túlterhelést. De legfőképpen, az elkövetőket, akik Magyarország

⁴⁰⁶ T/5983 számú törvényjavaslat 23. oldal, általános indokolás

⁴⁰⁷ T/5983 számú törvényjavaslat 18. oldal

területére illegálisan érkeztek, onnan a leggyorsabban, és hatékonyabban, a büntetőhatalom valóságos gyakorlásának mérsékelt fenyegetésével eltávolítani.

2. Fejezet: Vitaindító tényállások, és eredmények

2.1. Belovai István ügye

Ha röviden szeretnénk válaszolni arra a kérdésre, hogy ki volt Belovai István⁴⁰⁸, röviden, és tömören azt felelhetnénk, hogy kém. Bővebben az volt a feladata, hogy értékelje és elemezze a terepről érkező jelentéseket. Megtanult angolul, beszélt olaszul is, így 1975 nyarán már a Tájékoztató Szolgálat amerikai vonalán teljesített szolgálatot. Ebben az évben egy igen magas hírszerzési értékű szigorúan titkos anyag került az asztalára. (A dokumentum a 7. Amerikai Hadsereg Állandó Működési Szabályzata volt). Belovai - elmondása szerint - ekkor még nem sejtette, hogy az új feladattal az évszázad egyik legnagyobb, magyar vonatkozású kémértékelésébe keveredik bele. 1978-ban már elegendő iratot kezelt ahhoz, hogy rájöjjön arra, hogy nem mindennapi kémjelentés megy át a kezein. Nem tudta, hogy kitől érkezik az anyag, csak annyit, hogy valaki(k), egy jól szervezett kém-csoport az USA Európában állomásozó V. hadtestéről közölt napi információkat a magyar hírszerzésnek, rajtuk keresztül pedig a szovjeteknek. Évekkel később derült csak ki, hogy a hadtest 8. gépesített hadosztályának titkos irodáján szolgálatot teljesítő amerikai őrmester, Clyde Lee Conrad és társai kémkedtek a magyaroknak, akiknek ezt a magyarok - Belovai információi szerint - dollármilliókkal honorálták.⁴⁰⁹

A Conradék által Budapestre eljuttatott jelentések pontosan tartalmazták az V. hadtest védelmi sávjába telepített atomaknázár teljes dokumentációját. Szerepeltek a telepítési koordináták, az aknák robbanási határértékei és egyéb fontos műszaki információk. A szovjetek kezére jutottak a NATO fegyveres erők kozmikus szigorúan titkos hadműveleti tervei is. Ez azt jelentette, hogy egy esetleges háborúban a szovjet csapatok gond nélkül hatoltak volna át az aknázáron és hajtottak végre manővereket. A NATO védekezési lehetősége pedig a minimálisra csökkent volna. Belovai úgy tudta, hogy a Szovjet Katonai Hírszerzés közreműködésével a Szovjetunió egy lehetséges NATO elleni csapás terveit dolgozza ki. Ekkor határozta el, hogy tájékoztatnia kell az USA kormányát - elmondása szerint - annak érdekében, hogy egy esetleges háború megelőzhető legyen.

A végeredményben hírszerző tevékenységét 1982-ben kezdte meg, amikor is Londonba helyezték, és így alkalma adódott arra, hogy felvegye a kapcsolatot az USA egyik légügyi és katonai helyettes attaséjával egy diplomáciai fogadáson.⁴¹⁰

Az ügyben érdekesség, hogy a CIA-t nemcsak Belovai, hanem egy orosz tiszt, Vlagyimir Vasziljev őrnagy is tájékoztatta, akit később, elfogását követően, hazaárulásért kivégeztek.

⁴⁰⁸ Belovai István katonai hírszerző tiszt, a források szerint kettős ügynök, a CIA ügynöke, elhunyt 2009. november 6. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Belovai_István]

⁴⁰⁹ BELOVAI István: Fedőneve: Scorpion. Csillagfény 2000 Bt. 1998, 164-166. oldal

⁴¹⁰ BELOVAI István: i.m.: 184-205. oldal

Belovai 1984-től 1985. évi elfogásáig tájékoztatta a CIA-t Conrad tevékenységéről, igaz, hogy 1985-ben már nem tartott fenn személyes kapcsolatot az USA összekötőjével.

Conradot 1990-ben, miután 1988-ban tevékenységére fény derült, a koblenzi tartományi törvényszéken kémkedésért elítélték. A bíróság ítéletében kiemelte, hogy „*Clyde Lee Conrad olyan adatokat adott át a magyar titkosszolgálatnak, amelyek miatt a Varsói Szerződés csapatainak támadása esetén a NATO parancsnokainak szinte azonnal fel kellett volna adniuk az NSZK védelmét, vagy atomfegyvert kellett volna bevetniük.*”⁴¹¹

Belovai a saját elmondása szerint nem kémkedett, hiszen írásos anyagokat nem adott át az USA-nak, csupán figyelmeztette az USA-t arról, hogy Conrad anyagokat szivárogtat a magyar hírszerzésen keresztül a szovjet hírszerzésnek.

Belovait 1986-ban, miután az ügyész a vádbeszédben vele szemben halálbüntetés kiszabását kérte, a másodfokú hadbírószak - feltételezzük, kémkedésért vagy hazaárulásért - életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre, teljes vagyonekzabásra, és pénzbüntetésre ítélte.

A Magyar Köztársaság Elnöke az 1990. szeptember 4-én kelt 10-30/13/1990. számú határozatával a kiszabott életfogytig tartó fegyházbüntetést kegyelemből 15 évi szabadságvesztésre változtatta át, és egyben annak hátralévő részének végrehajtását 5 évi próbaidőre felfüggesztette.⁴¹²

2.1.1. A kegyelmi jogkörrel⁴¹³ néhány szóval

A köztársasági elnök kegyelmezési joga, lévén, hogy az egyéni kegyelem a büntetésekhez kapcsolódik, a kegyelem intézményének vizsgálatával elsősorban a büntetőjog-tudományok foglalkoznak.

Az Alkotmánybíróság elvi éllel leszögezte, hogy köztársasági elnök kegyelmezési jogköre elvileg korlátlan.⁴¹⁴ Az „elvi korlátlan-ságból” az következne, hogy a köztársasági elnök bárkit, bármilyen esetben, kizárólag saját elhatározása alapján, kérés és mindenféle következmény nélkül kegyelemben részesíthetne. De pontosan a korlátlan-ság fogalmából következően, a köztársasági elnök az egyéni kegyelmezés során nem lehet elvileg korlátlan:

⁴¹¹ BELOVAI István: i.m.: 287. oldal

⁴¹² BELOVAI István: i.m.: 439. oldal

⁴¹³ „Az intézmény valószínűleg már korán kialakult: az 1298. évi LII. tc. mindenestre már említette a király jogaként. Kegyelmet a 17. század végéig nemcsak az uralkodó, hanem az országgyűlés, a helytartó (tíle az 1485. évi X. tc. átmenetileg megtagadta a lehetőségét), a nádor, a vármegyei és városi törvényszékek, valamint a 17. század közepéig (lásd 1655. évi XXXVIII. tc. 5. §) a pallosjoggal bíró földesúr is gyakorolhatott (gyakorlatilag tehát mindazok, akik önálló bírói jurisdícióval rendelkeztek. Lényeges változást hozott az intézmény történetében az 1715. évi XLVIII. tc., amely kimondta, hogy a kegyelmezés joga kizárólag a királyt illeti meg (3. §).” [Pomogyi László: Magyar alkotmány- és jogtörténeti kézikönyvtár. Mérték Kiadó, Budapest 2008. 541. oldal. Az intézmény történetéről lásd még Reiner Ignác: Kegyelmezési jog. In: Magyar Jogi Lexikon (Szerk. Márkus Dezső) IV. kötet, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest 1903. 603-604. oldal]

⁴¹⁴ Vö. az Alkotmánybíróság 40/B/1990/3. AB határozattal. ABH 1990. 209, 210

nem tehet meg bármit, mert jogállamban a kegyelem gyakorlása sem lehet teljesen tetszőleges.⁴¹⁵

A jogállam elvének érvényesülése egyfelől megköveteli az elkövetett jogsértések megállapítását és a jogsértők felelősségre vonását, másfelől a kegyelem alkotmányos intézményének a jogállamiság elvével összhangban történő konkretizálását. Az államfői kegyelmezési jogkör gyakorlása érdekében tehát szükség van törvényi konkretizálásra, amely pontosan meghatározza az egyéni kegyelem gyakorlásának módját. A törvényi konkretizálást ebben az esetben a büntető anyagi jogszabályok, a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás szabályai biztosítják.

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint⁴¹⁶ - általános értelemben - a megtorlás elengedését, a büntetés enyhítését jelenti, tehát olyan kedvezményben részesítést, amely megbocsátást fejez ki, vagyis azt, hogy az elkövetett bűnt, az okozott sérelmet nem róják fel többé. Ennek alapja lehet a megbánás, amikor a bűnt elkövető saját maga ismeri fel korábbi cselekedetének helytelenségét.⁴¹⁷

A kegyelem szűkebb értelemben - amennyiben állami, jogi aktusként tekintünk rá - a bűncselekmények elkövetőjének javára történő (államhatalmi) beavatkozás kivételes eszköze, amelynek alkalmazására méltányossági és célszerűségi okokból kerül sor. A kegyelem, tehát nem bármilyen jogsértésnél jöhet szóba, hanem csak a büntető törvény szerint büntetendő cselekményekhez kapcsolódóan, és nem bármilyen joghátrány esetén adható kegyelem, hanem csak a büntetőjogi felelősség megállapításával összefüggő egyes joghátrányokhoz (büntetésekhez vagy intézkedésekhez, illetve ezek jogkövetkezményéhez) fűződően, de ekkor sem biztos, hogy teljes körűen.⁴¹⁸

A kegyelmezési jognak államhatalmi eszközként - a történelmi tradíciók és az egyes államok szabályozását figyelembe véve - általában három típusát szokás megkülönböztetni: az eljárási kegyelmet, a végrehajtási kegyelmet, illetve a büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli mentesítést (rehabilitáció).

Jogi formája következtében kötelező döntés, amely az államfő kifelé irányuló akaratnyilatkozata; az ellenjegyzés teljesítésével kötelezővé válik mind az érintettre, mind az állami szervekre nézve. A döntés pozitív vagy akár negatív tartalmú is lehet: megadja vagy elutasítja a kegyelmi kérvényt. Mindkét döntésnek saját joghatása van. A pozitív döntés változtat az egyén helyzetén, a negatív döntés következtében az egyén fennálló helyzete változatlan marad. Az egyéni kegyelmezési jog a köztársasági elnök önálló, kizárólagos döntési jogaként szubjektív mérlegelési lehetőséget tartalmaz, mert „döntésében kifejezésre

⁴¹⁵ PETRÉTEI József: A köztársasági elnök kegyelmezési jogáról, Az államfő jogállása III. Konferenciakötet. PPKE JÁK, Budapest 2014.

⁴¹⁶ Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémia Kiadó, Budapest 2003, 637. oldal

⁴¹⁷ PETRÉTEI József: i.m.: 4. oldal

⁴¹⁸ A köztársasági elnök kegyelmi jogköre a büntetésekre (szabadságvesztés, elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás, kiutasítás) és a közügyektől eltiltás mellékbüntetésre, továbbá a büntetőjogi intézkedések közül kizárólag a próbára bocsátásra, a jóvátételi munkára, illetve a fiatalkorúak esetében kiszabható javítóintézeti nevelésre terjed ki. [Alaptörvény, 9. cikk (4) bekezdés, g) pont

juttathat méltányossági, humanitárius és saját értékrendjéből fakadó erkölcsi szempontokat is”.⁴¹⁹ Az államfői kegyelem tehát az államfő személyes, egyedi megfontoláson alapuló, általa olyan különös méltánylást érdemlő okra tekintettel meghozott döntése, amelynek súlya meghaladja a büntetés kiszabásához, vagy a kiszabott büntetés letöltéséhez fűződő állami és társadalmi érdeket, ha úgy tetszik az abszolút arányosság az egyediesítéssel kerül összeütköztetésre.⁴²⁰

A kegyelmi döntés tartalmi feltételeit - vagyis azt, hogy mi szolgáltat alapot az egyéni kegyelem megadásához - nem jogszabály állapítja meg.⁴²¹

A kegyelem fogalmilag sem tűnik normalizálható kategóriának, mert a kegyelemben megnyilvánuló megbocsátás – mint kivételes méltánylást érdemlő eset – alapjául erkölcsi, igazságossági, emberiességi stb. szempontok szolgálhatnak,⁴²² így ilyen értelemben a kegyelem megelőzi a jogot.⁴²³

Ebben ragadható meg a kegyelem korrekciós, kompenzációs és komplementer funkciója is, amely funkciók egyaránt lehetőséget adnak mind a jogszabály atipikus esetekben történő alkalmazásának méltányossági szempontú megítélésére, mind az elkövető egyéni helyzetének - pl. gyógyíthatatlan betegség, rokkantság, magas életkor, vagy családi körülményei stb. - figyelembevételére, vagyis esetenként a teljes egyediesítésre. Ebben az alkalmazásban azonban fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a kegyelem fogalom nem vezethet arra a téves asszociációra, hogy mentesülés, ahogyan a felsorolt - esetenként - figyelembe vehető körülmények értékelése sem. Ékes példája ennek a korábbiakban ismertetett ügy, ahol a kegyelem a kiszabott szabadságvesztés büntetés tartamának megváltoztatását jelentette, igaz, hogy a hátralévő részében a büntetést felfüggesztette, de a büntetést nem engedte el!

Ez azonban csak kivételes eszköz lehet, és összhangban kell állnia a társadalmi igazságérzettel és értékrenddel, továbbá a jogállamiság és a hatalommegosztás elvével, ami azt jelenti, hogy az egyéni kegyelmezés nem keltheti annak látszatát, hogy a köztársasági elnök e döntésével a bírói ítéleteket bírálná felül.⁴²⁴

⁴¹⁹ Alkotmánybíróság 47/2007. (VII. 3.) AB határozat. ABH 2007. 620, 642

⁴²⁰ Vö. az Alkotmánybíróság 24/2013. (X. 4.) AB határozatával. Indokolás [77]

⁴²¹ Vö.: Új Btk 104.§ - hoz fűzött indokolás

⁴²² Kilényi Géza szerint a kegyelmezés nyomós indokait nem lehet taxatív meg határozni, mert az államfőt „nem szabad abba a megalázó helyzetbe hozni, hogy igazságérzete azt sugalmazza: meg kellene adni a kegyelmet, ámde ezt mégsem teheti, mert a konkrét ügyben felmerülő nyomós ok nem szerepel a taxációban.” [Kilényi Géza: Az egyéni kegyelmezési jogkör az alkotmányfejlődés tükrében. In: Emlékkönyv Ádám Antal egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. (Szerk. Petrétei József) Studia Iuridica Auctoritate Universitatis, 126. oldal

⁴²³ Günther WINKLER: Begnadigung und Gegenzeichnung. Springer Verlag, Wien–New York 2005. 84. oldal in.: PETRÉTEI József: i.m.: 8. oldal

⁴²⁴ PETRÉTEI József: i.m.: 8. oldal

2.2. Egyszerűnek tűnő, de messzire mutató mindennapi problémák a Be. alkalmazásában⁴²⁵

Az ügyészség a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 222 vagy a 459.§ alapján a vádemelést meghatározott időre elhalasztja, ha a vádemelés elhalasztásától a terhelt jövőbeni magatartásában mutatkozó kedvező hatás várható. A vádemelés elhalasztása mellett a felnőttkorú terhelt esetében az új Btk. 69. § alapján pártfogó felügyeletet elrendelhet, a fiataikorú terhelt esetében a 118.§ alapján, elrendel. Ezekben az esetekben az ügyészség meghatározott magatartási szabályokat írhat, illetőleg ír elő terhelt számára, melyek végrehajtását, vagy betartását a pártfogó felügyelő ellenőrzi. A magatartási szabályokhoz komoly jogkövetkezményt kapcsolt a jogalkotó⁴²⁶, hiszen azok megtartásától vagy éppen azok megszegésétől függhet az eljárás további sorsa, azaz, sor kerül a vádemelésre, vagy az ügyész a büntetőeljárást az elhalasztásról szóló határozatra írt feljegyzéssel megszünteti.⁴²⁷ Egyáltalán nem közömbös tehát, hogy a terhelt hogyan viszonyul a magatartási szabályokhoz. A terheltnek a végrehajtáshoz fűződő viszonya azonban sok esetben nem olyan egyértelmű, mint ahogyan azt a jogszabály rendelkezéseiből következően várhatnánk. Ennek illusztrálására nézzük az alábbi tényállást, amely egy meglévő gyakorlati problémára is rávezetheti figyelmünket.

Kutatásunk során elsősorban Budapest Főváros büntető igazságszolgáltatási gyakorlatát tettük vizsgálat tárgyává, emeljük ki, nemcsak az alábbi esetekben, hanem a később tárgyalandó egyéb esetekben is. Erre tekintettel a következőkben hivatkozott ügyekben a fővárosi Pártfogó Felügyelői Szolgálat - amely a jelenleg hatályos jogszabályi környezetben a Budapest Főváros Kormányhivatala Gyámügyi és Igazságügyi Főosztálya illetékes pártfogó felügyelői osztályát jelenti, illetőleg vagy a Fővárosi Főügyészség, vagy a Fővárosi Törvényszék, illetve illetékességi területén működő kerületi bíróság jogalkalmazói gyakorlatát elemezzük.

Mint ismert, Magyarország számos fesztiválnak is helyt adó, népszerű nyári célpont, a fiatalok, különösen a gimnáziumi felsőbb évfolyamok és az egyetemisták körében. Mindenképpen rögzíthetjük, hogy számosan büntetőjogi szempontból is fiatalkorúnak minősülnek.

Tudjuk, hogy a fesztivál-turizmus számos hatást hordoz magában, és ne legyünk óvatosak kijelenti, hogy a hatások között szerepel számos olyan, amely büntetőjogi kategóriaként manifesztálódik. Ilyen többek között a drog-fogyasztás, amely nem feltétlenül a kábítószer

⁴²⁵ A jelen alfejezet 2. pontjában ismertetett esetek Budapest Főváros Kormányhivatala, akkori Igazságügyi Szolgálatának gyakorlatából származnak. A megkeresést, amit a kutatásunk felhasznált, dr. Pálvolgyi Ákos, mint szakigazgatási szerv vezetője írta a Fővárosi Főügyésznek. A probléma, amit a megkeresés boncolgatott, ma is aktuálisan fennálló, és annak ellenére nem talál megoldást, hogy a hatályos jogszabályi környezetben felismerhetők azok a lehetőségek, amelyek egyrészt a jogalkalmazó, másrészt a jogalkotó rendelkezésre állnak.

⁴²⁶ A későbbiekben vizsgált esetekben az ügyészség jellemzően kábítószer birtoklása vétsége miatt rendelt el pártfogó felügyeletet, és írt elő magatartási szabályokat, ahol az egyik előírás a megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvétel. A Be. 227.§ (4) bekezdés a) pontja előírja, hogy vádat kell emelni, ha a gyanúsított nem igazolja a szolgáltatáson - a jogszabályban meghatározottak szerint való - részvételét.

⁴²⁷ Be. 226.§ (1)-(2) bekezdés

visszaélés bűncselekmények minősített eseteit jelenti, de gyakori a terjesztés és a saját fogyasztásra történő birtoklás. A leggyakoribb, a kábítószer birtoklása bűncselekmény vétségi alakzata⁴²⁸ miatt indult büntetőeljárásban az ügyészség, a - büntetlen - fiatalokú elkövetők vonatkozásában, mérlegelve az ügy valamennyi körülményét - az esetek nagyobb többségében - a vádelhalasztás intézménye mellett dönt, elrendelve a pártfogó felügyeletet, és meghatározva a magatartási szabályokat.

Az utóbbi egy-két év távlatában számos olyan ügy érkezett a Pártfogó Felügyelői Szolgálatához, ahol kábítószerrel birtoklás vétsége miatt a vádemelést az ügyészség elhalasztotta, egyben elrendelte a gyanúsított pártfogó felügyeletét, illetőleg számára magatartási szabályt írt elő, a többiek között a jogszabályban meghatározott megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételt. A gyanúsított azonban külföldi állampolgár és külföldi lakcímmel rendelkezik (jellemzően osztrák, olasz, portugál, holland, francia).

Ugyancsak sor került a vádemelés elhalasztása mellett megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételre kötelezés mellett pártfogó felügyelet elrendelésére is olyan terhelt esetében, aki bár Magyarországon tartózkodott, azonban sem a magyar-, sem pedig a térségben használatos nyelveket nem ismerte.⁴²⁹

A külföldi-, vagy a magyar nyelvet nem ismerő terhelt részére a vádemelés elhalasztása során elrendelt pártfogó felügyelet végrehajtásához az ügyész tolmács kirendeléséről nem gondoskodott. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat megkeresésére, melyben a tolmács kirendelésére tett célzást, az ügyész azt a tájékoztatást adta, hogy ez a kormányhivatal feladata, hogy ennek semmiféle jogszabályi alapja nincs. Ezt követően az ügyész a pártfogó felügyelet elrendelését visszavonta.

A fentebb említett számos esetből, mindösszesen egy esetben fordult elő, hogy a pártfogolt a felhívásoknak eleget tett és jelentkezett a pártfogó felügyelőnél, és egyben sem, hogy a felvilágosító-megelőző szolgáltatáson részt vett volna. A Magyarországon tartózkodó, de a magyar nyelvet nem ismerő terhelt esetében sem a pártfogó felügyelet végrehajtása, sem a megelőző szolgáltatás igénybe vétele nem kezdődhetett meg.

A Be. 9.§ kimondja, hogy a büntetőeljárás nyelve a magyar, azonban a magyar nyelv nemtudása miatt senkit nem érhet hátrány.

A Be. 114.§ felhatalmazása alapján, a 102.§ szerint, a büntetőeljárás során a tolmács kirendeléséről a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozóhatóság gondoskodik.

A vádemelés elhalasztása során elrendelt pártfogó felügyelet, magatartási szabály, vagy részvételi kötelezettség végrehajtása más államnak nem adható át.

---

⁴²⁸ Új Btk. 178.§ (6) bekezdés

⁴²⁹ A gyanúsított konkrétan holland állampolgár volt, azonban török felmenőkkel rendelkezett, és nem beszélt más nyelven, legalábbis a hatóságokkal nem kommunikált más nyelven, csak törökül.

2.2.1. Körvonalazódó szabályozási akadályok

Fentebb ismertetett tényállás alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy egyrészt nincs kialakult, célravezető gyakorlat a külföldi terhelték esetében a vádemelés elhalasztásával egyidejűleg elrendelt pártfogó felügyelettel kapcsolatosan, másrészt abban sincs egyetértés, hogy a magyar nyelv ismeretének hiányát ezekben az esetekben hogyan kezelje az elrendelő, illetőleg a végrehajtó hatóság, harmadrészt a hatályos jogszabályi környezet is korlátozza az elrendelő és a végrehajtó mozgásterét.

Probléma lehet a magyar nyelvet nem ismerő állampolgárok esetében a vádemelés elhalasztása mellett elrendelt pártfogó felügyelet és megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételre kötelezés végrehajtása, tekintettel arra, hogy tolmács hiányában a pártfogó felügyelet végrehajtása nem kezdődhet meg, míg a megelőző szolgáltatás tolmács közreműködésével a legtöbb esetben - annak személyes jellege miatt - nem vehető igénybe.

A jelenlegi, és a fentebb ismertetett helyzetben ugyanis, a pártfogó felügyelet általában eredménytelenül zárul, amely a terheltre nézve hátrányos eljárásjogi következményekkel is járhat, olyan alapokon, amelyek vonatkozásában elvárt magatartási- és kapcsolattartási szabályok a földrajzi távolság, és a magyar nyelv nemtudása miatt szinte végrehajthatatlanok. Ugyanakkor természetesen az sem hagyható, hogy a magyar nyelv nemtudása, vagy külföldi lakóhely miatt, a terhelt a hátrányos jogkövetkezmények alól mentesüljön, vagy aránytalan enyhe elbánásban részesüljön.

A későbbiekben ráébredünk, hogy a téma szorosan kapcsolódik a kutatásunkhoz, azonban nem tartunk még ott, hogy itt és most messzemenő következtetéseket vonjunk le. Jelen pillanatban elégedjünk meg annyival, hogy még egyszer emlékeztessünk arra, hogy a magatartási szabályok megsértése vádemeléshez vezethet, míg a megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvétel elmulasztása, a Be. 226.§ rendelkezései szerint vádemeléshez vezet.

Figyelemmel azonban arra, hogy a Be. ebben az alkalmazásban megengedő, érdemes megfontolni egy egységes gyakorlat kialakítását, melynek során az ügyész a külföldi, vagy a magyar nyelvet nem ismerő terhelt esetében, a vádemelés elhalasztása során megvizsgálja, hogy a pártfogó felügyelet, vagy a magatartási szabályok összessége, a megjelenési kötelezettség egyáltalán végrehajtható-e. Amennyiben az elrendelés mellett dönt, úgy biztosítja a tolmács részvételét az eljárás további szakaszában, illetőleg előzetesen – akár a pártfogó felügyelőn keresztül – megkeresi a megelőző szolgáltatást nyújtót, hogy idegen nyelvű végrehajtásra, illetőleg tolmács részvételére van-e mód.

2.3. Egy inspiratív eset margóján

Első olvasatra bizonyosan furcsa alfejezeti címnek tarthatjuk, azonban egy olyan esettel ismerkedhetünk meg, amelyre, mint a jelen kutatás fő katalizátoraként tekinthetünk.

A jogeset természetesen megtörtént büntetőügyet takar, és annak ellenére, hogy már több mint öt évvel ezelőtt részben jogerősen lezárult, az ügygel kapcsolatos jogalkalmazásból fakadó

körülmények olyan intenzitással jelentek meg, amelyek mind a mai napig nemcsak, hogy gondolkodásra, de a jogalkotás alapjául szolgáló szemléletváltásra sarkalhatnak.

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk azonban, hogy egy rendkívül gazdag kodifikációs múlttal megáldott büntetőjogi kultúrának a gyümölcsei között szemezgethetünk, így biztosan állíthatjuk, hogy már csak a jelen kutatással érintett kútfők által interpretált kodifikációs és jogalkalmazói álláspontok helyes kiválasztásával, vagy együtt alkalmazásával kísérletet tehetünk tézisünk felállítására.

Ugyancsak nem véletlen az, hogy a kutatás során a választás erre a jogesetre esett.⁴³⁰ Előre kell bocsátanunk, hogy az ügyben eljáró törvényszék eljárása, túl azon, hogy a vádlottak, és az ügy összetettsége miatt kifejezetten elhúzódott, eljárási szabálysértés nem történt, az ügyben másodfokon eljáró ítélőtábla szerint is az ítéletet törvényesen hozta meg az elsőfokú bíróság. Rögzíthetjük tehát, hogy az ügygel kapcsolatban nem törvényességi aggályokat fogalmazunk meg, hanem olyan hiányosságokra hívjuk fel a későbbiekben a figyelmet, amelyek kisebb kerülő után, de közvetlenül vezetnek tézisünkhöz, illetőleg javaslatainkhoz. Az esetet jelen kutatásunkhoz úgy használtuk fel, hogy annak szereplőivel előzetes egyeztetésre nem kerülhetett sor, akik így nem járultak ahhoz hozzá, hogy bármely - az azonosításukat lehetővé tevő - részlet hozzáférhetővé váljék, fogadjuk el, hogy akkor járunk el a legkörülményesebben, ha sem az ügyszámot, sem az eljáró bíróságot nem tüntetjük fel, ugyanakkor az ügyben sem a terhelték számára, sem a nevükre nem teszünk pontosító jelzést.

Tehát az ügy, amelyben a nyomozóhatóság, majd ezt követően a bíróság az eljárását folytatta, és itt az ítélet által meghatározott minősítést, és a rendbeliséget idézzük, bünszervezetben elkövetett pénzmosás büntette, 482 rendbeli bünszervezetben, folytatólagosan elkövetett csalás büntette miatt folytatta eljárását, amelyből 7 eset a régi Btk. 318.§ (1) bekezdés és (2) bekezdés c) pontja és (7) bekezdés b) pontja, 273 eset (6) bekezdés b) pontja, 202 eset (5) bekezdés b) pontja szerint minősült. Ugyancsak a történeti tényálláshoz tartozott több rendbeli közokirattal való visszaélés, amely az ítélet szerint 9 rendbeli, egy esetben folytatólagosan elkövetett közokirat hamisítás büntette. Az ügyhöz tartozik, hogy a vádlottak többsége külföldi állampolgár, akik közül számosan kivonták magukat az igazságszolgáltatás alól, és velük szemben még mindig érvényes a több éve kiadott körözés, vagy elfogató parancs.

Az ügyet részleteiben, teljes tényállásszerűségében nem szükséges megismernünk, kizárólag a IV. rendű vádlott vonatkozásában tárunk fel összefoglalóan részleteket, hiszen nem a bűncselekmény megítélésére helyezük a hangsúlyt, hanem a IV. rendű vádlott vonatkozásában a büntetés kiszabása során releváns tényekre, illetőleg a büntetés kiszabására, illetőleg az azt követő időszakra.

---

⁴³⁰ Jelen helyzetünkben ugyanis nem először fordul elő, hogy egy lényeges kérdést felvető körülmény nem a jogtudományos gondolkodás során merül föl, hanem a jogalkalmazói gyakorlat, egyszerűbben, az élet szülte problémával találkozunk. Esetünkben, az ügyben dr. Pálvölgyi Ákos, mint kirendelt védő járt el a IV. rendű vádlott védelmében, így az ügyben közvetlen tapasztalatokat szerezhetett legfőképpen a büntetés kiszabása során az egyes jogelvek érvényesülésével kapcsolatban.

A IV. rendű vádlott az ügyben részletes vallomást tett. Nem állíthatjuk, hogy a bűnösségére is kiterjedt, azonban azt sem, hogy tagadta volna a bűncselekmény elkövetését. A vallomását jellemezhetjük úgy, hogy a legjobb tudomása szerint elmondott mindent, amit tudott úgy a saját cselekvőségére, mint a társaiéra vonatkozóan. Mondhatjuk azt is, hogy a cselekmény elkövetésekor átfogó képpel nem rendelkezett abban a vonatkozásban, hogy bűncselekmény elkövetésében vett részt.

A történeti tényállás szerint - és ennek a későbbiekben jelentősége lesz - vádlott társaival 2001 októberében ismerkedett meg aktuális munkája során. Ekkor a turizmusból élt, tekintettel kiváló angol nyelvtudására, mint idegenvezető. Tehát ebben a minőségben ismerkedett meg a későbbi II. rendű vádlottal, aki egyebekben amerikai állampolgár. Ő volt, aki a IV. rendű vádlottat a későbbiekben rávette, hogy dolgozzon vele, figyelemre méltó angol tudására, és egyebekben jó kapcsolatteremtő képességeire tekintettel.

I. és II. rendű vádlottak arra szövetkeztek, hogy Magyarországon olyan gazdasági társaságokat hoznak létre, amelyek, mint telemarketinges brókercégek olyan részvényeket értékesítenek Magyarországról kizárólag külföldi, tehát nem magyar ügyfeleknek, amely részvények még nem kerültek ki a részvénytőzsdára. Látszólag törvényes ügylet, amelyet az is alátámaszt, hogy azok a személyek, akik a későbbiekben, mint munkavállalók telemarketingesként értékesítették a részvényeket, tanúként kerültek kihallgatásra, sem gyanúsításukra, sem velük szembeni vádemelésre nem került sor.

IV. rendű vádlott szerepe természetesen messzebbre mutatott, mint a tanúként meghallgatott munkavállalóké, hiszen őt I. és II. rendű vádlottak minden adminisztratív jellegű tevékenységbe bevonták, azonban a tervük lényegével - ezt később a bíróság ítéletében is megerősítette - nem ismertették meg. Ettől függetlenül IV. rendű vádlott részt vett cégek alapításában, amelyek a nevére kerültek úgy, hogy tudta, hogy azok tekintetében valójában semmiféle diszponálási joga nincs, illetőleg bankszámlák megnyitásban is közreműködött. Mindvégig II. rendű vádlott utasításai szerint járt el, irodát bérelt, berendezte, telekommunikációt biztosított, egyszerűen lehetővé tette az irodai működést.

Részt vett a pénzügyi tranzakciókban, sok esetben rá bízta a pénz mozgását is. Tulajdonképpen az adminisztratív mindenestül szerepét vállalta, ha úgy tetszik titkárként.

Túl azon, hogy a bizonyítottan elkövetett bűncselekmények - bíróság által megállapított - száma igen nagy, az okozott kár igen magas, illetőleg azon, hogy az elkövetői kör tekinthető nemzetközinek, elképzelhető, hogy az eset - legalábbis kutatásunk szempontjából - idáig nem tűnik rendkívülinek. A fentebb ismertettek nem indokolják, hogy az esetet inspiratívnak tekintsük. Tehát a teljesebb képet a következők ismeretében kapjuk.

A bűncselekmények elkövetésére a nyomozás adatai szerint, melyet a bíróság indokolása alapjául is elfogadott, 2001 őszétől - 2003 őszéig került sor. A nyomozóhatóság a terheltek elfogását követően számos esetben előzetes letartóztatásra tett indítványt.

Érdekes módon a bíróság a terheltek közül éppen a külföldi állampolgár terhelteket nem tartóztatta le, ők szabadlábban védekezhettek, a bíróság nem tartott szökésüktől, holott csak szállodai címmel rendelkeztek általában, és a gyanúsítás szerint is ők voltak azok, akik a cselekményeket kitervelték. Másik érdekesség az előzetes letartóztatás vonatkozásában, hogy a bíróság pontosan azokat engedte szabadlábban védekezni, akiket a legtöbb vádpontban végül bűnösnek talált, és első fokon 10 évet meghaladó tartamú fegyházban végrehajtandó

szabadságvesztésre, és a polgárjogi igények megtérítésére ítélt. Ugyancsak érdekesség, hogy ezek az elkövetőket a bíróság egyéb szabadságelvonással nem járó, legfeljebb korlátozó kényszerintézkedés alá sem vonta, amelynek az lett a következménye, hogy az első adandó alkalommal eltűntek, és azóta sem kerültek kézre. Ugyancsak érdekessége az ügynek, hogy operatív nyomozásra sem volt igazán szükség ahhoz, hogy az interneten ezen terheltek előéletére bukkanhassanak, és fény derült arra is, hogy az ítéletbeli cselekményeket - álnéven - máshol is elkövették, sőt, éppen szökésben voltak más hatóságok felelősségre vonása elől.

IV. rendű vádlottat, aki állandó, bejelentett magyarországi lakóhellyel rendelkezett, a cselekmény elkövetésekor büntetlen, elfogásától kezdve együttműködött a hatósággal, vallomást tett, őrizetét követően - közel 14 hónapra - előzetes letartóztatásba került, majd ezt követően további 5 hónapot házi őrizetben töltött, majd 11 hónapot lakhelyelhagyási tilalom alatt állt. Tulajdonát képező ingatlanára, melyet az elkövetés idején vásárolt, zárlatot vezettek, a nála lefoglalt készpénzét lefoglalták.

A bűncselekményeket tehát 2001-2003 között követték el, az elsőfokú bíróság az ítéletét 2009-ben hozta meg, azaz hat évvel a büntetőeljárás megkezdését követően. Az elsőfokú ítéletben a bíróság a IV. rendű vádlottat bűnösnek találta 9 rendbeli, egy esetben folytatólagosan elkövetett közokirat-hamisítás büntetében. Ezért 10 hónap börtönbüntetésre, amelynek végrehajtását két évre felfüggesztette, és 100.000 forint pénzmellékbüntetésre ítélte. Az ítélettel szemben vádlott és védője - ahogyan a többi vádlott és védő is - fellebbezést terjesztettek elő szóban az ítélet kihirdetésekor, és írásban is. Fontos kiemelnünk, hogy IV. rendű vádlott és védője nem a bűnösség megállapításával, és a kiszabott főbüntetéssel, hanem a pénzmellékbüntetéssel szemben nyújtottak be fellebbezést.

A fellebbezések nyomán az ítélet tárgyalást tartott, és a jogerős ítélet meghozatalára 2011. július 6. napján került sor. A másodfokú bíróság az ítéletet helyben hagyta.

Összegezve az eset körülményeit, de egyelőre le nem vonva a következtetéseinket, IV. rendű vádlott vonatkozásában, az alábbiakat rögzíthetjük: 2001-2003 közötti időszakkal kapcsolatban 2003. évben indult meg a büntetőeljárás. A gyanúsítást és az őrizetbe vételt követően sor került az előzetes letartóztatásra, amely 14 hónapig tart, majd ezt követően 11 hónap lakhelyelhagyási tilalom következett. Megállapíthatjuk tehát hogy a szabadságot elvonó, illetőleg súlyosan korlátozó kényszerintézkedés mindösszesen 19 hónapig tartott, amelyet a szabad mozgásban korlátozó lakhelyelhagyási tilalom követett 11 hónapon keresztül.

Rögzítenünk kell, hogy a IV. rendű vádlott büntetlen előéletű, részletes vallomást tett. Ingó vagyonát részben lefoglalták, ingatlan vagyonát zárolták. A zár alá vétel a jogerős ítélet meghozataláig - azaz mintegy 8 éven keresztül - fennállt. Tudomással bírnunk arról, hogy vagyonának zár alatt tartása életvitelére rendkívül negatív hatással volt, többek között a lakását terhelő illeték kifizetését sem tudta teljesíteni, amely komoly adójogi következményeket vont maga után. IV. rendű vádlott 8 évig volt büntetőeljárás hatálya alatt, és elszenvedte annak minden hátrányos jogkövetkezményét. Ezzel szemben a bíróság 10 hónap börtönbüntetés szabott ki, amelynek a végrehajtását 2 évre függesztette fel. az első és a másodfokú ítélet között majdnem napra pontosan annyi idő telét el, amennyi időre a bíróság a

büntetés végrehajtását felfüggesztette. A próbaidő kiállása azonban csak a jogerőre emelkedésének napján kezdődhetett, így a IV. rendű vádlott mindösszesen 10 évet töltött el olyan hátrányos jogkövetkezmények súlya alatt, amelyet 10 hónap börtönbüntetéssel kell annak ismeretében mérlegre tennünk, hogy a büntetését, annak végrehajtása esetére már kitöltötte.

2.4. Egy reprezentatív fővárosi kutatás eredménye

2.4.1. A kutatás célja

Az előző pontban tárgyalt ügy - reméljük - a szélsőséges esetek sorát erősítette, de fogadjuk el tényként azt, hogy akkor vagyunk a legfelkészültebbek, ha az extrém eseteket is megnyugtató módon tudjuk kezelni. Jelen alfejezetben ismertetett kutatásunk több célú lesz tehát. Első felében, egyfelől arról szeretnénk meggyőződni, hogy az előbbieken ismertetett eset, meghatározott időintervallumban mennyire gyakori. Másfelől, kíváncsiak vagyunk arra, hogy szintén meghatározott időintervallumban, hogyan alakult a jogalkalmazó bíróság gyakorlata a - kutatásunk fő témáját képező - felfüggesztett büntetések tekintetében, amely ismét több csatornát nyit a vizsgálat folyamában. Egyrészt - ha lehet - megvizsgáljuk, hogy az eljárás megindításától az elsőfokú ítéletig mennyi idő telik el, illetőleg - amennyiben az ítélettel szemben fellebbezést nyújtott be bármelyik arra jogosult fél - mennyi idő telik el a jogerős ítélet meghozataláig. Ugyanakkor arra vonatkozóan is gyűjtünk adatot, hogy a terheltek mennyi ideig állnak büntetőeljárás hatálya alatt.

2.4.2. A mintavétel reprezentativitása

Mint tudjuk, egy reprezentatív minta valamely vizsgálat tárgyának jellemző vonásait ábrázoló adat. Miután az extremitás megjelent a kutatásunk során, a mintavétel helyeként is elfogadhatunk egy olyan forrást, ahol a legszélesebb spektrumban megtalálhatók egyrészt az elkövetett bűncselekmények, másrészt az elkövetők, harmadrészt területi egységnyi - illetékességi - szinten a túlterhelt és a kevésbé túlterhelt nyomozóhatóságok és bíróságok. Ez a forrás nem más, mint a főváros, illetőleg annak kerületei. Már csak az a kérdés, hogy hogyan teszünk szert reprezentatív adatokra a fővárosban.

Ebben nagy segítségünkre volt a Fővárosi Főügyészség, miután a Legfőbb Ügyész megadta a kutatási engedélyt. Miután a cél a reprezentativitás a kutatásnak ki kellett terjednie a főváros teljes területére, azonban mégis átfoghatónak, értékelhetőnek kell lennie, olyan szűk keretek között is, mint a jelen értekezés.

Annak érdekében, hogy az adatok a jelenleg alkalmazott büntető jogszabályokra maradéktalanul kiterjedjenek, a mintavétel által behatárolt időszakot úgy kellett meghatározni, hogy abba hatályos jogként mind a régi Btk., mind pedig az új Btk. jelen legyen. Erre figyelemmel a meghatározott időintervallum az elmúlt öt év, és az előbbiekre tekintettel valamennyi fővárosi kerületben elkövetett cselekmények vonatkozásában meghozott ítéletre vonatkozik, amelyben az ítélet felfüggesztett büntetés.

A végeredményben összeállt adatbázis összesen 418 olyan ügy, melyek az elmúlt öt évben felfüggesztett büntetésről is rendelkező fővárosi kerületi bíróságok ítéletei tettek ki. Ennek megoszlását az alábbi táblázatban ábrázoljuk.⁴³¹

(1. számú táblázat)

Ügyészség megjelölése	Ügyek száma
I. és XII. kerületi Ügyészség	22 ügy
II. és III. kerületi Ügyészség	21 ügy
IV. és XV. kerületi Ügyészség	23 ügy
V. és XIII. kerületi Ügyészség	28 ügy
VI. és VII. kerületi Ügyészség	31 ügy
VIII. kerületi Ügyészség	28 ügy
IX. kerületi Ügyészség	11 ügy
X. és XVII. kerületi Ügyészség	33 ügy
XI. és XXII. kerületi Ügyészség	27 ügy
XIV. és XVI. kerületi Ügyészség	40 ügy
XVIII. és XIX. kerületi Ügyészség	18 ügy
XX., XXI. és XXIII. kerületi Ügyészség	36 ügy
Budapesti Nyomozó Ügyészség	29 ügy
Kiemelt Ügyek Osztálya	13 ügy
Fővárosi Főügyészség	58 ügy

Azonban ennek a 418 ügynek a teljes terjedelmű feldolgozása is meghaladja az értekezés kereteit, ezért tovább kellett szűkíteni az adatok körét. Így jutottunk el odáig - remélve azt, hogy a reprezentatív jellegét nem veszítette el a minta -, hogy valamennyi kerületi

⁴³¹ A vizsgált időintervallum meghatározása nem önkényes, hiszen az igazodik egyrészt a két Btk. hatályosságához, másrészt a Fővárosi Főügyészség azon gyakorlatához, mely szerint általában az öt év számít a vizsgálati kiindulópontnak.

ügyészségen folyamatban volt, és a bírósági szakaszban ítélettel zárult ügyből egy-egy került véletlenszerűen kiválasztásra, amelyet az alábbi táblázat demonstrál.

(2. számú táblázat)

	Illetékes bíróság	Bűncselekmény elnevezése	Elkövetés időpontja/eljárás kezdő időpontja	Elsőfokú ítélet időpontja és az ítélet	Másodfokú /jogerős ítélet időpontja és az ítélet	Jogerős ítéletig eltelt idő	Büntetőeljárás hatályának tartama
1.	PKKB 31968/ 20..	Kábítószer birtoklása vétsége	2015. március	2016. szeptember 6./ 10 hónap 2 évre felfüggesztve	2017. május 4./a póbaidőt enyhítette 1 évre	8 hónap	1 év 10 hónap
2.	PKKB 23567/ 20..	Embercsempészet büntette	2015. szeptember 14.	2015. szeptember 16./ két év börtön 4 évre felfüggesztve, járművezetéstől eltiltás	2016. április 26./ a járművezetéstől eltiltást mellőzi	6 hónap 20 nap	6 hónap 22 nap
3.	XX. XXI. és XXIII. ker. Bíróság 1179/ 20..	Embercsempészet büntette	2015. szeptember 13. - december 18./ december 18.	2016. június 20./ 2 év 3 évre felfüggesztve	2017. február 17./ helyben hagy	7 hónap 27 nap	1 év két hónap
4.	II. és III. kerületi Bíróság 1189/ 20..	Lőfegyverrel visszaélés büntette	2013. december 31.	2015. április 7./ 1 év börtön 3 évre felfüggesztve	2016. április 5./ próbaidőt enyhíti 1 évre és előzetes mentesítést ad	1 év	2 év 4 hónap
5.	PKKB 26214/ 20..	Rablás büntette	2008. november 7.	2010. január 29/ 2 év börtön 5 évre felfüggesztve	2010. május 18./helyben hagy	3 hónap 19 nap	1 év 6 hónap 12 nap
6.	PKKB 2980/ 20..	tettesként és részesként elkövetett sikkasztás vétsége	2009. december 6.	2012. szeptember 27./ pénzbüntetés, különböző napi tételben, felbujtó esetében a pénzbüntetés felfüggesztett	2013. május 14./ helyben hagy	7 hónap 13 nap	3 év 6 hónap 12 nap
7.	IV. és XV. ker. Bíróság 1217/ 20..	csalás büntette	2010. január	2013. szeptember 3./ 1 év 6 hónap börtön 4 évre felfüggesztve			3 év 9 hónap
8.	PKKB 26980/ 20..	folytatólagosan elkövetett sikkasztás büntette	2009. november - december/ 2009. december	2012. szeptember 27. I-II. r. pénzbüntetés, I. r. esetében 1 évre felfüggesztve	2013. május 14./ helyben hagy, de vagyonekkobzás	7 hónap 17 nap	2 év 5 hónap

9.	XVIII-XIX. kerületi Bíróság 1384/20..	garázdaság vétsége, testi sértés	2013. június 8./ 2013. június 8.	2014. november 14./ I. r. 2 év próba, II. r. 1 év próba	2015. október 15./ II. rendű vonatkozásában új eljárás	11 hónap	2 év 4 hónap
10.	PKKB 484/20..	lopás büntette, egyedi azonosító jellel visszaélés büntette	2001-2002./2002. október(III. r. vonatkozásában) 2002. okt 28. - 2003. máj 28. előzet	2014. október 31./ 1 év börtön 3 évre felfüggesztve (III. r. vonatkozásában)	2015. március 18. /helyben hagy	4 hónap	12 év 4 hónap
11.	XVIII-XIX. kerületi Bíróság 1094/20..	Felbújtóként elkövetett csalás büntette és közokirat hamisítás büntette	2004. október	2010. május 12./ 1 év börtön 3 évre felfüggesztve	2011. január 11./1 év börtönbüntetés 3 évre felfüggesztve mellette pártfogó felügyelet	8 hónap	6 év 3 hónap
12.	PKKB 37993/20..	társtetteseként elkövetett sikkasztás büntette, magánokirat hamisítás vétsége	1995-1998/ 2003	2010. június 8. / I. r. 2 év, illetve II. r. egy 1 börtön mindkét esetben 4 évre felfüggesztve	2011. június 8./ 1 évre, illetve 6 hónapra enyhíti a börtönt, és 1 évre függeszti fel valamennyi büntetést	1 év	8 év
13.	BKKB 1458/20..	társtettesként elkövetett lopás vétsége és lopás büntette	2010. 04. 26.	2013. május 27./ I. r. 7 hónap börtön 2 évre felfüggesztve, II. r. 2 év próba	2015. március 26./ minősítést változtatta, de a büntetést helyben hagyta	1 év 10 hónap	4 év 11 hónap
14.	PKKB 27711/20..	társtettesként elkövetett lopás vétsége, lopás büntette, orgazdaság	2007. áprili -2008. július/ 2008. július	2010. május 27./ I-V. r. 4 év börtön, VI. r. 1 év 8 hónap börtön 4 évre felfüggesztve, VII. r. 2 év börtön 5 évre felfüggesztve	2011. május 19. VI. r. esetében 1 év börtön 2 évre felfüggesztve, VII. r. a próbaidőt 3 évre mérsékeli	1 év	3 év
15.	PKKB 34966/20..	garázdaság vétsége, zaklatás vétsége	2009. június/ 2009. július	2010. október 12./ 10 nap közérdekű munka	2011. május 17./ 1 év próbára bocsátás	7 hónap	2 év
16.	BKKB 585/20..	kábítószerrel visszaélés vétsége	2007. január - október/ 2007. október	2010. szeptember 20. / I-II. r. 1 év börtön 3 évre felfüggesztve, III. r. 1 év 6 hónap börtön 4 évre felfüggesztve	2011. május 5. /III. r. vonatkozásában 8 hónap fogházra, és a felfüggesztés mértékét 2 év próbaidőre mérsékeltte	7 hónap	3 év 7 hónap

17.	PKKB 35865/ 20..	késpénzt helyettesítő eszköz hamisításának elősegítése vétsége	2011. július	2011. augusztus 19. / I-II. r. 8 hónap börtön 2 évre felfüggesztés és pénzbüntetés	2012. május 5./ pénzbüntetés mértékét csökkentette	9 hónap	9 hónap
18.	XVIII-XIX. ker. Bíróság 444/20..	megrontás büntette	2012. február-március/ 2012. május	2013. június 18./ 1 év 6 hónap börtön 2 évre felfüggesztve	2013. november 21./ próbaidőt 1 év 6 hónapra enyhítette	5 hónap	3 év
19.	PKKB 37430/ 20..	társtettesként elkövetett lopás büntette	2008. augusztus 24.	2011. szeptember 22./ I. r. 1 év börtön 4 évre felfüggesztve, II. r. 1 év börtön	2012. március 21./ I. r. 4 hónap börtön 2 évre felfüggesztve, II. r. 9 hónap börtön és 2 év közügyektől eltiltás	7 hónap	3 év 7 hónap
20.	PKKB 34100/ 20..	társtettesként elkövetett üzletszerű kéjelgés elősegítése, garázdaság, rongálás, súlyos testi sértés	2008. január/2008. augusztus 24.	2011. február 17./I. r. 2 év 8 hónap fegyház, II. r. 1 év 2 hónap fogház 3 évre felfüggesztve	2011. november 2./ I. r. 2 év 2 hónap, II. r. fokozat börtön	9 hónap	3 év 2 hónap
21.	XVIII-XIX. kerületi Bíróság 530/20..	lopás büntette, lopás vétsége, okirattal visszaélés vétsége	2010. október-november	2012. november 27./ 1 év 10 hónap börtön 5 évre felfüggesztve	2013. december 6./ 1 év 2 évre felfüggesztve	1 év 1 hónap	3 év 1 hónap
22.	XX. XXI. és XXIII. ker. Bíróság 422/20..	társtettesként elkövetett lopás büntett kísérlete, testi sértés kísérlete, testi sértés, garázdaság	2010. szeptember	2016. május 27./ I. r. 4 hónap börtön, II. r. 300 óra közérdekű munka, III. r. 90 nap elzárás és 312 óra közérdekű munka	2017. február 21./ a próbaidők tekintetében pártfogó felügyeletet rendel el	9 hónap	6 év 5 hónap
23.	BKKB 1994/ 20..	lőfegyverrel visszaélés	2011. április 20.	2012. április 25./ 1 év börtön 3 évre felfüggesztve	2012. december 11./ a próbaidőt 2 évre mérsékeli	7 hónap 16 nap	1 év 7 hónap 19 nap

2.4.3. Adatok elemzése

A kutatás során összegyűjtött adatokat, tehát a kitűzött célunk szerint, három szempontból értékeljük, és vonjuk le következtetéseinket.

2.4.3.1. Szélsőséges értékek előfordulása

Mielőtt ebből a szempontból értékelnénk, mindenekelőtt határozzuk meg, mit tekintünk kutatásunk szempontjából szélsőséges értékek. Figyelemmel arra, hogy az adatgyűjtés középpontjában az időtényező áll, szélsőségesnek tekinthetjük azokat az eseteket, amelyek - bármely értékükben, azaz az elsőfokú és jogerős ítélet között eltelt, vagy a büntetőeljárás hatálya alatt eltelt időt tekintve - magát a vizsgált időszak tartamát - azaz öt évet - meghaladják.

Az első szempont, azaz, hogy áttekintsük, a korábban ismertetett jogesethez hasonló szélsőséges esetek előfordulását, a megvizsgált esetek tükrében, egyértelmű választ hozott. Erre tekintettel úgy vélhetjük, hogy az elmúlt öt évben, olyan esetben, ahol a bíróság felfüggesztett büntetést szabott ki, legalább három olyan büntetőügy előfordult, amely a korábbiakban ismertetetthez hasonló módon szélsőségesen - kirívóan elhúzódó⁴³² - hosszú, és a jogkövetkezmények hatásai szempontjából rendkívül összetett - és jelen értekezésünkben a későbbiekben tárgyalandó - kérdéseket vetne fel.

2.4.3.2. Átlagidő az elsőfokú ítélettől a jogerős ítéletig; a büntetőeljárás átlagos tartama

Második szempontunk az elsőfokú ítélet és a jogerős ítélet közötti időintervallumok felmérése. Ebben a körben már nem találtunk olyan ügyet, amely a szélsőséges értékbe hajlott volna.

A mintaként szolgáló adatok alapján a kérdéses átlagidő 8,5 hónap.

A büntetőeljárás átlagos tartama ettől eltérően már borúsabb képet mutat, ennek értéke 42 hónap.

Megfigyelhető, hogy az egyes ügyek tekintetében a jogerős ítéletig eltelő időintervallumok alakulása az újabb ügyek esetében csökkenő tendenciát mutatnak, azonban a büntetőeljárás hatályának tartama sokszor mutat kilengéseket, ezekben az esetekben nem vonható le egy irányba mutató trend.

2.4.3.3. Ráadás

A ráadásban megnézzük, hogy a minta vonatkozásában mennyi az átlag tartama a felfüggesztett szabadságvesztés büntetésnek. Ezek szerint, az elmúlt öt évben a kiválasztott ügyek vonatkozásában a bíróság által kiszabott felfüggesztett szabadságvesztés büntetés mértéke átlagosan közel 28 hónap.

---

⁴³²Fővárosi Főügyészség által alkalmazott terminus az 5 évet meghaladó ügyek tekintetében. Erre is figyelemmel a szélsőséges értékmeghatározásunk kifejezetten megalapozottnak tűnik.

2.4.3.4. Értékelő összegzés

A következőkben, pár gondolatban összegezzük a fentiekben rögzített adatokat, egyúttal rámutatunk néhány figyelemre méltó összefüggésre is.

Adatbázisunkat tehát, a fentebb részletezett korlátaink miatt akként állítottuk össze, hogy a kiválasztás alapját valamennyi kerületi ügyészségen az elmúlt öt évben emelt vádak, és az azok nyomán hozott - felfüggesztett büntetéseket kiszabó - ítéletek képezték. Ez összességében 418 ügyet jelent.

A 418 ügyből, mivel ez az ügyszám meghaladta kereteinket, kiválasztottunk 23 ügyet, igyekezve mind a 23 kerületből meríteni.

A merített adatokat csak úgy jelöltük meg, hogy azonosítani ne lehessen, tekintettel arra, hogy az érintetteket felkeresni nem tudtuk, így hozzájárulásukat sem kérhettük ahhoz, hogy ügyüket kutatási célra használjuk. Egyebekben leszögezhetjük, hogy jelen esetben sem az elkövetett bűncselekmény, sem az elkövetők száma, az elkövetés jellege stb. nem releváns, kizárólag az időtényezők, illetőleg a felfüggesztett büntetések együttes tartama.

Az ismertetett előzmények után kutatásunk - *kizárólag a 23 véletlenszerűen kiválasztott eset tekintetében* - mindenképpen érdekes eredményt hozott, még úgy is, hogy az összes rendelkezésünkre bocsátott ügynek huszadát tudtuk feldolgozni. Ezek szerint a büntetőeljárások átlagos tartama 3 és fél év, az első fokú ítélet és a jogerős ítélet között átlagosan 8 és fél hónap telik el, míg a bíróság átlagosan közel 2 év négy (ca. 27,8) hónap felfüggesztett büntetést szabott ki a meghatározott időintervallumban. Ez azt jelenti, hogy átlagosan másfélszer annyi idő telik el a büntetőeljárás hatálya alatt, mint amennyi felfüggesztett büntetést, szintén átlagosan, szab ki a bíróság, és a kiszabott felfüggesztett büntetések közel egyharmadának megfelelő idő telik el a jogerős ítéletig, addig az időpontig, amíg a felfüggesztett büntetés próbaidejének számítása megkezdődhet.

3. Fejezet: Diskurzus

FOUCAULT a diskurzus jelentőségét így jellemzi „A végtelenbe tartó nyelv” című írásában: *„Az életünkért írni, amint Blanchot mondotta, sőt, talán az életünkért beszélni, valószínűleg legalább olyan régi ügy, mint maga a beszéd. Valamely elbeszélés idejében még a legéletbevágóbb döntések is óhatatlanul függőben maradnak. Tudjuk, a diskurzusnak megvan az a hatalma, hogy megállítsa a levegőben a már kilőtt nyílvezzőt, bizonyos, saját terét jelentő, függőben tartott időre.”*⁴³³

Az előzőekben megpróbáltunk szemléltető módon olyan kérdéseket feszegetni, amelyek akár napi büntetőjogi gyakorlatban is jelen lehetnek, és helyükön való kezelésük akár a hatályos jogszabályi környezet megfelelő alkalmazásával sem lehetetlen vállalkozás. A következőkben azt szeretnénk, ha ezek felvetések lennének azok a - FOUCAULT után szabadon - nyílvezzők, amelyeket jelen értekezésben folytatott diskurzussal megállíthatnánk a levegőben.

⁴³³ Michel FOUCAULT: A fantasztikus könyvtár. Pallas Stúdió – Attraktor Kft. Budapest, 1998. 5. oldal

3.1. Tágabb értelemben vett büntetőjog és a holisztikus szemlélet kapcsolata

Az általánosan - számos tankönyvben és cikkben is hivatkozott - elfogadott definíció szerint a büntetőjog fogalma azon jogszabályok összességét foglalja magában, amelyek meghatározzák, hogy mely cselekmények minősülnek bűncselekménynek, ezek elkövetőit hogyan kell felelősségre vonni, velük szemben milyen szankciót és hogyan kell alkalmazni.

A tágabb értelemben vett büntetőjog részei nem különülnek el élesen egymástól, közöttük igen erős kölcsönhatás van, viszonyukban az összefüggések jelenléte igen jelentős.

Eljárási szabályok nélkül a büntetőjog eszköztelen joganyag; a büntetőeljárás legfontosabb célja ennek megfelelően az anyagi büntetőjog szabályainak érvényre juttatása, ezek nélkül kiüresedne, másképpen szólva tárgyatlaná válna. Éppen ezért nem nélkülözhető egyes anyagi jogi alapelvek érvényesülésének vizsgálata során az eljárásjogi hátteret is vizsgálni, ugyanakkor egyes esetekben továbbtekinteni, és a jogerős ítéletet nem lezárásként tekinteni, vagyis a végrehajtás körülményeit is kutatni érdemes.

Léteznek olyan jogintézmények (például a magánindítvány) is, amelyek a két jogterület határán helyezkednek el, ezek bizonyos szempontból anyagi jogi, más oldalról eljárásjogi jellegűek.

A büntetés-végrehajtási jog és a büntetőjog még közelebbi kapcsolatban voltak a korábbi szabályozásban, de a kapcsolat az új kodifikációk profiltisztító hatása ellenére, vagy éppen szándéka szerint a hatályos jogi környezetben is érzékelhető: az egyes szankciók végrehajtásának legalapvetőbb szabályait maga a régi Btk. tartalmazta, mint például szabadságvesztés végrehajtása, közérdekű munka és pénzbüntetés átváltoztatása. Az új Btk. és a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. tv.) viszonya már differenciáltabb, hiszen számos az addig az anyagi jogi szabályok között elhelyezett intézmény a Bv. tv. rendelkezései között nyert új szabályozási helyet, ez azonban nem változtat azon, hogy a végrehajtási törvény alapvető forrása az anyagi jogi jogszabály.⁴³⁴

A holisztikus szemlélet alapvető jellemzője, hogy kísérletet tesz a jelenségek eredendő komplexitásának megértésére. Esszenciája az a nézet, hogy az egész nem azonos a részek összességével, hanem egy új minőség; a részek csak az egészhez való viszonyukban nyernek értelmet. Ahhoz, hogy a büntető jogtudományhoz közeli területen találkozzunk a holisztikus szemlélet alkalmazásával, elég csak körbenéznünk: a daktiloszkópiában ugyanis az egyik leggyakoribb vizsgálati mód a holisztikus elemzés, amelynek során az ujjlenyomatok egész képét hasonlítják össze.⁴³⁵

⁴³⁴ BALOGH Ágnes, TÓTH Mihály: i.m.: 4. oldal

⁴³⁵ 1896-ban Argentínában a világon elsőként vezették be az ujjlenyomatokra épülő bűnügyi nyilvántartást, 1901-ben Angliában és Walesben, 1904-ben többek között az USA-ban és Magyarországon is. Magyarországon Pekáry Ferenc akkori főkapitány tette a legtöbbet a rendszer bevezetéséért, amely nem is sokkal később kiválóan vizsgázott; 1907. július 19-én Dános község határában négyes rablógyilkosság történt: ismeretlenek kiraboltak és felgyújtottak egy fogadót, és megölték Szarvas István fogadóst, feleségét, lányukat, valamint a család kocsisát. A gyanúsítottak közt volt Kolompár Balog Tuta vajda és családja is, akik konokul tagadtak. A szemle során, azonban egy közelben eldobott fejsze nyelén véres ujjnyomokat fedeztek fel, amelyeket Tuta

Számunkra jelen esetben az a fajta szemléletmód lehet gyümölcsöző, amelynek során a részek - esetünkben az anyagi jog és az eljárásjog egyes eseteiben - egymásra gyakorolt hatását vizsgáljuk, és elfogadjuk, hogy amennyiben figyelmen kívül hagyunk egy eljárásjogi elvet, az kihat az anyagi jogi elvekre, és megfordítva. Természetesen nem szűkös kereteink között nem tehetjük meg, hogy minden egyes elvet, illetőleg azok hatását megvizsgáljuk, így önkényes módon kutatásunk témakörében tallózunk, melynek során az arányosság elvének érvényesülésére ható egyes körülményeket vizsgálunk meg. Ezekre való utalást, vagy, ha úgy tetszik ráhangolódást, az előbbi alfejezetben kellő adatmennyiséggel alátámasztva, megtettük.

3.2. Az arányosság kérdése

3.2.1. (...) az Alkotmánybíróság alkalmazásában

Bevezetőnkben utaltunk arra, hogy az Alkotmánybíróság arra mutatott rá, hogy „az egyes bűncselekmények természetéhez és súlyához igazodó büntetési rendszer és a büntetés kiszabás normatív előírásai együttesen szolgálják a jogállami legális büntetés funkcióját: *a szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzást.*” (1214/B/1990. AB határozat, ABH 1995, 571, 576, 577.)⁴³⁶

Az arányosság kérdésében, tekintettel arra, hogy a büntetőjogi szankciók az állampolgárok alapvető jogait korlátozó jogintézmények, hagyatkozunk először az Alkotmánybíróság bölcs belátására, az alábbiak szerint.

Az Alkotmánybíróság a 13/2007. határozatában kifejtette, hogy az állami büntetőhatalom monopóliumából egyértelműen következik a társadalmilag káros cselekményekkel szembeni büntetőjogi kontrollrendszer megteremtésének, a büntető igény érvényesítésének, a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás alkotmányos feltételek szerinti működtetésének kötelezettsége.

Ez az alkotmányos kötelezettség indokolja, hogy az állami büntetőhatalmat gyakorló szervek hatékony eszközöket kapjanak feladataik teljesítéséhez, még akkor is, ha ezek az eszközök lényegüket tekintve súlyosan jogkorlátozók.⁴³⁷

A büntetőjogi szankciók tehát az állampolgárok alapvető jogainak legsúlyosabb korlátozását jelentik, ezért különösen fontos, hogy a büntetőjogi jogkövetkezményeket kizárólag megfelelő garanciák mellett lehessen alkalmazni. Az egyik legfontosabb garancia, hogy a jogkövetkezményeket kizárólag a törvényalkotó határozhatja meg (nulla poena sine lege), a

---

ujjnyomataival azonosnak találtak. [lásd még bővebben: GAÁL György: A dánosi rablógyilkosság – és, ami mögötte van, IBOLYA Tibor: Sztojka Párnó – egy „kóborcigány” bűnöző élete, Börtönügyi Szemle, 2015/1, 76-94. oldal]

⁴³⁶ Alkotmánybíróság 3116/2016. (VI. 21.) AB Határozat

⁴³⁷ Alkotmánybíróság 61/1992. (XI. 20.) AB határozat, ABH 1992, 280, 281.; 31/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 240, 247.; 13/2002. (III. 20.) AB határozat; legutóbb: 3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [58].

konkrét esetben történő alkalmazás esetén a kompetencia azonban megoszlik a jogalkotó és a jogalkalmazó között.

A magyar büntetőjogban elterjedt relatíve határozott szankciórendszerben ugyanis a törvényalkotó meghatározza a vonatkozó büntetőjogi szankció nemét, valamint mértékének alsó és felső határát, és az így meghatározott tételkereten belül a jogalkalmazó feladata lesz – az eset körülményeihez, az elkövető személyiségéhez igazodó – konkrét jogkövetkezmény kiszabása.

Az egyes bűncselekmények természetéhez és súlyához igazodó büntetési rendszer és a büntetés kiszabás normatív előírásai együttesen szolgálják a jogállami büntetés funkcióját, a társadalom védelmét, a szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzást, valamint a speciális és a generális prevenciót.⁴³⁸ A büntetés kiszabása során figyelembe kell venni a bűnelkövető személyi körülményeit, többek között az elkövető előéletét, a bűnismétlést, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményeket.

Az Alkotmánybíróság már a 9/1992. (I. 30.) AB határozatában megállapította – és ma is irányadónak tekinti –, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az államtól, és elsősorban a jogalkotótól azt követeli meg, hogy a jog egésze, egyes részterületei és szabályai világosak, egyértelműek, *hatásukat tekintve kiszámíthatóak* és a norma címzettjei számára is előre láthatóak legyenek.⁴³⁹

Jelentőséget tulajdonított az Alkotmánybíróság azon általános tételnek is, amely kutatásunk szempontjából is jelentős tartalommal bír, amely szerint a büntetések végrehajtását kizáró szabályok az állami büntetőhatalom gyakorlását azért szorítják korlátok közé, mert a büntetőjog *sem a társadalmat, sem az elkövetőt nem kívánja ésszerűtlen indok alapján vagy alaptalanul hosszú ideig bizonytalanságban tartani az elkövetett cselekmény jogkövetkezményeit illetően*. A végrehajthatóság időmúláshoz kapcsolódó megszüntetése pedig azon az általánosan elfogadott nézeten alapul, hogy bizonyos idő elteltével a büntetés már nem tudja betölteni a célját, nem váltja ki a szankcionálás által elérni kívánt joghatást. A büntetés generálpredirectív célja az elrettentés és a „jogi béke” visszaállítása, amelynek túl hosszú idő elteltével már nem lesz létjogosultsága. Az idő múlásával továbbá a speciálpredictív, tehát az elkövető jó útra terelését célzó hatása is elenyészik.⁴⁴⁰

Az Alkotmánybíróság által is kifejtett, és az Alaptörvényből következő korlátok, az alkotmányos büntetőjog követelményei kiterjednek a büntetőjog felelősségi rendszer valamennyi intézményére, a bűncselekménnyé nyilvánítástól, a büntetőeljárás lefolytatásán túl a végrehajtás során elszenvedett joghátrányokra. Más megfogalmazásban: az a terheltre, az elítéltre, a fogvatartottra is vonatkozik az alkotmányos védelem: alapjog korlátozásukra a „szükségesség és arányosság követelménye szerint kerülhet sor”⁴⁴¹

⁴³⁸ Alkotmánybíróság 1214/B/1990. AB határozat, ABH 1995, 571, 577.

⁴³⁹ Alkotmánybíróság 13/2017. (VI. 19.) AB határozat [39], [40], [41], [42], [44]

⁴⁴⁰ Alkotmánybíróság 13/2017. (VI. 19.) AB határozat [71]

⁴⁴¹ LÉVAY Miklós: A büntető hatalom és lehetséges korlátai egy alkotmányban, különös tekintettel a bűncselekménnyé nyilvánításra és a büntetésekre, <http://plwp.eu/docs/wp/2012/2011-24.pdf>, 3. oldal

3.2.2. (...) és jogelméleti síkon

Tulajdonképpen folytatva az előzőekben megkezdett gondolatmenetet, további kérdéseket vehetünk fel, illetőleg további kérdések merülnek föl. Tehát jogelméleti síkon felvetődik, hogy milyen bűncselekményért, milyen büntetés jár, vagy ahogyan FÖLDES Tamás kérdezi, mi jár a bűnért a jogban.⁴⁴² A kérdés több mindent is magában foglal, de a korábbiak tükrében, mi nyilván azt a választ várjuk, hogy arányos, és FÖLDES kérdésére tegyük hozzá, viszonzás.

Nézzük a kérdést más megközelítésből. KÖVÉR Ágnes szerint az arányosság mibenléte az, hogy mikor, milyen tethoz milyen büntetést érzünk arányosnak, azonban ez korántsem ilyen egyértelmű. A bűn, a bűnözés egy olyan individuális és társadalmi jelenség, amelyet a társadalom működésének folyamatai állítanak elő. Ezek a sokszor átláthatatlan és tudatosan szinte nem befolyásolható folyamatok egyéni sorsokban, cselekvésekben, választásokban jelennek meg, és fordítva is, ezek az egyéni mikrosorsok alakítják generálják a társadalmi folyamatokat.⁴⁴³

A büntetés, szemben a bűnnel azonban már tudatos, vagy annak vélt reakció. Mindenképpen szándékolt emberi cselekvés a maga intézményrendszerével együtt. A hatalmi szféra, amely testet, kényszerítő erőt kölcsönöz a büntetésnek, szintén tudatos aktivitás. A büntetés, figyelemmel arra, hogy hiányzik belőle az az ösztönösség, amely sokszor áll egy elkövetett bűncselekmény mögött, mint a sértő magatartásra alkalmazott reakció, tehát nem tudja követni a bűnnek, mint társadalmi jelenségnek a komplexitását, hiszen megmarad az intézményrendszere által szükségszerűen szűkre szabott keretek között, vakon az alapjául szolgáló jelenség komplexitására.⁴⁴⁴ Ebből fakad a büntetést meghatározó jogi intézményrendszer objektivitása, amely nem lehet tekintettel a szubjektum valamennyi rezdülésére. Ezért a büntetés sohasem lehet igazán adekvát válasz a bűnre - mondja KÖVÉR - ugyanis másra figyel, a jog kategorizálja, meghatározza, leegyszerűsíti a bűnt, bűncselekményé transzformálja, kezelhetővé teszi saját maga számára.

Ha kezelhetővé válik, akkor különböző intézményeken, programokon keresztül megpróbálja kezelni. Ezzel kapcsolatban az is felvetődik, hogy vajon alkalmasak-e egyáltalában a társadalmi beavatkozások programjai a magatartások szabályozására. Általában ugyanis ezek a programok és előírások nem a realitásokat testesítik meg, illetve nem arra építenek, hanem különféle elméleti megfontolásokra. KÖVÉR szerint például, a reszocializációs ideológia 1978-as törvényi bevezetése során a szándékolt célok és feladatok egyszerűen nem valósulhattak meg abban az intézményi realitásban, amelyről egyebekben a jogalkotó nem kívánt tudomást venni.⁴⁴⁵ És gondoljunk az új Btk. vagy a Bv. tv. korszerű jogintézményeire, vagy akár, csak a börtönpárfogásra, azt tapasztalhatjuk, hogy a haladó gondolatok, egyáltalán

⁴⁴² FÖLDES Tamás: Mi jár a bűnért a jogban? Belügyi Szemle 2011/9 16-40. oldal

⁴⁴³ KÖVÉR Ágnes: A büntetés elméletének kritikai megközelítése I., Kriminológia és Kriminálisztikai Tanulmányok, OKRI, Budapest, 1996. 87-88. oldal

⁴⁴⁴ KÖVÉR Ágnes: i.m.: 89. oldal

⁴⁴⁵ KÖVÉR Ágnes: i.m.: 111. oldal

nem biztos alapokon nyugodnak, az az intézményrendszer, amely még a régi Btk. hatálya alatt épült ki, de már akkor elégtelen volt, hogyan tudná kiszolgálni a mai jogszabályok által megfogalmazott magasabb színvonalú elvárásokat, a magasztos célok egyelőre beteljesületlenül várnak sorukra. A társadalomtudományok körében amúgy is nagy a veszélye annak, hogy az elméletek és a gyakorlat között nincs meg a megfelelő összhang, feltételezhetjük azért, mert egy-egy elmélet tesztelésére nincs szükség ahhoz, hogy azt megfogalmazzák. A korábbi jogalkotás egyebekben ebbe a hibába esett nem ritkán, elég, ha a korábban áttekintett Btá., vagy 1961. évi Btk indokolására gondolnunk.

Az arányosság princípiuma azt fejezi ki, illetőleg azt követeli meg, hogy a büntetés nagyságának arányban kell állnia az elkövetett bűn nagyságával. Ez egyben az igazságos megtorlás elvének a követelménye is. A legegyszerűbb példával élve, ha összehasonlítjuk a lopást és a rablást, akkor nyilvánvaló, hogy melyik cselekményért kell a súlyosabb büntetést kiszabni. SZABÓ András szerint a büntetés a bűn morális elítélése, ezért kell arányosnak lennie a bűnnel. Ehhez szükséges azonban a bűn nagyságának ismerete, amelyhez két tényező ad alapot, egyrészt az okozott kár nagysága, másrészt a szubjektív bűnösség.⁴⁴⁶ Az arányosság azonban azt is jelenti, hogy hasonló bűncselekményekre hasonló büntetést kell kiszabni. Itt azonban rögtön egy újabb probléma adódik, mégpedig a terheltek személyi körülményeinek értékelése, amelyre az 56/2007 BK vélemény is felhívja a figyelmet, a többiek között a büntetett előélet. Csak utalunk arra, hogy egy társtettesi alakzatban elkövetett lopás vétsége esetében egy az első bűncselekményét elkövető társtettes mellett szereplő, többszörösen büntetett társtettes esetében a büntetés mértéke akkor is máshogy alakul, ha csak egy rendbeli cselekmény róható a terhükre.

Hasonlóan problematikus az egyes bűncselekmények összehasonlítása, ha csak a büntetési tételeket tekintjük. Hogyan tudnánk egy vagyon elleni bűncselekményt egy élet és testi épség elleni, vagy éppen egy nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekménnyel összevetni?

HORVÁTH Tibor egyenesen kijelenti, hogy az egyedi esetekre nézve sincs mérőeszköz arra, hogy mely büntetés illetve milyen fokú büntetés tekinthető visszatartó, elrettentő erőnek.⁴⁴⁷

SZABÓ András is egyfajta válságról számol be, amikor az Amerikai Egyesült Államok büntetőjogában a büntetési rendszer és az arányosság kérdését vizsgálta. Amerikában ugyanis az igazságszolgáltatás túlterheltsége tartalmilag az arról való lemondást vonta maga után, amit a kriminológiai alapú büntetőpolitika erőltetett, vagyis azt, hogy leküzdje a bűnözést. A haszonelvű büntetésfelfogástól történő elfordulás - írja SZABÓ - azért fontos, mert az empirikus vizsgálatok azt támasztották alá, hogy a várt és elvárt hasznossági célok a gyakorlatban nem váltak be. Ez motiválta a megtorláshoz való visszatérést; ha a büntetés sikertelen a célok elérésében, legalább a megtorlási igénynek feleljen meg. A büntetést tehát az igazolja, hogy a büntettes megérdemli a büntetést, az igazságos megérdemeltség a szükséges és esetenként elégséges alapja a büntetésnek, aminek viszont alkalmazkodnia kell a bűncselekményhez. Nem tételez tehát büntetési célként elvárt, kívánt hatásokat, a büntetést

⁴⁴⁶ FÖLDES Tamás: i.m.: 29. oldal

⁴⁴⁷ HORVÁTH Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó, Budapest, 1981., 119. oldal

pusztán szankciónak tekinti, a tette adott szükséges és elkerülhetetlen válasznak.⁴⁴⁸ A büntetés rehabilitálódott, és nem a büntetéssel való rehabilitáció eszméje.⁴⁴⁹

A reszocializáció elméletével kapcsolatban - mellyel összefüggésben SZABÓ András a gyakorlati kudarcról beszélt - VÓKÓ professzor úr akként foglalt állást, hogy a fő gondolat ebben az, hogy az egyéni visszaesést reform- és visszailleszkedési stratégiával kell megelőzni, ami terápiát, tanácsadást, családon belüli beavatkozást, kognitív és viselkedési programokat, szakmai minősítés elnyerését stb. foglalhat magába. Mint mondta, több európai országban is létezik e stratégia, csúcspontját a hatvanas években érte el az Egyesült Államokban, de a következő évtizedben látványos visszaesést produkált, erre utalt ALLEN megjegyzése is, majd a kilencvenes években visszanyert valamit az elvesztett téből.

A nyilvánvalóan viselkedési problémákkal küszködő bűnelkövetőket segítő humanitárius segítségnyújtás szándéka miatt újabb és újabb kezelési programokat találnak ki. Központi kérdés marad ezekben a különböző intervenciók hatékonysága, régi a vita a hatékonyság meghatározása és mérése kérdésében. Az látszik helyes magatartásnak, ha elfogadjuk, hogy egyes visszailleszkedési programok *bizonyos típusú* bűnelkövetők esetében hatékonyabbak lehetnek, de csak bizonyos körülmények között.⁴⁵⁰

A büntetés mindenhatóságát hirdető, a megtorlást középpontba helyező büntetőpolitika, avagy az ezt ellenző, az állam és a közösségi képződmények partnerségét hirdető helyreállító igazságszolgáltatás kizárólagossága helyett olyan büntetőpolitikai reformokra van szükség, amelyek vegyítik az egyes büntetőpolitikai modellek eredményeit. A bűnözéssel szembeni állami fellépésre vonatkozó társadalmi elvárásokat csak a különböző büntetőpolitikai megoldások elemeinek együttes érvényesülésével lehet kiszolgálni.

A társadalom jogosan várja el az elkövető megbüntetését, de azt is, hogy teljesítsen a közösség felé jóvátételt, ugyanakkor térítse meg a szorosan vett sértett számára a bűncselekménnyel okozott kárt.⁴⁵¹

A megfizetés tézisének egyes támogatói további argumentumokat is felhoznak: a fenyítésnek nemcsak hogy joghátrányt kell okozzon a bűnelkövetőnek, hanem ezzel egyidejűleg - vagy legalább fokozatosan - meg is kell győznie a megbánás, a megjavulás és a társadalommal való megbékélés fontosságáról, szükségességéről.

Az érdem teóriájának magaviseleti kiindulási pontja abból áll, hogy az egyének felelősek a tetteikért és elhatározásaikat - többnyire - racionálisan hozzák meg. A politikai premissza pedig azt mondja ki, hogy minden egyes egyednek ugyanakkora tiszteletre és méltóságra van joga: a bűnös megérdemli a büntetést, ám az elítélés nem fosztja meg minden jogától;

⁴⁴⁸ SZABÓ András: Büntetési rendszer és arányosság, Jogtudományi Közlöny 1995. augusztus, 365. oldal

⁴⁴⁹ „I do not assert that the rehabilitative ideal is dead; but I do assert that it is languishing.” [Francis A. ALLEN: The Decline of the Rehabilitative Ideal in American Criminal Justice, Cleveland State Law Review, 1978, 150. oldal]

⁴⁵⁰ VÓKÓ György: A büntetési teóriák racionalitásai, Büntetőjogi Szemle, 2012/1. szám, 38. oldal

⁴⁵¹ VÓKÓ György: i.m.: 36. oldal

különösen attól a jogától nem, hogy az elkövetett bűncselekményhez képest ne részesüljön aránytalan fenyítésben.

A retorzió vagy fenyítés a bűncselekménynek megfelelő morális válaszként igazolódik: az, aki megsértette a jogszabályt, fenyítést érdemel, a büntetés súlya azonban arányos kell, hogy legyen a bűncselekmény súlyosságával.

Az arányosságnak, ebben a teóriában, mint központi elemnek, két aspektusa van. A „kardinális” aspektus a büntetés súlyosságát célozza meg, ami nem lehet aránytalan az elkövetett bűncselekményhez képest. A különböző büntetésekből elfoglalt viszonylagos szinteket, - nemzeti jelleg, vagy idő függvényében - a társadalmi megállapodások és kulturális tradíciók határozzák meg. Azonban konvenciók is változhatnak. A közismert arányossági elv a bűncselekmény súlyosságából indul ki. A jogalkalmazási gyakorlatban sok függ attól - elsősorban a bíróságok esetében -, hogyan értékelik az elkövető magatartását és egyéb körülményeit. Ugyanakkor az is számít - és ez rendre megjelenik az ítéletben -, hogy a társadalom mennyire fél a hagyományos, és újabb típusú bűnözés súlyosságától.

A megszokott arányossági elmélet egy olyan értékrend felállítását követeli meg VÓKÓ György szerint, ami minden típusú súlyosság megítéléséhez alapul szolgál.⁴⁵²

Az elrettentés elmélete szerint a büntetés célja mindenekelőtt az, hogy az elrettentésen keresztül megelőzze a jövőbeni elkövetéseket. A szankció vagy meghatározása az elrettentő elméletek típusa szerint változik. Az egyéni elrettentés megközelítésében az első bűncselekmény csak könnyű büntetést von maga után, míg a visszaesővel szemben már súlyosabb büntetés kerül kiszabásra. A visszaesés megelőzését célozva a bűncselekmény tényleges súlyossága másodlagossá válik, hiszen ebben az esetben a jogalkotó már a visszaesésre koncentrál. E látásmódot hordozza a modern büntető gyakorlat a többszörös visszaesők kezelésében.

Fentiek inkább az általános elrettentésre vonatkoznak, vagyis a büntetés olyan módon történő meghatározására, amelynek célja az általános visszatartás, vagy elrettentés, és nem meghatározott egyének kezelése. BENTHAM és POSHNER például, olyan mérték alkalmazását látja szükségesnek és indokoltnak, amely mellett a bűncselekmény elkövetése már nem éri meg. Tehát igazolható egy ember szigorú megbüntetése, ha ez másokat tényleges hatással elrettent, ami persze az arányosság elvét kérdőjelezi meg⁴⁵³

A semlegesítés elméletének lényege, hogy azonosítani kell azokat a bűnöző elemeket, akik ellen veszélyességük miatt speciális védelmi intézkedések szükségesek. Ennek a megközelítésnek nincs magaviseleti kiindulási pontja. Nem részesít előnyben semmilyen bűnözési okot, és nem törődik a bűnöző személyiségének, magatartásának fejlődésével: kizárólag az áldozatok védelmére szorítkozik.⁴⁵⁴

---

⁴⁵² VÓKÓ György: i.m.: 37. oldal

⁴⁵³ VÓKÓ György: i.m.: 37. oldal

⁴⁵⁴ VÓKÓ György: i.m.: 38. oldal

A helyrehozatali vagy resztoratív igazságszolgáltatásnak többféle variációja létezik a különböző országokban, amelyek közül egyeseket már törvénybe foglaltak, másokkal még kísérleteznek.

Közös vonásuk, hogy központi céljuk az elítélt személyek reszocializációja, tehát kiindulási pontjuk az elítélt magatartásának változása, és az a tézis, hogy maga a büntetőeljárás is hozzájárul az áldozatnak járó helyrehozatalhoz, és tegyük hozzá, a terhelt személyiségfejlődéséhez. Politikai alapvetésük az, hogy nem az államnak kell diktálnia a bűncselekményre adott választ, hanem az érdekelt felek determinálják a kártalanítást és a helyrehozatal, a bűnelkövető egyszerű fenyítése elé helyezve, továbbá a legtöbb szereplőt bevonva az eljárásba, és itt értsük a végrehajtást is.⁴⁵⁵

A büntetések végrehajtása, a társadalom érdekeinek és az áldozatok jogainak a tiszteletben tartása mellett az elítéltek beilleszkedését vagy visszailleszkedését, valamint a visszaesés megelőzését is szolgálja. E célból a végrehajtás során ahhoz, hogy az elítélt személyiségének és helyzetének a fejlődését is számításba lehessen venni, a büntetések alakíthatók. A büntetések egyéniesítése - célja szerint, jobb esetben - lehetővé teszi, ahányszor csak lehetséges, hogy az szabadságától megfosztott elítélt fokozatosan visszatérhessen a szabadságába. „A szabadlábba helyezés ne történjék bírósági vagy ügyészségi ellenőrzés nélkül. A Canivet bizottság szorgalmazta az ún. külső ellenőrzés helyreállítását.”⁴⁵⁶

A fentiek ismeretében kijelenthetjük, hogy nem létezik olyan, hogy egyetlen kiválasztott teória mentén alakítaná bármely jogállam a saját büntető igazságszolgáltatási rendszerét. Hiszen olyan belső, de egyre több külső hatás is éri a társadalmat, és azon keresztül az igazságszolgáltatást, amely nélkülözhetetlenné teszi a rugalmasságot, és a váltás képességét, nem mellékesen jegyezzük meg, hogy ezt az egyes államok meglévő intézményi háttére különböző mértékben teszi lehetővé.

A demokratikus társadalmak tehát a jogállam igazságszolgáltatását napjainkban olyan büntetési rendszer kialakítására készítetik, amely egyszerre eleget tesz a törvénynek, az áldozatnak, de ugyanakkor az elítéltnak is azért, hogy utóbbi képessé váljon a társadalomkonform személyes erkölcs felépítésére. Kizárólag a szükséges és arányos, valamint az egyénre szabott és értelmes büntetés lehet igazságos, vagyis az, amelyik az elítélt emberi jogait is tiszteli.⁴⁵⁷

A válasz tehát nem éppen magától értetődő, és, ha belegondolunk azt valóságos tartalommal is fel kell töltenünk arra figyelemmel, hogy azon túl, hogy az anyagi jogi szabály az egyes bűncselekmények tekintetében meghatározza a joghátrány (büntetés) nemét, mértékének minimumát, és maximumát, annak alkalmazását már rábízta a jogalkalmazóra a vonatkozó eljárási és végrehajtási rendelkezések mentén.

Így egyszerűnek tűnik, de a gyakorlat mindig tartogat meglepetéseket. A hivatkozott esetek is plasztikusan ábrázolták, hogy elég, ha példának okáért egy eljárásjogi elv, vagy csak egy

⁴⁵⁵ VÓKÓ György: i.m.: 39. oldal

⁴⁵⁶ VÓKÓ György: i.m.: 41. oldal

⁴⁵⁷ VÓKÓ György: i.m.: 42. oldal

intézmény nem érvényesül, felborulhat a kényes egyensúly, és a jogalkotó által meghatározott keretek között alkalmazott joghátrány, már nem tud érvényesülni, vagy elveszti hatását, de mindenképpen az arányosság sérül.

Megállva ezen a ponton egy pillanatra, úgy tűnhet, hogy az arányosság elve érvényesülésének eddigi vizsgálata során nem kaptunk tényleges, konkrét választ arra nézve, hogy mi az arányos büntetés. Fel kell vetnünk ugyanakkor még egy kérdést, amely még érdekesebbé teheti kutatásunk ez irányú alakulását: jelesül azt, hogy mitől lesz az arányos büntetés mégis aránytalan.

3.2.3. Büntetőeljárás hatálya alatt állás és annak következményei; esetleírás

A büntetőeljárás hatálya elsődlegesen egy állapot, azzal együtt, hogy természetesen ezzel egyidejűleg jogkövetkezmények egész sorának bekövetkezését is jelenti, hiszen, ha büntetőeljárás hatályáról, akkor általában büntetőeljárásról beszélünk. Tudjuk, hogy ahhoz hogy eddig eljussunk olyan eseménynek kellett bekövetkeznie egyes személyek addigi életében, amellyel kapcsolatban legalább egy bűncselekményről és elkövetésének alapos gyanújáról kell a jogalkalmazónak állást foglalnia.

Amikor arra kerestük a választ, hogy mit is jelent a büntetőeljárás hatálya, azzal kellett szembesülnünk, hogy a jogirodalomban erre nem kaphatunk választ, talán azért, mert ahogy mi is, mások is a büntetőeljárással azonosítják, hiszen, ha nincs büntetőeljárás, annak hatályáról sem lehet szó.

Tehát tegyük csak föl még egyszer a kérdést, de most már úgy, hogy egyértelmű legyen, mire vagyunk kíváncsiak: akit a hatóság - megalapozott gyanú közlésével - büntetőeljárás hatálya alá helyezett, túl a szükségképpen anyagi jogi és eljárásjogi következményeken további hátrányos következményeknek teszik ki, tegyük hozzá, hogy egy bizonyos pontig megérdemelten.

A hatályos jogszabályi környezetben a büntetőeljárás hatályának - életminőségre gyakorolt - hatását egy - a nem szándékolt - részében találón a környezetgazdasági szegmensből kölcsönzött műszóval lehetne jellemezni; az externáliával.⁴⁵⁸ Talán első pillanatra nagyon elrugaszkodottnak tűnhet a büntető eljárás hatályát a lignit erőművek hatásához hasonlítani, de, ha elgondolkodunk az eljárás menetén, figyelembe véve a korábbiakban ismertetett eseteket, rájöhethetünk, hogy a hasonlat meglehetősen pontos, legalábbis a célzott és velejáró hatások tekintetében, és rámutat nemcsak a kérdésünk lényegére, de modellezi is a problémát.

⁴⁵⁸ „A lignittel fűtött hőerőmű miközben villamos energiával látja el a környező gyárakat és lakásokat, kén-dioxiddal, szén-monoxiddal és porral szennyezett füsttel is megörvendezteti őket. A közelebb lakók igen erősen szenvednek az erőmű szennyezésétől, míg mások, akik kedvezőbb fekvésű helyeken laknak, esetleg ugyanúgy élvezik a villamosenergia-ellátás nyújtotta előnyöket, de náluk a szennyezés hatása már elenyésző lehet. Ebben az esetben a külső hatás kifejezetten kedvezőtlen, vagyis itt negatív externáliáról beszélhetünk.” [KEREKES Sándor: Környezetgazdaságtan alapjai, Aula Kiadó 2007, 123. oldal]

Bár a büntetőeljárás hatályának hatását - a jogi hatásokat rendező anyagi jogi és eljárásjogi szabályokon kívül - más jogszabály nem szabályozhatja, mégis találhatunk egy törvényhelyet, ami legalábbis felvillantja a büntetőeljáráson kívüli azon személy helyzetét, akivel szemben büntetőeljárás indult. A bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi LXVII. törvény (Bnytvt.) szerint a büntetőeljárás hatálya alatt állók nyilvántartásában szereplő adatok kezelésének célja a büntetőeljárások gyors és hatékony lefolytatásának elősegítése, törvényességének biztosítása, továbbá az érintett és mások jogainak, biztonságának védelme. A büntetőeljárás hatálya alatt állók nyilvántartásában annak adatait kell nyilvántartani, akivel szemben büntetőeljárás indult.

A büntetőeljárás hatálya alatt állók nyilvántartásába felvett adatokat *a)* a büntetőeljárás jogerős befejezéséig, *b)* a nyomozás megszüntetéséig vagy *c)* a közvetítői eljárásban való részvételre, illetve kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételre tekintettel történő vádemelés elhalasztása, nyomozás vagy eljárás felfüggesztése esetén a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvétel sikeres igazolására, illetve a tevékeny megbánásra tekintettel a nyomozás vagy az eljárás megszüntetését követő három évig kell nyilvántartani.⁴⁵⁹

A Bnytvt. indokolása szerint, a büntetőeljárás hatálya alatt állók nyilvántartásában szereplő adatok kezelésének célja kettős. Egyfelől az igazságszolgáltatás hatékony működése érdekében indokolt, hogy ha valaki ellen büntetőeljárás folyik, az - a hozzáférésre jogosult hatóságok számára - megismerhető legyen, hiszen a gyors és érdemi döntéshozatalt számottevően hátráltatja, illetve ellehetetleníti, ha az eljáró hatóságok nem rendelkeznek információval arról, hogy az általuk büntetőeljárás alá vont személy ellen más hatóság folytat-e büntetőeljárást, s ha igen, az milyen stádiumban van. Ilyen jellegű ismeret hiányában nincs mód az ügyek egyesítésére sem, emiatt párhuzamosan folynának büntetőeljárások. Másfelől, és kutatásunk szempontjából ez a lényeges álláspont, viszont önmagában a büntetőeljárás hatálya alatt állás bizonyos foglalkozások gyakorlásának, tevékenységek ellátásának tényleges akadálya. Az erre vonatkozó korlátozásokat az egyes ágazati törvények (például a légi közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény) tartalmazzák, nyilvántartásban szereplő adatok pedig lehetővé teszik ezen korlátozások tényleges érvényesítését.

Kevésbé érthető az indokolásnak azon fordulata, miszerint a jogállamiság követelményének érvényesülése és az eljárás alá vont személyek jogainak védelme szintén a nyilvántartás céljaként fogalmazódik meg.⁴⁶⁰

Mielőtt gondolatmenetünkben továbblépnénk, az eljárás hatályának hatásával kapcsolatban még valamit ki kell fejtenünk. Amit a jogalkotó nem tehet meg, azonban a jogalkalmazónak

⁴⁵⁹ Bnytvt. 21.§ 22.§

⁴⁶⁰ Bnytvt. 21.§ indokolása

legalább az ügydöntő határozata során figyelembe vennie, illetőleg értékelnie kell. Ez pedig nem más, mint az az emberi tényező, a szubjektum vagy alanyi oldal, ami, ahogyan azt a későbbiekben még kifejtjük az arányosság szempontjából az egyik legfontosabb értékelendő körülmény.

Ennek a gondolatnak a megalapozása érdekében lássunk egy példát, amely bizonyos szempontból nem tekinthető átlagosnak, azonban a büntetőeljárás hatályának hatásának ábrázolásra mindenképpen alkalmas.

Előre kell bocsátanunk, hogy, ahogy azt már megszokhattuk, az esetet, amely természetesen valóságos, olyan módon ábrázoljuk, hogy az abban szereplőket, jelen esetben a terheltet semmiképpen sem lehessen azonosítani. Az ügy érdekessége egyébként, hogy az elkövetéskor egy viszonylag friss jogintézmény épült be éppen a büntetőjogi köztudatba, a végrehajtási szabályai ebben az időben még nem alakultak ki, de legalábbis a nyomozóhatóság, mint jogalkalmazó, kevés ismerettel rendelkezett; a közvetítés a büntetőeljárásban. Az ügy másik érdekessége, hogy a terhelt ugyancsak hivatásszerű jogalkalmazó, ügyvéd, aki a nyomozóhatóság gyanúsítása szerint, éppen védői minőségében követte el a bűncselekményt.

Tehát a tényállás röviden az, hogy egy több sértett sérelmére elkövetett csalás ügyében, mint meghatalmazott védő járt el. Ebben a minőségében azt a taktikát választotta, hogy védence a lehető legtöbb sértettel megállapodást köt az okozott sérelem reparálására annak érdekében, hogy minél kevesebb cselekmény tekintetében állapíthassa meg, végeredményben a bíróság a büntetőjogi felelősséget. A megállapodás, túl azon, hogy tartalmazta a kár megtérítésének részletes feltételeit, arra is kitért, hogy a kártalanított fél nem tesz feljelentést az ügyben, amiben a megállapodást kötötték. A védő tulajdonképpen a közvetítés alapelveinek megfelelően a „win win” helyzet elérésére törekedett.

Bár nem a büntetőeljárás végeredménye, és az ahhoz vezető bizonyítás érdekelnek bennünket, az ügyvéd objektív megítélése szempontjából lényeges körülmény, hogy nem azokat a sértetteket kereste meg védence érdekében, akik a feljelentést megtették, illetőleg, akik az eljárásban már legalább tanúként szerepeltek, hanem azokat, akik még nem kerültek a hatóság látómezejébe, de legalábbis az eljárás során még nem szólítottak meg.

Tehát számos megállapodás megkötésére sor került, védence az általa okozott kárt megkezdte helyreállítani.

A nyomozóhatóság, miután tudomást szerzett erről, a védővel szemben hamis tanúzásra felbujtás miatt eljárást indított. Túl azon, hogy a nyomozóhatóság, és később az ügyészség vádat képviselő álláspontja mind a mai napig érthetetlen, és azon az egyáltalán nem mellékes körülményen, hogy a ma is praktizáló ügyvédet a hatóságok általában kiváló szakembernek tartják, nyilván a végeredmény a lényeges, mely szerint a bíróság a védőt felmentette, és ítéletének szóbeli rövid indokolásában kifejtette, hogy a védő úgy járt el akkor, amikor védence érdekében törekedett a megegyezések létrehozására, ami mintájára szolgálna valamennyi védőnek. A bíróság ugyanis felismerte, amit a nyomozóhatóság nem. A védő nem követett el semmilyen bűncselekményt, hiszen azon túl, hogy olyan feleket keresett fel, akiket még az eljárásba nem vontak be, nem vett rá senkit, semmilyen tanúvallomás megtételére, - egyeztetést követően - ők vállalták azt, hogy a kártalanításuk fejében, amit az

elkövető egyébként elismert, nem tesznek feljelentést. A védő gyakorlatilag mediációt folytatott, mely mediáció megállapodással zárult. Az elkövetés időpontjában egyébként az eljárásnak még nem alakultak ki a szabályai, nem lehetett volna a védő terhére róni azt, hogy a védenca jóvátételt teljesített.

A lényeg azonban, ahogyan azt konstatáltuk nem a felmentés, bár nyilvánvaló az sem érdektelen, hanem az, hogy az eljárás 2008-ban kezdődött, és az elsőfokú ítélet meghozatalára, ami egyebekben jogerőre is emelkedett, 2012-ben került sor.

A „terhelt” tehát négy éven keresztül volt eljárás hatálya alatt, és szembesült mindazzal, ami ebből következett. Az ügyvédi kamara fegyelmi eljárást indított vele szemben, amelyet a büntetőeljárás befejezéséig felfüggesztettek. Érthető okokból az ügyvédi pályától el kívánt szakadni, azonban olyan munkahelyre, ahová végzettségének megfelelően el tudott volna helyezkedni, nem pályázhatott, hiszen a büntetőeljárás hatálya ezt kizárta.

A vonatkozó szabályok szerint bűnügyi nyilvántartásba vették, és rögzítették minden olyan adatát, így ujjlenyomatát is, amelyet a jogszabály kötelező erejénél fogva rögzíteni kell.

Miután ilyen korlátokba ütközött, nem mert tervezni, hiszen nem tudta - annak ellenére, hogy ártatlanságában végig biztos volt, de tekintettel arra, hogy az ügyészség vele szemben vádat emelt, tehát nem ismerte fel azt, hogy a nem követett el bűncselekményt -, hogy az eljárás hogyan fejeződik be.

A büntetőeljárás hatálya tehát több mint a büntetőeljárás velejárója, és több mint a jogszabályban rögzített jogkövetkezmények összessége. Igaz, hogy az ismert eset abból a szempontból nem szokványos, hogy a terheltet vádemelést követően a bíróság felmentette, hiszen a váderedményesség arányának ismeretében, inkább arra lehet számítani, hogy a bíróság a büntetőjogi felelősséget valamilyen mértékben megállapítja. És ez a megállapításunk a vádhatóság dicsérete, semmint a bíróság hozzáállásának minősítése. De semmilyen esetben sem tekinthetünk el a büntetőeljárás és következményeinek emberi - terhelti - sorsokra gyakorolt hatásától, amelyre már CSEMEGI is felhívta a figyelmet, és nem tekinthetünk el semmilyen körülmények között a büntetés (joghátrány) céljától és kiszabásának (alkalmazásának) alapelvi szintű szabályaitól. És most folytassuk a gondolkodást.

3.2.3.1. A büntetőeljárás elhúzódása

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt ésszerű határidőn belüli elbírálás követelményének érvényesülnie kell minden olyan eljárásban, ahol az érintett személy ellen emelt bármely vádról vagy valamely perben a jogairól és a kötelezettségeiről a bíróság dönt.

Az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a az eljárás ésszerű határidőn belül történő befejezésének követelménye a Be. számos rendelkezésében érvényesül. A Be. az egész büntetőeljárásra - és nemcsak annak bírósági szakaszára nézve - tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek az eljárás gyors és ésszerű lefolytatását szolgálják.

Ezek szerint a Be. több eljárási határidőt szab, amely a büntetőeljárás mielőbbi befejezésére irányul. Így a többiek között a nyomozási határidő tekintetében rögzíti, hogy a nyomozást a lehető legrövidebb időn belül le kell folytatni, és az elrendelésétől számított két hónapon belül

be kell fejezni. Ugyancsak rendelkezik a tárgyalás tartásának rendjéről, amely szabályozás szintén azt célozza, hogy a bíróság az ügyet ésszerű időn belül be tudja fejezni.⁴⁶¹

A büntetőeljárás gyorsítása érdekében a Be. olyan rendelkezéseket is tartalmaz, amelyek az általános eljárási határidőkhöz képest soronkívüliséget biztosítanak. Soron kívül kell lefolytatni az eljárást, ha a terhelt előzetes letartóztatásban van, vagy a kiskorú sérelmére elkövetett egyes bűncselekmények esetén, továbbá a megismételt eljárásban, stb.

A Be.-ben foglalt vonatkozó rendelkezések megsértése befolyásolhatja a büntetőeljárás időtartamát. Az Alkotmánybíróság korábbi határozatában hangsúlyozta, hogy az ügy elbírálásához szükséges pertartam megítélése törvényességi szakkérdés⁴⁶².

Alkotmányossági szempontból nem az egyes eljárási cselekmények és az elvégzésükre kitűzött határidők indokoltságát kell vizsgálni, hanem a bíróság azon törekvését, hogy a terhelttel szembeni vádat - a tisztességes eljárás egyéb követelményeinek a szem előtt tartása mellett - mielőbb elbírálja.⁴⁶³ Kétségtelen azonban, hogy az Alkotmánybíróság erre a törekvésre nézve az egyes perceslekményekből, a fegyelmezett pervezetésből, a pertörténet egyes tényeiből tud következtetéseket levonni.⁴⁶⁴

Az Alkotmánybíróság utalt arra, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) 6. cikk 1. bekezdésének első mondata és az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdése lényegileg azonosan határozza meg a vád ésszerű határidőn belüli elbírálásának a követelményét. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt jogvédelem szintje nem lehet alacsonyabb az EJEB gyakorlata alapján megállapítható mértéknél. Az Alkotmánybíróság ezen mérték megítélése érdekében az EJEE 6. cikk 1. bekezdésével kapcsolatos Emberei

⁴⁶¹ A Be. 278. § (3) bekezdése külön kiemeli, hogy az ügy előkészítése során úgy kell eljárni, hogy az ügy lehetőleg a tárgyalás elnapolása nélkül befejezhető legyen. Ez összhangban áll a Be. 287. § (1) bekezdésével, mely szerint a bíróság a megkezdett tárgyalást az ügy befejezéséig lehetőleg nem szakítja meg. Ugyanakkor a (4) bekezdés számol azzal is, hogy a sokvádlottas, szerteágazó ügyekben indokolt lehet a tárgyalást eleve több napra kitűzni. Ha azonban már az első kitűzéskor látszik, hogy egy tárgyalási napon, vagy egy intézkedéssel kitűzött több tárgyalási napon az ügy nem fejezhető be, lehetőség szerint eleve biztosítani kell a tárgyalás folytatólágosságának feltételeit. [Be. 278.§ - hoz fűzött kommentár, Jogtár,]

⁴⁶² Alkotmánybíróság 3174/2013. (IX. 17.) AB végzés, Indokolás [20]

⁴⁶³ A Be. 2006-os módosítása a Be. 278. §-ának (3) bekezdését azzal egészíti ki, hogy a tárgyalás kitűzésénél irányadó szempont - a kitűzésre vonatkozó hatályos szabályozás egyéb rendelkezéseinek érintetlenül hagyása mellett - hogy a tárgyalást ésszerű határidőn belül be lehessen fejezni. Az ügyek eltérő száma és időigényessége, valamint az egyes bíróságok személyi és munkafeltételei közötti számottevő különbség nem teszi lehetővé napokban meghatározott határidő törvényi meghatározását. A módosítás folytán a törvény a tárgyalás kitűzésénél irányadó szempont („a lehető legközelebbi napra”) mellett, újabb, az eljárás befejezésére utaló és az európai emberi jogi normákkal összhangban lévő követelménnyel bővíti a bíróság számára kötelező, az eljárás elhúzódásának megakadályozását szolgáló jogszabályi rendelkezést.

Szintén a büntetőeljárás elhúzódását hivatott meggátolni a Be. 278. §-ának új (4) bekezdése, mely szerint, ha a bizonyítási eljárás terjedelme miatt egy tárgyalási napon az ügyet nem lehet befejezni, több tárgyalási határnapot vagy folytatólágos tárgyalási határnapot kell kitűzni, és a bizonyítási eljárás ésszerű határidőn belül történő befejezésére ez esetben is törekedni kell. A törvény szövegében írt „több tárgyalási nap” kitűzése az egy intézkedéssel elrendelt tárgyalási időpontok megállapítását, míg a „folytatólágos tárgyalás” a tárgyaláson megállapított legközelebbi tárgyalás időpontjának meghatározását jelenti. [A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. Törvény 128.§ -hoz fűzött miniszteri részletes indokolás]

⁴⁶⁴ Alkotmánybíróság 2/2007. (II. 10.) AB határozat [59]-[63]

Jogok Európai Bírósága (EJEB) esetjogból a büntetőeljárások tekintetében az alábbi fontosabb elveket emeli ki.

A büntető ügyekben az EJEE 6. cikkének 1. bekezdésében foglaltak (a tisztességes tárgyaláshoz való jog) célja, hogy a meggyanúsított személy ne álljon indokolatlanul sokáig a vád hatálya alatt. Az EJEB által figyelembe vett időtartam kezdete a terhelt letartóztatásának (őrizetbe vételének), illetve a gyanúsítás hivatalos közlésének az időpontja, amely szerint bűncselekményt követett el.⁴⁶⁵

Az EJEE 6. cikk 1. bekezdése szerinti „ésszerű idő” tartalmi követelményeit az EJEB általában a büntetőeljárás befejezéséig vizsgálja, beleértve annak a fellebbviteli szakaszát is mindaddig, amíg a fellebbviteli bíróságok a vád érdeméről és nem csupán járulékos kérdésekről hoznak érdemi határozatot.⁴⁶⁶

Az EJEB szerint az eljárás elhúzódásának a megítélése az eset konkrét körülményeinek a fényében és átfogó jelleggel történhet. Önmagában az eljárás hosszú időtartama még nem jelenti azt, hogy az eljárás elhúzódott és a bíróságok egyezményesértést követtek el. Az EJEE 6. cikk. 1. bekezdése megköveteli, hogy az eljárás jó ütemben haladjon előre, de az EJEB szerint ez nem mehet a megfelelő szintű igazságszolgáltatási tevékenység biztosításának a rovására.⁴⁶⁷

Az EJEB szerint a mindenkorai kérelmező magatartásának megítélésekor figyelemmel kell lenni arra, hogy az EJEE 6. cikke - bár ez explicite - nem jelenik meg, nem követeli meg tőle az igazságszolgáltatási szervekkel történő együttműködést. Az sem róható fel neki, hogyha minden rendelkezésére álló jogorvoslatot igénybe vesz. Mindazonáltal a kérelmező is tanúsíthat olyan perelhúzó magatartást, amely az eljárás ésszerű időn belül történő lefolytatása szempontjából nem róható a hatóságok terhére.⁴⁶⁸ Viszont a kérelmezőnek kell felróni, ha az iratokból nyilvánvalóan kitűnik, hogy az eljárást késleltette. A kérelmező a saját szökéséből eredő eljárás-elhúzódásra sem alapozhat - ellenkező bizonyításig - sikeres igényt. A kérelmezőnek ki kell merítenie a rendelkezésre álló hazai jogorvoslatokat, kivéve azokat, amelyek nem hatékonyak. Az EJEB a magyar ügyek tekintetében rögzítette, hogy az eljárás elhúzódása miatt benyújtható kifogást (Be. 262/A. §, 262/B. §) nem tekinti olyan hatékony jogorvoslatnak, amelyet a kérelmezőnek ki kell merítenie.⁴⁶⁹

Az EJEB gyakorlata szerint az ítéletben az elítélt büntetésének enyhítése vagy a szabadságvesztés végrehajtásának a felfüggesztése az elhúzó eljárásból eredő egyezményesértés tekintetében jogorvoslatnak minősíthető.

⁴⁶⁵ EJEB Csák kontra Magyarország, (25749/10), 2015. október 15., 5. pont, Udvardy kontra Magyarország, (66177/11), 2015. október 1., 5. pont.

⁴⁶⁶ EJEB O’Neill és Lauchlan kontra Egyesült Királyság, (41516/10, 75702/13), 2016. június 28., 82. pont

⁴⁶⁷ Alkotmánybíróság 2/2007 (II. 10.) AB határozat [66]-[69]

⁴⁶⁸ EJEB Süveges kontra Magyarország, (50255/12), 2016. január 5., 124. pont.

⁴⁶⁹ EJEB Barta és Drájkó, (35729/12), 2013. december 17., 26. pontok.

Az EJEK azonban csak akkor tekinti megfelelő jogorvoslatnak a büntetés tekintetében alkalmazott enyhítést, vagy annak felfüggesztését, ha a nemzeti bíróság az ítéletének indokolásában kifejezetten rögzíti, hogy az eljárás elhúzódott. Az indokolásnak utalnia kell továbbá arra, hogy a bíróság a büntetést az eljárás elhúzódása miatt enyhítette, beleértve a szabadságvesztés felfüggesztését is. A büntetés enyhítésének nem csupán látszólagosnak, hanem érdemi mértékűnek kell lennie.⁴⁷⁰

Az EJEK több magyar vonatkozású ügyben is megállapította, hogy az elhúzódó büntetőeljárásra tekintettel a büntetés enyhítését jogorvoslatnak tekinti. Amennyiben az ítélet indokolásából megállapítható az eljárás elhúzódása miatt nyújtott kedvezmény mértéke, akkor a kérelmező ebben a tekintetben már nem tarthat igényt további kártérítésre.⁴⁷¹ A büntetés enyhítésének azonban ki kell tűnnie az ítélet indokolásából akkor is, ha az ítélet - a Be. 259. § alapján - rövidített formában készült.⁴⁷²

A Btk. rendelkezései alapján a bíróságok következetes gyakorlata szerint az elhúzódó büntetőeljárások vonatkozásában enyhítő körülménynek számít a büntetés kiszabás során az időmúlás. Ennek az enyhítő körülménynek az értékelése a büntetés mértékének csökkentését eredményezi, ha a terhelt *indokolatlanul* hosszú ideig állt a büntetőeljárás hatálya alatt. A terhelt így már az eljárás során jogorvoslatban részesülhet az eljárás elhúzódása miatt.⁴⁷³

Az Alkotmánybíróság, ahogyan az EJEK is rámutatott arra, hogy a bírói gyakorlat tehát enyhítő körülményként veszi figyelembe az időmúlást és a büntetés kiszabása során értékeli. A büntetőeljárás elhúzódása azonban nem pusztán időmúlást vagy hosszú eljárást jelent, hanem felelősségi kérdés is. Egy hosszú ideig tartó eljárás is eleget tehet - tekintettel az eljárás egyedi körülményeire - az ésszerű határidő követelményének, míg egy abszolút tartományban rövidnek látszó eljárás ugyanakkor megsértheti az alaptörvényi elvárást. Az időmúlás helyett az elhúzódó eljárásra utalás tehát az ügyben eljáró bíróságok (hatóságok) azon tétlenségének az elismerése, amelyet az eljárás egyes szakaszaiban tanúsítottak.

Az Alkotmánybíróság szerint az *elhúzódó büntetőeljárás* miatt bekövetkező alaptörvényellenesség orvosolható a büntetés kiszabás során. Amennyiben az ítélet indokolásából megállapítható, hogy a bíróság az eljárás elhúzódására tekintettel a terheltet a büntetés kiszabása során valamilyen „kedvezményben részesítette”, vagyis az időmúlásra, az eljárás elhúzódására tekintettel enyhébb büntetést szabott ki, vagy a büntetés helyett intézkedést alkalmazott, akkor a terhelt az ésszerű határidőn belüli elbíráláshoz való jogának a megsértése reparálást nyert, így arra eredménnyel hivatkozni már nem lehet.⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ EJEK Lie és Berntsen kontra Norvégia (25130/94), 1999. december 16-i határozat, „The law” c. fejezet, 1. pont, negyedik bekezdés.

⁴⁷¹ EJEK Somogyi kontra Magyarország, (5770/05), 2011. január 11., 31. pont

⁴⁷² Alkotmánybíróság 2/2007 (II. 10.) AB határozat [73], [78], [79], [80]

⁴⁷³ „Enyhítő körülmény, ha a bűncselekmény elkövetésétől hosszabb idő telt el; minél súlyosabb a bűncselekmény, annál hosszabb az az idő, amely enyhítőként értékelhető. Nagyobb a nyomatéka, ha megközelíti az elévülési időt; csökken a nyomatéka, vagy el is enyhíthet, ha az időmúlást maga az elkövető idézte elő. Enyhítő körülmény, ha az elkövető hosszabb ideig állt a büntetőeljárás súlya alatt; nagyobb a nyomatéka, ha előzetes fogva tartásban volt, és ilyenkor az előzőnél rövidebb tartam is enyhítőként értékelhető.” [56/2007. BK vélemény a büntetés kiszabása során értékelhető tényezőkről III/10. pont.]

⁴⁷⁴ Alkotmánybíróság 2/2007 (II. 10.) AB határozat [85], [87], [88]

3.2.4. Az arányosság relativitása – a legalitás, és oportunitás elveinek érvényesülése összevetésében

Elsőre talán szokatlannak tűnhet a címválasztás, de rögtön megértjük, hogy miről is kell gondolkodnunk.

3.2.4.1. A legalitásról és az oportunitásról

Hatályos büntetőjogunkban kétféle legalitásról beszélhetünk, egyrészt az anyagi jogi legalitásról, más néven a törvényesség elvéről, valamint az eljárásjogi legalitásról. A kétféle legalitás egymást nagyon is jól egészíti ki, sőt egymásra hatással bírnak, ennek megfelelően azonban meg is lehet különböztetni őket.

NAGY Ferenc szerint a törvényesség, vagy más elnevezéssel az anyagi jogi legalitás elve nem más, mint a jogállamiság formai követelményének, a jogbiztonságnak a megtestesülése. Ennek az alapelvnek a másik megfogalmazásaként, a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elveket szokás említeni.⁴⁷⁵

NAGY kiemeli, hogy a *nullum crimen*, illetve *nulla poena sine lege* alapelvből négy büntetőjogi tilalom, illetve követelmény vezethető le azzal, hogy az első kettő elsősorban a törvényhozót köti, míg a második kettő a jogalkalmazót, illetve a bírót.

Az első levezetés, a súlyosabb büntető törvény visszaható hatályának tilalma, avagy az elkövetéskor hatályos törvény alkalmazásának követelménye; *nullum crimen*, illetve *nulla poena sine lege praevia*.

A második levezetés, a határozatlan büntető törvény és jogkövetkezmény tilalma, azaz a törvényi pontos meghatározottság követelménye; *nullum crimen*, illetve *nulla poena sine lege certa*.

A harmadik levezetés, a büntethetőséget alapító és a büntetőjogi szankciót szigorító szokásjog, illetve bírói jog tilalma, avagy az írott büntető törvény követelménye; *nullum crimen*, illetve *nulla poena sine lege scripta*.

A negyedik, a büntethetőség- és szankció-megalapozó vagy szigorító analógia tilalma, avagy a bírónak az írott büntetőjogi törvényi norma szöveg szerinti értelméhez kötésének követelménye; *nullum crimen*, illetve *nulla poena sine lege stricta*.⁴⁷⁶ Ezen levezetés szerint, a bíró nem távolodhat el a törvény szöveg szerinti értelmezésétől, csak a megengedett eszközöket használhatja értelmezése során.

Minden olyan büntetőjogi jogalkalmazás tilos a bűnelkövető terhére, amely a büntető törvényi norma tartalmán túlterjed. A büntethetőségi feltételek tekintetében az analógiatilalom

⁴⁷⁵ NAGY Ferenc: A törvényesség elvének elméleti forrásairól és kezdeti megjelenési formáiról, in: BÁRD Petra - HACK Péter - HOLÉ Katalin (szerk.): Puztai László emlékére, Budapest, 2014. 183. oldal

⁴⁷⁶ NAGY Ferenc: Az anyagi büntetőjog és az alkotmány, Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridical et politica, 1996. 80-81. oldal

valamennyi törvényi tényállás, jogellenességi és bűnösség megalapozó ismervét magában foglalja.

KIRÁLY Tibor az eljárásjogi legalitást úgy foglalta össze, hogy a legalitás a büntetőeljárásban az a követelmény, hogy a bűncselekményeket, értve ezen a büntettet és a vétséget, a jogszabály szerint erre hivatott szervek derítsék fel, és biztosítsák a büntetőtörvények alkalmazását; az officialitás értelmében pedig e tevékenység a hatóságok feladata. Az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak kötelessége, hogy az e törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást megindítsa, illetőleg az eljárást lefolytassa.⁴⁷⁷

A fenti összefoglalás szerint tehát, a bűncselekményt üldözni, és miatta büntetést kell alkalmazni. Ennek a követelménynek való megfelelés, legeredményesebben az officialitás által érhető el.

Az officialitás és a klasszikus büntetőjogi felfogásra alapított legalitás - KIRÁLY szerint - sohasem vált igazán kivételt nem tűrő szabállyá. Hiszen eltérő mértékben mindig megengedték, hogy a sértett beleegyezése is szerephez jusson a büntetőeljárás megindításában és folytatásában a magánindítvány, vagy a magánvád intézményein keresztül. Ez egyebekben sem a legalitás, sem az officialitás érvényesülésének nem kedvez.⁴⁷⁸

Nem azonosulhatunk feltétel nélkül KIRÁLY következő megállapításával, miszerint „*ezen felül is láthatunk intézményeket, jelenségeket, amelyek a legalitás és officialitás árnyalt értelmezésére intenek. Az első repedést a klasszikussá merevített legalitás értelmezésén az 1878. évi Btk. I. novellája, az 1908. évi XXXVI. törvénycikk okozta, a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztésével, illetve a fiatalkorúak próbára bocsátásával. Ezek az intézmények **ugyanis megelégedtek azzal, hogy az elkövetőt a fenyegetettség állapotába helyezték, és megengedték, hogy ténylegesen büntetés nélkül maradjon. A legalitás ezután már nem értelmezhető úgy, hogy a bűncselekményt büntetésnek kell követnie, hanem szankciónak; a felelősségre vonás tehát már nem egyértelmű azzal, hogy a bűnöst megbüntetik. Vagyis a legalitásba az is belefér, hogy végrehajtható büntetés helyett más szankciót alkalmaznak, intézkedést vagy a büntetés-végrehajtás felfüggesztését.***”⁴⁷⁹

KIRÁLY Tibor fenti megállapításából tényként fogadhatjuk el, a bűncselekményt nem feltétlenül büntetés követi, hiszen a jogszabály - adott esetben - lehetőséget biztosít az intézkedés alkalmazására. Dogmatikai szempontból nem fogadhatjuk el feltétel nélkül azonban, hogy az I. novella megelégedte volna azt, hogy az elítélt - a büntetés

⁴⁷⁷ KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárás jog, Osiris Kiadó, 2003. 68. oldal. Meg kell jegyeznünk, hogy KIRÁLY már ekkor jelezte, hogy a jogalkotó az officialitás elvét hibásan kiterjesztette a bíróságra is, így ehelyütt, bár még nem lépett hatályba, mi bátorokdunk a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 4.§ rendelkezésére alapítottan meghatározni az officialitást.

⁴⁷⁸ KIRÁLY Tibor: i.m.: 70. oldal

⁴⁷⁹ KIRÁLY Tibor: i.m.: 70. oldal

felfüggesztésével - tényleges büntetés nélkül maradjon, és ebből következően a legalitás már nem értelmezhető úgy, hogy a bűncselekményt büntetésnek kell követnie.

Véleményünk szerint ugyanis a felfüggesztett büntetés is tényleges büntetés, hiszen a bíróság ítéletében a végrehajtási fokozat meghatározása mellett, meghatározott tartamú szabadságvesztés büntetést - és korábban pénzbüntetést - szab ki. Az más kérdés, hogy a végrehajtását próbaidőre felfüggeszti, ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy a bűncselekményt szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzás követi. A legalitás vonatkozásában maga KIRÁLY foglalta össze úgy, hogy az a bűncselekmény felderítését és a büntetőtvények alkalmazását jelenti, tehát önmagában a büntetési rendszer árnyaltsága, vagy differenciáltsága, nem jelentheti a legalitás árnyaltságát.

„Amikor a törvény megengedi a legalitás mellőzését”, azt rendszerint a büntetőpolitika által meghatározott **célszerűségi**, hasznossági okokból teszi. A legalitással szemben érvényesülő célszerűséget az eljárásban opportunitásnak nevezzük. KIRÁLY szerint az opportunitás mint a legalitás követelményének ellentétje azon az elképzelésen alapszik, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás törvényben meghatározott esetekben mellőzhető, illetve elkerülhető, ha ez több haszonnal jár, mint az eljárás végigvitele. Az opportunitás alkalmazása vagy a felelősségre vonás teljes mellőzését, vagy annak feltételektől függő mellőzését engedi.⁴⁸⁰

A fentiekkel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, illetőleg fel kell tennünk a költői kérdést, miszerint valóban a legalitás követelményének az ellentétje az opporunitás; hiszen a legalitásnak a követelménye az, ahogyan arra a KIRÁLY szavaival már többször emlékeztettünk, hogy a bűncselekmény nyomán, illetőleg azzal szemben a büntetőtvények alkalmazásra kerüljenek. Nem érezhetjük úgy, hogy a célszerűségi okokból, de a büntető jogszabályok alapján - jogszabályban meghatározott feltételek megléte esetén - mellőzött büntetés a legalitással ellentétes irányba mutatna.⁴⁸¹

Az Európa Tanács 1987. évi ajánlásával, amellyel a büntetőeljárás egyszerűsítését, az igazságszolgáltatás gyorsítását kívánta szolgálni, illetőleg erre buzdítani, egyebek között a vádhatóság diszkrecionális jogkörének az elvét tartotta bevezetendőnek, miszerint a vádhatóság diszkrecionális jogkörét ki kell terjeszteni, amennyiben a tagállamok történelmi fejlődése és alkotmánya ezt lehetővé teszi, vagy olyan intézkedéseket kell megvalósítani, amelyeknek azonos a hatásuk. Európa számos országában különböző mértékben teret engednek az opportunitás érvényesítésének, főként azzal, hogy az ügyészségre bízzák annak elbírálását, indokolt-e a vádemelés, és ebben a jogkörében eljárva az ügyészség a közérdekkel összhangban jogosult a vádemelést mellőzésére.

Az ügyészi diszkrecionális jog - folytatja KIRÁLY Tibor - jelentékeny mértékű kiterjesztése azonban aggályokat támaszthat különösen azokban a jogrendszerekben, amelyekben az

⁴⁸⁰ KIRÁLY Tibor: i.m.: 71. oldal

⁴⁸¹ Álláspontunkat IRK Albert is megerősíti az I. novella kapcsán tett megállapításaival, miszerint abban a célszerűségnek adott teret a jogalkotó.

ügyész, ügyészségi szervezet nem független a végrehajtó hatalomtól. Az ügyészi diszkrecionális jog, amelynek folytán a vádemeléstől az ügyész eltekinthet, kiveszi az ügyet a - független - bírósági eljárás hatóköréből, nem olyan eljárásnak az eredményeként jelenik meg, amelyben a garanciák (például a nyilvánosság, az ügyfelek jogegyenlősége, a méltányos eljárás) elvei megfelelően érvényesülhetnek, a kritizálók szerint a közérdekből történő eljárás is megkérdőjeleződhet.⁴⁸²

3.2.4.2 Az arányosság relativitása, azaz lehet-e arányos az aránytalan

Szögezzük le, hogy az arányosság csak feltétlen lehet, hiszen olyan alapelvi szinten megfogalmazott követelmény, amire az Alkotmánybíróság is számos alkalommal utalt, mint például, a már korábban és többször hivatkozott 1214/B/1990. AB számú határozatában; „az egyes bűncselekmények természetéhez és súlyához igazodó büntetési rendszer és a büntetés kiszabás normatív előírásai együttesen szolgálják a jogállami legális büntetés funkcióját: **a szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzást.**”

Nem az a kérdés, hogy a szankció megfelel-e, hanem az, hogy milyen szankció felel meg az arányosság elvének. Nem gondoljuk, hogy a relatív arányosság a jogtudományban lefektetett kategória lenne, méginkább azt, hogy elvi éllel rendelkezne. Azonban a joggyakorlat számos olyan esetet produkált, ahol az arányosság értelmezése szokatlan képet nyújt, mintegy relatívvá válik; ezt a későbbiekben kifejthetjük még.

Mit értünk tehát azon, hogy az arányosság értelmezésében relatívvá válik. Idézzünk fel erre egy olyan példát, amely a bíróság előtti eljárások sajátja, és plasztikusan ábrázolja fenti okfejtésünk lényegét.

Nem ritka az olyan eset, amikor valamilyen vagyoni elleni bűncselekmény miatt olyan terhelttel szemben kell büntetést kiszabni, aki alapvető egzisztenciális problémákkal küzd, és ezek közül csak az egyik a sok közül az, hogy nem rendelkezik állandó lakóhellyel.

Az ilyen körülmények között élő terheltek általában megélhetési bűnözők, azonban az általuk elkövetett bűncselekmény - amely leginkább lopás vétsége, illetőleg dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás vétsége - elszaporodott voltuk ellenére sem tekinthető olyan súlyosnak, hogy azért a legsúlyosabb büntetést kellene kiszabni, sőt. A kialakult, következetes, és már-már töretlen joggyakorlat abba az irányba mutat, hogy az ilyen bűncselekmények arányos viszonzása, figyelemmel arra, hogy a törvényi tényállás a kiszabható büntetést két év szabadságvesztésben határozza meg, az új Btk. 33.§ (4) bekezdés alkalmazásával a szabadságot nem elvonó szankciók felé fordul.

Ez konkrétan azt jelenti, hogy az új Btk. 370.§ (1) bekezdésbe ütköző és a (2) bekezdés szerint minősülő bűncselekmények esetében a bíróság, az enyhítő szakasz alkalmazásával, mérlegelése szerint, elzárás, pénzbüntetés vagy közérdekű munka büntetést szabhat ki a terhelttel szemben.

---

⁴⁸² KIRÁLY Tibor: i.m.: 71. oldal

Egyértelműnek tűnik, hogy a bíróság ezekben az esetekben aránytalanul súlyosnak találja a szabadságelvonással járó büntetések kiszabását, még abban az esetben is, ha a terhelt legalább kriminológiai esetben visszaesőnek minősül.

Az alábbi táblázat Budapest Főváros Kormányhivatala Igazságügyi Főosztályának ügyeiből tallóz.

(3. számú táblázat)

	Ügy száma Eljáró hatóság	Cselekmény	Büntetés	Személyi körülmény	Lakóhely
1	11.803/20.. /BFKH GYIF	Lopás vétsége	312 óra közérdekű munka büntetés	2x büntetve, felfüggesztett büntetés és közérdekű munka büntetés; vagyontalan, jövedelemmel nem rendelkezik, munanélküli, három kiskorút tart el; epilepszia, gerincsérv, gyógyszeres kezelés	Állandó lakóhellyel nem rendelkezik
2	352/20.. /BFKH GYIF	Lopás vétsége	92 óra közérdekű munka büntetés	1x büntetett, közérdekű munka büntetés. Segédmunkás, vagyontalan, cukorbeteg.	Állandó lakóhellyel rendelkezik
3	13463/20.. /BFKH GYIF	Lopás vétsége	280 óra közérdekű munka büntetés	2x büntetett, közérdekű munka, felfüggesztett fogházbüntetés. Alkalmi munka, vagyontalan, HIV pozitív.	Hajléktalan
4	22969/20.. /BFKH GYIF	Folyt. elk. lopás vétsége	90 óra közérdekű munka büntetés	1x büntetve, felfüggesztett büntetés; börtönbüntetés; vagyontalan.	Hajléktalan
5	1948/20.. /BFKH GYIF	Garázdaság vétsége – kiemelendő, hogy a cselekmény elkövetési magatartása, ittasan belerúgott egy ajtóba, és azt üvöltözte, hogy „Mari gyere le”	150 óra közérdekű munka büntetés	Többször büntetett, vagyontalan. Az eljárás során rendszeres munkáról, és jövedelemről nyilatkozott, azonban ez semmilyen módon nem került megerősítésre, a végrehajtás során sem.	Hajléktalan
6	1324/20.. /BFKH GYIF	Garázdaság vétsége	270 óra közérdekű munka büntetés	Többszörösen büntetett, szakképzetlen, regisztrált munkanélküli	Tartózkodási helye Debrecen, valójában hajléktalan Budapesten

7	13236/20.. / BFKH GYIF	Társtettesként elkövetett garázdaság	80 – 120 – 100 óra közérdekű munka büntetés	I. rendű büntetlen, üzleti gyulladással, munkanélküli, vagyontalan. II. rendű többször büntetett, bevallása szerint dolgozik, állandó jövedelemmel rendelkezik. III. rendű többszörösen büntetett, munkanélküli, vagyontalan.	I-III. állandó tartózkodási hellyel rendelkeznek, azonban legtöbbször nem találhatók meg.
8	23268/20.. / BFKH GYIF	Garázdaság vétsége	52 óra közérdekű munka büntetés	Büntetett. Koldulásból él, nagythalló az egyik fülére	Hajléktalan
9	21681/20.. / BFKH GYIF	Lopás vétsége	180 óra közérdekű munka büntetés	Többszörösen büntetett. Szakképzett, azonban munkanélküli, epilepsziás, gerincbeteg.	Hajléktalan, trafóház
10	32774/20..	Folyt. elk. lopás vétsége	260 óra	Többszörösen büntetett, munkanélküli, öt gyermeke van, akikkel tartja a kapcsolatot, elkövetéskor büntetlen.	Postai címmel rendelkezik

Az ügyek mindegyikében több közös vonás közül kettőt mindenképpen emeljünk ki. A bűncselekmények tárgyi súlya ⁴⁸³ általában igen csekély, a másik, amely talán még szembeszökőbb, hogy a terheltek mindegyike hajléktalan, sokszor még a büntetőügy iratainak kézbesítése is csak nagy nehézségek árán, vagy egyáltalán nem történhetett meg.

A bíróság ezekben az esetekben kifejezetten nehéz helyzetben van, hiszen a büntetés kiszabása során nemcsak azt kell mérlegelnie, hogy az eset összes körülményeire tekintettel mi az elkövetett bűncselekményre adandó arányos viszonzás, hanem, azt is, hogy ez, az elítélt körülményeire tekintettel, nem hordoz-e magában olyan hatásokat, amely miatt a későbbiekben aránytalanul súlyossá - válik. Ezt nyilván meg kell magyaráznunk. Ezekben az esetekben tehát arról van szó, hogy az elkövetett bűncselekmény tekintetében a törvény által meghatározott keretek között kiszabható büntetések közül - tegyük fel, hogy - a bíróság álláspontja szerint - az eset összes körülményeire figyelemmel - a pénzbüntetés az arányos büntetés. Azonban azt is tudja, hogy a terhelt nem rendelkezik olyan létfenntartást biztosító jövedelemmel, egyéb vagyonnal, amely lehetővé tenné a büntetés megfizetését, tehát, a törvény vonatkozó rendelkezéseire figyelemmel, a pénzbüntetés

⁴⁸³ 56. BkV III. 3. bekezdés

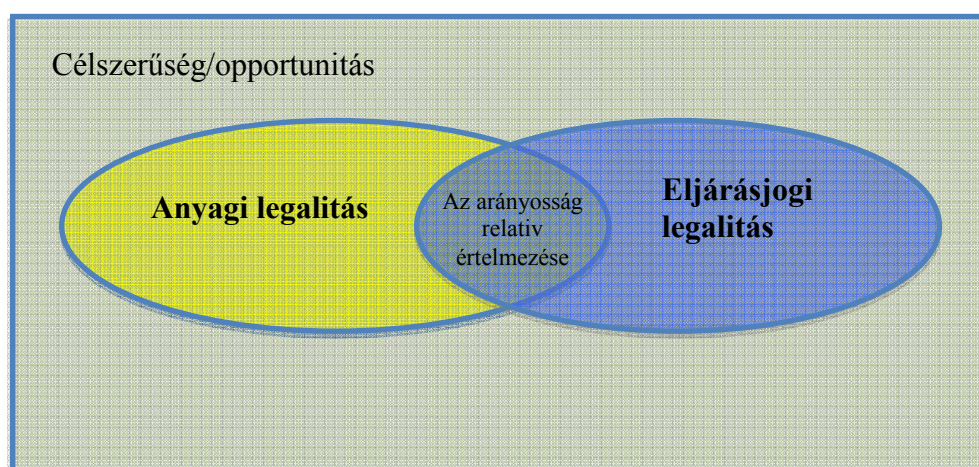
átváltoztatására kellene, hogy sor kerüljön. Ebben az esetben azonban, igaz, hogy az ítélet szerint a büntetés pénzbüntetés, azonban a végrehajtás valójában már szabadságelvonással járó jogkövetkezmény lenne, amely viszont a bíróság álláspontja szerint is aránytalanul súlyos szankció.

Erre figyelemmel a bíróság súlyosabb büntetés - a közérdekű munka büntetés - kiszabásáról határozhat, annak ellenére, hogy azt nyilván nem tartja arányos büntetésnek, pontosabban szólva, azt már aránytalanul súlyos büntetésnek tarthatja, azonban a körülmények ismeretében tudja, illetőleg bízik abban, hogy a közérdekű munka büntetést eredményesen lehet végrehajtani, így annak átváltoztatására nem kerül sor, azaz, eléri eredeti célját, nem kellett szabadságelvonással járó büntetést kiszabnia.

A bíróság tehát, a törvényi keretek között, de az arányosságot „kijátszva”, egy kevésbé arányos büntetés kiszabásával éri el a végeredményben, hozzávetőleg arányos viszonzást. Ebben az esetben az arányosság értelmezése relatívvá válik, a cél szentesíti az eszközt.

Ez természetesen nem jelenik meg az ítélet indokolásában, és talán nincs is rá szükség, hiszen a bíró a törvényi keretek között megmarad; ilyen értelemben tehát irányadó az anyagi legalitás, érvényesül az eljárásjogi legalitás, de mégis meghatározó elemként a célszerűséget értékelhetjük.

Komolyan vesszük TÓTH Mihály álláspontját, miszerint a tágabb értelemben vett büntetőjog részei nem különülnek el élesen egymástól, közöttük igen erős kölcsönhatás van. Erre alapítottnak, a fentiekből levont következtetésünk alapján, ábrázolhatjuk az arányosság viszonylagosságát az anyagi jogi és eljárásjogi legalitás tükrében. Ebben az alkalmazásban, azonban szakítunk KIRÁLY álláspontjával, miszerint az oportunitás és a legalitás egymással ellentétes irányban hatna, sőt azt feltételezzük, hogy valamennyi akció alapját az oportunitás mint a célszerűség irányába ható elv adja⁴⁸⁴, ami így nem megtöri, hanem kiegészíti a legalitást, és lesz a jellemzője az anyagi és eljárásjogi legalitás együttesének. Rámutattunk arra, hogy az arányosság értelmezhető relatív módon, amely jelenség véleményünk szerint az anyagi és eljárásjogi kölcsönhatások eredménye.

⁴⁸⁴ vö.: BALOGH Ágnes, TÓTH Mihály: i.m.: 136. oldal

Számunkra a fenti eszmefuttatás, egy további komoly adalékot jelent végső következtetéseink megfogalmazásához, miután valamennyi kérdésünket feltettük.

3.2.4.3. A büntetés és a végrehajtás torzulása

Még egy gondolat erejéig maradjunk az előző témánknál, most azonban egy másik szemszögből megvilágítva azt; a büntetés végrehajtása szempontjából.

Az előbbi felvetésünknek ugyanis a végrehajtás során jelentkezik, ha nem is közvetlen hatása, de valamilyen szinten közvetett következménye. Azt el kell fogadnunk, hogy a bíróság az adott ügy körülményeihez képest arányos büntetést szab ki, ha kell úgy, hogy azt - és itt éljünk az előbbieken megfogalmazottakkal - az arányosság relatív értelmezésével is teszi.

Ahhoz azonban, hogy ezt a felvetésünket kifejtsük, fel kell vetnünk egy másik problémát, amely szintén az arányossághoz tartozik, ennek ellenére azonban háttérbe szorul. Jelesül azt, hogy nemcsak az jelenti az arányosság sérelmét, ha a büntetés túl enyhe, vagy eltúlzott - bár úgy az Alkotmánybíróság, mint a szakirodalom inkább az eltúlzottságra hívja fel a figyelmet, és nem véletlenül -, hanem az is, ha az arányos büntetés végrehajtása annak ellenére elmarad, hogy arról a jogalkalmazó nem rendelkezett, vagyis a végrehajtás, valamilyen okból meghiúsul.

Ha a korábbi példánknál maradunk, és áttekintjük azt a táblázatot, amelyet Budapest Főváros Kormányhivatala Gyámügy és Igazságügyi Főosztálya Felnőttkorú Bűnelkövetők Pártfogó Felügyelői Osztálya ügyeiből állítottunk össze, túl azon, hogy tényként rögzíthetjük, hogy szinte az elítéltek mindegyike hajléktalan, további közös vonásokat fedezhetünk fel; a rossz egészségi állapotukat, amely körülmény a végrehajtás szempontjából mindenképpen lényeges.

A rossz egészségi állapot, amely vagy az elítélést követően, de még a végrehajtást megelőzően „alakult” ki, illetőleg az eredendően rossz egészségi állapotot, amelyet a bíróság vagy figyelembe vett, vagy nem, általában egy olyan foglalkoztathatósági egészségügyi szakvélemény követi, amelynek értelmében az elítélt munkavégzésére alkalmatlan. Ez pedig általában ahhoz vezet, hogy az elítélt a végrehajtás alól mentesül, mivel vele szemben a közérdekű munka büntetés végrehajtását a Bv. tv. 289.§ c) pontja alapján meg kell szüntetni.

A torzulás nyilván egyrészt, magától értetődő módon ott következik be, hogy bár a bűncselekmény elkövetésére a terhelt egészségi állapotától függetlenül sort tudott keríteni, az arra adandó arányos és megérdemelt viszonzás szükségképpen elmarad. Másrészt azonban, és ez talán kevésbé egyértelmű, az elsődleges torzulás nem ebben rejlik, hanem abban, hogy a bíróság az arányos büntetés kiszabása érdekében „csak” a közérdekű munka büntetés kiszabásában gondolkodik még azokban az esetekben is, amikor nyilvánvaló, hogy annak végrehajtására nem kerülhet sor.

Ez a torzulás azonban továbbgyűrűzik és kihat a végrehajtásra, nemcsak a korábbiakban említett, hanem azon okból is, hogy aránytalanul megnövekszik - az eleve eredménytelenségre kárhozottatott, és ezért megszüntetésre javasolandó - közérdekű munka büntetéses ítéletek száma, amely megterheli a büntetés-végrehajtásért felelős szervet, és,

mintegy dominó-hatásként ez kihat a ténylegesen végrehajtandó és végrehajtható ítéletek végrehajtására.

3.3. Két nem ide illő jogintézmény. Vagy mégis?

3.3.1. A - megelőző - pártfogó felügyelet, mint az arányosság eszköze

3.3.1.1. Kétségek és változó igények a büntetőjogi szankciók terén

Amikor a büntetőjog a megtorlást tekintette a büntetés alapvető céljának, a hatékonyságot e megtorlás jelentette, hiszen ebben látták automatikusan a cél elérését. Azt gondolhatjuk azonban, hogy a hibás az a feltételezés, miszerint pusztán a megtorlás a cél, és ezen az alapon a cél és az eszköz ugyanaz.

Seneca ezt úgy fejezte ki, hogy az okos nem azért büntet, mert bűnt követtek el, hanem azért, hogy a jövőben ne kövessenek el. Olyan adekvát eszközt kell alkalmazni, amely képes az egyén antiszociális orientációját megváltoztatni vagy úgy befolyásolni, amely őt azonban csak a feltétlenül szükséges mértékben sújtja.⁴⁸⁵ Ebből is következik tehát, hogy a megtorlása csak és kizárólag eszközként tekinthetünk.

Az ember pszichéje és erkölcsi vonásai bonyolult, összefüggő rendszert alkotnak és különféle tudományágak vizsgálatának tárgyát képezik. Figyelembe kell venni azt is, hogy az emberek tudata nem képez egy mindenkorra zárt rendszert, hanem állandóan új és új ingereket, hatásokat vesz fel. Ehhez még hozzá lehet fűzni azt is, hogy az embernek teljes elszigetelése a külső hatásoktól sem zárja ki a viselkedésében és tudatában bekövetkező változást, hiszen az elszigeteltség is hatással lehet rá, és nem kizárt a negatív hatás sem.⁴⁸⁶

Ha a büntetőjog azzal tudja betölteni társadalmi szerepét, hogy büntet és véd, akkor a büntetés-végrehajtási jog is csak akkor tudja betölteni társadalmi szerepét, amennyiben ezt érvényesíti. Úgy kell ezt tennie, hogy eredményes, hatékony legyen, ugyanakkor megfeleljen a jogállamiság követelményeinek is. A tágabb értelemben vett büntetőeljárás a büntető felelősségre vonás folyamatában egymáshoz szorosan kapcsolódó szakaszok, amelyek közül bármelyik szerepének - így a nyomozásnak, a bíróság ítélezésének, de a szankció végrehajtásának is - a minden szempontból, még az időszerűség szempontjából is, nem a kellő súllyal kezelése, továbbá az egyes szakaszok közötti kapcsolódás lazulása, az egész folyamat határfokát ronthatja le.⁴⁸⁷

GÖNCZÖL Katalin és VÍGH József szerint „A büntetés hatékonysága a speciális prevenció terén csak közvetve és bizonyos korrekciókkal mérhető a visszaesés mutatóival, minthogy a büntetéssel – különösen a szabadságvesztés büntetéssel szemben – csak az a követelmény

⁴⁸⁵ VÓKÓ György: i.m.: 47. oldal

⁴⁸⁶ VÓKÓ György: i.m.: 47. oldal

⁴⁸⁷ VÓKÓ György: i.m.: 46. oldal

támasztható, hogy kialakítsa az elítéltnél a társadalmi beilleszkedés szándékát”.⁴⁸⁸ Vigh József – Tauber Istvánnal közösen végzett vizsgálatok tapasztalatai alapján – egy komplex jellegű mérési módszert állított fel, utalva a jogon kívüli egyéb eszközök szerepére is. VÓKÓ szerint a visszaesési arányszámokból valamennyi összetevő tényleges vizsgálata nélkül nehéz következtetni arra, hogy az újabb bűncselekmény elkövetésében milyen mértékben játszott közre a büntetés hatástalansága vagy a szabadulás utáni körülmények. Az újabb bűnelkövetésnek lehetnek „olyan biológiai, szociálpszichológiai vagy környezeti okai”, amelyek ellentétesen hathatnak a büntetés esetleges pozitív hatásával. Másrészt az újabb bűnelkövetés elmaradása sem tudható be csak a büntetés hatásának. Nem lehet tudni, hogy az elítéltnél nem tartózkodott volna az újabb bűncselekmény elkövetésétől akkor is, ha más büntetést szabtak volna ki.⁴⁸⁹

Az elmúlt több mint száz esztendő és napjaink nagy ellentmondása, hogy a legtöbb európai jogrendszer - szabályozásában - igyekszik elkerülni a rövid tartamú szabadságvesztést, mégis Európa csaknem valamennyi államában a bíróságok viszonylag gyakran alkalmazzák, és a szabadságvesztés büntetésüket töltők között nem elhanyagolható arányt képviselnek azok, akik „csak” rövid ideig maradnak a börtönök falai között,⁴⁹⁰ jóllehet az európai államok

⁴⁸⁸ VÍGH József - GÖNCZÖL Katalin: A fiatalok bűnelkövetők redukációja az utógondozás során. Jogtudományi Közöny, 1972. 8. szám, 492. oldal

⁴⁸⁹ VÓKÓ György: i.m.: 48. oldal. Az emberi magatartás közvetlenül az ember pszichikus állapotából és az objektív szituációs hatásokból fakad, közvetve pedig a személyiséget formáló múltbeli környezeti és genetikai hatások okozata, vagyis nem az objektív viszonyoktól független „szabad akarat” megnyilvánulása. Tehát a büntetés nem épülhet tisztán a cselekmény súlyára, s így az ítékezés során az elkövető személyiségét, genetikai és társadalmi adottságait is figyelembe kell venni. A megtorlás, az elrettentés nem lehet a büntetés fő célja, hanem az elkövető személyiségét, genetikai adottságait és társadalmi körülményeit is figyelembe kell venni, s ennek alapján a bűncselekmények megelőzését kell előtérbe állítani, a büntetés fő céljának tekinteni, és a büntetést nem tetterányosan, hanem individualizáltan, az elkövető személyiségéhez és életkörülményeihez igazítva kell kiszabni.

Ennek kezelésére szolgál - elnevezésében is - a treatment ideológia, azaz az elkövetőkkel való bánásmód, kezelés és nevelés milyenségének a meghatározása a megelőzési, a speciális és generális preventív célok követése. Ez a szemléleti mód maga után vonta azt a felismerést is, hogy az elkövetők számára is biztosítani kell az alapvető emberi jogokat.

A preventív célú kriminálpolitika alapján fogalmazódott meg az a nézet is, hogy a tetterányos büntetési rendszer igazságtalan, elavult, mert csak a cselekmény súlyára koncentrál, és nem veszi figyelembe az ugyanolyan súlyú bűncselekmény elkövetőinél a lényeges személyiségi, genetikai és társadalmi különbségeket. Holott a bűnözés csökkentése, a bűncselekmények megelőzése szempontjából ezek alapvető, nagyon lényeges ismérvek. A preventív célok jelentős mértékű elfogadása a szakemberek részéről azt eredményezte, hogy a XX. század elejétől kezdve megszülettek azok a büntetőjogi törvények, amelyek bevették a büntető igazságszolgáltatásba az elkövetők különböző ismérveit, külön törvényt alkottak pl.: a fiatalok elkövetőkre vagy a visszaesőkre. [VÍGH József: „A kárhelyreállító igazságszolgáltatás eszközei a hazai büntetőigazságszolgáltatás rendszerében” című OTKA kutatás]

⁴⁹⁰ A kiszabott büntetés tartamának vonatkozásában elmondható, hogy - korábban - évről évre az 1-2 évig terjedő szabadságvesztés a jellemző, azonban ugyanez a 2015.06.30-i és a 2016.06.30-i adatok szerint már az 5-10 évig terjedő büntetések többségét hozza. A kiszabott büntetések átlagos tartama azonban jellemzően a két érték között van, és rögzíthető, hogy az 1 év alatti, pontosabban a hat hónaptól egy évig terjedő szabadságvesztés büntetések mértéke, az összes végrehajtandó ítélethez képest 10%-ot tesznek ki.

Jellemző azonban, hogy a szabadság tartama szerinti megoszlás arányait tekintve az egy év alatti tételek - arányuk azonban még mindig jelentős - csökkennek, az egy év feletti tételek pedig arányaiban növekedést mutatnak. [Börtönstatisztikai Szemle 2016. 10. oldal]

nyilvánvalóan tiszteletben tartják az Európa Tanács a „*Büntetéskiszabás egyöntetűségére*” elnevezésű ajánlását, amely - immáron többedszerre - megfogalmazta az ultima ratio elvét.⁴⁹¹

A rövid tartamban végrehajtott szabadságvesztés-büntetés gyakorisága következtében a büntetés-végrehajtási intézetek rendre túlszűfoltak, amelyet ékesen példáz a már hivatkozott Börtönstatisztikai Szemle is, amely szerint a 2016. évben is legalább 131 %-os volt az intézetek telítettsége. Más Európa tanácsi ajánlások is szóltak a börtönszűfoltásg problémájáról, és javaslatokat fogalmaztak meg a helyzet megoldására.⁴⁹²

Nem feledkezhetünk meg az európai börtönügy legátfogóbb norma-együtteséről a megújult európai börtön szabályokról sem. Ismert európai börtönügyi alapelv a normalizálás elve, amelynek értelmében a szabadságvesztés végrehajtási körülményeit közelíteni kell a szabad élet feltételeihez.

Ahogy arra korábban is rámutattunk arra, hogy amennyiben csupán „ultima ratiokent” kerülnek a büntettek börtönbe, a kisebb börtönnépességgel hatékonyabb büntetés-végrehajtás lenne kialakítható.⁴⁹³

3.3.1.2. Pártfogó felügyelet

Hogyan igazodik a fenti fejtegetéshez a pártfogó felügyelet, és mi a megelőző pártfogó felügyelet lényege, annak a tükrében, hogy már létezik a megelőző pártfogás?

Kiindulási pontként rögzíthetjük, hogy a pártfogó felügyelet az elkövetők ellenőrzését és társadalmi integrálását egyaránt szolgáló intézkedés. A pártfogó felügyelet kettős természetű: a speciálprevenციót egyrészt a bűnelkövető ellenőrzésével, felügyeletével, másrészt a pártfogolt segítségével és támogatásával szolgálja.⁴⁹⁴ A pártfogó felügyelet lényegét úgy is megfogalmazhatjuk, hogy az a pártfogoltak kontrollon keresztül megvalósított támogatása, ahol a hangsúly - szükségszerűen, és a mai végrehajtási fegyelemhez igazodva - a kontrollra helyeződik.

⁴⁹¹ „5. a. A szabadságelvonással járó büntetést végső eszköznek kell tekinteni, s ezért csak olyan esetekben szabad alkalmazni, amelyekben kellően figyelembe véve az egyéb mértékadó körülményeket is, a tett súlyossága folytán semmilyen más büntetés nyilvánvalóan nem felel meg. Ha (e megfontolások alapján) a szabadságvesztés igazságos is, annak tartama ne legyen hosszabb, mint amennyi helyénvaló az(ok)ért a bűncselekmény(ek)ért, amely(ek) miatt a vádlottat elítélték. Meg kell határozni, melyek azok a körülmények, amelyek egy bűncselekményt különösen súlyossá tesznek. Ahol lehetséges, azok a negatív kritériumok is meghatározandók, amelyek - különösen a csekély vagyoni kárt okozó bűncselekmények esetén - kizárják szabadságvesztés kiszabását. b. A szabadságelvonással járó büntetés alkalmazásának az előző bekezdés folyományaként történő korlátozása különösen megfontolandó a rövid tartamú szabadságvesztéseket illetően. c. A szabadságvesztéssel szembeni alternatívák alkalmazásának előmozdítása érdekében különösen új törvények alkotásánál a törvényhozó vegye fontolóra, hogy bizonyos bűncselekményekre börtönbüntetés helyett büntetési tételként szabadságelvonással nem járó büntetést írjon elő.” [EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁG R (92) 17. számú Ajánlás a büntetéskiszabás egyöntetűségére és Indokolás, Függelék B, 5. bekezdés]

⁴⁹² EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁG R (92) 22. számú Ajánlás „A börtönök túlszűfoltásáról és a börtönnépesség inflálódásáról”

⁴⁹³ PÁLVÖLGYI Ákos: Ez a megoldás? Berrabtartás, börtönpítés a túlszűfoltásg ellen, Az új Btk. 2017/2.

⁴⁹⁴ Új Btk. 69. § szakasz Kommentár

A pártfogó felügyelet járulékos intézkedés, mindig büntetéshez vagy intézkedéshez kapcsolódik.

„Ki kell dolgozni a megelőző pártfogás rendszerét, és be kell illeszteni a fiatalok pártfogásának intézményét a gyermekvédelem rendszerébe a gyermekkorú és fiatalok szabálysértést, bűncselekményt elkövetők szocializációjának és reszocializációjának elősegítése érdekében.”⁴⁹⁵

Tehát ugyancsak kiindulási pontként rögzíthetjük az idézett kormányhatározatot, illetőleg azt is, hogy a jogintézményt a kormány kizárólag a fiatalok esetében képzelte el.

A két kiindulási pontunkat összevetve azonban olyan álláspontot foglalhatunk el, amelyből továbbmutató következtetéseket tudunk levonni, illetőleg úgy a jogalkotó, mint a jogalkalmazó irányában ajánlásokat fogalmazhatunk meg, ahogyan azt a későbbiekben meg is tesszük.

Rövid kitérőnkben megállapíthatjuk tehát, hogy a pártfogó felügyelet - és bizonyos szempontból, azonban mégsem kifejezetten, a megelőző pártfogás - egyértelmű eszköze a speciálprevenciónak, hiszen - végső soron - funkciójuk a társadalomba visszavezetés, azaz tulajdonképpen az arra való rávezetés, hogy a pártfogolt személy a jövőben ne kövessen el bűncselekményeket.⁴⁹⁶

FINKEY - a büntetés egyéniesítéséről és céljáról alkotott - álláspontja kutatásunk szempontjából mindenképpen, de nem tévedünk nagyot, ha azt állítjuk, hogy a hatályos jogi környezetben is alapvetésnek számít.

A pártfogó felügyelet a hatályos jogi környezetben tehát egy eszköz, amelynek - a speciálprevenációs célokra tekintettel - a feladata - járulékos intézkedésként - a terhelt vagy

⁴⁹⁵ A Kormány 1430/2011. (XII. 13.) Korm. Határozata a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről, 9. pont.

⁴⁹⁶ A büntetés célját - és a pártfogást, mint eszköz jellemzését - illetően FINKEY gondolatait idézzük, mely szerint a büntetésnek csak a tartalma megtorlás, a célja ellenben a megelőzés, illetőleg a társadalom védelme, ami a büntettek különböző csoportjaihoz képest most az elrettentésben, majd a javításban, az ártalmatlanná tételben, végső fokon pedig a nevelésben (Erziehungsstrafe) áll. Úgy vélekedik, hogy a megtorlás gondolatát kiirtani, a büntetés fogalmától elválasztani nem lehet, azonban túlzás ezt tekinteni a büntetés tartalmának vagy céljának. A büntetés fogalmilag, jogi formáját tekintve, tényleg megtorlás, viszonzása az elkövetett bűncselekménynek, de tartalma több és mélyebb gondolatot foglal magában, mint a megtorlás.

Rámutatott arra, hogy bár a büntetőjog ugyan a törvény előtti egyenlőség alapelven épül föl, vagyis nem tesz különbséget a büntetés alkalmazása tekintetében az elítéltek között, de másfelől éppen azt az „arisztotelészi” gondolatot igyekszik gyakorlatilag is megvalósítani, hogy „a nem egyenlőkkel ne egyenlően bánjunk, vagyis, hogy minden egyes büntettest az általa elkövetett bűncselekmény nagysága, objektív súlya és a saját alanyi bűnösségének a minősége és foka szerint, tehát az osztó és kiegyenlítő igazság szerint érjen a büntetés”. Az egyénítés, ilyen értelemben egyik legfontosabb vezérelve a büntető jogalkotásnak és a büntető bíráskodásnak, legközvetlenebb módon pedig a büntetés végrehajtásának.

A jogalkotó és a bíróság a kereteket határozzák meg, FINKEY szerint a végrehajtás soráni egyéniesítés az igazi, a betű szerinti egyéniesítés. A törvényhozási individualizáció voltaképpen fogalmi ellenmondás, hiszen a törvényhozás rendszerint általánosít, nem egyes esetekre, hanem az esetek bizonyos csoportjára, tömegére állít fel általános szabályokat és utasításokat. [FINKEY Ferenc: Büntetéstan problémák, A Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának Kiadványsorozata 4. Szám, Budapest 1933.]

elítelt kontrollja, és reszocializációja. Az R (92) 17. számú Ajánlás 5. pontjára figyelemmel, azonban fel kell vetnünk a kérdést, hogy ezt a feladatát elláthatja másképpen.

Ha ezt vetjük fel, szükségképpen arra kell választ adnunk, hogy mit jelent, és milyen célt szolgál a másképpen való feladatellátás. Esetlegesen nem járulékos intézkedésként, és nem a reszocializációs célokat megvalósítva? Lehet-e összefüggés a speciálprevenció és az arányosság között? Ezen kérdésekre igyekszünk következtetéseinkben megadni a megfelelő választ, előbb azonban értékelnünk kell a már meglévő, és a témába vágó intézményt, a megelőző pártfogást annak érdekében, hogy következtetéseink alapját megteremtsük.

3.3.1.3. Megelőző pártfogás végrehajtásának tapasztalatairól röviden

A megelőző pártfogás rövid értékelésében rá kell mutatnunk arra, hogy a speciálprevenció máshogy valósul meg a fiatalkorú és felnőttkorú terheltek esetében. Ez az eltérés szükségszerű, hiszen a jogalkotó deklarálta, hogy a fiatalkorúak esetében - a megelőzés helyett - elsődleges cél a nevelés és a reszocializáció.⁴⁹⁷

A megelőző pártfogás új jogintézményként 2015. január 1-től hatályba lépett jogszabályi változás után jelent meg a gyermekek védelmének rendszerében azzal a céllal, hogy az intézkedés minél korábban elősegítse a bűnelkövető vagy szabálysértő gyermek- és fiatalkorúak szocializációját, a bűnisméltés megelőzését a bűncselekmény vagy az elzárással is sújtható szabálysértés elkövetése miatt indult védelembe vétel iránti eljárásban, vagy a már fennálló védelembe vétel mellett.

Hogy mennyire gyermekvédelmi intézkedés, és nem büntetőjogi kategória, azt ékesen bizonyítja, hogy az intézményt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 68/D. § és 69.§ (4) bekezdés, és nem a bűnető anyagi, eljárásjogi vagy végrehajtási jogszabály szabályozza.

A megelőző pártfogás rendszerének kidolgozása - a már hivatkozott kormányhatározat szerint - a fiatalkorúak pártfogása intézményének a gyermekvédelem rendszerébe való beillesztését valósította meg oly módon, hogy a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések körét egészítette ki a megelőző pártfogás elrendelésének lehetőségével, így hasznosítva a pártfogó felügyelői szolgálatnál meglévő szakértelmet a védelembe vételi eljárásban.

Mivel a megelőző pártfogás a gyermekvédelem rendszerében megvalósuló intézkedés, a pártfogó felügyelők feladatai jelentős mértékben eltérnek a büntető igazságszolgáltatás rendszerében megvalósuló feladataiktól.

Alapvető különbség, hogy mivel a megelőző pártfogás végrehajtása során nem kerül sor büntetőjogi következmények érvényesítésére, a gyakorlati tapasztalat szerint, a pártfogó felügyelet kontroll funkciója a megelőző pártfogás során kevésbé gyakorolható. Miután a megelőző pártfogás egy védelmi jellegű, a gyermek veszélyeztetettségének csökkentésére irányuló intézkedés, ezért a pártfogó felügyelőtől egy egészen másfajta, a gyermekvédelem céljaihoz igazodó attitűdöt és esetkezelést kíván meg. Természetesen a megelőző pártfogó

⁴⁹⁷ Új Btk. 106.§

felügyelővel való kapcsolattartásra, az együttműködésre vonatkozó szabályokat, valamint a magatartási szabályok teljesítését a megelőző pártfogó felügyelőnek ellenőriznie kell, de az ellenőrzés nem szorítkozhat a megelőző pártfogás alatt álló számonkérésére, az esetkezelés során nagyobb hangsúlyt kell fektetni a támogatásra és az együttműködés ösztönzésére.

Hogy mennyire alkalmazott intézményről beszélünk, azt az alábbi, a Budapest Főváros Kormányhivatala Gyámügyi és Igazságügyi Főosztály Fiatalokú Bűnelkövetők Pártfogó Felügyelői Osztálya (illetékes szervezeti egység) 2017. december hónapban készített összegző statisztikai adataiból mérhetjük föl.

(4. számú táblázat)

Év	Megelőző pártfogás száma	Környeztanulmány megelőző pártfogás során	Környeztanulmány büntető eljárásban
2015.	22	77	1222
2016.	37	154	1357
2017.	44	62	1003
Összesen	103	293	3600

(5. számú táblázat)

Fővárosi kerület	Elrendelt megelőző pártfogás 2015 - 2017.
I.	0
II.	0
III.	3
IV.	3
V.	5
VI.	0
VII.	0
VIII.	11
IX.	6
X.	14
XI.	0
XII.	2
XIII.	3
XIV.	5
XV.	2
XVI.	1
XVII.	5
XVIII.	9
XIX.	4
XX.	5
XXI.	19
XXII.	1
XXIII.	5
Összesen:	103

Az országos átlagot pontosan nem ismerjük, de legnagyobb részét a fővárosi kerületek elrendelése jelenti, és csak becsült értéként feltételezzük, hogy országosan a három év elrendelt ügyeinek száma az ötszázat nem haladják meg.

A fenti számok tükrében annyit biztosan állíthatunk, hogy a jogalkotó nagyobb elvárásokat támaszthatott a jogintézmény megalkotásakor, azonban a célját - feltételezhetően - nem érte el. Ennek oka távolabbra mutat azonban a jogalkotásnál.

A megelőző pártfogás elméleti megközelítése, miszerint a gyermekvédelem és a büntető igazságszolgáltatás tevékenységének az összehangolása szükséges, teljességgel megalapozott, azonban ebben a felállásban mégsem hatékony.

A megelőző pártfogásnak, ha konkrét intézménytörténeti előzménye nincsen is, ahhoz hasonló jogintézményi elődje nem ismeretlen a magyar gyakorlatban sem. A gyámhatósági eljárásról szóló 1/1974. (VI. 27.) OM rendelet 70-75.§ szabályozta a védő- és óvóintézkedést, melynek értelmében a gyámhatóság rendelte el a kiskorú érdekében a büntető eljárás körén kívül szükségesnek mutatkozó védő- és óvóintézkedést, ha a kiskorú erkölcsi fejlődése, nevelése, gondozása a szülő vagy gondozó környezetében nem biztosított. A szabályozás lényege nagy vonalakban hasonló a hatályos szabályozás szerinti megelőző pártfogással, annál is inkább, mivel a pártfogó tevékenysége - szükség esetén - már a rendeletben is megjelent.

A témában írt legelső cikket⁴⁹⁸ követően, DÁVID Lilla foglalkozott részletesebben a pártfogó felügyelettel, illetőleg a megelőző pártfogással, az általa leírottakat nyilvánvalóan nem kell megismételni. Azonban az ő értékelése, ahogyan a jogalkotó helyzetfelismerése is, bizonyos értelemben „félreszaladt”, és ragaszkodott a témában megjelent kormányhatározatban foglaltakhoz, figyelmen kívül hagyva egyes tényeket, illetve át nem gondolva azt, hogy a jogintézménynek valójában mire kellett volna választ adnia.

Annak ellenére, hogy az országban szinte egyedülálló módon a resztoratív technikák alkalmazása területén több éves tapasztalatot tud felmutatni az illetékes szervezeti egység, így elősegítve az egyéniesítést (személyiségfejlesztő programok, szociális készségfejlesztő csoportfoglalkozások, egyéni pszichológia tanácsadás), külön nehézség, hogy különösen a gyermekkorú elkövetők esetében, ahol a bűnelkövetés csak tünete egy már meglévő, családi diszfunkciónak, nehéz anyagi helyzetnek, veszélyeztető körülmények együttes állásának, a büntetőeljárás után, mindenképpen család- és gyermekvédelmi intézkedést igényel, ehhez viszont nem áll rendelkezésre megfelelő eszközrendszer.

A megelőző pártfogás végrehajtása nagyfokú együttműködést kíván a gyermekvédelem szakembereivel, elsősorban a gyámügyi osztályok ügyintézőivel, illetve a gyermekjóléti szolgálatok családsegítőivel és eszményekkel. Az együttműködés során, azonban olyan egymással *ellentétes irányba* mutató eltérések mutatkoznak az ösze nem hangolt szakterületek között, amelyek a megelőző pártfogás végrehajtását jelentősen akadályozzák.

Ezek közül csak a példa kedvéért említjük meg a kockázatelemzést: a vonatkozó szabályok⁴⁹⁹ szerint a hatóság látómezejébe került, védelembe vett vagy védelembe veendő gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettség vonatkozásában elkészült kockázatelemzése alapján dönt a megelőző pártfogás elrendeléséről. Amennyiben a kockázatelemzés szerint a veszélyeztetettség magasfokú úgy a megelőző pártfogás elrendelése kötelező, amennyiben

⁴⁹⁸ PÁLVÖLGYI Ákos: A megelőző pártfogás mint a bűnmegelőzés egyik lehetséges eszköze, Az új Btk. 2012/2

⁴⁹⁹ Gyvt. 68/D.§ (4) bekezdés

közepes fokú, úgy a hatóság mérlegeli annak elrendelését, amennyiben alacsony fokú, úgy a megelőző pártfogás elrendelésére nem kerül sor.⁵⁰⁰

Láthatjuk tehát, hogy a megelőző pártfogás elrendelése nem minden esetben kötelező. A tapasztalatok alapján rögzíthetjük, hogy ez nemcsak lehetőség, de bizonyos szempontból olyan kiskapu is, amelyre a jogalkotó bizonyosan nem számított: részben ezzel is magyarázható ugyanis az elrendelések alacsony száma; a pártfogó felügyelők - a fővárosi gyakorlatban – többször állapítanak meg közepes fokú kockázatot, és ebben az esetben nem javasolják a megelőző pártfogás elrendelését. A döntés azonban a gyámhatóságé, de a pártfogó felügyelő javaslatát figyelembe veszi.

A védelembe vétel és a megelőző pártfogás együttes megléte sok esetben egymást fedő, ugyanazon eszközrendszerrel dolgozó gondozási forma, melyek együttes megléte gyakran nem erősíti, hanem kioltja egymást. Tapasztalat, hogy nem tisztázták a két szakterület kompetenciahatárait, összemosódnak a feladatok. Ezek után nyilván indokolt felvetni a kérdést, hogy szükséges-e ebben a formában ez a jogintézmény, avagy megfontolandó annak célját, és rendszerét újrafogalmazni. A későbbiekben tehát erre is választ kell adnunk.

3.3.1.4. A pártfogó felügyelet és az arányosság

Hogy hogyan hozható összefüggésbe a pártfogó felügyelet az arányossággal, arra az elmélet és a gyakorlat összevetéséből kaphatunk - talán - meggyőző választ. Az elméletet némiképpen már érintettük, illetőleg a pártfogó felügyeletet már definiáltuk.

A pártfogó felügyelet intézményének fejlődése során nem változott az az alapvető kettős funkció, miszerint a pártfogó felügyelő egyrészt véleményt és környezettanulmányt készít, másrészt meghatározott magatartási szabályok betartatásáért felel. Ebben az összefüggésben természetesen nem vettük figyelembe a közérdekű munka büntetés véhgrehajtását.

Az arányosság szempontjából a hatályos jogszabályi környezetben a pártfogó felügyelet, pontosabban a pártfogó felügyelő feladatai közül elsősorban az adatgyűjtési és adatszolgáltatási jellegűek játszanak szerepet.

Anélkül, hogy komolyabb elemzésekbe bocsátkoznánk, röviden utalunk a környezettanulmányra és a pártfogó felügyelői véleményre. VASKUTI András ezeket kifejezetten, mint az alternatív szankciók meg- vagy kiválasztása szereplőinek tekinti.⁵⁰¹

A környezettanulmány jelentőségét abból a szempontból emelte ki, amely szerint az olyan többlet adatot biztosít a büntetőeljárás során, amelyen keresztül a terhelt személyisége, környezete, és az elkövető-tett viszony megismerhetővé válik, és - végső soron a bíróság számára - megkönnyíti az arányos viszonzás megválasztását. VASKUTI álláspontját, nyilván

⁵⁰⁰ Annak érdekében, hogy átérezzük, hogy mennyire nem egységes az egyébként meghatározott szempontrendszer értelmezése, rá kell mutatnunk arra, hogy az első elrendelt megelőző pártfogásra Somogy megyében került sor, ahol a magas fokú kockázatot egy autót végigkarcoló 7 éves gyerek vonatkozásában állapította meg a kockázatelemzés, és amelyre tekintettel a megelőző pártfogást el kellett rendelni. Nem gondolhatjuk, hogy a jogalkotó szándékát takarta az intézkedés.

⁵⁰¹ VASKUTI András: Pártfogó felügyelő szerepe az alternatív szankciók kiválasztásánál. Kriminológiai Közlemények 2006/62.

az idő távlatában, annyiban finomíthatjuk, hogy ezt a szerepet, ami az elkövető-tett viszonyt illeti, főleg az új büntetőeljárás alkalmazásában, a pártfogó felügyelői vélemény vette, veszi át.

A környezettanulmány inkább tekinthető szorosabb értelemben vett adatgyűjtésnek, míg a pártfogó felügyelői vélemény - bizonyítási eszközként - sokkal inkább kvázi szakértői vélemény, amit a jogalkotó az új büntetőeljárásban már konkrétan deklarált.⁵⁰²

Függetlenül azonban mindettől, VASKUTI kiválóan rámutatott arra, hogy a pártfogó felügyelet, illetőleg a pártfogó felügyelő érdemben járul hozzá ahhoz, hogy, ahogyan azt mi meghatároztuk, nem alternatív, hanem éppen a megfelelő viszonzás kerüljön meghatározásra a büntetőeljárás során. Ez természetesen sem az alternatívákat, főleg nem az arányosságot nem zárja ki, sőt éppenhogyan elősegíti.

VASKUTI tanulmányában még egy fontos mozzanatra találhatunk, mondhatnánk azt is, hogy kishijján elvitte a szenzációt; ugyanis 2006-ban rögzítette, hogy szükség mutatkozhat az előzetes pártfogó felügyelet intézményének bevezetésére. Indokaként - nagyon hasonlóan gondolkodva – az időfaktort hozta fel, különösen a fiatalkorúak esetében, amelyről a későbbiekben még részletesen kifejthetjük álláspontunkat. Ehelyt csak annyit, hogy VASKUTI pontosan abban az álláspontunkban erősít meg, hogy egyrészt nem kétséges, hogy egy ilyen előzetes vagy megelőző jellegű intézmény szükséges, másrészt ez kifejezetten a büntető igazságszolgáltatás keretein belül rendezendő kérdés, harmadrészt, hogy valóban és elsősorban a fiatalkorú elkövetők esetében kell elkezdni a gondolkodást, nem elvetve azonban a felnőttkorúak eseteit sem.

Sajnálatos, hogy VASKUTI nem fejezte be ezirányú gondolatainak kifejtését, hiszen egy küszöbön álló kodifikációs folyamatra várt, és - miért is ne tette volna - a kérdést a jogalkotóra bízta.

Mielőtt továbbmegyünk, csak említsük meg a pártfogó felügyelőkhöz köthető még egy olyan intézményt, amely nemcsak az arányosságot, de a resztoratív igazságszolgáltatást is nagyban előrelendíti; a büntetőeljárásban folytatott közvetítői eljárást.

3.3.2. Viktimizáció, másodlagos viktimizáció

Bár a viktimizáció nem tartozik kutatásunk témájához, a fogalom meghatározásra, bizonyos fokig mégis szükségünk lesz, ezért itt most definiáljuk, mit jelent a viktimizáció, illetőleg a másodlagos viktimizáció.

A viktimizáció nem más, mint egy olyan közvetlen hatás - áldozattá válás - következménye, eredménye, amikor egy személy egy bűncselekmény következtében szenved el sérelmet. Ez a

⁵⁰² A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény - közlönyállapot – 165.§ d) pont.

sérelem lehet fizikai, mentális sérelem, de jelentkezhet érzelmi, és nem utolsó sorban gazdasági síkon is.⁵⁰³

A bűnmegelőzés egyik lehetséges módja és útja, az áldozatokat felkaroló, segítő, támogató büntető-igazságszolgáltatási rendszer működtetése.⁵⁰⁴

Az Európa Tanács Rec (2006) 8. sz. ajánlása szerint a **másodlagos viktimizáció** (secondary victimisation) olyan hatás következménye, amely nem a bűncselekmény közvetlen eredménye, hanem a büntető-igazságszolgáltatási rendszertől, illetve a társadalomtól elszenvedett másodlagos viktimizációt tartalmazza.⁵⁰⁵

---

⁵⁰³ Vö.: Recommendation Rec (2006) 8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims 1. Definitions, 1.1. Victim, 1.2. Repeat victimization.

⁵⁰⁴ "Az elmúlt évtizedekben Magyarországon annak lehettünk a tanúi, hogy a terhelt és a védő jogai szélesedtek, az áldozatok, a büntetőeljárásban a sértettek jogai nem." [GYÖRGYI Kálmán, 1999.]

⁵⁰⁵ Secondary victimisation means the victimisation that occurs not as a direct result of the criminal act but through the response of institutions and individuals to the victim. [Recommendation Rec (2006) 8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims 1. Definitions, 1.3. Secondary victimisation]

„Nem az azonos konklúziók, hanem a közös ellentmondások jellemzik a rokon szellemeket.”

(Albert Camus)

III. RÉSZ: KONKLÚZIÓ

VÓKÓ arra int, hogy mindig szem előtt kell tartanunk, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás a társadalomra legveszélyesebb normasértésekért történik. A társadalom, a társadalmat alkotó többi ember védelme érdekében, jogai tiszteletben tartásának garantálása szempontjából a bűnelkövetőket felelősségre kell vonni.⁵⁰⁶

A bűnelkövetőket ugyanakkor törvényesen, a jogállamiság követelményeinek, azaz a társadalom igényének megfelelően kell végrehajtani a bíróság által kiszabott büntetőjogi szankciót.⁵⁰⁷

Ezt támasztja alá LÉVAY Miklós is hivatkozva az Alkotmánybíróság 1214/B/1990. AB, és 13/2001. (V. 14.) AB határozatának indoklására, melyben a taláros testület egyrészt arra utal, hogy a jogállami legális büntetés funkciója a szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzás, mely arányos és megérdemelt viszonzás szolgálhatja a preventív büntetési célokat. Másrészt kiemeli, hogy az elítélt a büntetésvégrehajtásnak nem tárgya, hanem alanya, akinek jogai és kötelezettségei vannak.⁵⁰⁸

A bíróság ítéletében kiszabott büntetés, alkalmazott intézkedés akkor realizálódik, amikor a végrehajtásra kerül sor; amikor egy büntetés, büntetőjogi és büntetőeljárás intézkedés tartalmától függően valakit ténylegesen börtönben, fogdában fogva tartanak; avagy elveszik a gépjárművezetői jogosítványát, a foglalkozás gyakorlásához szükséges iratokat; kitiltják vagy kiutasítják valahonnan; illetve időlegesen vagy véglegesen eltiltják más, alapvető jogai gyakorlásától.⁵⁰⁹

Fenti levezetést tehát összegezhetjük olyan módon, hogy a büntetés és annak végrehajtása társadalmi, illetőleg állami érdek.

---

⁵⁰⁶ Az új Btk. 4.§ (1) bekezdésére figyelemmel a büntetőjogi felelősségrevonást tekinthetjük a büntetéshez, és annak végrehajtásához fűződő társadalmi érdekeknek. Ezt a bírói gyakorlat is alátámasztja azzal, hogy abban az esetben, ha arra a következtetésre jut, hogy a tényállás szerű cselekmény nem sérti vagy veszélyezteti az adott bűncselekmény jogi tárgyát, akkor - az ítéletben nevesített más jogellenességet kizáró ok hiányában - a társadalomra veszélyesség hiányára hivatkozással hoz felmentő ítéletet. [NAGY Ferenc: A bűncselekmény tana in.: BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: i.m.: 205. oldal] Ha azonosítottuk a társadalmi érdeket, akkor azonosíthatjuk az állami érdeket is, hiszen az állam objektív társadalmi szükséglet, amely rendeltetését funkcióin keresztül valósítja meg, mint például a büntetés, mint állami monopólium. [SZILÁGYI Péter: Jogi alaptan, ELTE Eötvös Kiadó 2014., 102. oldal]

⁵⁰⁷ VÓKÓ György: A magyar büntetés-végrehajtási jog, Dialóg Campus Kiadó 2014., 102. oldal

⁵⁰⁸ LÉVAY Miklós: A büntető hatalom és lehetséges korlátai egy alkotmányban, különös tekintettel a bűncselekménnyé nyilvánításra és a büntetésekre, Pázmány Law Working Papers 2011/24, 5-6. oldal

⁵⁰⁹ VÓKÓ György: i.m.: 102. oldal

1. Sérülékeny érdek

Az érdek akkor nem sérül, ha maradéktalanul érvényesül. Esetünkben azonban nem elegendő pusztán az, hogy a bűnelkövetővel szemben a tettéért büntetést szabjanak ki, és a kiszabott büntetést végrehajtsák. Szükséges az is, hogy a büntetés kiszabása és végrehajtása jogszerű legyen, azaz megfeleljen minden a jogállamiság követelménye által támasztott, és a jogszabályokban lefektetett általános és különös feltételeknek. Amennyiben ez nem így valósul meg, úgy, annak ellenére, hogy egy esetlegesen elkövetett bűncselekmény elkövetőjével szemben a bíróság büntetést szabott ki, vagy intézkedést alkalmazott, melyet végre is hajtanak, nem jelenthetjük ki, hogy a büntetéshez és annak végrehajtásához fűzött érdekek sérelem nélkül érvényesültek.

Az értekezésben, túl az intézményi háttér feltérképezésén, igyekeztünk olyan körülményekre rámutatni, amelyek hipotézisünket, mely szerint mind a jogalkotás, mind pedig a jogalkalmazás területén, kutatási témánkat illetően diszfunkciók rejtőznek, vagy cáfolják, vagy alátámasztják.

Nem rejtettük véka alá, hogy az egyes alapelvek vizsgálata során elsősorban az arányosság kérdésével foglalkozunk, amely alapelv véleményünk szerint az egyik legérzékenyebb, és legsérülékenyebb az alapelvek közül figyelemmel arra, hogy élénken reagál más anyagi vagy eljárásjogi szabály, elv érvényesülésére legyen az pozitív vagy negatív irányú reakció, azaz vezessen a jogkövetkezmények alóli mentesüléshez, vagy éppen arányaiban súlyosabb következményekhez.

2. Sérülékeny alapelv

Utalnunk kell újfent, és mindenekelőtt arra az Alkotmánybíróság által is megfogalmazott alapvetésre, mely szerint a büntetőhatalom, ahogyan a közhatalom általában nem korlátlan. Az alkotmányos alapjogok és alkotmányos védelmet élvező szabadságok miatt a közhatalom csak alkotmányos felhatalmazással és alkotmányos indokkal avatkozhat be az egyén jogaiba és szabadságába. A büntető anyagi jog büntetéssel fenyeget, a bíróság ezt a törvényben szabályozott eljárás során kiszabja, az állam pedig a végrehajtó szervek eljárása útján végrehajtja: így áll össze a büntető igazságszolgáltatás komplex, összefüggő szabály- és intézményrendszere. Az alkotmányos büntetőjog által szabott korlátok a büntetőjogi felelősségi rendszer valamennyi elemére és intézményére kiterjednek. Ebben az egységben, az egyes bűncselekmények természetéhez és súlyához igazodó büntetési rendszer, és a büntetéskiszabás normatív előírásai együttesen szolgálják a jogállami legális büntetés funkcióját; a szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzást.

Kutatásunkban visszatérően vetődik fel a kérdés, hogy mit tekinthetünk arányos, illetőleg aránytalan viszonzásnak. Ebben a körben nem általános, a büntető kodifikáció egészét illető, avagy általános tézisekhez, illetőleg az abszolút, illetőleg a névleges arányossághoz fűzünk bármilyen kétséget, vagy kérdést, hanem kifejezetten az egyénhez kötött joghátrány tekintetében, vagyis, ha úgy tetszik a névleges arányosság valóságos tartalma tekintetében, amely inkább veti fel a büntetés valódi céljának, illetőleg az egyéniesítés, azaz a terhelt

személyiségéhez, életkörülményeihez, a bűncselekmény elkövetését megelőző, a bűncselekmény elkövetéséhez vezető, illetőleg az azt követően folytatott életvitelét, életmódját figyelembe vevő szankcionálás kérdését.

Tehát megállapíthatjuk, hogy az arányos viszonzás, vagyis az arányosság tekintetében a tágabb értelemben vett büntetőjog intézményeinek működését kell egyedi ügyekben értékelni a kilátásba helyezhető joghátrány valódi céljának figyelembe vételével.

Kizárólag a szükséges és arányos, valamint az egyénre szabott és értelmes büntetés lehet igazságos, vagyis az, amelyik az elítélt emberi jogait is tiszteli.

A tágabb értelemben vett büntetőeljárás a büntető felelősségre vonás folyamatában egymáshoz szorosan kapcsolódó szakaszok, amelyek közül bármelyik szerepének - így a nyomozásnak, a bíróság ítélkezésének, de a szankció végrehajtásának is - a minden szempontból, még az időszerűség szempontjából is, nem a kellő súllyal kezelése, továbbá az egyes szakaszok közötti kapcsolódás lazulása, az egész folyamat hatásfokát ronthatja le.

Ez azt jelenti, hogy az egyedi ügy tekintetében kell komplex kontrollt gyakorolni annak az érdekében, hogy az egyedi ügghöz kapcsolódó anyagi jogi és eljárásjogi intézmények alkalmazása ne legyen diszfunkcionális, illetőleg ki lehessen zárni ezeket a lehetőségeket.

3. Tézisértékű, jogtörténeti megállapítások az arányos viszonzás tekintetében

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy kutatásunk tekintélyes részében jogtörténeti témájú. Ennek eredményei azonban szintén figyelmet érdemelnek, hiszen olyan - a kor jogtudosai és gyakorlati szakemberei által felmutatott - összefüggésekre és következtetésekre mutatnak rá, amelyek jelentősége minden vitán felül állnak. Túl az önmagukban rejlő tudományos értékükön, egymást követve, szinte egymásra épülve alapozzák meg, és biztosítják a kontinuitást az értekezés végső megállapításaihoz. Tartalmazzák mindazon tudományos ismeretet és gyakorlati tapasztalatot, amellyel a ma jogalkotójának és jogalkalmazójának élnie kellene.

3.1. CSEMEGI tulajdonképpen a Btk. megalkotása során rávilágított a **jelenleg hatályos büntetés kiszabás és végrehajtás szabályai megalkotásának lényegi pontjaira**; „(...) midőn a törvényhozó ez iránt határoz, legalább általánosságban, a mennyire lehet, számba kell vennie a büntetendő egyének külön individualitásait, s az ezekre, a bűnhődésen kívül, a büntetés s annak mikénti végre hajtása által gyakorolni óhajtott hatást.” Rámutat arra, hogy a jogalkotónak figyelembe kell vennie a társadalom szükségleteit a büntetésekkel kapcsolatban. **A büntetés ugyanis, amely a társadalmi igazságérzetet sérti, azt eredményezi, hogy a büntett iránti ellenszenv, az elkövető iránti szájalomra változhat át. A büntetés a hatását és célját veszti, mert gyűlöletessé válik.**

3.2. Az arányosságnak azonban másik oldalára is ügyelnünk kell, ahogyan arra LÖW és CSEMEGI is utal. **Az aránytalanul enyhe büntetések magukban hordozhatják a bűnelkövetések elszaporodását. A „büntett mintegy felbátorított és szabadalmat nyer.”**

3.3. A büntetéssel kapcsolatos elvárásokat, vagy kellékeket KAUTZ foglalta össze a büntetés „**igazságossága**” és a büntetéssel lélni kívánt célokra tekintettel, amelyek közül kutatásunk szempontjából a legfontosabbak:

A **büntetés legyen személyes**, azaz - minden hátrányával együtt - **csak az elítéltet sújtsa**. Mivel azonban a társas élet viszonyainál fogva nem hárítható el az, hogy az elítéltnél a vele együtt élő, vagy családjához tartozó ártatlan személyekre, a büntetések közvetett hatást ne gyakoroljanak, büntetésül „oly érzéki bajokat” alkalmazzanak, amelyek közvetett hatásai a lehető legszűkebb körre szorítkozik.

A büntetés legyen „**megbecsülhető**” azaz a bíró a büntetés kiszabása során, mielőtt azt alkalmazza, annak a tettesre gyakorolt hatását megítélhesse. **Javító**, azaz olyan legyen, hogy hasson a bűnös „lelkületére” is, „bűnös hajlamait megfékezze, önmagába térését elősegítse, és vele a bűn utait megutáltatván, javulásának biztos irányát kijelölje”, és a reszocializációs, reintegrációs célokat elősegítse.

3.4. PAULER kiemelte, hogy a büntetés kiszabása során **a bíró a törvény által meghatározott büntetés keretén belül, a büntetendő cselekménynek megfelelő büntetést**, a bűnösség, és büntethetőségre befolyással bíró körülmények figyelembe vételével **megállapítja**.

A jogalkotó a bírói mérlegelés intézményét alapítja meg akkor, amikor a bíró bölcs belátására bízva - akinek az eset összes körülményei és egyedi sajátosságai szerint kell mérlegelnie, és ehhez képest megállapítania -, hogy melyek azok a körülmények, amelyek a cselekmény vonatkozásában a vádlott előnyére vagy hátrányára értékelendők.

3.5. Az I. büntetőnovellát megelőző büntetőjogi reformmozgalmak követői, akik többek között a feltételes elítélés intézményének bevezetését is szorgalmazták, a megváltozott bűnözés ellen új eszközöket és módszereket kívántak felhasználni. Mint oly sokszor a kodifikációk későbbi történetében, elsősorban a büntetési rendszert kívánták új alapokra helyezni, mely vonatkozásban egyik fő alapgondolatuk az *egyénesítés* volt.

A haszontalan megtorlás helyébe a gyakorlati szempontból hasznos és célszerű megelőzést állították és ezt tartották megvalósíthatónak azzal, ha a büntetéseket a bűnelkövetők és a bűnelkövetés sajátosságaihoz igazítják. Ezek az elgondolások azonban nem tekinthetők újnak, hiszen KAUTZ 1881-es tankönyvében is megfogalmazta az egyénesítés igényét.

3.6. A büntetőjogi reformot követelők többek között kimutatták, hogy az első büntettesek tekintetében a rövid tartamú szabadságvesztés büntetések rendszere teljesen alkalmatlan. Ilyen elméleti felismerések birtokában keresték azokat az eszközöket, amelyekkel eredményesebben lehet felvenni a harcot a bűnözés ellen. A példa rendelkezésre állt, hiszen Nyugat-Európa számos kodifikációja, illetőleg büntetési gyakorlata ekkora már kiérlelte egyrészt **a feltételes elítélés intézményét**, másrészt az annak végrehajtásához szükséges intézményi hálózatot. Itt utalnunk kell azonban arra, hogy a nyugat-európai minta is kétirányú, egyrészt a jellemzően francia modell, másrészt az angolszász, amely a probation intézmény kidolgozásához vezetett.

3.7. A feltételes elítélés intézményének magyarországi élharcosa, FAYER László tervezetében a feltételes elítélés alkalmazásának lényegi pontjaként jelölte meg a „különös méltánylást érdemlő esetet.” Ezt a fordulatot szánta annak jelzéséként, hogy a jogintézmény rendkívüli, tehát az általánostól eltérő vagy inkább az eltérő megítélésre - ebben az esetben enyhébb megítélésre - okot adó körülmények esetében alkalmazható. Különösen azon eseteket vélte a jogintézmény alkalmazásnál szem előtt tartandónak, amikor a bíró meglátása szerint célszerű volt kísérletet tenni a terheltet visszavezetni a társadalomba, és nem kockáztatni azt, hogy a büntetés végrehajtása jobban eltávolítja, illetőleg elzárja - mai szóval élve - a reintegrációtól. Meg kell jegyeznünk, hogy ez a szemlélet egészen a Btá. elfogadásáig tartotta magát.

3.8. A francia példa szerint a differenciált büntetés-kiszabáshoz fűzött elvárást akként összegezhethetjük, hogy **„minél inkább zárva maradnak a fogházak a kezdő bűnösök előtt, annál kevésbé kell majd azokat kinyitnunk a visszaesők előtt.”**

3.9. HORVÁTH Tibor utalt arra, hogy a felfüggesztés ellenzőinek egy vonatkozásban kétségtelenül igazuk volt abban, hogy *„ennek az intézménynek a bevezetése alapján rendíti meg a klasszikus büntetőjogi felfogást és elvi kezdetét jelenti a büntetőjog - a büntetőjogi felelősség és a büntetési rendszer - gyökeres átépítésének.”*

3.10. IRK a lényegét ragadta meg bármely felfüggesztett büntetésnek akkor, amikor kijelentette, hogy **a Damoklész kardjaként lebegő büntetés visszatartó ereje fokozottabb, mint a végrehajtandó büntetésé** - amely állásponttal, tegyük hozzá, egyet is érthetünk -, hiszen a fenyegetettség érzete, az attól való félelem, hogy a büntetés mégiscsak bekövetkezik, eleve nagyobb óvatosságra int mindenkit. Igaz az is, hogy személyiségtől függ, hogy ez az óvatosság arra irányul, hogy a további bűncselekményt ne kövessen, avagy arra, hogy úgy kövessen el további bűncselekményeket, hogy azt a bűnüldöző hatóság fel ne fedezze. Amit nagyon sokszor elfelejtünk az az, hogy a szabadságvesztést vagy a pénzbüntetést megállapító, de egyúttal feltételesen felfüggesztő ítélet, több az egyszerű bírói rosszalásnál, amit egyebekben magában foglal, annál sokkal szigorúbb büntetés. **A felfüggesztés ténye nem szünteti meg a büntetést, nem fosztja meg a maga erkölcsi jellegétől és súlyától, nem hagyja, büntetlenül a cselekményt, bármennyire is ezt állítják az intézményt ellenzők.**

3.11. Az I. büntetőnovella indokolása már rámutatott arra, hogy **akivel szemben indokolt a büntetés, és akivel szemben alkalmas a büntetés, annak az azzal járó erkölcsi hatás megfelelő hátrányos jogkövetkezmény. Az ő esetében komoly hatást gyakorol rá már magában véve az elítélés ténye.**

3.12. A Btá. megalkotói is úgy tekintették a feltételes elítélést, mint, ami alkalmas a rövid időtartamú szabadságvesztés helyettesítésére. A különös méltánylást érdemlő okokra való hivatkozást a törvényhozó mellőzte a feltételek megfogalmazásától, a bíróság e rendelkezés szerint akkor függeszthette fel a kiszabott börtön- vagy pénzbüntetés végrehajtását, „ha ettől

az elkövető magatartására kedvező hatást vár és az elkövető a kedvezményre egyébként is érdemesnek mutatkozik”.

3.13. FÖLDEVÁRI az 1961. évi Btk. alkalmazásában óvta attól, illetőleg intette arra a **jogalkalmazót**, hogy az enyhítést és a felfüggesztést megfelelő mértékben külön kezelje a büntetés kiszabása során; azaz függetlenül a végrehajtás felfüggesztésének tényétől, az arányos mértékű szabadságvesztés büntetést szabja ki, és ne kerüljön abba a helyzetbe, hogy megelégszik egy olyan mértékkel, amely már felfüggeszthető. Ebben az esetben ugyanis, kialakulhat az a helyzet, hogy annak az elítéltnak a szabadságvesztés büntetésének mértéke, akinek a büntetését a bíróság nem függesztette föl arra tekintettel, hogy letöltendőit kap, enyhébb büntetést szab ki a bíróság, mint, akinek felfüggesztette a büntetését. Ennek jelentősége nyilván ott jelentkezik, ha a felfüggesztett büntetést utólag végre kellett hajtani. Ebben az esetben ugyanis megrendül az arányosság, hiszen az, aki ugyanolyan vagy enyhébb büntetést kapott eredetileg felfüggesztett büntetést, és utólag le kell töltenie, adott esetben súlyosabb büntetést tölt le, mint akivel szemben a körülmények miatt eleve nem lehetett szó a felfüggesztésről, tehát az összes körülményeiben eredendően nagyobb mértékben kerültek fel a súlyosító tényezők.

3.14. Az 1961. évi Btk. megalkotása során a felfüggesztés pozitív feltételeit a javaslat, majd a jogszabály, akként határozta meg, hogy rámutatott a bűncselekmény alanyi és tárgyi oldalának a felfüggesztés szempontjából fennálló jelentőségére. Mindkét oldal egységes szemlélete keltheti fel ugyanis a bíróságban azt a meggyőződést, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is előreláthatólag elérhető. Az alanyi mozzanatok közül külön kiemeli az elkövető előéletét, mint értékelendő körülményt.

Az **egyéniesítés követelménye** fokozottabban igényelte és igényli, hogy a törvényhozó a büntetőjogi intézményeket az egyes bűnözési típusok (fiatalkorúak, visszaesők, első ízben bűncselekményt elkövetők) sajátos kriminológiai vonásaira tekintettel alakítsa ki, illetve, hogy az egyes büntetőjogi intézményeken belül a bírói egyéniesítésnek minél tágabb tere legyen.

Mint a büntetés általában mindkét büntetési nem természeténél fogva rejt magában bizonyos megtorló-kényszer elemeket is, s ezek akkor sem változnak, ha a büntetés végrehajtását feltételese felfüggesztették, felfüggesztik. Meg kell jegyeznünk, hogy sok terheltben az él, és gondolhatjuk, hogy korábban is élt, hogy, amit nem hajtanak végre, az nem is büntetés. A büntetés tudata csak akkor jelenik meg, ha azt utólag kell végrehajtani.

Egyetérthetünk azzal, hogy a büntetőjogi **büntetés nevelő hatása** pedig mindig a büntetésben rejlő megtorló- és kényszerelemek keretében érvényesül. Ez nemcsak a végrehajtott büntetés, de a felfüggesztett büntetés esetében is így alakul. **A feltételes elítélés esetében a szabadságvesztésben, illetve a pénzbüntetésben rejlő megtorló- és kényszerelemek sajátosan érvényesülnek, nem az elítélt fizikai létére, hanem pszichikumára gyakorolnak hatást, és segíti elő a nevelés szempontjait.**

3.15. Az 1961. évi Btk. szerint csak az olyan személy büntetésének végrehajtása nem függeszthető fel, akit a bűncselekmény véghezvitelét megelőző öt éven belül szándékos

bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre. A korábbi szabályozás tehát a jogerős elítélés időpontját vette alapul, és nem értékelte kizáró okként azt a lehetőséget, hogy bár a büntetés kiszabása öt évnél régebben történt, de a szabadságvesztés kiállása és az újabb büntett elkövetése között esetleg csupán néhány nap telt el. **A novella alkalmazásában a jogalkotó azt a meggyőződését fejezte ki, hogy a már büntetett személy csak a szabad életben eredményesen, vagyis törvénytisztelő módon, eltöltött hosszabb idő után lehet érdemes arra, hogy újabb büntetésének végrehajtását felfüggeszék.** Ez a későbbiekben kifejtendő álláspontunkkal egyező felfogás.

3.16. Mind HORVÁTHBAN, mind pedig FÖLDVÁRIBAN felmerült a kérdés aziránt, hogy a feltételes elítélés intézményének milyen perspektívái rajzolódhatnak ki az intézménnyel kapcsolatos akkori tapasztalatok alapján.

Az egyéniesítés követelménye fokozottabban igényelte és igényli, hogy a törvényhozó a büntetőjogi intézményeket az egyes bűnözési típusok (fiatalkorúak, visszaesők, első ízben bűncselekményt elkövetők) sajátos kriminológiai vonásaira tekintettel alakítsa ki, illetve, hogy az egyes büntetőjogi intézményeken belül a bírói egyéniesítésnek minél tágabb tere legyen. Ugyancsak igényként merült fel - nemzetközi hagyományokon is alapulva - a **különböző társadalmi szereplők bevonása a bűnözés elleni küzdelembe.** A kettő - jelentette ki HORVÁTH - nem áll és nem állhat ellentétben egymással.

3.17. Sokat változott a Btk. I. novellája óta a felfüggesztett büntetés dogmatikai megítélése. Még a Btá.-ban is inkább kivételes, a rövid tartamú szabadságvesztés kiváltására alkalmazott intézmény volt, azonban az 1961. évi Btk. már egyértelműen nem a kivételes jogintézmények között tartotta számon, hanem a büntetés kiszabása, egyéniesítést - jegyezzük meg, az arányos viszonzást - szolgáló rendes eszközékként.

3.18. **Kutatásunk végső következtetései szempontjából** lényeges nemzetközi körülmény az 1975-ös **német büntető** törvény próbaidő határidejét szabályozó szakasz (56 a. §) második bekezdésének rendelkezése, mely szerint a próbaidő a felfüggesztésről rendelkező ítélet jogerőre emelkedésének napján kezdődik, **de** a törvény lehetőséget biztosít arra, hogy a próbaidőt **utólag megváltoztassák**, egyrészt annak mértékét a törvényi minimum mértékre rövidítsék, vagy éppen a törvényi maximumig meghosszabbítsák.

3.19. Az előzőkben jelzett megfontolásból ugyancsak indokolt az osztrák szabályozásra utalás. Ugyanis az 1974-es osztrák büntető törvény nagyfokú rugalmasságot biztosított a bírói jogalkalmazásnak, amely mindenképpen az egyéniesítést és az arányos büntetést szolgálja. Az ÖStGB 53.§ szerint, ha az elítéltet a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, a bíróság, főszabály szerint a felfüggesztett büntetés esetében a felfüggesztést megszünteti, és a büntetés végrehajtását rendeli el; eltekinthet azonban a végrehajtás elrendelésétől olyan rendkívüli körülmények megléte esetén, amelyek alapján feltehető, hogy az elítélt - az ismételt bűnelkövetés ellenére - további bűncselekmények elkövetésétől a jövőben tartózkodik. Vonatkozik ez arra a cselekményre is, amelyet az elítélt az elsőfokú és a jogerős ítélet meghozatala közötti időszakban követett el.

Ha a felfüggesztést nem kell megszüntetni, utólagosan, ha annak a mértékét túl rövid tartamban határozták meg, legfeljebb öt évig meghosszabbíthatja, egyúttal más magatartási szabályokat állapíthat meg, pártfogó felügyeletet rendelhet el.

3.20. A régi Btk. indoklásában is felfedezhetjük azt a törekvést, amely a büntetés kiszabásának folyamatában a bírót nagy körültekintésre sarkallja. A jogalkotó szerint ugyanis, amennyiben a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt javító-nevelő munkát vagy pénzbüntetést szabnak ki, az újabb büntetésből nem vonható következtetés arra, hogy a felfüggesztett büntetés végrehajtása szükséges. Fel kell tennünk a kérdést, hogy az ilyen esetekben mi a szükséges és arányos jogkövetkezmény, illetőleg az „engedékenységg” meddig nem vezet a végrehajtás torzulásához.

3.21. A régi Btk. tulajdonképpen folyamatos, nem ritkán egymással ellentétes irányba mutató módosítási környezetben utalnunk kell a nemzetközi irányzatokra is. Az egyiket a tényleges (végrehajtható) szabadságvesztés-büntetéstől való elfordulás jellemzi; **a bíróságok szankcióalkalmazási gyakorlatában elsősorban a pénzbüntetés, továbbá a feltételes szankciók (feltételes elítélés, próbára bocsátás), a szabadságelvonás nélküli munkabüntetések, de ezeket is megelőzően a különböző diverziós megoldások, a tettes és áldozat közötti kiegyezés, a jóvátételi megoldások érvényesülnek, és a szabadságvesztés valóban csak ultima ratio-ként kerül alkalmazásra.** Ennek az irányzatnak az alapja a növekvő bűnözés elleni küzdelemben a szabadságvesztés hatástalanságának, kedvezőtlen utóhatásainak a felismerése, és a törekvés a börtönök túlsúlyosságának elkerülésére, az igazságszolgáltatás tehermentesítésére, a sértett érdekeinek fokozott figyelembe vételére irányul.

3.22. A jogalkotó a régi Btk. alkalmazásában a próbaidő hosszát attól függően állapította meg, hogy vétség, vagy büntett miatt kiszabott szabadságvesztésről van-e szó. A 2009. évi módosító javaslat megszüntette ezt a differenciálást, és egységesen egy évtől öt évig terjedő időben határozta meg a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén a próbaidő tartamát. Továbbra is értelemszerű, és változatlan követelmény, hogy a próbaidő nem lehetett rövidebb a kiszabott szabadságvesztésnél. **Lényeges és további változtatásnak kell tekintenünk azt, hogy a próbaidő a hatályos szabályozással ellentétben nem csupán években határozható meg, hanem években és hónapokban. Ezzel kapcsolatban jegyezzük meg, hogy ezt a módosítást, az arányosság és egyéniesítés jegyében üdvözlünk kell.**

3.23. Az új Btk. indoklása egyértelműen kijelentette, hogy a szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztése a rövid tartamú végrehajtandó szabadságvesztések reális alternatívája, mert a büntetés kiszabás elveit a szabadság tényleges elvonása nélkül juttatja érvényre.

3.24. A büntetés végrehajtásának felfüggesztése a bűnelkövető számára alkalmat kíván adni a bűncselekmények elkövetésétől tartózkodó életvezetésre és a büntetés végrehajtásának

elkerülésére. A részletes indokolás rámutatott arra a lényeges jellemzőre, amelyet a korábbiakban, már a részbeni felfüggesztés indokolásánál hiányoltunk, tudniillik arra, hogy a végrehajtásában felfüggesztett büntetés nem szakítja ki az elítéltet a megszokott közösségből, és ezzel elkerüli a rövid tartamú szabadságvesztés végrehajtásával járó hátrányokat. Tehát ez az intézmény arra irányul, hogy az egyént a társadalomban megtartsa. Ez azonban személytől függő esemény lehet, így, ahogyan az a törvény is kiemeli, hogy elsősorban az elkövető személyi körülményeire figyelemmel juthat a bíróság olyan következtetésre, miszerint a büntetés célja a felfüggesztés alkalmazásával is elérhető.

3.25. A migrációs hullám okozta rendkívüli helyzetre a jogalkotónak a migrációs jelenség jogi úton történő **megfékezésére, illetőleg arányos kezelésére** adott büntetőjogi választát, egyes tényállási elemeknek az új Btk.-ban való szabályozása jelentette.

Az új tényállási elemek természetesen a büntetés kiszabása vonatkozásában is új helyzetet teremtettek, amellyel kapcsolatban a jogalkotónak reagálnia kellett.

Így a jogalkotó akként rendelkezett, hogy a határzár tiltott átlépése, a határzár megrongálása, valamint a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása esetén az öt évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása próbaidőre felfüggeszhető legyen.

A módosítások alapvető okaként tehát migrációs-politikai körülményeket jelöltünk meg, és ezt az állításunkat a bevezetett intézmények részletezése után is fenntarthatjuk. Bár a hivatkozott törvényi tényállási elemekből nem feltétlenül következne, azonban az általános részi módosítások már minden kétséget eloszlathatnak abban a vonatkozásban, hogy mi a jogalkotó valódi célja, amelynek érdekében a szokványostól eltérő mértékű, látszólagos lazítást vezetett be a felfüggesztés terén: enyhíteni az illegális migrációs nyomást, mentesíteni a befogadással érintett intézményi rendszert, megelőzni a büntetés-végrehajtást esetlegesen - erről az oldalról - fenyegető túlterhelést. De legfőképpen, az elkövetőket, akik Magyarország területére illegálisan érkeztek, onnan a leggyorsabban, és hatékonyabban, a büntetőhatalom valóságos gyakorlásának mérsékelt fenyegetésével eltávolítani.

4. Javaslatok a jogalkalmazónak (a hatályos jog által biztosított eszközök tükrében az arányos viszonzás védelmében, a kutatás során bemutatott esetekkel összefüggésben felmerült kérdésekben)

4.1 Az arányosság sérelme okának azonosítása

4.1.1. Felvetés

Több konkrét esettel ábrázoltuk azt a jelenséget, amikor az adott eljárásban tulajdonképpen senki sem sérti meg sem az anyagi jogi szabályokat, sem az eljárásjogi szabályokat, azonban a jogkövetkezmények alkalmazásához, vagy a büntetés kiszabásához és végrehajtásához fűzött érdekek mégis sérülnek; akár az ügyész határozatában előírtak, akár a bíróság ítéletében foglaltak végrehajtása elmarad, vagy szükségképpen el kell maradnia.

Emlékeztetőül nézzük át a két jellemzően előforduló esetkört, amely segít azonosítani a felvetésünket.

4.1.1.1. Lakóhely, tartózkodási hely, nyelvtudás hiánya, mint a végrehajtás akadálya

Az első eset az, amikor **objektív körülmények, így a lakóhely vagy tartózkodási hely, a nyelvtudás, pontosabban annak hiánya** teremthet olyan helyzetet, amikor is a fenti érdekek mindenképpen sérülnek.

Előfordulásának gyakorisága miatt, amely szinte jelenséggé tette, a magyar nyelv nem tudása, illetőleg a lakóhely problémáját vizsgáltuk. Eseteinkben azt figyelhettük meg, hogy a magyar nyelvet nem ismerő külföldi állampolgárok esetében a vádemelés elhalasztása mellett elrendelt pártfogó felügyelet és megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételre kötelezés végrehajtása, tekintettel arra, hogy tolmács hiányában - amikor is a tolmácsot az ügyésznek kellett volna kirendelnie, de a Be. előírásaival szemben az ügyész nem így vélekedett - a pártfogó felügyelet végrehajtása nem kezdődhetett meg, míg a megelőző szolgáltatást tolmács közreműködésével a legtöbb esetben - annak személyes jellege miatt - nem lehetett igénybe venni.

Ezekben az esetekben a pártfogó felügyelet általában eredménytelenül zárult, amely a terheltre nézve hátrányos eljárásjogi következményekkel is járhatna, miután az előírt magatartási- és kapcsolattartási szabályokat a földrajzi távolság, és a magyar nyelv nem tudása miatt nem lehetett végrehajtani. Összegezve az ügyész határozatában foglaltak megghiúsultak, így - többek között a jelenleg hatályos Be. 226.§ rendelkezéseire is figyelemmel - vádemelésnek lett volna helye valamennyi esetben.

A dilemmát az okozza, hogy vajon alkalmazhatók a hátrányos jogkövetkezmények akkor, amikor a terhelt egyrészt gyakorolta azon jogait, amik őt a vonatkozó eljárási szabályokban meghatározott elvek szerint megillették, illetőleg, amelyeket a hatóság nem korlátozott, másrészt nem tanúsított olyan magatartást, amely az együttműködés hiányának vagy konkrét megtagadásának a megállapítására vezetne.

A dilemma másik oldalán azzal számolhatunk, hogy az sem hagyható, hogy a magyar nyelv nem tudása, vagy külföldi lakóhely miatt, a terhelt a hátrányos jogkövetkezmények alól mentesüljön, vagy aránytalan enyhe elbánásban részesüljön.

4.1.1.2. Magatartás és egészségi állapot, mint a büntetés céljának megghiúsítói

A bírói jogalkalmazás vonatkozásában felvetett téma tárgyalása során mutattuk be azt az esetet, amikor a jogalkalmazó bíró a törvényi keretek között, de az arányosságot „kijátszva”, egy kevésbé arányos büntetés kiszabásával éri el a végeredményben, hozzávetőleg arányos viszonzást. Ennek a kissé nyakatekert gondolatsornak a lényege tehát az, hogy a bíró az adott ügy minden körülményét értékelve kiszabhatná az arányos büntetést, de e helyett, annak érdekében, hogy a terhelt aránytalanul súlyos helyzetbe nem kerüljön, első olvasatra - az anyagi jogi szabályozás szerint, a törvényi keretek között - súlyosabb büntetést kap, mint azt a terheltre rótt cselekmény indokolná.

Esetleírásunk ugyanis arról szólt, hogy azokban az esetekben, ahol a bíróság meglátása szerint az arányos büntetés a pénzbüntetés, de a terhelt körülményei azt erősítik meg a bíróságban, hogy pénzbüntetés kifizetésére a terhelt képtelen, tehát annak átváltoztatása várható, annak

érdekében, hogy a szabadságelvonásra nem kerüljön sor, hiszen nem ez a cél, a bíróság közérdekű munka büntetést szab ki.

Önmagában ez az intézmény nem vetett fel bennünk aggályokat, sőt a későbbiekben megteendő javaslatunk szempontjából kifejezett értékkel bír. Ezt a jelenséget abból az aspektusból vizsgáljuk, és ebben a vonatkozásban a kutatásunk adatai is a rendelkezésünkre állnak, illetőleg igazolják, hogy a büntetés - az esetek nagy számában - nem éri el a célját, tekintettel arra, hogy a bíróság által - fentiekre tekintettel - kiszabott büntetés végrehajtása megghiúsul. A megghiúsulás egyik oka a **terhelt magatartásában - főképp abban, hogy az elítélt nem hajlandó az együttműködésre - keresendő**, ebben az esetben a közérdekű munka átváltoztatására kerül sor. Végző soron abba a helyzetbe jut az elítélt, amelyet a bíróság igyekezett elkerülni. A másik ok **olyan objektív – általában rossz egészségi állapotban tettenérhető - körülmény**, amelyre tekintettel a közérdekű munka büntetés végrehajtását meg kell szüntetni. Ezekben az esetekben a bűnelkövetővel szemben a büntetőjogi viszonzás arányossága minden szempontból csak látszólagos, és az eredeti célját nem töltheti be.

4.1.2. Azonosítás eredménye: információhiány

A felvetésben szereplő eseteleírások látszólag egyedi, vagy legalábbis jól körülírható problémákat vetnek fel, azonban úgy gondoljuk, hogy mi inkább a különösről az általánosra mutattunk rá, hiszen, ahogyan azt a következőkben kifejtjük, nem feltétlenül nyelvi kérdések jelentenek nehézséget a büntetőeljárás során, hanem **egyéb olyan az alanyi oldalban rejlő körülmények és okok, amelyek időben történő felderítésével, felmérésével, megalapozottabb és végző soron arányos viszonzásra kerülhet sor.**

VÍGH rámutatott, hogy **a büntetés nem épülhet tisztán a cselekmény súlyára, és így az ítélezés során az elkövető személyiségét, genetikai és társadalmi adottságait is figyelembe kell venni.** Engedjük meg a genetikai és társadalmi adottságok tágabb értelmezését olyan módon, hogy az egyrészt a fizikai állapotot, másrészt az állami hovatartozást is jelenti. A megtorlás, az elrettentés nem lehet a büntetés fő célja, hanem az elkövető személyiségét, genetikai adottságait és társadalmi körülményeit is figyelembe kell venni, és ennek alapján a bűncselekmények megelőzését kell előtérbe állítani, a büntetés fő céljának tekinteni, és a büntetést nem tetterányosan, hanem individualizáltan, az elkövető személyiségéhez és életkörülményeihez igazítva kell kiszabni.

Semmilyen esetben sem tekinthetünk el tehát a büntetőeljárás és következményeinek emberi - terhelti - sorsokra gyakorolt hatásától, amelyre már CSEMEGI is felhívta a figyelmet, és nem tekinthetünk el semmilyen körülmények között a büntetés (joghátrány) céljától és kiszabásának (alkalmazásának) alapvető szintű szabályaitól.

Nem az a kérdés, hogy a szankció megfelel-e, hanem az, hogy milyen szankció felel meg az arányosság elvének.

Fentiek tükrében megállapíthatjuk, hogy az első esetben az ügyészség feladata - tegyük hozzá, lett volna - azoknak az adatoknak a beszerzése, illetőleg azoknak az ismereteknek a

megszerzése, amelyre tekintettel abba a helyzetbe kerül, hogy a vádemelés kérdéséről megalapozott döntésre juthat úgy, hogy abban az esetben, ha a vádemelés elhalasztásáról határoz, olyan kötelezettségek betartását, és betartatását írja elő, amelyek - az eset összes körülményére tekintettel - végrehajthatók.

A második esetben a bíróság mulasztotta el azokat az adatokat - megfelelően - értékelni, amelyeket vagy beszerzett. Az értékelés alatt azt kell értenünk, hogy a beszerzett adatokból olyan következtetésre jut, amely alapján megalapozott döntést hozhat, vagy felismeri, hogy további adatok beszerzése szükséges. Az esetek nagyobbik hányadában azt láttuk, hogy bizonyos adatok birtokában továbbiakra lett volna szükség, azonban ezek beszerzése már elmaradt.

Megállapíthatjuk, hogy a kutatásunkkal is érintett esetekben alapvetően valamilyen - jogszabálysértés mértékét el nem érő - mértékű **információ-**, vagy a **felderítés hiánya** okozta az arányos viszonzás és végső soron a büntetéshez, és annak végrehajtásához fűződő érdekek sérelmét.

4.2. Javaslatok

4.2.1. A végrehajtás átadásának lehetősége külföldi elítélt esetében

4.2.1.1. A végrehajtás átadása a konkrét eset tükrében

2018. január 1. napjától⁵¹⁰, ha a bíróság a szabadságvesztés végrehajtását felfüggeszti, próbára bocsátást alkalmaz, a szabadságvesztésre ítéltet feltételes szabadságra bocsátja, a próbaidőre, illetve a feltételes szabadság tartamára pártfogó felügyeletet rendel el, és a következő, egy vagy több magatartási szabályt állapítja meg, így a többiek között:

- az elítélt meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezék;
- az elítélt - hozzájárulása esetén - meghatározott gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak vesse alá magát;

akkor e próbaidő alatti magatartási szabályok vagy alternatív szankciók végrehajtása átadható az elítélt személy lakóhelye vagy tartózkodási helye szerinti tagállamnak, ha az elítélt e tagállamba visszatért, oda vissza kíván térni vagy ott kíván tartózkodni.

A konkrét esetben az ügyész a külföldi (holland, német, olasz, osztrák) állampolgár terhelttel szemben alkalmazta tehát a vádemelés elhalasztását, és az erről szóló határozatában magatartási szabályokat írt elő pártfogó felügyelet mellett. A magatartási szabályok között szerepelt a kábítószer-függőséggel kapcsolatos felvilágosító-megelőző szolgáltatáson való részvétel, amelynek teljesítése a Be. szerint feltétele annak, hogy az ügyész az eljárást

⁵¹⁰ Meg kell jegyeznünk, hogy az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény (Tv.) 136.§ szakaszának módosítását megelőzően is lehetőség volt a kiemelt magatartási szabályokat tartalmazó ítéletek végrehajtását átadni.

megszüntesse, és ne emeljen vádat. Tudjuk, hogy az előbbieken is ismertetett okok miatt a végrehajtás megghiúsult, azaz sem a pártfogásra, sem pedig a magatartási szabályok teljesítésére nem került sor.

A büntetőeljárás ezen a ponton szükségszerűen kényelmetlen fordulatot vett, hiszen a vádemelés elhalasztása során előírt magatartási szabályokat azért nem lehetett végrehajtani, mert egyrészt a magyar nyelv ismeretének hiánya ezt a jellegű szolgáltatást nagyon korlátozottan igénybe vehetővé teszi, vagy ellehetetleníti, másrészt a jogszerűen több száz kilométerre tartózkodó terheltre aránytalanul súlyos terhet róna a magyarországi színhelyen való megjelenés. A vádemelés elhalasztásának azonban nem lehet célja a terheltet aránytalanul súlyos körülményeknek kitenni. Ebben az esetben azonban hiányzik az a felróhatóság, amely a vádemelést megalapozná. Külön probléma, hogy a vádemelés elhalasztása során elrendelt szabályok betartásának végrehajtása nem adható át.

Mindezekre tekintettel, az ügyésznek még a vádemelés elhalasztása előtt azoknak az ismereteknek a birtokába kell kerülnie, hogy a vádemelés elhalasztásának feltételei egyáltalán megvannak-e. Erre javaslatunk második részében külön kitérünk.

Jelen esetben azt vessük fel, hogy bár a terhelt együttműködő hozzáállást tanúsít, azonban lehetőségei olyannyira korlátozottak, hogy nem tud Magyarországon maradni, vagy azt, hogy nincs olyan szervezet, amelynél idegen nyelven végrehajtható lenne egy esetlegesen előírt részvételi kötelezettség. A vádemelés elhalasztásának alanyi okokból nincsenek meg tehát a feltételei.

Javasoljuk a jogalkalmazó ügyésznek, hogy ebben az esetben, annak ellenére, hogy a cselekmény tárgyi oldalán minden feltétel a vádemelés elhalasztását támasztja alá, a vádemelésről határozzon, és próbára bocsátás intézkedés alkalmazását, valamint külön magatartási szabályok előírását indítványozza. Ebben az esetben ugyanis, tekintettel arra, hogy a terheltel szemben intézkedés alkalmazására kerül sor, az arányos viszonzás követelménye, és a büntetéshez, ez esetben intézkedéshez és annak végrehajtásához fűzött érdekek sem sérülnek, illetve legfeljebb minimális, de mindenképpen kisebb mértékben, mint abban az esetben, ha vádemelés elhalasztásához fűzött intézkedések végrehajtása méltányolható okból maradna el.

4.2.1.2. Végrehajtás átadása általánosságban

Utaltunk arra, hogy javaslatainkban egyedi eseteken keresztül utalunk az általános kérdésekre. Ennek szellemében a végrehajtás átadása körében is megfogalmazzuk általában vett javaslatunkat ugyanazon céllal, mint azt az egyedi ügyben tettük.

Ha a bíróság a szabadságvesztés végrehajtását felfüggeszti, próbára bocsátást alkalmaz, a szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátja, a próbaidőre, illetve a feltételes szabadság tartamára pártfogó felügyeletet rendel el, és a következő, egy vagy több magatartási szabályt állapítja meg:

- az elítélt a bűncselekmény elkövetésében részt vett, meghatározott személlyel ne tartson kapcsolatot;

- az elítélt a bűncselekmény sértettjétől, illetve annak lakásától, munkahelyétől vagy attól a nevelési-oktatási intézménytől, ahová a sértett jár, továbbá a sértett által rendszeresen látogatott helytől tartsa távol magát;
- az elítélt meghatározott jellegű nyilvános helyeket és nyilvános rendezvényeket, továbbá meghatározott közterületeket ne látogasson;
- az elítélt nyilvános helyen ne fogyasszon szeszes italt;
- az elítélt meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezék;
- az elítélt meghatározott tanulmányokat folytasson;
- az elítélt - hozzájárulása esetén - meghatározott gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak vesse alá magát;
- az elítélt a munkahelyének és a lakóhelyének megváltoztatására irányuló szándékát a pártfogó felügyelőnek előzetesen jelentse be;
- az elítélt a pártfogó felügyelővel vagy a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelővel rendszeres kapcsolatot tartson, részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást adja meg;
- az elítélt a bűncselekménnyel okozott kárt térítse meg;
- az elítélt a végrehajtó tagállam területét ne hagyja el;
- az elítélt a bűncselekmény elkövetéséhez felhasznált, meghatározott tárgyakat ne használjon,

Ha a bíróság közérdekű munkát, sportrendezvények látogatásától való eltiltást szab ki, vagy a büntetés kiszabását egy évre elhalasztja, és jóvátételi munka végzését írja elő, akkor e próbaidő alatti magatartási szabályok vagy alternatív szankciók végrehajtása átadható az elítélt személy lakóhelye vagy tartózkodási helye szerinti tagállamnak, ha az elítélt e tagállamba visszatért, oda vissza kíván térni vagy ott kíván tartózkodni.⁵¹¹

A Tv. 136.§ rendelkezéseire tekintettel **megfontolandónak tartjuk** a vádemelési, az ítélezési gyakorlatot a Tv. által végrehajtásra átadhatónak rendelt intézményekre figyelemmel alakítani, illetőleg a megfelelően differenciált, egyéniesített és arányos viszonzást alkalmazni vagy kiszabni.

Különösen a végrehajtás átadása körében **javasoljuk** már a vádemelésről történő döntés előtt, az arra vonatkozó adatot beszerezni, hogy meghatározott magatartási szabály, büntetés vagy intézkedés a terhelt állampolgársága vagy tartózkodási helye szerint illetékes tagállamban végrehajtható-e. Itt jegyezzük meg, hogy a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény a feltételes ügyészi felfüggesztés esetére részletesen szabályozza azokat az adatokat, amelyeket az ügyésznek a felfüggesztésben meghatározott magatartási szabályok előtt be kell szereznie, amelyek tulajdonképpen megalapozzák a magatartási szabályok elrendelését.

A végrehajtás átadásának körében, az egységes joggyakorlat megszilárdulása érdekében **javasoljuk** a Tv. hatályos szövege szerinti rendelkezést az alábbiak szerint kiterjesztően

⁵¹¹ Az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény 136.§

értelmezni: a 136.§ (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy ha a bíróság pártfogó felügyeletet rendel el, és egy vagy több magatartási szabályt állapít meg, mint például „az elítélt a pártfogó felügyelővel vagy a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelővel rendszeres kapcsolatot tartson, részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást adja meg” magatartási szabályt, de az ítéletet meghozó bíróság csak a pártfogó felügyeletet rendelte el, külön magatartási szabály megállapítása nélkül, a döntésre jogosult az új Btk. 71.§ (1) bekezdése alapján tekintse úgy, mintha a pártfogó felügyelővel való kapcsolattartásról a bíróság külön is rendelkezett volna.

Ebben a körben kell megjegyeznünk, hogy gyakorlati tapasztalatunk szerint az átadás körében gondot jelentett néhány esetben az az eltérő értelmezés, miszerint a pártfogó felügyelet végrehajtása nem adható át, amennyiben külön magatartási szabályként a kapcsolattartást nem határozta meg az ítéletet hozó bíróság. Itt kell rávilágítanunk egy jogszabályi kollízióra, amely szerint az új Btk. 71.§ (1) bekezdése értelmében, a pártfogó felügyelet elrendelése - általános magatartási szabályként – magában foglalja a pártfogó felügyelővel való kapcsolattartást, amiről így külön magatartási szabályként nem kell rendelkezni. Ezzel ellentétes a Tv. szabályozása, tehát a két jogszabályi rendelkezés kollízióba került, amelyre a jogalkotó figyelmét kell felhívni.

4.2.2. Pártfogó felügyelői vélemény beszerzése

A pártfogó felügyelői vélemény jelentőségét már VASKUTI is kiemelte 2006-os cikkében, amikor még csak bontogatta szárnyait az intézményileg elkülönült, önálló pártfogó felügyelői intézmény. Akkor, és - gyakorlati tapasztalataink alapján kijelenthetjük, hogy - most is kevesen látják a pártfogó felügyelői tevékenységben rejlő, a büntetőeljárás lefolytatása, az arányos jogkövetkezmények megállapítása és büntetés kiszabása, illetőleg eredményes végrehajtása szempontjából jelentős potenciált, a pártfogó felügyelői véleményt. A Be. egyes cselekmények és eljárástípusok - mint például a fiatalkorúakkal szembeni eljárás - ugyan kötelezővé teszi, a pártfogó felügyelő megkeresését de ezek általában környezettanulmányok elkészítésére vonatkozó, semmint pártfogó felügyelői vélemény adására irányuló rendelkezések. A két intézmény közötti különbség azonban jelentős, ha formai szempontból nem is olyan szembeszökően, de tartalmában mindenképpen.

4.2.2.1. A pártfogó felügyelői vélemény részei

A pártfogó felügyelői vélemény alapvetően az irányadó a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet (Pfr.) rendelkezései szerint épül fel. A rendelet határozza meg a tartalmi követelményeket, bár hozzátehetjük, hogy az új Be. 202-203.§ rendelkezései már sokkal részletesebb igényeket fogalmaznak meg a pártfogó felügyelői véleménnyel kapcsolatban, mint a Be., így tekinthetjük majd azt is a tartalomra nézve irányadó jogszabálynak.

4.2.2.1.1. A pártfogó felügyelői vélemény I. - adatokat tartalmazó - része kizárólag okiratokon alapszik, míg a személyes állapotok tekintetében, elsősorban a terhelt előadása, és az ahhoz kapcsolódó esetleges okirat a vélemény alapja. Meg kell jegyezni, hogy az állapotörögzítés

tartalmaz olyan fordulatokat is, amelyek szakkérdésnek minősülhetnek, mint például a káros szenvedélyre, egészségi állapotra vonatkozó adatok, ugyanakkor olyanokat is, amelyek további eljárás tárgyai lehetnek, mint például a hozzátartozók közötti erőszakra, veszélyeztetettségre vonatkozó adatok

4.2.2.1.2. A vélemény II. része a vizsgálati eljárást és módszert tartalmazza. Ha e rendelet ettől eltérően nem rendelkezik, a pártfogó felügyelői véleményt elkészítő pártfogó felügyelő az ügy iratainak tanulmányozását, a terhelt meghallgatását nem mellőzheti. A terhelt lakóhelyének, illetve tartózkodási helyének megtekintése mellőzhető, ha ugyanazon vagy más büntetőeljárás során, három hónapnál nem régebben készült környezettanulmány vagy pártfogó felügyelői vélemény áll rendelkezésre és lakóhelyében illetve tartózkodási helyében változás nem következett be.

4.2.2.1.3. A pártfogó felügyelői vélemény III. része a terhelt személyére, viselkedésére, életviszonyaira és életvitelére jellemző szakmai ténymegállapításokat tartalmazza különösen a

- családi körülményei,
- baráti és kisközösségi kapcsolatai,
- egészségi állapota,
- esetleges káros szenvedélyei,
- lakhatási körülményei és lakókörnyezete,
- iskolai végzettsége, szaktudása,
- munkahelye, ennek hiányában foglalkoztatása vagy tanulmányai folytatása,
- szabadidő-eltöltési szokásai,
- jövedelmi, vagyoni viszonyai,
- a cselekmény elkövetésekor jellemző és az azóta a)-i) pontban bekövetkezett változások adatai,
- a korábbi pártfogó felügyelői tapasztalatok

vonatkozásában.

A szakmai ténymegállapítások körében a pártfogó felügyelő szükség szerint bemutatja különösen

- a feltárt tények, körülmények és a bűncselekmény elkövetése között fennálló kapcsolatot,
- a terhelt adottságainak megfelelő munkalehetőségeket,
- a terhelt egészségügyi, illetve szociális intézményi ellátásának lehetőségeit,
- a bűnisméltésre vonatkozó kockázatelemzés vagy kockázatértékelés eredményét, a bűnmegelőzésre vonatkozó javaslatokat.

4.2.2.1.4. A pártfogó felügyelői vélemény IV. része a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését elrendelő által feltett kérdésekre adott válaszokat tartalmazza. Ennek során a pártfogó felügyelő véleményében

- javaslatot tesz a terhelttel szemben külön magatartási szabály vagy kötelezettség elrendelésére,

- bemutatja, hogy a terhelt a kilátásba helyezett magatartási szabályok vagy kötelezettségek teljesítését vállalja-e és képes-e teljesíteni,
- leírja, hogy a terhelt hajlandó-e részben vagy egészben megtéríteni a sértettnek a bűncselekménnyel okozott kárt, illetve más módon gondoskodna-e a sértettnek adandó jóvátételről,
- tájékoztat arról, hogy a sértett hozzájárul-e a részére adandó jóvátételhez,
- bemutatja, hogy a terhelt vállalja-e és képes-e meghatározott célra anyagi juttatást teljesíteni, vagy a köz számára munkát végezni,
- javaslatot tesz a terhelt pszichiátriai, alkohol- vagy kábítószer-függőséget gyógyító, illetve más egészségügyi kezelésben, ellátáson vagy szolgáltatáson való részvételére,
- javaslatot tesz a terhelt életvezetési tanácsadó, illetve más felvilágosító programon való részvételére, javaslatot tesz a terhelt viselkedéskorrekciós, illetve kompetenciafejlesztésre irányuló csoportos vagy egyéni foglalkozáson, különösen agresszióhelyettesítő tréningen, szociális készségfejlesztő tréningen, munkaerőpiaci tréningen való részvételére,
- javaslatot tesz a bűnisméltés elkerülése érdekében leginkább hatékony intézkedésekre,
- javaslatot tesz a terhelt közösségi jóvátételi, a sérelem okozását tudatosító, illetve helyreállító programban (konferenciamódszerek, mediáció, egyéb közösségi konfliktuskezelési technikák alkalmazása) való részvételére.

A vélemény IV. része adja meg tehát az elrendelői kérdésre a válaszokat, és egyben az egész pártfogó felügyelői vélemény legfontosabb része, hiszen ez tartalmazza a pártfogó felügyelő szakmai meggyőződésére, és a rendelkezésre állt, illetőleg a vélemény összeállítása során beszerzett adatokon, és személyes tapasztalatokon alapuló véleményét. A pártfogó felügyelő itt tér ki a többiek között arra a büntetés kiszabását, vagy intézkedés alkalmazását is megalapozó körülmény részletezésére, hogy a terhelt hogyan viszonyul az általa elkövetett cselekményhez, a büntető eljáráshoz. Bemutatja, hogy a terhelt személyisége az elkövetéstől, vagy az elkövetéshez vezető körülményektől kezdve az eljárás befejezéséig milyen fejlődést mutatott be, amely lehet pozitív, de akár negatív is, vagy esetlegesen a fejlődés hiányát. Fontos, hogy a vélemény ezen része, bár a beszerzett adatok elsősorban okiratok és a terhelt előadása alapulnak, de ugyanúgy a pártfogó felügyelő személyes tapasztalata is, a pártfogó felügyelő szakmai tapasztalatán és meggyőződésén alapuló és a vélemény elkészítése során kialakult szakmai vélemény.

A IV. a leghangsúlyosabb része a véleménynek, **amelynek legfőbb funkciója a döntés-előkészítés, vagy a döntés megalapozása.**

4.2.2.2. A pártfogó felügyelői vélemény, mint eszköz jelentősége az arányos viszonzás során

4.2.2.2.1. A hatályos Be. a 2003. évi II. törvény 39.§ hatályba lépésével a Bizonyítás című VII. fejezet IV. címe 114/A. § alatt, a szakvéleményre vonatkozó rendelkezések között tartalmazza a pártfogó felügyelői véleményre irányadó szabályokat, ezzel pedig a jogalkotó kifejezte, hogy a véleményt a szakvélemény egy sajátos típusának tekinti. A Be. 76. § (1) bekezdése a szakvélemény mellett azonban nem nevezi meg külön bizonyítási eszközként.

Az új Be. ennél továbbmegy, és a 165.§-ban a bizonyítási eszközök kimerítő felsorolását kiegészíti, és önálló bizonyítási eszközként nevesíti a pártfogó felügyelői véleményt is. Ezzel elsimerte az eddigi, és hangsúlyossá tette a pártfogó felügyelői vélemény bizonyítás során betöltött szerepét. A pártfogó felügyelői vélemény, mint bizonyító eszköz jelentőségét nemcsak egyébként nem csak a 165.§ rendelkezései, de a 202.§ (4) bekezdése is hangsúlyozza akkor, amikor a véleményt elkészítő pártfogó felügyelőre az igazságügyi szakértőkre vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni.

A pártfogó felügyelői véleményt alapvetően a bíróság és az ügyészség rendelheti el, büntetés kiszabása vagy intézkedés alkalmazása, vádemelés elhalasztása (az új Be hatálybalépésétől kezdve feltételes ügyész felfüggesztés) alkalmazása, vagy közvetítői eljárásra utalás előtt a **döntés megalapozása érdekében**. A vélemény beszerzését a törvény kötelezővé is teheti.

A büntetés kiszabása vagy intézkedés alkalmazása előtt elrendelt pártfogó felügyelői vélemény célja, túl a terhelt személyi körülményeinek, társadalmi kötődésének, kapcsolatrendszerének megismerésén, a terheltnek az általa elkövetett bűncselekményhez, illetőleg a vele szemben folyamatban lévő büntetőeljáráshoz való viszonyának megismerése. **Ezek az adatok szükségesek ugyanis az egyéniesített büntetőjogi jogkövetkezmények kialakításához.**

Ha az ügyész a közérdekű munka vagy a jóvátételi munka alkalmazására vonatkozó indítvány megtétele előtt vagy a bíróság a büntetés kiszabás körében az ilyen büntetés vagy intézkedés eredményes alkalmazhatósága kérdésében pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendeli el, a pártfogó felügyelő a szakmai ténymegállapítások körében elsősorban a terhelt munkára való alkalmasságát és személyes adottságait mutatja be, így különösen

- egészségi állapotát,
- iskolai végzettségét, szakképzettségét vagy szaktudását,
- munkaviszonyát, ennek hiányában foglalkoztatásának vagy tanulmányai folytatásának tényét,
- a végrehajtás szempontjából lényeges egyéb személyes körülményeit,
- azt, hogy a közérdekű munka vagy a jóvátételi munka teljesítését vállalná-e,
- a terhelt személyes adottságaira és a büntetőeljárás alapjául szolgáló bűncselekmény jellegére figyelemmel a társadalmi jóvátételt is szolgáló munkalehetőségeket. (Pfr. 12.§)

Amennyiben **az ügyész vádemelés elhalasztása előtt** (az új Be. szerint feltételes ügyészi felfüggesztés alkalmazása előtt) rendel el pártfogó felügyelői véleményt, az ügyész a terhelt viszonyaival kapcsolatos célzott kérdéseket is feltehet.

4.2.2.2.2. Ismételten utalhatunk akár **KAUTZ**, akár **VÍGH definíciójára**, de főképp **HORVÁTH Tibor** kijelentésére, ami szerint **az egyedi esetekre nézve sincs mérőeszköz arra, hogy mely büntetés illetve milyen fokú büntetés tekinthető visszatartó, elrettentő erőnek.**

Erre tekintettel, **joggal vonjuk le a következtetést**, hogy minden egyes egyedi ügyben külön kell beszerezni mindazon információt, amely túl a tárgyi oldaltól, az alanyi oldal tekintetében biztosítja azt a rálátást, amely az arányos viszonzás meghatározásához vezet.

Bár az eszköz erre rendelkezésre áll, sőt annak jelentősége egyre inkább nyilvánvaló, mégis a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a kötelező alkalmazási körön túl, amely egyebekben környezettanulmány és nem pártfogó felügyelői vélemény, a jogalkalmazó - talán az eljárás elhúzódnak elkerülése érdekében – nem alkalmazza abban az esetben sem a pártfogó felügyelői véleményt, amikor rögzítetten nem rendelkezik kellő információval a terhelt személyiségéről. (tárgyalás mellőzésével kiszabott büntetés)

Ugyanakkor, ha átgondoljuk, az az időráfordítás, ami a vélemény elkészítéséhez szükséges többszörösen megtérülhet abban az esetben, ha a bíróság ennek alapján az egyéniesített, és arányos büntetést szabja ki, vagy intézkedést alkalmazza, ami ebben az esetben a végrehajthatóság esélyének, és így a büntetés célja megvalósulásának garanciája is.

Szükségesnek látjuk a jogalkalmazói kultúra, és ezzel a pártfogó felügyelő szerepének megváltozását a tekintetben, hogy a pártfogó felügyelő tevékenysége a jogalkalmazói gyakorlatban is elnyerje a jogalkotó által egyebekben biztosított szakértői státusát. Ehhez azonban szükséges az, hogy a jogalkalmazó minden egyedi ügyben felmerült információhiány, vagy kétség esetén alkalmazza a pártfogó felügyelői véleményt, mint az arányos viszonzás egyik eszközét.

5. Javaslatok a jogalkotónak de lege ferenda

5.1. Megelőző pártfogó felügyelet

Több helyen foglalkoztunk a pártfogó felügyelet jelentőségével. Ebben a témában több tudományos munka is kifejtette megalapozott véleményét. Ebben az összefüggésben minket kizárólag az érdekel, hogy a pártfogó felügyelet hogyan képes hozzájárulni az arányos viszonzás biztosításához.

Utaltunk arra is, hogy egy-egy felvetést az egyedi, vagy konkrét példán keresztül próbálunk megközelíteni, és az arra adott választ követően az általános következtetést megfogalmazni. Ebben az esetben is így teszünk, különösen arra tekintettel, hogy az életkori sajátosságok talán a legszignifikánsabb jellemzői a bűncselekmény alanyi oldalának.

5.1.1. Előjáróban rögzítenünk kell, hogy a megelőző pártfogó felügyelet nem egyenlő a megelőző pártfogással. A **megelőző pártfogás** egy létező jogintézmény, amelyet a jogalkotó a gyermekvédelem rendszerében szabályozott azzal a szándékkal, hogy a veszélyeztetett gyermekek védelme a gyermekvédelem és a pártfogó felügyelet tapasztalatait összefogó rendszeren keresztül, minél hatékonyabban valósuljon meg.

A megelőző pártfogás gyermekvédelmi jogintézmény. **A megelőző pártfogás tulajdonképpen kockázatkezelés, amelyhez, vagy amelyre tekintettel a büntetőeljárásban azonban nem fűződnek jogkövetkezmények.**

5.1.2. A fiatalkor a bűnözéshez vezető magatartások, mint társadalmi jelenség, illetve a bűnmegelőzés, valamint a bűnözésre reagáló anyagi büntetőjog, büntető eljárási jog és a büntetés végrehajtási jog szempontjából is meghatározó.

A fiatalkorú elkövetőkre az új Btk. eltérő szabályokat alkalmaz. Az új Btk. elvi éllel fogalmazza meg, hogy, a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a **fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.**

Fiatalkorúval szemben büntetést akkor kell kiszabni, **ha intézkedés alkalmazása nem célravezető.** Azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható.

Fiatalkorúval szemben szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy **szabadságelvonással járó büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.**

Erre figyelemmel tehát, elsődleges szempont a nevelés, és csak végső megoldás a bűncselekmény megtorlása, a büntetés.

A kérdés, amit a jogalkotónak fel kell tennie magában, hogy egyrészt, tartható-e a fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi elvi jelentőségű elvárás, illetőleg, hogy a jogalkalmazó rendelkezik-e azokkal az eszközökkel, amelyekkel a meghatározott elvárás megfelelő szinten és hatékonysággal végrehajtható, azaz, megfelelő intézményi háttér áll-e a rendelkezésére.

Ha ugyanezt a kérdést magunknak tesszük föl, a válaszuk az, hogy az elvi megközelítés önmagában tartható, sőt tartani kell, azonban az anyagi és eljárásjogi eszközöket bővíteni kell, illetőleg **a már meglévő intézményeket megfelelően következetesen kell alkalmazni.**

A fiatalkorúak esetében is az új Btk. több büntetés és intézkedés alkalmazását teszi lehetővé azzal, hogy a fiatalkorú esetében elsősorban **az intézkedést** kell alkalmazni, és, ahogyan arról már szó esett, a büntetést csak végső esetben. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a társadalomra kiemelten veszélyes cselekmények esetében kerül első sorban sor a büntetés kiszabására.

A fiatalkorúak esetében alkalmazható intézkedések körében kell megemlítenünk a javítóintézeti nevelést, illetőleg a pártfogó felügyeletet. A javítóintézeti nevelés büntetés helyett alkalmazható önálló intézkedés, amelyet a bíró rendel alkalmazni, míg a pártfogó felügyelet mindig járulékos, és a törvényben meghatározott esetekben kötelező intézkedés, amelyet szintén az eljárást befejező határozat rendelhet el, a törvényben meghatározott egyéb esetet kivéve.

Mind a büntetések, mind pedig az intézkedések vonatkozásában egy nagyon fontos közös jellemzőt ki kell emelnünk: **a büntetés esetén a kiszabásra a büntetőeljárás végén, az eljárást befejező határozatban, míg az intézkedések alkalmazására legkorábban a nyomozóhatóság vádemelési javaslatát követő szakaszban, az ügyész eljárásában kerülhet sor. Megállapítható tehát, hogy mindkét esetben messze kerülünk a bűncselekmény elkövetésének időpontjától, ugyanis nem ritka az az eset, hogy a nyomozóhatóság munkája több hónapig, esetleg egy évet meghaladóan tart.**

Meg kell jegyeznünk, hogy az új Be. a fiatalkorúakkal szembeni nyomozást egy, legfeljebb két évig engedni folytatni.

5.1.3. A fiatalkorú elkövetőkkel foglalkozó szakemberek egyértelmű véleménye, hogy a meglévő intézményrendszer bizonyos feladatok ellátására alkalmas, azonban a tényleges cél eléréséhez több kell, ugyanis a jelenlegi rendszer inkább „tüneti kezelésre”, sem mint a tényleges probléma felszámolására alkalmas.

Ahhoz ugyanis, hogy a fiatalkorú elkövetőben akár a nyomozóhatóság, akár a fiatalkorúak ügyésze, de leginkább az elkövetővel ténylegesen foglalkozó pártfogó felügyelő eredményt érjen el, azaz megvalósuljon a további cselekményektől való visszatartás, valamint a reszocializáció, **azonnali reakcióra van szükség.**

Önmagában az a tény, hogy a fiatalkorúval szemben büntetőeljárás folyik, nem feltétlenül eredményezi azt a hatást, amelyet a jogalkotó megkövetel. **A büntetőeljárás ugyanis objektív módon az elkövetett bűncselekményre reagál, és nem törődik, nem is törődhet az elkövető személyiségével olyan fokban, amely a szocializációhoz, vagy reszocializációhoz szükséges.** Megjegyezzük, nem is akar, hiszen ennek az érdekében biztosítja azokat az eszközöket, amelyek a jogalkalmazó az eljárás során igénybe vehet.

A fentiek tükrében tehát jogosan vetjük fel a kérdést, hogy vajon alkalmasak-e a jelenlegi eszközök az új Btk. 106. § - ban meghatározottak elérésére.

Alapvetésként kezeljük, hogy a büntetőjog rendszerében a tényleges, az egyén fejlődéséhez szükséges körülményeket is figyelembe vevő tevékenységet a pártfogó felügyelő lát el.

A büntetőeljárás során a jelenleg hatályos szabályok szerint, nem tekintve a nyomozóhatóság adatszerző tevékenységét, ahol a fiatalkorúak esetében, a nyomozóhatóság felhívására a pártfogó felügyelő készíti le a környezettanulmányt, az a fajta tevékenység, amelynek nem kizárólag a büntetőjogi felelősség megállapításának megalapozásához, azaz a bűncselekmény felderítéséhez kapcsolódik, az elkövető a vádemelés előkészítéséig nem találkozhat olyan intézkedéssel, amely a cselekménnyel, mint szociológiai értelemben vett jelenséggel foglalkozik. A büntetőeljárás során a fiatalkorúak ügyésze az, aki - a nyomozóhatóság vádemelési javaslatában meghatározott cselekmény értékelését követően - határozatával elhalaszthatja a vádemelést, és a fiatalkorú elkövető számára külön magatartási szabály betartását írja elő, mely szabályok végrehajtásáért a pártfogó felügyelő lesz felelős.

Amíg azonban ez bekövetkezhet, a cselekmény elkövetéséhez képest, - egyetértve VASKUTI álláspontjával is - **jelentős idő telik el, tehát megfelelő időben történő beavatkozásról nem lehet szó.**

5.1.4. A cél a további bűncselekmények elkövetésének megelőzése, hiszen pártfogó felügyeletről már elkövetett bűncselekmény esetén beszélhetünk. Egyértelműen ki kell jelenteni, hogy ebben az esetben a pártfogásnak nemcsak céljában, de időzítésben is megelőzőnek kell lennie, tehát eltérően a „rendes” pártfogó felügyelettől, az eljárás során is további eljárási cselekményeket kell megelőznie. Végül, de nem utolsósorban, tudomásul kell venni, hogy a megelőző pártfogó felügyelet lehetőségét az eljárás kezdeti szakaszában, tehát a nyomozóhatóság eljárásában, bűncselekmény elkövetését követően azonnal biztosítani kell, törvényben meghatározott esetekben.

Álláspontunk szerint, ebben az esetben van a hatóságnak lehetősége arra, hogy a bűncselekményt követően időben beavatkozzon. **Még akkor**, amikor az elkövető tudja és átfogja cselekményének jelentőségét, társadalomra veszélyességét, és nem fordulhat elő, ahogyan az fiatalokorúak esetében sajnos sokszor, hogy a felelősségre vonáskor, **az idő múlása miatt, a későbbi beavatkozásnak már nincs akkora jelentősége, illetőleg nevelő hatása, azaz a büntetés vagy joghátrány célja nem teljesül, a viszonzás ebben a vonatkozásban nem lesz arányos.**

5.1.5. Éppen ezért **szükségesnek tartjuk a megelőző pártfogó felügyelet intézkedés intézményének bevezetését.**

Főleg a fiatalokorú terhelt esetében elképzelhetőnek tartjuk, hogy a Btk. 164.§ szerinti testi sértés, a közlekedési (XXII. fejezet) vagy vagyon elleni (XXXVI. fejezet) vétség vagy öt évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett esetén, a megelőző pártfogó felügyelet alkalmazásával a terhelt akár mentesülhetne a büntetőeljárás hatálya, a büntetés kiszabása, további intézkedés alkalmazása alól, vagy korlátlan enyhítésben részesülhetne. Ugyanakkor nevelési - tehát az elvi éllel megfogalmazott, kívánt hatást elérő - célzattal már ekkor a pártfogó felügyelő látókörébe kerülne, illetőleg számára magatartási szabályok előírása válik lehetővé, már az eljárás ezen szakaszában megvalósulhat az egyediesítés.

Mintegy beékelve a megelőző pártfogás elé, megelőzendő a párhuzamos és halmozott eljárásokat, a fiatalokorú terhelt számára a gyanúsítás alkalmával, vagy a vádemelést a nyomozóhatóság a - beismerés és az önkéntesség esetén - felajánlja a megelőző pártfogó felügyeletben való részvétel lehetőségét, ha a gyanúsításban szereplő bűncselekmény vonatkozásában a megelőző pártfogó felügyeletet a törvény nem zárja ki.

A közvetítői eljárás és a kábítószerfüggők elterelésének analógiájára a megelőző pártfogó felügyelet a terhelt és törvényes képviselője önkéntes részvételével történne, így az alaptörvényben, a büntetőeljárás törvényben lefektetett alapvető jogokat és elveket (ártatlanság vélelme) nem sértene (ez utóbbi kapcsán megjegyzendő, hogy a védelembe vétel is kötelező alapon működik és **nem csak** bűncselekmény elkövetése miatt kialakult veszélyeztetettség esetén).

Amennyiben a terhelt nem veti alá magát a megelőző pártfogó felügyeletnek, vagy azt a jogszabály kizárja, az eljárás a rendes menetben folytatódna, a rendőrség tájékoztatása alapján az illetékes gyámhatóság a védelembe vételről, és szükség esetén a megelőző pártfogás elrendeléséről dönthetne. És ebben az esetben továbbra is elrendelhető lenne a pártfogó felügyelet a büntetés kiszabása vagy intézkedés alkalmazása mellett.

A megoldás egyesítené a gyermekvédelmi rendszer (védelembé vétel) és a pártfogó felügyelet eszközrendszerét, tehermentesítené az ügyészséget, bíróságot.

Amennyiben a terhelt vonatkozásában a feltételek fennállnak, a nyomozóhatóság megkeresi a pártfogó felügyelőt pártfogó felügyelői vélemény készítése érdekében. Ezt követően a pártfogó felügyelői vélemény alapján az ügyész mérlegelési jogkörében eljárva határozza a megelőző pártfogó felügyelet elrendeléséről, a magatartási szabályokról, egyúttal felfüggeszteni a nyomozást (a kábítószerfüggők elterelésének és a közvetítői eljárás analógiájára). Határozatát megküldené a pártfogó felügyelőnek, a gyámhatóságnak, a nyomozó hatóságnak, a törvényes képviselőnek és a fiatalok terheltek:

A megelőző pártfogó felügyelet tartama 1 év, mely egy alkalommal, 6 hónappal meghosszabbítható.

A megelőző pártfogó felügyelet tartamának leteltekor a pártfogó felügyelő értékeli a magatartási szabályok teljesítését a megelőző pártfogó felügyelet eredményességét.

Amennyiben a megelőző pártfogó felügyelet eredményes volt, lezárásra kerül. Az ügyész az eljárást megszüntetheti. Amennyiben eredménytelen, vagy egyéb okból - az ügyész mérlegelése szerint - az eljárás nem szüntethető meg, abban az esetben a büntetőeljárás folytatódik. Amennyiben a megelőző pártfogó felügyelet eredményes volt, de az eljárás nem szüntethető meg, úgy az eredményes pártfogó felügyelet korlátlan enyhítésre ad lehetőséget.

Az intézmény lényege az azonnali reakció, az önkéntesség, az egyediesítés, amely önmagában hordozza azokat a garanciákat, amelyeket a mind az anyagi jogi, mind az eljárásjogi szabályok megkövetelnek, illetőleg előírnak.

Egyetértünk azonban VASKUTI Andrással, aki nem zárta ki egy esetleges előzetes pártfogó felügyelet intézkedése intézményének bevezetését felnőttkorú elkövetők esetében sem, annak időzítését azonban - a pártfogó felügyelők leterheltségére figyelemmel - a fiatalok elkövetőket érintő intézmény bevezetését követően képzelte el.

5.2. Másodlagos pönalizálás (pönalizáció) fogalma

Rögzíthetjük, hogy a másodlagos pönalizálás fogalmával szakirodalomban nem találkozhatunk, de a kutatásunk eredményeképpen arra a következtetésre jutottunk, hogy a jogalkotás számára be kell vezetnünk.

A pönalizálás jelentése büntetés, így fogalmunk a másodlagos büntetést jelenti. De mit takarhat ez valójában?

A másodlagos viktimizációt, mint nem odaillo jogintézményt, meghatározott céllal idéztük fel kutatásunk során. A fogalom meghatározásakor rávilágítottunk a másodlagosság jelentéstartamára, mely szerint a másodlagos viktimizáció olyan hatás következménye, amely nem a bűncselekmény közvetlen eredménye, hanem a **bűnetető-igazságszolgáltatási rendszertől, illetve a társadalomtól elszenvedett** másodlagos viktimizációt tartalmazza.

Plasztikusabb példával élve, másodlagos viktimizációnak számít, ha az áldozatsegítés hatósági eljárás során az áldozatot az intézményi rendszer, ahelyett, hogy azonnal, eredményesen megfelelő segítségben részesítené - küldözgetésekkel, meghallgatásokkal, eredménytelen akciókon keresztül -, pusztán azért, hogy az áldozatnak többször, és ismételtelen kell újból és újból áldozati mivoltával közvetlenül szembesülnie, **többszörösen „áldozattá válik”**.

Kutatásunk során számos esetben mutattunk rá arra, hogy egy büntetőeljárás szükségtelen mellékhatásokkal járhat. Súlyosabb esetben a mellékhatás már olyan hatás, amely túlmutat a büntetőeljárás és a büntetés valódi célján, és olyan hátrányos helyzetet idéz elő, vagy olyan hátrányos helyzetbe kényszeríti a terheltet, amelyet maga a jogalkalmazó sem kívánt elérni. Tipikusan azokról az esetekről kell beszélnünk, amelyeket kutatásainkkal is alátámasztottunk, amikor a büntető-igazságszolgáltatási rendszer - KERÉKES Sándor után - externális hatásai jelentkeznek, és eredményeznek aránytalanságot.

A jogbiztonság az államtól, és elsősorban a jogalkotótól azt követeli meg, hogy a jog egésze, egyes részterületei és szabályai világosak, egyértelműek, *hatásukat tekintve kiszámíthatóak* és a norma címzettjei számára is előre láthatóak legyenek. Jelentőséget tulajdonított az Alkotmánybíróság azon általános tételnek, amely kutatásunk szempontjából is jelentős tartalommal bír, amely szerint a büntetések végrehajtását kizáró szabályok az állami büntetőhatalom gyakorlását azért szorítják korlátok közé, mert a büntetőjog *sem a társadalmat, sem az elkövetőt nem kívánja ésszerűtlen indok alapján vagy alaptalanul hosszú ideig bizonytalanságban tartani az elkövetett cselekmény jogkövetkezményeit illetően*.

Az Alkotmánybíróság által is kifejtett, és az Alaptörvényből következő korlátok, az alkotmányos büntetőjog követelményei kiterjednek a büntetőjog felelősségi rendszer valamennyi intézményére, a bűncselekménnyé nyilvánítástól, a büntetőeljárás lefolytatásán túl a végrehajtás során elszenvedett joghátrányokra.

Kutatásunk során arra a következtetésre jutottunk, hogy ezek a hatások csökkenthetők, egyrészt a jogalkalmazás, másrészt a jogalkotás során.

A **jogalkalmazás** esetén, az eljárás elhúzódásának kiküszöbölésével - amit többek között a kutatásunk során felajánlott eszközök igénybevételével is elérni lehet - az **eljárás hatálya alatt állásának az eljárás és a büntetés célján túlmutatató hatásait** minimalizálására törekedni, vagy azokat kompenzálni kell.

A **jogalkotás során a jogalkotónak** arra figyelemmel kellene kodifikációs tevékenységét folytatnia, hogy a megalkotandó jogszabály ezen nem kívánatos - hiszen az aránytalan büntetőjogi következmények, ahogyan kimutattuk ugyanúgy sértik a büntetéshez és annak végrehajtásához fűzött érdekeket, tehát nem kívánatosak - hatásokat kizárják.

Fentiekre tekintettel alkottuk meg, és ajánljuk figyelmébe a jogalkalmazónak és a jogalkotónak a másodlagos pönalizálás, mint elkerülendő vagy kompenzálendő kategóriát.

5.3 A visszamenőleges beszámítás intézménye a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetés esetén, mint az arányos viszonzás eszköze

Tulajdonképpen folytatva a másodlagos pönalizációval lefektetett javaslatunkat térünk át kutatásunk zárókövére, végső tézisünkre, amely az *áttekintett* büntetőjogi környezetben példa nélküli, ám ennek ellenére mégsem idegen jogintézmény.

5.3.1. Az Alkotmánybíróság már korábban hivatkozott határozatának indokolása szerint az *elhúzódó büntetőeljárás* miatt bekövetkező alaptörvény-ellenesség orvosolható a büntetés kiszabás során. Amennyiben az ítélet indokolásából megállapítható, hogy a bíróság az eljárás elhúzódására tekintettel a terheltet a büntetés kiszabása során valamilyen „kedvezményben részesítette”, vagyis az időmúlásra, az eljárás elhúzódására tekintettel enyhébb büntetést szabott ki, vagy a büntetés helyett intézkedést alkalmazott, akkor a terhelt az ésszerű határidőn belüli elbíráláshoz való jogának a megsértése reparálást nyert, így arra eredménnyel hivatkozni már nem lehet.

Amit a jogalkotó nem tehet meg, azonban a jogalkalmazónak legalább az ügydöntő határozata során észlelnie, figyelembe vennie, illetőleg értékelnie kell. Ez pedig nem más, mint az az emberi tényező, a szubjektum vagy alanyi oldal, ami, ahogyan azt a korábbiakban már többször kifejtettük az arányosság szempontjából az egyik legfontosabb értékelendő körülmény. Véleményünk az, hogy a bíróságnak észlelnie, és értékelnie kell az eljárás másodlagosan pönalizáló hatását.

Ilyen körülmény például, amire az eljárás hatálya alatt állás hatása vizsgálatának körében rámutattunk, hogy bizonyos foglalkozások gyakorlásának, tevékenységek ellátásának tényleges akadálya. Az erre vonatkozó korlátozásokat az egyes ágazati törvények (például a légi közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény) tartalmazzák, nyilvántartásban szereplő adatok pedig lehetővé teszik ezen korlátozások tényleges érvényesítését.

A fentieket kutatásunk során számadatokkal is ábrázoltuk, amelynek összegzésére az alábbiakban emlékeztetünk.

Ezek szerint a vizsgált területen, az elmúlt öt évben felfüggesztett szabadságvesztés büntetés kiszabásával záruló büntetőeljárások átlagos tartama 3 és fél év, az első fokú ítélet és a jogerős ítélet között átlagosan 8 és fél hónap telik el, míg a bíróság átlagosan közel 2 év négy (ca. 27,8) hónap felfüggesztett büntetést szabott ki a meghatározott időintervallumban. Ez azt jelenti, hogy átlagosan másfélszer annyi idő telik el a büntetőeljárás hatálya alatt, mint amennyi felfüggesztett büntetést, - szintén átlagosan - szab ki a bíróság, **és a kiszabott felfüggesztett büntetések közel egyharmadának megfelelő idő telik el a jogerőre emelkedésig**, addig az időpontig, amíg a felfüggesztett büntetés próbaidejének számítása megkezdődhet.

5.3.2. A büntetés felfüggesztése intézményének szerepe kutatásunk eredményére is tekintettel, számunkra megkérdőjelezhetetlen. Megfelelő módon szolgálja mind az egyéniesítés, mind az arányos viszonzás követelményét.

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése a bűnelkövető számára alkalmat kíván adni a bűncselekmények elkövetésétől tartózkodó életvezetésre és a büntetés végrehajtásának elkerülésére. Az új Btk. részletes indokolása rámutatott arra a lényeges jellemzőre, amelyet a korábbiakban, már a részbeni felfüggesztés indokolásánál hiányoltunk, tudniillik arra, hogy a végrehajtásában felfüggesztett büntetés nem szakítja ki az elítéltet a megszokott közösségből, és ezzel elkerüli a rövid tartamú szabadságvesztés végrehajtásával járó hátrányokat. Tehát ez az intézmény arra irányul, hogy az egyént a társadalomban megtartsa.

Rá kell arra mutatnunk, hogy ez a jogintézmény a fentiekben meghatározott célját akkori tölti be valóságosan, ha a végrehajtás lehetőségével való fenyegetésen túl, nem fejt ki további olyan hatást, ami az elítélt életét olyan irányban korlátozza, befolyásolja, amely - végső soron - az elítéltet arra inspirálhatja, hogy a boldogulását újabb büntetendő cselekmény elkövetésével biztosítsa.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy ez nem a büntetésben, illetőleg annak felfüggesztésében meglévő, illetőleg elkerülendő, hanem az ítélet kiszabásához kapcsolódó eljárási körülmény, azaz a másodlagos pönalizáció kérdése.

5.3.3. Tekintettel arra, hogy a jogintézmény alkalmazásában a büntetés végrehajtása során - célja szerint - nem kerül sor a szabadság meghatározott tartamú elvonására, nincs meg a lehetősége a jogalkalmazónak arra, hogy a másodlagos pönalizáció hatását beszámítással, a szabadságelvonással járó büntetéssel szemben, csökkentéssel kompenzálja. A jogintézmény vonatkozásában ugyanis számolni kell azzal a törvényi korláttal, miszerint a felfüggesztés próbaidejének tartama nem lehet rövidebb a felfüggesztett szabadságvesztés tartamánál. A kutatásunk viszont rámutatott, hogy az Alkotmánybíróság és az EJEK által is, valamint az általunk másodlagos pönalizálásként definiált eljárás elhúzódása, vagy az eljárás hatálya alatt állás hatása a felfüggesztett büntetés próbaidejének – átlagosan – legalább egyharmadát teszi ki. Erre tekintettel a bíróságnak a törvényi korlátra figyelemmel nincs meg az a lehetősége, hogy a jogerős határozata meghozatalakor ilyen mértékű kompenzációval éljen.

Meg kell azt is jegyeznünk ugyanakkor, hogy egy ilyen jellegű kompenzáció - az alanyi oldalban rejlő körülményekre tekintettel - akár még a jelentős időintervallumra tekintettel sem lehet minden esetben indokolt.

5.3.4. Ezért merült fel bennünk annak a lehetősége, hogy, amennyiben a törvény a feltételeket megfelelően szabályozza, jogalkotás útján minimalizálható a másodlagos pönalizáció azokban az esetekben, amikor a szabadságvesztés büntetés végrehajtását a bíróság felfüggeszti. Figyelemmel arra, hogy a törvény korlátozza a próbaidő tartama csökkentésének a lehetőségét, meg kellett találnunk azt a megoldást, amivel a bíróság a jogszabályi keretek között, és feltételeknek megfelelően mégis kompenzálni tud úgy, hogy a jogerősen kiszabott felfüggesztett szabadságvesztés tartama ténylegesen ne csökkenjen, azaz az arányos viszonzás követelménye ne sérüljön.

Ezt véleményünk szerint csak úgy lehet elérni, hogy a próbaidő számításának sok esetben aránytalanul távolra kitolódó kezdő időpontját, az első fokú ítélet meghozatalának

időpontjához közelítjük. Ez pedig **visszamenőleges beszámítást**, tehát nem a próbaidő tartamának csökkentését jelenti.

5.3.4. A hatályos szabályozási környezetben, bár nem talákoztunk egy esetleges visszamenőleges beszámítást szabályozó intézménnyel, azonban számos esetben tapasztaltuk, hogy a jogalkalmazónak megvan a lehetősége a büntetés kiszabása során a célszerűség elvét figyelembe vevő, rugalmas eljárásra.

Létezik olyan szabályozási környezet, ahol a jogalkotótól az sem idegen, hogy a jogalkalmazónak azt a lehetőséget is biztosítsa, hogy a már jogerőre emelkedett ítélet szerinti büntetés tartamát utólagosan megváltoztassa. Áttekintve a német példát, megállapíthatjuk, hogy a próbaidő határidejét szabályozó szakasz (56 a. §) második bekezdésének rendelkezése szerint a próbaidő a felfüggesztésről rendelkező ítélet jogerőre emelkedésének napján kezdődik, **de** a törvény lehetőséget biztosít arra, hogy a próbaidőt utólag megváltoztassák, egyrészt annak mértékét a törvényi minimum mértékre rövidítsék, vagy éppen a törvényi maximumig meghosszabbítsák.

A hatályos magyar joggyakorlatban is rámutattunk azokra az esetekre, amelyekben a célszerűség jegyében a jogalkalmazó rugalmasan alkalmazta a rendelkezésére álló eszközöket a büntetés kiszabása során.

5.3.5. **Javasoljuk** a jogalkotónak az új Btk.-ban új 92/B.§ bevezetését a jogerőre emelkedésig eltelt idő visszamenőleges beszámításának szabályozásáról. Ennek során javasoljuk szabályozni, hogy a Btk. 85.§ (2) bekezdése szerint a felfüggesztett szabadságvesztés büntetés jogerőre emelkedéséig eltelt időt a megállapított próbaidő tartamába be kell számítani, amennyiben

- a) a felfüggesztett szabadságvesztést kiszabó elsőfokú ítélettel szemben az ügyész, a vádlott, védője fellebezett, és
- b) az elsőfokú ítéletet követően a jogerőre emelkedéséig eltelt idő alatt a vádlottal szemben nem indult újabb büntetőeljárás, és
- c) a jogerős határozatot meghozó bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét a szabadságvesztés büntetés felfüggesztése tényében nem változtatta meg.

Külön bekezdésben javasoljuk szabályozni, hogy azzal szemben a visszamenőleges beszámítás nem alkalmazható, aki az elsőfokú ítélet meghozatalakor visszaesőnek számít.

A jogintézmény alapját jelenti az az eset, ha az elsőfokú ítélet nem emelkedik jogerőre, hiszen a probléma felvetése is abból a körülményből ered, hogy a próbaidő számításának kezdő időpontja a jogerőre emelkedéshez kapcsolódik. A szándékunk arra irányul, hogy ezt az időintervallumot rövidítsük le a jogszabályban meghatározott feltételek megléte esetén.

Álláspontunk alapja, hogy tézisünk minden esetben az arányos, célszerű és indokolt, ugyanakkor egyediesített büntetőjogi viszonzásra mutasson. Erre tekintettel alapvetésként kezeljük a már többször hivatkozott megállapításokat, amelyek az alanyi oldal értékelésére hívták fel figyelmünket. Annak mentén, hogy a büntetés akkor lehet arányos, ha a megfelelő joghátrányt a megfelelő személlyel szemben alkalmazzák, a jelen jogintézményt sem tartjuk

mindenkivel szemben alkalmazhatónak, függetlenül attól, hogy adott esetben a bíróság a felfüggesztett büntetést tartja a megfelelő és arányos büntetésnek.

Az 1961. évi Btk.-t módosító novella alkalmazásában a jogalkotó azt a meggyőződését fejezte ki, hogy a már büntetett személy csak a szabad életben eredményesen, vagyis törvénytisztelő módon, eltöltött hosszabb idő után lehet érdemes arra, hogy újabb büntetésének végrehajtását felfüggeszék.

Véleményünk szerint kellően és indokoltan szigorú a jogintézmény a fentiek tükrében is. A feltétel szerint ugyanis az elítélt egyrészt nem lehet visszaeső az elsőfokú ítélet meghozatalakor. Másrészt az elítélt nem követett el más bűncselekményt az elítélését közvetlenül megelőzően vagy azt követően, hiszen az újabb büntetőeljárás kizáró körülmény, azaz a törvénytisztelő életmódot legalábbis feltételezhetjük. Harmadrészt az elítélt a nem jogerős ítélet kihirdetésétől kezdve a felfüggesztéshez fűzött jogkövetkezmények ismeretében várja az ítélet jogerőre emelkedését úgy, hogy nem tudhatja, hogy az milyen tényleges tartalommal emelkedik jogerőre. Erre figyelemmel azonban a jogerőre emelkedésig eltelt időt, eredményesen eltelt próbaidőnek is tekinthetjük.

Lényeges feltételként határozzuk meg, hogy a jogerős határozatot meghozó bíróság döntésében a jogintézményt, tehát a felfüggesztést ne változtassa meg, ugyanakkor véleményünk szerint nem zárható ki a visszamenőleges beszámítás lehetősége abban az esetben, ha a jogerős határozatban a felfüggesztett büntetés, vagy a próbaidő tartama módosul, hiszen az mérlegelés kérdése.

6. Zárógondolatok és a tézisekkel kapcsolatos várakozások (a műhelyvita megállapításai függvényében szerkesztés alatt)

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Su-La-Ce: Reggeli beszélgetések Lin-csi apát kolostorában, Magyar Könyvklub 1999.
2. VÓKÓ György: Bűnelkövetők korlátozása jogállamban, MTA Doktori értekezés 2010.
3. FÖLDEVÁRI József: A büntetés tana, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1970.
4. Jogi Lexikon, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 1999.
5. BIBLIA, Ószövetség, Mózes II. 21.
6. BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: Büntetőjog I. A 2012. Évi C. törvény alapján, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2012.
7. PETRÉTEI József: Alkotmányi alapelvek az Alaptörvényben, Kodifikáció és Közigazgatás elektronikus szakfolyóirat Kodifikátor Alapítvány
8. Prof. Dr. Herbert KÜPPER: A jogállam követelményei az Európai Unióban és Magyarország Alaptörvénye, JURA A Pécsi Tuományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, Dialóg Campus, Budapest-Pécs 2011. 2. Szám
9. GYULAVÁRI Tamás: A szürke állomány, Gazdaságilag függő munkavégzés a munkaviszony és az önfoglalkoztatás határán, Pázmány Press Budapest 2014.
10. MOLNÁR Margit: Általános jogi és alkotmányjogi ismeretek, Pécs 1994.
11. Reinhard MOOS: Der Einfluss Cesare Beccarias auf das österreichische Strafrecht. Juristische Blätter. Heft 2. Febr 1991. 113. Jahrgang.
12. STIPTA István: Cesare Beccaria és kora, in.: TÓTH J. Zoltán: 250 éves a Dei delitti e delle pene, tanulmányok Cesare Beccariáról, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2015.
13. MUCSI Emese: Egy könyv kétszáz év távlatából. Világtörténet, 1987. 1. szám.
14. FÖLDI András - KELEMEN Miklós - KISTELEKI Károly - MÁRKUS Eszter - RIGÓ Balázs – SIKLÓSI Iván: Összehasonlító jogtörténet, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014.
15. HALMÁGYI Sándor: Beccaria. Magyar Igazságügy 1887. (27. köt) 17. oldal in: STIPTA István: Cesare Beccaria és kora, in.: TÓTH J. Zoltán: 250 éves a Dei delitti e delle pene, tanulmányok Cesare Beccariáról, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2015.
16. Dr. BAGDY Emőke: Családi szocializáció és személyiség zavarok, Tankönyvkiadó 1977.
17. ANDORKA Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó 2006.
18. BALOGH Ágnes, TÓTH Mihály: Magyar büntetőjog, Általános rész, Osiris Kiadó, 2010.
19. E. KWIATKOWSKI, Die Constitutio Criminalis Theresiana 1903.
20. HAJDU Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntető Btk. tervezet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971.

21. Franz von LISZT: Die Strafgesetzgebung Der Gegenwart in Rechtsvergleichender Darstellung, Berlin 1894.
22. MEZEY Barna, MAGYARINÉ HORVÁTH Ágnes: Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó 2004.
23. GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: Magyar Büntetőjog Általános Rész, Wolters Kluwer Kft. Budapest, 2014.
24. Dr. Karl HILLER: Die Geschitlichen Grundlagen des österreichisches Strafrechts. in.: Die Strafgesetzgebung der Gegenwart in Rechtsvergleichender Darstellung. Berlin 1894.
25. Karl Gustav GEIB: Lehrbuch des deutschen Strafrechtes, Leipzig 1861.
26. Dr. Karl BINDING: Die gemeinen deutschen Strafgesetzbücher vom 26. Februar 1876 und vom 20. Juni 1872. Kommentar I. Einleitung, Leipzig 1877.
27. Dr. Carl Georg von WÄCHTER: Das königliche Sächsische und Thüringische Strafrecht, Einleitung, Stuttgart 1885.
28. Karl BINDING: Der Entwurf eines Strafgesetzbuchs für den norddeutschen Bund in seinen Grundsätzen, Engelmann 1869 Leipzig.
29. Dr. Hermann SEUFFERT: Deutsches Reich in.: Die Strafgesetzgebung der Gegenwart in echtsvergleichender Darstellung. Berlin 1894.
30. BELOVICS Ervin, BÉKÉS Imre, BUSCH Béla, DOMOKOS Andrea, GELLÉR Balázs, MARGITÁN Éva, MOLNÁR Gábor, SINKU Pál: Büntetőjog, Általános Rész, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft. 2014.
31. Dr. GÖNCZI Katalin, Dr. HORVÁTH Pál, Dr. RÉVÉSZ T. Mihály, Dr. STIPTA István, Dr. ZLINSZKY János: Egyetemes Jogtörténet I., Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2009.
32. KAJTÁR István, HERGER Csabáné: Egyetem állam- és jogtörténet, 2014 Dialóg Campus Kiadó.
33. MEZEY Barna: Egy jogászkarrier a 19. században. Csemegi Károly 1826-1899 Budapest Osiris 2001.
34. HORVÁTH Tibor: Az első magyar bünető törvénykönyv és kodifikátora: Csemegi Károly. Budapest Osiris 2001.
35. TARNAI 1899. 17. oldal, VAVRIK Béla, Csemegi Károly emlékezete, in: Csemegi Károly emlékezete. A Magyar Jogászegylet Díszülése 1899. október 29. Magyar Jogászegyleti Értekezések Budapest, 1899.
36. FINKEY Ferenc: Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából. A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, Budapest 1942.
37. PULSZKY Ferenc: Visszaemlékezések a büntető-törvénykönyv kidolgozására kiküldött bizottság munkálataira. 1842–43. Jogtudományi Közlöny, I. rész, 1890. nov. 21. 47. sz, 369–370., II. rész 1890. dec. 12. 50. sz., 393., III. rész 1891. jan. 23. 4. sz. 25–27
38. FAYER László: Az 1843-iki büntető javaslatok anyaggyűjteménye I. kötet. Magyar Tudományos Akadémia 1896.

39. SCHWARZE Friedrich Oskar (1843): Entwurf eines Strafgesetzbuchs für das Königreich Ungarn und die damit verbundenen Theile. Kritische Jahrbücher für deutsche Rechtswissenschaft. Band 14.
40. LŐRINCZ József: A magyar börtönügy alakulása, a nemzetközi normák megjelenése (a XIX. század elejétől 1979-ig.) Főiskolai Figyelő, 1991. IV. szám.
41. MEZEY Barna: Új határok között. Büntetés-végrehajtás a két világháború között Magyarországon. Börtönügyi Szemle, 1995. évi 3. szám.
42. KABÓDI Csaba – LŐRINCZ József – MEZEY Barna: Büntetéstani alapfogalmak. Rejtjel Kiadó Budapest, 2005.
43. EDVI Illés Károly: A büntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló magyar büntető-törvénykönyvek magyarázata, Zilahy Sámuel 1882.
44. dr. LUKÁCS Tibor: A bűn és a büntetés, Minerva, Budapest, 1981.
45. KŐRÖSI Sándor: A magyar büntetőjog tankönyve, Pfeifer Ferdinánd, Magyarország 1879. 61.
46. PAULER Tivadar: Büntetőjogtan I. Anyagi Büntetőjog, Pfeifer Ferdinánd, Magyarország 1872.
47. LÖW Tóbiás: A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről és teljes anyaggyűjteménye, Budapest, 1880.
48. TAMÁSKA Péter: Egy világáros három börtöne, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet története, Unicus Műhely Budapest, 2017.
49. KAUTZ Gusztáv: A magyar büntetőjog tankönyve: különös tekintettel a gyakorlati élet igényeire, Eggenberger 1881.
50. Adolf MERKEL: Über Strafausmessung und Strafminderung, Strafrechtszeitung 1864.
51. Stephan MAYER: Entwurf eines Strafgesetzes für das Königreich Italien 109.
52. HEIL Fausztin: A visszaesés nyilvántartása, Magyar Igazságügy 1881. XV. 1.
53. CSEMEGI Károly beszéde a Jogászegylet 1890-ik évi november 30-án tartott teljes ülésből.
54. EDVI ILLÉS Károly: A Magyar Büntetőtörvénykönyv magyarázata, Budapest, 1909.
55. FAYER László: Régi magyar feltételes ítéletek. Jogtudományi Közlöny, 1892. 45. szám.
56. HORVÁTH Tibor: A feltételes elítélés a magyar büntetőjogban, Jogtudományi Közlöny 1968. 1. szám
57. IRK Albert: A magyar anyagi büntetőjog. Pécs, Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. 1933.
58. GRUBER Lajos: A büntetés feltételes elengedésére vonatkozó Fayer-féle tervezet I. rész, Jogtudományi Közlöny, 1890. 37. szám.
59. FAYER László: Törvénytervezet a büntetés feltételes elengedéséről, Jogtudományi Közlöny, 1890. 29. szám.
60. Francia rendelet a büntetés feltételes elengedése és az előzetes letartóztatás tárgyában. Jogtudományi Közlöny 1901. 36. évfolyam, 12. szám.

61. FAYER László: A feltételes elítélésről, Jogtudományi Közlöny 1902, 37. évf. 5. szám.
62. Magyar életrajzi lexikon II. (L–Z). Főszerk. Kenyeres Ágnes. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1969.
63. CZICZE József: Problémák a bűnügyi nyilvántartásban, Belügyi Szemle 1987. 1. szám.
64. KÁRMÁN Elemér: A bűnügyi nyilvántartás és büntető igazságszolgáltatásunk. Jogtudományi Közlöny. 1908. 47. szám.
65. CSIKI László: A bűnvádi úton jogerősen elítéltek nyilvántartása, A jog, 25. évf. 31. szám, 221-223.
66. KÁRMÁN Elemér: Fejezetek a Bűnügyi Taktikából, Csendőrségi lapok III. Évf. 40. szám, M. kir. Csendőrségi Zsebkönyv szerkesztő bizottsága, Budapest 1909. október 3.
67. FINKEY Ferenc: A büntetőperjogtudomány háromszázados fejlődéstörténete. Sáropatak, 1948.
68. STIPTA István: A tiszaezlári per, és a korabeli büntető eljárásjog, Jogtörténeti szemle, Gondolat Kiadó, 2012. 4. szám.
69. BÁRÁNDY Péter: A feltételes elítélés megjelenése a magyar büntetőjogban az I. büntető novella révén., Jubileumi Tanulmányok. Magyar Büntetőjogi Társaság. 2011. 109-110. Oldal, EDVI ILLÉS Károly: A Magyar Büntető törvénykönyv magyarázata, Budapest 1909.
70. IRK Albert: A büntetőjog átalakulása, Kolozsvár 1915.
71. Franz von LISZT: Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge zweiter Band, Berlin 1905.
72. VÓKÓ György: Büntetési teóriák racionalitásai, Büntetőjogi Szemle 2012/1. szám.
73. ANGYAL Pál: A magyar büntetőjog tankönyve, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest, 1920.
74. Franz von LISZT: Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge zweiter Band, Berlin 1905.
75. FINKEY Ferenc: Büntetéstan problémák, Budapest 1933.
76. HORVÁTH Tibor: Büntetés, illetőleg társadalmi intézkedés alkalmazása a társadalomra veszélyes cselekmények miatt, Jogtudományi Közlöny, 1961. 1-2. szám.
77. NAGY Ferenc: A büntetőjogi szankciórendszer reformja. Büntetések és intézkedések az új büntető törvénykönyvben. Büntetőjogi Kodifikáció 2001. 2. szám.
78. Kriminológia, Wolters Kulwer Kft. Budapest, 2016.
79. HORVÁTH Attila: A szocialista állam- és jogtudomány, Budapest HVG-ORAC 2015.
80. LENGYEL György, SZÁNTÓ Zoltán: A gazdasági élet szociológiája, Budapesti Corvinus Egyetem 2005.
81. SZABÓ Imre: A szovjet szocialista büntetőjog alapelvei. Jogtudományi Közlöny, 1950. 11-14. szám.
82. FÖLDESI Tamás: Mi jár a bűnért a jogban? Belügyi Szemle, 2011/9.

83. HORVÁTH Attila: A szovjet típusú diktatúra büntetési rendszere in: Jogtörténeti parerga, ELTE Eötvös Kiadó Budapest.
84. Börtönstatisztikai Szemle 2016.
85. KÓHALMI László: Az életfogytig tartó szabadságvesztés a magyar büntetőjogban. Börtönügyi Szemle 2006. 30. évf. 3. szám.
86. NAGY Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéséről és az európai börtönnépességről, Börtönügyi Szemle 2008. 32. évf. 1. szám.
87. Igazságügyi Közlöny LXXIX. (1971.) évfolyam, 11. szám.
88. SZŰK László: Büntetőnovella a gyakorlatban, Jogtudományi Közlöny 1972. 27. évf. 4. szám.
89. BÉKÉS Imre: A büntetőjogi dogmatikáról. Acta Facultatis Politico-Juridicae Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Lorando Eötvös Nominatae. Tomus X. Bp. 1968.
90. EDVI ILLÉS Károly: A magyar büntető törvény magyarázata, Révai 1909.
91. Döntvénytár, Bíróági határozatok 1953. október – 1955. december, Közgazdasági és Jogi Tankönyvkiadó, Budapest 1956.
92. HORVÁTH Tibor: Feltételes elítélés a magyar büntetőjogban, Jogtudományi Közlöny 1968, XIII. új évfolyam, 1. szám.
93. ANGYAL Pál: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest 1920, 198. oldal
94. Franz von LISZT: Der Zweckgedanke im Strafrecht, in.: Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, Band I. 1905.
95. Hans-Heinrich JESCHEK: Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil 1972.
96. Criminal law in action: An overview of current issues in western societies. Kluwer Law and Taxation Publishers 1988.
97. Bundesgesetzblatt, Teil 1., 1975. Nr. 1. Bonn vom 2. Januar 1975.
98. Norbert KLATT: Zum Verhältnis des Österreichischen und deutschen Strafrechts in der Zeit des Nationalsozialismus, Göttingen 2009. 9-22. oldal
99. Hanns HAAS: „Der ‘Anschluss’“, in Emmerich TÁLOS, Ernst HANISCH, Wolfgang NEUGEBEUER und Reinhard IEDER: NS-Herrschaft in Österreich. Ein Handbuch. Wien: öbv und hpt, 2000.
100. Gerhard JAGSCHITZ: Der Putsch. Die Nationalsozialisten 1934 in Österreich. in Friedrich WEISSENSTEINER und Erika WEINZIERL: Die österreichischen Bundeskanzler. Leben und Werk. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1983.
101. Bericht zur Tagung in Ischl 12-17. 05. 1941.
102. KABÓDI Csaba: A büntetések és intézkedések utóbbi harminc éve néhol meghökkentő változásainak története, Jogtudományi Közlöny 1986. XLI. új évfolyam.
103. HORVÁTH Attila: Szocialista állam- és jogtudomány, HVG-ORAC, Budapest 2015.
104. HOLLÁN Miklós: Megkésett búcsú a társadalomra veszélyességtől
105. SCHULTHEISZ Emil: Szovjet Büntetőjog, Általános Rész. Jogtudományi Közlöny 1951. VI. új évf.

106. TÍMÁR István: A Szovjetunióban folyó büntetőjogi kodifikációs munkálatokról, Jogtudományi Közlöny 1957. XII. új évf.
107. PERÉNYI József: A büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése, Jogtudományi Közlöny 1952. VII. új évf.
108. RÁCZ György: Az új osztrák büntető törvénykönyv Általános Részéről, Jogtudományi Közlöny 1974, XXIX. új évf. 10. szám.
109. HOLLÁN Miklós, BARABÁS A. Tünde: A negyedik magyar büntetőkódex régi és új vitakérdései, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2017.
110. RÁCZ György: Az új osztrák büntetőnovella, Jogtudományi Közlöny 1988. XLIII. új évf. 9. szám.
111. BELOVAI István: Fedőneve: Scorpion. Csillagfény 2000 Bt. 1998, 164-166. oldal
112. POMOGYI László: Magyar alkotmány- és jogtörténeti kézisztár. Mérték Kiadó, Budapest 2008.
113. REINER Ignác: Kegyelmezési jog. In: Magyar Jogi Lexikon (Szerk. Márkus Dezsi) IV. kötet, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest 1903.
114. PETRÉTEI József: A köztársasági elnök kegyelmezési jogáról, Az államfő jogállása III. Konferenciakötet. PPKE JÁK, Budapest 2014.
115. Magyar Értelmező Kézisztár, Akadémia Kiadó, Budapest 2003.
116. Günther WINKLER: Begnadigung und Gegenzeichnung. Springer Verlag, Wien–New York 2005. 84. oldal in.: PETRÉTEI József: A köztársasági elnök kegyelmezési jogáról, Az államfő jogállása III. Konferenciakötet. PPKE JÁK, Budapest 2014.
117. Michel FOUCAULT: A fantasztikus könyvtár. Pallas Stúdió – Attraktor Kft. Budapest, 1998. 5. oldal
118. IBOLYA Tibor: Sztojka Párnó – egy „kóborcigány” bűnöző élete, Börtönügyi Szemle, 2015/1.
119. KÖVÉR Ágnes: A büntetés elméletének kritikai megközelítése I., Kriminológia és Kriminálisztikai Tanulmányok, OKRI, Budapest, 1996.
120. HORVÁTH Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlatja, Akadémia Kiadó, Budapest, 1981.
121. SZABÓ András: Büntetési rendszer és arányosság, Jogtudományi Közlöny 1995. augusztus.
122. Francis A. ALLEN: The Decline of the Rehabilitative Ideal in American Criminal Justice, Cleveland State Law Review, 1978, 150. oldal
123. KERÉKES Sándor: Környezetgazdaságtan alapjai, Aula Kiadó 2007, 123. oldal
124. Dr. GÖNCZI Katalin, Dr. HORVÁTH Pál, Dr. RÉVÉSZ T. Mihály, Dr. STIPTA István, Dr. ZLINSZKY János: Egyetemes Jogtörténet I., Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2009.
125. VÓKÓ György: A magyar büntetés-végrehajtási jog, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2014.
126. NAGY Ferenc: A törvényesség elvének elméleti forrásairól és kezdeti megjelenési formáiról, in: BÁRD Petra - HACK Péter - HOLÉ Katalin (szerk.): Pusztai László emlékére, Budapest, 2014. 183. oldal

127. NAGY Ferenc: Az anyagi büntetőjog és az alkotmány, Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridical et politica, 1996. 80-81. oldal
128. KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárás jog, Osiris Kiadó, 2003. 68. oldal.
129. VÍGH József - GÖNCZÖL Katalin: A fiatalok bűnelkövetők redukciója az utógondozás során. Jogtudományi Közlöny, 1972. 8. szám, 492. oldal
130. VÍGH József: „A kárhelyreállító igazságszolgáltatás eszközei a hazai büntetőigazságszolgáltatás rendszerében” című OTKA kutatás
131. PÁLVÖLGYI Ákos: Ez a megoldás? Bérabtartás, börtönépítés a túlzásfoltosság ellen, Az új Btk. 2017/2.
132. VASKUTI András: Pártfogó felügyelő szerepe az alternatív szankciók kiválasztásánál. Kriminológiai Közlemények 2006/62.

Internetes források, hivatkozások:

1. <http://lexikon.katolikus.hu/I/ius%20talionis.html> (2017. 02. 27.)
2. A Dictionary of Greek and Roman Antiquities, <http://www.perseus.tufts.edu> (2017. 02. 28.)
3. HORVÁTHY Balázs: A jogösszehasonlítás főbb tézisei és az európai integráció, <http://mek.oszk.hu/03400/03435/03435.htm#4> (2017. 03. 11.)
4. Marcin Jerzy WITAN: Sprawa Jana Calasa (o nietolerancji religijnej we Francji) [Jean Calas pere (a XVIII. századi francia vallási intoleranciáról)] *Mówia Wieki* 1993/11. (414.) 30–31. o. in.: *KLIÓ* 1994/2 <http://www.c3.hu/~klio/klio942/klio110.html> (2017. 04. 06. 9:46)
5. http://www.kriminologie.uni-hamburg.de/wiki/index.php/Franz_von_Liszt (2017. 04. 24. 19:21)
6. <http://www.habsburger.net/de/kapitel/von-torturen-und-todesstrafen> (2017. 03. 22.)
7. http://wikivisually.com/lang-de/wiki/Josephinisches_Strafgesetz (2017. 03. 23.)
8. <https://www.strafakte.de/historisches/200-jahre-bayerisches-strafgesetzbuch/> (2017. 03. 30. 19:17)
9. https://ius.unibas.ch/uploads/publics/40614/Maihold__Reform_und_Abl_sung.pdf (2017. 03. 30. 19:42)
10. <http://www.juraindividuell.de/blog/die-entwicklung-des-deutschen-strafgesetzbuches/> (2017. 04. 03. 14:08)
11. https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Hiller (2017. 05. 22. 14:38)
12. <http://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/MuMaTu-a-mult-magyar-tudosai-1/urmenyi-jozsef-64F8/az-abszolutizmus-arnyekaban-6597/> (2017. 05. 22. 15:36)
13. http://www.kislexikon.hu/buntetojogi_elmeletek.html#ixzz4ikL9hWOW
14. http://www.kislexikon.hu/orszagbiroi_ertekezlet.html#ixzz4jjLjKIRh (2017. 06. 11. 23:00)
15. DIOSZEGI István: A német egység. A német császárság létrejötte és európai jelentősége

www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nemet_egyseg_a_nemet_csaszarsag_letrejotte_es_europai_jelentosege (2017. 06. 29. 21:16)

16. <http://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/MagyarTortenetiEletrajzok-magyar-torteneti-eletrajzok-BE5D/bezeredj-istvan-17961856-B018/ii-kotet-B439/iii-bezeredj-es-az-184344-evi-orzaggyules-targyalasai-B640/viii-B6C6/> (2017. 07. 24. 22:01)
17. https://alfahir.hu/2017/06/13/kivegzes_halalbuntetes_kettos_allampolgar_usa_virginia
18. <http://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/f-9118/felteteles-eliteles-97E9/> (2017. 09. 27. 22:21)
19. <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/n-12D43/nemzetkozi-buntetojogi-egyesulet-131D9/> (2017. 10. 17. 10:38)
https://hu.wikipedia.org/wiki/Belovai_Istvan
20. GAÁL György: A dánosi rablógyilkosság – és, ami mögötte van.
http://epa.oszk.hu/03000/03056/00028/EPA03056_mediakutato_2007_osz_01.html
21. LÉVAY Miklós: A büntető hatalom és lehetséges korlátai egy alkotmányban, különös tekintettel a bűncselekményé nyilvánításra és a büntetésekre,
<http://plwp.eu/docs/wp/2012/2011-24.pdf>, 3. oldal

Alkotmánybírósági határozatok:

1. Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) AB határozat,
2. Alkotmánybíróság 3116/2016. (VI. 21.) AB határozat
3. Alkotmánybíróság 40/1993. (VI. 30.) AB határozata
4. Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) AB határozata
5. Alkotmánybíróság 1214/B/1990. AB határozata
6. Alkotmánybíróság 3116/2016. (VI. 21.) AB határozat
7. Alkotmánybíróság 61/1992. (XI. 20.) AB határozat, ABH 1992, 280, 281.
8. Alkotmánybíróság 31/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 240, 247.
9. Alkotmánybíróság 13/2002. (III. 20.) AB határozat; legutóbb:
10. Alkotmánybíróság 3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [58].
11. Alkotmánybíróság 1214/B/1990. AB határozat, ABH 1995, 571, 577.
12. Alkotmánybíróság 13/2017. (VI. 19.) AB határozat [39], [40], [41], [42], [44]
13. Alkotmánybíróság 3174/2013. (IX. 17.) AB végzés, Indokolás [20]
14. Alkotmánybíróság 2/2007 (II. 10.) AB határozat [66]-[69]
15. Alkotmánybíróság 2/2007 (II. 10.) AB határozat [73], [78], [79], [80]
16. Alkotmánybíróság 2/2007 (II. 10.) AB határozat [85], [87], [88]
17. Alkotmánybíróság 40/B/1990/3. AB határozattal. ABH 1990. 209, 210
18. Alkotmánybíróság 47/2007. (VII. 3.) AB határozat. ABH 2007. 620, 642
19. Alkotmánybíróság 24/2013. (X. 4.) AB határozattal. Indokolás [77]
20. Alkotmánybíróság 2/2007. (II. 10.) AB határozat [59]-[63]

Országgyűlési irományok:

1. PERCZEL Béla: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-309, 286-269 oldal.
2. PAULER Tivadar: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-309, 270-277.
3. KOMJÁTHY Béla: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-309, 277-283.
4. CSEMEGI Károly: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-310, 308-312.
5. TELESZKY István: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-311, 319-323.
6. TELESZKY István: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-311, 319-323.
7. CSEMEGI Károly: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-312, 336.
8. Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. kötet, Budapest, Pesti Nyomda Részvénytársaság 1907. 531-578. szám, 566. szám 425. oldal
9. Az Országgyűlés Képviselőházának Irományai XX. kötet, Budapest, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat 1930. 882-937. szám, 338. oldal
10. Országgyűlés irományai 1949. I. kötet, 1-51. szám, Budapest 1951., 39. szám, 156. oldal
11. Országgyűlés irományai 1958. I. kötet, 1-38. szám, Budapest 1974., 26. szám, 80. oldal
12. Országgyűlési irományok, 1975. I. kötet 1-62. szám, 48. szám, 82. oldal]
13. T/250 számú javaslat általános indokolása
14. T/5358 számú javaslat 1.§
15. T/250 számú javaslat 24.§-hoz fűzött részletes indokolás
16. T/5060 javaslat részletes indokolás
17. T/1218 javaslat általános indokolása (1) bekezdés
18. T/9554 számú javaslat részletes indokolása 55. oldal
19. T/25 számú javaslat általános indokolás
20. T/6958 számú törvényjavaslat
21. T/5983 számú törvényjavaslat 23. oldal, általános indokolás
22. PAULER Tivadar: Országgyűlés Képviselőházának Naplója, Szerkeszti: NAGY Iván, XIII. kötet, Hiteles kiadás, 1875-312, 336.
23. CSEMEGI Károly: Főrendiházi Napló, Szerkeszti: NAGY Iván, II. kötet, Hiteles kiadás, 1875-114, 309.
24. WENCKHEIM Béla báró: Főrendiházi Napló, Szerkeszti: NAGY Iván, II. kötet, Hiteles kiadás, 1875-114, 309.
25. CSEMEGI Károly: Főrendiházi Napló, Szerkeszti: NAGY Iván, II. kötet, Hiteles kiadás, 1875-114, 309.
26. WENCKHEIM Béla báró: Főrendiházi Napló, Szerkeszti: NAGY Iván, II. kötet, Hiteles kiadás, 1875-114, 309.

Jogszabályok jegyzéke:

1. 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról, 33.§.
2. 1897. évi XXXIV. törvénycikk a bünvádi perrendtartás életbeléptetéséről, 26.§.
3. 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (Btk.) 89-90.§
4. Strafgesetzbuch 1975(dStGB).
5. Strafprozessordnung (StPO) 453.§
6. Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974, über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (ÖStGB)
7. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
8. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
9. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. Törvény 128.§ -hoz fűzött miniszteri részletes indokolás
10. Österreichisches Strafgesetzbuch 1852.
11. Reichsstrafgesetzbuch 1871.
12. Strafgesetz 1852. Kundmachungspatent, Artikel I.
13. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény (1962. VII. 1. – 1964. I. 28.) 70.§ (5) bekezdés
14. Grundgesetz vom 23. 5. 1949. Art. 102.
15. Gesetz zur Sicherung des Strassenverkehrs vom 19. 12. 1952.
16. Strafrechtsänderungsgesetz vom 4. 8. 1953.
17. Grundgesetz vom 23. 5. 1949. Art. 102.
18. Gesetz zur Sicherung des Strassenverkehrs vom 19. 12. 1952.
19. Strafrechtsänderungsgesetz vom 4. 8. 1953.
20. Bnytv. 21.§ 22.§
21. Gesetz zur Reform des Strafgesetzes vom 25. 6. 1969. In Kraft getreten am 1. 9. 1969, 1.4.1970.
22. Gesetz vom 23. Jul. 1920. über die bedingte Verurteilung Abs. 1.; Handbuch für Richter, Advokaten und Justizbeamter in den f.f. österreichischen Staaten, Wien 1823.
23. A büntettek, vétségek és kihágásokról szóló büntető törvénykönyv 1940. évi XVIII. tc.
24. 1880. évi XXXVII. tc.
25. 1908. évi XXXVI. tc. az I. büntető novella
26. A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk
27. A büntető törvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény
28. Büntető törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény
29. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény módosításáról szóló 1966. évi 20. számú törvényerejű rendelet
30. A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. tvr
31. 1998. évi XXII. törvény
32. Az 1998. évi LXXXVII. törvény

33. 2001. évi CXXI. törvény
34. 2003. évi II. törvény
35. 2009. évi LXXX. törvény
36. 2010. évi LVI. törvény
37. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
38. A bünygyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bünygyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi LXVII. törvény
39. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény - közlönyállapot – 165.§ d) pont.

Bírósági döntések, határozatok:

1. 55. BK vélemény a felnőttkorúak próbára bocsátásáról és a büntetés végrehajtásának felfüggesztéséről
2. Legfelsőbb Bíróság 5/2008. BJE
3. BK 154.
4. Csák kontra Magyarország, (25749/10), 2015. október 15., 5. pont, Udvardy kontra Magyarország, (66177/11), 2015. október 1., 5. pont.
5. O’Neill és Lauchlan kontra Egyesült Királyság, (41516/10, 75702/13), 2016. június 28., 82. pont
6. Süveges kontra Magyarország, (50255/12), 2016. január 5., 124. pont.
7. Barta és Drajkó, (35729/12), 2013. december 17., 26. pontok.
8. Lie és Berntsen kontra Norvégia (25130/94), 1999. december 16-i határozat, „The law” c. fejezet, 1. pont, negyedik bekezdés.
9. Somogyi kontra Magyarország, (5770/05), 2011. január 11., 31. pont
10. 56/2007. BK vélemény a büntetés kiszabása során értékelhető tényezőkről III/10. pont.
11. Legfelsőbb Bíróság XXIV. számú büntető elvi döntése
12. Legfelsőbb Bíróság XX. számú büntető elvi döntése
13. Legfelsőbb Bíróság X. számú büntető elvi döntése
14. EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁG R (92) 17. számú Ajánlás a büntetés kiszabás egyöntetűségére és Indokolás, Függelék B, 5. bekezdés
15. EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁG R (92) 22. számú Ajánlás „A börtönök túlszűfoltóságáról és a börtönnépesség inflálódásáról